

DĚJINY

KRÁLOVSKÉHO MĚSTA

KOLÍNA NAD LABEM

SEPSAL

JOSEF VÁVRA,

C. K. PROFESSOR.

V KOLÍNĚ.

TISKEM A NÁKLADEM J. L. BAYERA.

1888.

OBČANSTVU

KRÁLOVSKÉHO MĚSTA KOLÍNA

VĚNUJE

SPISOVATEL.

PŘEDMLUVA.

Když jsem v letě roku 1873 za příčinou studií rodopisných ohlédl se jak v archivu městském, tak i v kanceláři gruntovních kněh při c. k. okresním soudu v Kolíně, spatřil jsem tu tak utěšené množství materiálu k studování místní historie, že jsem bez rozmýšlení se k tomu odhodlal, všechnu prázdeň svou obrátiti na sbírání látky, z níž by se monografie města Kolína sestaviti dala. V úmyslu tom mne utvrdili důstojný kněz Jan Svoboda, děkan, a páni JUDr. Antonín Cyvín a JUDr. František Havelec. Nevšední podpory dostalo se mi tím, že Dr. Cyvín propůjčil mi svých zápisků, které sobě byl za mladších let učinil; zvláště pak prospěly mně jeho výňatky z nejstarší knihy městské (1376—1401), která pro svou starobylosť již r. 1871 po rozkazu presidenta c. k. vrchního zemského soudu postoupena byla zemskému archivu v Praze. Pan děkan Svoboda ochotně mi dal příležitosť nahlédnouti do pamětní knihy děkanské. Bylyť pak to následující prameny místní, jichž jsem použil: Druhá kniha městská (1376—1401), knihy smluv a trhů č. 3 (1511 až 1518), č. 4 (1518—1528), č. 5 (1541—74), č. 6

(1574—1604), č. 7 (1604—1687). Kniha purkmistrovská (1563—1600), kniha židovská (1598—1643), knihy kšaftů B 1, B 2 (1542—1646), všecky u c. k. okres. soudu. V úřadovně městské jsem četl příruční knihu Jakuba písaře (1494—1500), pamětní knihu městskou, knihy purkmistrovské F 1 (1601—1610), F 2 (1610 až 1624), radní a soudní protokoly E 5 (1587—89), E 6 (1590—91), E 14 (1602—3), E 15 (1606), E 16 (1607), E 17 (1608—10), E 18 (1610—12), E 24 (1618—19), E 25 (1619—21). Bohužel, že před časy velká část těchto velezajímavých protokolů rozptýlena aneb zmařena byla. Dále četl jsem kopiáře posud zachovalé z let 1564—65, 1593—1603, 1612—1616, registra záduší z let 1565, 1576, 1598, 1608 a 1619, konečně hojné listiny posud nesrovnané aneb nepřehledně spořádané v městském archivu. Jest mi dále s vděčností zpomínati na p. Dra. Josefa Emlera za ochotné otevření bohatých pokladů dějepisných, které při archivu města Prahy opatruje, na pány Josefa Jirečka, c. k. ministra ve výslužbě a Dra. Jaromíra Čelakovského za laskavé udílení dobré rady, na pány Jana Pučálku, c. k. listovního, Jana Ubla, městského tajemníka, i zvěčnělého Eduarda Morštata, městského kancelistu v Kolíně, že mi při hledání knih i listin napomáhali a místa k studování dopřávali. Konečně vzdávám díky slavné městské radě i slavnému výboru občanské záložny v Kolíně za obětavé zjednání prostředků, aby toto dílo tiskem vydáno býti mohlo.

Okolí kolínské před založením města.

Královské město Kolín stojí na nejsevernějším výběžku jihočeské vysočiny prahorní. Od hory kaňkovské, (353 metrů výšky nadmořské), od Vysoké (471 m.), výšin u Lošan (346 m.) a u Křečhoře (366 m.) svažuje se půda s nestejnou náhlostí k severu do úžlabiny labské, vysílajíc nejkrajnější výhony na třech místech až po samou řeku. Jsouť to Bedřichův kopec u Nové Vsi (279 m.), skály u Záboří (306 m.), mezi oběma pak široký hřbet mezi struhama pekelskou a polepskou, na jehož svorovém tarasu nad Labem stojí samo město, majíc u děkanského kostela 223 metrů výšky nad mořem. Ostatní část okolí jest rozsáhlá rovina složená z různých naplavenin, průměrně 200 metrů vysoká, z níž za Labem na severovýchodě zdvihají se písečnaté i opukové hrboly a stráně. dosahujíce u Konářovic 235, u Ohař 268 metrů výše.

Okolí kolínské bývalo v pravěku velice lesnaté a močálovité, čehož důkazy jsou patrné. Jméno zaniklých někdy Jezeřan u Veltrub ukazuje k poloze při velké vodě stojaté, a ještě v 16. století byly nízké břehy labské plny malých jezer. Cidlina se dělívala jindy u Sán v četná ramena, která u Libice, Oseka, Předhradí a proti samému Kolínu s Labem splývala. [1]) Na rovinách u Velimě a Pňova vyskytují se pod ornicí pařezy ohromných dubů i zuby mohutných zubrů a jiné zvěře lesní, od nichž asi jméno osady „ve Klích“ pocházelo. [2])

---

[1]) Tak lze viděti na obrazu města Kolína z r. 1640 v Merianově topografii Čech, Moravy a Slez.

[2]) Na místě někdejšího dvora ve Klích stojí nyní vesnice Siegfeld u Velimě, jmenovaná na památku vítězství u Kolína r. 1757.

Krajina kolínská byla obyvatelstvem záhy zabrána. Po nejdávnějších obyvatelích země české, kteří nemajíce kovů užívali zbraně a náčiní z kamene, kosti i dřeva, posud ovšem nic podstatného tu se nenalezlo[1]; za to však vyskytují se dosti hojné stopy keltických Bojů, kteří vůkol r. 600 před Kristem do Čech od západu vešli, a pobyvše tu půl šesta století zpět na západ se vystěhovali. Od nich pocházejí ony úhledné předměty z bronzu, pokryté krásně zelenou patinou měděnky, které na ten čas ve sbírkách střední školy kolínské uloženy jsou, zejmena nůž z Přeboz, šipkový hrot z Křečhoře, obručí a misky z Peček Podblatných, úlomky obručí ze Starého Kolína, zvláště ale krásné náramky a pružná spínadla, které při stavbě za plynárnou kolínskou r. 1873 nalezeny byly.[2]) — Ve sbírkách řečené školy uložen jest stříbrný peníz císaře Domitiana (81—96 po Kr.), jenž r. 1869 v náplavu zálabském v hloubce jednoho sáhu nalezen byl, a podobný peníz císaře Lucia Vera (161—172 po Kr.), nalezený r. 1857 při kopání základů ratbořského cukrovaru, oba kusy neotřelé, krásně zachovalé a tudy málo v oběhu bývalé. Snad že bojovní Markomané, kteří nedlouho před narozením Kristovým naši zemi opanovali a v ní přes půl páta století se drželi, ony peníze buď obchodem neb kořistí do Čech zavlékli. Markomané, válečnými běhy ztenčeni, vytratili se z Čech v polovici pátého století, a odtud byly Čechy v samojediné držbě různých plemen slovanských. Podobá se, že Slované tu obývali od starodávna, snášejíce panství Bojů i Markomannů. Nejstarší osady slovanské jsou ony, jichž názvy jsou utvořeny ze jména nějakého praotce. Takové osady v okolí kolínském jsou: Velim (Velyně), Chotěnice (Chocemice), Radovesice (nyní nesprávně Radovesnice zvané), Libodřice, Ratiboř, Kořenice, Bohúňovice, Libenice, za Labem Sendražice, Bělušice, Radhostice (nyní Hradištko) a zaniklé již Brankovice, jichž jmena odvozena jsou

[1]) Kamenné mlaty nacházejí se hojně, jsou ale kovovým soustruhem pro topurko vrtané, a pocházejí tudy z dob pozdějších.

[2]) Zvláštní zásluhu o zachování těch starožitností získali sobě pánové Josef Douša, stavitel, Eduard Hoffmeister, obchodník v Kolíně, a kněz Fr. Chaloupecký, farář v St. Kolíně.

od starožitných jmen osobních Velen, Choten, Radoves, Ljuhodrž, Ratibor, Korěn, Bohůn, Ljuben, Sěndrah, Bělúch, Braněk, Radhost. Vsi tyto stojí větším dílem na veleúrodných výšinách opodál Labe a jest patrno, že první osadníci slovanští byli při volbě sídla vybíraví.

Později, snad teprve v 10. století, povstávala sídla nová, když z původních sídel, lidem přeplněných, sbírali se nadbytkové obyvatelstva a jinde na klučeninách lesních se usazovali. Noví osadníci, sebravše se z různých pokolení, nezvali se již jménem nějakého praotce, ale od sousedů dostávali jmen buď dle polohy osady, jako Hořané, Dolané, Lošané[1], Jezeřané (bývali u Veltrub), buď dle oblibeného zaměstnání, jako Štítary, Voděrady, aneb přezdívkou, jako Nebovidy (od „nebe viděti"), Zibohlavy (původně as Hříbohlavy[2]) a Veltruby; z nahodilých příčin povstala jmena Křečhoř, Bříství, Kbel, Pečky (peča = skála), Osek, Polepy, Třidvory.

Slované v okolí kolínském usazení náleželi kmeni Zličanů, jichž sídla prostírala se na západ mezi Labem a Sázavou až k Č. Brodu a Říčanům. Hlavní hrad jejich byla Zlič, jejíž hradiště podnes viděti lze blíž silnice k Veltrubům, mezi vsí Hradiškem a Labem pod Kravary[3]; jiný důležitý hrad Zličanů byla Kouřim. Zličané ti byli ve správě zvláštních knížat dědičných, kteří vrchních knížat českých nebyli vždy poslušni, ba tytýž na jejich ujmu panství své šířili. Když po smrti knížete českého Vratislava (r. 921) vládla nad Čechami vdova jeho kněžna Drahomíra, dotíral na

---

[1]) Role u Kolína při silnici ke Kbeli a Lošanům zvala se ještě v 16. století »v lošich«.

[2]) Soudíme tak dle obdoby, která se jeví u vsi Zibojed, jinak Hříbojed u Jaroměře. »Hlava« má stejný význam s jménem »skála«.

[3]) Městská kniha pamětní fol. 50 mluví k roku 1373 o pustém dvoru v Licku (curia desoluta in Liczk), a o špitalním lese přímo za tím dvorem položeném, v pravo i v levo s Labem se stýkajícím; r. 1554 udává se poloha toho špitalního lesa, že byl pod jezem kravarským, patrně se tím míní grunty nynějšího Doleháje, zahrnuté otáčkou řeky Labe západně od Hradiška. Stál tedy ten dvůr »v Licku« blíže onoho hradiště. Forma Licko povstala nepochybně pohodlným vyslovováním jména »Zlicko«. Srovnej s tím Památky arch. X. p. 363.

Čechy mocný vojvoda Arnulf Bavorský, a tu pomáhal jemu Radslav, kníže zlický, a válečným během rozšířil panství své na jih až po Šumavu; potom povstal i proti knížeti Václavovi Svatému, když tento r. 923 vlády se ujal, ale byl za nedlouho pokořen a k větší poddanosti zavázán. Další zrady dopustil se Radslav r. 928, kdež pomáhal německému králi Jindřichu Číhaři ve válce jeho proti knížeti Václavovi, ale nic podstatného tím sobě nezískal. Dědicem jeho moci byl Slavník, dle Dalimila sestřenec jeho, který maje sídlo na velikém hradě Libici, panoval nad jihovýchodní třetinou země české, od hor krkonošských až za Netolice, ale knížatům českým Boleslavovi I. i II. zachovával věrnost a poslušnost až do své smrti r. 981. Než synové jeho, z nichž Vojtěch byl biskupem pražským, pro své přátelství k Polákům uvalili na sebe hněv knížete Boleslava II., a ve válce, která z toho vznikla, byla Libice roku 995 dobyta. Slavníkovci dílem byli pobiti, dílem k útěku ze země přinuceni, a veškeré panství jejich od knížete zabaveno.

Z hojného vzatku toho udělil Boleslav II. svému nejmladšímu synovi Oldřichovi nynější okolí kolínské co údělné panství, kteréž tvořilo župu oldříšskou, sáhající na sever k Cidlině po Žiželice, odtud k Labi u Kladrub, pak podle Labe k Záboří, a potom za pomezní vsi Nebovidy, Lošany a Velim až k Labi blíž Libice. Oldříšskou jmenovala se ta župa po hradě Oldříši, kterýž zbudoval Oldřich nad Labem blíž Oseka, v něm kostel sv. Jana křestitele; naproti hradu vznikla ves Předhradí, kdež obývali hradní služebníci. O úřadech župy oldříšské nezachovalo se nižádných zpráv; ze jmen některých vsí, jako Kravary, Ovčáry, Koňařovice (nyní Konárovice), Ohaře a obojí Chrčice, soudíme, jakou měly povinnost ke hradu Oldříši, že tam totiž bydlili knížecí kravaři, ovčáři, knížecí koňař, dále psáři, kteří opatrovali ohaře a chrty.

Hrad Oldříš jmenuje se v dějinách pouze ještě ve válce Čechů s Poláky roku 1110. Král polský, Boleslav Křivoustý, chtě vypuzeného knížete Bořivoje II. opět na stolec český posaditi, vešel u Trutnova vojensky do země a přišed s lidem

svým k Labi blíž hradu Oldříše,[1]) poležel tu delší čas, poněvadž vojsko české pod knížetem Vladislavem I. brody v řece střežilo. Potom z nedostatku potrav dal se na pochod k domovu, za nímž pak Čechové se pustili; ale dohonivše ho u Miletína byli odraženi, a tak Poláci s hojnou kořistí ze země vyšli. — Roku 1142 bylo okolí kolínské opět jevištěm boje o stolec knížecí. Tenkráte zdvihla se větší část šlechty proti knížeti Vladislavovi II., jehož vladařská ráznost byla všem nezbedným proti mysli, i volali do země knížete Kunrata Znojemského, chtíce ho posaditi na stolec český. Tu kníže Kunrat a s ním jiná knížata moravská s velikou mocí vešli do Čech, k nim přidalo se mnoho nevěrných z panstva českého. Zvěděv o tom kníže Vladislav, sebral pole a táhl odpořilým vstříc; krvavé setkání stalo se na den sv. Jiří r. 1142 pod horou Vysokou. Boj byl prudký, a hrdinný kníže Vladislav pod růžovým praporem svým klestil si vítězně dráhu davem odpůrců; ale i v jeho vojště byli zrádci, kteří v rozhodné chvíli na útěk se dali, volajíce: Spas se, kdo můžeš! Kníže Vladislav upustiv od boje, nepronásledován couval ku Praze. Po tom nastalo záhubné dobývání Prahy od Moravanů, konečné odehnání jich i náležité strestání odpořilých knížat. Památku onoho boje pod Vysokou věstí podnes véska Bojiště nad Pečkami, jižně od Kolína. Bývalo na tom místě 200 jiter dubového lesa, kterýž as r. 1670 byl vysekán a na té mýtině byly založeny 2 dvorce, 3 chalupy a 2 domky.

Župa oldříšská zanikla nejspíš na začátku 13. století a rozdělena byla mezi sousední župy havraňskou a čáslavskou. Již r. 1228 byl hrad Oldříš v župě havraňské, a náležel zároveň s Osekem, Libicí, Kanínem, Opolany a j. k statkům kláštera sv. Jiří na hradě pražském.[2]) Počátkem 14. století, za dob Dalimilových, byl hrad Oldříš i s kostelem sv. Jana v ssutinách.

Přelidnění vesnic a vždy hustší stěhování Němců do Čech v 12. a 13. století dávalo příčinu k hojnému zakládání nových

---

[1]) Paprocký (p. 104) praví, že to bylo u vsi zvané »Lucko«, což by s výše uvedeným Lickem se srovnávalo. Dle Kosmy však by se to spíše vztahovalo k Loučici (Lucica) u Chlumce.

[2]) Erben Reg. I. p. 336. Hrad Havraň býval u Poděbrad a Nimburka.

osad. Jméno zakladatele vsi Dobešovic u Peček (Dobeš t. j. Tobiáš) ukazuje k tomu, že ta osada původ měla v době pokročilého křesťanství. Osady Mnichovice (nyní předměstí zálabské) a Opatovice (u Peček) poukazují jmény svými na založení od mnichů kláštera sedleckého, který r. 1143 stavěn a nadán byl. Nejspíš že v 13. století povstaly Lhota Jestřabí, zmizelá nyní Lhotka a Němčice.

Založení města Kolína.

Všecka hrazená města královská v Čechách a na Moravě založena byla v 13. století, a účelem jejich zbudování bylo zabezpečení země proti nepřátelům zahraničným i domácím, rozmnožení lidnatosti zemské a touže měrou i důchodů zeměpanských. Slavný král Přemysl Otakar II. (1253—78) sám o sobě vyznal, kterak z mnohých velikých péčí a palčivých starostí, jež k srdci jeho dolehají, přední místo zaujímá ona, aby země žezlu jeho poddané ozdobily se městy a tím zmohly se pevností a lidnatostí, tak aby krásné jeho dědictví nemohlo tak snadno hubeno býti nepřátelskými nájezdy, nátisky a loupením.[1]) Přičítá se tomuto panovníku zbudování 24 měst v Čechách.

Stavění a osazení těchto měst vedlo se od lidí povolaných z Německa, zvláště z Porýní, kdež za velikého bezvládí v létech 1250—1273 lid městský i sedlský od knížat i šlechty neslýchané nátisky snášel, a proto v hojných zástupích opouštěl soužemou vlasť, aby sobě v Čechách a na Moravě pod ochranou dobrého a rázného panovníka pokojné a pohodlné bydlo založil.

Královské město Kolín postaveno bylo roku nám neznámého. Šaller ve svém místopisu kraje kouřimského z r. 1787 udává, že někdejší klášter dominikánů v Kolíně založen byl

---

[1]) Palacký Radhošť II. p. 107.

r. 1228. Považíme-li, že mnichové žebraví nestavěli své kláštery na samotách, nýbrž v městech lidnatých, tož bychom musili dobu založení města Kolína klásti aspoň k počátku 13. století, kdyby Šaller vůbec byl spolehlivým pramenem. Poprvé vystupuje Kolín na světlo dějin za panování krále Přemysla Otakara II. V listině, v níž pohříchu není udán čas, kdy psána byla, nařizuje týž král, poněvadž jest jeho vůle, aby město Kolín silnými hradbami opevněno bylo, tedy aby měšťané kolínští ty hradby sami stavěli, a to ve čtyrech letech pořad příštích, tak aby příkop hluboký a 20 loket široký s obou stran dokonale obezděn byl, zeď pak městská, jmenovitě sám parkán nad plochu městskou vyzdvižený, byl zvýší 20 loket, a šíře i tloušti dostatečné, s věžemi okrouhlými, tak aby tři věže byly nad branou městskou a k řece aby vedla jediná branka. Za to osvobodil měšťany ode všech berní a platů, cel a mýt ve všech zemích království českého na čtyři léta, a na týž čas jim propustil všecky požitky a důchody městské richty.[1]) Měšťané potom pořídili si hradby městské po rozkazu královském, a město jejich náleželo k předním pevnostem v zemi. Roku 1261 udělil král Otakar městu Přelúči svobody a práva podle královských měst Kolína a Kouřimě.[2]) Další zpráva jde o Kolínu r. 1277, kdež oznamoval opat sedlecký Valthelm, že kolínský měšťan Bohumír List s manželkou svou Adelheidou v pobožném úmyslu odkázal klášteru sedleckému na věčné časy tři kameny čistého loje, kteréž měly každého roku vycházeti z masného krámu Rudlina, řezníka v Kolíně. Svědci toho byli kolínský richtář Giselbert a konšelé přísežní Valter z Turnova, Tilman, Fridrich, Markvart z Velimě, Kunrat z Hrobů. Kunrat jiný, Jindřich kramář, Arnolt, Frowin a Petr bratr jeho.[3])

Pravidelná výstavnost města, zejména přímočárné ulice, jež z obdélného náměstí pod pravým úhlem vycházejí a jinde zas pravoúhelně se sbíhají, jsou nám důkazem, že při zaklá-

---

[1]) Emler Reg. II. p. 1034—35.
[2]) Emler Reg. II. p. 1236.
[3]) Emler Reg. II. p. 463.

dání města nižádné starší budovy nepřekážely, a že tedy bylo zbudováno na místě prve neosazeném; domněnka, že by Kolín tak jako jiná města z nějakého podhradí byl se vyvinul, nemůže místa míti, poněvadž hrad kolínský povstal teprve v letech 1436—1448 na místě pustého kláštera dominikánů. Však podobá se, že před založením města poblíže již nějaké osady byly. Nejvzdálenější část kutnohorského předměstí nazývala se ode dávna „Hroby“ (Grob), kteréhož jmena původem jsou přečetné hroby starožitné, jež tam při hlubším kopání se vyskytují.[1]) Mezi statky, které klášter sedlecký měl před válkou husitskou, uvádí se též dvůr, mlýn a kamenný lom v Hrobích.[2]) Poněvadž pak již r. 1277 mezi konšely uvádí se Kunrat z Hrobů (Conradus de Grob), neváháme míti za pravdu, že osada s českým jmenem „Hroby“ starší jest než Kolín, od přistěhovalých Němců založený, a že z té osady hrobské vyvinulo se po čase předměstí čáslavské.

Nemalá záhada jeví se v samém názvu města. Téměř všecka královská města v Čechách, v 13. století založená, mají česká jména, ač byla od Němců budována; přijímalať jména osad starších, na jejichž místě byla postavena. Jedině Nimburk (dolno-německá to forma jména „Neuenburg“) má jméno německé. Pátráme-li však po původu jmena „Kolín“, octneme se v rozpaku. Česká místní jména, příponou „ín“ zakončená, jsou přivlastňovací formy od jmen osobních; ze jmen Mnata, Milota, Kojata, Hrabiša, Teta, Svojše, Černuše, Libuše a p. povstaly místní názvy Manětín, Miletín, Kojetín, Hraběšín, Tetín, Svojšín, Černošín, Libušín. Dle té obdoby musilo by jméno Kolín vrátiti se k nepodobné formě „Kola“. Obdoba dle „kravín, ovčín, hřebčín“ rovněž tu místa míti nemůže, a tudíž nelze český původ jména Kolín usvědčiti. Nejstarší název města zněl po latinsku „Colonia ad Albim“, po německu „Koln uff der Elben“. Uvážíme-li, že v 13. století nejsilnější proud vystěhovalců do Čech šel od Rýna, dále že

---

[1]) Popelnice tu nalezeny r. 1860 při stavbě školní budovy, 1864 při stavbě cukrovaru, 1865 při stavbě parního mlýna, 1873 pak blíž plynárny objeven hrob celtický.

[2]) Augustini Sartorii Cistercium bistertium p. 982.

vystěhovalci, v cizině se usazujíce, novým svým sídlům rádi dávají jména domova, odkud byli vyšli, tož dáváme průchod domněnce, že to byli Němci od Kolína nad Rýnem, kteří město Kolín nad Labem vystavěli a jemu jméno dali.

Na poli domyslů octneme se opět, přemýšlíme-li o původu vsi Starého Kolína, která od města přes hodinu cesty na východ při potoku Klejnaru stojí a poprvé se jmenuje k r. 1293, kdež královna Guta, manželka Václava II., darovala faráři v Lysé pět lotů stříbra výročního platu z některých rolí u St. Kolína.[1] Mezi oběma Kolíny pozorujeme na ony časy nápadný souhlas poměrů; v obou bylo obyvatelstvo míšené, německé i české, však s převahou německého živlu; obě místa vystavěna byla na gruntech královských, a proto nad farami jejich byl společný patronát královský, jediný ve veškerém dekanatu kolínském; i richtářství bylo pro obě místa v jedněch rukou. Patrno, že okolnosti při založení obou byly stejné, kromě okolnosti času, a že jeden proud německých osadníků založil zprvu vesnickou osadu Kolín při potoce Klejnaru blíž Labe, později pak mnohem silnější proud osadníků zbudoval město Kolín, trefně k tomu zvoliv skalnatý taras nad Labem. Příznak „Nový“ nebýval městu Kolínu vždy dáván, poněvadž jmenování „města“ Kolína všechen omyl se vsí Starým Kolínem vylučovalo. Ještě roku 1373 psal císař Karel IV. „dem burgkmeister, rate und burgern genemlich der stat czu Colne uff der Elben gelegen“.[2])

---

[1]) Emler Regesta II. p. 697.

[2]) Původní listina byla před časem od jistého náruživého sběratele autografů z městského archivu odcizena a do soukromých rukou zfreimarčena, kdež náhodou ji nalezl spisovatel této knihy a opsal r. 1874.

Doba první. Kolín německý.

Dějiny města do r. 1419.

O nejstarších dějinách města se nám dochovalo zpráv po skrovnu. Po nešťastném boji na moravském poli 26. srpna 1278, kdež zahynul slavný král Přemysl Otakar II. a s ním 12.000 jeho bojovníků, vítězný král Rudolf německý, připraviv Moravany ke své vůli, v říjnu vešel s velikou mocí do Čech, aby další prospěch z vítězství svého vyhledával, a došel až k Sedlci a Kutné Hoře. Ale čeští páni sebrali silné vojsko, a přijavše markrabě Otíka braniborského za vůdce, položili se u Kolína a tu nepřítele očekávali. Leč král Rudolf nespěchal k boji, ale poležev u Čáslavi, smluvil se s Čechy a uznal Otíka braniborského za správce země české. Týž Otík, který potom pro své vydřiduššství v Čechách nabyl zlé pověsti, dlel 7. prosince r. 1278 v Kolíně, a tu panu Haimanovi z Lichtenburka vrátil statky u Německého Brodu, které byl král Otakar tomu pánovi pro nevěrnost odňal.[1] Potom následovalo v Čechách pět let neslýchané strasti a bídy, pro škody od Braniborců, pro neúrody, hlad a mor, až nastaly lepší časy, když mladistvý Václav II. sedl na trůn otců svých. Jakož za blahodějné vlády tohoto krále celá země k netušenému blahobytu přivedena byla, tak i Kolín té doby nemálo se zvelebil. Král ujímal se toho města proti šlechtě, která bez práva poháněla měšťany k soudům nepří-

[1] Emler Reg. II. č. 497.

slušným, i dosáhli Kolínští 9. června 1285 na králi ochranného listu, vedle něhož měšťané, majíce spor s osobami panskými neb rytířskými, jedině při králi samém slyšení a rozeznání vyhledávati měli. Téhož roku 1285 dne 8. května vydal král nález ve při o mlýn labský blíže města Kolína, o který se soudili Oldřich, syn někdy mincmistra Eberharda, a sirotci po Bedřichovi, bratru Oldřichovu; král tu přivlastnil mlýn oněm sirotkům, a ze zvláštní milosti přidal jim užitky ze dvou rybářů.[1])

Dále se dovídáme, že v 13. století měšťané kolínští provozovali též dolování na rudy stříbrné, a sice v krajině za Kutnou Horou, nedotýkajíce se oboru dolování kutnohorského. V této práci však setkali se s Čáslavskými, a tu vznikly spory mezi městem Kolínem a Čáslaví o právomocnost soudní nad držiteli dolů a lánů v oněch krajinách. Po dlouhé různici stanovili dožádaní smírci Sybot, mistr Hor Kutných, Markvart, bratr jeho, a Albert ze Šlapanova (Zlapaner), že doly a lány od kláštera sedleckého vzhůru ke vsi Klukům a odtud ke vsi Přítokám náleží stejným dílem ke právu obou měst; toliko rozepře vyšších artikulí se týkající náležely ke právu čáslavskému. Držba dolů a lánů, jež přesahovala tyto vytčené meze, měla býti pod právomocností města buď Kolína neb Čáslavě, pokud kterému z obou to místo sporné bylo bližší. Kdoby proti tomu výroku jednal, měl dáti pokuty po 100 hřivnách králi, smírcům a druhému městu. Ten smír stal se 15. listopadu 1289, a podepsali ho Kolínští Giselbert richtář a konšelé Gothart, Martin, Mikuláš, Tilman a Berthold.[2]) Vypravuje pak starý letopisec, že tím dolováním stříbra Kolínští velice zbohatli; odtud své domy nákladně stavěli, a vděčni jsouce požehnání božímu, postavili na vršku proti Kutné Hoře kostelík všech svatých, při čemž hlavní zásluhu měl konšel Tilman.[3])

Král Václav II., zvláštní příznivec cisterciamů, rád navštěvoval klášter sedlecký, a tudíž býval i častěji v Kolíně.

[1]) Emler Reg. II. 580.
[2]) Tamtéž p. 1193.
[3]) Pábičkovy paměti v Musejníku r. 1848 pag. 384.; Schaller, kraj kouřimský.

Jednou v době zármutku pro spor se Záviší s Falkenšteina slíbil opatu Jindřichovi Sedleckému, že řádu jeho založí nový klášter, k němuž místo sám měl zvoliti. Opat učinil tak a zvolil úrodnou krajinu zbraslavskou u Prahy. Potom však král z návodu svých dvořenínů váhal s vyplněním slibu. až pak r. 1292 napomínán byv od mnichů, k vyplnění se odhodlal. Z jara onoho roku dlel král v Kolíně, maje s pražským biskupem Tobiášem z Bechyně důležité úrady, nepochybně o nastávající válečné výpravě do Polska. Jednoho pak dne vyjel za město a vzkázal biskupovi, by přijel za ním, neb chtěl se s ním poraditi o založení nového kláštera. Tedy biskup sedl na kůň a jel s družinou svou za králem; než sotva vjel do brány, sřítil se před ním most, vedoucí přes hluboký příkop městský, i musili jezdci jinou branou za králem se bráti. Citlivý král Václav, zvěděv o nehodě, ulekl se toho, a ve strachu, jakoby sám zlý duch v plnění slibu ho zdržovati chtěl, bez prodlení spěchal s biskupem do Sedlce a tam listinou, danou dne 20. dubna 1292, záležitost nového kláštera zbraslavského vyřídil. [1])

R. 1295, dne 12. února byl biskup Tobiáš opět v Kolíně; toho času učinili měšťané Gotthard a Rudlin narovnání mezi richtářem Giselbertem a starokolínským farářem Jindřichem o nárožní masný krám, v řadě obrácené k bráně kouřimské, od téhož Giselberta na šťastnou památku někdy Jindřicha richtáře věnovaný farním kostelům v Novém a Starém Kolíně i bratřím dominikánům v městě; narovnání toto, při němž byli svědci Gerhard, radní písař, Dětřich Ryšavý (Rufus), Mikuláš syn Tilmanův, Mikuláš z Chrudimě i Mikuláš písař, bylo dne výše uvedeného od biskupa potvrzeno. [2])

Počátkem 14. století byl Kolín svědkem záhubných běhů válečných. Německý král Albrecht I., vida neobyčejné mohutnění rodu Přemyslova, jemuž se říše polská i uherská samoděk poddaly, ze závisti dotíral nepřátelským během na krále Václava II.; r. 1304 vešel s 50.000 bojovníky u Bu-

---

[1]) Památky Arch. I. p. 74.
[2]) Emler Reg. p. 721.

dějovic do Čech, a 18. září přilehl ke Kutné Hoře, chtě dosíci bohatých dolů stříbrných. Leč horníci odbíjeli statečně útoky jeho, a bylo mu s nepořízenou ustoupiti z Čech, zvláště když u Prahy se sbíralo valné vojsko české.

R. 1305 umřel král Václav II., a r. 1306 zahynul dědic jeho Václav III. v Olomouci rukou vražednou. Čechy, náhlým tímto pádem omráčené, překvapil král Albrecht německý náhlým tažením do Čech a dosazením svého syna Rudolfa na trůn český. Týž zemřel již r. 1307, a pánové čeští nečekajíce, ažby jim Albrecht jiného syna vnutil za krále, povolali na trůn knížete Jindřicha Korutanského, zetě někdy krále Václava II. Z toho vzal sobě Albrecht I. příčinu k nové válce, i vešel mocně do Čech a dobýval Kutné Hory. Leč páni Jindřich z Lipého a Jan ze Stráže s čeledí svou, s měšťany a kovkopy vítězně ho odbíjeli. Tedy král upustiv od Hory, pokusil se o dobytí pevného Kolína. Leč zde velel posádce a měšťanům hrdinský Jaroslav z Žirotína a statně hájil město. Albrecht vida, že se blíží zima, trhl také od Kolína, a pan Jaroslav pronásledoval ho s velkou jeho škodou. Smrť Albrechtova r. 1308 zbavila Čechy dalších nátisků.

Vycházelo pak vždy více na jevo, že Jindřich Korutanský jest k panování naprosto nespůsobilý pro svou nestatečnost i netečnost, z čehož říši české hrozila záhuba. Páni čeští to uvažujíce, prohlásili ho r. 1310 za ssazena a za krále vyžádali sobě mladistvého Jana, syna císaře Jindřicha VII. z rodu Lucemburského, i zasnoubili ho s Eliškou, dcerou Václava II. A tak na podzim r. 1310 táhl Jan Lucemburský s německým vojskem do Čech, aby odtud vypudil Jindřicha Korutanského. Týž ale opatřil se v Praze hojností branného lidu německého, a tudy Jan Lucemburský odložil dobývání hlavního města na dobu jarní a přitáhl k Hoře Kutné, aby zde zimu ztrávil. Ale i zde neměl brány otevřeny pro silnou posádku korutanskou; proto hnul se ke Kolínu a žádal měšťany prostřednictvím mohučského arcibiskupa Petra Aichspaltera, aby mu otevřeli brány a přijali jej k sobě, ježto míní u nich slaviti své korunování na české království. Kolínští, u nichž asi nebylo posádky korutanské, mohli tak učiniti

bez překážky; ale jsouce v nejistotě, kdo v té válce obdrží vrch, zda Lucemburský neb Korutanský, odpověděli vyhýbavě, že jim třeba vyčkati, až jak se zachová Praha co hlava měst českých. Jan Lucemburský pln nevole trhl od Kolína, přilehl k Praze, a dobyl toho města 3. prosince r. 1310. Tak opanoval království na radost všech Čechů.

Kolínští pak hned potom zakusili hněv nového krále, že mu neotevřeli brány. Jakož měli od předešlých králů výsadu, že kupci jedouce městem se zbožím kupeckým, tu musili to zboží skládati s vozů a po některý čas nabízeti k proději, král Jan takový sklad (nidrlág) odňal Kolínským, a chtě odměniti Nimburské za příchylnost jejich k manželce jeho Elišce, propůjčil jim to skladné právo zatím na rok, počítajíc od velkonoc r. 1311. Také se octlo několik měšťanů kolínských v zajetí krále Jana, a strádali pak v žaláři. V takovém soužení vyslali Kolínští některé z sebe do Prahy k mladému králi a poníženými prosbami žádali ho za vrácení práva skladního a za udělení nových svobod. Král se dal uprositi a dne 31. prosince 1310 vydal dvě listiny na jejich prospěch. V první jim vrátil právo „nidrlágu" zboží kupeckého, slíbil chrániti je při statcích, propustiti jejich zajaté; o další udělení svobod měli jednati s královskými radami Petrem, arcibiskupem mohučským, a hrabětem Bertoldem z Henneberka. V druhé listině král potvrdil posavádní výsady a svobody jejich, k tomu jim udělil 14denní trh výroční k času sv. Bartoloměje, na stavbu spálených domu a jiných budov slíbil jim dávati dříví ze svých lesů, a posléze se prohlásil, že města Kolína nikomu nezadá k držbě, ale držeti je chce sám.[1]) Jest z toho zjevno, že Kolínští brzy zase nabyli královské milosti, ač sotvy bez peněžitých obětí.

Pozdější listiny krále Jana dané Kolínským týkají se 1) r. 1327 dědičného zadání kolínské richty měšťanu Choclínovi; 2) dne 15. září 1331 prohlášení, že sousedé předměstští zavázáni jsou k berním jako měšťané, a 3) dne 3. července 1337, že při obnovování rady vždy 6 konšel z rady předešlé

[1]) Emler Reg. II. 1216.

má vřadeno býti do rady nové, a osoby z vyšších stavů že podléhají břemenům městským podlé jiných měšťan.[1])

Za Karla IV. (1346—1378) nabývají dějiny kolínské většího světla. Jakož měli Kolínští spolek s Horníky a Čáslavskými na obranu proti loupežným rotám a odpovědníkům zemským, napomínal Karel ona města, aby i město Jihlavu na spolek vzala[2]). R. 1349 utrpěl Kolín záhubným požárem v městě i na předměstích, čímž obec i sousedé velice ochuzeni byli; neboť chtíce opět stavěti, zadlužili se u lichvářů za vysoký úrok. Císař Karel proto Kolínských se ujímal, a 10. června 1351 nařídil, aby, jsouce pro dluhy a požáry na statku sešlí, neplatili po tři léta věřitelům většího úroku, než 10 ze sta[3]); 10. srpna 1352 kázal, aby ti, kdož za obcí a sousedy mají peníze na úrok, z toho poplatky k obci odváděli a tak obecní břemena snášeti pomáhali; poněvadž pak věřitelé čítali nesplacené úroky k jistině, tu po rozkazu Karla IV. mohli se dlužníci vyvaditi penězi v obnosu původního dluhu[4]). Jinou milost udělil Karel Kolínským tím, že 8. června 1360 kázal, aby ti, kdož za obcí neb sousedy mají peníze, do roka po výpovědi předložili své dlužní úpisy k výplatě; po roce pak ony úpisy měly platnosti pozbýti[5]). I jinakým spůsobem jevil Karel náchylnost svou k městu Kolínu. Roku 1363 udělil mu právo na sklad dříví a sice tak, aby všichni plavci, kteří by s vory po Labi dolů jeli, tu při městě 14 dní se stavěli, a v té době neměl nikdo mimo měšťany kolínské od nich dříví kupovati; jen Horníci směli se v tom čase dávati v kupování dříví, než toliko pro svou potřebu, a další obchod s dřívím plaveným byl jim zakázán[6]). Dne 13. října 1372 vydal Karel Kolínským majestát, v němž dovolil, aby své statky movité i nemovité směli komukoli prodati, darovati, odkazovati; kdyby kdokoli z nich bez dětí zemřel, měli po nich nejbližší příbuzní

---

[1]) Liber memorabilium fol. 33; Arch. měst. IV. 5.

[2]) Böhmer Regesta č. 686.

[3]) Tamtéž č. 1383.

[4]) Tamže 1504.

[5]) Böhmer Reg. 3158.

[6]) Libr. memorab. fol. 35.

děditi [1]). Posléze 27. října 1373 odpustil Karel městu na všecky budoucí časy týdenní plat 15 grošů velkých, který dotud z jakýchsi žlabů vodních královské komoře odváděli [2]).

Kterak císař Karel důležitost města Kolína ceniti dovedl, poznáváme z toho, že v návrhu zákona, zvaném „majestas Carolina“, řadil je mezi ony statky královské, které neměly než nejvýše na deset roků v zástavu dávány býti. R. 1362. když opatřoval zemi českou pro případ války, dal v Kolíně složiti vojenského odění na 100 branných.

Slavného Karla IV. dědic, král Václav IV. (1378—1419). rozšířil působnost konšelů kolínských, když rozkazem ze dne 11. září 1381, maje plnou důvěru v obezřelosť a důmysl jejich, svěřil jim popravu čili úřad soudní v kraji kolínském na spolek s jinými popravci krajskými (landscheppen), a zároveň nařizoval všem komorníkům, cudařům a purkrabím v království českém, aby Kolínským v tom úřadu nepřekáželi, spíše aby je s účinkem fedrovali. [3]) Kolínským krajem nazývala se tehdá již někdejší župa oldříšská; onen pak úřad popravčí zůstal Kolínským do r. 1403. Dalším majestátem ze dne 8. ledna 1385 udělil král Václav městu týdenní trh na potraviny a jiné zboží hrstnické. [4]) Dne 4. června 1391 udělil městu důležité právo mílové (Meilenrecht), dle něhož na míli vůkol města zakázány byly všeliké krčmy a dílny řemeslnické.

V následujících létech potkávalo se město s rozličnými nehodami. O vánocích 1395 byl velký požár, jemuž v městě odolal toliko chrám a 40 domů. [5]) V prosinci r. 1402 za velikého rozkolu v rodě královském, kdy král Václav byl zajat od bratra svého Sigmunda, krále uherského, a chován ve vazbě ve Vídni, přitáhlo do Čech 20000 Uhrů a položili se s králem svým u Kutné Hory, chtíce toho města a velkého v něm pokladu královského dobýti. Nevázaný ten lid rozbíhal se po

---

[1]) Böhmer č. 5135.

[2]) Ony žlaby týkají se vedení vody do města. Vodárna (Wasserbergfried) stávala tehdy při některém mlýně pod městem, a podobá se, že v Hrobich.

[3]) Libr. memorab. fol. 14.

[4]) Tamtéž.

[5]) Musejník r. 1848 p. 389.

vůkolí a páchal všeliké násilí, při čemž zahynulo nemálo vesnic (Čakovice u St. Kolína, Dobešovice, Hranice, Ratboř, Pašiněves a j.) buď na vždy aneb na celá století. A ten zlořád trval až do r. 1403. Když pak r. 1404 král Václav dosáhl opět vlády v Čechách, snížil Kolínským, aby svá spáleniště snáze mohli zase nahraditi stavbami, královskou berni ze 160 na 100 kop gr. Leč sotvy povstalo město z oněch škod, postíženo bylo záhubou novou, neboť o sv. Bartoloměji r. 1413, tři neděle po záhubě města Malína od havířů kutnohorských, vyhořelo úplně. Jiný letopisec klade ten požár k 1. květnu 1416, kdež prý spálena byla radnice s městskými knihami, zbraněmi a penězi sirotčími, a spolu téměř celé město, vyjímajíc kostel, klášter a 10 domů, a pohřešovalo se přes půl tisíce lidí. [1]) Však byla tehdáž výstavnost města chatrná, a domy byly větším dílem ze dřeva, toliko se spodní podezdivkou.

Vnitřní poměry města v XIV. století.

Rozsáhlost vlastního města uvnitř hradeb obnáší okolo 7 hektarů. Vlastní zeď městská, zahrnující město v obdélném čtverhranu, byla do 4 sáhů vysoká, 5—6 stop tlustá, a opatřena byla baštami okrouhlými a krytými, na 30 sáhů od sebe vzdálenými. Nízké branky vedly touto hradbou na zelené prostranství, 20 kročejů široké, kolkol omezené zdí do dvou loket vysokou, zvanou parkán (barchanum); ta však po druhé straně sáhala až do hlubiny městského příkopu, který jsa 20 loket hluboký, i po druhé straně bytelně byl vyzděn. Zdivo záleželo z svoru a ruly. [2]) Z města se vycházelo čtyřmi věžnými bra-

[1]) Staří Letopisové p. 20. Musejník r. 1848 p. 390.

[2]) Cokoli se z hradeb městských po dnes zachovalo, pochází větším dílem z nejstarších hradeb městských; při bourání hradeb r. 1872 objeven v rohu blíž kostnice výklenek, v něm hliněný džbán, obsahující špetku prachu. Bylť ve středověku obyčej, do hradeb zazdívati nádobu s živým zvířetem, čímž prý stavba nabyla tvrdosti. Džbán chová se ve sbírkách střední školy kolinské.

nami s stanovitým krovem; dřevěné mosty vedly přes příkop k pevnému předbraní. Brány ty byly labská (Elbetor, porta albeae), čáslavská (porta czaslaviensis), kouřimská (Gureimer tor, porta gurimensis) a klášterská či pražská (Klostirtor, Pregertor, porta claustralis, porta pragena). V severozápadním rohu města vedla branka k Labi.

Obdélné náměstí (ring, circulus) otočeno bylo loubím, nepochybně dle vkusu oné doby špičatě klenutým; z něho vycházely ulice labská (Elbergassen, platea albeae), čáslavská (Czaslawergassen), kouřimská, jinak i poslova (potilgassen, platea pedelli) jmenovaná, i ulice klášterská či pražská (Klostirgassen, Pregergassen); dále jmenuje se ulice židovská (platea Judeorum), z níž vedla ulička (platea parva) k rynku. Obě ulice do vrchu ke kostelu vedoucí byly bez jména. Jiná ulice jmenovala se koňský trh, a nevíme, kam ji klásti.

Za branami byla předměstí (vorpurgen, furstete, suburbia) čáslavské, kouřimské i klášterské (nyní pražské). V nich jmenují se ulice mlynářská či pekařská (Mellnergassen, platea pistorum), ulice koláčníků (Golaczhergassen), jichž poloha se určiti nedá; na čáslavském předměstí byla ulička ztracená (Verlorengassen). Za klášterským předměstím bylo hliniště (leymgrub), kdež byly lednice.

V záležitostech správních a soudních řídilo se město Kolín právem jihlavským. V čele města byla městská rada, sestávající z 12 přísežných konšelů (jurati consules, scabini, Scheppen), z nichž vždy jeden předsedal jako purkmistr (magister civium); ten přijímal obecní peníze, choval u sebe městskou pečeť i svolával radu k zasedání; úřad jeho trval čtyři neděle, a přešel pak na jiného z konšelů dle pořadu, jemuž odstupující odevzdal pokladnu a pečeť. Když pak všech 12 konšelů se vystřídalo v úřadě purkmistra, tu zemský podkomoří sadil jménem královským novou radu městskou, a za to přijímal z obecních peněz vždy 20 kop gr. pocty (ostružného). Od r. 1337 dělo se to obnovení rady dle nařízení krále Jana tak, že na poučení nových členů vždy aspoň šest konšelů ze staré rady vzato bylo do rady nové. K tomu zvolení

byli čtyři obecní konšelé (die vier von der gemein) a sice dva ze staré rady, dva z ostatních sousedů. Úlohou jejich bylo, poněvadž sousedé, jdouce po svých živnostech, neměli kdy všímati si věcí obecních, aby obcovali sezením radním a společně přihlíželi k potřebám a prospěchu obce. Když bylo rozhodovati o statku a důchodu obce, tu byli povoláni obecní starší v počtu 12—14, a ti vydávali rozhodný svůj hlas na místě vší obce.

Nejpřednější osobou v městě býval richtář (richter, judex), kterýž na místě královė o to měl dbáti, aby nikdo za škody a křivdy své sám se nemstil, ale aby nápravu vyhledával u práva městského; řídil vyšetřování soudní a právní dotazy (v mučírně); bez konšel sice nevydával nálezů právních, ale takové nálezy vykonával, a tak ve své ruce shrnoval moc policejní s mocí královského prokuratora. Králové z prvu tento úřad richtářský, jenž byl nadán hojnými statky a důchody při městě, pronajímali mužům spolehlivým a zasloužilým. Takovými richtáři dočasnými byli vůkol r. 1270 Jindřich, v létech 1277 a ještě 1295 Gisilbert, r. 1299 Ortlin, držitel dvora a tří lánů ve Klích (Siegfeld), od r. 1303 Pernold. V pozdějších létech shledáváme, že richta kolínská zadána byla dědičně, odkudž bývali tu richtářové dědiční (erbrichter). Takovým již byl za krále Jana Lucemburského Haman z Baychova (do Paychove, snad z Býchor vladyka), a po něm zeť jeho Choczlin (Chotek). Ježto zatím nadační listiny dědičného richtáře ohněm přišly na zmar, král Jan ku prosbě Choclinově obnovil dne 6. března 1327 toto nadání, v němž vyčetl všechen statek richtářský, a sice to byly: Hospoda v městě (nyní domy č. 76 a 77 na náměstí, tak jak r. 1494 odděleny byly), 10 krámů chlebních (nad masnými krámy), dva krámy masné, dílna krejčovská (sartorium) a sladovna (braseatorium) na předměstí, za městem dvůr poplužní s čtyřmi lány (288 korců) rolí svobodných od berní, s dvěma rybníky a dvěma mlýny ve vsi Štítařích, právo lovení ryb v Labi od mlýna kravarského vzhůru až pod Starý Kolín, v tomtéž Starém Kolíně richta s krčmou; dvě porostliny lesní (rubeta), jedna zvaná Hojník (Hánin) za Labem, druhá Rodland (t. j. mýtina) pod kostelem

Všech Svatých, též ostrov lesný blíže mlýna hrobského. Dále náležely richtáři všecky pokuty soudní (kromě pokuty z vraždy, žhářství a podávení, které z dvou třetin vycházeti měly komoře královské), poplatky od kupců z městské váhy (statera plumbi), ze skladu slaných ryb a za noční hlídání složeného zboží.[1]) Z pozdějších dodatků zvídáme, že richtář přijímal jako dozorce kupeckých skladů z tuny ryb slaných (400 kusů) po dvou haléřích, z nákladu (fudru) vína po 4 groších, z káry soli po 2 groších. Dále měl richtář též právo ke všem ostrovům, kteréžby v Labi se přijespily ve výše udaných mezích rybolovu.

V držbě dědičné richty shledává se roku 1361 Václav, později Krištof syn Choclinův, od něhož r. 1371 ten úřad koupil Mikuláš Brukmeister; r. 1387 nabyl toho statku a úřadu od Václava Brukmeistera měšťan kolínský Ondřej Geschrey (Clamor), po němž dědil syn Vítek a pak synové jeho Vítek a Sigmund, oba pak ještě r. 1454 jmenovaní. Velká agenda richtářská to vymáhala, že richtáři vybírali sobě z měšťan za pomocníka podrichtáře (subjudex) a mívali též vlastní své písaře (richtsreiber). Kancelář městskou vedl radní písař (ratsreiber), kterýž do městských knih či desk (stattafel, statpuch) zapisoval radní usnešení, smlouvy, kšafty, hypoteční vklady a j. Ve správě richtářově byl obecní posel (pedellus, potil, putel), kterýž byl hospodářem městské věznice (šatlavy), jak bývala v koutě ulice židovské. Richtář i konšelé s radním písařem na soudě zasedali nejspíše v domě richteckém, zaujímajíce místo hražené na čtyrech lavicích, a to místo bylo stranám sporným nedotknutelné, jakož mu říkali „gehegete pank, da alle ding macht und krafft bekomen“. Soudní jednání bylo veřejné a řízení stručné. Mladším měšťanům se radilo, aby na své poučení v právích obcovali soudnímu jednání jako posluchači. Z nálezů městského práva dovoleno bylo odvolání toliko ku právu města Jihlavy, a na jeho rozsudku bylo sporným stranám přestati pod pokutou 50 hřiven zlata.[2])

---

[1]) Emler Reg. III. 503.

[2]) Dsky práva kolínského 1376—1401 II. — Tomášek Oberhof in Iglau p. 12 a j.

Právo města Kolína nevztahovalo se toliko k městu samému, ale též ke vsem Starému Kolínu, Polepům, Pašinėvsi, Štítarům i zaniklému již Raškovci (Rouska),[1]) které s městem dohromady tvořily šos či vikpild (weichbild) kolínský. Již výše bylo řečeno, kterak král Václav IV. 11. září 1381 radě kolínské svěřil i soudnictví v kraji kolínském, ale přidružil ji na spolek též krajské poprávce (landscheppen). Konšelé městští pak dopřávali mnohým obyvatelům onoho kraje, aby ve svých potřebách užívati směli zápisů do městských knih. Tak nalézáme v těch knihách vklady týkající se vůkolních míst jako Křečhoře, Bříství, Kel (Siegfeld), Nové Vsi, Velimě, Hranic, Kravar, Voděrad, Lošan, Kbele, Peček, Hořan, Dolan, Třídvorů, Ohař, Koňařovic, Týnce n. L., Hradištka, Mnichovic, Licka, Veltrub, Ovčár, Popovic (Popoves, bývaly u Předhradí).

Časem zjednávalo si město vlastní jmění. Od polovice 14. století drželi Kolínští ves Mnichovice (nynější Zálabí)[2]) a r. 1410 koupili od kláštera všecka zbývající práva jeho na Mnichovice a Brankovice.[3]) Roku 1359 koupili od kláštera sedleckého dvůr Licko,[4]) ale později ho zas v jiné ruce pustili. Roku 1387 koupili od Petra ze Smířenic a Hamana z Kunčic za 300 kop grošů ves Třídvory s 12 lány rolí orných a porostlinami; měli též i některé grunty při Starém Kolíně a na nich své podsedky; v dějinách kláštera sedleckého se dočítáme, že as r. 1370 prodali Kolínští louku zvanou Bartušin na Kačinách mnichům sedleckým za 96 kop. Z výnosu těch statků, dále z platů šosovních či lozunků, které odváděli měšťané, jakož i obyvatelé šosovních vsí, z poplatků za udílení měšťanského práva, i užitku z obecního výčepu vína[5]) zapravovali Kolínští

---

[1]) Archiv český v registrech zápisů roku 1454 uvádí, kterak vykázal se Vítek richtář kolínský listem krále Václava IV. na manství ve vsi ›Rouska‹ ve vikpildu, daný Ondřeji richtáři, otci Vítkovu.

[2]) Viz o tom svědectví z r. 1406 v lib. memorab. fol. 28.

[3]) Lib. memorab. fol. 28, 29.

[4]) Radní truhlice IV. Nr. 48.

[5]) Roku 1400 koupili konšelé od Mikuláše Freitaga a Blažka přítele jeho pro potřebu obce dva fudry vína na úvěr za 29 kop gr. (Lib. contr. 2 k r. 1400).

jednak běžná vydání obecní, jednak platy ke královské komoře, a sice roční berni 160 kop a 40 kop dědičného úroku za královské grunty, městu právem zákupným propůjčené.

Ve správě obecního jmění nepanoval vždy náležitý pořádek. R. 1385 přijel do Kolína hofrichtéř věnných měst a dával důtku městské radě, že, když konšel Jan Velcl (Welczil) zpronevěřil obecní peníze a tak město na statku okradl, nic o tom zemského podkomořího nezpravili, uvalivše tím na se podezření, jakoby sami té viny díl měli. S tím asi souvisí odzouzení konšela Henslina Weinanta roku 1388, o němž se usvědčilo, že se zpronevěřil bohu i právu, an zloději pomáhal, s ním jedl a pil, od něho peníze na své porušení přijímal, a tak přísahu radě danou porušil. Bylit tehdáž v radě Ondřej Geschrey richtář, Juřík purkmistr, Jakeš Zbraslavský, Kunc Bošický, Kunc Hošalk, Hensl Rabenštein, Jan rektor škol, Albrecht Klatovský, Kunc kovář, Antúš, Ditl Schaffer, Mareš Fedrle a obecní konšelé Marek Cigher, Haman Buzický, Haman Kunatův i Jakeš z Kouřimě. [1])

Již svrchu bylo řečeno, že císař Karel IV. pro případ války zásobil město zbrojí na sto branných; později bylo obecních zbraní méně, snad že zámožnější měšťané vlastní své odění a zbraně měli. V příčině rychlejšího ozbrojení bylo město rozděleno na čtvrti čáslavskou, kouřimskou, klášterskou a labskou. R. 1380 bylo v obecní zbrojnici 63 helmic, 52 pancířů, 53 mečů, 63 kuší a něco jiné zbraně; r. 1386 opatrovali čtvrtní hejtmané Franc Šmeršneider, Haman Buzický, Ondřej Geschrey a Mikeš Petrman helmic, pancířů a mečů pro 52 branných.

---

[1]) Lib. contr. 2. k r. 1385 a 1388.

Obyvatelstvo.

Město Kolín byvši od Němců založeno, zachovalo německý svůj ráz až do války husitské, ačkoli v druhé polovici 14. století vedle Němců i velký počet Čechů v Kolíně byl usadilý. Knihy městské vedeny byly dílem německy, dílem latinsky, a královská kancelář posílala radě kolínské vedle latinských i německé dopisy. Snadno pak se toho domysliti, že i Čechové kolínští němčině se učili, tytýž se i poněmčovali. V městských knihách znamenáme, že česká příjmení střídají se s německým překladem svým; jména sousedů Vlček, Hrba, Hlaváč, Čert, Král čteme na jiných místech co Wolfl, Pukl, Grosskop, Teufl, Kunig. Ke jménu Čecha, který německy neuměl se smluviti, radní písař vždy připsal jméno „Bohemus", a tak v knihách městských čteme Havel Bohemus, Jakub Bohemus, Beneš, Pavel, Duchek Bohemus a p. Mnozí z těch Čechů ani příjmení neměli, a zváni byli buď dle zaměstnání neb dle rodiště svého.

Při všem hrdém sebevědomí však nevyhnuli se Němci kolínští zcela vplyvu českého živlu pro hojné s ním styky; zejména oblibovali sobě křestní svá jména po česku zakončovati slabikami „úš" neb „eš". Jména Eberhard, Fridrich, Mikuláš, Jakub, Martin, Kunrát přeměňovali ve formy Ebrúš, Fridúš, Nikúš, Mikeš, Jakeš, Mareš, Kuneš.

Podáváme tuto seznam příjmení, vyskytujících se u Kolíňanů v poslední čtvrti 14. století, ač z nich nelze vystihnouti číselný poměr obou národností v městě: Alfart, Arnolt, Arbeitsesser, Arbeitstrinker, Antúšek. — Bleibshie, Burghart, Brukmeister, Balík, Bech, Blažek, Budyšínský, (Bauczner), Bělský (von der Wela), Bošický (Poschiczer), Brodský (de Broda), z Břežan, Buzický (Busiczer). — Cagl, Cigher, Corner, Čert (Czhirt), Čistý, z Čáslavě. — Darnicht, Dekl, Ditman, Drahávoda. - Eberwein, Eisenhappel, Eisenhuttel, Eisenmann, Eisner, Eldris. — Faulstich, Federle, Finder, Finsinder, Fischlin, Foitl, Fotzenfeind, Fotzenteschl, Freitag, Fulkel. — Geier, Genz, Geschrey (Clamor), Goppold, Grebl,

Grind (Leprosus), Grossglas, Grosskop, Gulden, Guldenhufeisen, Guldinsattel, Gunther, Gutbier, Guttmann, z Geltesheima. — Halbwurst, Hammer, Hammermeister. Hasenbalg, Hasenpotel, Hauptman, Helfant, Helmbrecht, Hemerle. Helwig, Heufel, Hikman, Hoppauf, Hoschalk, Hach, Havlík, Hlaváč, Hlupec, Hnízdo, Hoch, Hošek, Homole, Hrabáně, Hrba, Hrdal, z Hory, Hranický (de Renicz), Hradecký (Greczer), z Hradištka (de Redisch). — Chceztoho, Chlubna. — Judenfeind, Jungmayer, Jelenec, z Jablonného, Jičínský (Giczhaner). Jihlavský (Eylauer, de Iglavia). — Kalderwirt, Kampredl, Kauber, Keser, Kettner, Kinl, Kinsner, Knauf, Koler, Komaul, Kraus, Krautwurst, Krebs, Kresch, Kronl. Kugelweit. Kunig, Kussenpfenig; Koba, Kokot, Koník, Kopřiva, Král, Krušina, Kudrnáč (Gudernaczh), Kunat (Kunadi). Klatovský (Cladower), z Křečhoře (de Seczhorz). Krupský (Graupner). Kouřimský (de Gurim), z Kuhmarku (de Komarkt). — Lichtscheitl, Link, Lochl, Lotz, z Lanškrona, z Ledče (de Lecz). z Lemuz. ze Lhoty (de Alhottin), Libenický (de Lubenicz), z Lipna (Leipner). z Litomyšle, z Lošan (Lossauer), z Loun (de Luna). — Marstaller, Maulet, Megerle, Meinenschlik, Meisner, Mayer. Mlenstein, Mundel, Mach, Markúš, Mrdal, Mrzák, Mudrák, z Malína, z Meziříčí, z Mostu (Bruxer). — Nagengast. Neubauer. Neumeister, Nonnenkleppl, Načerat, z Nimburka, z Nové Vsi (de Newendorf). — Onsorge, Ortel, z Oseka. — Paschman, Pecherer, Peterman. Piller, Pipping. Pischolf, Plumschneider, Polz, Pospir, Preller, Pukl, Puttersak; Padúch, Patoka. Petřík, Pleva, Podalec, Polák, Prach, Příba, Přisňák, Provoda, z Paky, Písecký (de Pysk). z Poděvús (de Bodeus). z Pustiměře. — Rabenstein. Rakner. Raufgesser. Rebl. Reidl. Reinl, Resler. Rosenbacher, Rothmayer, Rübentisch, Ruppel, Ruthard; Radvan, Řehák, Rezek, Rohlík, z Roztěže (Rostuscher). — Sak. Saufaus, Seger, Sechsl, Selighab. Seyer, Schaffer, Schätzl. Schikl, Schleichenkauf. Schleicher, Schlensprot, Schleppskalb. Schlettl, Schmerschneider. Schottenteig, Schonel. Schram, Schrank, Schrott. Schwab. Schwarznagel, Schweblin, Schwendsbier, Soleisen, Sparpuchs. Sperrer, Steibel. Stengel, Stier. Stral, Straus, Stromayer. Sudler; Suchopal, Stropek, Svach, Světlík,

Šeba, Šembera, Šíbal, Šídlák; ze Selmic, z Solopisk, z Starkoče, z Štěpanova, ze Štítar. — Teiler, Tetzl, Teufel, Titz, Till, Trampler, Treberfurer, Tučný, Tyčka, Třídvorský. — Ubelacker, Umlauf, Unger (Hunerer). — Vetter, Vogel, Vogelfeind; Wagenknecht, Weinand, Weise, Weisproch, Welzl, Wisman, Wit, Wolfel; Valata, Válek, Valeš, Vaněk, Vlček, Vlk, z Velimě (de Welin), z Vavřinče. — Zwiefaler, z Zbraslavic (de Bresslauicz, Bresslawer), ze Zibohlav (de Sibola). — Žák, Žáček, z Žehúně, z Žitavy.

Křestní jména dávali sobě po apoštolích a evangelistech, jako Jan (Hans, Hensl, Henslin, Hána, Janek, Ješek), Petr (Pešl, Pešlin), Ondřej (Enderlin), Jakub (Jekl, Jeklin, Jakeš), Tomáš (Thomel, Thomlin), Šimon, Pavel, Marek, Matěj (Mathes); dle mučenníků, jako Štěpán, Vavřinec, Jiří, Martin (Mertl, Mertlin, Mareš), Mikuláš (Nitsch, Nikl, Nikint, Nikúš, Mikeš, Václav; dle mnichů, jako Havel, Benedikt, Jiljí, František (Frenclin), Prokop, anebo dostávali národních jmen německých: Albert, Bernhart, Dietrich (Ditl, Ditlin), Eberhart (Eberlin, Ebrúš), Ekhart, Fridrich (Fric, Fridlin), Jindřich (Heinz, Heinzman, Haman), Kunrat (Kunz, Kunzlin), Ludvig (Ludlin), Pesolt, Ulrich (Ulman), Wernher a p. — U Čechů zas byla oblíbena jména Antúš, Bušek, Duchek, Duchoň, Hašek, Jerúš, Slávek, Staněk, Václav, Valentin, Zachař a j. Obyčejná jména ženská byla Aluše, Agnes, Anna (Anče), Bohuslava, Cudla, Dorota, Geruše, Judita, Kateřina (Káča), Klara, Kristina, Kunhuta, Lucie, Margareta, Máňa, Maruše, Osiana (Ožana), Sofia, Václavka, Vojslava, Voršila a j.

K čelnějším rodům měšťanským následující byli čítáni: Bělští (von der Wela). Vavřinec z Bělé as r. 1380 koupil dům v klášterské ulici u Hamana Šrota a měl též sladovnu; r. 1385 byla mu obec městská 35 kop gr. dlužna;[1]) r. 1386 jsa konšelem, byl v hádce od Václava Kolera na smrt raněn a málo času potom zemřel, zanechav vdovu Juditu těhotnou; mimo něho jmenují se v létech 1380—1390 měšťané Zachař

---

[1]) Archiv český v registrech zápisů.

a Francek z Bělé, Mikuláš z Bělé, Klara žena jeho a Adam z Bělé.

Bleibshie. Mikuláš Bleibshie byl r. 1359 konšelem;[1]) v létech 1360—1384 zasedal v radě Hensl Bleibshie; r. 1390 vdova jeho Kateřina vzdala svůj statek, zejména dvůr v Licku knězi Václavu, děkanu vyšehradskému.

Brukmeistrové. R. 1360 jmenuje se Hensl Brukmeister mezi konšely[2]). R. 1371 koupil Mikuláš Brukmeister dědičnou richtu v městě; r. 1378 jmenuje se vedle něho Jan a Ludlin Bruckmeister; r. 1383 držel dědičnou richtu Václav Br., zeť Fridúše Kunla, richtáře v Kutné Hoře, na jehožto statku, zejména vsi Druhanicích, měl pojištěného platu kopu grošů v témdni. R. 1387 prodav richtu Ondřeji Geschreyovi, vyhostil se z města.

Buzičtí (Busiczer). Kunz Buzický roku 1380 provdal dceru za Ludlina Weinanta a dal jí 80 kop věna; r. 1382 zemřel a zůstavil vdovu Benignu. Haman Buzický r. 1389 koupil dům u Jakše z Vratislavi za 96 kop, r. 1395 ženil se s dcerou Mikše Petermanna, s níž nabyl 100 kop věna. Touž dobou měl Nikůš Buzický dům v kouřimské ulici, maje za ženu Anéžku Tramplerovu.

Cigherové (Cziger, Czikker). R. 1380 jmenuje se Hensl Cigher. Marek Cigher, který r. 1368 byl spoluzakladatelem nadání kaplanského při oltáři panny Marie ve farním kostele, [3]) ještě r. 1386 měl nárožní dům v rynku, sladovnu i dvůr na předměstí a zemřel as r. 1394. Roku 1395—1401 jmenuje se paní Máňa Cigherova vdova a Mathes Cigher, a roku 1396 Matouš Cigher, krejčí.

Cornerové (Czorner). Haman Corner, od roku 1366 mezi konšely jmenovaný,[4]) zemřel roku 1380; zanechal dům v rynku, dvůr za městem, kteréž spravovala vdova jeho Dorota; roku 1395 ujala se toho dcera její Markéta vdaná za Dyppolta.

[1]) Lib. erect. F II. p. 71.
[2]) Lib. erect. F II. p. 71.
[3]) Lib. erect. F II. p. 108.
[4]) Lib. erect. sv. I. p. 58.

Eisenmannové. R. 1376 svěřil Henslin Eisenmann všechen svůj statek bratru svému Ditlinovi. As r. 1381 zemřel, o jehož pozůstalost rozdělil se syn jeho Václav s Markétou, matkou svou. Tato Markéta Eisenmannová r. 1382 opatrovala jednu kapli při farním kostele, při ní založila nadání kaplanské a r. 1382 věnovala jí věčnou lampu. Václav Eisenmann, maje za manželku dceru Pešla Rutharta, trval napotom v nemalé zámožnosti.

Geschreyové (Clamor). Roku 1366 byl Jan Geschrey konšelem;[1]) r. 1378 jmenuje se Ondřej Geschrey s manželkou Kunhutou co opatrovník jedné kaple při farním kostele; 1386 byl čtvrtním hejtmanem a roku 1387 koupil dědičnou richtu v městě, v jejímž držení se ještě r. 1412 uvádí. Roku 1404 jmenuje se hofrichtéřem měst královských.

Hammerové. R. 1366 byl Dětřich Hammer konšelem.[2]) R. 1380 prodal Heřman Hammer dům svůj Hanuši Ungrovi za 32 kop. R. 1382 jmenují se bratři Jeklin H., zeť Eisenmannky, a Václav Hammer, který měl dům v rynku blíž labské ulice (č. 70), a roku 1384, prodav dvůr svůj v Mnichovicích Haškovi z Třídvoru, koupil statek pašiněvesský; poslední vůli pořizoval r. 1398, načež statky jeho držel syn jeho Mikuláš, r. 1414 v Hoře usedlý.

Helvigové. Roku 1361 byl Jan Helvigův konšelem;[3]) v létech 1380—82 držel dědičnou richtu; vedle něho jmenuje se i manželka Kristina a r. 1386 Petr Helvigův, an koupil dvůr na předměstí.

Hrabáňové. Ješek Hrabáně (Hraban, Hrabanye) držel od r. 1384 dolní dvůr v Polepích, od r. 1394 dům u brány kouřimské (č. 14); r. 1399 tu seděla vdova jeho Magdalena, r. 1412 pak Mikuláš Hrabáň.

Jihlavští (Eylauer, de Iglavia). R. 1359 zasedal v radě Pecold Eylauer.[4]) r. 1386 pak Mikuláš Jihlavský, který roku 1389 koupil sobě a Anně manželce nárožní dům v rynku,

[1]) Lib. erect. I. p. 58.
[2]) Tamže.
[3]) Lib. erect. I. p. 33.
[4]) Tamže II. 71.

maje zároveň podíl na dvoře ve Klích. R. 1389 pořizovala poslední vůli Kristina Jihlavská, odkazujíc dvůr za městem přátelům svým. Jiní členové této rodiny drželi statky ve vůkolí; Jihlavští měli i kollaturu nad jednou kaplí ve farním kostele.

Kolerové. R. 1361 byli dva měšťané toho jména, Seyboth a Jan, mezi konšely. R. 1381 držel Václav Koler, syn Oldřichův, hojný statek při městě, maje za manželku Dorotu, dědičku bohatého Jana Sechsla, po němž sdědil patronat jedné kaple ve vysokém kostele v Kutné Hoře. R. 1386 dočiniv se vraždy na Vavřinci z Bělé, utekl do kláštera dominikánů. Po nějakém čase pořizoval poslední vůli, v níž odkázal své kapli v Hoře peníze na kalich, missal, věčnou lampu a zasklení okna;[1]) potom roku 1387 založila vdova jeho Dorota věčnou mši a vigilie za duši Vavřince z Bělé. R. 1389 jmenuje se syn její Haman Koler a roku 1396 a 1412 Vacek Koler. Nynější radnice zvala se ještě r. 1494 domem Kolerovským.

Krautvurstové. Petr Krautvurst, majitel dvora v Polepích do roku 1382, kdež koupil dům u Martina ze Lhoty, zemřel r. 1386; syn jeho Mertlin Krautvurst, nabyl r. 1394 městského práva i koupil dům v židovské ulici.

Krupští (Graupnerové). R. 1382 byli v Kolíně dva bohatí měšťané toho jména, Mikuláš a Oldřich. Onen, prodav dvůr Šottenhof za městem za 500 kop gr., koupil dům Eisenmannovský v rynku; zemřel r. 1388 a zanechal vdovu Žofii a nezletilé dítky. Oldřich Krupský měl na onen čas dům v ulici labské. Jmenuje se i Hanuš Krupský, an r. 1386 měl 16 kop ročního platu na obci starokolínské.

Křečhorští (de Seczhorz). Franc z Křečhoře s Kateřinou manželkou roku 1383 prodal dům Hamanu pláteníku a umřel roku 1387; po něm jmenuje se syn jeho kněz Jan; oba byli dobrodějové chrámů a kněží.

Kunatové. Petr Kunat r. 1378 koupil dům u Kunce Šmeršneidera za 60 kop; zhusta nacházíme ho mezi konšely až do jeho smrti roku 1399. Téhož roku zemřel i Haman

---

[1]) Lib. contr. I., fol. 56.

Kunatův, pamatovav v poslední vůli na kostely i přátelstvo; také odkázal 2 kopy na opravu cesty, která vedla od branky klášterní dolů k Labi. R. 1412 se jmenuje Haman Kunatův.

Meissnerové. Roku 1359 jmenuje se Petr Meissner mezi konšely; v létech pak 1360—1390 vyskytuje se často Hanuš Meissner, kovář, co patron jedné kaple ve farním kostele.

Pechererové. Roku 1376 zasedal v radě Mikuláš Pecherer a zemřel r. 1389; r. 1384 měl Václav Pecherer, sladovník, dům v kouřimské ulici. Týž čas žil i Kunclin Pecherer, maje dům a pivovar na rohu v ulici čáslavské (č. 42), kterýž r. 1397 prodal Tomáši bednáři.

Rabenšteinové. V létech 1361—1380 jmenuje se mezi konšely Hensl Rabenštein, který posléze měl dům s pivovarem u brány čáslavské (č. 54). Roku 1384 měla ten dům Voršila Rabenšteinka; od roku 1384 jmenuje se Jindřich Rabenštein sladovník, a roku 1401 nabyl práva městského Mikuláš Rabenštein z Kadaně.

Ruthartové. Hensl Ruthard roku 1382 koupil dům v klášterské ulici, kdež pak bydlil s dvěma služebníky svými. Současně žil i Pešl Ruthart, jehož dcera Dorota vdána byla za Václava Eisenmanna. R. 1389 postoupen byl dům Ruthartovský Janu Meissnerovi. V kostele sv. Bartoloměje spatřujeme podnes náhrobní kámen v dlažbě blíž hlavního oltáře zadělaný, v němž vyryty jsou podoby muže a ženy s nápisem „Ruthardus Dimut“, pak trnitý keř co rodinný znak Ruthardů. Kámen ten, jehož původ klade se v prvou polovici 14. století, byl roku 1853 při opravě chrámu vyzdvižen, a nalezen jest pod ním vyzděný sklípek čtverhranný a v něm pouhá lebka lidská.[1])

Sechslové. Jan Sechsel (Sechsil), roku 1361 konšel,[2]) umíraje r. 1380 založil při svém oltáři ve vysokém kostele kutnohorském nadání kaplanské 10 kop gr. ročně, které dáno býti mělo knězi Janu. Dědičkou jeho byla dcera Dorota,

---

[1]) Dle výroku svědka kn. Jana Svobody, tehdáž kaplana v Kolině.

[2]) Lib. erect. I. p. 33.

vdaná za Václava Kolera.[1]) Téhož času měl Petr Sechsel dům a sladovnu u klášterské brány a zemřel r. 1389; dědicem jeho byl Franc Sechsel, vedle něhož se i Václav Sechsel jmenuje.

Šeclové (Scheczil, Scheczlin). Mikuláš Šecl již r. 1360 byl konšelem; když roku 1377 umíral, odkázal před třemi svědky, Francem Kesrem, Hamanem Cornerem a Prokopem Kinlem, třetí díl svého statku své manželce Klaře, třetinu svému příteli Václavovi a ostatní třetinu ke zbožnému nadání na spásu duše.[2]) Klara Šeclinová pak držela velký dům v rynku do roku 1389, kdež ho prodala Štěpánu Freitagovi.

Šmeršneiderové (Smersneider). Roku 1378 umřel Kunrat Šmeršneider, který vydědiv bratra svého Benešovského, odkázal největší díl svého statku Petru Neubauerovi. Díl důchodů z jedné kovárny dal na výživu kněze při oltáři, jehož byl opatrovníkem. Roku 1391 umřel Frenclin Šmeršneider, jehož statek, dům v rynku a dvůr v Dolanech, pak Franc Weisproch a Jakeš z Kouřimě sdědili.

Tramplerové. Jakeš Trampler, r. 1376 konšel, umřel r. 1381 a zanechal jmění manželce své a pak Anežce, dceři své, stejným dílem. Ta Anežka pak r. 1395 vdána byla za Nikúše Buzického. Jakšův bratr Václav měl veliký dům v rynku (č. 45), r. 1396 dědila po něm vdova Helena a dcera Markéta, vdaná za Staňka Tramplera. Roku 1399 najali Helena i Staněk od kláštera sázavského poplužní dvůr ve Voděradech az výroční plat 24 kop gr. č.[3])

Veinantové. V letech 1359—60 jmenují se mezi konšely Ludlin a Heřman Veinantové, roku 1366 pak Hensl Veinant, který r. 1381 pustil dvůr svůj v Polepích synu svému Jiříkovi; týž musil však spravedlnosť rytíře Sakmana a Ješka Časa vykoupiti 215 kopami gr. Hensl Veinant seděl v radě do r. 1388, kdež pro nevěrné zachování propadl trestu. Roku 1376 zemřel Petr Veinantův a zanechal statek svůj Kunhutě, vdově své. Endrlin Veinant r. 1383 prodal dvůr v Dolanech Franci

[1]) Lib. contr. I. fol. 29.
[2]) Lib. contr. 2. fol. 7.
[3]) Lib. contr. 2. k r. 1399.

Weisprochovi. Roku 1387 jmenují se Václav, Ludlin a Petr Veinantové.

Zbraslavští (Bresslawer). R. 1368 byl Fricek ze Zbraslavic mezi těmi, již založili kaplanství při oltáři panny Marie ve farním kostele; r. 1384 žila vdova jeho Máňa. Roku 1380 žil Jan Zbraslavský, který roku 1395 zanechal dům u brány kouřimské své manželce Heleně; vedle něho jmenují se Kuncman ze Zbraslavic, pak Jakeš Zbraslavský, který r. 1388 od Kristiny Helvičky koupil dům v rynku, roku 1390 Mikeš Zbraslavský a 1398 syn jeho Prokop bednář.

Mimo tyto dlužno jmenovati i měšťany jiné, kteří v druhé polovici 14. století jměním a vplyvem vynikali. Bylť to zejména Frenclin Keser v létech 1366—1383; dále Ebrůš Šleichenkauf, který měl nárožní dům u čáslavské brány (č. 41) a sladovnu v ulici mlynářské. Roku 1383 strhla se v jeho domě rvačka, v níž učiněno mu násilí, z čehož as zemřel,[1]) neb nedlouho potom prodána jeho pozůstalost, na níž vázl dluh 128 kop, bohatému Čechu Tomáškovi Mrzákovi, který r. 1397 půjčil konšelům pro potřebu obce 60 kop. Téhož roku, koupiv sobě v ulici labské dům za 97 kop, prodal dům svůj u brány Vavřinci Rothmayrovi. Martin Rothléw, syn Johlina Rothléwa, r. 1381 mincmistr v Kutné Hoře, r. 1379 držel v zástavě dva mlýny kláštera sedleckého, jeden pod městskou zdí, druhý za Labem pod skalou a oba pronajal Nikůši z Hradištka. Manželka jeho Dorota ještě r. 1387 se jmenuje. — Thomlin Vorsproch (prelocutor), právní zástupce, r. 1380 koupil dům v rynku a měl vůbec při městě hojný statek na gruntech a jistinách. Roku 1392 umřel a nechal statek svůj vdově své a Kateřině dceři; však i znamenitá nadání učinil, jako 10 kop platu kazatelům nového kostela v Hoře, 5 kop platu na podporu chudých panen,

---

[1]) In des Ebruschen Haus ist gevest ein gestreus, dorczu quam der Haman Leymater, ain schepp, gelaufen, do sprach czu im der Ebrusch: liber Gefattir, ich besecz das mit euch den frevil und den gewalt, der heut an mier geschichet, und sprach: ich pit euch, daz kein frevil und gewalt forpas an mir icht geschee. Do ist gevest peschik und Hans Weimant und ir nachfolger. (Lib. contr. 2. k r. 1383.)

vdov a řemeslníků, 2 kopy platu na sůl pro chudé. V létech 1376—1400 zhusta zastávali úřad konšelský **Prokop Král** (Kunig), **Dětřich Schaffer**, Pešl **Arnold**, **Dětřich** (Ditl) **Halbvurst**, **Oldřich z Kumarku**, **Prokop Selighab**. **Mareš Federle**, **Henslin Teufel**, **Matúšek**, **Kuneš kovář** od labské brány (č. 62), **Mikeš Peterman**, **Jan z Lošan**, **Benedikt Nonnenkleppl**, **Štěpán Freitag** a syn jeho **Mikuláš**, **Jan Strauss**, **Jakeš z Kouřimě** (Jaxo de Gurim) a j.

I **šlechta** mívala grunty při městě Kolíně; zejména uvádí se tu Slávek ze Solopisk vladyka r. 1386 v domě Rabensteinovském, r. 1390 Juřík a Sezima z Jezeřan a Vavřinec z Kunčic.

V 14. století bydlelo v Kolíně drahně **židů**, kteří velkou část ulice židovské zaujímali, svými staršími se spravovali i svého řezníka a nepochybně též svou modlitebnici měli.[1]) V létech 1376—1401 jmenují se v městských knihách židé Nachman a Herac bratři, Isak a David bratři, Pakúš a Dušme, kteří se r. 1378 o jeden dům rozdělili, dále Ruben, Eliáš (Helias), Lazar Šeybl, Mojžíšek (Muschlin) syn Lazarův, Šalomoun (Slome), Lev Tendl, Jerš, Babka, žena Isákova, sestry Duchyně a Esthera, řezníci Jakub a Málek. **Výživa** židů byla v obchodě a lichvě; jediný Nachman žid měl r. 1396 u lidí zámožných do 90 kop po malých částkách rozpůjčeno.[2])

---

[1]) Kamenný nápis na nynější židovské škole, ze staré školy ještě zachovalý, svědčí na rok 1642, kterého byla stavěna. Že pak číslo tisíců jest vynecháno, povstala u židů pověst, že ta škola prý byla starší než město samo.

[2]) Zejména byli mu dlužni: Štěpán Eylauer $8^1/_2$ kopy, Staněk krejčí 5 k., Malý forman 4 k., Vavřinec sladovník 2 k., Hájek koláčník v Mnichovicích 1 k. 30 gr., Kuneš kovář 10 k. 5 gr., vdova Heřmanova z Hory 4 k., Jakub koželuh 41 gr., Haman Buzický 7 kop, Enderlin sladovník z Týnce 3 k., Jakub řezník 50 gr., Václav v domě Jelencově 80 gr., Václav Třídvorský 5 kop, Franc z Mnichovic 2 k., Malý a Finder formani 2 k., Jan, rektor škol, 8 kop, Ulman ze Zálabí 5 k., Václav hrnčíř 6 k., Prokop řezník 2 k., Schwarznikl forman 2 k., Nikúš Buzický 4 kopy.

Živnosti.

Přední rodové v městě provozovoli rolnictví, majíce dvory na předměstích. Rozsáhlost gruntů městských byla v 14. století patrně menší než nyní; odváděliť Kolínští z gruntů, které jim byl král Přemysl Otakar II. k dědičnému požívání propůjčil, každý rok 40 hřiven stříbra úroku do královské komory; poněvadž pak všecka královská města z každého propůjčeného lánu, nečítajíc svobodné lány richtářské, po jedné hřivně platila, tedy obnášely městské grunty kolínské puvodně 40 lánů pod úrok a 4 lány richtářské svobodné, čili úhrnem 760 hektarů neb 3960 měr, vše na levém břehu Labe. Grunty orné prodávány byly v lánech, půllánech, čtvrtích i půlčtvrtích; dále dějí se zhusta zmínky o lukách, zahradách, chmelnicích i vinicích. Nemalý byl počet těch, kteří se zahradnictvím živili; v létech 1376—1401 jmenují se zahradníci (hortulani) Mertlin, Jan, Petr Onsorge, Hans Sparpuchs, Juřík, Nikúš Colner, Reinhart, Řehák, Petr a j. Pro společné pastvy chovalo sobě město pastýře, jenž bydlel v pastoušce ve ztracené uličce na čáslavském předměstí.

Výtečná jakost pšenice a ječmene, v okolí kolínském klizených, vzbudila v městě rozsáhlé sladovnictví. Koncem 14. století shledáváme v Kolíně přes 30 sladoven, dílem v městě samém, dílem na předměstích, ba některé v samém příkopě městském; mnohá z nich až 39 kopami gr. placena bývala. Dle usnešení konšelského r. 1382 bylo navždy zakázáno, v samém městě sladovny vysazovati a stavěti, a všecka práce sladovnická tu měla přestati (daz man keyn melczhaus mer doselbst seczin noch pawen sol, noch keyn arbeit von melczwerk ewiclich do tun sol). Obilí na sladování hojně bylo kupováno u vůkolních statkářů v Pašinévsi, Ratiboři, Pečkách, Lošanech, Kbele i v Hoře, až do 400 korců najednou, korec ječmene po 3—5, pšenice obyčejně po 7 groších. I pivovarství bylo v nemalém rozkvětu, jakož se v knihách městských zhusta uvádějí domy s pánví pivovarnickou (cartagina seu patella braxatoria), které za 80—200 kop gr. kupovány bývaly.

Velmi čile provozována byla řemesla, a tuto podáváme seznam jejich z let 1376—1400.

Řezníci (carnifices) prodávali maso ve výsadních krámích masných v překlenuté uličce blíž farního kostela, tam kde posud se nacházejí. V létech 1376—1401 jmenují se řezníci Jiří, Jeklin, Hikman, Maršík, Enderlin z Malína, Václav, Libhart, Weise, Henslin Schlepskalb, Henslin s copem, Nikúš Ubelaker. Erhart z Jesenic, Vavřinec, Adam, Kuncman, Heinzman, Ješek i Matěj. Porážení dobytka konali kutlíři (Mathes a Enderlin kuttler) na obecných jatkách, zvaných „kuttelhof", které stávaly pod městskou zdí při Labi blíže mostu.

Pekaři (pistores) prodávali své pečivo na výsadních krámech chlebních či chlebnicích (panivendia, protpenke), jež byly hned vedle nad masnými krámy až k ulici ke kostelu, ale od ohně r. 1395 již byly pusty. Na onen čas jmenují se zde pekaři Peter Link, Foitl, Kinsner, Henslin Schenl, Šimon, Petr Schaffer, Jakeš Stropek, Vlček, Ondřej Krebs, Pavel Verber, Jeklin Mundel, Jekl Polz, Jakub Hlaváč, Hemerle, Haman Lichtscheitel. K nim se družili koláčníci (golaczher) Hájek, Petr, Martin a jiní, po nichž jedna ulice nazývala se koláčnickou, též perníkář Mikeš (Mixo lebmacher).[1]

Olejníci (oleatores, oler, olsloher) Mertl, Jakl, Heinl, Gutman, Mikuláš Helfant a Kronl.

Kováři (fabri) Mikuláš, Jan Meissner, Konclin v labské bráně, Pleva, Vavřinec z Žehúně a Padúch; zámečník (slosser) Maulet, kotlář (patellator, kuppersmit) Hensl z Nimburka, nožíři (cultellifabri, messerer) Pavel a Mikuláš, mečíři (gladiatores, swertfeger) Mathes Unger, Hensl, zlatníci (aurifabri) Fricek, Matěj a Hána, hrnčíř Václav, zedníci (muratores) Mikuláš, Kunc, Michal, Ondřej a Jan Henslinův.

Vlnař (lanifex) Adam, soukenníci (pannifices) Hensl, Václav, Heřman, Nikint Kugelweit, Mikuláš z Lanškrona, Locz,

[1] Chlebnice ty byly ještě r. 1454 zbořeništěm a koncem 15. století již není o nich zmínky, a na jejich místě stál r. 1494 dům Jakula písaře a jiné domy dva, nyní čtyři domy (č. 17., 18., 19. a 23.).

Matěj z Štěpánova, Mikuláš Neumeister, Mathes Hasenpotl, postřihač (scherer) Petr.

Tkadlci (textores, linifices, leymater) Štěpán, Mareš, Michal, Wisman, Vavřinec, Mertl Till, Kampredl, Haman; provazníci (funifices, seyler) Matěj, Mareš, Prokop.

Krejčí (sartores) Mathes Hrba, Staněk, Haman, Wernher, Henslin, Ondřej Prach, Matouš Cigher, Dětřich, Prokop, Mareš z Hory.

Kožišníci (pellifices) Wernher, Henslin, Kettner, Hans Soleisen, Kunc Seger z Řezna, Kunc Plumschneider, Jiljí z Budyšína, Kunrat z Police.

Koželuzi (cerdones, lederer), kteří měli své dílny blíž Labe nad mostem: Rubek, Johlin Hána, Mikeš Šeba, Hensl Eisenhüttel, Maršík, Hanuš z Meziříčí jirchář.

Ševci (sutores) Mikeš Megerle, Staněk, Řehák, Bernart, Jakub, Juřík, Dětřich, Valata, Václav, Petr z Litomyšle, Jarúš, Hanuš Gencz z Žitavy, Matúš, Mrdal, Adam Vlk, Šíbal, Mikuláš z Paky, Jindřich z Geltesheima.

Pilaři (pretsneider, ač i Němci rádi užívali českého názvu „pilars"), řezali na pile (zegmul) při mlýně hrobském: Jelenec, Matěj, Václav, Vítek. Tesaři (carpentatores) Jeklin a Kunc, truhlář (sreiner) Mikuláš, kolář (rotator) Enderlin; bednáři (doliatores, pinter) Thomlin, Mertl, Pašman, Prokop ze Zbraslavic.

Při samém městě byly tři velké mlýny; jeden pod městskou zdí (unter der stat), také podklášterský zvaný (nyní podzámecký), druhý byl v Hrobích tam, kde nyní jest nádraží, třetí pak byl pod zálabskou skalou v Mnichovicích (unter dem stein). Mlýny ty náležely zároveň s mlýnem kravarským klášteru sedleckému. O jeden z těch mlýnů byl již r. 1285 spor mezi Oldřichem, synem Eberharda mincmistra, a sirotky Fridricha, bratra Oldřichova, a tu král Václav II. ve prospěch těchto sirotků rozeznal. Nedlouho potom nabyl toho mlýna a též i jiné mlýny pod městem Kolínem mincmistr kutnohorský Ekart; leč dopustiv se výstupků a pychu proti králi, potrestán byl ztrátou těch mlýnů, jež Václav II. za 500 hřiven stříbra prodal klášteru sedleckému. Později došel Ekart

odpuštění viny i trestu, a směl sobě těch 500 hřiven nahraditi z královského důchodu kutnohorského. K tomu přidali jemu cisterciani sedlečtí, aby od něho měli pokoj, nových 200 hřiven,[1]) a tak od r. 1292 zůstávali v pokojné držbě oněch mlýnů kolínských. Tyto byly velice výnosné a poskytovaly vydatnou hypotéku, kdykoli klášter pro své potřeby dlužiti se musil. Roku 1379 držel mlýn pod městem a mlýn pod skalou v zástavě mincmistr Martin Rotlév. R. 1408 vydlužili se cisterciani od bratří Prokopa a France Eldrysů 200 kop gr., a za úrok vypláceli jim týdně 24 grošů z výnosu tří mlýnů u Kolína; roku 1414 vypláceli z téhož důchodu 10 kop gr. úroku Křišťanu, zlatníku z Hory.[2])

Poloha města při Labi v uzlu důležitých silnic ku Praze, do Lužic, Vratislavi, do Moravy a Rakous byla pro obchod velice příznivá, a jsou toho bezpečné známky, že Kolíňané této živnosti čile se chápali. Předně o tom svědčí množství židů v Kolíně usadilých, potom značný počet sousedů a obyvatel, kteří se živili dopravou kupeckého zboží, aneb propůjčováním přípřeží. Takoví formani (vectores) byli v letech 1376—1401 Jan Malý, Nikůš, Henslin Finder, Prokop, Janek Chceztoho, Pesolt Schottenteig, Schwarznikl, Franc Umlauf, Mikeš Načerat, Konl a Pavel. Cizími kupci sbíhaly se v Kolíně peníze cizopanské, jichž výměnu obstarával Adam penězoměnec (cambsor), který od r. 1397 měl tu měšťanské právo. Čilý byl obchod s pivem, vínem domácím i přespolním, dřívím, dále i slanými rybami, jež prodávali herinečníci, (heringer) Petr, Mareš, Heicmann a j. Místní tržba zvýšena byla výročním trhem o sv. Bartoloměji (od r. 1310) a týdenním trhem pondělním od r. 1385. Ku konci XIV. století se prodával: korec pšenice 7 gr., korec ječmene $3\frac{1}{2}$—5 gr., bečka vína francouzského 207 grošů, bečka herinků 80—100 grošů, kámen vlny 28—50 grošů, korec vápna 1 groš, 1000 cihel 25 grošů.

Vydatný byl i rybolov v Labi, vlastnictví dědičné richty. R. 1383 Chotek a Blahuta rybáři najali rybolov při

[1]) Emler R. II 580, 675.

[2]) Archiv český v registrech zápisů.

městě od Václava dědičného richtáře na tři léta za 23 kop grošů, současně pak Prokop rybář rybolov v St. Kolíně na týž čas za 15 kop. Vedle těch jmenují se rybáři Hána a Vávra, syn jeho.

Teplé koupání bývalo za oněch dob všeobecnou potřebou, a proto byly lázeňské domy výnosné. Jeden stál pod klášterem při Labi, druhý pod mostem, třetí byl špitální blíž mlýna hrobského a užívali ho chudší špitálníci. Lazebníci (Pader) jmenují se Hanuš Vogel, Petr, Křišťan a j. Léčení nemocných měli na péči lékaři (medici) r. 1379 Kunc, 1389 Jiří, 1396 a 1401 Václav medik (cyrologus).

Farní chrám sv. Bartoloměje.

Tato svatyně, stojíc na nejvyšším místě vnitřního města blíže jihovýchodního uhlu hradeb, podle velikosti a krásy vnější i vnitřní náleží k nejpřednějším v Čechách. Původ její sáhá do polovice 13. století, tedy do času krále Přemysla Otakara II., zakladatele města. Záležela ze tří lodí stejné výšky (12·5 metru), v šířce 19, v délce 31 metrů, a na výchoďě k lodím přiléhala povyšená presbytář s hlavním oltářem, pod níž byla krypta v podobě kaple a tam oltář sv. Ducha. Ráz toho stavení označovaly hmotné zdi s opěracími pilíři, mohutné sloupy v lodích opatřené příporami, jichž kalichovité hlavice ozdobeny byly románskou ornamentikou. Úzká dlouhá okna v lomeném oblouku dávala jen skrovné světlo. Považíme-li k tomu lomený oblouk křížové klenby, shledáme při této svatyni přechod slohu romanského do gotiky. Obě věže na západním průčelí, ve výšce lodní klenby přecházejíce z čtverhranu do osmihranu a končíce se jehlancovým krovem do výšky 60 metrů, bývaly před požárem r. 1796 mnohem vyšší. Pod krovem byly spojeny dřevěnou pavlačí, na které hlídky konal hlásný, maje byt na věži polední. Nynější zvonice nebývalo před r. 1504, a vůkol r. 1525 teprv povstala nynější kaple

Kokovských, která k jižní lodi nesouměrně a neúhledně přiléhá. Před ohněm r. 1796 byl prý v kostele nápis latinský tohoto smyslu: „Tato stavba byla od krále Jana r. 1313 až po presbytář provedena a od císaře a krále Karla IV. bylo presbyterium na cele vystavěno." [1]) Podobá se, že ten nápis povstal při obnově kostela r. 1653—60, tedy v době, která starších dějin nebyla povědoma.

Císař Karel IV. dal románskou presbytář úplně sbourati a na jejím místě dal prací slovutného kameníka Petra Parléře z Gmundu vztyčiti vysoký kůr v nádherném slohu francouzské gotiky, v délce 26, ve výšce do klenby 33 metrů. Kolem nového presbyteria, na jehož levé straně postaveno krásné gotické tabernakulum, vede ochoz, do něhož se otvírá v pozadí sedm kaplí. Z nich krajní na levo slouží za sakristii. Nad tou sakristií zříme latinský nápis v gotických literách toho smyslu: „Počata jest tato stavba kůru l. P. 1360 dne 20. ledna za nejjasnějšího knížete, pana Karla z boží milosti císaře římského a krále českého prací mistra Petra ze Gmundu kamenníka." Letopisec Pábíček († 1805) dí, že ten nový kůr byl 18. října 1378 posvěcen, tedy krátce před smrtí Karla IV. Leč tehdáž ještě nebylo to dílo dokonáno, a příspěvky na další stavbu se scházely ještě déle jak 20 dalších let. Pozoru hodno, že r. 1388 bydlel v Kolíně Michal kamenník (lapicida), maje dům (nyní č. 26) vedle domu farního. Snad jest on týž Michal kamenník, kterýž r. 1383 byl zetěm slavného Petra Parléře, a tudíž na místě tchánově vedl stavbu kostela kolínského. K r. 1398 se jmenuje Myrklaus kamenník, smlouvaje se s konšely o cihly a vápno. Na kolik město přispívalo k té stavbě kostela, není zapsáno, ale ze kšaftů z let 1380—1401 se dovídáme, že odkázali k onomu účelu Pešík Světlík 40 kop gr., Haman Corner 23 k., Mikeš čeledín 1 k., Ondřej Straus 10 k., Vavřinec z Bělé 3 k., Henslin pivovarník 1 k., Mikuláš z Krupé 5 k., Klara Peterlinkova 5 k., Jan z Křečhoře 10 k., Řehák 1 k., Héla a Anna tkalcové po 5 k., Václav Hammer 2 k., Petr Kunatův

---

[1]) Paměti m. Kolína (Č. Č. M. 1848).

2 k., Jakeš z Kouřimě 10, vdova jeho Alžběta 10 kop. Zvláštní odkazy šly na sdělání oken, kteráž pak byla opatřena krásnými malbami na skle, tak jak ještě nyní po tolika pohromách časových někteří pozůstatkové jsou zřejmí.[1]) Kaple v ochozu nacházely v měšťanstvu vlastní své patrony, kteří tam budovali oltáře, k nimž pořizovali paramenty, věčná světla a fundace na chování kaplanů vlastních; později budovali oltáře na jiných místech kostela a zakládali nadání pro zvláštní své kněží oltářníky.

Patronem kostela byl sám král, kterýž konal právo presentační k faře kolínské. V 13. století byla sice ta fara v rukou kněží z řádu německých křižovníků, jimž král Otakar II. nemálo přál.[2]) Král Jan Lucemburský, bývaje v klášteře sedleckém tytýž vzácným ale drahým hostem, za náhradu těch útrat postoupil onomu klášteru r. 1325 fary kolínské a čtyr jiných far městských, k nimž mohli oni cisterciani sedlečtí své bratří dosazovati, je slušnou výživou opatřiti, ostatek důchodu ale na svůj užitek vzíti.[3]) Leč i toto zadání kollatury bylo jen dočasné, a v polovici 14. století byla fara kolínská zase v patronátu královském.

Nadání kolínské fary bylo hojné. Jakož tehdáž všecka obročí kněžská, vyjímajíc nejchudší, povinna byla platiti papežský desátek, vyměřeny byly kolínskému faráři 2 kopy gr. pololetního desátku ke komoře papežské. Tak velikým platem tehdáž kromě budějovického nebyl stížen nižádný venkovský farář v Čechách.[4]) Však požíval také farář kolínský na užitek svůj velkého poplužního dvora farního někde na horském předměstí. R. 1393 byl ten dvůr pronajat za 30 kop gr. ročního platu, ježto pak r. 1394 kbelský farář pronajímal své lány, každý lán (72 korců) po 4 kopách gr. platu kromě dávky kur a 4 dní roboty ve žních, z toho dá se vypočísti, že k far-

---

[1]) Desky práva kolínského (v měst. arch. praž.). Roku 1735 napominal primas děkana Formandla, aby vrátil obraz císaře Karla IV., kterýž byl z okna kostela děkanského sňal a na děkanství u sebe měl.

[2]) Glückselig Illustr. Geschichte v. Böhmen.

[3]) Devoty Popsání kláštera sedleckého.

[4]) Tomek Registra decimarum papalium.

nímu popluží kolínskému se držely rozsáhlé pozemky, snad 500 korců rolí a luk, snad i také nějaký les za Labem v to počítajíc. Kromě toho přijímal farář desátek obilí od osadníků svých. Byla tudíž fara kolínská při snadné práci, kdežto r. 1390 bylo v městě 14 kněží světských a nemalý počet řeholníků, obročím velice hledaným, a králové ji udělovali tytýž svým služebníkům za konané služby.

R. 1360 vzdal se fary kolínské kněz Dětřich, a jeho místo zaujal Ondřej, syn Eberharda (Eberlina) z Vys. Mýta, před tím kanovník u Všech Svatých v Praze. Týž zemřel zde po 20 létech, a 1. srpna 1380 zaujal jeho místo kněz Hynek z Heroltic, prve oltářník ve Chvojenci; leč zemřel již v několika nedělích, a král Václav IV. dal faru kolínskou knězi Václavovi, synu Kolmana ze Stříbra (de Miza), kteréhož zároveň přijal za písaře své kuchyně a podržel ho v tom do r. 1388. Jest na jevě, že týž kněz Václav při faře v Kolíně ani nepřebýval, ale pronajímal ji některému knězi jinému. Patrně požíval přízně královy, neboť r. 1383 stal se též kanovníkem kostela pražského, k tomu též r. 1388 kanovníkem vyšehradským, ale tučné fary kolínské vzdal se teprv r. 1391, snad k naléhání duchovní vrchnosti, a zemřel teprv r. 1416. Jeho nástupcem na faře kolínské stal se r. 1391 jeho krajan, kněz Martin ze Stříbra. Týž pronajal svou zahradu farní s domkem r. 1391 za 2 kopy výročního platu Jiříku zahradníkovi, ale již 1393 směnil své místo s knězem Petrem Lauterbachem, někdy farářem v Poličce, toho času kanovníkem u sv. Apolináriše v Praze. Tento kněz Petr, pobyv v Kolíně 10 let, zemřel r. 1403, a nástupcem jeho byl kněz Mikuláš Písecký.[1]) Odtud nás opouští řádná znalost posloupnosti farářů či plebánů, a jen nejistý pramen (Hájek) nám dí, že na počátku bojů husitských byl v Kolíně farářem kněz Hynek z Ronova.

Farářům pomáhali v duchovní správě farní vikáři (nyní kaplani), z nichž dva nazývali se kazately, jeden český, druhý německý; jiný nazýval se sakristanem. Z německých

---

[1]) Dle knih konfirmačních.

kazatelů jsou známi r. 1386 Oldřich, 1400 Mikuláš Keyl, 1404 Kunrat, z českých kazatelů r. 1404 Zdeněk; r. 1401 jmenují se farní vikáři Šalomoun (sakrista) a Petr. Českému kazateli se dostalo od r. 1401 zvláštního obydlí, jež zvalo se dům kazatelův aneb stavení české, (domus predicationis seu structura Bohemorum). Tomu domu r. 1401 odkázala paní Máře Cigerova, měštka, 30 kop gr. kromě jiných 30 kop na mše a vigilie za duši svou.

Farářům podřízeni byli kaplani a oltářníci, jichž při tom kostele r. 1390 bylo osm, a později bylo jich ještě více. Již výše bylo řečeno, že pod presbytáři bývala jindy krypta s oltářem sv. Ducha; r. 1366 provedli František Keser purkmistr a Ondráček pláteník (Endrlin Leinwander) konšelé jakožto vykonavatelé kšaftu † Jana z Malína nadání zvláštního kněze při onom oltáři, uloživše náležitou jistinu dílem na dvoře Jana z Hradištka za Labem, dílem na domě Jindřicha Štrause v městě, takže měl oltářník sv. Ducha zjištěný důchod ročních 6 kop gr. Za to měl týž povinnost, za každý týden při svém oltáři zpívati neb čísti čtyři mše, a kdyby kterou zanedbal, měl dáti groš pokuty na užitek školy. Při tomto sjednání byli za svědky farář Ondřej a konšelé Mikuláš Šecl, Jan Preller, Jan Helmbrecht, Bušek, Jan Meissner, Jan Geschrey, Jan Veinant, Dětřich Hammer, Jindřich Stral a Haman Corner. Leč pokračující stavba nového kůru činila přístup po schodech do krypty a zpět vždy nesnadnější, a posléze vyžadovala úplné zrušení krypty; a proto jest to nadání kněžské přeloženo od oltáře sv. Ducha k oltáři Božího Těla a svaté Barbory, kterýž zatím byl založen v jedné kapli nového kůru. Tak bylo již r. 1382, kdy se počalo s převáděním fundace na jinou hypotheku; leč ztvrzena byla ona záměna oltářů teprve r. 1401. Štědrostí dobrodinců zatím zlepšilo se nadání toho oltáře, takže r. 1396 obnášelo již 11 kop 45 gr. výročního důchodu, a celoroční desátek papežský jest oltářníku zvýšen z 8 na 12 grošů. [1]) Na kolik víme, požívali toho nadání kněz Jan z Křečhoře (městský syn, † 1400), po něm kn. Martin

[1]) Liber Erectionum VI. (M. S.)

Reyche, jemuž přibyla ještě kopa gr. užitku ročního dle kšaftu Alžběty z Kúřimě (r. 1401).

Asi r. 1370 povstal v jiné kapli nového kůru oltář svatých Šimona a Judy, a to péčí bohatého měšťana Pecolda Jihlavského (Eylawer), kterýž před smrtí svou (1371) s povolením faráře a konšel založil při té kapli nové kaplanství s výročním důchodem 7 kop gr., a také hned je zadal knězi Mikuláši z Osoblahy (de Hoczinplocz); o tom dne 19. března 1371 svědčili Krištof richtář, Jan Helmbrecht purkmistr, Jan Styr, Jan Sechsel, Jan ml. Helvigů, Jan Preller, Jan Koler, Jan Rabenštein, Kunrat Schonel, Ondřej Straus, Mikuláš Bleibshie, Seybot Koler a Jakub Jičínský konšelé.[1]) Po knězi Mikuláši († 1401) dosáhl toho kaplanství kněz Bernart ze Sušice, kterýž r. 1406 zaměnil své místo se zlivským farářem Šimonem z Nimburka, doktorem písma sv.; týž stal se r. 1414 arcijáhnem boleslavským a r. 1417 kanovníkem pražským († 1431), a nástupcem jeho v Kolíně byl kněz Kříž.

R. 1368 jest řeč o hlavním oltáři (summum altare) panny Marie v kostele farním; byl to asi jakýs prozatímní hlavní oltář v kostelní lodi, a nikoli hlavní oltář v novém kůru, kterýž tehdy byl v plném nepořádku, jaký vyplýval z díla stavby.

Onoho roku 1368 byly patrony oltáře Marianského kněz Ondřej, farář kbelský, měšťané Jan Sechsel, Mikuláš Scheczl, Marek Ciger, Fricek ze Zbraslavic a vdova Kristina Raknerova, a ti ze spolku pořídili tu nové nadání kaplanské s ročním důchodem 8 kop bez 2 grošů, kterýžto požitek na čas života dali knězi Mikuláši, synu Oldřicha z Kojetína moravského, muže prý života počestného a v ctnosti horlivého, jemuž dána povinnost, aby každou sobotu při východu slunce zpíval mši svatou, aneb jiným knězem dal zpívati, v ostatní dni pak aby mše četl podle svého pohodlí.[2]) Týž kněz Mikuláš byl r. 1386 v tom úřadě na novo potvrzen od vrchnosti duchovní,

[1]) Liber confirm. III. IV. (Emler) p. 120.
[2]) Liber Erect. II. 227.

po němž pak r. 1397 tu byl kněz Mikuláš z Kutné Hory, 1404 kněz Šalomoun. Nadání tohoto oltáře stále se zlepšovalo. Kristina Jihlavská r. 1387 darovala mu 16 gr. platu, 1396 Václav Trampler 5 kop na výroční mše, r. 1389 Jan z Křečhoře 10 kop na věčnou lampu. Při tomto oltáři konalo svou pobožnost zvláštní bratrstvo literatů, zvané „pruderschafft unserer liben frauen", jehož členové tu se scházeli ke chválám božím, oděni v hedbávná roucha.

Do jejich pokladnice (pyxis fratrum) roku 1381 daroval Haman Czorner 2 kopy, 1398 Jakeš z Kúřimě 10 kop, Matěj Hrb, krejčí, půl kopy platu výročního. Voršila Guntherka darovala jim 2 kopy na světla, a velký hedbávný šátek na pláště a 12 kop („und auch schikt si 12 schok und ayn seydentuch czwain herin zcu rokken czu der pruderschafft unserer liben Frawen, dy do dinen czu heyligen czeiten, czu altar czu almatiken). Dvě roucha jim daroval roku 1386 Petr Krautwurst. Patronem tohoto oltáře Matky Boží byl r. 1397 Matěj Ciger, krejčí, na spolek s bratrstvem Marianským, jehož cechmistrem byl tehdáž Hanuš. R. 1395 postavil Pavel, varhanář, v novém kůru farního kostela nové varhany, a podobá se, že na účet bratří Marianských.[1])

Jiná kaple v ochozu nového kůru měla oltář sv. Jana Evangelisty, který zajisté již stál r. 1379. Patronem jejím byl Horník Tomáš Zajíc (Themchin Haz), a měl zde kaplana kněze Václava, kterýž tu zemřel r. 1390. Inventář té kaple obsahoval tehdáž missal, knihu modlitební (liber viaticus), tři ornáty (zlatý, červený a modrý), pallu (pluviale), kalich a 4 pally kalichové, 2 korporalia, 2 láhve a tabuli míru (tabula pro pace).[2]) V létech 1391—99 držel toto obročí kaplanské kněz Temchyn Zajíc mladý, syn patronův, po něm kněz Jiřík z Hory († 1401), kněz Ondřej z Jihlavy († 1405) a Kunrat z Kolína.

Jiné oltáře neumíme jmenovati dle zasvěcení, ale toliko dle patronů. R. 1376 dali konšelé jednosvorně oltář, kterýž

---

[1]) Desky práva kolínského II. 1376—1401.

[2]) Tamtéž.

byl nadán důchodem 6 kop dle kšaftu měšťana Hošalka, kleriku Petru Hertvíkovu na tak dlouho, dokud by pobožně a kněžsky se choval. Jiný oltář nadala bohatá vdova Agnes Šeplínka (též Sweblinne zvaná) důchodem 8 kop, a chovala při něm od r. 1387 svého kněze Jana z Vysokého Mýta (de Homuth). R. 1382 jmenuje se kaple Ondřeje Geschreye, jenž potom byl dědičným richtářem, jiný oltář opatrovala rodina Eisenmannova, a r. 1395 dala mu vdova Kateřina Štyrka (Styeronissa) nový ornát a missál. Též Hanuš Meissner byl patronem jednoho oltáře, maje při něm kaplana kněze Jiříka (r. 1390). Roku 1377 pořídil Kunrat Šmeršneider poslední svou vůli, v níž svému oltáři dal důchod na věčnou lampu a na chování kněze pak čtvrtý díl užitku ze své kovárny. [1]) Též Jan, rektor škol, bohatý měšťan a sladovník, roku 1399 byl patronem jednoho oltáře. Nemalé dobrodiní prokázala místním kaplanům měštka Bohuslava, když r. 1380 dala jim svůj dům na předměstí kouřimském, kterýž pak se nazýval dům kaplanský (domus capellanorum). Každý pak obdržel v něm po jedné komoře, a větším dílem pak přivlastnil ji svému oltáři, tak jak to učinili roku 1386 Václav, kaplan Tomáše Zajíce, a Mikuláš, kaplan sv. Šimona a Judy.

Kolem kostela rozkládal se hrazený hřbitov, teprv r. 1820 úplně zrušený a na dlážděný taras proměněný. Když r. 1872 na jeho vyhloubení vybírali a odváželi hlínu na straně polední, přicházeli tam dělníci na hojně roztroušené drobné peníze stříbrné (gerlické) z doby krále Jana i Karla IV., též nalezeny tam dva zlaté peníze, jeden uherský (krále Sigmunda 1384—1439), jeden benátský (dože Contarini r. 1392). Nepochybně ony drobné peníze o pohřbech házeny byly žebrákům za almužnu. V rohu hřbitova, tam kde nyní stojí

---

[1]) »Koncz Smersneider der hat mit gutir vernunft und mit wolbedachtem mute bescheyden und geschaft sein gut in aller weis, als hy geschrieben stet: — — — — dornach bescheydet er ayn virteyl ainer smid aim erbaren prister czu aim ewigen selgeret, also daz man das soll kaim prister ewiglich vorreichen, sunder also lange, als sich ayn prister ordentlich halt. Dyweil sol im das folgen«. Dsky práva kolinského II. 2.

stará škola (č. 35), bývala ještě roku 1554 starožitná kaple. Založena byla zajisté na počátku 15. století, a to od tehdejšího kazatele německého kn. Mikuláše Keyla, kterýž roku 1401 koupil od Mikše, kožišníka dům mezi hřbitovem (cimiterium) a domem vdovy Duchkovy (Duchconissa). Ten dům dal strhati a na jeho místě potom vztyčiti onu kapli, proti domu farnímu, a v poslední vůli své téhož roku nařídil, aby tam byl postaven oltář svatého Jakuba většího, též svatých Mikuláše, Prokopa, Viktorina a Kateřiny, a při tom budoucím oltáři aby chován byl kněz kaplan, k čemuž vykázal 10 kop gr. stálého platu výročního. Vykonavatel kšaftu Mikuláš Stubner, syn písaře Bartoloměje z Olomúce, r. 1404 podal k tomu kaplanství kněze Vavřince, syna Duchkova z Kolína. Jakož však tehdejší rada městská, v níž zasedali Mikuláš Freitag, Hayman, Diepold, Mikulás Kunšův, Sigmund, Ulrich Grebel a j., protivila se soukromým patronatům kaplí a oltářů, chtíc právo podací k nim sama vykonávati, nechtěla onoho podání kněze Vavřince strpěti, a ze své moci presentovala k onomu oltáři novému kněze Mikuláše Schicka, patrně chtíc raději Němci nežli Čechu. Leč generalní vikář v Praze, Adam z Nežetic, rozhodl pro Čecha, a tak ono obročí obdržel kněz Vavřinec Duchkův a potvrzen jest 11. září 1404.[1])

Skrovné zprávy jdou na onen čas též o škole farní v Kolíně. Jmenuje se tu k r. 1378 Martin správce školy kolínské, po něm r. 1385 a 1387 Ondřej (Schulmeister, rector scholarum), od r. 1387 Jan rektor škol, zároveň bohatý měšťan a sladovník, který ještě r. 1412 zasedal v radě městské.[2])

Kolínské duchovenstvo přihlíželo k dekanátu kolínskému a ten zase k arcijáhenství kouřimskému. Dodatkem uvádíme fary dekanatu kolínského a udáváme při každém výměr papežského desátku celoročního, jak byl vybírán r. 1367: Nový Kolín (4 kopy gr.), Křečhoř (30 gr.), Nová Ves (18 gr.), Velyně (30 gr.), Pněv (36 gr.), Předhradí (24 gr.), Zibohlavy (36 gr.),

---

[1]) Liber Erect. VI. 422 (M. S.).

[2]) Desky práva kolínského 2.

Lošany Německé (24 gr.), Kbel (72 gr.), Ratiboř (12 gr.), Pečky (24 gr.), Nebovidy (72 gr.), Starý Kolín (72 gr.), Veletov (12 gr.), Týnec Labský (2 kopy 18 gr.), Záboří (12 gr.), Kladruby (12 gr.), Selmice (8 gr.), Kolešov (9 gr.), Razsochy (8 gr.), Žíželice (42 gr.), Chotějovice (24 gr.), Žehůň (42 gr.), Konářovice (12 gr.), Býchory (12 gr.), Ovčáry (30 gr.), Sány (18 gr.), Jezeřany (nyní Malé Veltruby, 18 gr.), Měchovice (n. Zálabí, 18 gr.).[1]) Jeden z farářů těchto kostelů býval vždy děkanem a dozíral na ostatní a dával o nich zprávu arcijáhnovi při občasné visitaci.

Klášter dominikánů.

Na místě nynějšího zámku kolínského stával až do času války husitské klášter bratří kazatelů či dominikánů, při něm zahrada a kostel panny Marie se hřbitovem. Původ kláštera sáhá asi do času krále Otokara II., a první zpráva o něm jde z let 1277—1295, kdy richtář kolínský Giselbert, pamatuje na spásu duše svého předchůdce Jindřicha richtáře, učinil klášter dominikánský v Kolíně vedle farních kostelů v Novém a Starém Kolíně podílníkem jednoho masného krámu v městě, z něhož dle úmluvy r. 1295 měly mnichům vycházeti na každý rok tři kameny čistého loje. Po druhé se jmenuje klášter za války r. 1307, když německý král Albrecht útokem hnal ke hradbám města Kolína od strany kláštera, ale odražen byl od statečné posádky. Dále čteme, že r. 1325 vladyka Vecel z Krakovan odkázal klášteru sedleckému statek svůj Krakovany (nad Labským Týncem) s tou podmínkou, aby mnichové sedlečtí vydávali kolínským dominikánům na každý rok 16 kop grošů.[2]) Hojnější jdou zprávy od roku 1380 až do roku 1401. Jakož dominikáni podle řehole své měli svou

---

[1]) Tomek Registra decimarum papalium 59.

[2]) Devoty popsání kláštera sedleckého p. 106.

obživu míti toliko z almužen a dobrovolných darů, doznávali v tom přízně nemalé u lidu v městě a okolí, a též ve kšaftech bylo tytýž na ně se štědrostí pamatováno. R. 1380 odkázal jim Pešík Světlík 30 kop na opravu kláštera, Haman Czorner 5 kop, František z Křečhoře 5 kop a k tomu 100 grošů na bílé sukno (das soll man den armen prudern zu schepplern sneiden), Jan Sechsel 5 kop. R. 1381 odkázal Martin kaplan 10 kop fundace na výroční mše v klášteře panny Marie, Radvan odkázal peníze na nový ornát a kalich, Ondřej Strauss 5 kop, a Jakub mlynářský (mulknecht) v poslední vůli nařídil, aby vdova jeho z domu, kterýž ji zůstavil, vydávala na každé čtvrtletí čtyři chleby. Ješek Suchopal tehdáž odkázal klášteru dvě kopy výročního platu. R. 1383 odkázal mnichům Petr Sechsel 5 kop, 1384 Jan Pleibshie 12 kop, Kateřina Styrka 4 kopy. R. 1385 umíral Vavřinec z Bělé (Lorenz von der Wela), v hádce byv bodnut k smrti, a pamatoval na klášter odkazem tří kop; leč maje jakousi nechuť k mnichům, žádal, aby ony peníze dány byly klášternímu kostelu a nikoli onomu domu ospalců („czu dem gepeude der kirchen in das klostir und nicht czu dem slofhaus“). R. 1386 odkázal Jeník pivovárník (Henzl prewer) 1 kopu, tolikéž Klara Peterlinkova a r. 1387 Václav Veinand. R. 1389 dal Jan z Křečhoře 10 kop na stavbu, 1392 Tomášek právní řečník (prelocutor) 2 kopy. 1393 Ješek Řehák 30 gr.; 1394 Greblin dal nový ornát, 1395 Anna tkalcová 5 kop, 1397 Juřík sladovník od horské brány kopu výročního platu a 15 kop fundace mešní, Václav Hammer 2 kopy, a Matěj Hrba krejčí 2 kopy platu. R. 1398 odkázal Jakeš z Kouřimě klášteru 60 kop fundace na výroční mše a vigilie, a r. 1399 dal Petr Kunatů jednu kopu na budoucí stavbu klášterní zvonice.

Jak četný byl konvent v klášteře, umíme naznačiti toliko ze zprávy r. 1382, kdež uvádí se převor, podpřevor a osm jiných kněží kromě ostatních bratří. Převorem zde byl r. 1381 Jan Zubák, 1382 Mikuláš ze Sadské (Saczk), 1383 a ještě r. 1396 Jan Klen; z ostatních kněží se jmenují v létech 1381—1401 podpřevoři Jan Crhyně, Havel a Jan Herink, dále Ondřej, Petr Scharf, Reichlin Havlíků, Jan Czolner,

Černý, Mikuláš, Jakub, Havel z Ústí, Hanzl, Leonard, Michal, Sigmund Hrba. Podobá se, že většina konventu byla národnosti české, jakož oni asi tři převorové mají příjmení česká. Tytýž dávali se do kláštera synové zámožných rodin domácích, jako Reichlin, syn Havlíka sladovníka od brány pražské, Jakub z Kolína, Sigmund Hrba, syn krejčího Matěje Hrby, kterýž dal mu r. 1398 co dědictví 6 kop ročního platu. Dědičné podíly jejich potom dostaly se klášteru. Na hotové peníze své, aby nesly úrok (tehdáž vždy 10%), nacházeli dominikáni vždy bezpečné hypotheky na domích v městě i hospodářstvích za městem. Měli též vlastní svou kovárnu hned proti fortně klášterní, a pronajímali ji kovářům za stálý plat.

Dle svědectví Hájkova byl klášter kolínský nákladný a bohatý; měšťané sami se přičiňovali, aby rozhojnili paramenty jejich kostelní. R. 1382 dal konvent poklad svůj kostelní, a sice kalich veliký, dále jeden kalich zlacený a čtyři kalichy stříbrné, monstranci zlacenou v hodnotě 13 kop gr. a čtyry díly psané bible pod ochranu městské rady a ohlásil se, že beze svolení konšelského nic z toho nezastaví ani neprodají.[1])

Špitál.

Kdy a kým špitál čili dům chudých v Kolíně založen byl, vyšlo dávno z paměti, takže již r. 1625 Kolínští o tom zprávy dáti nemohli; jen to věděli, že kostel sv. Jana křestitele s chalupou vedle něho stojící (č. 11) ode dávna špitálem sluly.[2]) První zpráva o něm jest z r. 1359, kdež Bernard Eisengraber, zlatník z Hory, věnoval 2 kopy gr. platu, který měl na statku dědičného richtáře Krištofa, strýce svého, ve Štítařích, kaplanu na mše při špitále kolínském, o čemž svědčili konšelé Jan Sechsel, Mikuláš Pleibshie, Peczholt z Ji-

[1]) Desky práva kolínského r. 1376—1401 (v měst. arch. Praž.).
[2]) Arch. městský, registra špitální IV. Nr. 40.

hlavy, Ludlin Weinant, Mikuláš kovář, Henzl Helmbrecht, Enderlin pláteník, Jan Rabenstein, Mikuláš Piller, Petr Meisner, Henzl Lipoltův a Jindřich Strauss [1]. R. 1361 rozmnožil onen Bernart toto nadání mešní na 6 kop gr. ročního platu a podal k tomu Mikuláše klerika, syna Mikuláše kováře z Kolína, kteroužto volbu richtář a konšelé schválili, pokudby zvolený Mikuláš kovářův chvalitebný život vedl.

V poslední čtvrti 14. století mělo záduší špitálské značné jmění, zejména role, louky, zahrady a úroky, a to jmění se dobrovolnými dary a odkazy stále množilo; r. 1380 přivlastnili Mikeš Peterman a Haman Buzický špitálu všechen statek, jehož byli opatrovníky, zejména dva díly dvora v Nové Vsi, pět kop platu na domě Sechslově, čtyři a půl hřivny platu a dva díly na osmi masných krámích. Byla to tuším ona třetina statku, kterou Mikuláš Šecl roku 1376 na spásu duše své odkázal [2]. R. 1382 dala Aluše Wagenknechtova špitálu 4 kopy, 1389 Jan z Křečhoře 10 kop na vytápění lázně chudých, 1390 dal Ditl Halbwurst špitálu půl kopy platu, na světlo chudým ve špitále 20 gr. platu; téhož roku dal Hanuš Meisner špitálu 10 kop, 1393 Jelenec pilař kopu platu, 1398 Jakeš z Kouřimě 30 kop gr. — Jiný dům chudých, zvaný selhaus (domus animarum) stával na pražském předměstí, a bydlely tam chudé panny a vdovy, po kláštersku trvajíce na modlitbách a práci. Říkali jim bekyně, a nebyly vázány sliby řeholními. Výživu měly z práce své i z almužen. R. 1387 odkázala jim Kristina Jihlavská 12 gr. ročního platu.

V městských knihách kolínských z 14. století dočítáme se začasté, že zavazovali se měšťané neb měšťky, i sousedé vůkolních vsí, podniknouti pouť do Říma (Romfart) neb do Cách (Achfart), aneb někoho za sebe pro takovou pouť zjednati, a podobá se, že někteří lidé v takovém placeném putování na čas výživu vyhledávali. R. 1386 slíbil Petr Novoveský s manželkou svou podniknouti pouť do Říma na spasení duše

[1] Libri erect. II. 71.
[2] Lib. contr. 2 k r. 1376.

Řehákovy. Téhož roku odkázal Mikuláš Jungmaier peníze na pouti do Říma i Cách, podobně i r. 1389 Henzl Ticz, 1390 Henzl krejčí, 1399 Human Kunatův. Pouť do Říma vykonali r. 1389 Kristina Caglova, 1390 vdova Kunšova, Pišolf richtář starokolínský, Jan richtář velimský, Antúš, Ješek, Hřešeta, Mandalena postřihačka, 1399 Klara Kuncova. Podnikány byly tyto pouti větším dílem na usmíření spáchaných křivd, tytýž i vražd.[1])

Posléze třeba promluviti o osadách ve vůkolí města. Mnichovice (Měchowice) zvala se farní ves, ze které se později vyvinulo předměstí zálabské; z města tam vedl most, ač o něco níže než nyní, pod samou skálu zálabskou,[2]) a vybíralo se na něm ode dávna pro užitek města mýto z vozů, jezdců i chodců. Původ osady mnichovické dlužno přičísti mnichům sedleckým, kterým s nedalekými Brankovicemi náležely, však záhy v zástavu dány byly. Roku 1315 postoupili Pražané Kunrat Junošů a Fridrich od Kokotů vsi Brankovice a Mnichovice Jenlinu a Chezlinu,[3]) snad měšťanům kolínským, jakož jméno Chezlin s jménem Choclin aneb Šeclin jedno býti se zdají. Později dostaly se Mnichovice v držení obce kolínské; když pak Kolínští roku 1406 měli o ně spor s klášterem sedleckým, tu vyznali starožitní lidé, vládykové Markvart Chudý z Veltrub, Jan Korček z Božec, Hereš a Aleš z Býchor i Mareš Sak z Bohúňovic v přítomnosti richtářů a konšel měst Čáslavi, Kouřimi a Nimburka, že ves Mnichovice od šedesáti let, co oni pamatovati mohou, k správě města Kolína náleží a že není pamětníka, aby Mnichovice mimo město Kolín jiného pána měly.[4]) Spor ten vyrovnán tím, že roku 1410 ve středu před sv. Prokopem opat Jakub sedlecký podlé rady Bohuňka Kozlíka z Drahobudic, Hamana Aldera z Lošan a Krištofa z Puchře prodal vsi Brankovice a Mni-

---

[1]) Ze zápisku Dra. Ant. Cyvina.

[2]) Na obraze města Kolina z r. 1640 (Zeměpis Merianův) viděti jest níže mostu dřevěného zbytky kamenných pilířů mostu starého.

[3]) Archiv český, registra zápisů.

[4]) Lib. memorab. fol. 28.

chovice za 130 kop obci města Kolína, však s tím vyhražením, aby ten prodej věčně žádnou škodu nepůsobil mlýnům i kamenným lomům klášterním na obou břehách Labe, a aby lidé, klášteru služební, k těm mlýnům jdouce neb jedouce žádného cla na mostě neplatili.[1])

V Mnichovicích shledáváme již r. 1352 farní kostel, k němuž plebánové, platíce 9 grošů pololetního desátku papežského, dosazováni bývali od opatů sedleckých jakožto patronů svých. R. 1354 směnili místa svá Blažej farář v Mnichovicích a Mikuláš farář v Záboří. R. 1356 dosáhl fary v Mnichovicích kněz Jeronym, r. 1367 byl zde kněz Jakoubek (Jeklin), od r. 1375 kněz Petr, od 1385 kněz Martin, jindy farář v Pecce. Kostel mnichovský, zasvěcený sv. Vítu, byl prý r. 1378 nově vystavěn a posvěcen od Heřmana převora sedleckého. Leč bylo to staveníčko skrovné, totéž, jež nyní slouží za sakristii nynějšímu kostelu zálabskému.[2]) Farářství mnichovické jest nyní hlavní podstatou společného jmění sousedů předměstí zálabského.

Mnichovice měly obyvatelstvo národnosti české, ač již za Karla IV. zde měli kolínští Němci své dvory. Největší statek, k němuž se drželo půl vsi Mnichovic, měl zde na onen čas kolínský konšel Pecolt Jihlavský (Eylawer), kterýž umíraje r. 1371, určil z tohoto statku stálý důchod 7 kop grošů oltáři sv. Šimona a Judy ve farním kostele kolínském.[3]) Po něm ten statek držela vdova jeho Kristina Jihlavská († 1387). Jiné dvory zde měli r. 1366 Jan Unger a Mertlin z Kolína, a mezi oběma byl dvůr Hanuše richtáře v Hradištku, k němuž se drželo $4^1/_4$ lánu rolí orných (298 korců). Z domácích usedlých v Mnichovicích se jmenují v létech 1376—1401 Rubek koželuh, Pavel nožíř a po něm Martínek Tyll, Lutobor a po něm Anna Koščálova, František rybníkář a po něm Jakub Fridlinův, Pešík košňář a po něm Bernart švec, Petr koláčník, po něm Hájek koláčník a pak Prokop provazník,

---

[1]) Lib. memorab. fol. 28., 29.

[2]) Pamětní knihy děkanské.

[3]) Lib. Confirm. III., IV. (Emler) p. 120.

dále Guttman německý olejník, Jan na písku (in arena) a po něm Václav švec, Václav Neupauer, po němž koupil dvůr Václav Hrdal, Haman pláteník, Václav hrnčíř a po něm Staněk Malešovský, měšťan kolínský, dále r. 1396 zde byli Ulman, Mikuláš kovář po Hanuškovi kováři, Václav Kronl olejník, Václav rybníkář, a rybáři Vávra Hánův syn a Ondrák, Kristina Kuncova, Henzl Hauptman, Maršík a j.[1])

Polohu vsi Brankovic, posléze r. 1410 jmenované, udává les Frankovice za Labem blíže kravarského mlýna. Záhuba těchto Brankovic souvisí nepochybně s zátopami, které spůsobily proměny toku labského. Původně teklo Labe od kravarského mlýna přímo na sever středem nynější vsi Veltrub, až nevelký kus cesty jižně Oseka, tam kde stával hrad Oldříš, stočilo se k nynějšímu směru podle Osečka. Nynější ves Hradištko stála tudíž jindy Labi blíže; nazývala se Radhostice, kteréž se jmenují k r. 1290, kdy zároveň s Kravary, Novou Vsí a Břežany (na Cerhensku) od pana Hynka z Dubé se dostaly klášteru sedleckému.[2]) Ve smlouvě tržní udává se poloha Radhostic na straně zálabské blíže Kravar, ale potom mizí jméno Radhostice; za to jmenuje se k r. 1359 Hradištko v držbě mnichů sedleckých, kromě Mnichovic a Brankovic jediná ze vsí na kolínském Zálabí. K r. 1366 jmenuje se Hanuš richtář v Hradištku (Henslin judex de Rediss), a později přicházeli Jindřich, Mikuláš a Fricek z Hradištka do styku s městskými knihami v Kolíně. Mezi Hradištkem a Kravary býval dvůr Licko a při něm tuším i jiné usedlosti. R. 1359 prodali cisterciáni sedlečtí dvůr v Licku obci města Kolína, od níž pozemky v Licku přešly do rukou měšťanů kolínských. R. 1379 odkázal Jindřich Strauss dědictví své v Licku svým synům Ondřeji a Sigmundovi. R. 1390 odkázala Kateřina, vdova Jana Bleibshie, dvůr svůj v Licku Václavu, děkanu vyšehradskému, téhož času prodal František Marstaller některé dědiny své v Licku Václavu Třídvorskému.[3])

[1]) Dsky práva kolínského 1376—1401. LL. EE. I. 58.
[2]) Emler Reg. II. 653.
[3]) Arch. Kolín IV. 48. — Dsky práva kolínského.

Nynější Veltruby Velké i Malé, tvoříce jednu obec, za starodávna byly tokem starého Labe odděleny na dvě vsí. Vlastní Veltruby bývaly na levém břehu (nyní Velké Veltruby), a tam bývalo sídlo vladyk z Veltrub. R. 1380 zde vládli bratři Ješek a Markvart Chudý z Veltrub v létech 1383—1418. Na druhém břehu starého Labe, tam kde nyní jsou Malé Veltruby, stávala jindy ves Jezeřany s farním kostelem početí panny Marie, kdež r. 1367 byl farářem kněz Beneš, 1383 kněz Václav, od r. 1398 kněz Jan z Třešic a po něm kněz Mikuláš, 1414 kněz Jan Kunětický, 1416—18 kněz Ondřej Kopidlanský, po něm kněz Václav; patronát kostela měli vladykové z Veltrub na spolek s vladykami z Jezeřan, haluzí to pánů z Říčan. Vladykové jezeřanští záhy se rozdělili na dvě rodiny, a statek jezeřanský rozpadl se na dvě polovice. K nim náleželi 1383—98 Markvart a Sezima z Jezeřan, 1411 a 1418 Michal z Jezeřan, 1383—98 Jan Jezero z Jezeřan, 1414 Jan z Jezeřan, jehož podíl jezeřanský r. 1416 držel, r. 1416 Sak z Bohůňovic. — Blíže Veltrub směrem k Předhradí stávala jindy osada Vesec, sídlo vladyk z Vesce (de Vezz), z nichž se jmenuje r. 1382 Zdena z Vesce, vdova Ješka z Veltrub, 1398 Filip z Vesce a Martin syn jeho. R. 1395 uložena fundace jednoho oltáře v Předhradí na čtyřech sedlácích ve Vesci, ale r. 1411 odtud svedena jest na Netřebice. Snad že do r. 1411 se udála záhuba Vesce od změny toku labského; r. 1570 jmenuje se pustý Vesec již částí statku veltrubského.[1])

Řeka Cidlina dělila se u Sán na dvě ramena, jedno západní, jak podnes pod Libicí padá do Labe, druhé teklo k jihu a padalo do Labe na východě od Mnichovic dvěma rameny, tvoříc ostrov zadní Nekojnou. Uprostřed této jižní Cidliny na gruntech nyní bačovských bývala ves Břežany, jež nálezíc r. 1273 premonstratům strahovským, zašla za války husitské. Býval tam poplužní dvůr, mlýn a 26 osedlých kmetů.[2]) U Bře-

[1]) Ral. Tab. Terrae I. 475. — Lib. Erect. IV. 419, IX. K 70. — Dsky práva kolínského.

[2]) Archiv zemský, kataster Kouřimska č. 42. Památky Arch. 1857 II. (urbář strahovský).

žan vycházela od Cidliny dvě ramena říčná k západu, jižnější, zvané bělická řeka, padala do Labe u pustého hradu Oldříše; severní rámě teklo od Břežan k Oseku, který tehdáž nazýval se Oseček (Osček), kdežto nynější Oseček nazýval se Osek, tehdy zvláštní statek manský, r. 1454 zároveň s Předhradím k panství poděbradskému připojený. Onen Oseček někdejší náležel k panství libickému, příslušenství to kláštera panen u sv. Jiří v Praze. U Oseka se dělila Cidlina ve tři ramena, kteréž pak přímo se ústily do Labe.[1])

Ves Sendražice stojíc na onen čas blíže jižního toku Cidliny, v 14. století náležela vladykám ze Sendražic, kteří rozvětvivše se na více rodin, tu ves na několik dílů rozdělili. R. 1398 jmenuje se Václav ze Sendražic a bratr jeho Mikuláš, r. 1411 Václavovi synové Jan, Václav a Mikuláš ze Sendražic. Když r. 1415 umřel Mikuláš ze Sendražic, král ujal se statku jeho, a podobně učinil tehdáž se statkem po Dorotě, vdově Žáka ze Sendražic; oba ty statky udělil pak král Václav vladykám Sulkovi z Kozojed a Janu Nešporovi z Královic jako manství vyšehradská.[2]) Nedaleko Sendražic k jihovýchodu bývala véska Raškovec, kteréž jméno se ozývá podnes při některých rolích na Zálabí. Byla to asi ona ves ve vikpildu města Kolína, kterouž pode jménem „Rouska" král Václav zapsal Ondřeji Geschreyovi, rychtáři kolínskému, jako manství, tak jak r. 1454 se tím vykázal rychtář Vítek, syn Ondřejův.[3])

Veliká část kolínského Zálabí náležela snad již v XII. století bohatému klášteru strahovskému v Praze. Hlavním místem tohoto panství byla ves Ovčáry, již r. 1273 jmenovaná, kdež bylo 25 usedlostí kmetcích a několik podsedků, panská krčma a mlýn. Tamtéž byl i farní kostel, při němž bývali faráři kněží z kláštera strahovského, jako do r. 1367 kněz Jan, po něm Jan jiný, 1374 opět jiný fráter Jan, a r. 1386 po fráterovi Matěji opět fráter Jan. Jiná ves toho újezdu byly Břežany výše jmenované, dále Jestřabí Lhota,

---

[1]) Tomek o Oldříši v Pam. Arch. r. 1858.

[2]) Dsky dvorské 2 p. 68, 29 p. 29.

[3]) Archiv český, registra zápisu.

na onen čas Henrichov (snad po strahovském opatu Jindřichovi, který vládl v létech 1208—1219) zvaná, kdež bylo 25 usedlostí kmetcích (1656 korců rolí a 810 korců pastvišť), mlýn a panská krčma. Dále Němčice s 17 usedlostmi (1296 korců pozemků), kromě jednoho sedláka s podsedkem, kteří se drželi ke statku Ohařům. Potom véska Lhotka, v 16. století zvaná Ohařice (Ohařičky), kteráž bývala mezi Jestřabí Lhotou a Němčici. Bývalo tam 7 sedláků a panský dvůr s rybníkem (podnes zvaný lhotský rybník). Ves zašla za války švédské. Posléze náležela k tomu panství strahovskému véska Chrášťany, která ležíc mezi městem Kolínem a vsí Třemidvory, měla 8 sedláků a 576 korců pískových rolí a půllán louky vedle labského ostrova zvaného „Luh". [1])

Ves Ohaře měla v 14. století sídlo vladycké. R. 1397 prodal Jan z Ohař jednoho člověka a jednoho podsedka (s platem 80 gr.) v Němčicích Václavu Zachovi z Ohař. [2])

Ves Býchory mívala farní kostel sv. Bartoloměje, jehož patrony bývali vladykové z Býchor; těm náležela ves s tvrzí a dvěma dvory poplužními. R. 1359 zemřel zde farář kněz Enoch z Chotětic, 1369 kněz Jan, 1370 kněz Markvart, 1374 Buzek z Pašiněvsi. Z vladyk býchorských jsou známi r. 1359 Jan z Býchor a paní jeho Anka, 1360 synové jeho Heřman (Hereš), Jan a Albrecht (Aleš). Hereš a Aleš žili ještě r. 1406 jako starci. R. 1374 žil Nácek z Býchor, syn Janův. Druhý dvůr býchorský držel r. 1359 Jan ze Skochovic, 1374 Petr z Javorníka, písař císaře Karla IV. [3])

Statek Koňářovice vznikl do konce 14. století ze statků Koňářovic, Sovolusk a Vrcholaz. Koňářovice měly farní kostel sv. kříže a sídlo vladycí. V létech 1238—41 jmenuje se Odolen z Koňářovic, r. 1358 tu seděl Bartoš Puklice z Domašína, r. 1361 již Bartošem z Koňářovic zvaný, a r. 1380 Václav z Koňářovic a po něm Aleš z Koňářovic. R. 1394 zde seděl horník Václav Vundervein, 1397 Bernard

---

[1]) Tomek III. p. 103—104.

[2]) Rel. Tab. Terrae I. 573.

[3]) Z knih konfirm.

Grober z Kutné Hory, r. 1400—1403 Vítek z Černčic, probošt u sv. Jiljí v Praze, a po něm vladyka Vítek z Turovic, jehož rod do r. 1453 zde vymřel. Při kostele farním byl r. 1358 Hřivín z Pobipsů farářem, 1361—80 Jan Mírků z Dymokur, 1380—1400 kněz Jan, 1400—1402 kněz Jan z Čábelic, 1402—1407 Jan z Chrudimě, 1407—1419 Václav z Hory, po něm Václav ze Zájezda. — R. 1453 jmenuje se při Konárovicích ves Sovolusky, později zvaná zkráceným jménem Soušky, která zmizela za války švédské, a zbyl po ní toliko název přívozu soušeckého při Labi. Podíl patronátu kostela v Konárovicích měli vladykové ve Vrcholazích. Tato ves, zvaná též Vrkolazy, Vrkolec (něm. též Vilkolecz), v 18. století Hrkolec, bývala při Labi blíže Starého Kolína. R. 1358 držel ten statek Jan z Hrádku či z Hradištka, 1380 Kašpar z Vrcholaz, ale r. 1400 byly Vrcholazy spojeny se statkem konárovským. Toho času asi ta ves zanikla, a to snad zátopou labskou. Řeka Labe teče mezi Veletovem a Třemidvory dvěma proudy, severní nazývalo se Labe bystré, jižní u St. Kolína pak Labe staré. Podobá se, že Labe bystré tehdáž (v. r. 1400) povstalo a zkazilo ves Vrcholazy; někdejší grunty té vsi, tak jak jsou rozloženy na ostrově mezi Labem starým a bystrým, podnes na velkém díle se drží ke Konárovicům. [1])

Na levém břehu Labe zajímá zvláště ves Starý Kolín, která náležela do šosu či vikpildu města Kolína, přihlížejíc k jeho právu a městským knihám, začež osadníci povinni byli městu placením lozunků (šosovních platů). Z těch platů vyňat byl velký dvůr v Starém Kolíně, kterýž r. 1380 držel Štěpán Jihlavský, a tehdáž se vším příslušenstvím, i s právem užívání lesa ho pronajal Mikuláši Kreuzpingerovi z K. Hory za roční plat 13 kop 20 gr. R. 1390 držel ten statek Pešík z Brodu. Jiný dvůr s tvrzí v Starém Kolíně držel r. 1379 Ondřej Versucher z Kutné Hory, a k jeho statku náleželi tehdáž někteří rolníci v Starém Kolíně pode jménem podsedků. R. 1386 ujal se toho statku Tomáš Braunbart

[1]) Z knih konfirm., z pozůstatku zemsk. desk a dvorských.

(Prawpart) z Kutné Hory, a r. 1391 přikoupil k tomu i dvůr Pešíka z Brodu, ale r. 1397 obojí statek prodal Martinu Pušovi z Kutné Hory. Nemálo pozemků při Starém Kolíně měla také obec města Nového Kolína a vysadila na nich jistý počet podsudků (Hintersassen). Jiní podsedkové vysazeni byli na pozemcích fary starokolínské. Byli tudíž v obci trojí podsedkové, později zvaní zahradníci, ježto držíce toliko malé pozemky, živili se po zahradnicku. Ještě r. 1618 čítalo se v Starém Kolíně 23 živností zahradnických kromě 16 sedlských a 2 chalupnických živností. K oné práci zahradnické poukazují některá jména obyvatel starokolínských v 14. století, jako Czwifaler (cibulář) a Knoblocher (česnekář). Jeť také na jevě, že podsedkové živili se též prací pro doly a hutě kutnohorské. V nadání richty novokolínské z r. 1327 uvádí se též richta s krčmou v Starém Kolíně. Richtáři kolínští, nemohouce úřad svůj na dvou místech zastati, dávali nepochybně richtu starokolínskou v dočasný nájem, a tak se jmenují v Starém Kolíně vlastní richtáři 1378—84 Hanúšek Selmický, Henzl Seniczer, 1385 Martínek (Mertl), po něm Pišolf do r. 1390, pak Mikuláš Sedláček, kterýž r. 1393 najal poplužní dvůr v Dolanech, a po něm byl pak richtářem Matěj Ciger, měšťan kolínský. R. 1653 udává se při richteckém statku v Starém Kolíně 54 korců rolí orných kromě luk.[1])

Ve farním archivu zachovala se zpráva, že kostel sv. Ondřeje v Starém Kolíně za krále Otakara II. byl zbudován a 30. listopadu 1267 vysvěcen. Udání toto srovnává se s pravdou. Pod zvonicí vchází se do chrámu prostranného, nad jehož kruchtou zachovala se gotická klenba křížová. Loď kostelní sice nuznými opravami pozbyla rázu starožitného, za to ale presbyterium překvapuje krásou stavby, jejíž sloh připomíná dobu krále Otakara II. Představuje pět stran osmihranu, a dvě boční kaple tétéž podoby doplňují formu kříže. Žebra gotické klenby tam svrchem se končí závěrnou růží, a dole spočívají na pilířích s příporami o kališných hlavicích. Velká gotická okna během času pozbyla kružeb, ale dávají

---

[1]) Desky práva kolínského 1376—1401.

hojnost světla do svatyně. Podací kostela vykonával sám král. R. 1295 jmenuje se zde farář Jindřich; r. 1354 změnili svá místa Ondřej farář starokolínský a Dobeš (Tobiáš) farář ve Kbele. Po Dobšovi r. 1371 byl zde farářem Pavel z Chocně, 1374—85 Matěj z Č. Brodu, 1385—95 opět Pavel z Chocně, pak Martin ze Záchraštan, po něm Petr ze Slúpna († 1407), 1407—1414 Řehoř Chudera a pak Václav z Čáslavě.

Nadání farní bylo hojné; obsahovalo nemálo pozemků při Starém Kolíně, na nichž bylo několik podsedků, kteří odváděli faráři úrok a berni, dále desátek cla, které se vybíralo v městě Kolíně u brány labské a u branky blíže špitála sv. Jana, v tomtéž městě 11 chlebních krámů a z jednoho masného krámu výroční důchod $4^1/_2$ kamene loje. Posléze držel farář role, louky a les v blízké vsi Čakovicích a dvě jezera při Labi. Ona véska Čakovice (Schekawicz) bývala při Labi na západ od St. Kolína a blíže ústí nebovidské strouhy. Zašla však buď zátopou labskou, aneb spíše byla spálena od uherského vojska, když v zimě r. 1402—1403 plenilo v okolí kutnohorském. Vychází pak na jevo, že rada kolínská skoupila grunty oné pusté vsi a zejména od faráře (Petra ze Slupna) jeho pozemky čakovské za 39 kop gr. hotových a za dlužní úpis na kopu úroku ze dvora Jindřicha Pregerknechta v St. Kolíně. Potom Kolínští na těch gruntech založili veliký rybník zvaný Čakovec. Leč pozdější farář Řehoř Chudera odporoval onomu prodeji pozemků čakovských, a měl proto spor s městem, až r. 1412 spůsobili dva smírci, Václav Zucker, hofmistr v Hoře, a Martin ze Soutic, purkrabí na Libenicích konečné narovnání, v němž podrželi Kolínští ony sporné pozemky. Byl tehdáž v městě Kolíně richtářem Ondřej Geschrey, a v městské radě byli Jan někdy správce škol, Václav Koler, Mikuláš Hrabaň, Jan od brány, Hoch, Petr Hanúškův, Petr Schenl, Jakeš sladovník a Hašek, a obecní konšelé Haman Kunatův, Mikuláš Kunšův, Václav Ruppel a Adam řezník.[1])

K německému původu obce starokolínské poukazují ně-

[1]) Lib. Erectionum IX. N. 2.

které názvy pozemků, n. př. Rodland (lodrand), Hegeholcz (nyní Hejkolec, louka při říčce Klejnaru), Steinwiesen (nyní v Kamenci), Wisemut, in der Geczen, vedle českého názvu luk v Půštině (pustynne). A s převahou německý ráz měl Starý Kolín vplyvem německých měst Kolína a Kutné Hory ještě ku konci 14. století, čemuž svědčí německá příjmení osadníků Pertl, Neupauer, Neuburger, Klugel, Klapperschenkl, Kosmer, Kadaner, Ortl, Ernst, Pompl, Eberwein, Tekner, Umlauf, Slensprot, Darnicht, Rab (Lesterle), Rethl, Strosreiter, Pregerknecht, Reiche, Pankenstell, Heger, Hopotl, Kastner, Reichentaler a j. Též Horníci tu mívali pozemky, jako Henzl Kind, Francz Rulle, Prokop Eldris, Fridlin z Kaňku (de Meatu). Spoře se nacházejí jména česká, jako Sedláček, Zubák, Čech (Pehem), Smola (Smol), ze Třídvorů, ze Selmic (Selmiczer, Seniczer), z Lipna (Leipner) a j.[1])

Ze vsi Třídvorů (de Tribus Curiis) často se usazovali obyvatelé v Kolíně a okolí. R. 1387 koupili Kolínští tu ves se 12 lány a porostlinou od vladyk Petra ze Smiřenic a Hamona z Kunčic.[2])

V Nebovidech při farním chrámě umřel Klaric farář r. 1372, po něm tu byli na krátko Mikuláš Volfgangů z Hory, kněz Mladota, 1376—86 kněz Dobšek, 1386—91 kněz Mikuláš, 1391—1407 Mikuláš z Frankenberka Sasík. Nad kostelem byl trojí patronat, a sice to byli držitelé vsi Nebovid (před r. 1380 Ercl Horník, pak téhož sirotci, r. 1386 Vincenc Rozenthaler, richtář v Hoře, 1391 téhož syn Václav, 1407 Václav z Písku Horník, a pak vladykové z Nebovid, držíce tu dva poplužní dvory; při jednom z nich byla okrouhlá tvrz. R. 1325 jmenuje se tu vladyka Pavel z Nebovid, 1372 sirotci po Janu a Kunatovi z Nebovid, roku 1376 Bohuněk syn Kunaty, a r. 1407 Petr z Nebovid.

Podobné rozdělení se vidí též v Pečkách (Peczhk). Ves Pečky drželi 1370—1406 Mareš a Petr Sakové z Bohúňovic, 1407 Petr z Bohúňovic, jimž náležela též sousední ves Bohúňovice. Leč na tvrzi a dvoře v Pečkách seděl r. 1370 Martin

[1]) Dsky práva kolinského.
[2]) Registratura kolinská.

Haumbach z Kutné Hory, 1375—90 Václav Volek (Ochslin) z Hory, 1393 téhož vdova Anna, 1404 František Rozenthaler z Hory, 1407 Anežka vdova Petra Hechta z Lince, 1410 Hanuš kupec z Hory. Při farním kostele v Pečkách byli faráři kněz Mikuláš († 1370), 1370—75 Hartung z Nebužele, kanovník boleslavský, 1375—79 kněz František, pak kněz Beneš a po něm kněz Mikuláš, 1390 kněz Jan Vartemberk (Němec kovaný), 1395—1404 kněz Matěj, do r. 1407 kněz Petr, po něm kněz Václav.

Na tvrzi a dvoře Hranicích seděl roku 1380 Ješek z Hranic (Jesco de Renicz), r. 1395 vdova jeho Kunka, do r. 1440 Vacek z Hranic. V Polepích na onen čas shledáváme dvě velká popluží, a sice jeden dvůr hořejší, druhý dolejší; při hořejším byl mlýn, při obou pak nějaký počet podsedků či zahradníků. Hořejší dvůr držel Prokop Běch do roku 1380, kdež ho pustil Janu Veinandovi z Kolína, ale již r. 1382 ujal se Běch toho statku zase, a ježto na něm vázlo nemálo dluhů, prodal ho Františku z Limuz (de Lemos), měšťanu kolínskému, kterýž zde seděl ještě roku 1401. Týž r. 1306 odprodal mlýn polepský Františku Veicherovi. Dolejší dvůr prodal Petr Krautvurst z Kolína roku 1382 Bartúši z Kutné Hory, jemuž ale v dluhu jest odňat a prodán Ješku Hrabáni z Kolína. Oba dvory s příslušenstvím náležely do šosu města Kolína.

Nynější ves Pašinka nazývala se jindy Pašiněves. Bývaly tam dva statky zemanské, něco živností sedlských a mlýn. Na hořejším statku seděl r. 1395 Zbraslav z Pašiněvsi spolu s Mikulášem z Lipan, a r. 1400 jmenují se hromadní držitelové toho statku Jan a Václav synové Maršíka z Pašiněvsi, dále Pešík, Václav a Zbraslav z Pašiněvsi s Mikulášem z Lipan. Dolejší statek s tvrzí a vsí prodal Václav Vundervein r. 1384 Václavu Hamrovi z Kolína († 1398); téhož syn Niklas Hammer prodal tvrz a dvůr v Pašiněvsi s dvory kmetcími, mlýnem, krčmou a podsedky r. 1414 za 600 kop Janu ze Smržna a Bezna. [1]) Pašiněves náležic do šosu města

[1]) Dsky práva kolínského. Zem. dsky 6., G. 24.

Kolína, řídila se knihami kolínskými a platila městu šosovní platy (lozunky).

Ratiboř tvrz, dvůr a ves držel roku 1362 Mikuláš Velkúš z Hory, r. 1386—1389 Mikuláš Křičbír z domu „od sudu“ (de doleo) v Hoře, 1393—1403 Martin Oderin z Hory, r. 1417 Jakub Volgemut z Hory. Při farním kostele ratbořském byl kněz Pavel do r. 1362, kdež ssazen byl pro některé viny své, po něm kněz Jakub, kněz Petr, 1386—89 kněz Václav, 1389 — 93 kněz Kříž, 1393 — 1402 kněz Mílek, 1402—1417 kněz Mikuláš z Doupova a potom kněz Jan.

Ve vsi Kbele shledáváme farní kostel a dva statky vladyčí. R. 1295 jmenuje se Pardus ze Kbele, 1354 Dobeš a Pardus ze Kbele, po nichž roku 1380 držel dvůr a půl vsi Oldřich z Velimě, 1412 Jan z Obřiství. Na druhém statku hospodařili r. 1354 Albert a Vojtěch ze Kbele. 1380 Zdeněk, Ctibor a Jan ze Kbele, 1412 toliko Jan ze Kbele. Bohatou faru kbelskou, kteráž držela téměř 200 korců rolí, držel do r. 1354 kněz Tobiáš, po něm kněz Ondřej, r. 1380 — 1411 kněz Jan z rodu vladyk kbelských, kterýž ale stále býval v Praze, jsa tam 1393—1411 generalním vikářem arcibiskupovým; faru Kbelskou pronajímal jiným kněžím. Týž doktor Jan Kbel kromě toho byl kanovníkem pražským a olomúckým. Po jeho smrti držel faru kbelskou kněz Duchek, od r. 1412 kněz Jan.

Jméno vsi Lošan záhy se nám ozývá vladykami lošanskými. V létech 1259—61 býval Ctibor z Lošan v družině královské, a r. 1303 se jmenuje Ješek z Lošan co svědek. V 14. století jest řeč o Lošanech Německých (Lossan theutunicalis), t. j. nyní Lošany Velké, kde býval farní kostel sv. Jiří, tvrz a dvůr poplužní. Roku 1355 držel ten statek Vavřinec krčmář (pincerna) z Hory, r. 1363 Hanuš z Hory, r. 1379 Jan z Bylan, 1391 Dětřich Fetter z Hory (Tyczfetter), 1394 téhož vdova Anna, od r. 1410 Háman Adler z Hory. Faru lošanskou spravoval kněz Rudger do r. 1355, potom Jan Prstenec, 1363 — 65 Václav z Přívorů, kněz Petr do r. 1379, pak kněz Krištof, do r. 1391 kněz Petr, dále kněz Blažek, kněz Jakeš z Kúřimě, kněz Blažej Zásmucký, kněz

5*

Jan, potom v létech 1414—16 Jiří z Brna, 1416—19 kněz Šímon z Hospozína. — Nynější Lošánky nazývaly se jindy Lošany České, kdež byly dva dvory poplužní a něco málo podsedků. Tam se jmenuje r. 1379 Bohuněk z Lošan vladyka, 1409 Karel z Lošan, 1426 Dobřen a Prokop z Lošan. Druhý dvůr koupil r. 1395 Jindřich od Sv. Kateřiny za 305 kop od Markéty vdovy Mikuláše Vinklera z Kutné Hory.

Ves Zibohlavy s kostelem farním náležela ke statkům arcibiskupa pražského. Faru tam spravoval po knězi Božetěchovi 1358—65 kněz Velislav, 1365—75 kněz Pavel a pak kněz Šímon, 1382 kněz Ludvík, dále kněz Hašek, 1386 kněz Jan, 1412 kněz Duchek. Také Radovesice náležely ke statkům arcibiskupským vyjímajíc tvrz a poplužní dvůr, kdež v létech 1364 a 1407 vládl Martin (Mareš, Maršík) z Radovesic.

Ves Štítary (Czithern) náležela do šosu města Kolína. Býval tam poplužní dvůr, dva mlýny a něco podsedků. Roku 1359 držel zde dvůr Krištof Choclinův, dědičný richtář kolínský, r. 1414 Hána zlatník.

Na místě vsi Kutlíř stával poplužní dvůr Újezdec, založený od cisterciánů sedleckých snad již v 12. století. Od královského statku Křečhoře propůjčeno bylo k tomu dvoru 108 korců (1½ lánu) rolí za dědičný nájem. Tento „starodávný“ plat král Václav II. r. 1295 klášteru odpustil a ony pozemky mu daroval ke vlastnictví.[1]) Tak zůstával dvůr Újezdec při klášteru až do bouří husitských.

Ves Křečhoř s farním kostelem sv. Václava a dvorem poplužním byla v držbě zeměpanské do počátku let krále Jana Lucemburského, kterýž ten statek daroval bohatému pánu Jindřichovi z Lipého. Týž postoupil toho statku r. 1319 ovdovělé královně Alžbětě, a ta na spásu duše svých manželů, králů Václava II. († 1305) a Rudolfa I. († 1307) darovala Křečhoř oltáři sv. Šímona a Judy v pražském kostele Svatovítském.[2]) Odtud oltářníci tohoto oltáře byli pány na

[1]) Emler Reg. II. 729.
[2]) Emler Reg. III. 110, 216, 451.

Křečhoři až do bouří husitských, požívajíce odtud 24 kop ročního užitku. Jeden svobodný dvůr v Křečhoři držel roku 1380 Hanuš z Chvatlin (Quatlinger), 1390 Hanuš Špicznagel, 1411 Václav Špicznagel. Při kostele sv. Václava byli faráři kněz Heřman († 1363), Petr z Pohnání, Martin z Pomuka (do r. 1380), Beneš, kněz Jan Prase (1390—93), Hroch z Kamenice († 1405) a kněz Hrdoň z Pošně. — Na tvrzi a dvoře ve Bříství (Brziest) seděl r. 1364 Oldřich z Bříství, 1390 Michal a Petr z Bříství, 1405 Dorota vdova Michalova, 1415 Jan z Bříství.

O Nové Vsi zvídáme, že s Břežany (u Plaňan), Kravary a zálabskými Radhostici byla zvláštním statkem, kterýž pan Hynek z Dubé roku 1290 prodal klášteru sedleckému. Odtud býval opat sedlecký patronem kostela sv. Václava v Nové Vsi, kdež do r. 1379 byl farářem kněz Jan, dále kněz Petr, 1390 kněz Mikuláš. kněz Jakub, 1414 kněz Petr. Na gruntech novovesských, as tam kde nyní je ves Ohrada, vznikl dvůr Vrbovec, po německu zvaný Weidhof. Zakladatel byl rytíř Volner, kterýž r. 1302 koupil od opata sedleckého za 30 hřiven stříbra půldruhého lánu rolí se závazkem, aby tam nikdy nebudoval hradu ani tvrze.[1]). R. 1380 držel ten Weidhof Hanúšek z Libenic, brzy potom Kunrat z Jihlavy, měšťan kolínský, 1393 a 1400 jeho synové Václav a Hanka z Jihlavy.

Ves Velim (Velyně) s sousední vsí Kly (Kel) držela se ke korunnímu statku Poděbradům. Dvůr ve Klích s třemi lány se jmenuje k r. 1299, kdež Ortlin, richtář kolínský, ho prodal Albertovi z K. Hory. Král Jan r. 1323 vysadil Velim a Kly právem německým, tak aby osadníci platili králi z každého lánu po 56 groších. Richtu velimskou s pěti lány rolí, svobodných od berní, udělil Seydelmannovi z Kutné Hory.[2]) Kromě vsi, as na místě nynějšího Bayerwegu, byl poplužní dvůr velimský se sídlem vladyčím. R. 1330 svědčil Vojslav

---

[1]) Emler Reg. II. 822.

[2]) Emler Reg. III. 353.

z Velimě, a r. 1401 držel ten statek Jeník z Nové Úpice.[1]) Patrony kostela byli vždy držitelové hradu Poděbrad. Z farářů znám jest kněz Radslav (do r. 1354), po něm kněz Ondřej ještě r. 1400 jmenovaný co svědek.

Z někdejší vsi Kravar (Krevern), která asi zašla za bouří husitských, zbyl později toliko dvůr zvaný Krakolec a mlýn při Labi, kterýž roku 1289 založili Martin Žibřidů z Prahy a Kunrat Kurtfrunt mlynář se svolením pana Hynka z Dubé, kterýž si vymínil pětinu užitku ze mletí, a výroční krmení osmi vepřů po 7 neděl.[2]) Od Hynka z Dubé dostaly se Kravary s Novou Vsí r. 1290 klášteru sedleckému.

Posléze budiž uveden veliký dvůr poplužní zvaný Schottenhof (později Šotnhof, Šothnof), který stával na výšině mezi Labem a pražskou silnicí, nejblíže za pražským předměstím. Pozdější název té výšiny „na Žandově“ podnes nevyšel z paměti. Na tom dvoře seděl r. 1380 Pešík z Schottenhofa, od roku 1383 Kuneš z Lysé, koupiv ten statek za 530 kop gr., a r. 1395 Václav syn Kunšův.[3])

---

[1]) Pam. Arch. I. 309.

[2]) Emler Reg. II. 336., 653.

[3]) Dsky práva kolínského

Doba druhá od r. 1419—1618.

a) Kolín za bojů husitských.

Na osudných hranicích mistrů Jana Husi a Jeronyma roznítil se plamen husitské války, která vypukla v den smrti krále Václava IV., 16. srpna 1419. Nebyla to pouze válka náboženská; neboť jakož Čechové téměř napořád se drželi učení Husova, kdežto národ německý, veden jsa králem svým Sigmundem, činil se hlavním vykonavatelem odsudku, od církve nad Husity vyřčeného: musila se tím husitská válka státi bojem mezi národy českým a německým. Královská města v Čechách, v nichž německý živel převahu měl, počínala si nepřátelsky proti Husitům a některá z nich, jako Kutná Hora, zašla v pronásledování kacířů až do krajnosti. I město Kolín, jakož živel německý v něm měl vrch nad českým, stálo hned na počátku války na straně katolické, uznávajíc krále Sigmunda německého a uherského za dědice království českého, a 6. listopadu 1419 vypověděli Kolínští podlé 35 pánů, do 100 rytířů, měšťanů kouřimských, čáslavských i horníků válku vzdorujícím Pražanům. Ve velkých rozměrech vypukl boj teprv r. 1420. V máji t. r. viděli Kolínští krále Sigmunda s valným vojskem Uhrů, Moravanů a Slezáků a mnohých pánů českých táhnouti od Hory ku Praze, kamž potom i valné zástupy křižáků z Němec přispěli, aby hlavní sídlo husitství pokořili a ke své vůli připravili. Leč to husitství objevilo pružnost a sílu netušenou; neboť Pražané, jimž pomáhali Táboři pod Janem Žižkou z Trocnova, v boji tom vítězně obstáli, dobyvatele k couvnutí přinutili, a 1. listopadu r. 1420

potkal se král Sigmund pod samým Vyšehradem s rozhodnou porážkou od Pražan a bratří Orebských. Potom ustoupil král s lidem svým uherským ke Kolínu a Hoře, a odtud hubením a pálením škodil všem, kteří s Pražany za jedno byli; zvláště pánům Viktorinu a Hynkovi Bočkům z Kunštátu na panství jejich poděbradském veliká škoda se stala; leč ti páni dovedli také statně svého se hájiti, a 25. listopadu porazili oddíl vojska Sigmundova u Lhot mezi Poděbrady a Sadskou. Obecný nezdar v běhu válečném donutil posléze Sigmunda, že koncem února 1421 s lidem svým vrátil se do Uher.

Nyní ale bylo všem, kteří dosud na straně Sigmundově stáli, očekávati pomstu od vítězných Husitů. Záhy z jara r. 1421 vytáhlo do pole četné vojsko Pražan a Orebitů pod knězem Janem z Želiva, panem Hynkem Krušinou z Lichtenburka a oběma pány poděbradskými, aby ve východních krajích posádky Sigmundovy vypudili a „slovu božímu" průchod zjednali. Proud jejich byl neodolatelný; 14. dubna 1421 dobyli hradu Toušně. Město Český Brod dalo se na odpor, ale Husité 17. dubna hradby jeho útokem zlezli, posádku i měšťany ubíjeli, a farní kostel sv. Gottharda zapálili, v němž do 200 lidí uhořelo. Tohoto osudu města zhrozili se Kouřimští a vzdali se Husitům, kteří pak 18. dubna do města všedše, vydrancovali tam proboštství sv. Martina a pět mnichů cisterciánů upálili. Potom hnuli se dále a vypálivše cisterciánský klášter ve Skalici, přilehli 22. dubna ke hradbám kolínským. Měšťané báli se as podobného osudu, s jakým se potkal Č. Brod, a nemajíce odnikud vydatné pomoci, otevřeli Husitům brány. Kteřížto nemeškali hněv svůj vylíti na katolickém kněžstvu, neboť vyloupili a zapálili klášter dominikánů a šest mnichů svázaných do plamenů vmetali. Faráře Hynka z Ronova, muže prý učeného, vyvedli před kouřimskou bránu, do vysmoleného sudu vsadili, slamou ucpali a v něm upálili; kolem něho pak skákajíce zpívali: „Kdož jste boží bojovníci a zákona jeho!"[1]) Dne 23. dubna vytáhli z města,

[1]) Dle Beckovského p. 679. Na památku umučeni plebana Hynka zasazena byla po roku 1626 na kouřimské bráně deska, představujici poprsi kněze s holenou hlavou. Po sbourání brány zazděna jest ona deska do vedlejšiho domku, jak podnes se spatřuje.

aby potrestali Horníky za jejich nepřátelství proti kalichu. Mincmistr kutnohorský, Mikuláš Divůček z Jemnišť, s četným lidem královským a horníky vyšel jim vstříc ke Kolínu, zamýšleje boj s nimi svésti; než vida velikou jich sílu, netušil sobě, a utekl bez boje do Moravy. Potom následovalo pokoření Hory i Čáslavě, vypálení kláštera sedleckého, dobytí Žlebů a Lichtenburka, i královských měst na východě. Dne 7. května 1421 dali Kolínští podlé Čáslavských, Nimburských i Kouřimských zápis Pražanům, v němž vyznali, že „jakož zavedením a z přinucení podlé Sigmunda krále uherského proti Pražanům byli stáli: nyní pak i budoucně se jim protiviti nechtí, ale pravdy boží v čtyřech artikulích pražských obsažené i jiných poctivých a království českému užitečných věcí proti každému živému člověku zastávati chtí“; dále zavázali se „toho krále Sigmunda za dědičného pána země české pro jeho nehodnost nemíti, a úředníky ke správě jen od Pražan přijímati na tak dlouho, dokud bůh té zemi krále a pána nedá“. [1]) Tak se stal Kolín městem husitským; v kostele sv. Bartoloměje ustanoveni kněží podobojí, a měšťané přijali vojenského velitele od Pražan a odváděli jim královskou berni.

Ryk válečný rozléhal se blíž Kolína opět, když rok 1421 chýlil se ku konci. Král Sigmund sebrav velké vojsko uherské a posíliv se vojskem svého zetě, knížete Albrechta Rakouského, počátkem prosince 1421 hnul se k hranicím českým; moc jeho čítala 80.000 branných, jimž velel vlašský válečník Pippo Spane. Žižka s Tábory a Pražany v čas přitáhl k Hoře a Čáslavi a učinil tu od 8.—20. prosince řádná opatření válečná. Zatím přitáhl král Sigmund k Hoře a celý den 21. prosince potýkal se s Žižkou, až tento vida přílišnou převahu královských, ustoupil na horu kaňkovskou a tu se otočil vozy svými. Pod horou vůkol rozložil Sigmund hojný svůj lid a již kojil se nadějí, že slepý vůdce s lidem svým vykřehna hladem a mrazem v moc jeho padne: an tu Žižka v noci na 23. prosince prudkou střelbou z pušek a rachotem vozů svých proklestil sobě středem polekaných Uhrů dráhu do Kolína a tam schránil

---

[1]) Archiv český.

se s lidem svým. Odtud vysílal posly do krajin zálabských, vyzývaje lid do boje. A tu valně se hrnuli k němu bojovníci z blízka i daleka, až od Jičína a Turnova. Uhři zatím rozptýlili se po okolí kutnohorském a řádili tam s krutostí a zhovadilostí. Král Sigmund pak poslal do Kolína jednoho polského pána, Záviši z Garbova, a vyzýval město, aby se poddalo; však nepochodil. Žižka potom o třech králích r. 1422 vytáhl s valnou mocí od Kolína k Nebovidům, za nimiž na výšinách stálo vojsko královské tak hustě, jakoby na les patřil. Tam v Nebovidech uzřeli Husité stopy hnusného ukrutenství, jež spáchali Uhři na lidech i statcích, a rozhněvavše se, takto jsou mluvili: „Nám jest toto pomstíti, aneb hrdla svá za to dáme!“ A když tak se schylovalo k velké bitvě, nastal zmatek ve vojště královském pro strach veliký. Sigmund tudíž vyhnul se boji a ustoupil z Hory, dav to město prve zapáliti, a s ním utíkalo všecko jeho vojsko. Žižka však nespustil se ho, ale byl mu stále v patách, a sbil jeho vojsko napřed u Habrů a pak u Německého Brodu a tak je vyhnal ze země.

V následujících létech nastal veliký rozkol mezi Husity, ježto Pražané a šlechta snažili se obnoviti důstojenství královské, chtíce králem míti buď Vladislava Polského aneb jeho bratra Vitolda, čemuž protivil se Žižka s obcí táborskou. Tato různosť vedla k válce domácí. Kolínští stáli tehdáž na straně Pražan, majíce u sebe posádku pana Haška Ostrovského z Valdšteina, nejvyššího velitele válečné moci pražské. V té válce porazil Žižka 3. srpna 1423 vojsko Pražan a šlechty v boji u Hořic a odtud uchýlil se k Čáslavi. Tam kvapil za ním Martin Lupák, táborský hejtman ve Hradci Králové, s lidem svým; ale když u Labského Týnce strojil se k přechodu přes Labe, tu přepaden byl od posádky kolínské pod panem Černínem, kterýž Tábory dílem sbil, dílem zjímal, a Lupáka v konopném poli zabil. Téhož roku Pražané a šlechta odbývali v Kolíně sněm, kdež radili se, jak uklíditi spory a nepořádky v zemi a zavésti svornosť ve všem království. Jednali tu zajisté o smír Čechů s obecnou církví, a v té příčině položen byl sněm korunní do Brna. Leč sešlo s toho všeho, a následujícího roku měli Kolínští lomoz válečný na blízku,

když Žižka táhna s lidem svým od Poděbrad k Táboru, sevřen byl od vojska prazského dne 7. června 1424 u Malešova, ale dosáhl zde krvavého vítězství.

Nedlouho potom smířil se Žižka s Pražany, kteříž po jeho smrti († 11. října 1424) podlé Táborů a Sirotků mocně stáli proti králi Sigmundovi i církvi římské, podrobujíce se rozkazům kněze Prokopa Velikého. Vychází pak na jevo, že Kolínští tento obrat ve smýšlení Pražanů neschvalovali. R. 1425 byli sice ještě ve styku s nimi, a zachoval se nám ze dne 6. listopadu onoho roku první nám známý český dopis městské rady kolínské, v němž dává se „velké múdrosti a opatrnosti panóm purgmistru a konšelóm velikého města pražského" zpráva, že dobré paměti paní Kateřina z Prahy, vdova Tomáška mladého Machuty, ačkolivěk byla jest neduživa na těle, však s dobrým rozumem a zdravú pamětí učinila matku svou Margretu Rotminlovú poručnicí svého syna Vaňka s vinicí a chmelnicí, a jiným statkem, čehož byli svědci konšelé kolínští Tomášek Petr, Martínek sladovník a Niklas Grešl. [1]) Však již r. 1427 kolínští měšťané, následujíce příkladu pana Haška Ostrovského z Valdšteina, hlásili se k straně krále Sigmunda. Dne 4. září 1427 sešli se v Kolíně pan Hašek Ostrovský, Hynek Kolšteinský z Valdšteina, Póta z Častolovic, Jan Městecký z Opočna a Diviš Bořek z Miletínka a tu zosnovali úklad na dobytí Prahy a uvedení krále Sigmunda do Čech. Ale ten úklad se nezdařil, a městu Kolínu, kdež velel Diviš Bořek z Miletínka, bylo nyní zakusiti pomstu od Pražan, Táborů i Sirotků. Kněz Prokop Veliký s 10.000 pěších a 800 jízdných, s puškami těžkými hrnul se 14. září 1427 ke Kolínu a jal se dobývati města. Pan Diviš Bořek s měšťany a žoldnéři statečně hájil město, odbíjel útoky Táborů a Sirotků; ale obléhatelé potom stříleli silně do hradeb městských, až rozbili bránu pražskou. Posléze rozdvojili se měšťané, a pan Diviš Bořek znamenaje, že příliš velká jich část jemu jest na odpor, smluvil se 16. prosince s knězem Prokopem a

[1]) Městská kniha pražská k r. 1625 fol. 89. (Upozornil nás na to místo prof. Aug. Sedláček.)

svobodně vyšel s 100 bojovníkův svých z města.[1]) Tak vešel kněz Prokop do Kolína a potom mnohé starší měšťany od statků jejich vyhnal. Byli to asi Němci kolínští, proti nimž vůdce táborský tak přísně zakročil. Z dalšího jde na jevo, že město Kolín bylo dáno v moc vojska sirotčího, jehož hejtman Jan Čapek ze Sán pak držel město a vůkolní statky kněžské, a potkával se u měšťanů se vší ochotou. Týž Čapek, uznávaje velké oběti měšťan pro vojsko sirotčí a vida velké jejich ochuzení, r. 1432 odevzdal jim ves Křečhoř se vším příslušenstvím, též pustý mlýn pod skalou za Labem, leč tak, aby Kolínští vždy zůstávali při zákonu Božím.[2]) Spustlý onen mlýn pod skalou dali konšelé Kříži Tulákovi, aby ho obnovil, a za to ho zbavili služby vojenské. Tehdáž byli v městské radě Jíra, Štěpánek, Vaněk Týnecký, Jakeš súkenník, Svach kožišník, Tomášek železník, Mikuláš, Matějek ze Zibohlav, Prokop, Matěj z Kúřimě, Jan Smutek a Knot, vesměs Čechové, z nichž Matějek Zibohlavský byl vlastní bratr vladyky Ondřeje Keřského z Římovic, hejtmana vojska táborského.[3]) Po návratu sirotčího vojska z výpravy pruské postoupil hejtman Jan Čapek z Sán mlýna hrobského u Kolína s zahradami, ostrovem v Labi a jiným příslušenstvím dne 15. listopadu 1433 Janu Tetříškovi.[4])

Zatím nadešla doba, kdy demokratický duch Táborů a Sirotků stal se úhlavní překážkou konečného upokojení země, po kterémž Pražané a šlechta vždy více toužili, chtíce sjednotiti se s církví římskou a smířiti se s králem Sigmundem, jindy tak nenáviděným. To vedlo ke kruté válce domácí, která rozhodla se osudnou bitvou u Lipan 30. máje roku 1434; vojsko Táborů a Sirotků zde úplně podlehlo. Hejtmané Jan Čapek z Sán a Ondřej Keřský z Římovic s jízdou svou spasili se útěkem do Kolína. Však již druhého dne, 31. máje, přilehlo vítězné vojsko Pražanů a šlechty pod Divišem Bořkem z Miletínka ke hradbám kolínským, a Čapek vida nezbytí,

---

[1]) Staři Letopisové p. 74.; pražská brána r. 1494 měla jméno nová brána.»
[2]) Archiv český VI 427.
[3]) Archiv kolinský IV No. 14. (v radni truhlici).
[4]) Tamže IV. č. 11.

s ním se smluvil k míru a slíbil poddati se výroku budoucího sněmu zemského.

Bitvou u Lipan zanikla strana Sirotků, kteří napotom dali se buď na stranu mírných podobojích, buď na stranu táborskou, a mezi těmito bylo také město Kolín. Zde držela se stálá posádka 500 bojovníků táborských, a hejtmanem jejich byl od zimy r. 1435 kněz Bedřich ze Strážnice původu šlechtického, kterýž od r. 1420 vynikal mezi polními vůdci vojska táborského. R. 1430 byl hejtmanem posádky na slezském hradě Němčí, roku 1433 řídil s Janem Pardusem vpád vojska českého do Rakous a dobyl tam velkého vítězství; potom vedl Tábory na plen do severních Uher. Roku 1434 nejmenuje se mezi účastníky boje u Lipan, ježto zase hejtmanil na hradě Němčí. Dne 11. srpna 1434 byl úkladně jat a chován v tuhém vězení, z něhož teprve o novém roce 1435 byl propuštěn, a za nedlouho vidíme ho býti velitelem na Kolíně, co přední baště strany táborské.

Jako někdy knězi Prokopovi Velikému, vytýkali mu mírní kališníci, že o večeři Páně nekřesťansky mluví, v přímluvu svatých nevěří, postů nedbá, v potoce že křtí, mrtvým zvoniti nedá, ornatů neužívá, „a v tom trvali sú až do smrti. A někteří z nich se zženili, jakožto kněz Bedřich na Kolíně“.

Toho času, co děly se zjevné kroky na smíření podobojích s církví i s císařem Sigmundem, snažila se prozatímní vláda zemská, aby přivedla všecky posádky táborské v Čechách k poslušnosti. Ježto kněz Bedřich této vládě odpíral, trhl pan Diviš Bořek s Pražany a jinými pomocníky ku konci dubna k městu Kolínu. Nadešla zajisté doba, kdy Táborům bylo se rozhodnouti, buď aby se poddali novému pořádku, aneb aby podnikli poslední boj do jisté záhuby. A kněz Bedřich vedl si v tom s velkou opatrností, chtě netoliko vyhnouti se záhubě, ale též pojistiti sobě panství v Kolíně. Panu Bořkovi sice se nevzdal, ale sliboval, že podá se ke smlouvě samému císaři. Potom také vyhledával styky s císařem Sigmundem a dával na jevo, že se mu poddá pod výminkou zápisu na město Kolín a vůkolní statky kněžské. Sigmund zprvu byl v tom zdrženlivý, ale když v srpnu r. 1436 přijel do Prahy a ujal

se vlády, stal se již povolnějším, a tak to jednání prostřednictvím některých pánů českých se skončilo smlouvou ze dne 18. listopadu r. 1436, kdež císař Sigmund zapsal Bedřichovi a jeho dědicům v 3000 kopách grošů Kolín nad Labem a k tomu vůkolní vsi Solopisky, Malenovice a Miletín, pak vsi proboštství pražského Břežany a Libodřice, od kláštera sedleckého Novou Ves, Hradišťko, Sv. Kateřinu, Záboří, Sv. Jakub, Sv. Mikuláš s rybníkem, Nový Dvůr, tvrz a ves Ovčáry, dvůr a mlýn v Hrobích,[1]) dva mlýny u samého Kolína, jeden pod městskou zdí, druhý pod kamenem; od arcibiskupství pražského Radovesice a Zibohlavy, mimo to pak vsi Sány, Jestřabí Lhotu, ves a dvůr Ovčáry (za Labem), Chotouchov, Licko dvůr, Mastnice (?) a Nebovidy se všemi úroky, s tím připomenutím, že kněz Bedřich a jeho dědicové nemají lidi v místech vytčených nespravedlivými platy obtěžovati, též obyčejné požitky z toho držení královské komoře odváděti. Kdyby pak císař a jeho dědicové zápisné ty statky chtěli zpět vyplatiti, měli tu výplatu rok napřed opověditi.[2]) Roku 1437 přidal císař knězi Bedřichovi odúmrť po Kunšovi, sousedu kolínském, zejména dům v městě a dvůr poplužní.[3])

Tímtéž časem císař Sigmund všecky ostatní statky církevní v okolí kolínském rozzastavil. Tak zapsal Sigmundovi ze Smílovic ves Křečhoř, kterou od r. 1432 drželi Kolínští a potom si toho zápisu od Sigmunda z Smílovic postoupiti dali; Hlízov zapsán Petru z Bydlína, Chrčice Michalu Skálovi ze Žlunic, Chvaletice a vůkolní vsi Kunši z Sekyřic, Kanín, Libici, Osek a Opolany Jiřímu z Poděbrad, Týnec nad L. s některými vsemi Vaňkovi z Miletína, Libenice a Dolany Hanuši z Rychnova, Pučery a dvůr s vinicí pod Kaňkem Zachařovi z Řenec v St. Kolíně.

---

[1]) Ten dvůr v Hrobích nacházel se na místě nynější raffinerie lihu (č. 82) pod kostelem Všech Svatých; ještě v 16. století se tam jmenuje »dvůr královský«.

[2]) Arch. český VI. 437.

[3]) Bylť to nepochybně dům, který se r. 1494 jmenoval »dum JM. královské«, nyní čísla 82. a 83. u zámku; dvůr zmíněný pak je as nynější Císařoves, v 16. století zvaný dvorem královským.

Kněz Bedřich ze Strážnice, zavládnuv rozsáhlým zbožím, mohl se vyrovnati mnohým z předních pánů v zemi. Z hojných důchodů svých choval sobě drahný počet branné čeledi, mezi nimi též osoby rytířské. V létech 1439—1454 jmenuje se Jan Sudlička z Borovnice hejtmanem jeho na Kolíně; roku 1445 sloužil knězi vládyka Zachař z Řenec, který měl tvrz a zboží ve Starém Kolíně. V létech 1439—1461 jmenuje se častěji Bedřichův bratr, „slovutný panoše" Šímon ze Strážnice. Dne 6. června r. 1439 koupil kněz Bedřich dvůr ve Štítařích se vším panstvím a příslušenstvím za 80 kop gr. hotových, a to od Ondřeje Keřského z Římovic a bratra jeho Matěje ze Zibohlav, co poručníků sirotků po Mikuláši Lapačovi nebožci (t. j. odpraveném); zároveň splatil všecky požadavky, které na tom zboží vázly, jako Hanúškovi z Kel 5 kop gr. platu, tolikéž i Hankovi, řezníku z Kolína, jiné Baltazarovi a Kašparovi, bratřím z Nebovid, a pak ten dvůr štítarský se vším příslušenstvím daroval bratru svému Šímonu ze Strážnice a jeho dědicům. O kterémžto trhu a postupu svědčili Vítek, richtář dědičný, Martin Kokovec, purkmistr, Martin Sudlice, Jíra Rathouzský, Mikuláš Adam, Ondrášek od jelena, Michek z Peček, Niklas Velvar, Linhart pekař, Martin bakalář, Štěpánek z Nové Vsi a Jan slanař, konšelé města Kolína.[1])

Kněz Bedřich na Kolíně, jakožto přední hlava bratrstva táborského, byl důležitým činitelem v obecném běhu věcí českých. U něho nalezl vítaný útulek jeden z předních kazatelů strany sirotčí, kněz Jakub Vlk, když byl r. 1434 od Pražanů staroměstských ze své fary u Matky Boží Sněžné v Praze vypuzen. Zdá se, že týž potom vedl duchovní správu při kostele sv. Bartoloměje v Kolíně až do své smrti o sv. Jakubě r. 1439. Podobně schránil se v Kolíně r. 1436 slovutný kněz Ambrož z Hradce, prve strany sirotčí a potom táborské, když vypuzen byl od hlavní fary ve Hradci Králové; zemřel v Kolíně o sv. Havle r. 1439.[2])

[1]) Archiv kolínský IV č. 14.
[2]) Staří Letopisové p. 115—116.

Pronásledování mistra Jana Rokycany, voleného arcibiskupa husitského, a poprava Jana Roháče z Dubé, hejtmana táborského, spůsobily v Čechách obecné zbouření proti císaři Sigmundovi, a kněz Bedřich byl mezi prvními, kteří mu opověděli válku, a lid jeho branný účastnil se dobytí města Litovle na Moravě. Sigmund pak zemřel na útěku z Čech ve Znojmě dne 9. prosince 1437. Za jeho dědice uznávali katoličtí Čechové a polovičatí Husité jeho zetě, knížete Albrechta Rakouského; leč velká většina národní tomu odpírala, z čehož vznikla nová válka v zemi a trvala až do postu roku 1439. Kněz Bedřich tehdy upřímně stál při straně národní, a zvítězil v boji u Loun. Když pak zemřel Albrecht Rakouský na podzim roku 1439, přistoupil kněz Bedřich na sněmu dne 17. března 1440 k obecnému míru zemskému. Téhož roku 1440 jmenuje se Bedřich jedním ze smírců v rozepři stavů českých s moravskými.

V následujících létech všeobecného neladu, kdež země byla bez krále, konání práva přestalo a země byla plna soukromých válek, měl kněz Bedřich mnohé těžkosti pro nenávisť vůkolní šlechty blízké i daleké, která mu panství kolínského nepřála. Postavení jeho stávalo se pak obtížnější tím, že byl hlavou spolku Táborů, proti jejichž zvláštnostem náboženským tehdáž vždy více se horlilo, jakož po zmařeném pokusu, po dobrém je převésti k učení mistrů pražských, na sněmu o třech králích v Praze r. 1444 učení jejich bylo zatraceno co bludné. R. 1441 měl kněz Bedřich soukromou válku s Janem Sádlem ze Smilkova na Kostelci, a podruhé zas vedl r. 1444 ve spolku s panem Zajímačem z Kunštatu a na klášteře sázavském válku proti Oldřichovi z Rosenberka a Janu Sádlovi. R. 1446 svadil se s někdejším hejtmanem Táborů, Ondřejem Keřským z Římovic, který držel Paběnice a Janovičky, a vypukla mezi nimi válka záhubná. Bedřich maje pomoc od šlechty a měst z čáslavského kraje, kdež Keřský co škůdce byl ve zlé pověsti, trhnul ke hradu paběnickému a dobýval ho; však měl tu práci těžkou, a mnoho lidu ztratil, než hradu dobyl; potom Keřský odveden byl do Čáslavi a tam popraven. Leč kněz Bedřich vždy ještě nedocházel pokoje od nepříznivců,

a zvláště stýskal si na Přecha z Budkovic, úředníka na Šternberce, i na Martina Kučku, hofmistra na Kutné Hoře, že prý mu panství na Kolíně nepřejí, mnohokráte o zradu nad ním se pokoušeli, chtíce ho o hrdlo připraviti, i na cti mu utrhají, spílajíce mu „Janek, an se píše kněz Bedřich ze Strážnice.“ Nápravy těch křivd nemohl se nikde dovolati, ani u pana Jiříka z Poděbrad, voleného náčelníka a oprávce strany národní, kteráž od r. 1446 vždy příkřeji se stavěla na odpor proti straně pánů z Rožmberka a z Hradce, přívrženců rodu rakouského. Tu kněz Bedřich a s ním i všecka jednota Táborů v hněvu a rozmrzelosti nade vší stranou národní přidali se ke straně rakouské. Dne 28. října 1448 smluvil se pan Oldřich z Hradce s knězem Bedřichem v ten smysl, že cokoli bojovného lidu kněz Bedřich k sobě na Kolín přijme, náklad naň má pan Oldřich vésti, i všecky škody z toho vzniklé nahražovati, a kdyby proto měl kněz Bedřich zámek (Kolín) ztratiti, tedy pan Oldřich mu k tomu zámku buď dopomůže, anebo jemu dá, co na onom zboží má zapsáno; a ta smlouva měla trvati, až by král do země přišel. [1])

Válka vypukla v listopadu r. 1448, a kněz Bedřich maje u sebe 450 jezdců pana Oldřicha z Hradce, vyjížděl z Kolína do vůkolí a plenil statky pánů strany poděbradské, čímž nejvíce panství poděbradské trpělo. Proto pan Jiřík z Poděbrad vojensky trhnul ke Kolínu, a 19. prosince přinutil Bedřicha, že smluvil se k míru až do příštího roku. Jednání o zemský mír, vedené v zimě následující, nevedlo k cíli, a v březnu r. 1449 vypukla válka se vší krutostí na novo. Na dobytí Kolína tu přitáhlo vojsko pod Pardusem z Horky, Zdeňkem ze Švábenic a Janem z Honbic; ale jak vnikli do předměstí, zaskočeni byli od Bedřichovy čeledi branné i měšťanů, jimž veleli Šímon ze Strážnice a Jan Sudlička z Běstviny, a se škodou velikou byli odraženi; Kolínští zajisté jim 200 mužů sbili, 150 zajali a 15 vozů se špíží pobrali; Pardus, sám raněn, utekl se do Hory. Záhubná válka přerušena mírem od 10. dubna roku 1449 do sv. Jiří roku 1450. Potom sice

[1]) Archiv český.

vypukla opět, ale kněz Bedřich se více jí neúčastnil. Zajisté že se hněval na své spojence, kteří k slibům svým nestáli, a neprotivil se více panu Jiřímu z Poděbrad, zvláště když po usmíření všech stran v zemi týž pan Jiřík, volen byv za gubernatora království českého, válečným během přinutil město Tábor, že upustivši od náboženských zvláštností svých, napotom spravovalo se podle mistrů pražských. Od té doby seděl kněz Bedřich tiše na Kolíně; r. 1453 podrobil se mladému králi Ladislavovi Pohrobkovi, kterého pan Jiřík na trůn český uvedl, a 18. července 1454 připsal mu král ke 3000 kopám, jež měl Bedřich na Kolíně a vůkolních vsech od r. 1436 zapsané, nových 3000 zlatých uherských. Téhož roku uklidil kněz Bedřich spor o richtu kolínskou. V držení toho úřadu byl následoval po Ondřeji Geschreyovi (Clamor), roku 1412 posléze jmenovaném, Vítek syn jeho již počeštilý, který r. 1453 u zemské kommisse pro přehlídku všech královských zápisů vykázal se dvěma listy krále Václava IV., danými Ondřeji otci jeho, jedním na richtu v Kolíně (z roku 1387), druhým na manství ve vsi „Rouska“ v okršlku města.[1]) Nedlouho potom Vítek zemřel a mezi jeho syny Vítkem a Sigmundem povstal spor o dědictví, až dne 7. srpna 1454 zprostředkovali mezi nimi narovnání kněz Bedřich ze Strážnice a na Kolíně, Petr z Mèkovic a na Pernštýnci, Jan Libanský z Libanic a na Konářovicích, Václav z Boršova a Matěj z Mýta, a sice tak, aby Sigmund všecken statek pozůstalý na dvé rozdělil, a Vítek aby jeden díl sobě zvolil. Po tomto rozdělení připadl úřad richtářský s domem v rynku Sigmundovi, k tomu dědičný nájem (6 kop) z masných krámů a centnýř loje z kutlhofu, nájem z dolejšího mlýna ve Štítářích, 21 gr. platu na richtářské zahradě na horském předměstí, kterou držel Petr Šírek kulhavý, rybníček pod Štítáry i loučku a sadové stráně při něm, díl louky pod kostelíkem Všech Svatých, k tomu les pod tím kostelíkem, les a louku v Háníně za Labem, ostrov blíž zahrad špitálních, dále pustou sladovnu vedle příkopu,

[1]) Archiv český, registra zápisu.

sbořeniště, kde prve chlebnice bývaly, též užitek od výčepu vína, i od fudrův a drajlinkův vína přivezeného.[1])

Není známo, kterého času a jakým spůsobem město Kolín a statky s ním zastavené z rukou kněze Bedřicha ze Strážnice vyvazeny byly. Pravdě se podobá, že Jiří z Poděbrad, když stal se králem českým, ujal se města i panství kolínského, a knězi Bedřichovi dal svůj hrad Potštein na doživotní výměnek. Jisto jest, že zemřel Bedřich 25. října 1459 na Potšteině, zámku krále Jiřího; bratr jeho Šimon ze Strážnice a na Štítařích jmenuje se ještě r. 1461, kdež od Mikuláše Bohdala z Sendražic koupil louku blíže Veltrub za 11 kop gr. č.[2]) Král Jiří pak dával spravovati kolínské panství spolehlivými hejtmany; roku 1459 byl v té povinnosti Petr Břekovec z Ostromeče, r. 1466 a ještě r. 1476 chrabrý Jan Hrabáně z Přerubenic, který r. 1469 proslul též co polní hejtman ve válce s Uhry, a r. 1472 postavil novou vodárnu pod zámkem.

Trvalou památkou po knězi Bedřichovi v Kolíně jest zámek od něho vystavěný; nevěstí to sic nižádná zpráva přímá, ale snadným dohadem přicházíme k poznání toho. O nějakém hradu v Kolíně nenacházíme v městských knihách z roku 1376—1401 ani stopy. Kronikář Beckovský († 1726) praví, že dominikanský klášter v Kolíně stával na místě, kde nyní jest zámek.[3]) Když císař Sigmund knězi Bedřichovi r. 1436 Kolín zastavoval, tu ve výčtu všeho zboží žádného zámku nejmenoval, kdežto v listu pana Oldřicha z Hradce, daném v říjnu 1448 knězi Bedřichovi, zámek výslovně se jmenuje; bylť tedy zámek kolínský od kněze Bedřicha v létech 1436—1448 na místě sbořeného kláštera dominikánů a snad i z jeho rumů vystavěn, a oněch 3000 zlatých, o které král Ladislav r. 1454 Bedřichovi zápisnou sumu zvýšil, bylo as náhradou za stavbu zámeckou. Do oné doby také sluší klásti postavení bašty s vysokou věží na zálabské skále oproti zámku, odkud

---

[1]) Archiv městský IV. Nr. 17.
[2]) Tamže IV. Nr. 20.
[3]) Beckovský, Poselkyně p. 1041.

by jinak nepřítel na zámek i město záhubně stříleti mohl. Poprvé se ta bašta však teprv r. 1497 jmenuje.

Město Kolín po mnohých pohromách, jaké mu zakusiti bylo pro dlouholetý stav válečný a časté dobývání od vojsk nepřátelských, za krále Jiřího opět si odtuchávalo. O sešlém stavu města svědčí zajisté okolnost, že r. 1454 měl dědičný richtář, nejpřednější z měšťanů, tak podstatné částky svého statku, jako sladovnu na předměstí a dům s krámy chlebními v městě, v rumech a ssutinách. Král Jiří sám dal městu svědectví, že pro přílišné náklady na opravu mostu přes Labe a jiných mostů, podobně i silnic a cest, hradeb i věží svých jest vyčerpáno a zemdleno, k největší chudobě přivedeno; proto udělil Kolínským dne 15. února roku 1466 majestát na vybírání ungeltu v branách, a sice z vozu po groši, z polovičního vozu po půlgroši; dále z vozu zboží, které se neváží na váze, po čtyrech penězích, z vozu piva svidnického po třech, z vozu piva bílého po dvou penězích, z hlavy dobytka velikého po penízi, z hlavy dobytka drobného po haléři.[1]) Týž král Jiří daroval městu dvůr ve vsi Křečhoři, který co statek odumřelý po Janu Špicnaglovi komoře královské byl připadl, v dědičné držení; kterýžto dvůr s pěti čtvrtěmi lánu rolí svobodných město prodalo 23. září r. 1463 Váňovi ze Lžovic, richtáři křečhořskému, a Svatě jeho švekruši; byli tehdáž v městské radě Šímon z Lipna, purkmistr, Vachek z ulice labské, Vaněk Ondráčkovic, Tůma, Vít řezník, Jan Senický, Jan Kasalický, Endres řezník, Mates řezník, Jan Hladký, Urban a Beneš Tykal.[2]) Smlouva trhová o týž dvůr pak obnovena r. 1466, kdež byli v radě Bartoš Karták, Tůma, Šímon z Lipna, Říha kolář, Václav Líska, Prokop Lůže, Jan Saturna, Marek kožišník, Mates řezník, Jan Senický, Jan Kasalický a Jan Hladký.[3]) Podle zadávací listiny (handfeste) onomu dvoru říkali dvůr hamfeštní.

Skladné právo na dříví, jaké měli Kolínští od císaře Karla IV. sobě propůjčené, bylo některým městům, zvláště Hoře

---

[1]) Liber memorab. civit.
[2]) Archiv městský IV. Nr. 22.
[3]) Tamže IV. Nr. 21.

Kutné a Nimburku, velice nepohodlné, z čehož pocházely nemalé spory. Král Jiří ty hádky ukončil smírem r. 1459, nařídiv, aby vory plynoucí po Labi napřed zastavily se v Baště u Starého Kolína, kdež měli horníci svou spotřebu dříví sobě kupovati, a pak teprv po čtyrech dnech směly vory ke Kolínu se bráti. Nimburským pak měly čtyři poloulesy beze všeho stavení v Kolíně propuštěny býti.

Těžké a zádavné války, které bylo králi Jiřímu vésti r. 1467 s neposlušnými poddanými z šlechty katolické a od r. 1468 s králem Matiášem Uherským, byly příčinou, že král pro veliká vydání na vojsko mnoho statků svých v dluhu zavadil aneb jinak rozptýlil. Zejména shledáváme, že mnohé vsi, které byl císař Sigmund roku 1436 s městem Kolínem knězi Bedřichovi zapsal, v pozdějších časích jako samostatné statky zemské se vyskytují, jako Nový Dvůr, který i s luhem Kačínským roku 1472 zápisně držel Jaroslav z Újezda.[1]) Břežany, Chotouchov, Solopisky, Nebovidy a Radovesice. Roku 1468 odprodal král mlýn pod zámkem kolínským i s věží vodní, kterouž šla voda do města, svému služebníku Václavu rormeistrovi (vodáku) za 150 kop gr. hotově složených, s povinností, odváděti úrok 6 kop a semílati 100 korců žita ročně pro zámek. Ten prodej však r. 1472 byl zrušen. Ostatně nebyli Kolínští za krále Jiřího válkou přímo dotčeni; jen při ohavné jízdě Matiáše Uherského do Čech v srpnu r. 1470 přiblížil se městu lomoz zbraní; Matiáš totiž s 10.000 jezdci z Moravy vpadnul do Čech, právě když král Jiří vojensky na Moravě trval; kudy se ubíral Matiáš širokým proudem, vše ohněm kazil a hubil, až došel k Hoře a Kolínu. Tu stanul 25. srpna pro zemdlení, žízeň a hlad; však od Prahy táhlo naň vojsko české pod královnou Johannou, k němuž se hrnul branný lid se všech stran na pomstu proti králi paliči, kdežto Jiří spěchal z Moravy své zemi na pomoc. Matiáš netuše sobě, nedlel u Kolína dlouho a dal se na kvapný útěk ke Znojmu.

Král Jiří umřel 22. března r. 1471. Volba nového krále vypsána byla do Kutné Hory k 27. máji téhož roku; a po-

---

[1]) Archiv český, dílčí smlouva knížat Minstrberských r. 1472.

nèvadž toho času očekával se nový vpád uherského krále do Čech, požádán byl od prozatímné vlády kníže Albert Saský, zeť krále Jiřího, aby co man království českého přišel hájit svobodu volby. Kníže tak učinil, koje se nadějí, že snad sám zvolen bude králem; přitáhl s 6000 Sasy a 480 vozy válečnými ke Kolínu a sám tu na zámku u svého svata, knížete Jindřicha Minstrberského, syna krále Jiřího, se usadil. Zprvu ti Sasíci dobře se chovali; když ale v Kutné Hoře zvolen byl králem českým Vladislav, králevic polský, tu chovali se nerudně; svadivše se 19. června na Kaňku s havíři, druhého dne ve velikém počtu obořili se na Kaňk a tam do 20 havířů sbili; ale tu přikvapili Horníci Kaňkovským na pomoc a Sasíky zahnali po velkém krveprolití; kníže Albert s lidem svým na rychlo opustil Kolín i Čechy.

V následujících létech octnul se Kolín v nových těžkostech válečných. Dne 19. března r. 1472 rozdělili se synové krále Jiřího, knížata minstrberští Viktorin, Jindřich a Hynek, i pan Boček z Kunštátu na rozumu slabý, o hojnou pozůstalost otcovu, a hrad i město Kolín se vším panstvím připadly na podíl knížeti Viktorinovi. Pán tento z neznámých příčin odvrátil se v srdci svém ode všeho, co většině národa českého bylo milé a drahé; pojal nenávist ke králi Vladislavovi, odřekl se víry podobojích a stal se katolíkem, a vší svou podstatou přilnul k Matiáši Uherskému, který nepřestával válečným během nutkati se na trůn český; ke všemu tomu navedl i mladší bratry své Jindřicha i Hynka. Kolínští, jichž pánem byl, octli se tím v trudných okolnostech, neboť zachovávali věrnost jak králi Vladislavovi, tak i víře podobojí. Účinek proměny knížete Viktorina jevil se hned na počátku r. 1473, kdež kníže propůjčil králi Matiášovi hrad a město Kolín k válečnému běhu; 1800 Uhrů vedených panem Vilémem z Pernšteina a Janem Chotěřinským z nenadání obsadili Kolín, mimo to i Lichtenburk a Nimburk; odtud pak Uhři vyjížděli na plen až ku Praze, a Kutná Hora, odkud šel králi Vladislavovi hlavní důchod, byla v neustálém nebezpečí. Zdvihlo se sice vojsko od Prahy a dobylo Nimburka zpět, ale o pevné hradby kolínské ani se nepokusilo; teprv v červenci r. 1473

vyšli Uhři samoděk z Kolína. Však na podzim r. 1474, když vojsko české a polské pokoušelo se o vytlačení krále Matiáše ze Slez, objevila se opět posádka uherská v Kolíně a plenila ve vůkolí, majíc namířeno hlavně na Kutnou Horu; leč Horníci byli bdělí a na Kaňku dvakrát Uhry porazili. Teprv časté nájezdy Turků do Uher přinutily krále Matiáše, že 15. listopadu 1474 smluvil se s Čechy a Poláky o příměří, které trvati mělo do 25. května 1477; Uhři z Kolína zase odešli, a tak si město na čas oddechlo. Zdá se, že kníže Viktorin pro své zjevné nepřátelství nedošel více držení hradu a města Kolína, neb napotom vidíme bratra jeho, knížete Hynka Minstrberského, držitele Poděbrad a Kostomlat, býti pánem onoho hradu a města.

Však i tento kníže nepřál králi Vladislavovi a dvořil se Matiášovi, mezi jehož trabanty v Uhrách nehodně se tratil. Když pak příměří mezi Čechy a Uhry chýlilo se ke konci, a král Matiáš strojil se ke konečnému dobytí Čech, projevil jemu kníže Hynek svou náchylnost tím, že mu za 20.000 zl. postoupil Kolína; vojsko uherské dříve ještě, než příměří vypršelo, dalo se v pochod na obsazení pevného města. O čemž král Vladislav zvěděv, s vojskem na Uhry táhl a 16. května 1477 přišel ke Kouřimi; ale tu již zvěděl, že Uhři byli poraženi a k útěku z Čech přinuceni. Bylit to as Kolínští s Horníky a jinými měšťany, kteří tu s nepřáteli vítězně se bili. Ostražitost Kolínských zmařila koncem června 1477 druhý pokus Uhrů, vedrati se do jejich města; v srpnu pak táhlo k témuž cíli nové vojsko Matiášovo ke Kolínu; ale vůdce jeho, Jindřich Roubík z Hlavatec, zemřel na pochodu, a lid jeho neodváživ se útoku, vrátil se do Moravy. Konečně nadešla doba, kde král Matiáš nahlédl nemožnost dobytí Čech, když Turci za zády ho stále ohrožovali, a tak klonil se k míru s Vladislavem. Dne 30. září 1478 smluven byl mír budínský, v němž si dal Matiáš od království českého postoupiti Moravy, Slez a obou Lužic na doživotní držení. Soužená a schudlá země česká dosáhla po desítileté válce konečného oddechu. Kníže Hynek pak držel hrad a město Kolín ještě několik roků; ještě léta 1485 dne 25. dubna udělil vladykovi Janu z Do-

břenic, kterýž měl velký dům Kolerovský v městě, list na bezplatné vedení vody ze zámecké vodárny do jeho domu. Však málo let potom vyšlo zboží kolínské z jeho držení. Již 1. září 1486 postoupil král Matiáš králi Vladislavovi na sjezdu v Jihlavě práva svého na Kolín, které byl od r. 1476 získal, a na úplné vyplacení hradu a města Kolína povolil sněm r. 1487 králi Vladislavovi obecnou berni; tak octnulo se město i s panstvím kolínským v rukou zeměpanských.

---

b) Kolín v době Jagellonské.

Král Vladislav hned po vyplacení Kolína projevil městu svou náklonnost tím, že r. 1488 obnovil jemu obdarování na sklad zboží kupeckého, a 16. března 1489 udělil městu právo, aby smělo červeným voskem pečetiti.[1] Na jiné straně však ublížil právům města, an dopouštěl hejtmanům svým na zámku kolínském, že směli považovati Kolín, královské město, za příslušenství kolínského panství a vkládati se do práva zemského podkomořího v příčině obnovování rady městské; mimo to pletli se zámečtí hejtmané i do vedení práva i v konání moci policejní; a takové bezpráví snášeli Kolínští až do roku 1514. V tom čase jmenují se následující hejtmané na Kolíně: R. 1494—1497 Jan ze Žďáru, 1497—1500 Bavor z Citolib, 1500—1503 Jan Zápský ze Záp, 1503 Zdeněk z Šanova, 1506—7 Hynek Chválovský z Ledec, 1507 až 1510 Hynek Baderský z Újezda, r. 1511 Jindřich z Vojslavic, 1513 Bohuslav Chrt ze Rtína, 1514—17 Václav Valkoun z Adlar, po něm pak Strachota z Královic.

Všelikou ujmu svých práv snášeli Kolínští s patrnou nevolí, a vyhledávali nápravu toho při králi, ač marně; neboť Vladislav, zvolen byv po smrti Matiáše Korvina roku 1490 na království

---

[1] Archiv městský IV. Nr. XXII.

uherské, sídlil ve vzdáleném Budíně, odkud neměl k věcem českým pečlivého zření. Když počátkem r. 1497 roznášela se zpráva, že král míní navštíviti Čechy, tu 25. ledna svolal purkmistr Jan Škorně radu i starší, oznámil nastávající králův příjezd, a tu páni starší dali konšelům plnou moc, na uvítání JMti královské z obecních peněz koupiti buď 100 korců ovsa a vůz soli aneb co jiného v stejné hodnotě; zároveň poprošen jest primator Petr Krupský ode všech společně, aby prosbami nemalými přednesl králi všecky potřeby města. Tedy koupili konšelé králi na poctu koflík u žida Pinkasa za 70 kop míšenských a ten podán byl Vladislavovi, když ku konci února roku 1497 Kolínem ku Praze se ubíral; však vyplnění svých tužeb na odkládavém králi na ten čas nedosáhli. [1])

Obec kolínská měla od dlouhé doby velký rybník u Starého Kolína, zvaný Čakovec. Pro zátopy, které na vůkolních gruntech zvláště na jaře spůsoboval, mívali Kolínští časté nesnáze s vladykou Vilémem z Řenec, pánem na tvrzi a dvoře v Starém Kolíně. Tedy s volí obecních starších r. 1494 koupili konšelé za primatora Ondřeje mydláře od pana Viléma a jeho manželky, paní Markéty z Landšteina, všecko jeho zboží v Starém Kolíně, a k tomu i Arnoldův mlýn na potoce Klejnaru. [2]) Na zlepšení toho zboží pak založili r. 1498 za vsí na polední straně, tam kde pustý dvůr sakmanovský stával, rybník menší na chování kapří násady, kterýž potom zval se Sakman. Vodou ho chtěli napustiti z blízkého Klejnaru. K tomu pak bylo třeba dobré vůle jak měšťanů kaňkovských, tak i vladyk Mikuláše a Jakuba Hrabání z Přerubenic co držitelů statku hlízovského; když pak 2. července 1498 Kolínští vyjeli na ty struhy, aby s pány Hrabáními a Kaňkovskými o to se smluvili, dostavili se i vyslaní z rady kutnohorské, pan Petr Kroupa, hofmistr, Bartoš krajíř suken a pan Johannes, a ti se rozhodně vyjádřili, že k tomu rybníku nesvolí pro velké škody, které by všemu okolí pro zátopy pocházely.

---

[1]) Byli tehdáž v radě Petr Krupský, Ondřej mydlář, Petr Hladký, Jan Třeštík, Mikuláš Bilek, Tomáš Liska, Matěj pekař, Jiřik Vavřincuv, Matěj Pařizek, Benda Volovnik, Jan tkadlec a Matěj kolář.

[2]) Manual k r. 1494.

Z čehož Kolínští velice se hněvali, řkouce: Již nám toho páni Horníci chtí brániti, nemajíce tu ani záhona![1]) Konečně dali se Horníci i páni Hrabáňové upokojiti reversem od Kolínských, daným 11. června 1499, v němž obec kolínská se zavázala, onu cestu, po které Horníci svou potřebu dříví z Bašty do Hory vozili, proti povodním opatrovati, a přes struhu z Klejnaru kamenný mostek postaviti.[2]) Mnohem těžší byl spor, ve který nedlouho potom Kolínští se dostali s klášterem sázavským pro zboží starokolínské. R. 1445 totiž odkázal staříčký Franc z Rosenthalu, někdy hofmistr na Horách Kutných, všecko své jmění klášteru sázavskému, zejmena ves Mezholezy, kterou po více jak 50 let byl držel, potom 5 kop gr. úroku na dvoře v Dolanech a 10 kop úroku na tvrzi v Starém Kolíně, kterou tehdáž držel vladyka Zachař z Řenec, služebník Bedřicha ze Strážnice. Však onen plat na zboží starokolínském byl dávno promlčený, až teprv r. 1504 opat sázavský na Kolínské co pány onoho statku naléhal, by všecky zadržalé platy jemu odvedli. Pře o to vzniklá protáhla se do r. 1507, až se rozhodla u krále samého téhož roku ve prospěch Kolínských, zvláště z té příčiny, že onen kšaft France z Rosenthalu neměl královského stvrzení. Paměti hodno pak jest, že na onen čas byl slavný Viktorin Kornelius ze Všehrd právním zástupcem Kolínských.

Porobení lidu sedlského, usnešené na zemském sněmu r. 1487, mělo zlé následky; sedláci se bouřili proti novým „dědičným“ pánům svým, mnozí pak utíkali od statečků svých a rozmnožovali počet ležáků, jimiž zvláště r. 1494 po zemi se hemžilo, takže sněm zemský musil prohlásiti po krajích náhlé soudy. Těm as ležákům dlužno připsati husté případy krádeže, vraždy i žhářství, jaké se koncem 15. století v Kolíně dály. Zvláště krutý byl požár, který po žních r. 1497 strávil osadu mnichovickou za Labem až po samou baštu nad mlýnem podskalským; tehdáž konšelé a starší propůjčili pohořalým na rychlejší stavbu dva lesy od záduší sv. Bartoloměje. Pro

---

[1]) Manual k r. 1498.

[2]) Archiv městský IV. Nr. 30.

obecné nebezpečí užívali Kolínští velké opatrnosti; neboť roku 1497 nařídila rada, aby sousedé sami jeden po druhém měli na péči zavírání a otvírání městských bran; na večer po zavření měly klíče purkmistru dány býti a tam přes noc zůstati, tak aby nikdo podezřelý do města vniknouti aneb z něho uniknouti nemohl; za dne pak byly brány bedlivě střeženy. Leč jakmile v té bdělosti se povolilo, překvapena byla všecka obec událostí žalostnou. Dne 31. října 1499 nalezen byl purkmistr Jindřich Saterna, jinak Satyáš zvaný, ve svém domě v ulici k nové bráně (č. 5) zabit z úkladů zlých a nešlechetných lidí. Tehdejší radní písař Jakub z Vrbice napsal do knihy městské,[1] že pro tento účinek zlý obci veliká škoda a tesknost se stala, neboť potraceno tu při tom obecních peněz 104 kopy a 55 gr. míšenských a také po několik dní se o stříbrné pečeti městské nevědělo. Když taková věc jednou i po druhé od rady vznešena jest na pány starší, při konečné prohlídce domu Saternova dne 6. listopadu z božího daru pečet jest nalezena; zároveň nalezeno v posteli ukrytých 225 zlatých uherských a 11 kop a 20 gr. vlastních peněz Saternových. Tu páni starší hledíce k tomu, aby k penězům obecním zase přijíti mohli, a znamenavše zabitého Saterny nepilnost a všetečnost, a že to neštěstí stalo se pro jeho neopatrnost a nestatečnost, dali povolení konšelům, aby obecní škodu nahradili z peněz u něho nalezených, z toho pána boha chválíce, že jest jim ráčil dáti k pečeti přijíti a tak vší obci zármutku a starostí umenšiti. Byli tehdy přítomni starší Bohuslav Žleb ze Střížkova, Jiřík Peřina z Maličína, Petr Krupský, Václav bečvář, Jan Třeštík, Jan Vaydělek kolář, Bartoš Koblouček, Jakub Krčín, Matěj Pařízek, Jíra Klepač, Ješek od brány, Jan kožišník, Martin Bukač a Tomáš pekař.[2]

---

[1]) Manual Jakuba písaře k r. 1499.

[2]) V pozůstalosti Saternově, která po srážce všech dluhů připadla jedinému dítěti jeho Regině, shledáno 14 kusů peřin uválených, dvě podušky kožené, tři šuby ostarožní, kožíšek malý červeným plátnem otáhlý, krátký prsník zajícem pošitý, dvě vetché sukně mužské, dvě ženské; mis cínových 10, půlpinet 9, žejtlíků 6, konve 3, mědénice jedna, dvě truhly, tři mečíky, tři tesáky; dále rozličné krámské zboží, jako šafránu netrefného 6 liber, vortu 4 lib., pepře

K sněmu zemskému, který rokoval 1.—14. listopadu 1499 v Prešpurce, vyslán byl z Kolína na místě Saternově Bartoš sladovník a dáno mu na cestu 8 zlatých uherských. Na tomto sněmu prešpurském jevila se již patrná snaha šlechty české, vyloučiti stav městský z práva obecního zákonodárství zemského, a tak ho připraviti o politickou váhu v zemi; měšťané královských měst měli býti touž měrou poroby královskými, jako byli sedláci a obyvatelé poddaných měst poroby pánů a rytířů, a to vše směřovalo k seslabení moci zeměpanské, která mívala na sněmích znamenitou oporu v poslancích městských. Král Vladislav sám byl v té míře nedomyslný, že hověl šlechtě v těchto snahách. Však Pražané a podle nich ostatní města, mezi nimi i Kolín, ohražovali se branným spolkem mezi sebou proti každému, kdo by sáhati chtěl na práva a svobody jejich.

Měliť pak Kolínští na onen čas mnohou příčinu, na šlechtu sobě stýskati. Někteří zemané, jako Jiřík Peřina z Maličína, Matěj Macek ze Lhoty, Tomáš z Opočnice, Ješek Zásvětlo z Vinoře, Václav Sak z Bohúňovic, Michal z Rozhovic a j., kteří počátkem 16. století v Kolíně po sousedsku byli usadilí, požívali sice důvěry obce a bývali tytýž mezi konšely a staršími; ale jiní zas činili obci všeliké úkory. Vladyka Krištof z Chřenovic utrhal radě kolínské na cti, až pak roku 1501 z nařízení smírců Václava Mírka z Solopisk a na Hranicích i Mikuláše z Žitenic a v Dolanech utrhání ono odvolal. Petr Pašiněvesský z Trojanovic koupiv nedlouho po roce 1500 dům vedle radnice, vykrucoval se z povinností sousedských, nechtěl, když na něho došlo, přijímati klíče na zamykání bran městských; obecní kotce krámové, které před jeho domem stály, nechtěl trpěti, a když jemu konšelé odpověděli, že ty krámy stojí na gruntě obecním, na který on práva nemá,

6 lib., hřebíků 2 lib., zázvoru 4 libry, cicvára zkaženého hrst malá, kminu pytlík neveliký, jalovce nemnoho, květu muškátového 1 lib., rýže 6 lib., řeckého vína 10 lib., mandlův 8 lib., púškvorce 2 lib., chleba sv. Jana libra, alaunu hrst, kmentu 5 štuků, modrého štuk, zbytkův 24 loket, kendelinu 15 loket, pásku dětských 21 a svazek šnúr bičových.

hrozil, že se vystěhuje a dům nájemníky osadí, a kdyby mu v tom bránili, že dům kolem zabije a pustý nechá.

Počátkem 16. století měli Kolínští velkou nesnáz s zámeckým hejtmanem, Janem Zápským z Záp, který jez mlýna hrobského dal silně zvýšiti, z čehož obec na statku velikou škodu měla; neboť nadržená voda labská zaplavovala ves Třidvory i obecní lesy i louky. Nápravu těch škod pohledávali konšelé při neústupnosti pana Zápského u oněch zemských úředníků, jimž byl král Vladislav za nepřítomnosti své svěřil dozor nad korunními statky českými; byliť to páni Vilém z Pernšteina, nejvyšší hofmistr, Jan z Šelmberka, nejv. komorník, Albrecht z Kolovrat a Bohuš Kostka z Postupic. Leč tito páni k úsilovným prosbám Kolínských odpovídali jen hladkými slovy.

R. 1502 zastavil král Vladislav hrad a město Kolín bohatému rytíři, Mikuláši ml. Trčkovi z Lípy na Lichtenburce a Opočně, který potom sám městskou radu dosazoval a všelijak dával měšťanům znáti, že jest pánem jejich. Ku konci r. 1502 zjednal sic v dorozumění s opatrovníky královských statků, že jez hrobský byl po uznání přísežních pobřežných snížen a cejchován; za to však přivlastňoval sobě některé ostrovy v Labi, ku kterým město právo mělo. R. 1504 kázal purkmistru a konšelům, aby překazili všecky hry, povyky noční a jiné zlořády; i stalo se po jeho vůli a vysazena jest pokuta hospodáři, u něhož by v kostky neb v karty hráno bylo, po půl kopě, šenkýři po 15 gr., sousedu, kterýž by hrál, po půl kopě, dělným a vandrovním pacholkům po 5 groších.[1]) Paměti hodno jest, že týž pan Trčka některé dvory, které se k panství kolínskému držely, zcela opustil a grunty jejich po dílcích rozdal v dědičný nájem. Tak naloženo bylo r. 1503 s grunty od dvora v Licku[2]), které se Kolínským dostaly, a r. 1505 dány role od dvora v Bříství sedlákům v Křečhoři.[3]) Panování Mikuláše Trčky nad Kolínem trvalo do roku 1506,

---

[1]) Všecky ty zprávy vyňaty jsou z pamětní knihy městské.

[2]) Registra špitální v archivu měst. IV. č. 48.

[3]) Liber memorab. f. 12.

kdež král Vladislav, vydluživ se u Horníků 8000 kop gr. č., město i hrad ze zástavy vyvadil. Když pak král r. 1509 prchaje před morem, tehdáž v Uhrách zuřícím, opět do Čech zavítal, dosáhli na něm Kolínští odpuštění pololetního úroku na tři roky a postoupení ostrova u starého Labe jdouc k Starému Kolínu. Za majestát na tato darování dali panu Albrechtovi z Kolovrat 14 kop gr. č.[1]) Později pak majestátem ze dne 18. září roku 1512 udělil král městu druhý trh výroční, který měl vždy od pondělka po svátostech osm dní trvati.[2]) Té doby zvýšili Kolínští své úsilí, aby vymknuli se ze správy zámecké, jejíž poručníkování bylo jim velice proti mysli. Ještě r. 1513 sadil hejtman Bohuslav Chrt ze Rtína radu, zejména konšely Jana Markúše, Matěje Macka ze Lhoty, Jiříka Holárka z Třídvorů, Šímona Třeštíka, Martina Malého, Matěje Pařízka, Tomáše pekaře, Jiříka kováře, Martina postřihače, Michala z Rozhovic, Válka řezníka a Vávru kantora. Však již r. 1514 dosáhli toho Kolínští, za něž přimlouvali se Pražané a jiní přátele, že král dovolil jim, aby za jeho nepřítomnosti sami o své ujmě radu si volili. Výše jmenovaní konšelé pak z příčin nám nedosti jasných úplných šest roků zůstávali v úřadě svém.

Zatím se zostřil spor, od r. 1500 mezi šlechtou a městy vedený, měrou velmi povážlivou, když šlechta r. 1513 zjevně o to usilovala, přijíti k výhradnímu držení všeho soudnictví v zemi, tedy i soudů městských. Proti takovému rušení svobod svých ohradila se královská města obnovením a utužením branného spolku mezi sebou, a zvolením knížete Bartoloměje Minstrberského, vnuka krále Jiřího, za náčelníka branné moci městské, a tak se běhy zemské chýlili k občanské válce. Na úradu, jak by se odpor měst zlomiti dal, sešli se páni a rytíři o sv. Bartoloměji r. 1513 v Kolíně na sněm, však neradili se dlouho, neboť k jalové zprávě, že Pražané a jiná města do pole proti nim táhnou, „páni a zemané z Kolína utíkali s celou

---

[1]) Liber memorabilium fol. 20.

[2]) Arch. měst. IV. 24. Den svátosti padal na druhý pátek po velikonocích.

hlavou jeden přes druhého, nezaplativše za stravu v hospodách, a někteří do Hory šli pro koně, a tak se všichni rozprchli v sobotu na sv. Rufa. A pan Lev z Rožmitála s panem Kolovratem jeli sem tam cestou necestou, a v neděli na zejtří nemohouce skrz Prahu na hrad pražský, u Libně brodili se Vltavou k Brusce. Kdež pak ráno byl den jasný, při jejich příjezdu náhle strhlo se povětří s mračny, jakoby se čerti radovali, že ti páni takový pokoj spůsobili na tom sněmu v Kolíně.[1]) Měšťané kolínští tehdáž učinili moudré opatření, když zakázali forvérečníkům (držitelům popluží v šosu kolínském) všeliký prodej jakýchkoli pozemků šosovních držitelům vükolních statků zemských, protože tito koupivše takový grunt šosovní, svému statku ho přivtělili a šosovních platů (lozunků) z něho do městské pokladny odváděti nechtěli.[2])

R. 1514 vypuklo v Uhrách veliké zbouření lidu sedlského proti šlechtě, při čemž i sám král Vladislav v sídle svém Budíně octnul se u velikém nebezpečí. Na jeho ochranu vytáhlo z Čech vojsko pod knížetem Bartolomějem Minstrberským, k němuž se dalo i 15 branných z Kolína, mezi nimi i vladykové Jiřík Peřina z Maličína, Matěj Macek ze Lhoty a tuším i Michal z Rozhovic a Matěj Pařízek;[3]) vojsko toto pak na podzim r. 1514 opět se vrátilo.

V březnu r. 1516 umřel v Budíně král Vladislav; za nezletilosti dědice jeho Ludvíka provozoval nejvyšší moc v Čechách nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitála, pánovitý a zištný; týž stav se zápisným držitelem panství kolínského, nutil sedláky sem příslušné, aby mu slíbili člověčenství a poddanost jako pánu dědičnému. Ale ti lidé rozešli se do Čáslavě a Hory, nechtíce učiniti po jeho vůli. Že pak i Ko-

---

[1]) Staří letopisové p. 347—348.

[2]) Lib. contr. 3. k r. 1513.

[3]) Vincenc Pábiček v Starých pamětech kolínských klade tuto válečnou výpravu k roku 1529 na obranu Vídně proti Turkům. Leč okolnost, že rod Macků ze Lhoty již roku 1515 posléze se v Kolíně jmenuje, dále že Jiřík Peřina již r. 1520 z Kolína se vyprodal, přiměla nás k tomu, onu výpravu Kolínských k r. 1514 uvésti.

línští od něho neměli pokoje a různé těžkosti od něho zakoušeli, vysvítá ze vkladu do městské knihy trhové r. 1519, jenž zní. v tato slova: „Tu středu po velikonoci (27. dubna) l. b. 1519 pan Burian Trčka z Lípy a na Lipnici, podkomoří království českého, ze vzkázání nejjasnějšího knížete a pána, pana Ludvíka, uherského a českého krále, úřad konšelský ráčil obnoviti, kterýžto úřad s velikou nesnází a mnohými i velikými náklady obecními na králi Jeho Milosti slavné paměti Vladislavovi páni konšelé všichni let předešlých šesti jsou s přímluvami pánů Pražanů i jiných přátel obdrželi, obmýšlejíce napřed obecné dobré tohoto města i pamatujíce na to, jaké jsou nemilé od úředníků zámku tohoto mívali obtížnosti mimo řád a právo města tohoto, v jaké jsou zástavy rozličným osobám přicházeli. Protož pro paměť budoucí, napřed z toho všemohoucímu pánu bohu děkujíce a jsouce toho velmi příliš vděčni, že jim zase ráčil k té svobodě první od starodávna zvyklé přijíti. toho jsou na paměť budoucí i věčnou v tyto knihy zapsati rozkázali, aby potomní i budoucí konšelé, obecní starší i všecka obec více v takové věci nevcházeli, ani se úředníkům zámku saditi dávali, a této svobody aby hájili a podlé svých práv bránili a žádným jiným mimo krále Jeho Milost, pána našeho milostivého, a pana podkomořího se nespravovali, a kdožby se koli k tomu přimlouval z sousedů neb obyvatelů, aby z toho řádu vystoupeno býti mělo, takový každý aby z tohoto města byl vyobcován a věčně aby sousedství tu neměl, aby takovými nesvornostmi toto město více v žádnou nevoli ani nesvobodu nepřišlo, tak aby svých práv a svobod mohlo podlé pánů Pražanů užívati. A tyto konšely dolepsané pan podkomoří jest volil, a prvního hospodářem učinil Mikuláše kožišníka; ostatní konšelé byli Martin Malý, Matěj Pařízek, Tomáš pekař, Jiřík kovář, Petr Fišmeister, Johannes Zásvětlo z Vinoře, Valeš sladovník, Jan Střelec, Říha řezník, Havel řezník, Michal kožišník; obecní konšelé Michal sladovník, Petr zedník, Petr krejčí, Duchek řezník; starší z obce Jiřík Holárek z Třídvorů, Martin postřihač, Válek řezník, Vavřinec kantor, Jiřík Straka, Pavel Mertan, Jan Karták, Ondřej Knejzlík, Pavel krejčí, Viktorin kožišník, Marek Kubíků, Tomáš

zeman z Opočnice, Zigmund Kasalický, Jakub Krčín, Jan Chmel a Matouš řezník". [1])

R. 1520 naštíveno bylo království české morovou ranou, které pohléhali mladí i staří, bohatí i chudí, rychle a takměř bez bolesti. I v Kolíně ta nemoc mnohé oběti zachvátila, neboť shledáváme, že toho roku mnozí přední měšťané zemřeli, zejména Jakub Krčín, praotec rytířů z Jelčan, jenž měl velký dvůr proti nové bráně, Jan Hefcit z Buchfriedu na kouřimském předměstí, konšel Matěj Pařízek soukenník, paní Tabita Maternova z Květnice, Ondřej Šorna, Matěj Střelec, Tomáš Líska, Martin Bukač, Kolek bednář a j.

V následujících létech dějin českých nabylo město Kolín nemalé důležitosti. Spory mezi šlechtou a stavem městským byly sice již vyrovnány slavnou smlouvou Svatováclavskou r. 1517. Však za nedlouho vyvinuly se nové a těžké spory v národě z příčin osobních i náboženských. Pan Zdeněk Lev z Rožmitála, nejvyšší purkrabí, s ním pak i ostatní úředníci zemští, majíce za nezletilosti krále Ludvíka všecky důchody korunní ve svých rukou, v tom nevěrně se zachovávali, neboť bez bázně a studu obraceli ony důchody pro sebe a své přátele, a mladého krále zkracovali. Proti nim utvořila se zase strana vlastenecká, která toužila po tom, aby král uveden byl ve všecka práva jemu příslušná, tak aby jemu a všemu království zkrácení se nedělo. Hlavou té strany vlastenecké byl pan Vojtěch z Pernšteina. Zvláštní shodou při tom bylo, že té strany drželi se větším dílem oni podobojí, kteří se klonili k nauce německého reformatora Luthera, kdežto při straně pana Lva byli rozhodní katolíci a oni podobojí, kterým všecky novoty náboženské se příčily. V březnu r. 1522 přišel mladý král Ludvík do Prahy, aby se ujal sám vlády v Čechách a domáhal se svých statků a důchodů. Když pak pan Lev a jeho přátelé mu v tom překáželi, tu v lednu r. 1523 král zbavil je úřadů zemských a nahradil je předními pány strany pana Pernšteina. Leč pořádek tento neměl trvání; neboť po odjezdu krále Ludvíka do Uher pan Lev se svými přáteli

[1]) Lib. contr. 4. k r. 1519.

opět zmocnil se zemských úřadů a provozoval svou zlovládu nad královstvím českým jako prve. Tu strana vlastenecká, majíc za heslo „prospěch krále a svobodu ve víře“ sešla se 8. listopadu roku 1525 v Kolíně na poradu, jakby dobro krále a země opatřeno býti mělo. Sjelo se tu panstva, rytířstva i poslů měst královských tak veliké množství, že pro vzácné hosty nebylo dostatečně hospod ani v městě ani na předměstích; přijeli zvláště páni Jindřich z Rosenberka, Adam z Hradce, Jan z Vartemberka, Vojtěch z Pernšteina, Kunrát Krajíř z Krajku, Fridrich z Donína, Zdeněk Kostka z Postupic a j. Stejným časem sjel se pan Lev se svými přáteli v Kutné Hoře a hleděl si odtud zjednati přístup k sněmu kolínskému, chtě tu roztržky ploditi; však nebyl od sněmovníků připuštěn. Tu pak v Kolíně touženo na zlovládu pana Lva, pro kterou se královské jmění tenčí a dluhů královských opět přibývá, ač s velikou obětí celé země nedávno všecky splaceny byly. Král pak, znamenaje svůj prospěch, této strany vlastenecké se ujímal proti panu Lvu; leč k úplnému vítězství nemohl ji pomoci pro veliké péče, jaké musel míti na Turky, jichž sultan Soliman tehdáž rozsáhle se zbrojil na dobytí Uher. V nebezpečí tomto byli i stavové čeští vyzváni, aby přispěli na obranu krále svého proti nepříteli všeho křesťanstva; ale roztržka mezi nimi nevedla k zdárnému cíli. Strana pana Lva jevila velkou neochotu, a po úradě v Kutné Hoře 4. července 1526 jala se sic zbrojiti, ale tak liknavě, že válečná moc její ani k místu nepřišla. Strana vlastenecká pak 12. dubna 1526 odbývala nový sněm v Kolíně a usnesla se na tom, rychle se ozbrojiti a králi svému na pomoc spěchati. Ačkoli pak v tom zbrojení byla od pana Lva v rozpaky uváděna, přece přišlo vojsko její v čas, aby účastnilo se nešťastné bitvy u Muháče, 29. srpna 1526, kdež Turci vojsko krále Ludvíka sestříleli, sbili i rozprášili; král sám na útěku v bahně utonul. Jak se v tom běhu Kolínští zachovali, o tom se nedočítáme, ač nemůžeme míti o tom pochybnosti, že věrně stáli při straně vlastenecké, a že jejich mužstvo u Muháče za krále krvácelo. Spravovali toho roku v Kolíně úřad konšelský od 12. dubna, kdež podkomoří Jakub Valečský z Vřesovic radu obnovil,

Míkuláš kožišník, Johannes Zásvětlo z Vinoře, Martin Vyskytenský z Vyskytné, Martin Malý, Petr z Vinoře krejčí, Václav Knejzlík, Jiřík Straka, Duchek kožišník, Michal kovář, Pavel sladovník, Michal bednář, Marek Kubíků.

Vnitřní poměry za doby Jagellonské.

O vnitřních poměrech města v době od r. 1401—1494 nelze nic bližšího a podrobnějšího udati, neboť není vydatného pramene, z něhož by se čerpati dalo. Knihy městské z oné doby úplně zmizely; snad, že při katolické reformaci zničeny byly. Polemický duch husitismu zajisté nenechával ani úřadních knih bez poznámek káravých, z nichž mnohá se náhledům, jaké u nás po bitvě bělohorské vrch dostaly, příčila. Městská kniha z let 1494—1500, psaná větším dílem rukou radního písaře Jakuba z Vrbice, počíná těmito verši: „Král perský kdy královal v Babylonie, — dal moc veliků Ezdráši, kniezi umielému v zákonie, — ktoby přestupovali přikázánie — boha všemohúcieho, by sú snažnie — trestáni buďto smrtie buď trápeniem, buďto také pokutú peniežitú neb vypoviedieniem. Stojí psáno podlé Ezdráše v 8. kap. — Pomyslte auředniecí křesťanštie, okazujete-li nad to vietšie spravedlnosť, hájiete-li zlým zle činiti neb mluviti, ježto mnohokráte slyšie a nebránie, spieše zlé připúštiejiece, nežliby dobré rozmáhali. Bojte se pomsty od pána boha vašeho."

Bylyť pak to proměny velice závažné, které se v době od r. 1421 do r. 1494 v Kolíně staly. Živel německý, který před tím v městě měl převahu, během oněch času úplně vymizel buď vymřením, buď vystěhováním aneb počeštěním, a koncem 15. století jen slabé stopy po sobě zůstavil. Jméno Kolerů vázlo na domě jejich ještě roku 1494. Krupští (Graupner), přilnuvše k jazyku českému, kvetli tu přes celé 15. století, jakož jmenuje se roku 1461 Litolt z Krupé,

1494—1502 Petr Krupský. Rodina Geschrey (Clamor), rovněž počeštilá, udržela se v dědičné richtě přes polovici 15. století; po Rabenšteinech bylo městiště dvora ještě roku 1496 pusté. Jméno purkmistra Šímona z Lipna připomíná rod Leipnerů z let 1376—1401. Z jmen v 14. století běžných čteme ještě ku konci 15. století Grint, Mertl, i česká jména Kokot a Markůš. O jiných rodinách na onen čas málo se ví; vyjma seznamy konšelů, v létech 1432—66 na svém místě výše uvedených, vyskytují se ještě po různu jména 1451 Velvar, 1454 Čelechovec a Petr Šírek kulhavý, 1466 Hanuš, 1461 Háša, praotec vladyk Hášů z Újezda, 1468 Václav trubař, 1480 Adam z Bystřice, Petr Encera, Bartoš Karták, Hanka rybář, 1479 Svatoš mlynář hrobský, 1485 Jan Hefcít.

I náboženské poměry v oné době se měnily; r. 1421 přistoupili Kolínští k podobojím podlé mistrů pražských, 1427 k učení Sirotků, 1435 k Táborům; a když přestalo panství kněze Bedřicha ze Strážnice, zavedeny byly zase obřady podobojích dle učení pražského; leč nepoddajní živlové založili tu zvláštní sektu náboženskou, která se zvala Kolínští bratří, o jejímž učení nižádná paměť se nezachovala.

Když boje náboženské v zemi vybouřily a lid městský zase pokojněji svých živností hleděti sobě mohl, přihlíželi měšťané k opravě všech staveb obecních, které za doby válečné veliké škody byly utrpěly. Bylyť to zvláště hradby městské, které důkladné opravy potřebovaly. Na místě brány klášterské, r. 1427 rozstřílené, postavena snad již za kněze Bedřicha bytelná „brána nová“. Důkladnou opravu hradeb předsevzal r. 1502 z nařízení krále Vladislava pan Vilém z Pernšteina, opatrovník královských statků; na obnovené bráně kouřimské na památku toho dal vytesati monogram W, co začáteční písmena jména králova. Té doby shledáváme mimo náměstí (rynk), ulici hradní, ulici na příkopech (nyní kovářská), ulici k nové bráně, ulici v židech, z níž šly úličky ke hradbám a úlička do rynku, ulici ke bráně kouřimské, ulici horskou, dvě ulice na vršku ke kostelu a obě ulice labské. Za hradbami pak předměstí klášterské, kouřimské a horské. Na horském předměstí byla ulice železná.

Názvy ulic před r. 1419 běžné, jako ulice poslova, mlynářská, koláčnická, ztracená, koňský trh za doby Jagellonské úplně z paměti vyšly.

Obecní správa zůstávala na té míře, jak byla za doby německé, jen že městské knihy byly psány jazykem českým. Sbor dvanácti konšelů zvolen byl vždy na rok, z nichž každý konšel předsedal čtyři neděle co purkmistr, a v tom čase měl obecní pečeť i pokladnu ve svém opatrování. Onen konšel, který po obnovení rady první úřad purkmistra zastával, zval se *primator* či přední hospodář města; slovo jeho mívalo v radě nejvíce váhy, a byl zajisté přední osobou v městě. Z primatorů na onen čas tito jsou nám známi: Roku 1494 *Ondřej mydlář*, 1495, 1496, 1497 a 1500 *Petr Krupský*, 1498, 1507—8 *Mikuláš Bílek*, 1499, 1501 *Bartoš sladovník*, 1502 *Matěj kolář*, 1504 *Matěj Macek ze Lhoty*, 1505, 1512—13 *Jan Markůš*, 1506, 1511, 1520 *Petr Fišmeister*, 1509 *Matěj Pařízek*, 1519, 1523—26 *Mikuláš kožišník*, 1521 *Jiřík Šírek kovář*, 1527 *Martin bakalář z Vyskytné*. Soudní záležitosti vedeny byly právem jihlavským; z městského soudu bylo odvolání k soudu města Jihlavy, odkudž nálezy (vartely) v jazyku českém vycházely; z nálezů těch bylo možno odvolati se ke králi samému. Důležitá změna stala se s úřadem richtářským. Dědičnými držiteli jeho byli po Ondřeji Geschreyovi do roku 1454 syn jeho Vítek; téhož synové Vítek a Sigmund r. 1454 o všechen jeho statek se rozdělili tak, že Vítek podržel větší část gruntů k richtě příslušných, Sigmund pak obdržel úřad richtářský s důchody a právy z něho vyplývajícími. Po Sigmundovi pak dědil zeť jeho Adam z Bystřice, který roku 1480 prodal úřad svůj i s domem na rynku se všemi právy a požitky obci města Kolína. R. 1485 pak prodal městu jednu dědinu ornou, u Štítár jinou roli i se sadovou strání a loukou nad rybníčkem, i louku a porostlinu pod Všemi Svatými. [1]) Povinnosti richtářské pak složeny na *městského richtáře*, zároveň s konšely vždy na rok voleného.

---

[1]) Archiv městský IV. Nr. 29.

K šosu městskému čili okresu práva městského náležely dle výkazu z r. 1488 vsi Starý Kolín, Polepy, Pašiněves, Štítáry a dvůr Šotnhof za židovským hřbitovem, z nichž vycházely šosovní platy (lozunky) do pokladny městské. Leč v Pašiněvsi zkaženy byly dvory kmetcí a chalupy již r. 1402, ves zašla na tři století, pozemky kmetcí zabrali zemané v Pašiněvsi ke svému dvoru, leč placení lozunků Kolínským odpírali. Již r. 1451 šly stesky Kolínským na Jana Širokého z Mírovic a na Pašiněvsi, že lozunky z Pašiněvsi jim zadržuje.[1] R. 1510 poháněli Bohuslava z Dobřenic na Ovčářích a Pašiněvsi k zemskému soudu z nevydávání lozunků k městu, jakož se z Pašiněvsi ode dávna ročně 1 kopa a 15 gr. č. platilo.[2] Mimo vsi šosovní přihlížely ku právu města Kolína také vsi městu poddané. Takové byly Mnichovice, té doby již Měchovice zvané, Třidvory, Křečhoř a Velim; na místě někdejších Brankovic shledáváme již tehdáž porostliny lesní, louky i role. K obecnímu jmění pak náležely od r. 1494 tvrz a dvůr v St. Kolíně, koupené od Viléma z Řenec a manželky jeho Marklity z Landšteina; dále rybník Čakovec veliký blíž St. Kolína; na tomtéž zboží starokolínském založili Kolínští r. 1498 rybník Sakman a r. 1520 nový rybník, na jehož zdělání vypůjčili se od souseda Martina Malého 100 kop gr. č. Konečně měli Kolínští rybník pod Štítáry, r. 1485 od Adama z Bystřice koupený, lesy u St. Kolína a Sv. Kateřiny, špitální les v Licku pod Kravary, les Brný ke Třemdvorům a les na ostrově pod zámkem. Mimo požitky z těchto statků měla obec ještě tyto důchody: Rybolov v Labi, který r. 1496 pronajat Janu Plchovi a Huňáčkovi na 3 léta za 19 kop míš. ročního platu; ungelt v branách, který vybírán byl dle majestátu krále Jiřího ze zboží vezeného i z dobytka; tržné, které dáváno bylo v nájem obecnímu biřicovi; že pak biřic sedláky a selky vymyšleným svým draním obtěžoval, tak že lidé pro takové jeho loupeže ze vsi do města na trh ani voziti ani nositi nechtěli, tedy r. 1505 purkmistr a konšelé všem biřicům pro všechny

---

[1]) Archiv český.

[2]) Lib. memorab. fol. 21.

budoucí časy sadili taksu, aby z vozu přiveženého másla, sýra, vajec, hrachu, jahel, krup, semence, konopí i koudele nebrali víc než peníz bílý, z nůše pak téhož zboží po jednom malém penízi gerlickém. Dále užitky z obecní váhy, vápenice na kouřimském předměstí a cihelny v hliništích za předměstím klášterským. Obec obracela ve prospěch svůj soudní pokuty, ač také někdy pro dobrou vůli je vracela. R. 1494 pro hru v kostky pokutováni sousedé Mirtl, Václav bečvář, Matěj mlynář, Martin Bukač, Havránek nožíř, Jakub Krčín a Ondřej Bečka, i musili složiti po kopě míšenské; potom prosili o vrácení peněz svých, načež konšelé slíbili, že tak učiní, až by rybník Čakovec spuštěn byl; neb prý ty peníze rybníkářům dány byly.[1]) Vydatný důchod poskytovaly obecní obchody; r. 1494 odvedli obecní slanaři, vždy na rok volení, z obecního prodeje soli 39 kop míš. čistého užitku; r. 1495 prodáno 300 prostic (beček) soli za 95 kop, při čemž bylo 35 kop 22 gr. míš. užitku. R. 1504, kdy město pro veliká vydání se zadlužilo, usnesli se konšelé, že budou víno kupovati a na rathouze pro obecní užitek prodávati, z kteréhožto obchodu pak vyplýval důchod znamenitý. Veškerý důchod městský r. 1501 udává se na 1500 kop gr. č.[2])

Jakož vedle učení M. Jana Husi neměli kněží světskými statky vládnouti, ujímali se kolatoři všech obročí far podobojích a proměnili je v statek záduśní, z jehož výtěžků dávali kněžím slušnou výživu, přebytek pak nakládali pro dobro kostela, školy i chudých. Taková proměna stala se v Kolíně as hned r. 1421, kdež město přistoupilo k straně pod obojí; a tak shledáváme v době Jagellonské někdejší farní dvůr býti obecním statkem, zvaným „obecní dvůr špitální", a farní role či „farářství" byly již obecními dědinami. Bylť onen dvůr na horském předměstí blíž kostela a špitálu u sv. Jana křestitele a r. 1497 dali ho konšelé a starši v nájem sousedu Štanclovi na tři roky; měl spravovati dvůr, užívati půl lánu rolí orných a polovice úroků špitálních; dříví z lesa špitálního měl bráti

---

[1]) Manual radní k r. 1494.

[2]) Paměti města Kolina v č. Č. M. r. 1848.

ročně jeden ochoz za pět provazců, t. j. kus lesa 260 loket v objemu; za to měl nejméně 10 chudých lidí ve špitále jídlem, pitím a teplem opatřovati, tak aby nedostatku netrpěli, dědinu farářskou pro obec vzdělávati, v čas potřeby pánům konšelům na jízdu do Prahy neb do Jihlavy pár dobrých koní propůjčovati, střechu kostela sv. Jana šindelem neb doškem opravovati, aby se na zdech škoda nestala. K tomu jest mu propůjčen všechen dobytek, svršky i zásoby ve dvoře, kteréž měl po třech létech v tomtéž stavu odevzdati, zejména 24 krav a jalovat, 18 kusů velkého a 44 kusů mladého dobytka vepřového, kopu slepic, 5 husí, 12 kačic, pluhy 2, radlice 4, brány čtvery, vozy 3, másla dva hrnce, sýrů 27, slaniny dva a půl poltu (pruhu), 100 korců žita, 20 korců ječmene, 13 korců hrachu, 7 korců semence, 5 korců prosa, 150 korců ječmene, 150 korců ovsa, 10 korců tluči, 11 korců sladu, 57 korců zadniny, 6 korců chmele a korec cibule.[1]) Však již po roce konšelé ujali se toho dvora opět sami, neboť nájemce obával se, že by k podmínkám nestačil, leda by se na mizinu uvésti chtěl.

Z oné smlouvy nájemné vyrozumíváme, že kostel sv. Jana byl velmi sešlý. Však i hlavní chrám sv. Bartoloměje byl na sklonku 15. století ve stavu velmi zlém, i muselo se město odhodlati k velikým obětem, aby krásné to stavení zachováno bylo. Již roku 1494 pro nedostatečnost krovu byla klenba kostelní poškozena, a smluvili se konšelé a starší na opravu její s Janem Šatným. Současně dány jsou hodiny, na půlnoční věži zavěšené, v opravu mistra Jiříka slajféře a hodináře z Prahy za 20 kop míš. R. 1495 pořídili konšelé a starší pro kostel novou cínovou křtitelnici. kterou ulil mistr Ondřej Ptáček. konvář v Kutné Hoře, a ta podnes jest vzácnou ozdobou kostela. R. 1497 v červnu radili se konšelé a starší s moudrými lidmi o dělání nového krovu na kostele, ačby to nebylo zdem na kůru těžko.[2]) Stavba toho krovu na kostele a věžích pak vskutku as nemnoho let po tom provedena; vypravovali

[1]) Manual Jakuba pisaře k r. 1497.
[2]) Manual Jakuba písaře k r. 1494—97.

zajisté pamětníci, kteří chrám před požárem r. 1796 byli viděli, že na obou průčelních věžích byly krovy v podobě štíhlých jehlanců, které v rohách i po bokách ozdobeny byly věžičkami, tak jak se podnes na Týnském chrámě spatřuje; kterýžto sloh kvetl v Čechách za doby Jagellonské. Z 15. století docházejí nás prvé zprávy o zvonech při tom kostele. Na polední věži průčelné visel o samotě mohutný zvon veliké krásy, ze vzácného kovu ulitý, s mnohými okrasami a penězi stříbrnými na povrchu, dole obručí z čistého zlata lemovaný. Měl nápis: „Maria. — O rex Christe, veni cum pace!“ Tomu zvonu říkali Vóžan, Vůžan i Bůžan. Dárkyní tohoto klenotu kostelního byla dle pověsti paní Vóžana (as Osianna), a dala ho ulíti r. 1442, dle jiných 1449, a visel na věži do požáru r. 1796 dne 24. července.[1] — Jiné zvony tehdáž visely na půlnoční věži; roku 1497 znamenali obecní starší velikou škodu na té věži skrze hranici zvonovou, kteráž, když ve zvony zvonili, vší věží kolíbala, až tato se trhla ve dvou oknech; „i jest k tomu přivedeno, aby zvony spuštěny byly o jedno patro níže, a k tomu jsou páni starší požádali mistra Matesa tesaře, aby ta oprava bez prodlení se stala.“ Potom dne 13. června r. 1500 na místě rozbitého zvonu, který od Ondřeje Ptáčka z Hory měli, dali páni konšelé a starší u mistra Jana na novém městě pražském, v domě, jenž slul v kostele, ulíti nový zvon „dominikal“, 25 centů pražských těžký; za něj dali onen rozbitý zvon, 17 centů 80 liber těžký, na 119 kop míš. odhadnutý, a k tomu 42 kop 22 gr. připlatili.[2] Nebezpečí, které půlnoční věži od silného kývání zvonů stále hro-

---

[1]) O této paní Vužaně zachovaly se pouze zbožné pověsti, ale osoba její nižádnými bezpečnými zprávami se zjistiti posud nedala. Jí se též připisuje vedle Havla Rorýce († 1611) darování mnohých gruntů sousedům předměstí kutnohorského; však po darovací listině paní Vužany se již v 17. a 18. století zemská vláda marně pídila, když se o to jednalo, aby každá obec své jmění řádně do gruntovních knih vepsati dala. Pověsť dí, že Vužana, když onen zvon měl býti ulit, několik klínů stříbrných peněz do tavícího se kovu hodila. — Když při požáru r. 1796 spadl a se rozbil, sedláci vůkolní sbírali v rumech jeho trosky, z nichž dávali sobě stříbrolesklé přasky na střevíce dělati. Stručný popis zvonu jest v Riegers Materialien VI. 114.

[2]) Manual Jakuba písaře k r. 1500.

zilo, bylo as příčinou, že dalo město postaviti při kostele zvláštní bytelnou zvonici vysokou, tak jak nyní se spatřuje, a tam pak byly zvony z oné věže přenešeny. Památku toho věští nápis kamenný v tato slova: Spasitele syna otce nebeského — Ježíše světu z panny narozeného — léta čtvrtého v puol druhém tisieci (1504) — založena tato věže zvoniecie — pilnostie obyvatelstva města toho — a Bartoše snažně pracujiecieho. — Budiž požehnáno panie jméno, — jemuž se klanie každé koleno -- buď ode všeho stvořenie chváleno.

Válečné běhy XV. století způsobily v městě veliké změny i v ohledu na duchovenstvo; kdežto bylo při kostele sv. Bartoloměje r. 1400 15 duchovních, hojně nadaných důchodem: v době Jagellonské stačil tu ke všem výkonům bohoslužby pouze duchovní správce s jedním neb dvěma kaplany. Hojná nadání, učiněná před r. 1420 na mše, vigilie i světla kostelní, zmizela beze stopy, tak jako hypotheky, na nichž byla uložena, domy, dvory i grunty, během válečným padly za oběť požárům i spustošení, až povinnosti na nich lpějící přišly v zapomenutí. I zeměpanský patronat nad farním kostelem kolínským vyšel z obyčeje, a koncem 15. století vidíme, kterak městská rada sama duchovní na faru přijímá a dosazuje, a prostřednictvím dvou opatrovníků, jimž „kostelníci" říkali, péči o chrám vede. Jméno nejstaršího husitského faráře při kostele tom, pokud známe, zachovalo se na výše uvedené křtitelnici z r. 1495: byl to kněz Václav Klouda, který však ještě téhož roku bud zemřel aneb jinam odešel; neboť o sv. Havle roku 1495 přijat od konšelů za faráře kněz P r o k o p z e K b e l a, jemuž slíbili dávati na měsíc 5 kop míš., na rok korec hrachu, polet slaniny, hrnec másla a dva sýry, paliva s potřebu; za to měl farář se starati, aby služeb božích umenšováno nebylo, a proto měl nejméně jednoho kněze při sobě chovati a o něho se starati. Farář i konšelé vyhradili si na vzájem právo čtvrtletní výpovědi. Potom odevzdali kostelníci Jan Metelice a Pavel krejčí knězi Prokopovi farní svršky, cínové konve, mísy a talíře, měděnici, rožně, stoly, ubrusy, ručníky a šest kusů peřin a velikou latinskou bibli. Kněz Prokop choval u sebe dva kaplany, a proto mu konšelé k jeho

žádosti zvýšili služné o jednu kopu na každý měsíc; když však roku 1497 pro obtížnost obce přídavek ten zase zrušen, dal kněz Prokop výpověď a uveden pak na jeho místo kněz Ondřej.[1]) R. 1511 byl farářem kněz Matouš, a trval tu do své smrti r. 1522. Jemu, poněvadž na lidech od pohřbů veliké záplaty žádal, stanovili konšelé sazbu, a sice mělo se platiti faráři, s kolika kněžími by šel na pohřeb, po groši, rektorovi škol groš, od kříže nesení půl peníze, zvoníku ode všech zvonů zvonění 5 grošů, od salve groš, od menších zvonů na nové věži 4 groše.[2])

R. 1496 jde první zpráva o škole. Tehdáž konšelé znamenajíce, že pro zlé časy žákovstvo nedostatek trpí, z čehož se umenšoval počet žáků i zpěv při mších svatých, povolili jednosvorně, aby vydávána byla žákům o každých suchých dnech kopa míšenských, a kdyby to nestačilo, měla sbírka v kostele učiněna býti, tak aby se žákovstvo při městské škole drželo, a služby boží aby se neumenšovaly.[3])

Doba Jagellonská jest i v tom ohledu důležitá, že za ni země česká z nevýslovného úpadku blahobytu hmotného, do kterého ji uvrhly jak války husitské, tak i války s Matiášem uherským, opět se zdvihala k blahobytu. Z počátku 16. století jdou zprávy, kterak zemědělství při městě Kolíně se zlepšovalo. V létech 1518—1526 rozdělila obec všecky blízké role obecní a špitální na menší dílce, a ty udílela sousedům městským pod úrok 3—15 grošů s tou výminkou, aby na nich sdělali zahrady, vinice nebo chmelnice; takto povstalo při samém předměstí horském 43 nových zahrad v šesti skupinách; jiné zahrady a vinice vznikly na pahorkách proti Kutné Hoře, za pražským předměstím u Čakanu i za Labem na skřivaněím vrchu (nyní „na vinicích“). Podobně rozdělena jest rozsáhlá louka v Háníně za Labem na cestě třídvorské, a z ní obdrželi sousedé dílce po 4 jitrech za úrok po 16 gr. — Při jižním rameni labském od mlýna hrobského, kteréž

---

[1]) Manual Jakuba písaře k r. 1495—97.
[2]) Lib. contr. 3 k r. 1511.
[3]) Manual Jakuba písaře k r. 1496.

jest nyní úplně zasypáno navážkou státní dráhy, prodána byla 15 sousedům místa na založení sádek či haltýřů; za každý dílec dáno k obci 2½ kopy gr. hotových kromě stálého úroku po 15 groších č.[1])

V těch dobách rozšířil se i znamenitě obor zemědělství při městě Kolíně tím, že správa zámku kolínského některé grunty, jež k panství kolínskému se držely, postoupila obci i sousedům města Kolína za dědičný úrok Tak se stalo roku 1503 s grunty pustého dvora v Licku u Hradištka, a r. 1526 s grunty dvorů v Krakolci a Vrbovci u Kravar a nynější Ohrady, rovněž i s lukami u Peřinky (Pelhřimky na východ od cesty ke Hradištku) a u Pašinky. Ve vlastní správě zámecké zůstal pouze tak zvaný „dvůr královský“ na pražském předměstí, nyní „Císařoves“ zvaný. Orné grunty byly tehdy málo rozdělené, a při některých dvořích měšťanských bylo jich 2—5 lánů (180—450 měr).

R. 1494 byli v Kolíně tito cechové: Řezníci, sladovníci, pekaři s mlynáři, pivovarníci, kožišníci, krejčí, soukenníci, kováři. bednáři s koláři, ševci s hrnčíři, slanaři s hokynáři (salistae & penestici), tkadlci s provazníky, koželuzi a olejníci. Jiní řemeslníci, jako rukavičníci, kloboučníci, platnéři, jehláři, zámečníci, tesaři, truhláři, zedníci a j. byli oněm uvedeným cechům přivtěleni.

Měšťanstvo za doby Jagellonské.

Na poznání rodů měšťanských vidělo se nám býti za vhodné, podati dějiny jednotlivých domů a dvorů, pokud z městských knih je sestaviti možno bylo.

1. Domy na severní straně náměstí.

Nynější radnice, v 15. století zvaná domem Kolerovským, náležela r. 1485 vladykovi Janu z Dobřenic, služebníku kní-

[1]) Lib. contr. 4.

žete Hynka Minstrberského, kterýžto kníže co zápisný držitel hradu a města Kolína onen dům ode všech platů osvobodil a jemu bezplatné vedení vody ze zámecké vodárny na všecky budoucí časy udělil.

Smlouvou ze dne 6. února 1494 postoupil Jan z Dobřenic toho domu svého se všemi právy a svobodami obci města Kolína, při čemž svědčili pán Vilém Zub z Landšteina na Chlumci, vladykové Diviš z Hrádku na Boharyni, Bavor Bukovský z Hustiřan, Kunat st. a Bohuslav z Dobřenic.[1]) Obec městská pak ten dům uspůsobila sobě za radnici, pořídila si tam radní i soudní síni, kancelář městskou i richtářskou a vězení. Pivovar, který při tom domě byl, upravila pro ony sousedy, kteří vlastních pivovarů neměli, a ti pak tam, střídajíce se, vařili.

Nynější domy č. 77 a 76 bývaly do r. 1494 domem radním, tak jak roku 1480 s richtou od Adama z Bystřice obci městské postoupen byl. Nejspíš však se nacházel v stavu sešlém, proto obec získavši domu Kolerovského, upravila si tam novou, bytelnou radnici a rozdělila starý rathúz na dvé; onu půli, nyní č. 77 (bývalé kasárny), koupil od obce Jakub postřihač za 75 kop gr. č.; však ještě téhož roku ten dům pustil horníku Janu Smiškovi z Vrchovišť, ten zase r. 1495 vladykám Václavu Maternovi z Květnice a Janu Sendražskému z Maličína; roku 1497 nabyl toho domu od pana Materny Vávra Rorýc, syn Jakuba Rorýce starého, a od Vávry zas ihned Mikuláš Bílek, sladovník. Po roce 1500 koupil ho vladyka Petr Pašinèvesský z Trojanovic († 1512); po něm dědil vladyka Václav Valkoun z Adlar, zamecký hejtman v Kolíně; než umřel již r. 1517, načež vdova jeho Johanka z Sloupna vdavši se za Jiříka Želenského z Sebuzína, hejtmana na Poděbradech, prodala dům r. 1521 za 80 kop č. panu Jindřichu Košínskému z Košíně.

Druhou půli staré radnice, nyní č. 76, koupil r. 1494 od obce za 20 kop č. Václav hrnčíř, po něm Mertan kramář. Týž prodal dům na stavbě zvelebený r. 1499 vladykovi Bo-

[1]) Původní listina jest ztracena a zachovala se jen v opise.

huslavu Žlebovi ze Střížkova, důchodnímu písaři na zámku, za 95 kop č.; později tu hospodařili Mikuláš z Drážovic a na Cerhenicích, 1511 Jiřík Drápal krejčí, 1514 Pavel postřihač, 1519 pan Štěpán Anděl z Ronovce.

Dům č. 75 náležel roku 1494 vdově Marušce kramářce, která 1498 měla těžké odpovídání za děvečku svou; neboť tato lotryně nepořádný plod porodivši, za zeď městskou ho vrhla. Roku 1512 dědil po Marušce Martin postřihač, a ten r. 1519 prodal dům za 81 kop č. Petru krejčímu (Petříčkovi) z rodu vladyk z Vinoře.

Č. 74 držela dlouhá léta vdova Kateřina postřihačka, až ho r. 1521 prodala za 108 kop č. Václavu Nikvickému z Popovic, soukenníku rodu zemanského.

Č. 73 měl v létech 1494—1520 Mertan kramář, po něm vdova jeho, r. 1521 vdaná za Pavla písaře, jemuž potom též Mertan říkali.

Veliký dům č. 72 s pivovarem a sladovnou při městské zdi postoupila r. 1495 vdova Kateřina Kašparka synu svému Petru řezníku, po němž r. 1525 zde hospodařil syn Šímon Kašpar, soused věhlasný a bohatý.

Č. 71 měla vdova po bohatém Havlu Kalinovi, podruhé vdaná za Víta doktora Bononského, a r. 1498 prodala dům svůj za 105 kop č. Matěji Střelci sladovníku, který tu pivo vařil i víno prodával; po tomto dědil r. 1515 syn Jan Střelec, který r. 1521 prodal dům za 155 kop č. a 5 džberů kaprů konšeli Marku Kubíků.

Č. 70 r. 1500 prodal Ondráček slanařčin za 100 kop č. Bendovi krejčímu; roku 1511 hospodařil tu Ondřej Knajzlík, 1522 Václav Knajzlík.

2. Domy na východní straně náměstí.

Č. 48 na rohu s pivovarem držel v létech 1494—1502 Jan Třeštík sladovník bohatý. Syn jeho Šímon prodal r. 1517 dům s pivovarem, k tomu krčmu v Ovčářích za 245 kop č. Martinu postřihači a usadil se v Praze; r. 1537 koupil panství teplické, užívaje erbu a titulu „z Hyršova“. Od r. 1520

držel ten dům Jiří Holárek ze Třídvorů, koželuh stavu zemanského.

Č. 47 koupila před rokem 1494 vdova Marta Kartačka od Bartoše ševce za 35 kop č., po ní Matouš Hromada, a roku 1521 prodal ho Šimon Kašparův za 65 kop Pavlu postřihači.

Č. 46 držel v létech 1494—1525 bohatý Tomáš pekař, který měl na předměstí dvůr s hojnými grunty; týž stále zasedal v radě a konal službu co poslaný na sněmích; po něm dědil dům i dvůr jeho zeť Martin bakalář z Vyskytné stavu rytířského, prvé radní písař, který pak r. 1526 přijat mezi konšely a r. 1527 jmenován byl primatorem.

Č. 45 dům hostinský s pivovarem zván byl dům Mutinovský. R. 1496 koupil ho od sirotků po zemřelé Mutince za 120 kop gr. č. Šrámek kožišník, a ten zas r. 1499 prodal ho za 142 kop č. vladykovi Jiřímu Peřinovi z Maličína, jemuž tam zůstavil v pivovaře pánev, 4 kádě, 15 sudů, dvě nálevce, sloup nový, osm loží prázdných, osm kusů peřin, něco domácího nábytku a 8 kop otýpek sena; leč vyminil si tam bezplatný byt na dělání řemesla. Potom pan Peřina obdržel na přímluvu nejvyššího kancléře Albrechta z Kolovrat od konšelů sousedství v městě a směl pivo vařiti; roku 1500 koupil sobě od Endresa Kmocha dvůr na kouřimském předměstí s lánem rolí za 220 kop č. a velkou sladovnu blíž zámku. Mezi konšely jmenuje se ještě r. 1505; však nedlouho potom prodal svůj dům Martinovi Malému, zámožnému sladovníku; týž odevzdal r. 1527 opravu toho domu Fenclu zedníkovi z Č. Brodu, ale dílo jeho se sbořilo, čímž Martinovi Malému učiněna škoda 21 kop č. Za to zedník dán do vězení, a nemaje čím by se vyručil, slíbil, že z jara sjedná mistra, při němž sám za tovaryše pracovati chtěl, aby to dílo „gruntovněji“ se udělalo.

Č. 44 nárožní dům, nyní „u modré hvězdy“ zvaný, míval pivovar, a provozovala se tu výnosná živnost hostinská i výčep vína. V druhé polovici 15. století byl tu hospodářem Bartoš Karták, již r. 1466 mezi konšely jmenovaný. Vdova jeho Marta, pro marnotratnost syna svého Jana se zadluživši, r. 1493 prodala dům i sladovnu za 255 kop č. Matěji mlynáři,

jemuž potom jakož i všem pozdějším hospodářům toho domu „Karták“ říkali. Matěj zemřel již r. 1495, a vdova jeho Barbora provdala se za Jana kožišníka; týž pak tu seděl ještě roku 1528.

3. Polední strana náměstí.

Č. 22 na rohu do ulice ke kostelu držel Duchek slanař; r. 1500 dědil po něm sestřenec Ondráček z Čáslavě, který postoupil toho domu konšeli Mikuláši Bílkovi; v létech 1511—28 hospodařil tu Jiřík Straka.

Č. 21 domek tehdá nepatrný náležel roku 1494 Šímonu koláři; r. 1505 seděl tu Matouš Zlatý kolář; r. 1513 koupil ten domek za 43 kop Jan Karták, r. 1520 Petr Hubáček švec.

Č. 20 nárožní dům pod masnými krámy měl roku 1494 Ondřej mydlář, onoho času primator, který ale v obchodu se slanými rybami přišel v úpadek, a dům jeho prodán roku 1500 za 110 kop Vavřinci forverečníkovi. R. 1511 seděl zde Vaněk Vavřincův, jenž r. 1521 stroje se na vojnu, prodal dům Vavřinci kantoru za 110 kop.

Č. 9 na druhém rohu měl v létech 1494—1507 Petr Hacák, 1511 Petr zedník, a r. 1525 koupil ten dům i s pivovarem za 210 kop č. Jan Matras.

Č. 8 postoupil r. 1494 starý Jan Rorýc někdejšímu zeti svému Jakubu Krčínovi, praotci vladyk z Jelčan, za 88 kop gr. č.; od tohoto přešel r. 1499 trhem za 82 kop do rukou Matěje Rejska (Raysek); r. 1509 usadil se tu vladyka Ješek Zásvětlo z Vinoře, r. 1515 Jakub Chvor (110 kop), 1523 Jan bednář, 1525 Jan Panoše krejčí, 1526 Michal bednář (125 kop).

Č. 7 hostinský dům náležel r. 1594 Martinu Mirtlinovi krejčímu; as roku 1508 koupil ho od Kateřiny, richtářky v St. Kolíně, za 105 kop č. Václav Sak z Bohúňovic vladyka († 1542).

4. Západní strana náměstí.

Č. 91, nyní dům „u černého orla“, držel v létech 1494 až 1502 Bartoš sladovník, roku 1511—1556 vladyka Michal

Rozhovský z Rozhovic, který tu pivo vařil a často mezi konšely zasedal.

Č. 90 veliký nákladnický a hostinský dům prodal r. 1500 Jiřík Vavřincův za 110 kop č. vladykovi Matěji Mackovi ze Lhoty, který obdržev v městě sousedství, býval konšelem, starším neb richtářem. R. 1514 účastnil se válečného tažení do Uher proti zbouřeným sedlákům, a v domě hospodařila paní Macková; r. 1522 prodal ho starý Jan Vejdělek za 250 kop vladykovi Adamovi z Semechova, prvé zámeckému písaři obročnímu, jemuž roku 1526 král Ludvík za věrné služby dal pod úrok dvůr Krakolec blíž Kravar, některé grunty od dvora Vrbovce, zahradu královskou blíž špitála i pustou jednu sladovnu za zámkem.

Č. 89 držel v létech 1494—1514 Jan Markůš, konšel a polař. R. 1515 prodali poručníci jeho sirotků dům za 100 kop č. krejčímu Jiříku Drápalovi.

Č. 88 na rohu proti radnici nazýval se „u jelena" a míval pivovar. Roku 1494 koupil ho od Mikuláše Bílka Jakub Chvor rybář; po roce 1500 držel ho vladyka Václav Nosalovský z Přívorů zároveň s dolejším dvorem v Polepích; však krátce před r. 1511 prodal dům za 180 kop č. Janu Válkovi, řezníku z Hoštky.

5. Domy v ulici hradní.

Č. 87 koupil r. 1496 Krejsa řezník od Ondráčka Bečky, r. 1498 za 11 kop č. Petr kloboučník, 1520 vdova jeho Sára, r. 1523 švec Václav Pidrlas, jinak „Kobyla" zvaný.

Č. 86 prodal Jan postřihač, tak jak ten dům měl od Martina kožišníka, r. 1494 za 18½ kopy č. Janu Kasalickému, ten pak r. 1498 Václavu vodákovi; roku 1525 koupil ho od Jiříka vodáka za 30 kop č. Jakub Zajíček soukenník.

Čísla 85 a 84 bývala do roku 1552 jediným domem pod dvěma krovy, na rohu proti hradu, a r. 1494 držel ho Vaněk řezník, tak jak ho měl od Matěje Střelce; roku 1497 nabyl toho domu trhem za 50 kop č. zeman Tůma z Opočnice. Po roce 1500 hospodařil tu Martin Mirtlinův, který sešlý

dům svůj r. 1511 prodal za 29 kop č. Janu Veletovskému, však tento se ho dlouho nedržel, a dům zůstal spustlý a bez hospodáře, až ho konšelé i starší r. 1521 darovali Jiříkovi vodáku, a na opravu jeho přispěli mu penězi i stavivem.

Č. 79, nynější pivovar sousedů pravovárečních vedle radnice, obsahoval jindy dva domy; onen dům vedle radnice prodal nejv. kancléř Jan z Šellenberka, tak jak ho byl koupil od pana Bohuslava z Nebovid, roku 1494 vladykovi Petru Sakovi z Bohúňovic a na Konářovicích za 45 kop č. Poněvadž ale pan Sak ten dům na hanbu města pustý nechával, ujala se toho obec městská a později upravila tam obecné kotce (soukennice). — Druhý dům držela roku 1494 paní Machna Holá z Polep, po r. 1500 Plaček pekař, roku 1511 téhož zeť Jakub Krčín z Jelčan; týž umřel r. 1520, a rozsáhlý statek po něm zústalý spravovala vdova jeho Alžběta Krčínka s syny Janem i Jiříkem.

Č. 80 zastavil roku 1499 Velvar radnímu písaři Jiříkovi z Doudleb; roku 1511 prodal ten dům Jakeš soukenník za 35 kop č. Duchkovi kožišníku, r. 1519 nabyl ho od Matouše nožíře za 35 kop č. vladyka Zigmund Korček z Božec, jenž měl i podíl na vsi Ohařích s několika poddanými.

Č. 81 držel r. 1494 vladyka Bohuslav Žleb ze Střížkova, písař důchodu zámeckého; roku 1511 seděl tu Šímon mydlář, r. 1517 Jan Střelec (za 50 kop č.). Roku 1518 koupil dům ten na zapřenou p. Vilém Kostka z Postupic, nejv. mincmistr, za něhož smlouvala paní Dorota Helferka; po smrti pana Kostky 11. prosince 1521 táhla se k tomu domu jeho vdova Anežka z Tismice, ale v právu zůstal bratr pana Viléma, Zdeněk Kostka z Postupic, jehož služebníci Jan Vchynský z Vchynic a Václav Konářovský z Libanic roku 1523 prodali ten dům vladykovi Janu Zásvětlovi z Vinoře za 45 kop č. hotových.

Domy č. 82 a 83 blíž zámku bývaly jindy jediným domem, který nazýván byl „královským“ a přislušel k panství kolínskému. R. 1497 na čas propůjčen byl od krále Vladislava Janu Žďárskému ze Žďáru.

6. Domy v ulici na příkopech,

nyní „kovářské", nelze dobře dle držitelů určiti, leda že dům č. 95 vedle zámku roku 1521 Prokop Moravec pekař za 20 kop prodal Pavlu koláčníkovi.

7. Domy v ulici pražské.

Č. 100 dům nárožní vedle nové brány, který do ulice na příkopech zabíhal, měl 1494—1500 Benda z Kel; roku 1511 seděl tu Jan provazník; jeho bratr Vavřinec prodal dům 1523 Jirglovi šenkýři za 25 kop.

Č. 94 na protějším rohu držel 1494—1513 bohatý Kubík pekař; syn jeho Marek Kubíku, koupiv velký dům v rynku, prodal dům po otci sděděný roku 1521 Prokopu Moravci, pekaři.

Č. 93. R. 1494 umřel tu hospodář Filip Střelec, a zanechal dům, jak ho byl u Anny z Hory koupil, zeti svému Havránkovi nožíři.

Č. 92 držel r. 1515 Jakub Mluvka, kožišník z Jaroměře rodilý, a potomci jeho tu seděli až do r. 1613.

Na druhé straně podlé nové brány, kde stojí dva domy nyní do židovské ulice počítané, býval velký dům pod dvěma krovy, a r. 1494 náležel Ješkovi koláři.

Protější dům nárožní do židovské ulice byl roku 1494 spáleništěm, jehož majitelka Matúškova pivovarnice, nechtíc stavěti, prodala je Šilhavému židu; čemuž konšelé nechtíce, o své ujmě prodali to městiště za 15 kop č. Ondráčkovi truhláři.

Č. 1. náleželo r. 1494 vdově Koprněnské, r. 1520 Vaňkovi pekaři.

Č. 2 koupil roku 1515 od konšelů za 70 kop č. Jakub Ovčárecký.

Č. 3 měl 1494—1512 Duchek Dibel pekař, pak synové jeho Vaněk a Petr, a od nich Tomek krejčí (za 52 kop č.).

Č. 4 prodal r. 1524 Jakub Chvor za 40 kop č. Václavu Dušnému, pekaři.

Č. 5 na rohu do úličky k židům nedlouho před r. 1494 od Petra kuchaře koupil Jindřich Saterna (Satyáš) kramář,

ten pak koncem října 1499, jsa purkmistrem, byl tu od zbojníků zamordován. Poručníci jeho jediné dcerky Reginy prodali dům za 16 kop č. hotově složených Matěji Střelci; 1511 seděl tu Marek barvíř, 1524 Staněk mlynář.

Č. 6. Roku 1494 zde byl Jan bečvář, r. 1507 Tůma zeman z Opočnice (v 75 k.), téhož vdova Regina zemanka, rozená Bělská z Kařišova; tu hospodařila až do r. 1543.

8. Domy v ulici labské.

Č. 69, dům nyní „u bažanta" zvaný, držel v létech 1494 až 1520 Tomáš Líska pekař, po něm syn jeho Pavel pekař.

Č. 68 koupil roku 1496 od Bendy krejčího za 15 kop č. Bartoš švec, r. 1500 pekař Václav z Brodu.

Č. 67 držel r. 1494 Bartoš Brousek po Havlu Hacákovi (v 45 kop.); roku 1498 Ondřej Šorna polař († 1520), jehož vdova vdala se za Vaňka, a tomu také Šorna říkali.

Č. 66. V létech 1494—1515 hospodařil tu Viktorin kožišník, 1515— 1518 Matěj Šeplavý, 1518—1526 Jan olejník a po něm Jan Kápinos (v 71 kopách č.).

Č. 65 a 64 bývaly jediným domem, jemuž říkali „Klabkovský", jindy zase „lůšek". R. 1494—1502 hospodařil tu pan Petr Krupský, zámožný sladovník a věhlasný konšel, poslední z rodu někdy Graupnerů, 1511 vladyka Jiřík Holárek ze Třídvorů, postoupil ho ale r. 1515 svému otci Janu Holárkovi koželuhu; týž ho r. 1515 prodal za 150 kop č. Zikmundu Kasalickému, ale i on nedržel se ho dlouho, an r. 1516 pustil ho Mikuláši jehláři, ten zas Mikuláši mlynáři kravarskému; r. 1518 pro neodvádění purkrechtních splátek sveden pan Jiřík Holárek do toho domu, a za 100 kop hotových peněz postoupil ho Tůmovi z Opočnice, tento pak roku 1520 za 115 kop panu Beneši Vranovskému z Vranova; r. 1527 seděl tu Václav Nikvický z Popovic, soukenník stavu rytířského.

Č. 63 malý domek v koutě při městské zdi měl r. 1494 Ondra hofmistr. a r. 1499 postoupil ho Jáně Michalově.

V č. 49 hospodařil r. 1521 Vaněk Votlúčka.

Č. 50 držel roku 1520 Martin Votka, rybář ze Sendražic.

Č. 51 dům nárožní, kde nyní jest úhledné stavení hospodářské záložny, r. 1498 prodala Marta Kožíškova za 105 kop č. Petru Votkovi. Sem náležel dům nyní čís. 52 jako sladovna.

Č. 52 a 53 bývala jedním domem, kdež po Šúšovi roku 1495 seděl Ondra hofmistr, 1512 Pavel Matras. R. 1521 byly oba domy rozděleny; č. 52 držel Tomáš pekař, od r. 1525 jeho zeť Matúšek řezník. Dům č. 53 r. 1525 koupil od Barbory Štěpanové Havel kolář (v 20 kopách).

Č. 62 dům s pivovarem na rohu vedle labské brány držel v létech 1511—1528 Valeš sladovník.

Č. 61 od Ondřeje hofmistra koupil za 100 kop č. Matouš Mravný rybář; roku 1525 pak do roku 1567 seděl tu Pavel sladovník.

Č. 60 měl r. 1494 Vachek, již r. 1463 jmenovaný mezi konšely, 1517 Pavel krejčí.

Č. 59 nazýváno bylo „v pekle"; roku 1518 koupil ho od Jiříka postřihače za 44 kop č. Jakub krejčí z Jestřabí Lhoty, kterémuž pak „Peklo" říkali.

Č. 58 držel v letech 1494—1517 Jan Vaydělek, po něm pak Pavel Pulkrábek.

Č. 54 zvané „nový svět" postoupila Dorota vdova vodákova Matouši koláři; 1521 umřel tu hospodář Duchek Kolek bednář, načež dům prodán za 38 kop č. Bartoši bednáři, jemuž pak také Kolek říkali.

Č. 56, zvané „na podsíní", měl r. 1494 Prokop pekař, r. 1520 Klíma pekař, a r. 1524 Jan Klímův (v 39 kopách).

Č. 55 postoupil r. 1495 Duchek švec synu svému Zigovi; v létech 1524 a 1528 hospodařila tu Jána Havlova řeznice.

9. Domy v ulici horské.

Č. 54 u brány měl roku 1494 Jíra rybář, 1494 Marta Kožíšková, 1511 Barbora Matějova, a roku 1520 prodal dům ten zeť její, Vávra kantor za 167½ kopy Matouši řezníku.

Č. 42 nárožní dům s pivovarem držel r. 1494 soukenník Matěj Pařízek, nabyv ho od Matouše srpaře; zemřel r. 1520 a dědil po něm syn Petr Pařízek.

Č. 43 měl v létech 1494—1502 Mikuláš Aksamitek.

Č. 41 u horské brány měl roku 1494 konšel Květáček (Kvíšek), od r. 1500 (za 105 kop) Jiřík Kápinos rybář; roku 1518 koupila dům od Alžběty Kápinosky za 116 kop č. Anna Nožičkova řeznice a roku 1527 dala ho synu svému Janu Nožičkovi.

Č. 34 na rohu pod domem farním r. 1500 držel Matěj Mravný, r. 1511—23 Eliáš pekař a po něm syn jeho Jan Eliáš.

Č. 33 postoupila roku 1511 Mandalena Mertánka Filipu Bílkovi, a r. 1513—28 hospodařil tu Blažek šenkýř.

Č. 32 zváno bylo „na schodcích“ a hospodařili tu roku 1511 Vávra pekař. 1513 Tobiáš krejčí. 1523 Matěj zámečník. 1526 Tomášek krejčí.

Č. 31 na rohu k náměstí drželi v létech 1494—1519 Martin Bukač a Svata manželka jeho, roku 1519 prodali dům za 40 kop č. Petru sklenáři, ten r. 1526 panu Václavu Popelovi z Vesce, týž r. 1527 Matouši Šilhanu pekaři za 50 kop.

10. Domy v ulicích ke kostelu.

Z těch neudálo se nám všecky dle držitelů určiti. Dům č. 40 postoupil r. 1494 Šrámek kožišník Petru Maděrovu, a ten zas r. 1498 za 24 kop č. Mikuláši kožišníku, muži věhlasnému, jenž do r. 1528 skoro nepřetržitě byl v městské radě, jsa častěji primatorem. — Č. 39 držel r. 1495 Vacek kožišník. — Dům č. 30 proti masným krámům r. 1522 prodala Lidmila, vdova po Matěji Střelci, za 22 kop Tomáškovi krejčímu. — Dům č. 29 koupil r. 1513 od Beránka ševce za 31 kop č. Viktorin kožišník. — Č. 26 malý domek proti kostelu vedle fary před r. 1494 koupil Duchek krejčí na 21 kop č. od Havrdy tesaře; potom se tu hospodáři rychle střídali, jako roku 1499 Matěj řezník a Jindřich kožišník. 1515 Anna kloboučkova, 1518 Michal kožišník. 1520 Jan kožišník.

Č. 27 na rohu proti kostelu před rokem 1494 koupil od Kropáčky vdovy za 40 kop č. vladyka Jan Materna z Květ-

nice s paní svou Tabitou z Raškovic; 1510 seděla zde Marta Kožíškova, a r. 1518 prodala ten dům obci, kteráž pak zde upravila špitál chudých.

Zbořeniště někdejších krámů chlebních nad krámy masnými rozdělila obec na tři díly. Zadní půli obdržel v r. 1480 radní písař Jakub z Vrbice a vystavěl zde nový dům pod dvěma krovy (nyní č. 23 a č. 17). Zemřel r. 1515. a dědic jeho Martin bakalář z Vyskytné r. 1527 prodal ten dům za 50 kop obci městské, od níž dům rozdělen na dvé a sousedy osazen.

Č. 24 na dvoře před věžemi kostelními bývalo ode dávna domem školním.

11. Domy v ulici kouřimské.

Druhá půle krámů chlebních, čelící do ulice kouřimské, zadána byla dvěma měšťanům na stavbu domů, z nichž č. 19 po Mikuláši Bílkovi r. 1497 držel Vávra Rorýc, 1498 Jakeš soukenník. 1511 Jakub Krčín, 1519 Dorota Řehlová (v 26 kop.), 1521 Jan Vajdělek. — Dům č. 18 na rohu po Hromadovi kožišníku 1498 zaujal Zátka soukenník (v 20 kopách).

V domě č. 16 hospodařil 1494—1528 Slovák švec.

Dům č. 16 r. 1494 měl Kropáč řezník, od r. 1500 Petr šenkýř (v 41 kp.), od r. 1510 Petr forman, od roku 1514 Václav šrotýř (50 kop), r. 1520 Michal bednář, r. 1526 Jan bednář (75 kop).

Č. 14 u brány po Jakubu kramáři r. 1495 měl Jan srpař (50 kop), 1499 Jiří kovář, od r. 1525 Jiří Šírek kovář (80 kop)

Č. 13 na druhé straně u brány bylo sladovnou vedlejšího domu s pivovarem, nyní č. 12, kterýžto dům podnes má starobylý portal gotický s kamennými schodci. R. 1494—1502 hospodařil zde Bartoš sladovník, 1502—1528 Petr Fišmeister z Poděbrad.

Č. 11 po Jakubu Chvorovi rybáři 1495 měla Dorota sladovnice, po ní Petr krejčí, 1517 Jakub Chvorů ($57^1/_2$ kopy), 1528 Václav Oháňka koláčník.

Níže byl nárožní dům do židů. Tam r. 1494 seděl Bartoš Koblúček (kloboučník), 1511 Václav Dušný pekař, 1514 Matěj

Krčínů zeť, od r. 1517 Jan Bendův (68 kop), po něm Jakeš soukenník, kterýž r. 1525 nárožní půli domu odprodal Mikši Strakovi ševci.

Na druhém rohu sáhal daleko do židovské ulice dům velký s pivovarem, jejž r. 1496 Petr Krupský postoupil Bartoši z Křečhoře; r. 1511 náležel Janu Medeničkovi, v jehož rodu zůstal do r. 1594.

Č. 10 proti masným krámům měl roku 1494 Jakub Trs, r. 1511 Petr Ždárský.

12. Ulice v židech.

Ulice tato neměla naskrz domy židovské; domy od rohu ulice kouřimské až po roh uličky na náměstí vedoucí byly v rukou křesťanů; leč tehdejší vymezení domů s nynějším se srovnati nedá, poněvadž židé všecky domy křesťanské, kterých v létech 1588—1623 nabyli, na menší dílce rozdělili, na př. ze tří větších domů jich osm nadělali. Z sousedů v té ulici osedlých tyto známe: V domě vedle Jakše soukenníka r. 1511 hospodařil Martin řezník, a roku 1516 ho prodal za 22 kop Vavřinci kantoru; vedle něho měl r. 1511 dům Křivohlávek řezník a další dům držel r. 1494 Jan Škorně konšel, jehož vdova ho r. 1511 postoupila Říhovi řezníku. Po druhé straně vedle Medeničky měl roku 1520 dům Samík švec a na rohu uličky Tomášek řezník.

Z osedlých židů jmenuje se na onen čas zhusta Pinkas, který měl velký dům na rohu do uličky k rynku, tam provozoval zlatnictví a lichvu; r. 1495 byl starším obce židovské, na místo níž slíbil, že nebude nikomu půjčovati peníze na věci kradené, a cokoli u židů kradeného šatstvi v zástavě se nalézá, že vlastníku vráceno bude bez výplaty a lichvy [1]) O bohatství jeho svědčí veliké půjčky, které činil; zejména měl za jedním měšťanem v Čáslavi 272 zlatých uherských. R. 1507 vedli jeho obchod synové Jakub, Jece a Šáje (Izaiáš) Pinkasové. Dále jmenuje se r. 1494 Pinkasův zeť Libtman a téhož žena Bejle, později Libtmanovi synové Lazar, David a

[1]) Manual Jakuba písaře k r. 1495.

Jakub, 1520 téhož syn Izák. Velmi často jmenují se bohatí židé Muňka a Markvart mečíř a téhož žena Golda, 1495 Josef žid vedle birdovny (šatlavy) a Izák soused jeho, dále Majer Hořovský žid v domě vedle Kolářovského u nové brány; týž r. 1522 prodal ten dům za 70 kop č. Jakubu velkému židu a vystěhoval se do Prahy; dále Jakub mečíř na rohu proti šatlavě, u něhož vydlužili se roku 1495 Mirtl, Kvíšek, Matras a Marek vespolek 33 kop gr. míšenských za 10 grošů týdenní lichvy (26 ze sta); potom Šalomoun (Zalman) z Evančic, který r. 1495 Jeclovi židu pustil půli svého domu; Šilhavý žid, Jelen a Král žid vedle studnice židovské.

V létech 1511—1528 jmenují se židé mimo většinu výše vytknutých Michal z Rakovníka, Šímon, Zalman a žena jeho Libuše, Holler Majer a Pufl žena jeho, a ta r. 1519 po druhé vdala se za Isáka kantora, Beneš Holý, Majer řezník, Sadoch a téhož žena Plumele a dcera Lia, Daniel poručník Fegal sirotka, Eliáš a Fajše sklenáři, Feitl a Líba žena jeho, Josef a syn jeho Lev Frankfurtský, Lazar a synové jeho Samuel a Šeftl s ženou Gyttl, Růže vdova, Maje a Rhíle žena jeho, Zalman Ochs a Rifke manželka, Jonáš s synem Samuelem, Šímon Malostranský, Majer Ryšavý, Eliáš z Náchoda a Mojžíš syn jeho.

R. 1512 děje se první určitá zmínka o škole židovské, ač není pochyby, že již dávno před tím stávala; při ní zůstával zvláštní školník či sluha (schulklepper). Z rabínů kolínských jmenují se v létech 1500—1513 mistr (rabbi Majer a po něm mistr Samuel: oba bydleli ve vlastních domech svých; měli židé tehdáž i zvláštní své zpěváky a obřadníky (kantory), z nichž r. 1513 jmenují se současně Judl a Isák.

V době od roku 1494—1528 jmenují se mezi konšely městští sousedé Jíra Klepač, Filip Žďárský, Bejček řezník, Jiřík Brodský, Petr Hladký, Jan Holemý, Petráš řezník, dále Mičan, Mikát a j., o nichž neumíme pověděti, ve kterém domě hospodařili. Domy jejich byly zajisté v nynější ulici kovářské a proti farnímu domu.

Na předměstích shledáváme mimo chudší řemeslníky také sousedy, kteří neužívajíce živností městských, jako sladování

a piva vaření, živili se pouze orbou, majíce dvory, role i louky. Těm říkávali forverečníci; do rady nebývali voleni, nýbrž v nevelkém počtu mezi obecní starší. Na klášterském předměstí shledáváme mezi forverečníky Rafaele, kterýž měl dvůr nárožní při silnici proti nové bráně; před r. 1494 prodal ten dvůr Ryšínovi, a v létech 1511—1520 držel ten statek Jakub Krčín a po jeho smrti pak synové Jiřík a Jan Krčínové z Jelčan, stavu rytířského. Nad tím dvorem výše podlé silnice, vedle zahrady Kvintinu (nyní „červená zahrada") byl dvůr, v němž r. 1511—28 hospodařil Šímon sedlák. Jiní forverečníci tu byli r. 1494 Blažek Kasalický a zeť jeho Matěj Bečka, Hataš, Jakub Kokot, zvaný Michek, jenž měl dvůr proti vchodu do židovské zahrady, Václav Chlad, Beránek řezník, Chyba kovář. — Na kouřimském předměstí byl vedle nynější kapličky Svatojanské velký poplužní dvůr Hášovský. Háša forverečník, stavu rytířského, již r. 1461 jmenovaný, r. 1494 pronajal ho Janu Hříchovi na tři léta; však r. 1495 vyhořel; ač pak Hřích toho požáru vinen nebyl, měl po nálezu soudu jihlavského škodu nahraditi; potom Hřích odešel od města, i musili zaň rukojmě složiti Hášovi 33 kop míš. [1]) Hášovi synové, rytíři Jiřík a Václav Hášové z Újezda, oseděvše po roku 1500 na statcích Úmoníně a Konárovicích, prodali otcovský dvůr r. 1514 za 100 kop č. vladykovi Mikuláši Cerhenskému z Drážovic, od něhož přešel roku 1517 v držení Bohuslava Žleba z Střížkova, a roku 1523 dostal se za 90 kop č. Janu Firšicovi z Nabdína. — Nynější dvůr obecní držel starý Jan Rorýc až do své smrti roku 1497; jeho syn Jakub ho prodal ihned s pěti lány rolí, vrbinami, lukami i dobytkem za 310 kop gr. č. panu Václavu Maternovi z Květnice. R. 1511 hospodařil na tom dvoře Jan Hefcít z Buchfridu, a po jeho smrti r. 1520 syn jeho Vaněk. — Vedlejší dvůr nyní Formánkovský prodal r. 1590 Vavřinec forverečník za 300 kop č. Zigmundovi Kasalickému z Zibohlav s 3½ lánu rolí orných, loukou, a zůstavil mu ve dvoře 6 koní s oružím, 14 krav, 150 ovec, všecku drůbež i náčiní. Zigmund Kasalický, jehož synové Jan

[1]) Tomaschek Oberhof in Iglau p. 281, Manuale radní k r. 1495.

a Jiřík po r. 1528 byli v stavu rytířském, užívajíce erbu a titule z Kaštic, hojně rozmnožil jmění své, an koupil r. 1518 dolejší dvůr v Polepích a r. 1519 dvur Markúšovský na klášterském předměstí. — Na horském předměstí nad mostem blíž Labe byl dvur souseda Jana Krále, a r. 1511—28 držel ho Vávra Králův; poblíž byly vukol roku 1500 domy koželužské, v nichž řemeslo dělali Jan Holárek, Jan Žízelský, Hromada a Martin Jidášek; jiní sousedé toho předměstí byli v době Jagellonské vladykové Adam neznámého jména a Jiřík Holárek ze Třídvoru (1511—1536), Matouš mlynář hrobský (1492—1512) a bratr jeho Blažej, Matěj vinopal, Duchek rukavičník, Jakub Roryc, Jan Prusa, Mařan, Matěj Hvižděk, Václav Klabka, Heřat i Bříšek.

Okolí města.

Dvůr Šottnhof (Šotnhof), který stával na výšinách za klášterským předměstím blíž zahrady židovské, dle svědectví, vydaného před právem městským roku 1494, daroval kníže Hynek Minstrberský, tak jak mu připadl po smrti Ondráčkově, svému služebníku, Jiříku Zychovi z Bítova, týž pak prodal ho panu Petru Sakovi z Bohůňovic, od něhož nabyl ho trhem Jan Váňuv z Křečhoře. Však i ten se toho statku dlouho nedržel, neboť upadl v dluhy a zastavil roku 1499 dvur svuj Jakubu Kokotovi s příjmím Michek, který za něho u žida Pinkasa v 60 kopách míš. ručil, a r. 1502 ho Kokotovi úplně přivlastnil, čehož byli svědci Jiřík Semitěšský z Maličína, Bohuslav Žleb z Střížkova a Jan Vrbovský z Volféřova. Onen Jakub Michek s bratrem svým Janem r. 1511 objevuje se ve stavu vladyk a psal se Šotnhofským ze Závořic; toho času však již grunty rozličné odprodával, a roku 1513 prodal i dvůr Šotnhof s poloulánim a svobodnou cestou ke dvoru za 58 kop gr. č. Janu Kartákovi, a r. 1514 prodav s bratrem svým i ostatní grunty své při městě Kolíně, usadil se na

Štěrboholích u Prahy.[1]) Pustnoucí dvůr r. 1514 koupil Petr zedník, a později ho držel Matěj olejník.

Ves Štítary (Čtítary), jež stávala na výšinách ke Křečhoři, tam kde podnes říkají „na starých Štítařích", byla té doby již pusta. Dvůr Štítary, jenž býval na místě nynější vsi, po smrti Šímona ze Strážnice († po r. 1461) držel, pokud vyrozumíváme, syn jeho neznámého jména. Týž záhy zemřel a vdova jeho provdala se za Havla Kalinu († 1497) a pak za Víta doktora Bononského. Statek štítarský odevzdala svým synům Šímonu a Vaňkovi, z nichž Vaněk Štítarský ze Štítar, vešed ve skutek zlý, za to byl r. 1495 sťat. Jeho asi sestrou byla Kateřina ze Strážnice a Štítar, milostnice knížete Hynka Minstrberského († 1492), s nímž nepořádný měla plod. Šímon Štítarský ze Štítar zemřel před r. 1501, syn jeho Jakub pak již r. 1523, a dvůr štítarský s tvrzí prodán jest za 500 kop č. Martinu Smolíkovi z Radovesic.[2])

Na dolejším dvoře v Pašiněvsi s tvrzí seděl r. 1440 Jan Široký z Mírovic, r. 1460 synové jeho Zikmund a Oldřich, kteříž roku 1462 od Beneše z Pašiněvsi koupili též hořejší statek pašiněvesský, prodali však oba statky roku 1464 za 800 kop Janu z Trojanovic Horníku. R. 1491 jmenuje se tu téhož syn Petr Pašinka z Trojanovic, 1510 Bohuslav z Dobřenic, 1521 Mareš z Dobřenic.[3]) a potom Vilém Bareš z Kamenice.

Do šosu města náležely tehdáž oba dvory v Polepích. Hořejší dvůr polepský v druhé polovici 15. století náležel Matěji Holému z Kolína, po němž dědila dcera jeho Mandalena, vdaná zprvu za vladyku Víta Srníka z Třídvorů, podruhé r. 1494 za Topůlka soukenníka; r. 1495 odevzdala dvůr synu svému Janu Srníkovi z Třídvorů, kterýž 1524 koupiv sobě tvrz a dvůr Hranici, prodal svůj polepský dvůr s mlýnem,

---

[1]) O tom všem jsou doklady v Lib. contr. 3 k roku 1513—14.

[2]) O tvrzi štitarské zmiňuje se Lib. contr. 3 k roku 1513. Ve smlouvě o Štitary r. 1753 (lib. contr. 11 p. 295) čteme: »In der Mitten des Mayerhoffs stehet ein gemauertes Gebäu mit Schündeln gedeckt, Parkan genannt.« To patrně k oné tvrzi se vztahuje. Tomaschek Oberhof in Iglau p. 282.

[3]) Lib. memorab. f 21 a ff, lib. contr. 4 k r. 1521.

rybníčkem, dědinami i porostlinami za 600 kop č. Janu Nebozízkovi z Hradiště, Horníku. — Dolejší dvůr v Polepích (na místě nynější vsi Polep) měl v létech 1494—1500 vladyka Machek Nosalovský z Přívorů; téhož syn Václav r. 1511 prodal dvůr za 350 kop č. Matěji Střelci z Kolína, a r. 1518 koupil od Jana Střelcova dvůr s grunty, svršky i dobytky Jan Kasalický z Kolína, který později zval se vladykou Kasalickým z Kaštic.

Starý Kolín ves náležela do šosu kolínského, však zboží starokolínské, tvrz a dvůr, spravovalo se zemskými dskami. Na tvrzi seděl v létech 1436 a 1445 vladyka Zachař z Řenec, jemuž císař Sigmund zastavil ves Pučery a dvůr s vinicí pod Kaňkem; [1]) r. 1445, kdež jmenuje se služebníkem kněze Bedřicha na Kolíně, byl povinnován starému horníku Francovi z Rosenthalu 10 kop č. platu ročního. Dědic jeho, pan Vilém z Řenec, prodal zboží své v St. Kolíně roku 1494 obci města Kolína; věno jeho manželky Marklity z Landšteina o 200 kopách č. zůstalo na tom statku pojištěno a teprv po její smrti r. 1504 panu Vilémovi splaceno. [2]) Současně koupili Kolínští od Svatoše mlynáře a Víta syna jeho mlýn v Starém Kolíně za 65 kop č.; však r. 1505 dali ho zase Janu Chladovi mlynáři s výminkou, aby mlýn sbořil a postavil za to pilu k řezání prken na svůj užitek, z čehož pak měl 30 gr. č. úroků platiti. [3]) Richta v St. Kolíně byla té doby již od kolínské richty odloučena, a r. 1525 držel ji Oldřich z Kaňku.

Ves Mnichovice, koncem 15. století již Měchovice zvaná, zjevuje se nám v oné době již co předměstí kolínské, jež od r. 1520 zhusta již nazýváno bylo „Zálabí". Okolnosť ta, že někteří sousedé městští tam měli své dvory, jiní zas chudnouce, nuceni byli v menších usedlostech a chalupách tam chlebiti, byla příčinou, že poroba lidu sedlského, která počala r. 1487, tam nebyla provedena, a že osadníci měchovičtí postaveni na roveň s sousedy předměstskými, tak že vedle orby i řemesla a obchody provozovati směli. Také se Měchovice,

[1]) Archiv český, registra zápisů.

[2]) Manuale k roku 1494 a lib. memorab. fol. 1.

[3]) Lib. memorab. fol. 8.

byvše dříve vsí Kolínským poddanou, té doby mezi statky městskými více neuvádějí. Kostel sv. Víta, který při požáru r. 1497 zkázu vzal, byl r. 1513 opraven a rozšířen, však vždy ve skrovných rozměrech, an obsahoval jen nynější presbyterium. Fara měchovská zanikla válkou husitskou; farních gruntů ujali se sousedé měchovští sami a spravovali je co grunty zádušní; z výtěžku jejich opravovali kostel, podporovali své chudé, ale největším dílem ho užívali sami na svůj užitek. Správu toho jmění zádušního vedli richtář, čtyři konšelé a dva starší, co rok od městské rady dosazovaní.

V době Jagellonské usazovalo se v Měchovicích něco chudší šlechty. R. 1494 koupil tu Aleš z Hůrky od Haškové z Malína dvůr s dědinami, a postoupil ho Janu Ječmínkovi s výminkou, aby jeho i s Eliškou manželkou až do smrti choval a opatroval; pan Aleš umřel r. 1495, i táhl se pak k onomu dvoru vladyka Hynek Baderský z Újezda, Říhův syn, ač bez výsledku. R. 1511 měla tu paní Tabita Maternová z Květnice domek s zahradou; 1520 umřela, odkázavši zahradu svému služebníku Jiříkovi; dům pak koupil Jan Býchorský z Raškovic, pustil ho r. 1525 panu Václavu Popelovi z Vesce a ten zase roku 1526 Petru sklenáři. Jiný dům tam koupil r. 1520 Baltazar Peřina z Maličína, 1522 prodal ho však Jindřichu Voděradskému z Hrušova a ten roku 1526 za 40 kop č. Matúškovi. Z sousedů měchovských se jmenují 1494—1500 Václav kutléř, Jíra, Havlíček mostník, Jiřík Hlaváč, Barbora hrnčířka, rybáři Kokrha, Huňáček a Matouš Mravný; v létech 1511—1526 Hvižděk, jenž koupil domek od Lehnidúry, Bánský, Proud, Bílek, Hladký, Václav Novák, Mníšek, Jiřík, Muláček z Čáslavě, Duchek barvíř, Ondřej tkadlec, Antoš kolář, Urban švec, Duchek rybář, Burian hrnčíř.

Vsi městu poddané byly: Třidvory, kdež konšelé a starší kolínští r. 1497 koupili richtu u Buška richtáře s lánem svobodným, $1^1/_2$ lánem pod plat, s krčmou, lesy, loukami a jezírky za 59 kop gr. č.[1] Křečhoř, ves farní; tamějším osadníkum dal farář, kněz Daniel, r. 1499 výpověď, poněvadž

[1] Manuale radní k r. 1497.

neopatrovali ani kostela ani fary, a neodváděli jemu desátkův. Velim ves farní.

O poplužním dvoře Krakolci blíž Kravar již dříve bylo mluveno, kterak ho král Ludvík v květnu r. 1526 propůjčil pod úrok svému služebníku, vladykovi Adamu z Semechova, jenž pak psával se „Krakoleckým". Poplužní dvůr Vrbovec, v 14. století po německu Weidhoř jmenovaný, jmenuje se ještě r. 1506 [1]; r. 1502 vyskytuje se co svědek vladyka Jan Vrbovský z Volfířova [2], nepochybně dle onoho dvora zvaný; však již r. 1526 náležel týž dvůr ke správě zámecké, neb tehdáž král Ludvík grunty od něho pod úrok rozdával. Mlýn kravarský pak na onen čas spravoval se městskými knihami a dost rychle měnil hospodáře. R. 1509 prodal ho Pavelka mlynář za 120 kop č. Mikuláši mlynáři, a r. 1518 zase Jan mlynář za 230 kop č. Tůmovi mlynáři; roku 1520 koupil ho za 274 kop Petr Žďárský a r. 1521 Jan mlynář za 279 kop č.

Tvrz a dvůr Bříství držela ještě r. 1500 paní Machna, dcera Alše z Bříství, která svého manžela, Alše Visutku z Studeňan, k statku na spolek přijala; však již r. 1505 náležel ten statek k panství kolínskému, jehož zápisný držitel, Mikuláš Trčka z Lípy, některé grunty od Bříství propůjčil sedlákům křečhořským pod úrok; jiných gruntů požívali pod úrok sedláci z Chocenic a Libodřic. Později, ač nevíme jakým spůsobem, vešel dvůr Bříství v držení obce kolínské. — Dvůr Újezdec, nyní Kutlíře, vyšel z držby kláštera sedleckého již r. 1421 a byl v rukou měšťanů kutnohorských. R. 1490 držel dvůr ten Vaňek ze Lžovic, richtář v Křečhoři, a Svata švekruše jeho. Po jejich smrti r. 1511 prohlášen dvůr za odúmrť, a král ho udělil Janu Žateckému z Veigerstorfu a Jaroslavu Konárovskému z Libanic, kteříž r. 1528 ten statek prodali Horníkům za 350 kop.

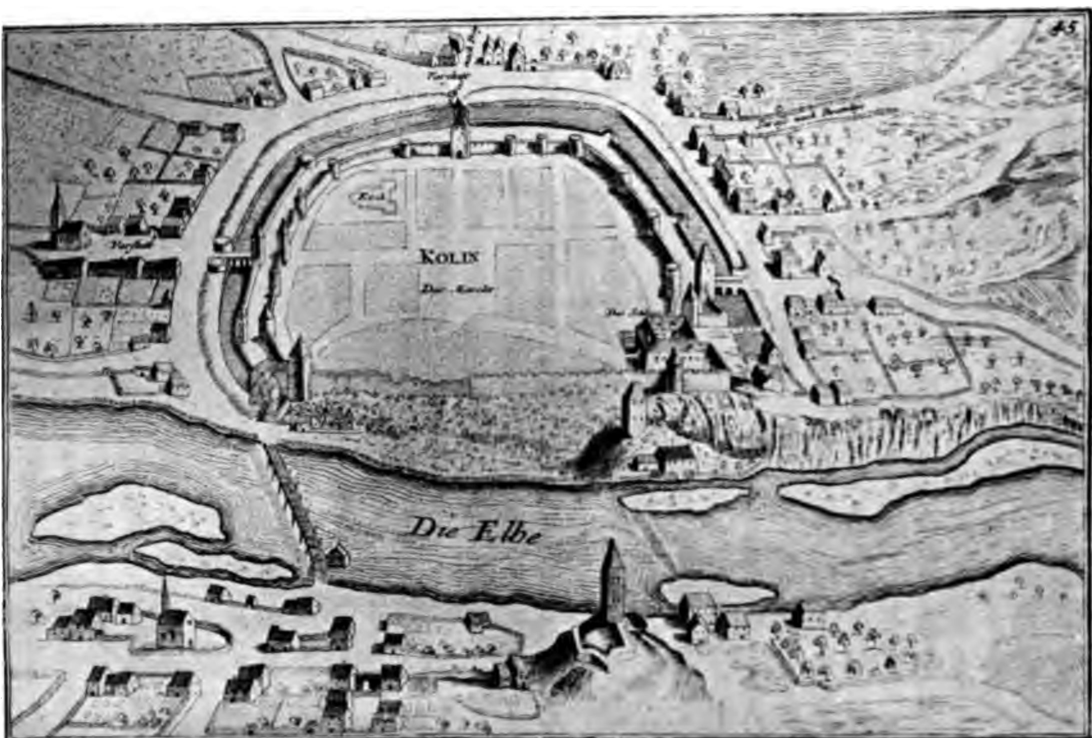
Ves Zibohlavy r. 1436 zapsána byla k panství kolínskému; podobá se pak, že král Jiří za doby válečné ten zápis

[1]) Lib. memorab. fol. 4.

[2]) Tomaschek Oberhof in Iglau p. 347.

pustil Horníkům, kteří tu ves již 1485 drželi. Fara tam zašla ve válce husitské. — Velké Lošany náležely bohatým horníkům Alderům z Lošan po celé 15. století; r. 1516 prodal je vladyka Prokop Čábelický z Netolic za 800 kop obci města Kutné Hory. — Statek Lošánky jeví se nám v rozdělení. Tvrz a poplužní dvůr v Lošánkách držel po Prokopu z Lošan Jan Přebozský ze Zásmuk, od r. 1437 Jan z Libodržic, 1482 Jan Klucký z Libodržic, 1534 téhož synové Jan a Petr. Vísku Lošánky, kdež byly toliko dva dvory kmetcí a dvě chalupy. r. 1490 držel Prokop Mírek z Solopisk, 1499 syn jeho Jan, 1543 téhož syn Beneš.

Ve Kbele na jednom poplužním dvoře s tvrzí seděl pan Ctibor ze Kbela ještě r. 1436, jehož vdova Johanka pak vdala se za Mikuláše Kasalického na druhém dvoře kbelském; majíc hojné věno po obou mužích zapsané, držela kbelské statky v jedno zcelené od r. 1456, po ní pak Jan Pašinka z Trojanovic, 1491—1512 Bartoš z Práchňan Horník a pak syn jeho Mikuláš. — Tvrz a dvůr Ratiboř s pustou vsí po Jakubu Volgemutovi udělil král Jiří r. 1469 Janu Hrabáni z Přerubenic, svému hejtmanu na Kolíně († po r. 1486), po němž dědili synové Mikuláš a Jakub, a r. 1524 Jan Hrabáně. — Statek Sedlov po Elišce ze Suchdola dostal s Bořetici r. 1465 Martin ze Dřínė, 1486 Jan Hrabáně na Ratboři, r. 1516 tu seděl Beneš z Vilémovce Horník, po něm syn jeho Jindřich. — Na tvrzi a dvoře v Hranicích seděl r. 1436 Vaněk z Hranic, 1501 Václav Mírek z Solopisk, od r. 1524 Jan Srník ze Třídvoru. Po tvrzi a dvoru Dobešovicích nazývali se v XV. století vladykové Dobešovští z Malenovic. Jiřík z Kosíkova prodal ten statek r. 1503 Bartoši z Práchňan († 1512), po němž tu byl Vít Hanikéř z Semína. — Na tvrzi a dvoře v Pečkách vládl r. 1458 Jan z Peček, 1489 Prokop Mírek z Solopisk, 1498 Beneš Mírek, 1522 Burian z Kosíkova. Ves Pečky byla však v jiných rukou až do r. 1538. — Na obou statcích v Nebovidech r. 1439 seděli bratři Kašpar a Baltazar (Bažek) z Nebovid, r. 1473 bratři Jindřich a Bohuslav z Nebovid, kteří též drželi ves Nebovidy, ale po r. 1494 již vytratili se tito vladykové z Nebovid z okolí kolínského. Na

Nástin města od Karla Cápi z r. 1640.

jednom statku seděl r. 1477 po Janu Plzákovi z Nebřežin Horník Mikuláš z Veselé, 1478 Václav Hamerník, nedlouho potom Jan Hanikéř z Semína, kterýž r. 1504 od Bartoše z Práchňan koupil i druhý statek nebovidský, a to zcelené zboží nebovidské zůstalo v jeho rodě do r. 1580.

Na Konárovicích vládl r. 1440 Vítek z Turovic a bratr jeho Přibík, r. 1453 pak paní Jitka z Kříčova, vdova Přibíka z Turovic, opět vdaná za Jaroslava z Libanic, roku 1488—1503 Petr Sak z Bohúňovic, po něm Václav Háša z Újezda, prve měšťan kolínský († 1527). — Na Ohařích seděl r. 1495 Jiřík Korček z Božec, 1519 syn jeho Sigmund. — Statek bejchorský jeví se nám rozdvojený. Jeden dvůr a půl vsi koupil od Diviše z Sekyřic r. 1444 Mikuláš z Raškovic a po něm syn jeho Hynek. Týž Hynek Bejchorský z Raškovic nabyl r. 1472 i druhého statku v Bejchorách od starého Herše z Býchor, po němž zcelený statek v létech 1499—1523 držel Jan Bejchorský z Raškovic. — Sendražice držel Mikuláš Divoký z Kolína († 1454), po něm Václav z Sendražic, r. 1461 Mikuláš Bohdal z Rajšic († 1481), po něm Václav ze Svárova, 1494 Jindřich Sendražský z Maličína, po němž, jak se podobá, to zboží připojeno bylo k panství kolínskému. — Na Veltrubích seděl r. 1453—81 Vaněk z Veltrub, po něm Zdeněk z Veltrub do r. 1511, a synové jeho Petr a Vok Veltrubští z Veltrub. Tito vladykové získali též oba pusté statky v Jezeřanech, z nichž jeden drželi Sakové z Bohúňovic do r. 1503, druhý pak Jan z Jezeřan ještě r. 1466, pak téhož dcera Dorota vdaná za Bažka z Nebovid, a r. 1473 Jan Bažek z Nebovid. Fara jezeřanská zašla ve válce husitské, a zbyl ze vsi toliko osamělý kostel (veltrubský) a krčma.

Události v Kolíně 1526—1618.

Po ranné smrti Ludvíka Jagajlovce Čechové přihlíželi na sněmu dne 24. října 1526 k sestře jeho Anně, kteráž byla manželkou arciknížete Ferdinanda Rakouského z rod

Habsburského, a tohoto panovníka mnohých zemí německých zvolili sobě za krále. Kterýž učiniv na hranici zemské u Jihlavy slavnou přísahu království českému, vešel do Čech a 5. února 1527 slavný měl vjezd do Prahy. Potom na generalním sněmu dne 24. února byl s manželkou svou korunován, kteréžto slavnosti obcovali též dva vyslaní konšelé z Kolína. Na podzim téhož roku podkomoří zemský obnovil městskou radu kolínskou, do níž sazeni byli Martin Vyskytenský z Vyskytné bakalář co primator, pak Mikuláš kožišník, vladyka Jan Zásvětlo z Vinoře, Marek Kubíků sladovník, Petr z Vinoře krejčí, Mikuláš Knejzlík sladovník, Petr Fišmeister sladovník, vladyka Michal z Rozhovic, Pavel Mertan, Řehoř Šorna pekař, Petr Pařízek soukenník a Valentin (Válek) řezník.

Již prve bylo vypravováno, kterak za chabé vlády obou Jagajlovců vymizel dobrý řád v Čechách, ježto stavové hleděli si sporů a různic mezi sebou, země byla plna soukromých válek a loupeží, a vynikající mužové ze šlechty, zištní a pánovití, nedávali králi, což jest královo. Ferdinand I., panovník bystrého rozumu a neoblomné vůle, byl na cele způsobilý k tomu, aby v Čechách zavedl dobrý řád a kázeň; také s ráznosti o to pečoval, aby stavové mezi sebou byli svorni a krále svého poslušni. Kromě toho měl i mnohé péče zahraničné. Stavové uherští, majíce po smrti krále Ludvíka voliti nástupce jeho, byli v tom rozdvojeni. Jedni volili Ferdinanda Rakouského, druzí pak Jana Zápolského, mocného mezi pány uherskými. Ferdinand odtud vedl dlouhou válku s odpůrcem svým, a potom i s hrozným sultánem tureckým Solimanem, kterýž se ujímal Zápolského. Tím byla říše česká uvedena do těžkých nákladů a na mnohé nebezpečí. Nejhůře bylo, kdy Soliman r. 1529 s nesmírnou mocí vojenskou dobýval Vídně. Na obranu toho města vyšlo i vojsko z Čech, v němž bylo z Kolína 15 mužů. Chrabrým hájením Vídně bylo to nebezpečí turecké šťastně odvráceno; leč nákladů na další vojnu v Uhrách neubývalo, a r. 1531 vydali Kolínští 160 kop gr. na spíži vojenskou.

R. 1532 vyhořela škola městská na dvoře vedle kostela, a to neopatrností žáků při vytápění. Dne 30. května 1533

stalo se, že trubači městští, kteří měli byt na polední věži kostelní, nad zvonem Vóžanem, s hořící lončí slídili po myších a při tom zapálili, od čehož shořel krov věžní. Za to oba pykali těžce, jeden na stínadle, druhý v mučírně. [1])

R. 1533 znamenáme v Kolíně nemalé hnutí náboženské. Zásady Lutherovy záhy se šířily po okolí kolínském; hověli jim kněží v Kutné Hoře, Kaňku i v Týnci Labském i v okolních farnostech. O knězi Ondřejovi, faráři zábořském, čteme již k r. 1523, že měl manželku a dítky, jimž umíraje odkazoval jmění své. [2]) Tehdejší děkan kolínský kněz Ondřej nepřál novotám, drže se řádu podobojích, kterýž od katolického jen málo se odchyloval. Jeho v tom poslouchali též měšťané kromě nevelkého počtu oněch, kteří náleželi k jednotě bratrské. Tento klid náboženský porušil bohatý pán Vojtěch z Pernšteina, rozhodný přítel učení Lutherova. Tomuto pánu král Ferdinand I., potřebuje peněz na válku v Uhřích, r. 1532 zastavil hrad kolínský se vším panstvím. Tehdáž znám byl v Kutné Hoře a okolí mladý kněz stavu rytířského, Jan Lahvička z Rybňan, jako kazatel v náboženských novotách smělý. Aby tyto novoty mohl šířiti v Kolíně, k tomu zjednal mu příležitost pan Pernštein r. 1533. I pozval ho k sobě do Kolína, a dorozuměv se s purkmistrem, poslal radního písaře k děkanovi Ondřeji, aby dopustil knězi Lahvičkovi v městě kázati. Děkan nesvolil k tomu, ale Lahvička činil se toho zákazu nevěda, a jednoho dne v srpnu r. 1533 kázal lidu kolínskému před kostelíčkem sv. Víta na Zálabí. V jakém smyslu kázal, jde na rozum z tehdejších i pozdějších výroků kněze Lahvičky a jeho přátel, kteříž vykládali vtělení Krista Pána způsobem pohoršlivým, posty a procesí za nic dobrého něměli, modlitbu za mrtvé pokládali za tak platnou, jakoby zdechlému koni ovsa opálal, a úctu k velebné svátosti páčili za modlářství, neboť prý to, co kněz na oltáři ukazuje, nic není než jiné koláčky. Nedlouho potom zašel kněz Lahvička s děkanem kutnohorským Janem Vojhou zase do Kolína a napomínal tam

---

[1]) Pábičkovy Paměti v Musejníku r. 1848 p. 512, 519.

[2]) Kniha smluv a trhů č. 4 k r. 1523.

děkana Ondřeje, aby zanechal všech procesí a výstavy velebné svátosti; ale nepochodili, a tu se mstil Lahvička tím, že s kaňkovským farářem Florianem, který byv knězem katolickým, od r. 1525 přešel k straně podobojí, i s týneckým farářem Štigolou přicházel do Kolína, a tu popouzeli měšťany proti děkanovi. I do okolí kolínského sáhaly agitace jejich, a vidouce faráře ovčáreckého Václava sobě na odpor, domlouvali zámeckému hejtmanu Jiříku Sádovskému ze Sloupna, jakožto zástupci patrona, aby kněze Václava odbyl a na faru ovčáreckou aby uvedl kněze Floriana. Všecky tyto věci podal děkan Ondřej na dolejší konsistoř pražskou, a to stížností latinsky psanou; však nedošel dostiučinění, ale spíše potupy a úsměšku, neboť Lahvička stoje s Florianem dne 26. září 1533 před konsistoriany, žádal, aby kněz Ondřej ústně žaloval, ježto jest známo, že prý týž kněz není tak učený, aby tu latinskou obžalobu sám byl psal. Z obvinění pak Lahvička i Florian se vyvedli tak, že statečně vše zapřeli, tak jak později činíval Lahvička, když r. 1541 co děkan v Nimburce a r. 1549 co děkan ve Chrudimi od osadníků svých byl obžalován z utrhačných kázání, z mrzkých bludů i z cizoložství. I strádával tytýž ve vězení v Praze, a posléze uvádí se r. 1555 co farář v Pardubicích v záležitosti nevalně čisté.

R. 1536 již nebylo kněze Ondřeje v Kolíně, a jeho místo zaujímal kněz Šimon, na něhož docházely stížnosti, že o konsistoriánech potupně promlouvá a ve svém farním domě dopouští pračky kněžím i laikům; za to byl ke konsistoři pohnán a tam uvězněn. Mnoho hluku spůsobil v Kolíně další děkan, kněz Kliment, r. 1544. Jsa zjevným lutheránem, v tom smyslu učil s kazatelny. Mnozí měšťané kárali tyto novoty, a za to děkan ozval se na kázání z prudka proti nim s veřejnou jejich potupou (plundrováním). O těchto výtržnostech zvěděl královský mincmistr pan Albrecht z Gutšteina katolík, jenž od r. 1537 byl zápisným držitelem zámku a panství kolínského; i žaloval přímo u krále Ferdinanda, kterýž pak podal tu věc na dolejší konsistoř v Praze. Administrator konsistoře kněz Jan Mystopolus, farář u sv. Mikuláše v Praze, sám netajil se s příchylností svou k Lutherovi; k žalobám, které ho již

dříve docházely z Kolína, dával děkanu toliko napomenutí, aby pro Bůh se mírnil, a lidí s kazatelny neplundroval. Nyní ale z rozkazu královského povolal kněze Klimenta do Prahy a ve shromáždění konsistoře dne 25. dubna 1544 dal mu důtku pro hanění a všetečné mudrování na kazatelnici a pohrozil mu, bude-li dále naň co uvedeno, že neujde skutečnému trestu. Leč děkan tím se nenapravil; pan Gutštein vznesl naň nové žaloby u krále, jehož hněvu obávaje se administrator, dne 9. ledna 1545 na novo vyslýchal kněze Klimenta, usvědčoval jej z kacířství a rouhání, a dne 12. února stál Kliment opět před konsistoří v přítomnosti pana Gutšteina a přátel jeho i všeho duchovenstva pražského, i vyznav se, že jest vinen, podával se k napravení s prosbou, aby mu bylo milostivě váženo. Administrator mu pak ohlásil, že ho snímá s děkanství kolínského, tak aby na ten čas nebyl farářem v církvi podobojí, ale z milosti že ho dá k některému faráři za kaplana pod tou podmínkou, aby své bludné a rouhavé artikule, jimž byl učil, odvolal před konsistoří a pak na místě, kde zhřešil. A tak se i stalo. V první neděli postní dne 22. února vystoupil kněz Kliment v děkanském chrámě kolínském na kazatelnu, a učiniv kázání, jak slušelo k tomu dni, skončil takto: „Lidé v Kristu Pánu milí! Jest všem vůbec známo, že lidská jest věc padnouti a zhřešiti, ale ďabelská a kacířská v tom ležeti. Protož Vás prosím, pomozte mi k Pánu Bohu se modliti, cožkoli na tomto místě se mně přihodilo z mého nedostatku promluviti proti darům Božím spasitelným a milostným, proti tělu a krvi Pána Ježíše Krista a písmům svatým, ať milý Bůh mně to ráčí odpustiti. A což jsem proti slovu Božímu promluvil, to upusťte, a Pánu Bohu všemohoucímu a církvi jeho svaté podle slova Božího víru chovejte!“ Po tomto odvolání vzal na děkanství své věci a vyšel z města. [1])

Od té doby nezvídáme o žalobách na kněží kolínské, pokud víry se dotýče. Děkanové drželi se starého řádu církve podobojí, který málo se odchyloval od katolického, užívajíce při oltáři kadidla a ornátů, též svatých olejů (sacrus

---

[1]) Borový Acta consistoriana I. p. 81—83, 117, 191—195.

liquor) při křtu a posledním pomazání; ďábla při křtu zaklínali, velkonoční Boží hrob strojili a církevní průvody konali. Ale pokud víme, všichni pojímali sobě po manželce, jak vidíme již r. 1551 při děkanu knězi Pavlovi Kulhánkovi.[1]) Bylo to sice proti stanovám církve podobojí, ale nikdo nežaloval na tuto odchylku, a konsistoř k tomu mlčela, jakoby o tom nevěděla. Děkanové pak starali se o ženy a dítky své tak, že z úsporů svých jim zakupovali v městě domy a pozemky, vědouce, že nekšaftovaný statek po knězích pozůstalý náležel rovným dílem konsistoři, záduší a příbuzným zemřelého, dále že kšafty kněžské platně se vyřizují u konsistoře, kteráž nižádných manželek kněžských neuznávala.

R. 1545 vyšlo panství kolínské ze zástavní držby pana Albrechta z Gutšteina, a shledáváme na kolínském zámku opět královské hejtmany Beneše Bukovského z Hustiřan († 1547), Jiříka Baderského z Újezda a na Libodržicích, roku 1552 Filipa z Vildenšteina, v září 1552 Petra Kórku z Korkyně.

Rok 1547 byl pro Kolín velice osudný. Již od r. 1546 vedl německý císař Karel V. válku s oněmi knížaty německými, kteříž přijavše učení Lutherovo, odporovali všemu dorozumění s církví římskou, a na svou obranu mezi sebou umluvili v Šmalkaldech jednotu vojenskou. Nejmocnější z těch knížat byl kurfirst Hanuš Fridrich Saský, soused království českého. Král Ferdinand český, bratr císaře Karla, s velikou chutí účastnil se toho běhu válečného proti Lutheranům, ale v tom setkával se s odporem u stavů českých, kteří větším dílem sami se drželi Lutherova učení aneb byli členy jednoty českých bratří. A toto různění mezi králem a stavy zemskými vedlo k těžkým zápletkům. Ferdinand I. zajisté nedal se odporem stavů másti, a chystaje se do pole proti kurfirstu saskému, dne 12. ledna 1547 svolal o své ujmě vojenskou hotovost zemskou na obranu saské hranice, nevyhledávav k tomu ani potřebného svolení sněmovního. Z toho se stavové nemálo rozhořčili, a v nepřítomnosti královė sešli se v Praze

---

[1]) Borový, »Jednání konsistoře« I. p. 80. a násl.

14. února 1547 k valné schůzi, a tu se zavázali, práv a svobod zemských se hájiti proti komukoliv; když pak král dne 8. března vyzýval stavy, aby byli vojensky vzhůru podle povinnosti své, oni sešli se dne 22. března v Praze ve valném počtu, a tu se tužili v odporu proti králi; sepsali tu zajisté proti němu artikule, z nichž vysvítá, že žádali svobodu vyznání pro Lutherány, zrušení dědičnosti trůnu a obmezení moci královské. Aby tomu dodali důrazu, postavili vojsko do pole, které mělo proti císaři i králi spojiti se s kurfirstem saským a jeho přáteli; dali se i v přátelské dopisování s kurfirstem a dopustili, aby vojsku jeho z Čech špíže dodávána byla. Kolínští této opposice se živě účastnili; byl sice některý počet měšťanů opatrných a mírumilovných, kteří toho díl míti nechtěli, ale od ostatních pohrůžkami byli zastrašeni. Byliť té doby od května roku 1546 v radě Matouš Volynský primas, Jakub Peklo krejčí, Jakub kožišník, Pavel sladovník, Šímon Kašpar, Adam Krakolecký z Semechova, Jakub postřihač, Václav Cibulka, Jiřík od schodců, Jakub Chvor, Petr Pacovský pekař a Jakub Karták.

Leč odpor stavů proti králi v slovech tak smělý, v skutcích byl ostýchavý a váhavý, a vojsko české bylo ještě v Loketsku a Žatecku rozloženo, když císař Karel V. a král Ferdinand 24. dubna 1547 protestantská knížata u saského města Mühlberka porazili a zajali. Následky této porážky těžce dopadaly na odpořilé stavy české; král Ferdinand s velkou mocí vešel do Čech, aby potrestal vzpouru. Šlechta ihned jemu se poddala bez odporu. Města sice chystala se k obraně, jakož i Kolínští se ozbrojili, a pro případ potřeby všecka svá děla na náměstí vytáhnouti dali. Však již 8. července poddala se Praha králi, podle ní i všecka města královská. Pak následovaly těžké pokuty. Již 12. července dán byl list Kolínským z královské kanceláře, v němž král vyčetl jim všecko jejich nepřátelské chování, „a poněvadž z toho světle se rozuměti může, kterak a co jste o nás králi a dědičném pánu svém obmýšleli a jednali, protož vám poroučíme, abyste v úterý po sv. Jakubu, dne 26. července o hodinu 11. na celém orloji před osobu naši královskou a rady naše na hradě pražském,

zejména primas, purkmistr, konšelé a starší, a k tomu 30 předních sousedů osedlých bez všech výmluv se postavili a z toho všeho se zpravili, co jste proti nám mluvili, psali a jednali." [1]) Této nemilostivé obsílce museli Kolínští zadost učiniti, a k předepsanému dni dostavili se na hradě pražském, s nimi pak zároveň měšťané četných měst jiných, kteří z podobných příčin jako Kolínští obesláni byli. Tu všichni vsázeni byli do vězení, až dosáhli odpuštění za slib, že králi vydají všecky obecní statky, všecka privilegia, mimo to musili se zavázati, že z každého sudu navařeného piva budou na věčné časy odváděti poplatek jednoho groše českého do královské komory; dále musili Kolínští dáti pokutu 750 kop gr. č. a postoupiti králi i ungelt z obecní váhy. Potom když král dovršil trestání stavů českých popravou dvou vynikajících osob z stavu rytířského a dvou z stavu městského 22. srpna 1547, musily čtyři osoby z rady kolínské toho svědky býti.

Takovýmto během přišlo obecní hospodářství v Kolíně úplně na mizinu; zámecký hejtman zabavil všecko obecní jmění, vsi Starý Kolín, Třidvory, Křečhoř, Velim i dvůr Bříství, špitální dvůr v městě, louky, lesy, rybníky i platy; vsi ony připojeny byly k panství kolínskému, vyjmouc Velim, která přivtělena k Poděbradsku. Městu nezbývaly na zapravení obecních nákladů než šosovní platy sousedů i podružská daň, a na uhražení schodku musila se díti obecní sbírka. Leč nebyl král Ferdinand na tom, aby města zkazil; on chtěl, aby hlas měst na sněmích nemohl více s tou svobodou jako prve vystupovati a rozhodovati. Proto spokojen jsa, že pokutami a konfiskacemi své jmění královské rozmnožil, učinil městům ke přímluvě svých rad některé milosti. Již 24. září 1547 vrátil Kolínským po přímluvě syna svého, arciknížete Ferdinanda, knížete Václava Těšínského, biskupů olomúckého a vratislavského všecka jejich privilegia, než pozůstavil sobě všecky odúmrti, dále všecky viny a pokuty z mordu, pálení, loupeže, násilí, cizoložstva i falše. Zároveň zrušil všeliké cechy řemesel, z nichž prý jen těžkost lidská pocházela, a zůstavil

---

[1]) Originál této obsílky chová se v radní truhlici kolínské II. Nr. 18.

je pouze při pořádku přijímání na řemesla a při tovaryších; než v prodajích neměli cechové napotom sobě nic jistého ukládati, zač by prodávati a kupovati měli, tak aby chudý i bohatý laciněji k potřebě své od řemeslníků přišel. Dále nařídil král, že jakož ustanovil jim zeměpanského richtáře, toho aby proti každému hájili, bez něho schůzí rady neodbývali, a schůze obce u něho opovídali.[1] Aby pak Kolínští neměli těžkostí pro náklad na kostel a duchovní správu, na školu i špitál, tedy jim král dne 30. září 1547 vrátil zádušní dvůr špitální se všemi grunty, platy i úroky.[2] Takovouto povolností osměleni, prosili Kolínští krále o vrácení ostatních zabavených statků městských, ale tu málo pořídili; neb čeho tu dosáhli, bylo jako kapky milosti. R. 1549 dne 23. června propustil jim král šosovní platy či lozunky ze zabavené vsi Starého Kolína, sobě však panství nad poddanými lidmi v té vsi ponechávaje; r. 1552 vrátil jim starý rybník Čakanec, 3. září 1555 nový rybník, a téhož roku odprodal jim ves Třidvory za 364 kop gr. č.

Při obnovení rady, které se událo v máji r. 1548 skrze hofrichtéře Ondřeje Šindele z Blumenova, znamenáme, že se vláda vrátila k pravidlu dávno zanedbanému, že z staré rady bylo ponecháno pouze šest konšelů, ostatní nahraženi novými osobami. Jmenován tu královským richtářem bývalý primas, bakalář Matouš Volynský, který té doby již užíval erbu a titule „z Vladoře“; primatorem stal se Šimon Kašpar, ostatní konšelé byli Jakub postřihač, Petr Pacovský, Jiřík Schodecký, Jakub Chvor, Jakub Karták, Bartoloměj bakalář, Pavel Líska, Kříž Medenička, Řehoř Šorna, Ambrož sladovník a Šimon Voslice. I domníváme se, že vymítění konšelé Jakub Peklo, Jakub kožišník, Pavel sladovník, Adam Krakolecký z Semechova a Václav Cibulka pro horlivé účastenství v odporu stavovském nahoře zle zapsáni byli.

Následkem stavovské vzpoury bylo též vypovězení jednoty českých bratří ze země; neboť král na ně velice se

---

[1]) Archiv městský II. Nr. 25.

[2]) Pamětní kniha děkanská fol. 41.

hněval, poněvadž pánové Arnošt Krajíř z Krajku, Vilém Křinecký z Ronova, Bohuš Kostka z Postupic, Diviš Slavata z Chlumu, kteří se vzpoury stavovské živě účastnili, k jednotě bratří se hlásili, a tak se zdála jednota býti v očích krále jako pramen vzpoury. V starých pamětech kolínských čteme, že po mandatu královském r. 1548 vystěhovalo se z Kolína do 40 lidí, kteří nechtěli učení bratrského se odříci. Není pak pochyby, že jednota bratrská v Kolíně něco členů čítala, jimž od roku 1537 bratr Jan Černý (Nigranus), z Brandýsa přicházeje, tytýž konal pocty Boží.[1]) Však nenacházíme v tehdejších knihách městských, že by hromadné prodeje při městě byly se dály, aneb že by některá čelnější rodina z města se vyprodala; i podobá se, že něco chudších sousedů a lidí nájemných tenkráte pro víru z města vyšlo.

Panování krále Ferdinanda I. sáhalo do vnitřních poměrů města Kolína jiným ještě spůsobem. R. 1541, brzy po onom hrozném požáru, který 2. června zkazil menší město Pražské, hrad královský i s dskami zemskými, dostali všichni židé v království českém osedlí podle usnešení sněmovního rozkaz, aby ze země se vystěhovali, nebot upadli v podezření, že v dorozumění s Turky, úhlavními nepřáteli křesťanstva, onen požár v Praze založili a též i jiných v zemi požárů původy byli. Tu musili se zdvihnouti a s movitým statkem svým ze země vyjíti. Stěhovali se do Polska; než u Broumova byli od neznámých lupičů přepadeni a obráni, při čemž se jim stala škoda 20.000 kop č. Mezi vystěhovalými byli také všichni židé kolínští, zejména rabín Mojžíš Malostranský, Béle Jelenova s syny Jakubem a Šťastným, Jakub Máje s syny Izraelem a Abrahamem, Šťastný Šilhavý, Šeftl s syny Samuelem, Eliášem, Davidem a Lazarem, Izáček, Beneš Pinkas Holý, Jece Pinkas a synové jeho Jozef, Šáje a Levi, Jakub Pelhřimovský, Marek kantor s Pufl matkou svou, Šalomoun a Lazar Žatečtí, Izák Roudnický, Josef Nosek, Manasse (Maňasek), Sadoch, Jozef Kadeřavý, Mojžíš Šilhavý, Viktorin, Jakub

[1]) Za tuto zprávu jsme laskavosti slovútného pana Josefa Jirečka díkem zavázáni.

Omšl Benátský, Eliáš Fríz, Šmerl, Mojžíš Muňka i Eliáš Houser. Vystěhovali se všichni do Polska, a tam přebývali dílem ve Lvově, dílem v Kaziměři Krakovské; domy jejich v Kolíně zůstaly prázdné, a v židovské ulici bylo po osm roků ticho jako po vymření. Roku 1549 opět vraceli se do Kolína a ujímali se domů svých; neboť podařilo se židům, krále Ferdinanda přesvědčiti o nevině své, a r. 1551 obdrželi všeobecné dovolení, že opět směli v Čechách přebývati a tu své obchody provozovati. Leč kolínští židé nedošli ještě klidného v městě přebývání. Z neznámých dosud příčin obdrželi r. 1557 od krále Ferdinanda gleit, aby mohli v zemi rok se pozdržeti a své peníze, co na lichvách měli, vyupomínati; pak ale se měli ze země vystěhovati. Král sám dne 23. července 1558 z Vídně psal radě kolínské, aby židy v tom podporovala, a dne 5. prosince dal dovolení, že jest křesťanům volno opuštěné domy židovské kupovati. Však jde na rozum, že židé se svým odchodem z města nespěchali, kdežto městská rada je k odchodu nutila; ještě 23. dubna 1559 napomínal arcikníže Ferdinand, který v nepřítomnosti císaře Ferdinanda, otce svého, království české spravoval, konšely kolínské, aby na židy nesáhali a jim v obchodech nepřekáželi, poněvadž obývají v městě pod gleitem císařským.[1]) R. 1559 někteří židé své domy prodali křesťanům, než učinili si ve smlouvě výminku, aby jim v téže ceně byly puštěny, kdyby si oni židé zjednali dovolení k dalšímu pobytu v městě. Teprve z jara r. 1561 hnuli se židé všichni z Kolína, někteří prodali domy křesťanům, jiní nechali svých domů neprodaných. Dne 20. listopadu 1561 nařídil císař konšelům, aby ty opuštěné domy židovské za slušný peníz křesťanům prodali, a ty peníze aby tak dlouho na radnici zůstaly, až by žid pro ně přišel.[2]) Někteří židé prodávali domy svým přátelům v obchodě; Viktorin žid prodal dům svůj za 106 kop č. Pavlu Haymannu v Kutné Hoře, Jakub Omšl Benátský zas obchodnímu domu Šabingrů v Mnichově. Mezi kupujícími spatřujeme i jednoho schudlého člena

[1]) Archiv městský II. č. 25. 27.
[2]) Lib. contr. 5. k r. 1561.

stavu panského; bylť to pan Ondřej Jaroslav Zub z Landšteina, který prodav statek Zápy u Brandýsa, koupil dva židovské domy blíž rohu k ulici pražské za 100 kop. č. a tu r. 1564 umřel, zůstaviv vdovu Elišku z Holohlav.

R. 1564 umřel Ferdinand I., a na dědici jeho, císaři Maximilianu II., jakož byl pán dobrotivý a shovívavý, dosáhli toho židé kolínští, ze směli zase z vyhnanství se navrátiti. Leč nové usazení jejich v Kolíně potkávalo se s velikými obtížemi; ti, jichž domy posud prodány nebyly, ovšem bez nesnází v nich se zase usadili; za to však křesťané, koupivše židovské domy, nechtěli jich bez zisku židům vrátiti, a nacházeli v tom u městské rady, která židům nepřála, účinlivé zastání. To zavdalo příčinu k žalobám a stížnostem k zemské vládě, z nichž vychází na jevo, že mnohem více židů do města vešlo, nežli se jich bylo vystěhovalo. Zejména žalovali konšelé na podzim roku 1564, že prý do města mnozí neznámí a nikdy nevídaní židé přicházejí a na úkor chudých sousedů se chytají všeho obchodu, proti čemuž reptá obecný lid. Však zemská vláda se židů zastávala a ještě r. 1572 nařizoval president komory královské konšelům, aby nepřekáželi židům, by zase k domům svým přijíti mohli, a to v té ceně, za kterou je byli prodali. Tomuto rozmnožení židů při městě odpovídá silné dělení domů židovských na tři až i šest dílů, jak tehdáž se dělo. Zajímavo však jest, že právě nejbohatší rodové židovští, jako Pinkasové, Jelenové i Muňkové, s nimi též rabín Mojžíš Malostranský, do Kolína více se nevrátili.

R. 1566 musel císař Maximilian II. silné zbrojení k válce podniknouti pro strach turecký, neboť starý sultán Soliman chystal se na jaře t. r. k velikému vpádu do Uher a snad i k dobytí Vídně. Proto volal císař všecky stavy české, aby povinnosti své křesťanské zadost učinili a do pole proti Turkům se vypravili. Dne 23. dubna 1566 žádal Kolínské za propůjčení jistého počtu koní k jízdě i k tažení střelby, a několik dní potom, když císař sháněl peníze na válku, musili Kolínští za něho v 300 kopách ručiti.[1]) Však válečné ty obavy po-

[1]) Archiv městský II. Nr. 75, 76, 77.

minuly, když chrabrý Mikuláš Zrinský s junáky chorvatskými zadržel velké vojsko turecké u pevnosti Sigetu od 6. srpna 1566 po pět neděl; mezi tím starý Soliman v táboře před Sigetem zemřel, a z dalšího tažení Turků sešlo. Že pak Uhry na pořád v stavu válečném zůstávaly, požadoval císař na svých poddaných českých pomoc mimořádnou, aby mohl vojenské posádky v Uhrách vypláceti; žádal daň z piva, daň z hlavy a daň z budov a j. R. 1569 platili Kolínští na zálohu vojenskou v Uhrách 300 kop, 1570 půjčili císaři 200 kop a roku 1571 ručili za něho v 1000 kopách č. Za to ale zůstávali od r. 1564, co umřel Ferdinand I., dlužni starobylou daň řádnou do komory královské (berni a úrok), za každý rok 200 kop gr. č., a jsouce z toho dluhu upomínáni, vymlouvali se chudobou po ztrátě obecních statků. Po obecné neúrodě r 1570 zakázal císař všeliké vaření piva do budoucích žní, čímž byli městští sousedé, postrádajíce hlavní své živnosti, ve veliké škodě.

Po hromnicích r. 1575 stavil se císař Maximilian II., ubíraje se z Vídně do Prahy na zahájení sněmu, se svými syny Rudolfem a Arnoštem v Kolíně, a tu poobědvav, ubíral se dále, při čemž jej 150 kolínských měšťanů ve zbroji na koních doprovodilo až na hranice městského šosu. Seznavše tu laskavost zeměpána, podali jemu písemné vylíčení všech svých nesnází a těžkostí, a končili prosbou, aby JMC. ráčila jim vrátiti odňaté jejich statky Starý Kolín, Křečhoř, Bříství a Velim; dále prosili za zvýšení cla na mostě a udělení nového jarmarku o sv. Mikuláši.[1]) Však ze všeho toho nepovolil jim císař než zvýšení mostního cla, tak že napotom z každého koně neb klisny měli vybírati po jednom penízi.

Císař Maximilian II. byl v náboženských věcech velice snášelivý a jinověrců neutiskoval; proto není divu, že luteráni a čeští bratří za jeho vlády v Čechách velice se zmohli a na sněmu v Praze r. 1575 domáhali se svobody ve víře, sjednotivše se k společnému vyzvání víry (konfessí české). Leč v tom císař jim nebyl po vůli, spíše nařídil, aby všichni sta-

[1]) Archiv kol. VI. č. 126.

vové strany podobojí, zvláště města královská, se spravovali dolejší konsistoří pražskou. Pobývaje v německém městě Řezně, dne 1. října 1575 poslal radě kolínské list, v němž zakazoval všeliké novoty v kázání slova božího a všeliké schůze pokoutné, s pohružkou nemilosti a skutečného trestání.[1]) Neumíme pověděti, zdali takového napomenutí, kteréž jinak posláno bylo do všech měst královských, bylo při Kolínských s nutností, a zdali děkan jejich, kněz Jan Kostelecký, k novotám byl náchylný. Jisto jest, že i po r. 1575 v Kolíně konány byly starobylé ceremonie církve podobojí až do počátku 17. století. Podobně bylo i na farách v Křečhoři, Nové Vsi, Ovčářích i Starém Kolíně, jež byly pod patronátem královským. Z jiných far okolí kolínského víme toliko o faře v Konárovicích, že tam byl kněz víry luteránské, jíž přináležel patron pan Jiřík Háša z Újezda; ve Veltrubích byla vrchnost katolická (panna Johanka z Barchova, potom vdaná za Jaroslava z Martinic).

Císař Maximilian II. umřel 12. října 1576, a za syna jeho Rudolfa II., pána tichého a pohodlného, utuchly náboženské spory na delší dobu. Týž císař hned na počátku své vlády udělil městu Kolínu právo, že ze všech statků v šosu kolínském, jichž majitelé bez dědiců zemřeli, má vzíti sobě polovici, druhá půle pak má jíti do komory královské.[2])

Na ony časy dovídáme se o nejedné nevůli mezi městem a vrchností zámeckou. Za Ferdinanda I. vynikl ve službách královských Karel z Žerotína, moravský pán z linie Žerotínů Strážnických, jsa zvláště zasloužilým ve válkách s Turky od r. 1529, a r. 1556 byl hejtmanem knížetství hlohovského ve Slezích. Ferdinand I., jsa mu dlužen 10.000 kop č., dne 15. června 1556 s povolením zemského sněmu zastavil mu v onom dluhu zámek kolínský s dvorem poplužním, řekou a věží vodní, z níž voda tekla do města, vsi Křečhoř, Novou Ves, Hradiško, Vosek, Kanín, Vopolany, Podbřeží (u Opolan), Sány, Lhotu (Jestřábí), Bejchory, Vovčáry, Sendražice, Lžovice

[1]) Archiv městský VI. č. 126.
[2]) Tamtéž VI. č. 150.

v Opatovicích dva osedlé, v Libodržicích dva osedlé, poplatný mlýn kravarský, na Starém Kolíně panství bez platu. rybníky Bačov, ovčárecký, lhotský, podemlejnský, podhajský, Kyselo, hluboký, písečný, zálužný, korutický, štítarský a tři rybníky pusté, a to na tak dlouho, pokudby žil pan Karel a nejstarší jeho syn; potom mohl král to panství od jeho dědicü vyplatiti po jednoroční výpovědi 10.000 kopami č. jen v tolařích. a kdyžby král to panství dále chtěl zastaviti, měli v tom potomci pana Karla míti přednost. a sice toliko zas v 10.000 kopách. „A poněvadž zámek jest spustlý, a pokojû k bydlení téměř žádných v něm není, může pan Žerotín tam do 1000 kop č. prostavěti za budoucí náhradu. Jakož mnohé vsi od zámku kolínského jsou zastaveny. to vyplatiti mu jest volno a za to pak náhradu vzíti. I myslivost na tom panství má svobodnou kromě jelenû a vepřû". [1])

Pan Karel ze Žerotína, uvázav se v držbu panství kolínského, dosoudil se navrácení vsi Libodržic, a za peníze své manželky Veroniky, rozené Trčkové z Lípy, vyplatil ze zástavy vsi Sv. Kateřinu, Sv. Jakub, Sv. Mikuláš. Cirkvici, Záboří, Morašice, Lišice, Kobylníky. luh kačínský s rybníky a lesy, kteréž, pojistiv na nich 5000 kop č. věna své manželky, připojil k panství kolínskému. Kromě toho držel statek Zdechovice a díl panství strážnického na Moravě. Zemřel však již na počátku r. 1561 maje věku 52 let, po němž zůstala vdova Veronika z Lípy, nezletilí synové Jan Jetřich, Kašpar Melichar a Jan Lukáš, a dcerky Alína, Johanka, Alžběta a Barbora. Poručníci těch sirotkû, Bernart a Jan ze Žerotína na Strážnici a Břeclavi, dobře se starali o ně, platili za ně dluhy sděděné a na sněmu roku 1562 vymohli prodloužení zástavní lhůty o dalších 10 let a zvyšení zápisné summy na 11.000 kop, poněvadž pan Karel pro stavby zámecké měl 1000 kop útraty.[2]) Paní Veronika Žerotínská z Lípy potom držela panství kolínské jménem svých dítek, vedouc domácnost ve slušné okázalosti. U ní ve službě byly osoby

[1]) Zemské desky 167 L. 9.
[2]) Tamtéž 167 L. 2.

šlechtické jako pan Jindřich Materna z Květnice, kterému dala za ženu svou společnici pannu Elšku z Vartemberka († 1570), dále Jiří Kleihart z Kleihartu, panny Lucie a Anna Bělské z Kaříšova a Juliana Čišvická z Borové kromě pěti děvecek z poddaných vsí. Zemřela dne 12. února r. 1567 a pochována byla podlé pána svého v kůru děkanského kostela v Kolíně. Svým dcerám odkázala svých 5000 kop, šaty, klenoty, svršky, koflíky a zlaté řetězy; svým synům dala zlatý řetěz za 500 zl., co měla od svého pána, i stříbrný koflík, svatební to dar arciknížete Ferdinanda. Značnými odkazy 500—5 kop potěšila své služebnictvo.[1]) O její sirotky pak starali se bratři její, páni Vilém a Burian Trčkové z Lípy, a r. 1568 koupili jim za 6000 kop č. statek Nový Dvůr. Panství kolínské spravovala nejstarší dcera paní Veroniky Aléna, vdaná za pana Karla z Říčan na Pelhřimově, až do r. 1579, kdy nastalo rozdělení statku. Nejstarší syn, Jan Jetřich z Žerotína, dostal panství Městec Heřmanův, nejmladší, Jan Lukáš, dostal statek Zdechovice, a později seděl na Lorci u Hory († 1588 a pochován byl v Kolíně vedle otce), kolínské panství a Nový dvůr zaujal Kašpar Melichar z Žerotína. K tomu připomínáme, že hlavní správu panství kolínského za pánů Žerotínů vedli vladykové služební r. 1556—59 Jindřich Bračický z Tchořova, 1562 Burian Podmokelský z Podmok, 1564 Jan Zlonický ze Zlonic, 1565—70 Jan Mladějovský z Mladějova, 1571 Jindřich Materna z Květnice, 1572 Jan Lazecký z Písnice, 1584 Václav Březský z Ploskovic, 1589 Jiřík Nejepínský z Nejepína.

Rada kolínská prokazovala pánům Žerotínům všemožnou šetrnost. Na stavbu zámku propůjčovala jim zdarma kámen z městského lomu na skále za Labem. K přímluvě paní Veroniky Žerotínské, od níž židé kupovali krmný dobytek, telata i mléko, dovolili r. 1564 čtyrem židům, aby o týdenním trhu v pondělí a ve čtvrtek na náměstí směli prodávati krámské věci, plátna i košile. Za to však zakoušelo město od hrdosti

---

[1]) Zemské desky 16 D. 7.

i zištnosti zámeckých pánů nemálo protivenství. Již r. 1556 dal zámecký purkrabí zvýšiti jez mlýna kravarského v té míře, že Labe činilo na městských gruntech v Licku a Frankovicích veliké škody. Mnohem větší škody utrpělo město, když páni Žerotínové založili na gruntech starokolínských dokonalou soustavu plavebních struh 10—12 kroků širokých, a to z Labe od Bašty ke St. Kolínu, odtud napříč přes potok Klejnar k rybníku Sakmanu a dále pod samý Kaňk; po těch struhách, jichž patrným zbytkům po dnes „šifovka" říkají, plaveny byly dřeva a špalky pro potřebu Kutné Hory, při čemž páni Žerotínové měli značný užitek, Kolínští však velikou škodu; neboť pro ty strouhy zatopily se městské grunty u St. Kolína, louky se zbahnily, v lesních porostlinách dříví podehnívalo a zasýchalo, a rybník Sakman, v němž město kapří násadu chovalo, stal se nepotřebným, z čehož všeho přišel za zmar výroční užitek 125 kop grošů.[1]) Jiného bezpráví dopustili se Žerotínové tím, že šosovní platy z osedlých lidí, dvou krčem, šosovních jezer, luk a porostlin ve vsi St. Kolíně, které byl Ferdinand I. městu ze zabavených statků vrátil, Kolínským již roku 1559 zabavili a pro sebe vybírali, čímž spůsobili městu každoroční ujmu 29 kop 32 gr. č.; rozšiřujíce stavby zámecké, dovolovali sobě přístavků k samé městské zdi. Nápravy takových křivd pohledávali Kolínští u příslušných soudů v Praze, zvláště mezi léty 1574—1588; za to se jim pan Kašpar Melichar z Žerotína mstil novým bezpravím, neboť roku 1588 vypověděl obci i sousedům dědičný nájem zámeckých gruntů, zejména rolí a luk ve Vrbovci (u Kravar), v Licku (u Hradištka), v Pelhřimce (nyní Pejřimka, mezi Hradištkem a Sendražici), v Raškovci (k Ovčárům), a u Pašinky, i zámecké zahrady kamenné na kouřimském předměstí, z kterýchž gruntů úhrnem 38 kop 32 gr. č. úroku do zámeckého důchodu se odvádělo. Výpověď ta byla zcela bezprávná, poněvadž Kolínští ony grunty měli královskými majestáty sobě propujčené, a proto bez nesnáze dosáhli toho, že z císařské kanceláře samotné vyšel rozkaz panu Žerotínovi, aby Kolín-

[1]) Archiv městský IV. č. 49.

ským oněch gruntů nezapovídal. Nicméně i ten rozkaz nenapravil pana Žerotína, neboť ještě 3. července 1589 prosila rada městská samého císaře Rudolfa, poněvadž pan Žerotín císařských rozkazů si neváží a je za hřbet klade, jakož pár koní obecních na zádušní louce zabavil a na zámek odvésti dal, tedy aby JMC. ráčila ho obeslati na hrad pražský, by v JMC. kanceláři nejvyšší vůli vyslechl.[1]) Není pak divu, že konšelé rodu Žerotínskému všecku nerudnost dle možnosti spláceli; zejména dí pověst, že dali zazdíti branku, kudy se ze zámku přes zdvihací most do města vjíždělo; a když paní Aléna Říčanská z Žerotína po smrti svého manžela Karla z Říčan koupila sobě r. 1589 na náměstí dům od Jana z Vladoře (č. 76), chtíc tu s dítkami Adamem a Vilémem přebývati, nedopustili konšelé, aby ten trh do městské knihy vepsán byl, vymlouvajíce se nepřátelským smýšlením jejího bratra, i jistým snešením, že mají zemanů co nejméně do obce přijímati. Trh ten došel zápisu do knihy městské teprve r. 1591; toho roku vyšlo panství kolínské z rukou pana Žerotína. Císař Rudolf byl mu prve připsal k zápisné sumě nových 4000 kop č. v náhradu za to, co byl prostavěl. Ale nyní pro ony žaloby kolínské rady odňal mu hrad a panství a zůstavil mu toliko vsi Sv. Mikuláš, Sv. Jakub, Sv. Kateřinu, Církvici, Záboří, Kobylnice, Lišice, rybníky i luh Kačiny k zápisné držbě. Pan Žerotín pak ty vsi držel k svému statku novodvorskému, k němuž r. 1592 přikoupil za 4500 kop č. tvrz a dvůr Ovčáry. R. 1608 propustil mu císař oněch 7 zápisných vsí k držbě dědičné, a tak povstalo nynější panství novodvorské.[2]) Císař Rudolf II. potom r. 1593 vykoupil statek libenický za 7500 tolarů ze zápisné držby Vratislava Libenického z Vrchovišt,[3]) a tak ustálil hranice panství kolínského, k němuž připojil i také vsi Ohaře a Němčice, tak jak jich nabyl neznámého nám roku od dědiců po Anně Diblové z Božec. Na tom panství kolínském potom vládli hejtmanové císařští, a sice r. 1591—1593

[1]) Zemské desky 167 L 14, 168 K 29, 135 G 12.
[2]) Zemské desky 167 L 14, 168 K 29, 135 G 12.
[3]) Dačický II 44.

Krištof Mettich z Čeřova a na Klizíně, 1593—99 Jan Mlázovský z Těšnice a na Syrovátce, 1599—1603 Jan Habartický z Habartic, 1603—1609 Pavel Neupauer z Weitenfeldu, 1609—1611 Martin Wellheim z Wustenova. Dne 9. října r. 1591 rozřešena byla otázka o šosovní platy ze vsi St. Kolína. Byli totiž Kolínští císaři Rudolfovi dlužni pravidelný komorní plat od 1564—1591 v obnosu 3700 kop gr. č.; na ten dluh dali roku 1590 1425 kop gr. č. a mimo to půjčili císaři 200 kop. Na splacení zbytku 2575 kop postoupili jemu všecky zadržalé i budoucí šosovní platy ze St. Kolína; za to jim císař snížil komorní plat na 100 kop gr. č., ponechal jim les mezi Starým Kolínem a sv. Kateřinou, z něhož měli dříví na stavbu mostu obraceti; leč honební právo v tom sobě císař zůstavil. [1])

Z výše uvedených hejtmanů zámeckých zavdával zvláště Jan Mlázovský z Těšnice příčinu ke sporům s městem Kolínem, an r. 1595, nedbaje na mílové právo města, zbudoval na místě někdejších královských koníren proti pražské bráně, tam kde nyní kaple bolestné Matky Boží stojí, šenkovní dům a tam dal pivo ze zámeckého pivovaru čepovati. Nová ta krčma „na poustkách“ aneb jinak „na ostatním penízi“ zvaná, byla městu nejvýš protivná; neboť nejen že městským sousedům, jejichž podstata výživy záležela na vaření a prodeji piva, ujímala výdělku, ale páchány tu byly rozličné zlořády, které pak městského richtáře velice zaměstnávaly. Děly se tu divoké kratochvíle lidu vesnického i čeledi zámecké, pískání na dudy v čas hromobití, v čas modlitby; zámečtí dvořané odtamtud opilí, v průvodu dudáka vcházeli do města, po ulicích hulákali a povykováním nočním bouřili měšťany ze sna; ba stávalo se, že čeládka z královských dvorů v Kolíně a Křečhoři obroky kradla, krčmáři na poustkách donášela, na to pila a hodovala, až někteří i proto na šibenici se dostali. Na prosby města, aby ten šenk byl zrušen, pan Mlázovský nic nedal, ba všecky dopisy v té příčině si zapovídal, a když purkmistr sousedům i obyvatelům zakazoval

[1]) Archiv městský IV Nr. 65.

návštěvu té krčmy, pan Mlázovský zas zakazoval poddaným panství kolínského a libenického, voziti Kolínským obilí na trhy. Tu obrátili se konšelé k císařské komoře s žalobou na něho, při čemž neopomenuli upozorniti na podezřelé bohatnutí jeho, zdaliž se neděje na ujmu císařského důchodu, an koupil r. 1595 od paní Anny Libenické z Lstiboře dvůr v Dolanech, potom v městě dům, na předměstí dvůr s lukami a dědinami, a od Jakuba Krčína z Jelčan půllán, s těmi trhy se tají a k zápisu do knih nejde, a ty grunty od poddaných panství kolínského a libenického sdělávati dává robotou. Na vyšetření toho sporu jmenováni byli od komory císařské pan Karel Mracký z Dubé a Bohuslav Horňatecký z Dobročovic, kteří 6. prosince 1596 zjednali odklad; než na jaře r. 1597 dáno bylo Kolínským zadostučinění, tak že pan Mlázovský musel krčmu na poustkách zrušiti a zákazy dané odvolati.[1]) O lakotě a nestudu toho muže svědčí též okolnost, že když jemu r. 1595 zemřela manželka, vyhlídnul si na její pohřbení přední místo v kůru chrámu sv. Bartoloměje; však když měl za ten pohřeb dle dávného obyčeje dáti 15 kop miš. k záduší, dal jenom 3 kopy, potom pohřbiv na témž místě svého otce, po velikých těžkostech dal 5 kop, a tak dlouho se dal od kostelníků záduší upomínati, až toho pro stud a hanbu nechali. Když mu r. 1596 umřel v Kostelci n. L. bratr, a on ho zas podle otce pohřbíti chtěl, nesvolili k tomu konšelé, lečby povinné peníze složil; pan Mlázovský tedy mrtvolu na svůj statek Syrovátku zavezl. Konečně nadělal městu ještě mnoho mrzutosti, když r. 1597 stavěl zámeckou vodárnu; nepřestal na tom, že mu konšelé ochotně dovolili na obecním lomu nalámati k tomu kamene a v obecné vápenici napáliti vápna; žádal ještě, aby pro zámecký pivovar propustili mu vodu městskou; když pak konšelé poukazovali k nemožnosti, poněvadž voda do města z malého pramene teče, takže mnohý soused, chtě várku míti, z Labe si voziti musí: ihned žaloval u královské komory, že prý Kolínští jen škodu JMC. vyhledávají; z čehož konšelé, obdrževše proto s hůry důtku, písemně se hájili.[2])

[1]) Kopiáře sv. 4. v příloze zadní.
[2]) Kopiář k r. 1597. Zmíněné vedení pramenité vody, nepochybně ze

Za Rudolfa II. bylo město Kolín navštíveno mnohými škodami na lidech i statcích. Dne 8. června 1579 vyhořelo v městě a na předměstích do šedesáti stavení. R. 1582 byly počátkem května v zemi povodně z přívalů dešťových, z čehož za málo neděl vypukl mor nad paměť lidskou krutý a zuřil až do zimy. Tehdáž zemřeli v Kolíně měšťané Kašpar Šmídl (Hennigar) z Eberka JMC. richtář, Martin Měcholupský primas, konšel Jiřík Kantor (Pachta), vladyky Jiřík Sak z Bohúňovic a Pavel Mokrejš z Popovic, Faltin Pittner kramář, Jan Hrádecký pekař, Václav Medenička, Jan Peksa, Jan Straka, Ryšánek, Jan Šilhánek, tedy as devátý díl městských sousedů várečných. Potom r. 1585 hořelo na Zálabí dvakrát (18. dubna a 7. září) a spáleno bylo 22 domů a dvorů. Podobné požáry byly na předměstích r. 1587 a 1589. Velikou hrůzu spůsobilo zemětřesení dne 28. února 1588, jež ozývalo se jekem hromovým, při čemž skákala skla v oknech dosti ztuha vsazená. Prudší ještě bylo zemětřesení dne 15. září 1590 před večerem; byl zajisté slyšán zvuk podobný bučení z veliké trouby, a již otřásaly se domy a věže, což o půlnoci se opakovalo na největší strach a zděšení obyvatel.[1]) Dne 17. března 1595 v čas neobyčejný ztrhaly se mraky nad městem a okolím, přívaly vod spláchly osení s rolí, pováleły díl hradeb městských. Labe strhalo díl mostu, odneslo sousedům vorové dříví, zaneslo pískem i kamením louky, a nebylo tehdá souseda bez škody. Dne 25. ledna 1597 z kratochvíle dětské vypukl požár nad mlýnem zámeckým a spálil celé pražské předměstí se svršky i nábytky. R. 1598 hořelo na předměstí kouřimském a zálabském. V srpnu 1598 byly prudké lijáky, jimiž obilí dílem odplavalo, dílem uhnilo. Zvláště hrozná byla průtrž mračen dne 9. srpna, která zvláště v Hoře krutě řádila. Z přílišného vlhka vypukl po celé zemi mor, a sice v Kolíně dne 23. října, kdež zemřely čtyři dítky; na trh o Všech svatých v Lito-

Štitar, založeno bylo nedlouho před rokem 1597, neboť téhož roku prosili konšelé presidenta královské komory o sečkání komorního platu, neboť prý pro veliký náklad na vedení vody do města obec se zadlužila.

[1]) Výtah z kázání kolínského děkana Matěje Jahódky, sepsal J. Jireček, ve Sborníku historickém r. 1884.

měřicích nebyli kolínští řemeslníci proto připuštěni. Od 19. listopadu do 31. prosince zemřelo v Kolíně 69 lidí všeho věku od morní bolesti, a úmor pak u veliké síle trval dlouho do r. 1599.[1]) Zemřeli tu zejména zámecký hejtman Jan Mlázovský z Těšnice, pak na velikém dvoře proti pražské bráně rytíř Burian Kasalický z Kaštic s manželkou a čtyrmi dítkami, v samém městě paní Kateřina Mokrejšová z Rozhovic, správce škol Chalybaeus, konšelé Duchoslav Hykelius, Kašpar Pelikán Táborský, sousedé Petr Vijanský krejčí, Matěj Mluvka kožišník, Jan Telč zámečník, Martin Dejček krejčí a jiní.

Válka s Turky, kterou vedl císař Rudolf v Uhrách od r. 1592, přivedla království české k nemalým obtížím, neboť stavové čeští, aby císaři se zalíbili a lomozu válečnému nedali až k hranicím království českého dostoupiti, vypravovali nejen branný lid do Uher, nýbrž povolovali na sněmích vydatné berně, jako daň z osob usedlých, berni domovní, berni z komínů, mimořádné posudné, potravní daň. Kolínští jedině r. 1599 zaplatili berní a sbírek zemských do 1540 kop gr. č.; a poněvadž repartice daní těch neřídila se vždy dle zámožnosti sousedů, nýbrž dle počtu usedlých, ať chudých neb bohatých, tož zvláště chudší sousedé pod tím břemenem daní velice trpěli. Soused Jan Sirotek, maje v labské ulici dům s pivovarem (č. 61), r. 1598 naléhavě prosil, aby konšelé naň v repartici tak těžké sbírky a kontribuce neukládali, jakož roku 1597 do 50 kop gr. č. kontribuce odvedl, nyní prý k takovým platům nestačí a rád by dům svůj prodal, jen kdyby se kupec našel;[2]) potom r. 1599 dům ten v skutku za 322 kop gr. č. prodal. Velikou nesnázi mělo město s zástupy vojsk, která z Německa císaři na pomoc táhla do Uher, a na té cestě obyčejně v Kolíně odpočívala. Jedna žaloba městské rady k presidentu královské komory dí, kterak roku 1595 ten vojenský lid německý třikrát, jednou v síle 500 koní, přes dvě noci v Kolíně se pozdržel; vojáci ti nepřestávali na dané sobě potravě a obroku, než k čemu od potrav a šatství přišli,

[1]) O těch nehodách obsahuje kopiář č. 1 hojné zprávy.

[2]) Archiv městský II. 186.

to brali, zámky loupali, do světnic mocně se dobývali, za nic neplatili leda zlým slovem; ve špitálním dvoře po čeládce stříleli, obilím nevymláceným pod koně stlali, se světlem pod krovy slídíce chodili, k tomu hůře než pohané láli a zlořečili. Též v následujících létech 1596, 1597 a 1602 němečtí jezdci Kolínem procházeli a takové útraty obci nadělali, že prý konšelé ani rady sobě nevěděli, odkud peníze na ně vzíti. Proto již na podzim roku 1597 naléhavě prosili úřad císařské komory, aby od toho lidu vojenského již měli ušetření, a sekretáři při onom úřadě, Jiřímu Funkovi z Olivetu, 13 korců ovsa darem poslali, aby se za ně přimluvil.

Jest nápadné, že obec kolínská v druhé polovici 16. století, zvláště ale za Rudolfa II. dávala se občas v kupování velkých statků šosovních, a to nevždy trhem výhodným, ačkoli důchody obecní, od r. 1547 velice stenčené, žádného nadbytku nevykazovaly, ba ke všem řádným i mimořádným vydajům ani nestačily, takže město již koncem 16. století v značných dluhách vězelo. Příčinu toho výjevu musíme hledati v snaze konšelů, aby se zbavili šlechty v městském šosu usedlé. Kdykoli měl nějaký zeman svůj šosovní statek na prodej, a nenalezl-li se kupec stavu měšťanského, nutila se obec sama, aby s zemanem v trh vešla, jen aby jiný zeman se tu usaditi nemohl. Ke všem trhům ovšem konšelé nestačili, a když již museli k tomu svoliti, aby některý šlechtic v městě se zakoupil, ihned žádali na něm revers, že bude všecky povinnosti sousedské konati, berně platiti, škody, které by sdělal, nahražovati, právem městským se říditi a spravovati, a kdyby stateček svůj chtěl prodati, tedy měl jen s člověkem městským v trh vejíti. Menší péči než na šlechtu měli konšelé na židy, a někdy i dovolili, aby křesťanské domy v židovské ulici směly židům prodávány býti, jen když tito se zavázali k povinnostem sousedským, a tak v létech 1588 — 1608 pět křesťanských domů, na něž křesťanských kupců nebylo, v židovské ruce se dostalo. Že pak konšelé snažili se, vybýti šlechtu z městského šosu, toho byla šlechta sama vinna pro svou pánovitost proti měšťanům, nechuť ke placení berní a sbírek zemských, nestřídmost a nezdrželivost, zlolajnost i rváčství.

čehož poskytují radní kopiáře z oněch časů nemálo dokladů.[1]) Již r. 1557 koupil primator Šímon Kašpar od pana Jana Materny z Květnice a na Hranici za 69 kop č. dvůr na kouřimském předměstí i s pastvištěm pod Všemi svatými, a pak to přivlastnil obci na špitální hospodářství. Dne 14. listopadu 1573 koupila obec spustlý mlýn pod skalou zálabskou od bratří Motáčků za 650 kop gr. č. R. 1588 zas vešli konšelé a starší v trh s dědici po utonulé Kateřině Freusichselbstové z Freudenbachu, zejména s Kateřinou Magrlovou z Sobíško, o šosovní dvůr štítarský s dědinami, lukami, dvěma mlýnci a rybníčky a za to zboží 1975 gr. č. dali. R. 1593 dne 26. srpna koupili od Buriana Kasalického z Kaštic dolejší dvůr v Polepích s pěti lány a porostlinami za 3100 kop gr. č., r. 1599 pak všecken statek po Janu Skálovi ze Zhoře pozůstalý, dům v městě u kouřimské brány, dvůr na předměstí, role i louky, vše za 825 kop č. Dne 29. srpna 1601 zase koupili od pana Mikuláše Klusáka z Kostelce nový dvůr nárožní proti kou-

---

[1]) Příklad surového zachování dal pan Jaroslav Myška ze Žlunic a na Voděradech, an 24. května 1593 zajel do města, dobře spilý vešel do domu Robínkova (u lva); lidé, co byli v nalévárně, vidouce ho nespůsobného, rozběhli se různo, a tu p. Myška nemaje s kým by vuli svou měl, sňal zrcadlo se stěny a na ně močil, až po vši světnici teklo. Odtud pak zajel do domu Tomáše Vrabce (nyní u kříže), tam pil a kvasil; potom vešel do domu paní Lídy Humpolecké z Rybenska; když tu šenkýř, boje se ho, před ním utekl, pan Myška vytasil rapír, běhal sem tam po domě, až vběhl do komory šenkýřovy, tam do kolébky, v níž děťátko leželo, třikrát bodnul; dítěti sic neublížil, ale chůva vidouc to z úkrytu, v té míře se lekla, že málo dní po tom zemřela. Odtud pak ho jiný rytíř po dobrém vyvedl a na kůň vysadil. Jeda domu, pan Myška blíž kouřimské brány střelil z bambitky do jedné dílny ševcovské, kdež mistr s chasou právě řemeslo dělal, a kulka jen málo okno převýšila. Za branou volal, že má v Kolíně jedno prase, a to prý musí oholiti, byť měl za to pět bílých dáti. Na silnici potkal chudého člověka tesaře a bez vši příčiny ho do krve a polomrtva sbil, a po něm vzkázal konšelům, že by je všecky ze . . . l, a k tomu se jim všem v zadek líbati velel. Konšelé ovšem u zemského soudu v Praze žalovali, ale dlouho bez účinku, takže vůkolní zemané s posměchem říkali, že na Kolínské nejlépe poslati pana Myšku. Však podobných surovostí od šlechty páchaných lze se v kopiářích radních v městském archivu drahně dočísti, jako k roku 1593 o Jindřichovi Maternovi z Květnice, 1598 o Jaroslavu Hlaváči z Vojenic na Lhotce a Pašiněvsi a j.

římské bráně s hojnými grunty za 2000 kop č., ale r. 1606 směnili ten statek s panem Václavem Chrtem ze Rtína za jeho hořejší dvůr v Polepích, uvázavše se mimo to v dluh 2173 kop č., který na tomto dvoře lpěl. Konečně koupili r. 1603 od pana Pavla Hrabáně z Přerubenic a na Pečkách mlýn jeho hrobský za 1000 kop gr. č. Takovými trhy uvalila obec na sebe nemalé břímě dluhů, které zůstaly dlouho trvalou její bolestí, neboť výše uvedené dvory zúrokovaly vynaložený kapitál sotva na tři a půl ze sta, kdežto obec sama platila hojným svým věřitelům šest ze sta; poněvadž zemské sbírky a povinnosti se neumenšovaly, a obec v tom zakládala chudé sousedy, zůstávalo městské hospodářství neustále ve psí. Však dle přání obce také ubývalo šlechty v šosu kolínském; roku 1618 zbyli pouze Václav Cecingar z Birnic a Ambrož Semechovský z Semechova, kteří měli sousedství v městě, Kateřina Dobešovská z Malenovic s syny Karlem a Jindřichem, Karel Hlaváč z Vojenic na Kbele a Kravařích, Kateřina Lukavecká z Vildenšteina, Jan Sigmund Sudkovský z Hendrštorfu, Zigmund Naxera z Rovného a konečně dědici po paní Dorotě Plakvicové z Újezda, r. 1614 zemřelé; v podruží pak žil Karel Mikuláš Přebozský z Zásmuk.

Počátkem 17. století vyvíjely se v Čechách události velmi těžké váhy, které se zájmů města Kolína citlivě dotýkaly. Císař Rudolf II. upadl v duševní chorobu, kteráž ho k panování nehrubě schopna činila. V tom neladu ducha vydal r. 1603 ostrý příkaz pronásledování pikhartů ve všech svých zemích. Z toho vzniklo v Uhrách nebezpečné vzbouření evangelických stavů pod Štěpánem Bočkajem, až byl strach, aby království uherské úplně od rodu Habsburského neodpadlo. Když potom i v Moravě a Rakousích nastalo jitření proti císaři Rudolfovi, tu uznával téhož bratr, arcikníže Matiáš, pro dobro svého rodu za nutné, aby vymáhal na Rudolfovi postoupení sobě všech těch nespokojených zemí. Proto opatřiv se z jara roku 1608 vojskem 20.000 Uhrů, Moravanů a Rakušanů, vešel s ním do Čech; dne 10. května byl u Čáslavě, 17. u Kolína, 18. u Č. Brodu. Rudolf II., jsa v strachu a tísni, svolal na rychlo zemský sněm, kterýž povolil sice svolání

zemské hotovosti na ochranu osoby císařovy, avšak i Čechové nejevili upřímné vůle, podporovati Rudolfa v jeho sporu s Matiášem, a tím přinucen byl císař k tomu, že dne 27. června 1608 bratru svému postoupil království uherského, obojích Rakous a Moravy, kterýž pak s lidem svým nastoupil pochod do Moravy. Za těch sedm neděl, co ono vojsko mezi Prahou a Kolínem leželo, zakusilo město Kolín veliké svízele. Jednak musilo k zemské hotovosti 15 mužů s nemalým nákladem do Prahy vypraviti, na druhé straně musilo vésti náklady na vychovávání vojska Matiášova, z čehož Kolín velice byl znuzen. Psali o tom sami konšelé, kterak jim bylo „fedrovati lidi i hovádka viktualiemi, profianty a jinými potřebami, z kteréž příčiny své obilnice obecní vyprázdnili, jiné důchody vyčerpali; potom nebozí sousedé, což jsou koli málo neb mnoho měli, vše vynaložiti musili, a naposled mnozí od vojáků již ani hrdly bezpečni nebyli, ano na ně těžce třeno a tlačeno bylo, a napotom po mnoho let z chudoby povstati nemohli, jiní až do smrti v žebrotě zůstávati musili.“ [1])

Když Rudolf II. došel zase klidu, pomýšlel na to, jakby strestal bratra svého; pomýšlel na válku a sháněl peníze. Dlužil se u bohaté šlechty, u měšťanů i peněžníků značné summy, a ručení v dluhu uvaloval na královská města. Lhůta splátek nebývala dlouhá, a věřitelé nemohouce peněz svých vyupomínati na královské komoře, drželi se ručitelů. Takových ručení měli Kolínští od r. 1606 několik na hrdle, a v září r. 1608 bylo jim za císaře se zaručiti v 3500 kopách, jichž splacení dopadalo na počátek prosince. Dne 10. prosince bylo Kolínským oznámeno z Prahy, aby dali zvoniti třikrát za den k modlitbě na ukrácení hněvu božího, dále aby 11 brannných vypravili ke krajskému pluku do Kouřimi na mustruňk; posléze že vyšel na ně zatykač v rukojemství za Jeho Milost Císařskou, a sice v 3500 kopách č. — Město bylo tím uvedeno v nesnáz, ježto konšelé nevěděli odkud peníze vzíti, aby za císaře dluh platili. I vyslali ze svého sboru Jana Mládka

---

[1]) Viz psaní rady kolínské pánum Starého města pražského ze dne 25. března 1613 v kopiářích č. 4.

řezníka do Prahy k presidentu královské komory s prosbou, aby takové těžkosti na město nedopouštěl.

K r. 1609 jest nám se zabývati s bouřlivými běhy v příčině náboženství. V Čechách zatím ponenáhlu stal se přechod ze staré víry podobojí k víře evangelické, a to buď ve smyslu nauky Lutherovy aneb z menší části ve smyslu jednoty českých bratří. Původci této změny byli netoliko páni a zemané co držitelé velkých statku a kostelních patronátů, ale také většina těch, kteří došedše na akademii pražské humanitního vzdělání, usadili se v městech, kdež výhodnými sňatky s bohatými dědičkami a vdovami přišli k zámožnosti a blahobytu. Též větší díl kněží církve podobojí, majíce manželky a dítky, toužili potom, aby manželství jejich, potud pokládáno jsouc za pokoutné, veřejně uznáváno bylo po právu a zákonu, a chýlili se tudíž k řádům Lutherovým. V Kolíně děla se ona změna od úmrtí děkana Matěje Jahódky r. 1604; odtud přestalo užívání kostelního kadidla, umenšena jsou světla kostelní, přestalo vystavování svátosti oltářní, též konání průvodů církevních. Z dalšího vyrozumíváme, že dolejší konsistoř pražská nerada viděla tyto změny; když o sv. Jiří r. 1609 odešel z Kolína děkan kněz Michal z Poličky, oznámila konsistoř pražská, že na jeho místo usaditi míní kněze Jana Raunera stodského, dotud děkana ve Dvoře Králové. Kolínští konšele vážili těžce toto rušení svého patronátu nad kostelem děkanským, jak ho užívali od časů husitských. Odpověděli konsistoři, že to poroučejí Pánubohu, i neposlali pro kněze Raunera nižádných povozů na stěhování jeho z Králové Dvora do Kolína, a k radě arciděkana kutnohorského požádali kněze Jana Kampana (z Polné), aby k nim přišel a ujal se duchovní správy. Zatím přistěhoval se kněz Rauner do Kolína, a když ho nechtěli konšelé pustiti na děkanství, on zakoupil sobě vlastní svůj dům blíže kostela (č. 23), a tu bydlel, čekaje, ažby se ho ujala konsistoř proti městské správě. Jistě také psala konsistoř purkmistrovi a konšelům dne 29. dubna list důtklivý a pohrůžlivý, k němuž odpověděl purkmistr z uvážení rady, že není pamětníka, aby konsistoř měla utiskovati obec a jí měla vnucovati neznámého děkana, o němž

prý jde řeč, kterak ve Dvoře Králové byl s JMC. richtářem i primasem v ustavičné válce. O tom se nezmínili ovšem, že hlavní vadou kněze Raunera bylo jeho smýšlení novotám církevním nepřátelské, ježto byl knězem dle starého řádu podobojích. Za takových okolností nepřijal kněz Kampanus děkanství v Kolíně, boje se pronásledování od konsistoře, i radil konšelům, aby přijali kněze Raunera za děkana, opatříce to při něm, by neuvozoval nových a nebývalých ceremonií a pokojně se choval.

Na tom sporu zůstávaly věci v Kolíně, když v Praze události se běhy veliké důležitosti. Dne 30. dubna 1609 sešli se stavové evangeličtí v Praze na úradu, jak dosíci náboženské svobody. Z Kolína při tom byli konšelé Mikuláš Peucerin ze Mstětic a Karel Zigmundů (Dibel). Úrady toho sjezdu vedly k dalšímu jednání na zemském sněmu dne 25. května 1609, kdež evangelici, majíce většinu ve všech sborech stavovských, rozhodně žádali, aby císař jim udělil svobodu náboženství podlé konfessí české, a dále aby konsistoř podobojí a vysoké školy pražské propustil do jejich rukou. Když tomu císař odepřel, pohrozili mu usnešením, aby ozbrojen byl každý pátý muž z obyvatel usedlých a postavil se ke pluku krajskému. Rozkaz ten četl v Kolíně primas Cyprian Volyňský dne 6. června a napomenul shromážděnou obec, aby každý byl pohotově s penězi a zbraněmi. Potom vypravili Kolínští 42 svých branných do Kouřimi a odtud do Prahy, a brzy hrnuli se městem branní zástupové z východních krajů zemských ke hlavnímu městu. Toto zbrojení polekalo císaře Rudolfa tou měrou, že povolil a dne 10. července 1609 podepsal majestát na svobodu náboženskou podle konfessí české, a postoupil stavům evangelickým konsistoř podobojí a universitu karolinskou. Bylit toho času v radě kolínské mistr Jan Pachta z Rájova JMC. richtář, Cyprian Volyňský primas, Šimon Šilhánek z Choustníka, Volf Nyškovský sladovník, Jan Mládek řezník, Jan Krumpole řezník, Mikuláš Peucerin ze Mstětic, Jan Sedlčanský pekař, Matouš Matule, Jan Příbramský sladovník, Petr Podmanický z Rájova, Václav Cecingar z Birnic a Jakub Večán řezník.[1])

[1]) Vypravováno dle radního protokollu r. 1609 E 17.

Vojsko krajské, jež od Prahy se vracelo, vedlo si tak nezbedně, že Kolínští uznávali za nutné, zavříti své brány a hlídati hradby. Majestátem Rudolfovým se skončil spor o děkanství kolínské, do něhož konšelé, nebojíce se již staré konsistoře, uvedli kněze Achacia Městeckého († 1610) a po něm kněze Jana Kubína církvického, dokonalého přívržence Lutherova. Kněz Jan Rauner ale opatřen byl farou v Ovčářích, kdež konal služby boží s ceremoniemi katolickými; jenže podával svátosť pod obojí spůsobou, a měl při sobě manželku a dcery. Té barvy byli též faráři v Křečhoři, Nové Vsi a v St. Kolíně.

Císař Rudolf II. velmi těžce nesl ztrátu Moravy, Rakous a Uher, neméně i to, že musil stavům českým ve věcech víry po vůli býti; žádostiv jsa msty nad bratrem svým Matiášem i nad evangelíky českými, zmocnil mladého arciknížete Leopolda, biskupa pasovského, aby pro něho v zemici pasovské vojsko nashromáždil a do Prahy přivedl. Když pak na podzim r. 1610 ten lid v Pasovsku se sbíral, netušili Čechové o něm nic dobrého, a defensoři církve podobojí nařizovali po krajích brannou hotovost. Tu shromáždili konšelé kolínští všecky sousedy dne 13. října a oznámili jim nebezpečí na celou zemi se valící a nařídili, aby každý se zbraní byl pohotově.[1]) Počátkem února 1611 pak zvěděli v Kolíně, že to vojsko pasovské přes Horní Rakousy vniklo do Čech a obsadilo Budějovice a Tábor. Tu Kolínští opatřili brány své strážemi, tak že každou bránu hlídati měli dva sousedé, dva podruzi a jeden žid; a 13 února poslali Petra Podmanického z Rájova do Prahy, aby se súčastnil rozmluv shromážděných stavů o přítomném nebezpečí. Dne 18. února došlo poselství, že Pasovští vnikli do menšího města pražského a tam zle řádí; konšelé hned odložili všecky soudní pře na čtyři neděle a rychle vypravili 15 ozbrojených pod Petrem Podmanickým do Prahy, kdež se sbíralo vojsko stavovské proti vetřelým; ti kolínští vojáci pak vřaděni do pluku pana Václava ze Vchynic. Stavové čeští tenkráte pomýšleli na úplné sesazení

[1]) Radní prorokoll E 18 k 13. říjnu 1610.

Rudolfa II. a proto volali jeho bratra Matiáše do země, kterýž pak s vojskem na rychlo sebraným z Uher ku Praze chvátal. V Kolíně již 2. března pro něho chystali obroky a špíži; však Pasovští nevyčkali jeho, nýbrž již 8. března vytrhli z Prahy a spěchali k Budějovicům; Matiáš vešel do Prahy, přinutil Rudolfa, že se zřekl panování; potom sám byl na generálním sněmu, jehož z Kolína zúčastnili se Jan Mládek a Daniel Hyttich, zvolen za krále českého a korunován. Kolínští vojáci pak 30. března vrátili se domů, i obdrželi za službu poděkování a na pomlázku sud piva. Rudolf II. nepřečkal dlouho pádu svého; umřel již 20. ledna 1612.

Jednou z předních starostí nového panovníka bylo zaplacení vojska, které byl z Uher a Rakous na vypuzení Pasovských přivedl, a nemaje sám peněz, sháněl je dobrovolnými i nucenými půjčkami. Kolínským nařídil, aby mu půjčili 1000 kop č. Ti však v pokladně neměli peněz, v městě schudlém nebylo zálohy, i vysílali důvěrníky své do Prahy i jiných měst, i do Jihlavy, a přes všecky dotazy „u křesťanů i neznabohů židů" nesehnali více než 750 kop, při tom přes 100 kop utrativše; i prosili císaře Matiáše, aby na té sumě přestal. Když pak ono vojsko po svém vyplacení zpět se ubíralo ze země, dne 31. srpna 1611 stavilo se v Kolíně, tu si pohovělo, na útraty obce i sousedů dobře trávilo, kteroužto velikou škodu obec i chudí sousedé „s mnohým úpěním a lkáním pánu bohu poručiti musili." [1]) Vůbec shledáváme finanční hospodářství u tehdejší obce kolínské ve světle nejvýš smutném, čehož příčinou byly vojenské nepříležitosti, nucené půjčky z let 1607—1608 i dluhy kupováním statků sdělané, a není divu, že kredit obce byl téměř úplně vyčerpán, a že rozličné berně a sbírky zemské od roku 1605—1612 dlužni zůstávali. Ačkoliv císař Matiáš slíbil, že všecky dluhy předchůdce svého na se vezme, nepřicházeli Kolínští k svému; spíše nutkáni byli o zaplacení všech zadržalých berní a sbírek. Zejména přišli ve středu sazometnou roku 1613 (3. dubna) zemští berníci do města a přes všecky prosby konšelu i všecko před-

[1]) Psaní k Staroměstským ze dne 25. března 1613.

stírání, že obec za všecka vydání na vojsko z r. 1608—11 nemá žádné náhrady, stáli na zaplacení oněch sbírek; a tak cestou exekuční vynutili na obci 1150 kop č., s čímž prozatím se spokojili; však více jak 400 kop ještě obec zůstávala na daních dlužna.[1]) Při takových nesnázích musili Kolínští dále podnikati ručení za dluhy císařské; tak r. 1612 se zaručili za císaře panu Fridrichovi z Donína v 5500, Horníkům v 1500, Domažlickým v 9500 kopách č., r. 1614 Šimonu Fidlaru z Muldavy v 824, Erazimovi Heideliovi Pražanu v 2762 kopách č., r. 1615 Bohuchvalovi Valkounovi z Adlar v 3000 kopách.[2])

Nejhorlivější přívrženec císaře Matiáše v Čechách byl pan Václav Vchynský z Vchynic a na Zásmukách, který mu již r. 1598 sloužil jako komorník a od r. 1603 byl nejvyšším lovčím v království českém. Z příčin soukromých byl zuřivým nepřítelem císaře Rudolfa II., o jehož sesazení on, jsa katolíkem, mezi katolickou šlechtou s úsilím agitoval, a tím i důvěry evangelických stavů nabyl. Proto Matiáš, došed korunování na království české, štědře se mu odměnil, a v létě r. 1611 postoupil jemu dědičně dvou velkých panství korunních, chlumeckého a kolínského, a tak ho učinil jedním z nejbohatších pánů českých. Město Kolín tuto změnu v zámecké vrchnosti příliš brzy ucítilo. Již 10. srpna r. 1611 čten byl v shromáždění konšelů a starších na radnici přípis pana Vchynského, v němž žádal propuštění honby na městských gruntech za slušnou náhradu. Obecní starší však namítali, že, ač pan Vchynský o tu honbu teprv se uchází, jeho čeládka přec již po žlabech městských střílí, po zahradách jezdí, dveře v nich vystavuje; kdyby mu honba propuštěna byla, zle že bude, neb bude strach pro souseda, aby vyšel na své grunty a svého hájil, an z toho pak nebezpečí hrdel nastane. Leč konšelé majíce na paměti všecky obtíže, které od zámku za Žerotínů i za hejtmana Mlázovského městu spůsobeny byly, dále uvažujíce okolnost, že by je Vchynský

---

[1]) Radní kopiář č. IV. k 3. Aprill 1613.

[2]) Archiv městský, listiny rozné v radní truhlici.

u dvora pomluviti a zoškliviti mohl, usnesli se na vyhýbavé odpovědi, a dali Vchynskému povolení k honbě jen v čas po sklízni, tak aby obilí na polích a tráva na lukách ušetřeny byly; při tom ho požádali, aby nedal čeládce své do zahrad se vtírati a dveře vylamovati. Odpověď tato nebyla pýše pana Vchynského po chuti, a lakotě jeho příčil se závazek od císaře Matiáše při postupu zámku kolínského jemu učiněný, aby splatil za císaře všecky peníze, které on Kolínským dlužen byl, zejména oněch 750 kop č., které Kolínští na zaplacení vojska uherského byli půjčili. Odtud seznávali Kolínští od něho křivdu za křivdou. Hned na podzim roku 1611 obnovil výčep piva zámeckého v domě na ostatním penízi, kdež pak od spilého lidu páchány byly všeliké neplechy, zlodějstvo, mordy i smilstvo. Potom rozšířil ten ostatní peníz stavbami a upravil tam zájezdný hostinec s dvěma řemeslníky, kovářem a kolářem, vše na hrubé porušení privilegií městských. Od sv. Jiří r. 1612 vypověděl obci i sousedům dědičný nájem ze zámeckých gruntů, tak jak to byl učinil roku 1588 pan Žerotín, a udával za příčinu, že Kolínští jsou k němu drzí, pomlouvační a v odvádění úroků z oněch gruntů nedbalí. Městská rada, v níž jevila se převaha rozšafného a moudrého mistra Jana Pachty z Rájova, od r. 1587 královského richtáře v Kolíně, chovala se v tom sporu velmi opatrně. Vidouce, že obec se bouří, svolali 16. května 1612 všecky sousedy do obecné vinárny a tu je napomenuli, aby o panu Vchynském, kterýž jest od Pána Boha znamenitým požehnáním obdařen a od císaře mnohou milostí poctěn, ve všech schůzích a přátelských poseděních vždy jen šlechetná rozmlouvání měli, jemu zdraví přáli a jeho čeládce žádné příčiny k zlé vůli nedávali. Potom vysláni jsou primator Cyprian Volyňský, konšelé Jan Mládek, Mikuláš Peucerin a Daniel Hyttich na zámek k panu Vchynskému, kteříž ho pak jménem obce slzavě prosili, aby k sousedům, jakožto potřebným lidem, lítostí se naklonil a jim těch gruntů tak nechal, tak jak je za císařů Ferdinanda I., Maximiliana II. i Rudolfa II. drželi. Vchynský na to jim odpověděl, že nežádá cizího, ale že chce věděti, co jest jeho a co cizí, a když jemu ukáží majestáty královské na ony pozemky zá-

mecké, pak že je při nich zanechá. Leč k tomu se neměli konšelé, obávajíce se, že by Vchynský ty majestáty zabavil a zničil, tak jak to nedlouho před tím učinil Jakub Krčín z Jelčan s privilegiemi města Sedlčan. A panu Vchynskému to bylo podobno. Proto vymlouvali se konšelé, že majestáty od králů vydané a ztvrzené nedají k nižádné revisi ani k novému potvrzení od pana Vchynského. Proto jemu oněch listů ani v originalu ani v opisu nepředložili; on pak 26. května vzkázal konšelům, že dobře vyrozumívá, kterak ani žádných majestátů ani kterékoli spravedlnosti na jeho grunty nemají. Po té zas promluvili konšelé rozhodněji a žádali nápravu křivdy, sic že by právní cestu nastoupiti musili. Však odpověděl Vchynský, že takové pohrůžce se diví sic, ale že se jí neleká, an jakživ již dosti štěstí i neštěstí zakusil; nyní pak že oněch gruntů dle vůle své užívati bude, na sklizení sena že si své lidi pošle a jim dá na obranu 300 mušketýřů.

Nyní nastaly Kolínským trudné chvíle, neboť zabavil jim nejenom ony sporné grunty ve Vrbovci u Kravar, v Licku u Hradiška, v Pelhřimce mezi Hradiškem a Sendražici, v Raškovci u Ovčár a louky u Pašinky, ale sáhal také na role a luka šosovní. Sousedé a čeládka jejich byli od zámeckých služebníků, od sedláků z Křečhoře, Nové Vsi, Hradiška i Oseka z polí a luk svých vyháněni i biti, potahy jim zjímány; nad to Vchynský s čeledí jízdnou i pěší, i s chrty a ohaři v čas mokra i vzrůstu odbýval na těch gruntech štvanice, a mátl a šlapal obilí i trávu napořád. Však po nějakém čase stal se povolnějším. Žalovali sice konšelé napřed u komory královské, potom u královských místodržících, ale zdá se, že neměli velké naděje, že ve při vyhrají, neboť nemohli zapírati, že z oněch sporných gruntů byly povinné platy do zámecké urbury velmi liknavě a nepořádně odváděny; proto konečně po dobrém dosáhli toho na Vchynském, že 6. července 1612 jim užívání těch gruntů ponechal. [1]) Však v jiných věcech jevil Vchynský nepovolnost: marně prosili ho o splacení císařského dluhu, jakž

[1]) Hojné doklady k tomu sporu s Vchynským poskytují městské knihy z r. 1612, zejména kniha purkmistrská F 2, radní protokol E 18, kopiář č. 3 a 4.

na něho náleželo, a teprv r. 1614 uvolil se platiti z něho úrok šesti ze sta. Na ostatním penízi sice zarazil výčep vína, ale o svedení šenku piva, kovárny i kolárny ani slyšeti nechtěl, ba zakázal poddaným panství kolínského, zásmuckého a chlumeckého pod trestem bečky soli, aby na kolínské trhy obilí vozili aneb u měšťanů bílý peníz utratili. K tomu bylo chování zámeckých dvořanů i čeládky proti městskému lidu velice nešetrné a surové. Již sami purkrabí zámečtí, z nichž jsou nám známi r. 1611 Sigmund Cedlic z Cedlic, 1612 Jindřich Blekta z Útěchovic, 1614 Krištof Fidlar z Muldavy, 1615 Adam Jindřich Podmokelský z Podmok, dávali tytýž příklad surové pánovitosti.[1]) Zámečtí hajní brali hlídačům polním jejich zbraně, a výtržnostem pouličním nebylo konce. V létě r. 1612 vycházeli zámečtí dvořané Andres písař německý, Hans Paul, Kelbl, Mates krejčí, zahradník a j. takřka každé noci opilí do města, na vrata sousedům bouchali, lidi ze sna děsili, pod loubím na náměstí štoky, stolice i krámy káceli a převraceli, lidi na potkání bez příčiny bili, kamením po nich házeli, výskali a hřmotili, až jednoho dne strhla se srážka zlá, neb sousedé někteří se jim opřeli, a když zámečtí svými rapíry je zranili, vyběhli sousedé z domů takměř v košilích, ale ozbrojeni, a před domem Jana Příbramského (č. 89) svedena zlá šarvátka, ve které zámečtí byli sbiti a zraněni. Ve svých však zájmech byla zámecká správa velmi citliva. V lednu 1612 byl Václav, pacholek pohodného, poněvadž Anně Dejdarové, poddané zámku ze vsi Hradiška, učiniti chtěl násilí, dán do vězení za kládu, potom měl z města vymrskán býti. Však panu Vchynskému zdál se ten trest býti malým, a proto žádal za obnovení processu. Však konšelé takové vkládání do vedení práva netrpěli a v tom se mu odepřeli.

Nebylť pak Václav Vchynský ten jediný, který té doby Kolínským na právích ubližoval. Bratři Albrecht Jiří a Jan

---

[1]) Pan Podmokelský jednou vzkázal městské radě po jednom měšťanu, který u něho kupoval ryby, takto: Hrom-liž je mi po nich, troupích kolínských! Já bych je ze . . .!; nechť oni hromobitní troupi o mně ústa svá neotírají; co jsem já, oni býti nemohou!

Oldřich Klusákové z Kostelce, páni na Konárovicích, r. 1611 založili ve své vsi Soušku pod Konárovici při Labi nový mlýn s jezem; že ale ten jez škodil poddaným města ve Třechdvořích, tu po žalobě obce nařídili zemští komisaři dne 25. června 1612, že ten jez má býti náležitými vraty opatřen. Podobně vymohli sobě Kolínští zrušení přívozu, který páni Klusáci r. 1609 v Soušku založili a tím obcházeli mýto na kolínském mostě. Potom páni Klusáci zavedli v Soušku výčep konárovského piva, ale k žalobě Kolínských, kteří hájili mílového práva svého, museli ten šenk zrušiti; podobně museli svésti šenk v Sobotce, samotě při cestě k Týnci (nyní „na Jelenu"); z těch příčin páni Klusáci, stýskajíce si na nesousedství Kolínských, v prosinci 1614 Konárovice prodali Krištofu Nybšicovi z Altendorfu.

V létě r. 1613 panovalo veliké mokro z hojných dešťů a přívalů vod, čímž hlavní silnice od Hory ke Kolínu a Vrbčanum neschudnou se stala; to ovšem spůsobilo Kolínským, jimž bylo na správu té silnice od r. 1466 náklad vésti, nemalé starosti a útraty. Z přílišného mokra vyvinul se v říjnu r. 1613 silný mor, který v městě do hromnic r. 1614 zuřil a mnohé oběti žádal; konšeli Danieli Hyttichovi zemřely manželka i dítky (v čísle 46), zemřela paní Dorota Plakvicová z Újezda (v č. 71), Kateřina Ronovská z Nystorfu (v č. 72), Jan Dobešovský z Malenovic (v č. 75), sladovníci Matěj Novák, Havel Hlínský, Jan Čechtický, švec Petr Tuček a j. Mor ten i v Praze byl silný, a z té příčiny svolán byl zemský sněm r. 1614 do Budějovic, kamž byli z Kolína vysláni konšelé Mikuláš Peucerin ze Mstětic a Jan Mládek. Na sněmu tom žádal Václav Vchynský shromážděné stavy, jakož jemu císař Matiáš korunních panství kolínského i chlumeckého postoupil bez sněmovního svolení, aby sněm toto postoupení schválil a povolil jemu vklad těch panství do zemských desk. Než Vchynský měl tehdáž pro svou pýchu již velkou část sněmovníků proti sobě, a tak mu sněm odpověděl, že nelze v tak důležité věci se unáhliti, a odložil tu věc k nejbližšímu generalnímu sněmu v Praze. K tomuto sněmu dostavil se i císař Matiáš s dvorem svým; a jeda z Vídně ku Praze, stavil se

26. května 1615 v Kolíně, kdež od rady a měšťanů slavně byl uvítán. Sněm zahájen byl 15. června, a byli tu z Kolína Šimon Šilhánek z Choustníka a Daniel Hyttich. Když pak tu Vchynský svou prosbu k sněmu o právní přivlastnění panství kolínského a chlumeckého opakoval v přítomnosti samého císaře Matiáše, tu propukla všeobecná nevole proti němu; i dávána od sněmovníků svědectví, jak podloudně si zjednal darování oněch panství korunních, kterak zneuctívá jméno zeměpána říkaje: „Co jest císař, to jsem já, a císař na mojích nohou chodí"; žalovali též na něho, že k mrtvému tělu císaře Rudolfa neuctivě se zachoval. I byl před očima císaře Matiáše zatčen a posléze nálezem sněmovním odsouzen na doživotní vězení na hradě kladském; panství kolínské i chlumecké odevzdána byla opět koruně. [1]) Tu vystoupili i Kolínští s žalobami na Vchynského pro rušení jejich privilegií; však sněm maje pilnější péče, poručil tu záležitost zvláštní komisi, ve které byli páni Linhart Kolonna z Felsu na Andělské Hoře, Heralt Václav Libšteinský z Kolovrat na Janovičkách, Albrecht Křinecký z Ronova na Rožďalovicích, rytíři Jindřich Ota z Losy na Komárově a Mikuláš Španovský z Lisova na Pacově, Pražan Sigmund Celestin z Freifeldu a Horník Jan Genesius. Leč rozhodnutí v té při se protáhlo, neboť k stání na hradě pražském 26. února 1616 dostali konšelé příliš pozdě obsílku, a proto i vyslaní jejich v určitou dobu se dostaviti nemohli. Teprv nálezem ze dne 16. června 1616 dostal Šebestian Rejšvický z Freifeldu, hejtman na zámku v Kolíně, rozkaz, aby ten šenk na ostatním penízi zrušil; potom v listopadu 1616 koupili konšelé a starší ten dům na ostatním penízi za 100 kop gr. č. od královské komory, a zámecký hejtman Kašpar Celler z Rosenthalu dne 22. prosince dům ten jim přivlastnil. Obec tam potom upravila špitál chudých, jen nesměli tam přijímáni býti lidé morem nakažení.

Císař Matiáš učinil Kolínským to dobrodiní, že jim 25. srpna 1615 povolil odbývání dvou koňských trhů, jednoho při jarmarce o svátostech, druhého při trhu o sv. Bartoloměji. [2])

---

[1]) Č. Č. Musea 1845, p. 203 a ff.
[2]) Arch. městský IV. Nr. 29.

R. 1617 přinesl městu veliké neštěstí; neboť 14. února vypukl v domě Jana Sedlčanského na rohu proti pražské bráně (č. 94) požár, kterýž při prudkém větru nesl se na náměstí, i vyhořelo tu 17 domů. Požár ten byl nepochybně založen, neboť ještě na jaře roku 1617 došly do města listy paličské z Vodňan a z Nimburka. Proto když poslaní na sněm r. 1617, Václav Hořický, Řehoř Čechtický a radní písař Mr. Štěpán Prunnar, do Prahy přišli, oznámili ty pohrůžky v císařské kanceláři, kdež dána jim nárada, aby v branách na cizí lidi bedlivi byli a v krčmách sobě jejich řečí dobře všímali. Právě ty domy pohořalé se opravovaly stavbami, když na jaře r. 1618 vypuklo osudné povstání stavovské.

Vnitřní poměry města 1526—1620.

V té době staly se ve výstavnosti města veliké změny. Hradby městské, jindy pro pevnost a bytelnost na slovo vzaté, z velké části podlehly silným přívalům vod, jaké přicházely ze strže mraků r. 1595, a musily pak s nemalým nákladem obnoveny býti, ač nikoli v té výši a mohutnosti co jindy; věže hradební dostaly podobu stupňovitou, krovy uhnilé s nich sňaty, a místo pevného předbraní vyboulena jest zeď parkanu v rondel. Názvy ulic zůstaly tytéž co v době Jagellonské, jen jméno klášterní čtvrti a klášterní ulice zaměnilo se ve jméno „pražská“ čtvrť a ulice. I jméno „Měchovice“ přicházelo z obyčeje, a za to zobecnělo jméno „Zálabí“. Domy v samém městě, zvláště na náměstí, byly větším dílem pod jedno patro, a městská rada vždy o to dbala, aby domy na stavbě své byly opravovány; kdo maje dům na spadnutí, opravovati nechtěl, musil ho prodati. Kdož domy své přestavovali, těm poskytnula obec zdarma staviva z obecního lomu (štamprochu) na skále zálabské, ale dán jim příkaz, aby stavěli do štítu. Na kolik ulice dlážděny byly, není známo; jisto jest, že konšelé koncem

16. století jednali o dlaždiče na městskou práci. Čistota v ulicích nebyla vzorná; před domy léhávaly často hnůj a smetí, a uklizení jejich bývalo jen tehdáž nakázáno. když zeměpán aneb vysoký úřadník do města se očekával. Metení ulic konali tytýž z trestu tuláci a lidé povětrní. Uprostřed náměstí stála dle zachovalého podání socha sv. Václava.

Správa města vedena byla na tomtéž základě. jak již při době Jagellonské vypravováno bylo; obnovení rady dálo se co rok buď zemským podkomořím aneb hofrichtéřem věnných měst, a sazeno bylo tu 12 konšelů. z nichž přední byl primator či primas, obecně „pan otec“ nazývaný, pak 4 obecní konšelé a 14 starších. K těm povinnostem bráváni vždy jen sousedé pravovárečni. Z primatorů jsou známi Jan Zásvětlo z Vinoře (1541, 1542, 1545), Petr z Vinoře krejčí (1543), Michal z Rozhovic (1544), Matouš Volyňský bakalář (1546—47, 1566), Šímon Kašpar sladovník (1548—50, 1552, 1558—61, 1565, 1569), Jan Valeš sladovník (1551), Jakub Peklo z Jestřabí Lhoty, krejčí (1553—57), Kašpar Šmidl z Eberka (1562—63), Jan Kobylka z Felzova (1570—71, 1573, 1577—78, 1583), Jan Muláček řezník (1572), Jiřík Kantor (Pachta, 1574, 1579), Martin Měcholupský (1580—81), Mr. Mikuláš Aletin (1582), Mr. Jan Pachta (Pachaeus, 1585), Václav Cyprian Volyňský (1587—88), Jan Krumpolc řezník (1589), Šímon Šilhánek z Choustníka (1590—93, 1601—1606), Jan Skála ze Zhoře (1594—95), Zikmund Kofroj (Dibel, 1596—99), Cyprian Volyňský (1608—1619).

Sbor konšelů zasedal na radnici kromě neděle a svátků každý den, jen o žních a výročních trzích v Kolíně, v Hoře, Poděbradech a Nimburce bývaly úřední prázdniny. Konšelé sedali v křesla svá podlé pořádku, v němž jmenováni byli, a v tom pořádku se též střídali v úřadě purkmistra. Sami konšelé tvořili „malou radu;“ jestliže též obecní starší pozváni byli, zvalo se to shromáždění „velká rada.“ Na shromáždění zvoněno bylo s vížky na radnici, a dle usnešení roku 1564 zvoniti se mělo tak dlouho, dokud purkmistr nepřišel; jakmile vešel do radní síně, hned byly přesýpací hodiny na stole obrá-

ceny, a který radní za tu hodinu, než písek se dosypal, se nedostavil, podléhal pokutě 5 grošů č. Z příčin důležitých svolával purkmistr po vyslaných servusech na městský mázhaus (nalévárnu) celou obec, t. j. všecky usedlé sousedy, aby mínění jejich vyslyšel, aneb důležité rozkazy jim sdělil; tenkrát sousedé uradivše se, zvolili sobě generalního řečníka, který pak pánům sdělil mínění obce. Od stavovského zbouření roku 1547 účastnil se radních zasedání a obecních shromáždění vždy také královský (císařský) richtář, jehož úkolem bylo, aby ve schůzích městských nebylo nic proti zeměpánu mluveno ani jednáno, a aby důchod zeměpanský řádný i mimořádný netrpěl ujmy; byl tedy strážcem zájmů zeměpanských. Vláda k tomu úřadu volila vždy měšťana zámožného, spolehlivého a v právích zběhlého, a nechávala ho v tom obyčejně doživotně. Prvním takovým richtářem byl od roku 1547 Matouš Volyňský bakalář, který pak užíval erbu a titule „z Vladoře", ale r. 1565 byl mu úřad odňat; po něm pak úřadovali v tom Kašpar Šmidl z Eberka († 1582), Mr. Mikoláš Aletin († 1586) a Mr. Jan Pachta z Rájova († 1621).

Čilý život, jaký vyplýval z dokonalé samosprávy obecní, ukládal měšťanům značné oběti, zejména museli se uvazovati v úřady a povinnosti obecní bez vší řádné náhrady, byť i vlastních živností při tom zanedbati měli. Jen konšelé měli jakés přilepšení, že propuštěny jim byly výražné várky na obecním pivovaře, a purkmistr brával od obecního rybáře každý pátek zdarma ryby na stůl. Jiní bezplatní hodnostáři byli: Městský richtář, hlava místní policie, dohlížel k obecné bezpečnosti a mravnosti, k spravedlnosti v kupování a prodeji, k čistotě ulic; byl vykonavatelem soudním, vinníky zatýkal, uváděl do vězení, přítomen byl právním dotazům i popravám. Na radnici měl svou kancelář a zvláštního písaře, opatroval richtářskou pečeť, byl vrchním dohližitelem nad věznicemi, a v jeho správě byli biřic, popravní mistr i drábové (trabanti). Obcházeje v povinnosti své, nosíval k svému schránění pádnou hovězí žílu, tak zvané „právo", která na kůži spurných a vzdorovitých tytýž důtklivě přiskakovala, takže někdy bylo třeba napomenutí od konšel, ba od podkomořího zemského, aby

richtář ve svém úřadě se mírnil. V bdění nad obecnou bezpečností pomáhali jemu čtvrtní hejtmané, jichž bylo v městě osm, a sice po dvou v každé čtvrti (horské, kouřimské, pražské i labské), na předměstí horském, kouřimském i pražském po dvou; na Zálabí tu službu konali tamější richtář i konšelé. Ti přihlíželi k tomu, aby nikde zdi, komíny, krovy nehrozily nebezpečím, aby domy byly v čas zavírány, aby sušení lnu a konopí nedálo se v domích a dvořích, ale v obecních pazdernách, které bývaly vždy nejzáze na předměstích; mimo to měli dozor nad nájemníky a podruhy, na nichž vybírali podružskou daň k obci, a mimo to veleli v čas vojenské přehlídky, která co rok se odbývala, brannému mužstvu své čtvrti, ačkoli tato městská obrana, čítajíc asi 250 ozbrojených, po celé 16. století, ba ani ve válce 30leté neměla příležitosti, aby se platnou a užitečnou býti osvědčila. Obecní důchodní (cólmistr) byl správcem obecní pokladny, do níž přijímal obecní peníze, a z nich na poukaz od purkmistra vyplácel. Správa obecních dvorů, mlýnů i obchodů vymáhala obětavost nejméně 15 měšťanů; jiní zase sestupovaly se v odbory k rozličným dozorům; dva neb čtyři z nejosvícenějších dohlíželi ke škole, jiní ke branám a hradbám, k obecním rybníkům, k odklízení hnojů, k mostu, k hasičství, k trhům, k dobré hodnotě chlebů pekařských i k návštěvě vězňů.

Z placených úřadníků městských byli nejpřednější dva radní písaři či tajemníci, jeden starší, druhý mladší, vždy mužové v právích sběhlí, bakalářové neb mistři pražského učení; ti spravovali městskou kancelář, knihy městské i korrespondenci. Z nich jsou nám známi Jan Zákonník (1541 až 1561), Jan Vodička (1555—69), Jan Kuthen (1568 až 83), Mr. Jan Rosacius a Mr. Jan Pachta (1583—84), Jan Kochan z Prachové (1589—95). Ondřej Hubeus Jaroměřský a Samuel Pelhřimovský (1596), Jan Hradecký (1597), Jan Kirchbryk Berounský (1596—1610). Mr. Martin Mathiades Písecký (1602—1608), Mr. Štěpán Prunnar z Prahy (1608—1625), Matiáš Mazánek Žlutický (1612—1625). Jim k rukoum byli dva obecní služebníci (servusové), kteří vybírali daně a sbírky na sou-

sedech, roznášeli obsílky a pomáhali v kanceláři. V obecní službě byli dále trubač (pozaunar), jenž obstarával městskou hudbu, maje týdně 18 grošů č. platu, hlásný pověžní, ponocní, vodák, fišmistr (dostával ročně 5 kop č. a pár škorní), mostník, šrotýř či sladomel, jenž rozvážel sousedům slady do mlýnů, za to přijímaje šrůtky, a obecní pastucha.

Obecní jmění, kterého Kolínští od nešťastného roku 1547 do r. 1606 se domohli, bylo v porovnání s jinými městy, jako Horou, Čáslaví, Chrudimí, Hradcem a j. jen skrovné; obsahovaloť následující předměty:

1. Ves Třidvory s 14 osedlými rolníky. Byvši r. 1547 městu zabavena, přišla r. 1555 trhem za 364 kop č. k městu zpět; nevynášela však jiných užitků mimo roboty ke dvorům obecním. Zapsána jest městu v zemských dskách.

2. Zádušní dvůr špitální na kouřimském předměstí, při něm 59 kop záhonů rolí orných a pět luk; hrubý výnos hospodářství v tom dvoře byl dle register r. 1565 447½ kopy gr. č., 1577 417 kop 47 gr., 1604 pak 456 kop 39 gr. č.; čeledi mužské tu bylo 16 hlav, ženské 4 hlavy, mzda výroční obnášela 84 kop 42 gr. č. mimo stravování a obuv.

3. Dvůr štítarský, r. 1588 s dvěma mlýnci pod Štítary i v Pekle za 1925 kop gr. č. koupený, při němž se drželo 95 kop záhonů rolí orných a jedna louka. R. 1618 udáván výnos jeho na 100 kop gr. č.

4. Dolejší dvůr v Polepích, jejž nabyla obec trhem roku 1593 od Buriana Kasalického z Kaštic za 3100 kop gr. č. s pěti lány rolí, lukami, porostlinami, vinicí i zahradou. [1])

5. Hořejší dvůr v Polepích, při něm 5½ lánu rolí, louky, zahrada, vinice, pastvina a mlýn s rybníkem nadýmačem, což vše r. 1606 město získalo trhem od Václava Chrta ze Rtína. Oba dvory v Polepích r. 1618 vynášely ročně 100 kop č.

6. Dvůr Skálovský na kouřimském předměstí, při něm 14 kop záhonů rolí, zahrada a louky, r. 1599 od dědiců po Janu Skálovi ze Zhoře koupený, k němuž potom něco jiných

---

[1]) Lán rolí (72 korců výsevu) dělil se na 10 kop záhonů; louky dělily se na jitra, každé s jeden dvouspřežný vůz sena.

gruntů obecních přiděleno bylo, a ten statek r. 1618 vynášel 150 kop gr. č. ročně.

7. Šest mlýnů, hrobský, zálabský, pod Štítary, v Pekle a dva v Polepích, z nichž úhrnem 400 kop gr. č. nájmu ročního vycházelo.

8. Rybníky: nový rybník u St. Kolína vynášel ročně 100 kop. Sakman tamtéž $9^1/_2$ kopy, rybníčky u Štítar z násady kapří 6 kop. Starý rybník Čakanec byl té doby loukou, která vydávala ročně 50 vozů sena.

9. Některé domy obecní na předměstích, z nichž nájmu ročního 50 kop gr. č. pro obec vycházelo.

10. Lesy obecní a sice les špitální v Licku u Hradištka, les na velkém ostrově v Labi pod zámkem, olšový les „v Brným" ke Třemdvorům, a pak dílce lesů u St. Kolína a Sv. Kateřiny. Vynášely pouze dříví na obecní spotřebu paliva a staviva.

Ve výkazu tomto nápadný jest malý výnos některých dvorů obecních, zvláště ale obou dvorů v Polepích, které tržní cenu jen málo přes jednu ze sta zúrokovaly. Příčina té neshody nebyla pouze neúrodná léta, která v létech 1600—1618 častěji přicházela, jako spíše nedbalost a nerozšafnost správců na odlehlejších dvořích. Petr Podmanický z Rájova, jsa v létech 1609—1610 úředníkem dvora štítarského, bez vědomí dozorců od města ustanovených pšenici prodával v neznámé míře a ceně, z přijatých skopů a ovec nevydal počtu, až se jich 27 nedostávalo, a k tomu dal dvoru tak ohavně spustnouti, že na samých opravách obec přes 200 kop gr. č. prostavěla. I čeleď dvorská nerozšafná byla, a když roku 1619 jmenována zvláštní komise na vyšetření všech vad ve správě obecního jmění, vyšlo na jevo, že všichni sousedé, od konšelů počínajíc do posledního chalupníka na obecních gruntech sázejí zelí, řípu, len a konopě na vlastní svůj užitek.

Mimo výnos z obecních statků měla obec ještě jiné a to velmi vydatné důchody. Takové byly městské clo (ungelt), které v létech 1575—79 vyneslo po 190 kopách, roku 1618 však již jen 50 kop; obecní obchod solní, který vždy jeden z sousedů bezplatně vedl, an za obecné peníze kupoval sůl rakouskou i bavorskou, a pak zas hokynářům po menších

částích pouštěl. To obecní slanařství vynášelo ročně as 180 kop. Nejvydatnější byl obchod vinný, zavedený r. 1504, ač nebylo jiným sousedům zakázáno víno prodávati. Obecní výčep provozován byl nájemným posudním v obecné vinárně (šenkhauze) vedle radnice, kde nyní kasárny stojí, a prodáváno tu bylo nejen víno z městských vinic, nýbrž i mělnické, litoměřické, moravské i rakouské, na jehož zakupování vysíláni byli vždy někteří spolehliví a znalí měšťané. Odbyt byl silný, za týden 4—8 věder, a čistý výnos roku 1618 byl 500 kop gr. českých. — Domovní daň sousedská (lozuňky) vynášela 72 kop; menší požitky byly pronájem rybolovu v Labi (15 kop), tržné (19 kop), podružská daň, plat z vody, která se pouštěla sousedům na várky.[1]) Mimořádným důchodem byly odúmrti, taksy za propuštění sousedství, řemesel a obchodů. Veškeré příjmy obnášely asi 2000 kop gr. č.

Řádná vydání vycházela na výživu obecního úřadnictva i služebnictva, kněžstva, učitelstva i chudých ve špitále. Z mimořádných výdaju nejtíže padaly na váhu úroky z dluhu obecního, který sdělán byl jednak skupováním větších statků šosovních k obci, jednak tím, že obec musela za schudlé sousedy zadržalé berně a zemské sbírky platiti. Dluh byl tím obtížnější, ježto z větší části záležel z kapitálu přespolních, a shánění jejich vždy s velikými útratami spojeno bylo. Roku 1616 shledáváme mezi věřiteli Kolínských domácí nadaci Rorýcovskou v 1300 kopách č., Jana Šilhánka souseda (250 kop); Václava Hořického souseda (750 kop); z přespolních věřitelů jsou známi r. 1616 Jan Třidvorský z Otína (350 kop), Kilian Šillink železník v Praze (1500 kop), Šimon Fidlar z Muldavy (600 kop), Krištof Radecký z Radče (250 kop), Tobiáš Šteřek z Koloděj Pražan (500 kop), Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu Pražan (1425 kop), Jeronym Labuška Horník (225 kop), a pouze těm mimo jiné neznámé věřitele byli Kolínští úhrnem 7150 kop gr. č. dlužni, a to pod obyčejný úrok 6 ze sta.[2])

---

[1]) Vědomí o těch statcích a důchodech městských podává registřík v archivu měst. IV. Nr. 40, psaný r. 1622 s připomenutím stavu před válkou.

[2]) Viz kopiář IV., kdež četné dopisy o tom jednají.

Obec ve svých nedostatcích potřebovala často dobré vůle úřadníků zemských vyšších i nižších, a proto si je předcházela rozličnými dary. O velikonocích posílali do Prahy darem 30 beránků, jindy zas štiky, raky, drůbež, vozíky melounů, fůry ovsa aneb co vzácnost labského bobra. [1]) Nižší úřadníci v Praze sami zvávali kolínské konšely k rodinným slavnostem, aby něco od nich dostali do kuchyně. Roku 1615 zval městskou radu Jan Matiáš z Glauchova, rentmistr při císařské komoře, na svatbu dcery své Doroty s Janem Menceliem z Kobrštorfu; konšelé omluvivše se, že přijíti nemohou, poslali mu tele, tři jehňata a čtyry kapouny s šetrnou žádostí, aby to od potřebné obce jejich laskavě přijíti ráčil. Téhož roku poslali Volfu Adamovi Cejzovi z Pirnova, taksatoru při královské kanceláři české, k jeho pozvání na svatbu tele a skopce. Obec měla v Praze svého sollicitatora (jórgeltníka), který za výroční plat dle potřeby propůjčoval se radou a pomocí, a jemuž „bezpečně své potřeby a spravedlnosti sděliti mohla“. Do r. 1613 vedl tu práci Vít Dentulin z Turtelšteina, úřadník při dskách zemských, a po jeho smrti pak Valentin Kochan z Prachové, radní písař v Praze. [2])

V záležitostech soudních byl sbor dvanácti konšelů první instancí pro všecky sousedy i obyvatele v šosu kolínském, vyjímajíc osoby panské, rytířské a kněžské. K šosu samému náležely v 16. století kromě města samého vsi Třidvory, Štítáry a Polepy; leč k požádání propůjčovali se konšelé i k rozeznání soudních pří poddaných zámku kolínského i tvrze pašiněvesské. Odvolání z rozsudku práva městského konalo se do r. 1545 ku právu města Jihlavy a odtud ke králi samému. Poněvadž ale nálezy (vartely) soudu jihlavského bývaly zatemnělé a nesrozumitelné, nad čímž sporné strany těžkost měly, rada kolínská listem daným 25. září 1545 opověděla se radě jihlavské, že k jejímu právu více zření míti nebude; k čemuž Jihlavští pak nevrle a hrdě odpověděli, že Kolínských v ta-

[1]) Posléze darován byl bobr labský roku 1645 panu Oldřichu Sezimovi Skuhrovskému z Skuhrova, podkomořímu. O biti bobru v Labi ještě r. 1512 kolinští rybáři se vadili (Lib. contr. 3).

[2]) Viz kopiář č. 4 k listopadu roku 1613.

kových věcech žádostivi nebyli a ještě nejsou.[1]) Odtud odvolávali se Kolínští ku právu Starého města Pražského, a od r. 1548 k apellační komoře na hradě pražském.

Městský soud konal též právo hrdelné; někteří na smrt souzení stínáni bývali mečem buď na náměstí aneb na popravišti za pražským předměstím, kdež po dnes „na spravedlnosti“ říkají. Jiní bývali tam na čekaně věšeni, zbojníci kolem lámáni, vrahyně svých narozeňat za živa pohřbíváuy a hroby jejich kolem probíjeny. Kdož proti mravnosti se prohřešili, vystavováni byli na pranýři před radnicí aneb ve kruh svíráni na hřbitově u věže kostelní v čas služeb božích. Vězení bývalo trojí: lehčí vězení šatlavní, těžší byl dusík na radnici, také obecně „čuba“ zvaný, nejtěžší pak byla dolivka ve sklepích domu šatlavního; přitížení stalo se vězňům sevřením v poutech, zavřením v kruh za hrdlo aneb spoutáním nohou v kládě prosté aneb v kládě se štikami. Tentýž dům šatlavní (birdovna), v koutě židovské ulice[2]), měl také mučírnu na právní dotazy, které vždy za přítomnosti městského richtáře se dály. Mistr popravní byl zároveň obecním pohodným, a měl také na péči čistění záchodů (sekretů) v obecních budovách. Snížený ten úřad vždy vázal se na „rasovnu“ položenou na horském předměstí (č. 52 v úličce za budovou gymnasia), ta pak prodejem neb dědictvím měnila hospodáře. R. 1599 v čas moru zemřel pohodný „zlé paměti“ Jiřík Křižanovský, od jehož vdovy koupil rasovnu za 100 kop č. Václav Samson z Hradce Královė, který byl zároveň katem v Hoře. R. 1610 koupil tu „sníženou živnůstku“ Jan Pštros, prvé kat v Hradci Králové, a roku 1612 pustil ji Jiříku Prangerovi z Čáslavě.[3])

Bylo i povinností konšelů, aby jménem zeměpána vykonávali vrchní poručenství nad sirotky v šosu města. Umřel-li otec, zůstaviv vdovu a sirotky, tu pečovali o to, aby vdova za dobrého muže se vdala, a ten aby sirotky vychovával; pakliže zůstali sirotci bez otce i matky, konšelé pro dobro

---

[1]) Tomaschek, »Oberhof in Iglau« p. 351—52.

[2]) Dům ten, nyní majetek velkého počtu podílníků, po dnes u židů zove se »schatlai«.

[3]) Viz knihu židovskou N. 1, D 40 fol. 5 a násl.

jejich prodali obyčejně statek jejich nemovitý, a ztržené peníze ukládali do sirotčí pokladny. Bylť pak obyčej, že o novém roce dovedli čtvrtní hejtmané všecky sirotky z města, předměstí a Třídvorů na radnici; tu císařský richtář shromážděným dětem dal napomenutí, aby pobožný život vedly; také doslýchal žalob na nezdárné, kteréž pak potrestati dal.

Obyvatelstvo.

Obyvatelstvo dělilo se na dvé, na sousedy a obyvatele. Všech sousedů roku 1618 bylo 213, z nich v samém městě 103, na předměstích 110. Sousedé městští měli nejvýhodnější postavení; jen z nich voleni byli konšelé a starší, a jen oni se směli ujímati várek piva. Nájemníci provozovali s dovolením městské rady řemesla a obchody, zvláště živnost šenkýřskou co posudní ve várečních domech. Ti, kdož živili se pouze nádenní prací, zváni byli podruzi. Nemajíce domků vlastních, nesměli také kupovati ani luk ani zahrad, ani chovati sobě dobytek. Počátkem měsíce července každého roku uznávali konšelé za dobré, svolati podruhy všecky před radnici a tu je napomenouti, poněvadž při městě dobrodiní požívají strany slova božího, svátostí i pohřbů a jiných ducha potřeb, také pohodlí rozličné podle těla, tedy aby o žních z města neodcházeli na práci do vsí, nýbrž aby sousedům při sklízni pomáhali. Jinak nebyli nájemníci a podruzi beze všech břemen obecních; musili zajisté k obci daň platiti a občas na obecních lukách a rybnících pracovati.

Židé, tak jak po svém vyhnanství r. 1564 do města se vrátili, zdržovali se tu napotom pod ochranným listem zeměpanským. Do r. 1588 bylo v Kolíně 27 osedlých židů, kteří své domy měli; do roku 1608 skoupili s dovolením konšel 5 dalších domů v židovské ulici, na něž křesťanských kupců nebylo, a tak se rozmnožil počet osedlých židů na 32; při

těch pak dralmě jiných rodin židovských v nájmu zůstávalo. Považíme-li, že r. 1618 bylo v celém království českém 382 osedlých židů, tož již tenkráte měl Kolín po Praze nejčetnější obec židovskou. K městu neplatili žádných poplatků, mimo ty, co oněch pět domů křesťanských koupili; také ubytováním vojska nesměli býti obtěžováni; však odváděli těžké poplatky do královské komory.[1]) Mezi sebou tvořili zvláštní obec náboženskou; volili sobě vždy na rok tři starší, kteří měli na péči uklízení všech rozepří mezi židy samými. Při škole své[2]) měli židé rabína (r. 1541—59 zastával ten úřad rabbi Mojžíš Malostranský, r. 1588 jmenuje se rabbi Kallman ben Viktorin, 1591 rabbi Isák, 1603—1608 rabbi Michael, 1620 rabbi Pinkas), kantora a školníka, kterýž zastával i úřad židovského servusa. Pro bití dobytka dle svého ritu měli své řezníky, jichž dle smlouvy s městskou radou r. 1572 nemělo býti více než čtyři. Jinak podléhali židé městskému řádu policejnímu i soudnímu; nově zvolení starší jejich pohledávali stvrzení u konšelů, a dostávalo se jim při tom rozličných napomenutí, jako na př. 1603, aby vedle povinnosti své ke každému spravedlivě se zachovali, dále aby zapověděli svým lidem v neděli a svátek po městě se potulovati; řezníci jejich aby křesťanům masa neprodávali, ve fěrtoších aby nechodili a psů zbytečně nechovali. R. 1611 vystavěna pro židy zvláštní šatlava za školou na útraty židů samých; neboť starší jejich sami prve si stýskali, že když který žid do obecné šatlavy přijde, tam prý jen obžerství se oddává, divně se chová a spíše se horší nežli by se napravil.

Kolínští židé měli na všem spůsoby židů polských; poukazují k tomu zjevně jména německo-židovská, jaká svým

---

[1]) Židovská berně v celé zemi roku 1618 obnášela 18000 tolaru, tedy z jednoho osedlého žida 47 tolaru ročně.

[2]) O stáří té školy mnoho se bájilo, a to na základě nápisu, jaký se na nynější škole židovské zachoval a jenž po česku zní: »Vyslyš nás toho dne, kdež Tebe vzýváme. Letopočet staré školy 401.« Číslo 5 na místě tisícu jest po tehdejším spůsobě vynecháno, a tudíž dá se letopočet onen na rok 1642 stanoviti. Za rozluštění toho nápisu děkuji pánům Eliáši Fišerovi v Kolíně a Hynku Zimmrovi v Soběslavi.

dcerkám dávali, na př. Hyndl (kuřátko), Vögele (ptáček Pufl (loutka), Golde (zlatá), Gytl (dobrá), Plumel (květinka i příjmení rodinná, jako Šeftl, Šmerl, Kakrle, Süskind, Manc Šlóml, Kašmaul a j., tak jak vše u polských židů bylo v obyčej Mezi sebou mluvili německy, a v archivu městském nacháze se tytýž cedule jejich německé, chaldejskou literou psané.

Ve výživě své byli nemálo obmezeni, neboť nesměli min domy své míti jiných gruntů, ani doby k chovati mimo kon k tahu.[1]) Také překáželi jim konšelé ujímati se těch řemes a obchodů, které od sousedů provozovány byly; i zůstaver bylo důmyslu židovskému, aby kromě lichvy, kterou provoz vali téměř všichni židé. jiné prameny výživy vyhledával Bohatší z nich měli rozsáhlé spojení obchodní za hranicem kupujíce cizozemské zboží střižné, zbraně, slané ryby, jižı ovoce, sladká vína, jiní zas prodávali skla, krátké zboží k vové i kožené, nástroje hudební i veteš. V knihách smluvníc čteme často o značných sumách, které kolínští židé zahr ničným firmám byli dlužni. Roku 1572 táhli se Normberčar Sebald Airar a Baltazar König k pozůstalosti po Šťastnéı židu pro dluh 1000 zlatých. Roku 1583 byl Mojžíš Benátsk dlužen Martinovi Selingovi v Lukově (v Dolní Lužici) 400 zl Josef Žid Krištofu Weissovi v Solnohradě 422 zl., a téhc roku vyplaceno z pozůstalosti starého Viktorina žida Jan Braunovi v Solnohradě 204 zl. a Donatu Götzovi v Klev (v Poryní) 253 zl. R. 1611 platil Izrael Moravec Bartolomě Podesta v Modeně vlašské 389 zl. Bavorští pláteníci v Land hutu měli r. 1614 u Šímona Isakova 727 zl. a po roce pa 1009 zlatých. I s Jihlavou, Vídní, Lincem i Šteierem mě kolínští židé spojení, a to vše svědčí o rozsáhlém jejich velk obchodu. Prodávali pak buď ve svých domech, aneb jezdi po trhách výročních a mívali vlastní své potahy, jakož témě v každém domě jejich marštale byly.

---

[1]) Chovali si také kozy, které se pásly na parkáně při domech žido ských; ty kozy vylézaly však až na hradby za komonicí bujně tam rostou z čehož vešlo město Kolín v lehkost a posměch u vůkolní šlechty, jakol kozy jim hradby hlídaly. Proto bylo židům r. 1603 pasení koz na parká zakázáno (radní protokol E 14 k 23. Mai 1603).

Od konce 16. století nastala v městě velká kyselost proti židům, když dali se do pokoutního prodeje masa. Dle úmluvy z r. 1572 směli židé pro svou potřebu masa míti čtyři své řezníky; který z nich by však maso z města na prodej vynášel, ten měl pobráním masa a pokutou kopy gr. č. trestán býti. První vykročení z tohoto závazku spůsobila správa zámku kolínského, když zamluvila sobě u židů zadky a droby dobytka u nich poraženého pro zámecké služebnictvo i krmení loveckých psů nizozemských. Totéž pak činila správa císařského zámku poděbradského. Toho použili židé záhy na svůj prospěch, skupovali u vůkolní šlechty dobytek,[1]) napořád ho bili a pod záminkou jízdy do Poděbrad rozváželi zadky hovězí a skopové po vůkolních vesnicích, ba i hostinské domy v Kolíně dávaly si od židů za tmy masa donášeti. Tím pak přišli kolínští řezníci na veliký úpadek, velký díl jich musili řemesla nechati, výsadní krámy své prodati a pak s nouzí a bídou se potýkati. V té příčině šly v létech 1595—1615 časté žaloby konšelů na židy k úřadu císařské komory, potom k samému císaři Matiáši, jejž 23. října roku 1615 písemně prosili, aby stará privilegia cechu řeznického obnovil a rozšířil na ochranu proti těm „židům fortelným a obmyslným“.[2]) — Konšelé také bedlivě k tomu přihlíželi, aby křesťané, mimo obchod, s židy se nestýkali; proto zakazovali křesťanům, aby židům sloužili, pod jejich krovem spali; ba pradleny ani jejich prádlo přijímati nesměly. V čas moru zakoušeli židé veliké protivenství; neboť vždy se jim dávala vina, že ze svých cest obchodních nákazu morovou do města zavlékli; pak nesměli ze židovské ulice vycházeti, ani v kašně svými nádobami vody nabírati; v moru r. 1613—14 dali konšelé oba vchody do židovské ulice zazdíti.

Dle národnosti byli sousedé kolínští velkou převahou Čechové, ačkoli od konce 16. století německý živel v městě

[1]) Na úvěr prodávali jim dobytek páni Hrabáňové na Pečkách, Sigmund z Freudenbachu na Konárovicích, Václav Vchynský z Vchynic a j. Ve smlouvě tržní vždy připomenuto, že mají židé ve smluvený čas zaplatiti beze všech fortelů a obmyslů židovských (kniha purkmistrská F 1 k r. 1601—1610).

[2]) Kopiář č. 3 k 23. Oct. 1615.

silně se šířil, zvláště mezi nájemníky a podruhy; městská správa pak musila k tomu přihlížeti, aby radní písaři a servusové znalí byli jazyka německého. Stávalo se, že soudní jednání se protáhlo výmluvou některé ze sporných stran, že prý jazyka českého není dobře mocna. Roku 1618 shledáváme mezi městskými sousedy tyto Němce: Pavel Krum z Jihlavy, Valentin Siebert zámečník, Hans Payer z Vrchlabí sladovník, Michálek Stiller z Vrchlabí sladovník, bradýři Jan Purkhart Olomucký a Andres Erhart, mandléř Daniel Gruntmann a uzdař Jan Krebs. Na předměstí usadilí byli řemeslníci němečtí Abraham Beyer, Balcar Beuthner a Mikuláš Neylink (z Sas) mandléři, Augustin Borč a Matouš Hybner jircháři, Krištof Praun lazebník, Krištof Hartl z Trutnova forman, Petr Švob kovář, Tomáš Khervic a zeť jeho Jan Neymon, Michl Hans z Drážďan a j. Však není pochyby, že ti Němci dle možnosti živlu českému se přispůsobovali, jakož počátkem 17. století bylo tu něco měšťanů Čechů, jichž otcové byli Němci, jako Daniel Richter, syn Jakuba Richtra z Wilfersdorfu (v Kladsku), Daniel Hyttich, syn Michala Hytticha německého jircháře.

Zajímavo jest, že i Vlaši tehdá v Kolíně se zdržovali. V létech 1587—1599 měl tu sousedství právník Jeronym z Florencie; roku 1600 zemřel tu Antonín Deravenna, vlašský zedník, po němž řemeslo vedl syn jeho Jan Rudolf, a ten od r. 1610 byl na Zálabí osedlý. R. 1615 zemřel Antonín Losio, Vlach, zedník v nájmu přebývající, člen bratrstva literátů latinských. R. 1616 přišli ze Vlach jeho přátelé Antonín Pandolfo a Jan Baptista Belizario z města Plurs[1]) a odvezli dcerku jeho Alžbětu zpět do své vlasti, vyzdvihnuvše z sirotčí pokladny 109 kop gr. míš. Počeštilý Vlach byl vladyka Burian Zigotta z Ostrova, syn Lukáše Zigotty, dvorního trubače císaře Rudolfa; zemřel tu roku 1602.

Rozličná registra berničná, založená s povolením sněmů na vojnu s Turky v Uhrách, zachovala nám zajímavá udání

[1]) Ono město Plurs bylo v srpnu r. 1618 strašnou strži skal zasypáno, při čemž do 2400 lidí zahynulo. Místo, kde stálo, ukazuje kaštanový háj blíž Chiavenny u jezera komského.

statistická o tehdejším stavu města Kolína. Roku 1567 platil Kolín mimořádnou berni z 229 domů sousedských, a zaujímal v tom dle velikosti z 29 královských měst teprvé 22. místo, maje za sebou pouze Kouřim, Č. Brod, Rakovník, Rokycany, Vodňany, Poličku a Dvůr Králové.[1]) Náležel tedy Kolín mezi malá města královská. Roku 1603 počítalo se v Kolíně 213 osedlých sousedů, 31 osedlých židů, 340 komínů, 15 kol mlýnských. R. 1606 platilo se z obilí při městě sklizeného, a sice z 7900 mandel ozimi a 4424 mandel jaře. Od r. 1598—1610 poráželi řezníci v průměru ročně 40 volů polských a uherských, 32 volů českých, 97 krav a jalovic, 121 telat, 30 vepřů, 846 kusů drobného dobytka, a vyšenkováno bylo v městě 581 věder hostinského vína i 231 pinet páleného vína.[2])

Mělo-li město r. 1567 křesťanských domů 229, k tomu židovských domů 27, tu když na každý dům po 12 obyvatelích čítáme, dá se na onen čas počet obyvatelstva páčiti ke 3000 duší.

Výživa obyvatelstva.

Zemědělství bylo podstatným činitelem výživy sousedů. Však na onen čas mělo poněkud jiné poměry nežli nyní; zejména spůsobovaly veliké hladiny rybníků podnebí značně vlhčí.[3]) Orných gruntů bývalo méně, luk však více než nyní; obzvláště velké byly louky k Nové Vsi, Pašiněvsi, St. Kolínu, Třemdvorům i Hradištku; na kamenitých výšinách bývaly pastviny. Během 16. století orné grunty silně se drobily; kdežto v době Jagellonské kupovány byly v lánech, půllánech a čtvrtích, koncem 16. století byly lány jen při obecních dvořích; grunty sousedské měřily se na záhony, jichž

[1]) Památky Arch. VII. p. 547.

[2]) Viz přiznání obce v kopiářích 3—4 na různých místech, zvl. k r. 1613.

[3]) Nejčelnější rybníky tehdá byly: kelský za N. Vsí, tři u Štítar, velký u Libenic, dva u St. Kolína, ovčárecký, zvláště ale bačovský, 635 jiter pudy zaujímající.

10 kop činily jeden lán, čili dle nynější výměry 70 korců. Poněvadž městská obec sama měla as 21½ lánu (2118 měr) ve své správě, byla rozsáhlost sousedských gruntů ovšem menší než nyní. Roku 1618 měl nejbohatší polař v městě, Šímon Šilhánek z Choustníka, 20 kop záhonů rolí, tři veliké zahrady, chmelnici, šest luk a za Labem kus lesa. Kupní cena rolí byla vysoká; r. 1596 koupili konšelé ke špitálnímu dvoru od Jakuba Krčína z Jelčan lán rolí u Pašinėvsi za 530 kop gr. č. hotových peněz, tedy záhon po 53 groších; r. 1589 koupili roli na výšině za židovskou zahradou, záhon po 37 groších; 1596 stál záhon rolí na cestě k Hoře 64 gr. č. hotových peněz. — O způsobě hospodaření dávají nám zprávu registra z dvorů obecních. R. 1565 zaseto bylo při zádušním dvoře špitálním pšenice na 13 kopách záhonů, ovsa na 11½, žita na 8½, ječmene na 5, hrachu na 2 kop. záhonů, na malých kouscích i konopí a proso; úhorem zůstávalo 5 kop záhonů. R. 1606 při obecním dvoře klusákovském bylo 24 kop 44 záhonů rolí, z toho oseto bylo pšenicí a žitem 43%, ječmenem a ovsem 39%, úhorem zůstávalo 18%. Hospodaření bylo dosti pečlivé; císařský richtář Mr. Jan Pachta z Rájova (1586—1621) své role dával dvakrát podorávati a pilně hnojiti.[1]) Jen při setbě se obilím plýtvalo; r. 1606 seli při obecných dvořích na kopu záhonů 10 korců žita, na jinou kopu 7½ korce hrachu. Pěstovali tehdáž při městě také zelí, sladkou řípu, len, mák i šafrán. Na všech příhodných stráních za městem byly hojné vinice, jinde, zvláště za horským předměstím, i chmelnice; zahrady ovocné táhly se daleko za předměstí; v nich pěstovány byly též melouny vyhlášené dobrotou, pro něž si zemští úředníci často vzkazovali k městské radě a celé káry si jich dovážeti dávali.[2])

---

[1]) Viz psaní k Adamu Skálovi do Vodňan v říjnu 1599 v kopiářích č. 2.

[2]) V září 1550 děkoval podkomoří Jiřík z Gersdorfu radě kolinské za poslané melouny, žaloval však, že je od potvorníka kočího teprv v 19. hodině obdržel a tak své pány hosty jimi uctíti nemohl. R. 1568 psal podkomoří Burian Trčka z Lipy Kolínským, aby se přičinili a k hostině dne 25. srpna poslali mu dvě kopy dobrých velkých melounů, že rád za to zaplatí (listy v svazku korrespondencí podkomořských).

Místní názvy gruntů, běžné v 16. století, tyto znamenáme: Zahrady a chmelnice v hliništích, na skřivánčím vrchu, na Lezkově, vinice na stráži, u punčochy, v lošich, u stínadel, u studýnky, role u skalky a ve vůkénkách blíže Štítar, u hřmotné skalky, v káranci, na velbloudě, na lomci, u hrušek, za hyvlí, v Hánínė, pod mandlovým mostem; louky za brodcem, ve vykapounich, za hatí, ve strži, v karbanu, pod zabitým, v píšťalkách, v okrouhlíku, v Licku.

Rozsáhlosti travné půdy odpovídalo i hojné chování dobytka. R. 1593 bylo v dolejším dvoře polepském na pět lánů rolí osm koní, 20 krav dojnic, 20 jalovic, 330 ovcí, 15 sviní, kopa slepic, 6 husí. R. 1606 v obecném dvoře klusákovském (194 korců rolí) byly 4 koně, 7 dojnic, 10 jalovic, 16 sviní, 25 prasec mladých. Též o chování včel jdou zprávy; r. 1616 šly žaloby, že jednoho dne bylo sousedům na kutnohorském předměstí do 40 úlů od zlodějů vyloupáno a vybráno.

Průmysl.

Dle přiznání městské rady záležela hlavní podstata městské živnosti na sladování a vaření piva. Než jen majitelé domů uvnitř hradeb směli se živnosti pivovarní ujímati, či jak tenkráte říkali „sousedstyí v městě užíti.“ Z tohoto sousedství byli vyloučeni páni a zemané, když v městě dům koupili; jen starousedlí zemané směli v tom výminku činiti. Bohatší měšťané měli pivovary vlastní ve svých velkých domích, kteréž pak značně vysoko ceněny byly. Dům nárožní proti radnici, v němž v létech 1599—1613 pivovar k spuštění přišel, pozbyl tím na hodnotě 150 kop gr. č. Počet takových velkých domů nebyl stejný; r. 1503 bylo jich 11, v polovici 16. století však 20, koncem 16. století zas těch soukromých pivovarů ubývalo. Ostatní sousedé pak všichni, kdož zastati mohli náklad na várku, vařili v určitém pořádku na pivovaře

obecním v radnici. Ve várkách pak od r. 1499 zachovávalo se pravidlo, že nákladníci brali na půl várky 11 korců sladu pšeničného, bez přímësku ječného sladu, a z toho měli uvařiti 10 sudů piva; nižádný nákladník neměl častěji vařiti než týdně jednou po celé, neb dvakrát po půl várky. Nad zachováním toho pořádku bděl přísežný šrotýř (sladomel), který slad na várky odměřoval a do mlýnů na semletí vozil. Smlouva svatováclavská r. 1517 zrušila výsadu měst ve vaření piva, a povstaly blíž města pivovary nové, jako na kolínském zámku. v Nebovidech, Pečkách, Konárovicích, Ratiboři, Kbele a j. Tím pak menšil se odbyt piva městského, takže roku 1611 nemohli konšelé majitelům pivovarů ani ve dvou týdnech jednu várku propustiti. Při tomto obmezování pomáhali si nákladníci tím, že se dávali do tak zvaných várek studených, kdež svařivše na předepsaný počet sudů mnohem více sladu, pivo tak silné potom vodou rozřeďovali, jen aby více piva mohli prodávati. Tím zároveň obcházeli dědičnou daň (groš ze sudu), a pak dočasnou daň posudní (6 gr. ze sudu). V té příčině svolal cís. richtář Mr. Jan Pachta 19. září 1590 nákladníky na radnici a napomenul je, aby ve várkách spravedlivě se zachovali, více sladu, než na var náleží, nepřibírali, ani do sudů víc, než vyměřeno jest, nespílali, nýbrž ve slušnosti, mírnosti a hodnosti piva vařili.[1]) S tím zmenšením varů souvisí též ubývání sladoven, jichž r. 1503 bylo 20, r. 1618 však již jen 7.[2]) Vařena bývala piva bílá (pšeničná) a hořká (ječná).

Z register poplatních dovídáme se, že r. 1597 uvařeno bylo 2401 sud piva bílého i hořkého, 1599 pak 1782 sudy, 1609 zas 2090, r. 1611 jen 1749, r. 1612 1779, 1613 1749, 1615 dokonce jen 1617 sudů.

V 16. století provozováno bylo v Kolíně vinopalství, ač ve skrovničké míře. R. 1542 jmenuje se tu Bernart vino-

[1]) Radní protokoll E 6 k 19. Sept. 1590.

[2]) Roku 1618 následující sladovny jsme vyšetřili: v domě Sokolovském v rynku (č. 72), na pražském předměstí Šilhánkovská, Volfa Nyškovského, Dupáčkova a při dvoře JMC. richtáře, na kouřímském předměstí Melounkovská a Hyttichovská (kdež podnes »v sladovně« říkají).

pal, později Jan Knap vinopal. Výroba děla se obyčejně z vinných kvasnic, z vína špatného, počátkem 17. století přepalováno bylo pivo, které nešlo na odbyt. [1]) Roku 1599, kdy řádil mor, bylo prodáno 509 pinet, roku 1600 360, roku 1602 140, roku 1608 83½, roku 1610 210, roku 1611 104 pinty páleného. [2])

Z větších závodů průmyslových jmenovati lze tři veliké mlýny labské, a sice zámecký, podskalský a hrobský, dále tři cihelny, z nichž jedna soukromá již r. 1544 stála někde při Labi, jedna obecní byla v hliništích při pražské silnici, a třetí vystavěna jest za Labem směrem k Ovčárům r. 1550 od pokrývače Valentina Hulfeyra z Budějovic, jemuž dán závazek, aby obci 100 cihel zdicích neb dlaždic nic dráže než za 5 gr. č. prodával. R. 1571 obdržel cís. richtář Kašpar Šmidl z Eberka na konšelích povolení, aby při svém dvoře na pražském předměstí (pod nynější Červenicí) směl páliti sanytr, a k tomu bral zemi po těch smetištích a všudy okolo města bez ublížení sousedů; na potřebnou k tomu vodu směl sobě na obecném místě při židovské zahradě zříditi rybníček. [3]) Leč nedlouho tu práci provozoval a brzy se škodou jí nechal. Když pak r. 1588 Martin sanytrník prosil za propuštění své živnosti, již zříditi chtěl při kostele sv. Jana, konšelé se mu v tom odepřeli, poněvadž prý dříví jest v městě drahé a místo k tomu řemeslu nespůsobilé.

Řemesla roku 1541 se dělila na 12 cechů, jež byly: řezníci, kožišníci, ševci, tkadlci, pekaři, krejčí, kováři, olejníci, sladovníci, koláři, pivovarníci a koželuzi. V tom seznamu postrádáme cech soukenníků, jichž řemeslo během 16. století v Kolíně téměř úplně zaniklo,

---

[1]) Dne 24. Sept. 1619 napomínán Matěj Lonek soused, aby daň z páleného odvedl; kterýž odpověděl, že když nemůže piva odbýti, musí je dáti spáliti; když pak z piva již platil, z páleného že platiti nebude (radní protokol E 24). Potom 13. Mai 1620 nařízeno páleníkům, aby pálili z hodných materií a ne pak z nehodných smotláků.

[2]) Třicet pinet počítáno na jedno vědro.

[3]) Kniha smluv F. 1 k r. 1571.

začež rozšířilo se přistěhovalými Němci mandléřství (čili pláten barvířství). Podobně zanikl i cech slanařů. Cech olejníků posléze r. 1585 se jmenuje, a potom to řemeslo úplně přestalo. Na krátko vzniknul i cech vinopalů (1548—55). R. 1565 založen cech mlynářů, 1585 obnoven cech provazníků, r. 1596 cech zámečníků. K cechům řemeslníků přidružily se jiné cechy, jako r. 1570 šenkýři, 1577 rybáři a kaprníci, roku 1618 povozníci (landkočí). Roku 1618 byli v městě tito cechové: Řezníci, sladovníci, mlynáři, pekaři, krejčí, kožišníci, tkadlci, spojení kováři a koláři, ševci a hrnčíři, truhláři a zámečníci, rybáři a kaprníci, pak bednáři, šenkýři a landkočí. O síle těch cechů není zpráv, leda o krejčích, jichž r. 1620 bylo třicet. Všech cechů nejbohatší byl řeznický, neboť měl značné jmění, zejména mnoho luk. Z jiných řemesel poskrovnu se provozovalo koláčnictví, perníkářství, kloboučnictví, rukavičnictví, zednictví, tesařství; jednotlivě vyskytuje se některý zlatník, mečíř, platnéř, kotlář, hodinář, pokrývač, uzdař a j. Mydlářství v Kolíně roku 1584 císař Rudolf II. zapověděl a nařídil, aby všecky loje do Kutné Hory na svaření vezeny byly; [1]) chtělť zajisté tomuto městu, jež hynulo pro úpadek svého hornictví, jiným spůsobem k výživě dopomoci. Napotom ani ten jediný mydlář, jenž v Kolíně zbyl, pro hojný přívoz svíček a mýdla z Hory obstáti nemohl.

Konšelé byli vždy bedlivi, aby lidé od řemeslníků poctivě byli obslouženi. Již r. 1494 vyměřili olejníkům, že z věrtele suchého semence konopného mají dělati 6 liber oleje, z věrtele semence lněného aneb máku po 7 librách; za práci nemají žádati než 7 peněz bílých z věrtele. Dle nařízení konšelského roku 1564 měli z věrtele semence konopného dělati $5\frac{1}{2}$ liber oleje a tři pokrutiny, z věrtele máku $7\frac{1}{2}$ liber oleje a dvě pokrutiny. Po r. 1585 olejnictví úplně přestalo, a větrný mlýn nad Štítáry, který za olejnu sloužíval, snešen a rozebrán byl r. 1590. Ze všech řemeslníků zakoušeli pekaři nejčastějšího kárání od konšelů. Od r. 1590 často se opakovaly rozkazy, aby pekaři jinde obilí nekupovali než v městských špejchařích;

[1]) Archiv městský fasc. IV. (v radní truhlici rozházený).

semílati jinde nesměli než na obecních mlýnech; pak často se stávalo, že pekli nehodné a lehké chleby, začež byli pokutováni zabavením zboží, vsázením do šatlavy, a konečně dopustili konšelé, že i jiní sousedé dali se v pečení chlebů, které ženy jejich v čas trhů týdenních na rynku pod plachtami prodávaly. Rovněž dbali konšelé o to, aby pekaři jiné zboží své, jako húsičky, žemle, koláče a preclíky v dobré hodnotě pekli.

Obchod v Kolíně byl čilý. Již s vrchu bylo vypravováno, kterak židé provozovali rozsáhlý obchod zahraničný; v městě samém odbývány byly každý pondělek i čtvrtek trhy na obilí, máslo, sýr, len, konopě, vejce a j., kdež zas místní řemeslníci, kramáři a židé pod loubím v boudách a na štokách rolníkům na odiv a prodej vykládali. Jiné krámy nacházely se v obecních kotcích vedle radnice. [1]) Výroční trhy byly dva, jarní o svátostech, letní o sv. Bartoloměji, při nichž od roku 1615 byly i trhy na koně. Tyto trhy bývaly velmi hlučné, a nejen náměstí, nýbrž i ulice až po samé brány byly plny prodavačů. [2]) Naopak zas kolínští řemeslníci se svým zbožím jezdili i na vzdálenější trhy, do Litoměřic, Jihlavy a j. Místní obchod pak zpeněžoval mouku, kroupy, železo cáhlavské a jevínské, střižné zboží a j. V Kolíně setkávaly se dvě hlavní silnice obchodní, jedna od Lužic k Vídni, druhá od Bavor, Plzně, Prahy k Olomúci, do Slez i Polska, a tím stával se sběh cizích lidí v Kolíně velmi živý, pro jejichž pohodlí bylo v Kolíně šest hostinských domů, a sice „u zlatého lva“ (číslo 90), dále dům Kolkovský (číslo 89), obecní dům (šenkhaus, číslo 77), u Michálků (číslo 45), dům Kartákovský (číslo 44) a Sakovský (číslo 7).

Rybolov v Labi valně sešel, a roku 1556 viněni jsou v tom rybáři, že lovíce otkami, mnoho plodu tím zmařili.

---

[1]) Nacházely se v jedné polovici nynějšího pivovaru městského.

[2]) R. 1610 platili na trhu z místa: plátennici po 4 gr., Marta varhanice 7 gr., pernikář z Hory z dvou míst po 7 gr., kráječi suken z prvních míst po 7½, z druhých po 5, ze zadních po 1½ gr., jircháři přespolni po 7½, domáci po 4 gr., žid z Prahy 28 gr., ševci a mečířky při jarním trhu 1 gr., při letním po 2 gr.

Za to zmohlo se v 2. polovici 16. století kaprnictví čili obchod s rybami. Sousedé kupovali kapry a štiky často po 20—40 džbeřích z rybníků na panství kolínském, poděbradském, chlumeckém, pardubském, novodvorském i ratajském, chovali je pak v sádkách (haltýřích), jichž bylo v rameni Labe za špitálem sv. Jana 14, a pak zas po kusích s užitkem prodávali.

O zdravotnictví zachovaly se zprávy velmi spoře; jen tolik víme, že léčení nemocných konali bradýři či, jak jim později po vlašsku říkali, barbíři. Zámožnější nemocní zajížděli k přespolním lékařům, na př. do Mladé Boleslavi, kdež poleželi. V některých případech povoláni byli k nemocným i samoukové; n. p. r. 1598 psali konšelé panu Václavu Vlkovi z Kvítkova a na Sedlově, kterak Pánbůh ráčil Jana Skálu ze Zhoře, spoluradního, navštíviti těžkou nemocí, pro kterouž on Skála dobrého a zdravého rozumu pozbyl; i majíce prý to vědění, že jedna poddaná v Sedlově ve věcech lékařských se obírá a lidem v nemoci postaveným s pomocí boží pomáhá, tedy že prosí pana Vlka, aby jim poslal tu poddanou svou, by nemocnému dle možnosti ke zdraví pomohla.[1]) Od roku 1590 nacházela se nemocnice chudých při kostele sv. Jana na předměstí horském (čís. 11).

Pro teplé koupání byly při Labi pod labskou branou dva lázeňské domy, jeden nad mostem, druhý pod mostem. R. 1513 povstaly spory mezi oběma lazebníky a z toho pak nedostatek teplého mytí. Tedy dali konšelé oběma lazebníkům nařízení, aby o štědrý den a pak každou sobotu najednou topili, ostatní dni pak aby se v topení střídali. Roku 1518 nařízeno jim bylo společné topení též v pondělí masopostní, v pondělí po květné neděli až po středu sazometnou, ve středu před Božím Tělem a ve dni jarmareční. R. 1559 dostali nařízení, že za pondělecní teplé koupání nesmějí více bráti než od tovaryše řemeslnického $3\frac{1}{2}$, od pacholíka $1\frac{1}{2}$ peníze. Kdyby který pacholík neb tovaryš za příčinou mistra svého do lázně přijíti nemohl, měl za ně mistr zaplatiti, jako by lázně byli užili. R. 1564 lázeň pod mostem navždy přestala

[1]) Kopiář 2. k r. 1598.

a proměnila se v dílnu koželužskou. Druhou lázeň držel r. 1565 po Ondřeji Dobrém Bartoš lazebník, prodal ji pak r. 1592 Marku Gyntherovi Němci za 125 k. č., týž r. 1595 Krištofu Praunovi, zůstaviv mu tam 4 sáhy dříví, pilu, sekyru, tři vany, dva stoly, dvě lůže, 30 škopků, truhlu, 2 ručníky, 4 bidla a buben, kterým se ohlašovalo v městě, že lázeň jest vytopena.

Hlavní chrám sv. Bartoloměje.

Velebná tato památka gotického stavitelství potřebovala počátkem 17. století rozmanitých oprav, aby na ni zkáza nepřišla. V sezení rady dne 13. června 1612 nařízeno pánům starším obecním, aby s tesařem vyšli na věže kostelní a ohledali, jaké tam nebezpečí hrozí, by to v čas opatřeno bylo. Tu pak se shledalo, že krytí jest schátralé, a v bytu hlásného na polední věži průčelní že podlaha jest vyhnilá. Na to jednali konšelé s radou nimburskou, aby jim odprodali břidlici zbývající od stavby věže jejich r. 1610 bleskem zapálené; později koupili břidlici na panství kosteleckém; z nedostatku peněz odložena ta práce k podzimku roku 1614, kdež svěřena byla pražskému pokrývači Tomáši Štočkovi, tak aby ji k schválení lidí dobrých a umělých provedl. Potom v červnu roku 1619 dány na kostel nové žlaby, aby klenutí nezamokalo. Po strašné vichřici s krupobitím, která na den sv. Jana křtitele r. 1619 zuřila, vydáno přes 20 kop grošů č. na sklenářskou práci při kostele. Na velké zvonici visely čtyři zvony; největší z roku 1500, váhy 25 centů, zván byl Ptáček, druhý Mníšek; druhé dva snad byly as tytéž, které r. 1552 pro Kolín ulil kutnohorský zvonař Tomáš Klábal. O velkém zvonu Vužanu byla již řeč při době Jagellonské. Městské hodiny, které byly na půlnoční věži, r. 1619 spravil slezský hodinář Matěj Drobiš, začež obdržel 15 kop grošů a na rok bezplatný byt v kouřimské bráně.

I vnitřek kostela hleděli konšelé náležitě upraviti. Roku 1600 zavěšen v kůru před hlavním oltářem veliký skleněný svícen, zakoupený za 25 kop gr. č. z odkazu Buriana Kasalického z Kaštic; velké varhany na kruchtě opravil r. 1607 německý varhanář Linhart za 40 kop gr. č.; roku 1610 vyhozeny s velkého oltáře nevkusné stojany (flanky) na světla a zakoupeny cínové svícny. Kaple v ochozu za hlavním oltářem opatrovány byly od předních cechů; tak mluvilo se o kapli pekařské, řeznické, sladovnické; poslední kapli na pravé straně opatrovali bratři literati latinští. Kapli na polední straně blíž hlavního vchodu opatrovali vladykové Semechovští z Semechova, kteří v Kolíně od r. 1523 po měšťansku žili, a ve sklípku té kaple měli svůj pohřeb; leč chudnouce málo o ni dbali, a r. 1602 byl pan Ambrož Semechovský od rady napomenut, aby tu kapli aspoň šindelem dal pobíti, aby na klenbu nepršelo. Kolem kostela byl hřbitov na severní straně hrazený vysokou zdí, do níž dvě gotické branky zadělány byly.

Záduší kostela sv. Bartoloměje v 16. století spadalo v jedno se zádušním dvorem špitálním. Teprve počátkem 17. století vedli dva měšťané (kostelníci) zvláštní účty záduší kostelního. Od roku 1612 docházely pro dobro toho kostela užitky z 50 záhonů rolí za všemi svatými, odkázané r. 1611 od Havla Roryce, úroky z jiných zádušních rolí 6 kop 32 gr., a 20 grošů úroku ze zádušních krav. Dále odváděli šenkýři z každého vědra odbytého vína ke kostelu po groši, cech řeznický na vosková světla 1½ kopy, a z jedné louky u Hradištka 3 libry vosku. Pro dobro záduší konána byla oféra (petice) kostelní sedmkrát do roka, a r. 1619 vynesla 12 kop 31 grošů č. Od zvonění ve velké zvony k pohřbům scházelo se 4—6 kop gr. č. Veškeré tyto důchody zádušní obnášely r. 1608 37 kop 15 grošů, 1617 36 kop 18 gr., 1620 41 kop 12 grošů. Z toho zapravovali kostelníci menší opravy na kostele, faře i škole, metení, mytí i praní, za světlo i obětní víno; inventární nábytek doplňovali a nad to kněžím ještě v kuchyni přilepšovali.[1]) Mimořádné důchody mělo záduší

[1]) Hojná jsou registra kostelnická v archivu městském »záduší«.

z dobrovolných odkazů. Již tehdáž byl obyčej, pochovávati mrtvé na hřbitovech u sv. Víta neb u sv. Jana. Kdokoli žádal pohřben býti na hřbitově velkého kostela, musel dáti 5 kop; však pohřeb v samém kostele, ve sklípkách pod dlažbou, stál nejméně 10 kop. Byli pak nábožní lidé, kteří za takový pohřeb mnohem více kostelu odkazovali; r. 1571 dostalo se takto k záduší od Jana Brtnického pekaře 80 kop, r. 1573 od ženy jeho 50 kop, 1589 od Matouše Hozia Mýtského 30 kop, 1596 od Jana Melounka 25 kop, 1598 od Buriana Kasalického z Kaštic 25 k., 1605 od Markéty Krčínky z Jelčan 50 kop.

Duchovní správcové od roku 1532 požívali důstojenství děkanů, a dosazováni byli svobodnou volbou konšelů a konfirmací od konsistoře podobojí; ve svém úřadě podléhali dozoru arciděkanů kutnohorských. O vezdejší potřeby duchovního správce konšelé dobře se starali, a na to vydávali ročně 62 kop grošů č., pro kaplana 4 kopy, pro farní kuchařku, po případě manželku děkanovu $3\frac{1}{2}$ kopy, spotřebu paliva, dvě bečky soli, 14 sudů piva, 14 korcu žita, 2 korce pšenice, 2 korce hrachu, 4 korce ječmene, 9 korců ovsa, 80 žejdlíků másla, dva bochníky sýra, smetany a mléka dvakrát týdně, k postu džber kaprů, k masopostu krmného vepře. [1]) Za to však měli děkanové povinnost, stravovati kaplana a tři officialy školní. Kostelníci z důchodů zádušních vypláceli děkanovi jarmarkales přes 2 kopy, spravovali jeho vinici na parkáně, kupovali mu do kuchyně hrnce, náčiní vařicí, lojová světla a všecky potřeby domácnosti až do koštěte a přesličky. Značným důchodem děkanů byly záplaty od svateb a pohřbů.

Ne dlouho po roce 1527 byl duchovním správcem v Kolíně kněz Jakub, prve farář u sv. Štěpána v Praze, nepřítel Lutheranů, kterého pak Kolínští pro nezbedné jeho chování z města vyhnali. [2]) Roku 1532 zvolen farářem kněz Jan, prve farář lysský; ten zjednal sobě mládence Jana za kaplana svého. Roku 1533 byl duchovním správcem v Kolíně kněz

---

[1]) Kniha purkmistrská F I fol. I.

[2]) Viz utrpení církve české od J. A. Komenského.

Ondřej, požívaje titule děkanského, nepřítel novot Lutherových; r. 1536—39 byl děkanem kněz Šímon, při něm kaplan Jan z Písku; r. 1545 byl děkan kněz Kliment pro šíření bludů od konsistoře pražské sesazen. Nástupce jeho byl kněz Pavel Kulhavý, při něm r. 1551 kaplani Václav Voves z Rychnova a Jiří Krispus z Malína. Potom odešel kněz Pavel s ženou svou Dorotou do Hory, a místo jeho v Kolíně zaujímal v létech 1554 a 1558 kn. Václav Brodský, který pak r. 1572 byl děkanem v Litoměřicích; při něm byl r. 1554 kaplan Krištof Slonek z Žatce. R. 1563 jmenuje se děkan Matouš Červ, výtečný kazatel, který tu r. 1570 zemřel, zůstaviv vdovu Dorotu švadlí a sirotky. [1])

Při něm byl kaplan kněz Jan, lehkomyslný a svárlivý, a r. 1565 byl z fary vyhnán. R. 1570—80 byl děkanem kn. Jan Kostelecký, prve farář v Libici, po něm kněz Matěj Jahódka (Fragarides) z Chrudimi, který pojal za manželku městskou dcerku Marianu Šárkovu. Byl pro svou nábožnost a učenost velmi oblíben v městě; však r. 1593 pro nedostatek zdraví odešel na méně namáhavou faru v Labském Týnci. Kolínští pak povolali na jeho místo píseckého děkana Jana Tribulecia z Libkovic, a když ten, jsa stařec vetchý, již r. 1595 zemřel, zůstaviv vdovu Dorotu a syna Zigmunda, zastával služby boží v Kolíně horský kaplan Jan Mikulec do příchodu zvoleného děkana Jana Trenčínského, prve faráře v Třebenici. R. 1597 však opět kněz Matěj Jahódka vedl duchovní správu v Kolíně, a zemřel tu r. 1604. [2]) Za ten čas tu byli kaplani 1585 Jiřík. 1588 Václav Roudnický, jenž oženil se s Marianou, děvečkou sedlářovou, 1590 Martin Filadelf Zámrský, jenž roku 1595 odešel na faru do Krečhoře, Ondřej Rosenthaler Budyňský, Vít z Velenky, Valentin Aquin Evančický, 1600 Matěj Urbanovský. R. 1604—1606 jmenuje se děkan Jan Theofil Turriades z Prahy, 1606 Blažej Borovský z Borovna, 1607—1609 Michal z Poličky;

[1]) Náhrobni kámen jeho zachoval se v dlažbě kostela, ale valně setřený.

[2]) Kšaft jeho uvádi lib. contr. 7 k r. 1604. Vynikl též co spisovatel knižky „sepsáni o novém zemětřeseni“. (J. Jireček, Rukojeť k děj. české literatury I p. 30.)

při nich kaplani Vít Bělský, potom Adam ženatý; dále děkan Achacius Městecký, který stále churavěje a na lidské udělání si stýskaje, tu 31. prosince 1610 zemřel. Vdovu jeho Dorotu pojal k manželství jeho kaplan Jan Raffanides Milinský, kterýž pak odešel do Hory. Potom povolala obec na děkanství kněze Jana Kubína Církvického, dříve faráře ve Chvátlinách, jenž měl za manželku Alžbětu Drobilovu z předměstí zálabského; do r. 1613 pomáhal mu kaplan kn. Jan Žatecký, až odešel na faru v Křečhoři. Děkan Kubín, jsa prudký a nesnesitelný, musil o sv. Jiří 1616 z místa svého ustoupiti, a správy duchovní pak ujal se stařičký Jiří Chiliades, dříve farář v Dobrovítově, jenž s ženou svou Zuzanou tu rok 1620 přetrval, maje při sobě kaplana Cypriana Žumberského.

Mimo kněží zaměstnáni byli při chrámě varhaník a zvoník. R. 1591 jmenuje se varhaník Florián Sokol Roudnický, 1603 Johannes Šubert, 1611—1619 Melichar Peem Němec. Varhaník, ač měl v neděli a svátek sotva hodinu služby, měl dobré opatření; dostával od obce byt, palivo a 26 kop gr. č. ročně.

Služby boží, či jak později se říkalo „pocty boží", od r. 1604 konaly se dle spůsobu lutheranů, a ornáty byly tehdáž z chrámu vyvrženy. [1]) Jakkoli se ta změna stala z vůle konšelů a sám cís. richtář Mr. Jan Pachta z Rájova to schvaloval, bylo přece v městě příliš mnoho těch, kterým se po staré okázalosti kostelních obřadů stýskalo; ti proti novým obyčejům brojili, do kostela děkanského nechodili, a raději na služby boží do Ovčár putovali, kdež farář Rauner se držel starého obřadu podobojích. Z toho povstávaly r. 1611 nemalé hádky mezi obyvateli kolínskými, z nichž jedni děkanu Kubínovi, druzí faráři ovčáreckému láli. Dorota mečířka, která ve své chalupě za Labem pálené prodávala, tvrdila, že ten nový děkan se jí za hroma nelíbí, a že raději choditi bude do Ovčár. Proti tomu zas mluvil soused Pavlounek, že prý ten ovčárecký kněz jest lhář a pletichář, jedněm svátost pod jednou, jiným pod obojí rozdává, a beře od karet i kostek. Zvěděv o tom kněz

[1]) Radní protokol E 25 k 12. Nov. 1621.

Rauner, žaloval pro urážku na cti; ale konšelé ztrestali vězením obě strany, Pavlounka i mečířku, poněvadž se všetečně a nešetrně v soud vydali o knéžích.[1]) Toho času stýskal si kněz Rauner do žáků městské školy, že na vrata jeho domu v Kolíně pod zvonicí (č. 23) lípali verše na potupu jeho kněžství. Hádky o ty ceremonie trvaly pak dlouho; ještě 5. října roku 1612 viděli se konšelé nuceni, svolati všecku obec do městské nalévárny, kdež cís. richtář M. Jan Pachta z Rájova domlouval sousedům, že netoliko oni sami, ale i manželky, dítky i čeládka do církevního shromáždění ani v neděli a svátek, ani ve dni všední nechodí, nýbrž pana děkana všetečně pomlouvají, a k slovu božímu v čistotě kázanému se chovají, jako na onen čas za starého zákona lid židovský, když po egyptské cibuli a česneku zatoužil. Na konec přísně a pod skutečným trestáním zakázal, pana děkana valchovati a kostel ovčárecký navštěvovati.

Postavení duchovních správců v Kolíně bylo pevné, a město vždy těžce neslo, jestliže děkan, jsa jen poněkud snesitelný, dával výpověď z úřadu. Roku 1593 vinila rada obec týneckou z nesousedství, když děkana Jahódku k sobě přizývali. Když r. 1619 děkan Chiliades se opovídal, že tu od půlléta nebude, odebrala se k němu všecka rada s prosbou, aby od nich se netrhal, a připomenuli jemu některé z předešlých děkanů, kteří bez příčiny sobě dané od obce se trhnuvše, potom všelijak od boha navštěvováni byli. Tak přiměli děkana k setrvání. Však stávalo se také, že někteří kněží nechovali se šetrně k radě a sousedům, soukromý hněv svůj na kazatelnici vylévali a z kazatelnice mstitelnici činili. Takový kněz dostal od rady vážné napomenutí, a když se nespravil, dána mu pololetní výpověď. V druhou neděli postní r. 1606 děkan Turriades vynadal s kazatelny konšelům sviní, které se v mlátě a otrubách válejí, lehce tu v městě ke statkům přišedše.[2]) Nepokojně na kazatelně se chovali děkanové Blažej Borovský

[1]) Radní protokol E 18 k 6. Mai 1611.

[2]) Radní protokol E 15 k 20. Febr. 1606. Děkan tu mířil na někdejší akademiky pražské Mistra Jana Pachtu, Cypriana Volyňského, Šimona Šilhánka a jiné, kteří přišedše do Kolína chudí, zde výhodně se oženili a potom v hojnosti byli živi.

i Michal z Poličky. Zvláště prudký v chování svém byl děkan Jan Kubín, který nejen pánovitě se ozýval k učitelstvu, sobě ke správě svěřenému, ale též takové nespůsoby měl, až otcům města za to byla hanba. Na kazatelně se lidí dotýkal a v hádání nepochopitelná se dával, takže lidé nevěděli, kde jest kázání počátek a kde konec, z kteréž pak příčiny sotva desátý z domácích lidí na kázání chodil. O křtech dával dítkám jiná jména než rodiči si přáli, u oltáře s kommunikanty nedůstojně zacházel; když literati v kůru svém zpívali, on od oltáře do jejich sprostných zpěvů se vkládal, začínaje písně staré a neznámé, v nichž mu literati stačiti nemohli, začež jim vynadal neumělých laiků a slabikantů, nešetře při tom ani starého M. Jana Pachty, cís. richtáře. Konečně mu vytýkali konšelé, že od pohřbů přílišné záplaty žádá, bez opovědění často z města odchází, při přátelském posezení mnohých nespůsobů užívá, a vůbec k radním se chová jako k těm, kteří černé od bílého rozeznati nedovedou; z té příčiny dána jest mu do sv. Jiří 1616 pololetní výpověď. [1])

V 16. století bylo dvojí bratrstvo literatů při chrámu sv. Bartoloměje, a sice literati čeští, větším dílem prostí řemeslníci, a literati latinští, sousedé vyššího vzdělání školského. Oba sborové zpívali střídavě při službách božích ranních i o nešpoře, ve dni sváteční i všední; chudší zpívali o vánocích po domech koledy za dobrovolné dárky. R. 1548 vykoledovavše $2^1/_4$ kopy, půjčili je Fantovi pekaři na jeho živnost. Měli též značné jmění, které spravovali jejich cechmistři; z toho opatrovali nejen kapli jednu v kostele farním, než udělovali také podpory chudým členům sboru. R. 1571 dostali čeští literáti od Jana Brtnického pekaře 20 kop č.; r. 1589 odkázal Matouš Hozius Mýtský latinským literatům louku za Labem, roku 1596 Regina Sakova z Bohúňovic oběma kůrům 5 kop; r. 1624 dostalo se latinským literatům z odkazu Šímona Šilhánka z Choustníka 66 záhonů k Polepům.

---

[1]) Kopiář 3. k 19. Aug. 1615.

Skola.

Městská škola v Kolíně byla nižšího řádu, nežli byly školy v Čáslavi, Chrudimi aneb v Hradci. Zaměstnáni byli při ní tři officialové školní, a sice rektor, kantor a succentor. Rektorem byl vždy nějaký bakalář, tytýž i mistr svobodného umění; po r. 1600 kantor nazýván jest „kollega". Stálého platu officialové školní měli pouze 4 kopy ročně; bytem, teplem a světlem byli opatřeni ve školní budově, stravou při stole děkanově; na žácích vybírali školní plat a mezi sebou ho rozdělovali; jiný důchod měli za zpívání o pohřbích. Býval též obyčej, že rektor sdělával vždy k novému roku pro městskou radu malovaný kalendář či minucí, začež se mu dostávalo značného daru. Povinnost officialů nevztahovala se pouze k pěstování literního umění, nýbrž i ke zpěvu kostelnímu, který výhradně jim a žákům připadal.

Z officialů školních v Kolíně jsou nám tito známi: Roku 1555 Jiřík Pachta z Horšova Týna, r. 1564 rektor Pavel z Kel a kantor Václav, 1581 bakalář Matouš Hozius Mýtský, 1587 bakalář Václav Chrudimský, 1593 bakalář Jan Polický (a kantor Václav Suchý ze Svinar), 1596 Jan Makovius (Makuška) bakalář a Jan Čulík kollega, oba z Kolína, r. 1598—99 Zachariáš Chalybaeus bakalář (1598 Theodor Palaeologus kollega a Petr Parvus Bydžovský kantor), r. 1600 Mikuláš Pavec Strašecký rektor (a Václav Klatovský kantor), 1604 Jakub Akanthes, a téhož roku od sv. Jiří Samuel Josefiades Soutický do sv. Havla r. 1606, pak 1606—1607 Jan Kollerus Bytomský, učitel chvalitebný, r. 1607 Jan Pelargus Vodňanský, 1609 Jan Felix Milozima rektor a Daniel Nero kollega, 1610—12 bakalář Matiáš Mazánek Žlutický, 1612 až 1613 Florian Barvicius Písecký rektor a Jakub Parvus kollega, 1613—1614 bakalář Václav z Kaňku, dřív rektor v Turnově, 1614 Václav Knobelius Čáslavský, 1615 Jan Nigrin Kutnohorský, dřív kollega u sv. Michala v Praze; z Kolína pak šel za konrektora do Hradce; 1616 Jan Lancmanius Bydžovský, 1616—1618 Jan Veverin z Kranichsfeldu, do r.

1622 Jeremiáš Spira Turnovský. Co kollegové jmenují se od r. 1613 Mikuláš Partlovský, Jan Malecius Třeboňský, 1616 až 1618 Jan Krška, 1618—21 Pavel Horyna.[1])

Ze všeho toho jest zřetelno, že učitelé na kolínských školách dlouho se nedrželi, čehož byly rozmanité příčiny. Nejpřednější byla asi ta, že učitelství tehdáž bylo vůbec pro akademiky jen přechodným zaměstnáním; ucházelit se pak zajisté o úřady v městech, jakož se mnohý kollega spokojil s úřadem radního servusa, jiní přijímali úřad kněžský, aneb vstupovali ve výhodné sňatky manželské s zámožnými dcerkami a bohatými vdovami, které jim co lidem vzdělaným vždy přednost dávaly a rády se jim v opatrování svěřovaly. Tím pak množila se intelligence po městech. Stravování při stole děkanském bylo officialům často nepříjemné, buď pro skoupost aneb pro pánovitost děkanovu. V tom ohledu byl zvláště rozkřičený děkan Kubín (1611—16), který r. 1615 officialy, protože zhrzeli některými pokrmy, od stolu svého odehnal, tak že je konšelé jinde opatřiti musili. Bylot pak obyčejné, když rektor pražské akademie některého mládence na venkovskou školu vysílal, hned týž se vyptával, zdali tam takový kněz jako kolínský děkan. — Mládež školní, zvláště odrostlá, byla bujnější, nežli rektor a kollega, obyčejně mužové mladí a nezkušení, krotiti stačili, a pak měli nepříjemné odpovídání před městskou radou. Roku 1603 v květnu žalovali někteří sousedé, že žáci za nepřítomnosti učitelů do ulice vybíhají ke bráně a tam nepokoje plodí; tedy dali konšelé vrata hlavní zazdíti, a ponechali jen východ na hřbitov. Však již druhého dne bylo zazdění přes noc vylámáno; proto povoláni byli všichni tři officialové do rady a napomenuti, aby k mládeži bedlivěji přihlíželi a jí zvůle nedávali. Několik dní potom žáci sbili městského vodáka, a vešedše do domu Matěje Lonka v horské ulici (č. 43) na pivo, stropili tam nepokoj, začež je hospodář vyhnal. I shlukli se ve velkém počtu před tím domem, a nalezše ho zavřený, hospodáři šelem a pankhartů spí-

---

[1]) Hlavně dle radních protokollů a kopiářů, na díle i z Dvorského »Paměti o školách českých.«

lali, kamením do oken mu házeli, a dobrým lidem, kteří je napomínali k pokojnému chování, neslušně se líbati veleli, až je žíla městského richtáře rozehnala. Opět musili officialové za žáky odpovídati a dána jim důtka (či, jak v protokole doslovně stojí, kapitola po košilce). O adventě r. 1608 obcházel městský richtář času večerního po šenkovních domích, aby přihlížel k dobrému řádu. V domě Jana Sedlčanského (č. 94) nalezl žáky; i napomínal je, aby nechajíce pití raději ve škole zůstávali. K čemuž oni jemu hbitě odpověděli, aby si hleděl svého, oni že k právu jeho nenáleží; hned potom spůsobili šarvátku s řemeslnickou chasou. Do r. 1620 pak čteme často o žalobách konšelů na žáky, že sousedům přes ploty lezou do zahrad, tam ovoce setřásají, za městem z ručnic střílejí, a vůbec mluvilo se o tom, že jsou opovážliví, bez kázně a řádu, a že při nich jsou pobožnost i literní umění ztenčeny.

Však i chování officialů nebylo vždy mládeži na příklad dobrý. Dne 18. dubna 1606 povoláni byli do rady bakalář s kollegou, a tu jim JMC. richtář Pachta domlouval takto: „Jest vědomo vám, že čím kdo učenější, tím bývá pokornější; než dle tohoto umění svého jste se nezachovali, při instalaci pana děkana (Borovského) v kostele jste nebyli, takže páni za vás responsoria zpívati musili; potom ve farním domě jste se koutkovali, zadkem obraceli, a pak toho troupa succentora za sebe posadili, jakož jste zprosta, přišedše jeden od Suchánkové, druhý od Podzámecké, žralí byli.“ Potom dal jim přísné napomenutí k střídmosti a pobožnému chování. Roku 1612 dne 5. října psali konšelé rektoru akademie v Praze, aby jim za správce školy poslal mládence poctivého, pobožného a učeného, který by nebyl toulavý a neslušný, jak na to potud musili žalostivě patřiti a naříkati. Bakalář Václav Knobelius Čáslavský, který r. 1614 půl léta byl rektorem, úřad svůj započal pokojně a s pochvalou, pak ale několik dní školu zanedbával; vymlouvaje se, že jde do Hory cvičit se v kázání, chodíval po vesnických posvíceních, s lehkými a povětrnými osobami tancoval, až pak z života nezdobného jízlivé známky na čele se mu ukázaly; sousedé říkajíce o něm, že neznámému

králi ve službě zůstával, ze strachu před nákazou dítky své od školy trhali. Když pak k rozkazu konšelů rozumní bradýři jeho pravý stav vyšetřili, dán jemu rozkaz, aby ihned od města odešel.[1]) Dne 12. ledna 1618 povoláni officialové školní do rady a tu udělena jest důtka kollegovi a succentorovi, že mládež nemírně trestají, ledakomus na svatební veselí se vydávají, povinnosti své zanedbávají, také že se naučili choditi ke Káči Červenkové, tam pijí, přes půlnoc se zdržují a tím v podezření se vydávají; i dáno panu bakaláři správci nařízení, aby to při nich zastavil.

O chudé žáky, aby při škole hladu neměli, starali se obec i jednotlivci. R. 1551 vymohl děkan Pavel Kulhavý na obci pro chudé žáky kopu roční výplaty (expensí). R. 1571 odkázal Jiřík Karták pro dobro chudých žáků, „jižby se k poznání boha a mravuom náboženským vedli“, 50 kop gr. č., a současně poručil Jan Brtnický pekař k tomu účelu 30 kop č. a louku. Za ty penize pak 4. prosince 1571 koupili primas Jan Kobylka z Felzova a purkmistr Jiřík Pachta na opatření officialů a chudých žáků dědinu ornou za židovskou zahradou;[2]) ta dědina podnes „kantorka“ se nazývá. Od počátku 17. století vyplácelo se žákům 4 kopy 43 gr. č., dále se jim vydávalo týdně 24 bochníků chleba a z louky žákovské za 2 gr. masa. Malý výdělеček měli žáci za zpívání o pohřbích i z koledování vánočního. Někdy provozoval rektor s žáky divadelní hry na náměstí, kdež na útraty města postaveny byly k tomu cíli šraňky, stany i sedadla. Dne 14. října 1587 provozována byla tragédie „Judith a Holofernes“, a na jaře r. 1598 komédie „Hildegardis“.

Budova školní nacházela se původně na dvoře kostelním blíž polední věže průčelné (č. 24). Roku 1600 přestěhována jest škola do obecního domu Skálovského u kouřimské brány, a stará škola prodána za 25 kop č. Vavřinci Špačkovi mlynáři. Však nová místnost, jsouc v ulici příliš hlučné, nebyla

---

[1]) Kopiář č. 3 k 4. Dec. 1614. Týž Knobelius, jsa r. 1618 kaplanem v Čáslavi, napsal knihu o následování Krista Pána.

[2]) Lib. contr. 6 k r. 1571.

svému účelu příhodná, a proto založeno zcela nové stavení školní na druhém konci hřbitova proti děkanství, tam kde prve stávala kaple sv. Jakuba. Stavba se začala 6. dubna 1612, a pod dohlídkou JMC. richtáře Mra Jana Pachty z Rájova, primatora Cypriana Volyňského, konšelů Volfa Nyškovského a Daniele Hytticha vedl ji vlašský zedník Jan Rudolf, a do 12. října 1612 ji dohotovil, začež dostal 80 kop gr. č. a pět korců obilí. Budova ta bytelná, nynější to „stará škola“, na díle po dnes ještě účelům školním slouží.

— ——

Podavše přehled poměrů všeho města se týkajících, přistupujeme k vypsání rodinných poměrů v městě od roku 1526—1618, čehož doufáme nejlépe docíliti tím, že podáme historii jednotlivých domů a dvorů, tak jak se nám událo, látky k tomu se dobrati.

1. Severní strana náměstí.

Č. 77 vedle radnice, nyní za kasárny sloužící, držel po r. 1528 vladyka Ladslav Ostrovec z Královic, a roku 1544 prodal ten dům Václavu Oháňkovi koláčníku za 106 kop č. Roku 1545 hospodařil tu Jiří Hladihlávek řezník, 1553 Jiřík Šírek řezník, 1559 Kašpar mydlář; r. 1561 koupil ten dům vladyka Čeněk Dašický z Barchova, pán na Veltrubích a Běrunicích, za 185 kop; po něm dědila roku 1567 sestra jeho Markéta, vdaná za vladyku Bořka Hamzu z Zábědovic; od ní koupil to stavení r. 1578 Jan Kobylka z Felzova, měšťan erbovní, který od roku 1559 měl v Kolíně sousedství. Znám byl též pode jmenem „pan Hnát“, a jeho manželce vždy říkali Marta Hnátka. Muž ten přičinlivý nahromadil obchodem a peněžní spekulací velké jmění; měl dva velké domy v rynku a od roku 1571 veliký dvůr proti pražské bráně a hojné grunty. Býval členem městské rady až do smrti své r. 1584. Jmění jeho držela vdova jeho Marta Hnátka († 1589), a po ní jediná dcera její Lidmila, vdova po Janu Šišátkovi Horníku, jež r. 1590 vdala se za vladyku Jana Albrechta Humpole-

ckého z Rybenska. Jsouc z míry tlustá, zemřela bez dětí r. 1600, a po ní dědil manžel její. Týž přišed do soudního opletání, ježto zmrhal dceru jedné podruhyně své, roku 1606 vyprodal se z města. Dům koupili od něho za 135 kop konšelé a starší a zařídili tam hospodu obecní (šenkhauz) s vydatným výčepem vína. Tam potom byla odbývána obecní shromáždění.

Č. 76. Zde r. 1543 zemřel hospodář Pavel Horák, jehož vdova vdavši se za ševce Jakuba Kučeru, roku 1545 prodala dům za 210 kop č. zemanu Petrovi Bzenskému z Porubě († 1552). Po něm zde byla vdova Salomena z Újezda, vdaná zase r. 1561 za Martina Zálesského ze Zálesí, od roku 1567 Hans Poch německý platnéř, 1581—83 vladyka Jindřich Krčín z Jelčan, od něhož koupil dům za 230 kop č. Mistr Jan Rosacius Sušický, slovutný spisovatel český i latinský. Týž byv prve professorem na vysokých školách pražských, r. 1583 přijal místo radního písaře v Kolíně a tu oženil se s Annou, zámožnou dědičkou někdy primatora Jiříka Pachty. Leč zemřel již 29. listopadu r. 1584, maje věku as 30 let. Vdova jeho vdavši se za Mistra Mikuláše Alethina, prodala dům svému strýci Janu z Vladoře, týž r. 1588 paní Aléně Říčanské z Žerotína († 1593). Další hospodáři v tom domě byli Jan Robínek († 1595), téhož zeť Melichar Štark ze Štarkenfelzu Pražan, 1596—99 pan Jan Mlázovský z Těšnice a na Syrovatce, po něm vdova Anna z Dohalic, vdaná r. 1601 za Jana z Bubna a na Libchavě, do roku 1637, ale v městě nepřebývala.

Č. 75. Zde hospodařili 1519—1546 Petříček krejčí z rodu vladyk z Vinoře, pak dcera jeho Johanka, 1551—71 Mikuláš Peklo krejčí (v 100 kopách č.), 1571—81 rytíř Jan Marván z Uherska (v 105 k.), po němž dědil rytíř Jan Dobešovský z Malenovic, kterýž na pohoršení zde žil v divokém manželství s děvečkou Kateřinou, s ní maje syny Karla i Jindřicha, až teprv roku 1614, maje smrt na jazyku, dal se s ní knězem oddati. Syn jeho Jindřich (Jindra) Dobešovský dal se na lotrovství, dočinil se r. 1618 loupeže na sousedovi Janu Šilhánkovi, a matka jeho, chtíc mu polehčiti náhradou škody, za

150 kop č. prodala dům rytíři Václavu Cecinkarovi z Birnic. Týž veda zde poctivou živnost městskou, zemřel r. 1620, a vdova jeho Alžběta z Semechova prodala dům za 190 kop č. Janu Herzáňovi.

Č. 74 držela r. 1541 panna Salomena z Újezda, r. 1545 Ondřej Pacovský pekař (160 kop), 1547 Václav Voháňka koláčník. r. 1549 Václav hodinář z Kouřimě; r. 1563 vdova jeho Dorota, vedši nezdařilý obchod, postoupila domu svého Janu Voštípovi pekaři a přijala za to jeho malý domek v zámecké ulici, a ještě pak zůstávala Pražanu Volfu Ochsenfeldovi 62 kop č. dlužna. Voštíp zemřel roku 1582, a vdova jeho Eva provdala se roku 1585 za Jana Čechtického pekaře; ten pak r. 1613 pustil ten dům za 200 kop č. zeti svému Petru Bílskému, Poláku ze Slez přišlému.

Č. 73 postoupil r. 1527 Pavel Mertan svému pastornímu synu Duškovi Mertanovi za 50 kop č. a byt doživotní. Týž oženil se s zemankou Ludmilou Štítarskou ze Štítar, ale umřel již r. 1536, a vdova jeho provdala se za krejčího Mikuláše Peklo. Od toho koupil dům r. 1545 Jeronym Kašparů řezník († 1554); po něm tu hospodařil Martin Měcholupský, který ovdovělou Lidmilu Kašparovu pojal, dvůr na předměstí horském a mnoho rolí i luk koupil, a co primator roku 1582 v moru zemřel. Nevlastní dcera jeho Kateřina po něm dědila všechen statek. Provdána byla r. 1572 za vladyku Jindřicha Kasalického z Kaštic a na Pašiněvsi, a ztrativši ho v moru 1582, vdala se podruhé za slovutného mistra Jana Pachtu (Pachaea) Budyňského. Pamětihodný muž ten, jehož slovo po několik desítiletí v radě městské nejvíce vážilo, narodil se v polovici 16. století v Budyni nad Ohárkou, studoval na akademii pražské, kdež r. 1578 stal se bakalářem, 1579 mistrem; pobyv krátce v Kolíně co rektor škol, na kteréž místo ho nejspíš strýc jeho, konšel Jiřík Pachta, povolal, přednášel na vysokých školách pražských, a r. 1582 byl i proboštem koleje Karlovy.[1]) Však roku 1583 odešel se svým přítelem M. Janem Rosaciem Sušickým do Kolína a tu se oba oženili

[1]) Josef Jireček, Rukojeť k histor. literat II. p. 70.

téměř zároveň a vešli tím v nemalou zámožnost. Pachta zejména byl od své manželky přijat na společné držení domu, dvora na praž. předměstí s sladovnou, 5½ kopy záhonů rolí a louky. Napřed spravoval úřad radního písaře, a již r. 1585 zvolen byl do městské rady co primator, a po smrti Mr. Mikuláše Aletina († 1586) usazen jest v úřad JMC. richtáře v Kolíně. V tom postavení vyvinul velikou činnost; statek svůj moudře spravoval, úřadu svého si horlivě hleděl, při tom pak snažil se obci prospěti radou a pomocí, účinkoval co horlivý inspektor školy i co starší kůru literatů latinských, s nimiž v kostele zpívával, jakož byl muž nábožný, rozšafný, věhlasný i výmluvný. Za mladších let svých pokusil se v básnictví a sepsal knížku „evangelia s rhytmami aneb písně na evangelia nedělní". Od r. 1593 požíval erbu a titule „z Rájova". Manželka jeho Kateřina umřela po roku 1600; on pak oženil se r. 1607 podruhé s paní Lidmilou, vdovou po primatorovi Sigmundu Kofroji, a roku 1610 potřetí s paní Aničkou z Lampachu. Přečkav veliké svízele války roku 1618 vypuklé, umřel koncem máje r. 1621. Jediná dcera jeho Dorota, vdaná za zámožného konšela Šímona Večána, předešla otce v smrti, zůstavivši dcerku Kačenku, a ta po dědu svém sdědila dům i část šatství a klenotů.

Č. 72 s pivovarem a sladovnou při městské zdi sdělil r. 1525 Šímon Kašpar sladovník po otci svém Petrovi, který moudrým hospodářstvím veliké jmění sdělal; v létech 1541—1569 byl stále konšelem, často primatorem. Zemřel r. 1570; syn jeho Jeronym a dcera Kristina, vdaná za Jana Melounka, zemřeli před ním, a zbyly po něm pouze vdova Kateřina a dvě dcery, z nichž Anna vdala se za Tomáše Haška z Sukova a na Sukově [1]) horního úředníka na Kaňku, a Mandalena za Václava Sokola. Při rozdílu statku dostala Anna Haškova dvůr a hojné role, Mandalena Sokolova dům v rynku. Václav Sokol umřel r. 1592, a vdova jeho odevzdala všechen svůj statek svému zeti Janu Robínkovi z Větřína, který pak roku 1609 prodal dům s příslušenstvím za 600 kop gr. č. Petru

---

[1]) Sukov jest dvůr v Kaňku nejvýše při silnici stojící.

Ronovskému z Krásné Hory, důchodnímu písaři zámeckému; ten pak tu zemřel r. 1624.

Č. 71, nyní dům „u kříže“ zvaný, držel od r. 1521 bohatý pekař, potom sladovník Marek Kubíků; zemřel r. 1543, zůstaviv vdovu Annu a sirotky Jindřicha a Kateřinu, a mimo dům v městě i velký dvůr na pražském předměstí. Ovdovělá Anna Markova provdala se pak za vladyku Kašpara Šmidla, jinak Hennigara z Eberka, který všeho statku Markova se ujal a sirotčí podíly v ročních lhůtách splácel. Od r. 1550 stále byl mezi konšely, r. 1564 jmenován byl JMC. richtářem v Kolíně, kterýž úřad spravoval pak až do své smrti 4. listopadu 1582. Téhož roku zemřel bezdětek i bratr jeho Jiřík z Eberka, zůstaviv dvory v Tuklatech a Lovčicích. Pozůstalost obou bratří rozdělena tak, že Kašparův syn Sigmund ujal se obou dvorů, kdežto sestře jeho Martě, která byla vdaná za Krišpina Ebenštreita Horníka, dostal se po otci dům v rynku, vinice, louka, 250 kop č., 2 kopy plátna, s lůže peřin, po otci třetina klenotů, po strýci stříbrný koflík a zlatý prsten.[1]) Tato paní Marta zůstávajíc v Hoře, r. 1586 prodala dům, vinici a louku za 350 kop gr. č. Tomáši Vrabci šenkýři, ten pak roku 1589 Ondřeji Sobošickému z Drhonic, ač živnost šenkýřskou tu dále provozoval. Po smrti Ondřejově r. 1603 držel ten dům Jan Chrudimský bednář, však pro dluhy musel ho r. 1607 postoupiti paní Dorotě Baderské z Újezda, vdově po Václavu Plakvicovi z Plakvic. Tato umřela roku 1614, a o pozůstalost její veden dlouhý soud, který se rozhodnul teprv v máji roku 1620. Dům obdržel mladý pan Bohuslav Hostačovský z Petrovic, jehož otec Diviš do r. 1617 držel statek kbelský; některá role, louku a vinici obdržel pan Václav Mírek z Solopisk, syn pana Jindřicha na Nesměřicích.

Č. 70, kdež v 17. století „u modrého raka“ říkali, držel r. 1541 sladovník a polař Tomáš ze Šprutavy Slezák; r. 1561 paní Johanka Veltrubská z Tamfeldu (za 120 kop); r. 1572 Václav Franc Chrudimský, roku 1586 (za 325 kop č.) Jan

---

[1]) Kniha purkmistrská F 1 k r. 1583.

Vodička Kutlofský. r. 1609 Jiřík Šram mlynář (za 225 kop č. hotově složených).

2. Východní strana náměstí.

Č. 48 na rohu k labské ulici. Vladyka Jiřík Holárek z Třídvorů zemřel zde nedlouho po roce 1534.[1]) zůstaviv vdovu Kateřinu a syna Jiříka. Onano provdala se opět, ač synu svému nevhod. Tento ujav se správy domu a živnosti pivovarní, umřel již r. 1546. a zanechal vše jmění mladé své vdově Anně; v poslední vůli zřejmě matku z dědictví vyloučil, poněvadž prý ho otčím „o mnoho statku oškrábal." Ona Anna Holárková pak provdala se za Václava Motáčka, mlynáře zálabského, jemuž syny Jana a Pavla porodila, ale již r. 1551 úmrtím ho ztratila; potom provdala se po třetí za Bartoloměje, sedláka z Sendražic, kterému pak také Motáček říkali, a majíc s ním opět dítky, na tyto nejvíce pamatovala. Z hojného užitku mlýna zálabského rozmnožovali manželé Motáčkovi statek svůj, skoupili dvůr na kouřimském předměstí, tři zahrady, dva lesy za Labem s lukami a vrbami, tři kopy záhonů rolí a dvě pastviště v Raškovci; na opravu mlýna však nic nevynakládali; r. 1573 museli spustlého mlýna postoupiti Janu a Pavlu Motáčkům, kteří ho prodali obci města Kolína. Pavel potom r. 1583 odešel na vojnu do Uher a více se nevrátil, Jan byl r. 1590 ve rvačce zabit; také ostatní dítky Motáčkovy zemíraly, až zbyla jediná dcera Johanna, vdaná r. 1575 za krejčího Cypriana Vejskala Pelhřimovského. R. 1603 odevzdal starý Bartoloměj Motáček své dceři Johanně všecken statek s tou výminkou, jestližeby Pavel Motáček, pastorní syn jeho, z vojny se vrátil, aby mu popustila domu a jedné zahrady. Po smrti Cypriana Pelhřimovského provdala se obstárlá vdova jeho r. 1610 za 28letého Jakuba Večána, městského synka, a když r. 1619 zemřela, zůstavila mu všechen statek hojný.

Č. 47 držel r. 1541 Mikuláš Peklo krejčí; prodal je r. 1560 Michalu mlynáři kravarskému za 105 k., ten pak r. 1573 postoupil dům a vinici za městem v 200 k. Václavu Mluvkovi

---

[1]) Paprocký uvádí ho v titulátři r. 1534.

kožišníku. Týž směnil 1599 ten dům za stavení Daniele Gruntmana mandléře pod branou labskou, obdržev příplatek 100 kop č.

Č. 46 měl od r. 1525 vladyka Martin z Vyskytné, bakalář a prve radní písař, potom konšel a primator. Roku 1541 byl už mrtev, a vdova jeho byla provdaná za bakaláře Matouše Volyňského, který dědičné podíly sirotků Vyskytenských. Jeronyma, Tomáše a Mandaleny, po malých částkách splácel, aby se všeho statku jejich ujíti mohl. Pan Matouš zasedal v městské radě, a roku 1548 jmenován královským richtářem v Kolíně. Toho času již užíval erbu a titule „z Vladoře," k němuž byl od svého souseda Jiříka Ursina z Vladoře na spolek přijat, ač mu to bylo od Ferdinanda I. teprv roku 1562 potvrzeno. Z pastorních dětí zemřel Jeronym z Vyskytné již 1543. Mandalena r. 1555 provdala se za Jiříka Pachtu. prv kantora školního; nejvíce zaměstnání však měl pan Matouš s Tomášem z Vyskytné, kterého dal vyučiti řemeslu postřihačskému. R. 1547 totiž umřela Matoušova manželka Markéta, a když Tomáš z Vyskytné po ní, jakožto vlastní matce, děditi chtěl, pan Matouš tomu světle odpíral, poukazuje na obapolné zadání statků, jaké měl s nebožkou. Na čas ten spor mezi nima uklizen, a roku 1549 na den Jana Husi a Jeronyma (6. Jul.), když Tomáš slavil svatební veselí s pannou Anýžkou z Lomné, dcerou paní Anny Střelové ze Sloupna a na Ovčářích, byl pan Matouš podlé četných zemanů vůkolních [1]) této svatby svědkem. Nevěsta při tom od matky dostala 30 kop na lidské schválení (t. j. výbavy) a 20 kop do živnosti. Mladí manželé však brzy se octli ve hmotné tísni, a tu na novo vypukl hněv Tomáše Vyskytenského proti panu Matouši, který všecken hojný statek otce jeho, dům, dvůr i role, ve svých rukou měl a v hojnosti žil. Proto jemu po krčmách lál, v stavu opilém na něj dorážel a hrozby jemu učinil. Již r. 1551 seděl za to v šatlavě. kdež za vzdorné chování své byl od měst-

[1]) Svědčili při svatební smlouvě Václav Hrabánč z Přerubenic na Pečkách, David Střela z Rokyc na Štěpánově, Bohuslav z Lomné a na Lhotce, Adam Bedřichovský z Lomné, bratr nevěstin, Petr Bzenský z Prorubě, Jan z Puchte a Ondřej Dačický z Heslova.

ského richtáře do modřin sbit. Konečně r. 1556 dostal od městské rady pohrůžku, že kdyby do domu pana Matouše neb na jeho grunty kdy vešel, podnikne šatlavní vězení na tak dlouho, až by se z města vyprodal; kdyby však na těch gruntech dal se viděti s jakoukoli zbraní, zavřen bude v šatlavě na tři léta; zároveň zakázány mu hospody a krčmy až do smrti pana Matouše. Nedlouho potom Tomáš zšílel a tak nezbedně si vedl, že musel ukován býti, aby sobě aneb jiným neublížil. Tak poskytoval domek jeho, v němž bydlel (č. 30 proti masným krámům) obraz bídy; nešťastná Anýžka Vyskytenská z Lomné, nemajíc při městě živnosti, vychovávala manžela i dítky z toho, co na svých přátelích šlechtických takměř vyprosila, a k tomu musela ještě odváděti purkrechtní splátky za domek r. 1555 koupený. Když pak přátelé pomalu přestávali ubohou podporovati, obrátila se s prosbou k arciknížeti Ferdinandovi, co gubernatoru království, aby jí vymohl na panu Matouši z Vladoře spravedlnost její rodiny; tu z rozkazu arciknížete sprostředkovali Václav Šlechta ze Všehrd, Albrecht Rabenhaupt ze Suché, Albrecht Dlask z Vchynic a tři měšťané kolínští dne 6. července 1564 smír mezi panem Matoušem a paní Anýžkou, v němž slíbil onen, že doplatí dům paní Anýžky, odpustí jakýs dluh, a ročně jí dá k živnosti kopu a 30 grošů č. a vůz sena; kdyby Tomáš Vyskytenský zemřel, měl pan Matouš paní Anýžce a dvéma dítkám jejím dáti 25 kop č. Podobá se pak, že ta záležitost panu Matoušovi u arciknížete uškodila; neb při obnovení rady městské 29. srpna byl s úřadu JMC. richtáře sesazen; potom do r. 1570 zasedal mezi konšely, až v listopadu 1573 zemřel; jmění své zůstavil druhé manželce své, Dorotě Peklové, kterouž r. 1558 pojal, a dětem Janu a Anně, a sice dům, dvůr na kouřim. předměstí, deset kop záhonů rolí v šesti kusech, dvé louky a zahradu, k tomu do 750 kop gr. č. v hotových penězích a dlužních úpisech. — Vdova jeho Dorota pak vdala se roku 1580 za slovutného Mistra Mikoláše Aletina, který statků vladořských se ujal k své ruce, a podíly obou sirotků vyplácel. Aletin pocházel ze Zálabí, kdež as r. 1540 se narodil; původní jméno jeho bylo Havlíček; stav se r. 1565 mistrem na akademii pražské, usadil se při ní co professor,

a r. 1572—73 byl děkanem filosofické fakulty; sepsal knihu „modlitby nábožné“.[1]) Usadiv se pak v Kolíně, byl r. 1582—83 primatorem a potom JMC. richtářem. Ztrativ manželku svou již roku 1582, oženil se podruhé s Annou Pachtovou, mladou vdovou po Mr. Janu Rosaciovi, příteli svém; sám však již zemřel 17. listopadu 1586. Vdova jeho dostala z jeho pozůstalosti 100 kop gr. č., bratr jeho Jiřík Havlíček za Labem 15 kop, ostatek připadl jedinému jeho synu Adamovi Aletinovi. Týž vzdělával se na školách v Kolíně, r. 1595 v Chrudimě; než záhy zhýral se, r. 1598 rozprodal všecky role, louky, zahradu a dům úhrnem za 851 kop gr. č. a odešel z města.[2]) Dům od něho koupil za 175 kop gr. č. Václav Konvalinka mlynář a r. 1606 Daniel Hyttich, syn německého jircháře Michala Hytticha. Byv prve radním servusem, pojal r. 1606 městskou dcerku Annu Krumpolcovu za manželku, a potom dlouhá léta byl mezi předními měšťany až do r. 1652.

Č. 45, nyní „u černého koně“, s pivovarem držel ještě r. 1528 konšel Martin Malý, r. 1541 zeť Martinův, právník pražský Jiřík Ursin z Vladoře, pustil ho ale brzy Janu Strakovi; týž pak roku 1570 prodal dům s loukou u Pašinky a sádkou rybní v koželuzích za 600 kop gr. č. německému kramáři Valentinu (Faltinu) Pittnerovi. Týž umřel r. 1582, a vdova jeho Anna, nemohouc splatiti velký dluh sděděný, postoupila dům hlavnímu věřiteli, Jiříkovi Rattichovi z Albendorfu, měštěnínu a potom JMC. richtáři v menším městě pražském, který v tom domě samé nájemníky choval; poněvadž tím stavení velice trpělo a od nájemníků rozličné neřády se děly, přinutila městská rada pana Ratticha, že dům r. 1598 prodal sladovníku Janu Sirotkovi za 300 k. gr. č.; pro těžkosti časové však hospodáři se tu držeti nemohli, nemajíce na opravu stavby; r. 1599 koupil ten dům Jan Šour za 400 k. č. na splátky,

---

[1]) J. Jireček, Rukojeť I. p. 9.

[2]) Okolnost, že ten Adam Aletin již r. 1598 samostatně s jměním otcovským zacházel, vede k domněnce, že ani nebyl v Kolíně rodilý, a že pocházel z nějakého manželství před r. 1580 rozvázaného. Ještě roku 1609 »s velikou rhetorikou« obtěžoval městskou radu, aby mu k domnělým nedoplatkum z někdejších jeho gruntu pomohla. Též on sepsal knihu zvanou »modlitby nábožné.«

1601 ujala se ho v 400 k. paní Kateřina, manželka Jáchyma Hence z Rovin, měšťana hradeckého; konečně koupil ho 1603 Michálek Štiller, Němec z Vrchlabí, a držel se tu při živnosti hostinské přes r. 1621.

Č. 44, dům Kartákovský, býval pro pivovar a hostinskou živnost velmi výnosný. R. 1541 držela ho Kateřina, vdova po Janu Kartákovi, toho času vdaná za vladyku Ctibora Korejcka z Bříšťan († 1546), a r. 1554 se potřetí vdala za Jiříka Maškrounského, jemuž také Karták říkali. Zemřela r. 1569, a Jiřík Karták prodal dům s pivovarem a dvěma loukama za 1000 kop č. Vítu Jiskrovi Horníku; tento pustil r. 1571 dům Danieli Šmutrherovi z Hory, ale týž nestačil k splátkám výročním, a Jiřík Karták opět jest v dům ten sveden; však ještě téhož roku zemřel, a učinil dědicem všeho statku svého bratra, Jana Vysušila, mlynáře od Vysokých kol v Praze. Poněvadž pak stavení domu za jeho nepřítomnosti scházelo, prodal Vysušil dům Kartákovský r. 1585 paní Martě Hnátce za 400 kop č. hotových peněz; od její dcery, Lidmily Humpolecké z Rybenska, koupil ten dům r. 1591 Hans Payer z Vrchlabí, Němec za 660 kop gr., a splácel ty peníze do r. 1620.

3. Polední strana naměstí.

Č. 22 na rohu dům s pivovarem náležel do r. 1543 Matěji olejníkovi, po němž dědil syn Marek Olejníků, měšťan a polař bohatý, kterýž spřáteliv se s pražským erbovníkem Janem Skretou Šotnhofským ze Závořic, 1569 prodal mu svůj pustý dvůr Šotnhof, za židovským krchovem, odkudž někdy Šotnhofští pocházeli. Za to byl od něho přijat k erbu a titulu, a odtud psával se Šotnhofským ze Závořic. Zemřel již r. 1575 a odkázal své jmění manželce své Kateřině, vyděděv neposlušného syna svého Matěje. R. 1577 koupil ten dům řezník Daniel Pardubský za 325 kop č. († 1583), po něm řezník Jan Mládek, manžel vdovy Pardubské. Týž bývaje konšelem a tytýž vyslancem na sněmu zemském; zde hospodařil do své smrti r. 1623.

Č. 21 (nyní u zlatého jablka). R. 1541 držela ten dům Kateřina vdova po Petru Hubáčkovi ševci, 1550 syn její

Petr Hubáček, hospodářský úředník pana Pernšteina na Lanškrouně. Týž vydal r. 1553 sbírku nauk o rybářství, ptáčnictví a štěpařství. Od něho r. 1568 koupila dům za 100 kop č. Důra Kohoutka, po níž dědila Anna z Bohúňovic sedlská dcerka. R. 1612 zde hospodařila Dorota Kubíčkova, jež potom vdala se za Adama Brandýsského kováře.

Č. 20 na rohu pod masnými krámy r. 1544 od Vávry kantora koupil za 275 kop č. Jakub Chvor, po němž se pamatovalo jméno domu Chvorovského po 150 let. Zemřel roku 1563, po něm syn jeho Jindřich Chvorek zemřel r. 1584, kdežto bratr jeho Simeon vystěhoval se do Litoměřic. Ovdovělá Anna Chvorka provdala se r. 1564 za řezníka Jana Mikésko, jemuž přezdívali „Návara". Však také navařil veliké jmění, neboť když r. 1594 zemřel, zůstavil kromě domu Chvorovského 4 dvory na předměstích a mnoho rolí a luk. To vše sdědila jediná jeho dcera Eva, vdaná nejprv za lékárníka Šentigara v Hoře, r. 1588 za Tomáše Herolta z Úpy, písaře královské urbury v Hoře († 1599), a potom za Jana Špíse z Hartenfelzu, rovněž urburce. R. 1604 pustila dům Chvorovský své dceři Rozině, vdané za Jana Šreitera z Šreitenthalu, od ní koupil ten dům r. 1605 Vávra Plaňanský řezník za 225 kop č., a umřel zde r. 1621.

Č. 9 dům s pivovarem postoupil bohatý Jan Matras r. 1528 svému zeti Broži sladovníku za 112 kop č., týž pak r. 1560 za 325 kop č. prodal dům s pivovarem, kádí, sudy, škopky, třemi lůži, zahradou a haltýřem bratrům Janu a Pavlovi Matrasům. R. 1578 zde hospodařila Maruše Matraska, vdova Pavlova, za svého synka Adama; leč nevedla si chvalitebně, trpíc v šenkovně domu svého freje a neplechy. Když pak 28. března 1578 se stala v tom domě ohavná vražda, kdež jakýs přespolní člověk Jan Škoda, služebník vladyky Jaroslava Beřkovskéko, zabil městského richtáře Jana Žemličku, když ho přišel zatýkat, i biřice zranil, a za to byl ortelován a do kola vpleten, tu i paní Maruše Matraska jest uvězněna a jsouc ve zlém podezření, i právně byla tázaná, po čemž v šatlavě zemřela. Syn její Adam Matras zemřel r. 1598, a zůstavil Dorotu a dcerku Salomenu. Vdova Matraska

pak vdala se za Blažeje Soběslavského, cís. richtáře v Čáslavi, a držela hojný statek Matrasovský do r. 1613, kdež provdala dcerku za mladého Mikuláše Šultyse z Felzdorfu, syna šepmistra v Hoře. Týž potom držel dům, při městě dva dvory, 133 korců rolí, louky, les i haltýř až do r. 1627.

Č. 8. Po Michalu bednáři tu hospodařila vdova jeho Markéta; ta r. 1548 pro nepořádné manželství s Jindřichem Charvátem od Hory měla zodpovídání před pražskou konsistoří.[1]) R. 1560 hospodařil tu Martin Bruncvík bednář a ten r. 1566 prodal svůj dům Pavlu Krumpolcovi řezníku za 150 kop. R. 1586 pojal vdovu Kateřinu Krumpolcovou Václav Cyprian Volyňský za manželku, a po něm dědil r. 1597 Cyprian Volyňský mladší. Týž stále byl v radě, po mnohá léta byl primatorem, a r. 1622 umřel co JMC. richtář.

Č. 7, dům hostinský s pivovarem, zůstavil vladyka Václav Sak z Bohúňovic při své smrti r. 1542 vdově své Mandaleně a dětem jejím. Z těch obdržel nejstarší syn Jan Sak chalupu a zahradu za Labem, a něco svršků; mladší synové, Petr, úředník panský na N. Jičíně na Moravě, a Mikuláš, fišmistr na Potenšteině, obdrželi své podíly v splátkách; dcera Mariana vdala se r. 1555 do královské hospody v Č. Brodě; v domě otcovském pak oseděl nejmladší syn Jiřík Sak z Bohúňovic, jenž r. 1551 oženil se s Annou z Č. Brodu; ta dostala za 50 kop výpravy a 25 kop do živnosti. Jiřík Sak provozoval živnost hostinskou, koupil dvorec a role, jiné role najímal, při tom však neustále zápasil s dluhy až do své smrti roku 1582. Z druhé manželky Reginy, dceři mlynáře Hrázkého od Kouřimě, měl syna Jana, který co úředník na Heralticích r. 1587 zemřel. Ovdovělá Regina Sakova r. 1585 prodala dům Sakovský za 412 kop gr. č. Jakubu Richtrovi, Němci z Vilfersdorfu v Kladsku. Tento opravil dům stavbami, vztyčil ho do štítu, ale již roku 1597 zemřel, zůstaviv vdovu Juditu a syna Daniele, a ti r. 1611 prodali dům za 650 kop gr. č. Havlu Černému Hlínskému; týž umřel již roku 1613, a vdova jeho provdala se za Martina Pelhřimovského.

---

[1]) Kl. Borový: Akta konsistoře I. k r. 1548.

4. Západní strana n[illegible]

Č. 91, dům s pivovarem, od starod[illegible] zvaný, držel rytíř Michal z Rozhovic [illegible] 1556; vdova jeho Kateřina záhy po [illegible] jejich byli Jan a Jiřík v cizí službě; [illegible] Jakuba Pařízka, zámožného soukenník[illegible] Dibla pekaře, Regina za Matěje Smolí[illegible] ujal nejstarší syn Valentin z Rozhovic, [illegible] syn jeho Jan, kdežto dcera jeho Kateři[illegible] za hrobského mlynáře Pavla Mokrejše [illegible] hovský pak tu hospodařil do r. 1609, k[illegible] želky Anny Strakové, jsa bezdětný, ods[illegible] Anně Plachtové do Č. Brodu; dům pro[illegible] varním náčiním, dvěma loukami, polem [illegible] za Labem v 600 kopách gr. hotových [illegible] Peucerinu ze Mstětic, jemuž také říka[illegible] při obci byl velice činný co konšel i [illegible] a zvláště sporu obce s Václavem Vchyns[illegible] nil. Ženat byl s Marianou, vdovou po [illegible] Matěji Jahódkovi; umřel r. 1615, a paní Mariana, sdědivši po něm všecken statek, nedlouho potom provdala se opět za Jana Mastíka Solnického, měšťana chrudimského, a r. 1623 prodala dům se vším příslušenstvím za 750 kop gr. č. Janu Moravcovi.

Č. 90, hostinský dům s pivovarem, ode dávna zvaný „u zlatého lva“, r. 1544 zůstavil vladyka Oldřich Lukavecký z Lukavec svým věřitelům, z nichž nejpřednější, Horník Jan Človíček z Popovic, prodal ho za 220 kop č. Janu Zoubkovi, a ten za nedlouho Jakubu Kučerovi, jinak Horákovi, po němž ten dům ještě v 18. století nazýván byl Horákovský. Týž tu hospodařil 25 roků, a za něho zveleben byl dům v té míře, že byl prvním zájezdným hostincem v městě, kdež konšelé nejčastěji na přátelské posezení se scházeli. Horák sdělal veliké jmění na gruntech a hotových penězích; v městské radě zasedal nepřetržitě, vyjma rok 1559, kdež měl před královskou komorou soud pro sbití a zranění židů. R. 1568 sdědil od tchána svého Jana Valše sladovníka dům při labské bráně

(č. 62); tudíž velký svůj dům v rynku a dvě louky prodal radnímu písaři Janu Vodičkovi za 425 kop hotových peněz. Od téhož koupil dům ten r. 1572 Matouš Robínek z Č. Brodu za 725 kop na splátky purkrechtní; však brzy zemřel, a jeho vdova Mariana provdala se za městského synka Jana Tomášků, kterému potom také Robínek říkali. Ten tu hospodařil do r. 1595, nashromáždiv značné jmění; dědily po něm druhá manželka Kateřina a jediná dcera Alžběta, vdaná za Pražana Melichara Štarka ze Štarkenfelzu. Podle dílčí smlouvy, při které svědčili Pražané Lorenc Štark, bratr Melicharův, a slavný mistr Daniel Adam z Veleslavína, dostala paní Alžběta Štarková dům v rynku (č. 76), dvůr na pražském předměstí a 5 kop 15 záhonů rolí; dům u lva pak dostal se ovdovělé paní Kateřině Robínkové, která se r. 1600 provdala za konšela Šimona Šilhánka z Choustníka a jemu všechen svůj statek zadala. Paměti hodný muž ten pocházel z domu č. 1 v pražské ulici, jsa syn Jana Šilhánka řezníka; již co pachole byl roku 1568 od strýce svého, Valše sladovníka, obdařen masným krámem, aby z užitku jeho mohl zapraviti náklad na vyšší vzdělání své. A tak pan Šimon oddal se liternímu umění a hudbě, až v rodném městě se usadil jako varhaník a učitel hudby. R. 1583 oženil se s vdovou Markétou Prachatickou, a po brzké její smrti s Annou Strakovou, s níž nabyl várečního domu u horské brány; však i tuto manželku ztratil nedlouho po roce 1596, načež sňatkem s Kateřinou Robínkovou opět statek svůj rozmnožil, a napotom vždy více gruntů přikupoval, až se stal svého času nejbohatším měšťanem v městě, maje dva velké domy v městě, dva dvory na předměstí, dva masné krámy, velkou sladovnu blíž zámku, 20 kop záhonů rolí, tři velké zahrady, chmelnici blíže špitála, haltýř rybní, šest luk a les za Labem. V radě zasedal bez přestání od r. 1588, mimo to byl s M. Janem Pachtou starším cechu literatů latinských; r. 1611 rozšířil a opravil spustlý kostel Všech Svatých a přispíval r. 1612 na stavbu nové školy. Od svého přítele Jana Šnobla z Choustníka, měšťana v Táboře, již roku 1595 přijat byl k erbu a tituli, ač toto přijetí stvrzeno bylo Rudolfem II. teprve r. 1610. Po smrti své manželky Kateřiny

oženil se v pokročilém věku po čtvrté, když pojal r. 1615 mladici Anýžku Heroltovu z Úpy, rodilou z Kutné Hory; však od r. 1617 stále churavěl, až zemřel 10. listopadu 1624 a pochován byl v kostele Všech Svatých.[1]) Nějvětší část svého statku a bohaté svršky odkázal manželce; bratru svému Janovi 5 kop 12 záhonů rolí, les za Labem, pět koflíků stříbrných pozlacených, stříbrných lžic s stůl, zlaté pečetidlo, dva prsteny, jeden s tyrkysem, jeden s ametystem brunátným, medii (ozdobu) za klobouk s démanty a rubiny; dále měl si vybrati ze zbraní jeho dvě dlouhé ručnice, dva meče, kyrysy na dva pacholky, pár dobrých koní; z knih svých odkázal mu herbář, práva městská veliká, šest dílů Králické bible a politia historica; na konec šaty aksamitové a kožich kunami podšitý. Hojné byly odkazy k děkanství a bratrstvu literatů, k záduší Všech Svatých a vzdálenějšímu příbuzenstvu.[2]) Dítek nezanechal, a erb i titul jeho dědil bratr jeho Jan.

Č. 89, dům hostinský „u labutě“ zvaný, prodal Jakub Chvor r. 1544 Krištofu řezníku za 255 kop, a ten zas roku 1552 Tomáši Kolkovi bednáři i s loukou nad novým rybníkem, po němž dům po 200 lét zván byl Kolkovským. R. 1576 prodal Tomáš Kolek s Dorotou manželkou svůj dům Janu Kobylkovi z Felzova, kterýž ho daroval dceři své Lidmile, vdané Šašátkové; však potom se tu hospodáři rychle střídali; roku 1581 koupil ho Krištof Šeibler německý šenkýř za 300 kop († 1582), po němž zde byl Jiřík kotlář, r. 1586 Daniel Smíšek pekař, 1587—1594 Bartoloměj Vimberský, po něm Jan Příbramský sladovník a polař, manžel vdovy Markéty Vimberské, jenž od sirotků Vimberského koupil dům za 375 kop č. Býval konšelem a poslancem na sněmích († 1625).

Č. 88, dům a pivovar „u jelena“, držel od r. 1510 Jan Válek řezník až do r. 1562, kdež napomínán od rady, aby dům opravoval a jemu hynouti nedal; v čemž když se obme-

---

[1]) Náhrobní deska jeho má tento nápis: Anno domini 1624, 10. Novembris obiit literata Caesaris diplomate decoratus, praestantissimus Dominus Simon Schilhanek ab Choustnik, patria Coloniensis, senator et primas, mortuus loquitur adhuc justiciam et pietatem, hic sepultus quiescit in pace.

[2]) Kniha kšaftů 2 k r. 1624.

škal, konšelé bojíce se, aby ten dům městu na potupu a hanbu se nesbořil, s povolením zemského podkomořího Buriana Trčky z Lípy o své ujmě ho prodali radnímu Janu Kobylkovi z Felzova za 155 kop gr. č. hotových, kteréž peníze dány jsou Válkovi, a ten pak s Voršilou manželkou žil v chalupě na pražském predměstí blíž královského dvora. Pan Kobylka tu hospodařil do roku 1584, po něm vdova jeho paní Marta († 1589) a pak její dcera Lidmila, provdaná Humpolecká z Rybenska, která majíc při městě jiný hojný statek, svůj dům u jelena na rohu proti radnici prodala za 400 kop hotových peněz rytíři Hynku Haugvicovi z Biskupic a manželce jeho Justině z Valdova. Poněvadž konšelé osobám stavu panského a rytířského, kteří domy v městě kupovali, nižádných sousedských živností nepřipoušteli, nesměl pan Haugvic ve svém domě pivo vařiti; za to se dal do obilního obchodu a ve všem okolí města skupoval oves na drahochování, až to netoliko hostinští a kočí v Kolíně, nýbrž i Horníci se škodou pocítili. Uctivě jsa od konšel žádán, aby toho překupnictví nechal, pánovitě jim vzkázal, že bude ještě více kupovati. Teprv žaloba, podaná od rady samému císaři Rudolfovi r. 1597, spůsobila to, že pan Haugvic toho obchodu nechal; také se hned potom z Kolína vystěhoval na Nové Město pražské, a dům v Kolíně prodal r. 1599 za 400 kop gr. č. panu Hertvíkovi Zejdlicovi z Šénfeldu na Polné, Chocni a Zvoleňovsi, kterýž na svých jízdách ku Praze tu v městě chtěl míti pohodlné zastavení. Však již r. 1603 umřel, a syn i dědic jeho Rudolf dům ten zanedbal do té míry, že podlahy všecky se zkazily, sklepy pramenitou vodou se nahnaly a zeď ve dvoře, kde spilka byla, se sřítila. To bylo ovšem konšelům proti mysli, ještě více však okolnost, že pan Zejdlic odpíral placení berní a zemských sbírek, i přinutili r. 1616 pana Zejdlice, že prostřednictvím svého služebníka Petra ml. Straky z Nedabylic prodal spustlý dům za 250 kop gr. č. hotových peněz Václavu Hořickému tkadlci; ten pak r. 1621 prodal opravený dům za 300 kop hotových Mikuláši Kotníčkovi, prve radnímu servusovi.

5. Ulice zámecká.

Č. 87 koupil r. 1527 od Vaňka Kobyly ševce za 28 kop Jan jirchář a Dorota žena jeho, 1556 Bartoš mydlář (41 kop), 1557 Blažej Hruška zámečník (47 k.), 1582 Jan Kutlovský, 1585 Tomáš Krebs německý uzdař, po něm r. 1610 syn jeho Jan Rak uzdař, 1621 téhož svat Jiřík Pyškytle z Rožňova Moravan. [1])

Č. 86 držel 1525—62 Jakub Zajíček soukenník, po něm zeť Pavel Nesrovnal (Zajíček), 1582 Jiřík Nesrovnal tkadlec s ženou Annou, dcerou chudičkého vladyky Jana Saka z Bohúňovic. R. 1618 šlapával Jiřík v kostele měchy u varhan za malý deputát žita a hrachu.

Č. 85 a 84, do r. 1552 jeden dům, rozdělil pekař Jan Oštíp na dvé. Nárožní půli odprodal za 123 kop Mikuláši sladovníku, od téhož r. 1552 koupil Krištof řezník, 1560 Štěpán šrotýř, 1577 Václav Hubáček, 1596 Jan Šindler mlynář pod zámkem, jehož syn Václav Šindler bakalář pokoušel se v básnictví latinském, 1604 Matěj Černohorský mlynář (135 k.), 1611 Václav Černý mlynář. Jednomu z těch hospodářů říkali „mlaczhuba", a domu pak dlouho přezdívali „mlaczhubovský". — Č. 85 od Oštípa pekaře r. 1563 měla Dorota hodinářka z Kouřimi, pak její muž Václav Vrba krejčí († 1582), pak její dcera Anna Chotěbořská; roku 1611 Matěj Černohorský mlynář (100 kop), 1617 Václav Lukavecký kočí, a r. 1621 Dorota Kosová (107 kop).

Č. 79, budova městského pivovaru, povstala po r. 1648 z obecních kotců vedle radnice a měšťanského domu Krčínovského. Dům ten po smrti Jakuba Krčína r. 1520 držela vdova jeho Alžběta, a poněvadž synové její Jan a Jiřík Krčínové z Jelčan měli v podíl veliké dvory v šosu městském, postoupila domu svého r. 1545 dceři své Mandaleně, která mimo to od každého bratra po stu kop obdržela. Vdána jsouc za Václava Kocurovského, úředníka na zámku chlumeckém, prodala r. 1570 dům svůj za 300 k. gr. č. Jakubu Sánskému,

[1]) Týž Jan Rak žil roku 1646 v Praze co nejv. strážmistr, nazývaje se Hanns Krebs von Meinau.

důchodnímu písaři na zámku kolínském. Tento zemřel tu r. 1590, a vdova jeho Dorota provdala se za Matouše Šilhánka; však ztrativši i tohoto druhého muže roku 1599, držela dům společně s synem svým, knězem Tiburciem Šánským, do roku 1619, kdež ho od ní koupil za 200 kop Ondřej Tichý kočí, 1612 Mikuláš Nimburský, 1614 Vít Čapek hrnčíř.

Č. 80 držel vladyka Zigmund Korček z Božec, maje zároveň statek Ohaře; posléze jmenuje se r. 1553. Dědičkou jeho byla dcera Anna, vdaná za Jana Dibla pekaře; r. 1582 umřeli oba manželé, zůstavivše syny Zigmunda s příjmím Kofroj, Václava s příjmím Čáp a Šťastného. Starší bratři podělili se statkem po otci, dům po matce dědil Šťastný Diblů, jemuž páni Žerotínové na zámku svatební veselí strojili; leč pro zlé okolnosti roku 1595 prodal dům, kterýž za 150 kop koupil vladyka Jindřich Bydlín z Noskovic s manželkou Marianou, rozenou Zigottovou z Ostrova. Ti tu žili do r. 1611, a po nich tu byl Pavel Velimský pekař (195 kop), Martin Lukavecký kočí, a 1616 Mistr Václav Jiří Peristerius (Columban) z Kutné Hory.

Č. 81 měl vladyka Jan Zásvětlo z Vinoře 1523—46. Při smrti své zanechal manželce své Anně dům, dvůr s sladovnou proti židovské zahradě a půllán rolí; matce své Martě a sestře své Markétě odkázal pět čtvrtí lánu a 100 kop č., a svému příteli Janu Zákonníkovi, radnímu písaři, všecku svou zbroj, s kterouž jezdíval. Ovdovělá Anna Zásvětlova potom r. 1549 provdala se za vladyku Jiříka Rysmana ze Střebska, a vzala ho k jmění svému na spolek; leč již r. 1551 se mezi sebou svadili, a Anna Zásvětlova z Rysmanem býti nechtěla, až pak konšelé vidouce nespravitelný rozstrk, z rozkazu arciknížete Ferdinanda oba statkem rozdělili, při čemž dům v ulici zámecké dostal se Jiříku Rysmanovi, Anně Zásvětlové pak dvůr, sladovna a role. Rysman tu žil do roku 1560, kdež odkázal dům, zahradu a dvě louky svému strýci, Pavlu Grymillerovi ze Střebska, peníze, co mu kdo dlužen byl, odpustil a tak manželku vydělil.[1]) Pan Grymiller potom r. 1566 prodal dům

[1]) Kniha kšaftů I. k r. 1560.

ten s grunty za 160 kop č. Janu Žemličkovi pekaři, a ten r. 1575 za 162 kop rytíři Jindřichu st. Maternovi z Květnice, který před tím sloužil pánům Žerotínům co purkrabí na zámku kolínském a toho času měl sedlský dvůr v Nové Vsi. V Kolíně chlebil do 11. června 1587, kdež bezdětek umřel; stateček po něm zůstalý dědil bratr jeho Adam Materna, pán na Třebešicích, a téhož synové Jindřich, Bernart a Zikmund.[1]) Dne 3. máje r. 1593 stalo se, že právě o výročním trhu jarním mladý p. Jindřich Materna, vínem jsa přeplněný, z domu svého vyjel na koni do rynku, hlučný dav lidu rozháněl, z čehož lid se rozhněval, kamení se chápal a pana Maternu zpět do jeho domu hnal, při čemž jeden mladík, městský sirotek, od něho rapírem proboden byl; jen autorita JMC. richtáře M. Jana Pachty z Rájova zachránila opilého rytíře před kamenováním.[2]) Ovšem že konšelé podali o tom zprávu a stížnost k nejv. zemskému hofmistru, a zanedlouho p. Jindřich Materna šosovní svůj statek v Kolíně, dům, dvě zahrady s domkem, sádku rybní, roli i louku, k tomu dvůr na pražském předměstí prodal panu Jindřichovi Finkovi z Finkenšteina a manželce jeho Sabině, rozené Vachtlové z Pantinova. Však i pan Fink vzbudil proti sobě nepřízeň v obci pro své opilství; o vánocích r. 1598, když mor v městě byl nejsilnější, v šenkovních domích se opíjel a pak po ulicích výskáním a láním výtržnost činil; za to musil se z města vyprodati. Roku 1600, usadiv se na statku Měšickém, prodal dům v zámecké ulici, tři louky, roli, zahradu a sádku rybní rytíři Václavu ml. Čejkovi z Olbramovic na Církvici a v Polepích za 686 kop gr. č. Však pán ten umřel již r. 1601, a statek jeho zaujal pan Václav Chrt ze Rtína, jenž paní Markétu z Jelčan, vdovu Václava Čejky, za manželku pojal, a roku 1606 prodal ten dům s zahradou a haltýřem za 337 kop č. měšťanu Petru Podmanickému z Rájova. Týž byl po mnohá léta konšelem, správcem obecních dvorů, potom i výběrčím královského ungeltu, až zemřel r. 1619. a vdova jeho prodala

[1]) Kniha kšaftů 2. k r. 1587.
[2]) Kopiář 1. k r. 1593.

dům s příslušenstvím za 450 kop gr. č. Janu perníkáři z Nového Bydžova.

Č. 82 a 83 nazývaly se dům královský, který do roku 1553 přislušel k zámku. Toho roku koupila ho od královské komory obec městská za 70 kop, a hned ho rozdělila na dvě usedlosti měšťanské. Jednu polovici, nynější č. 82, koupil od obce za 40 kop hotových Vít Králíček, r. 1558 Jan Žemlička pekař (85 kop); 1566 Petr Rosa kožišník (155 kop), 1574 Diviš mydlář, 1576 Jan Slavík pekař, 1577 Matěj Maštalka pekař, který tu chlebil ještě r. 1606. Vdova jeho, nemohouc pro chudobu ani berně a sbírky odváděti, r. 1619 dala dům Janu Peksovi krejčímu, zeti svému. — Druhou půli, vedle zámecké fortny, koupil od obce r. 1553 Pavel Proud truhlář za 30 kop, r. 1560 Bernart vinopal (40 kop), r. 1561 Marek truhlář (70 kop), r. 1575 Lorenc truhlář, 1619 Jakub Černý mlynář, a r. 1621 Jakub Žiželický, mlynář podzámecký, za 105 kop gr. č.

6. Ulice na příkopech, nyní kovářská.

Tam, kde dům u zlatého lva z náměstí na zad do ulice sáhá, býval dům sousedský nyní zas nově stavěný (č. 101). Zde seděl r. 1541 kožišník Lukeš Lízal, 1567 Mikuláš Suchánek zeť jeho, r. 1600 Lidmila vdova Suchánkova, 1621 Jakub Suchánek. Roku 1636 přikoupen byl ten dům spálený za 15 kop k domu u zlatého lva.

Č. 95 vedle příkopu zámeckého r. 1543 od Jana Chyby kováře za 33 kop získal Jan mlynář, 1545 Jakub Pekárek, 1547 Bernart vinopal, 1556 Štěpán kuchař (100 kop), 1560 Vít Neřád, 1563 Štěpán Rinda, 1568 Jakub Turnovský pekař, 1582 Jeronym z Florencie, vlašský právník (advokát), 1599 Adam Šturm Kostelecký, právník a manžel Anny, vdovy Jeronymovy, 1600 Jan Doubek mlynář kravarský (210 k. č.), 1607 rytíř Adam Hlaváč z Vojenic, majitel mlýna kravarského, nerudný to soused, jenž odpíral placení berně a sbírky zemské.

Č. 96 držel 1541 Pavel krejčí, 1544 koupil ten dům Bernart vinopal (36 kop), 1547 Jakub Koza krejčí, 1550 rytíř Jan Liška z Duchcova, jenž r. 1565 odkázal dům, zahradu a

dvě krávy své děvečce Kateřině; ta pak vdala se za Tomáše Peksu krejčího. Od r. 1614 tu seděl Jakub Peksa, 1623 Jan Kavka švec.

Č. 97. Zde hospodařil 1541—61 krejčí Šimon Oslice, po něm krejčí Jakub Koza, 1570 Martin krejčí (108 kop), 1571 Martin Klatovský, 1576 Noe Farář kožišník, 1599 Martin Dejček, 1601 Melichar Meyzl krejčí, 1614 Mikuláš Nimburský, 1616 Jan Kohout švec.

Č. 98 držel 1541 Bartoloměj Smejkal, od r. 1559 Jiřík Němec zvaný Čapek (50 kop č.), 1599—1611 vdova Maruše Čapkova, pak syn její Jiřík (popraven 1614), a téhož vdova Kateřina vdaná za Jana Kužele krejčího.

Č. 99 držel r. 1541 Vaněk kantor, 1546 Václav Čermák, pak vdova jeho Dorota švadlí, jež vdala se roku 1560 za děkana Matouše Červa, 1560 Jan Strejc krejčí (50 kop), 1584 Martin Karásek krejčí (45 kop), 1590 Jan Černý šrotýř, 1615 Eva šrotýřka, 1620 Vít Kozovazský (80 kop).

7. Ulice pražská.

U brány pražské směrem k zámku býval obecní domek kolářský (nyní č. 1 praž. předm.). — Vedlejší dům na rohu (č. 100) od Víta Fukpetra roku 1546 koupil Bartoš řezník (70 kop), 1554 Arnošt Hubáček švec, po němž dědil r. 1582 Václav Hubáček, r. 1591 Řehoř Šúša Čechtický (165 kop), a žil zde ještě r. 1621.

Č. 94 na rohu (u tří kaprů) 1541 držel Duchek Zukal, 1546 Martin zámečník (šlossar) a Eva žena jeho, 1582 Jan Sedlčanský pekař a potom konšel. 1620 jeho synové Tomáš a Martin.

Č. 93 držela roku 1541 Kateřina nožířka, 1554 zeť její Ondřej Kurka krejčí († 1598), potom jeho syn Tobiáš. Roku 1608 koupil ten dům za 150 kop Vít Týnecký, roku 1610 Jakub Nosek švec, 1617 Šimon Žrček soukenník, 1618 Jan Neydek písař zámecký, 1623 Jakub Brodský z Větřína, rovněž zámecký úředník.

Č. 92 r. 1541 držel Jiřík Mluvka kožišník. 1570—1599 Matěj Mluvka, pak zeť téhož Jan Srna lesní (forstknecht), 1613 slovutný Mistr Štěpán Prunar z Prahy, radní písař.

Na druhé straně u brány bývala obecní kovárna (nyní č. 2 pražské předměstí). Odtud až za roh ulice židovské byl velký dům, kterýž od Krejsy řezníka r. 1551 koupili konšelé a starší, a rozdělivše ho na dva domy, osadili je sousedy. Dům u brány (nyní čís. 54 židovské čtvrti) koupil tehdáž Gregor zámečník (za 75 kop), 1563 Petr Tuček švec s manželkou Mariannou Krčínovou z Jelčan šlechtičnou, 1614 Petr Rzounek švec.

Vedlejší dům na rohu (čís. 1 v židovské čtvrti) koupil roku 1551 Tomáš Hrádecký pekař (za 75 kop), 1590 Jakub Hrádecký (v 225 kp.), 1602 Adam Duka sedlář, 1617 Jiřík Duka, 1621 Martin Pokorný tkadlec.

Na protějším rohu (č. 51 žid. čtvrti) r. 1527 od Ondřeje Kandrdáse koupil Jiřík vodák (50 kop), 1541 zde seděl Jan Klika, od r. 1550 Jan Panoše krejčí, od r. 1560—1579 Jiřík Syrový švec, pak Jan Hrádecký, 1586—1592 Adam Šturm právník (145 kop č.), Ondřej mlynář nuselský (200 kop), 1594—1612 Jan Nosek švec, 1612—1623 Ondřej Kyšpera švec (157 kop).

Č. 1 v městě držel 1541—52 Vávra kantor, do r. 1569 Jan kantorů, do roku 1565 Anna vdova jeho, 1565—82 Jan Šilhánek řezník, pak vdova jeho Kateřina s syny Šímonem, Matoušem a Janem a druhý muž její Havel Rorýc řezník, 1594—99 Matouš Šilhánek, po něm Jan bratr jeho, 1602—28 Matouš Matule konšel.

Č. 2. R. 1541 byl tu hospodářem Wolf Trnka; od něho koupil roku 1556 Jindřich Marků, pastorní syn p. Kašpara Šmidla z Eberka, za 140 kop, 1566 Matěj Kříž mydlář za 145 kop. R. 1579 spravovala ten dům vdova Lidmila Křížka, majíc dítky Jana, Matěje, Tomáše, Annu a Salomenu. Z těch nejstarší Jan studoval na vyšších školách, a roku 1599 byl JMC. richtářem v Českém Brodě, jsa nadán erbem a titulem „z Kočic"; tamtéž v Brodě usadil se i bratr jeho Matěj. R. 1599 ujal se domu Tomáš Kříž v 240 kopách, z čehož si 41 kop 30 gr. svého podílu srazil; ale již r. 1608 prodal ho Matěji Brunkovi pekaři za 225 kop. Ten založil při domě vlastní svůj pivovar, leč záhy zemřel, a vdova jeho Dorota

pak se ještě dvakrát vdala, r. 1613 za Matěje Nováka, svého posudního šenkýře, který se domu v 525 kopách ujal, ale téhož roku zemřel v moru, a potom za Jiříka Černého; roku 1625 postoupila domu svému zeti Václavu Salavovi.

Č. 3 koupil r. 1548 od Poláčka krejčího za 110 kop č. Jan Vianský krejčí, a r. 1586 od matky své Doroty za 230 kop Petr Vianský krejčí. R. 1608 tu hospodařila jeho vdova Anna a roku 1616 její dcera Dorota, vdaná za Pavla Gruma z Jihlavy.

Č. 4 měl roku 1541 Jiřík Šejnoha pekař († 1553); od sirotků jeho koupil dům roku 1559 jiný Jiřík pekař, rovněž Šejnoha zvaný († 1582), Václav Špaček pekař (190 kop č.), a r. 1616 Vavřinec Milčínský pekař.

Č. 5 na rohu do úličky k židům měl roku 1541 Václav Dibel pekař. 1560 syn jeho Jan Dibel, který i s manželkou svou Annou, dcerou rytíře Sigmunda Korečka z Božec, umřel v moru r. 1582; zůstavil tři dospělé syny. Nejmladší, Šťastný Diblů, dostal dům po matce v ulici zámecké (č. 88), Václav Diblů, zvaný Čáp, odbyt penězi a přiženil se k statku z á možných Robínků v městě, a nejstarší Zikmund, zvaný Kofroj, ujal se domu po otci, a měl i masný krám a za Labem dvůr. Od r. 1583 byl konšelem, 1596—99 primatorem a roku 1603 zemřel. Syn jeho Karel Zigmundů ihned prodal sdědělý dům za 230 kop č. Tobiáši Hubáčkovi Dubskému, prv kantoru školnímu, a Juditě manželce jeho. Roku 1621 koupil dům od něho Řehoř Strýc, sládek, za 175 kop.

Č. 6, dům v 17. století „u bílého beránka“ zvaný, roku 1543 po smrti paní Reginy Bělské z Kařišova dědil Matěj Škopek z Kařišova; r. 1546 prodal ho i s pivovarem, se zahradou proti šibenici za 200 kop Vítu Fukpetrovi, sladovníku a polaři († 1575), po němž hospodařila vdova jeho Lidmila. 1585 dcera její vdova Adama Samce a po druhé vdaná za Kašpara Pelikána Táborského († 1599), potom rytíř Burian Zigotta (Zýkota) z Ostrova Vlach (zabit v hádce r. 1602). Potom připadl dům dětem Samcovým a Pelikánovým, od nichž ho r. 1611 koupil Václav Hořický (za 305 kop), 1614 Matěj Chuderský, 1622 Martin Pokorný (za 375 kop).

8. Ulice labská.

Č. 69, dům u zlatého bažanta, měl r. 1541 pekař Pavel Líska po otci svém Tomáši a k tomu drahně rolí a jiných gruntů. Starší syn jeho byl kněz Ondřej Líska, roku 1546 v Italii na kněžství svěcený, který pak některý čas úřad kaplana v Hradci a Praze k nevelikě chvále spravoval.[1] Roku 1572 starý Pavel Líska pořizoval kšaft, v němž dal všechen svůj statek synu svému Šímonu pekaři; knězi Ondřeji poručil jen kopu a čtyrem jeho dítkám po kopě, an prý mu již prve dosti dal. Však Šímon Líska umřel již r. 1575, manželka jeho Salomena, dcera rytíře Adama z Semechova, následovala jej již r. 1582, a statek Lískovský byl rozdělen. Kněz Ondřej Líska, farář v Hostouni, potom Jan Vetčán, někdy Pavla Lísky zeť, dostali role a zahrady, dům v labské ulici ale sdědil paní Salomeny bratr vladyka Ambrož Semechovský z Semechova; týž † 1619, a byl v rodinné kapli při chrámu sv. Bartoloměje (nyní kapli Kokovských) pochován; po něm dědili synové jeho Václav a Ondřej.

Č. 68 držel r. 1541 Jan Brtnický pekař; r. 1571 odkázal kostelu, škole, cechům a příbuzným úhrnem 320 kop gr. č. Vdova jeho Markéta v závěti r. 1572 kostelu 50 kop odkázala. Není pak jasno, kdo po nich ten dům, kde potom „u Jankovských“ říkali, držel. R. 1592 prodal ho Jíra Muláček za 250 kop Janu Hlaváčkovi pekaři.

Č. 67 odkázal r. 1553 Řehoř Šorna i s dvorem na předměstí kouřimském svému zeti Tomáši ze Šprutavy Slezáku, který ale, maje dům v rynku, prodal sděděný dům r. 1554 za 80 kop Janu Chlupatému pekaři. Od r. 1598 seděl zde Mikuláš Hlaváček švec, od r. 1618 Jan Čermák.

Č. 66 měl od r. 1526 Jan Kápinos; když umřel r. 1548 v Ml. Boleslavi, kdež byl na léčení, zabavila královská komora jeho statek co odúmrť, a prodala dům a louku za 150 kop písaři Janu Zákonníkovi; král pak stržené peníze daroval Jiříku a Řehoři z Černčí, Anně a Kateřině, bratřím a sestrám Kápinosovým. Od Jana Zákonníka koupil dům roku 1551 Jan Slánský

[1] Dr. Kl. Borový, akta konsistoře I. k r. 1546 a 1550.

za 255 kop na splátky; umřel po roce, a vdova jeho Kateřina vdala se za Jana Žemličku pekaře. Týž byl r. 1579, jsa městským richtářem, na jedné úřední své obchůzce zabit. Vdova jeho umřela r. 1589; po ní dědil syn její Tobiáš Žemlička; r. 1602 prodal dům s některým pivovarním náčiním za 200 kop č. Václavu Chrudimskému, a ten pak r. 1618 pekaři Václavu Vrkoslavu z města Libáně za 225 kop gr. č.

Č. 65 bylo před r. 1541 od vedlejšího domu č. 64 odděleno. R. 1541 seděl tu Jan Brzobohatý pekař, po něm Ondřej Pacovský († 1558), pak téhož syn Jakub Pacovský. R. 1567 koupil ten dům Matěj Mašťalka pekař; 1573 pekař Šimon Kůň (Koníček), r. 1580 Jiřík Prachatický pekař († 1582), jehož vdova Markéta vdala se za mladého Šimona Šilhánka. R. 1589 koupil ten dům Jiřík Zvára pekař za 200 kop. 1602 Tomáš Kreplík pekař, po r. 1620 Jakub Havránek.

Čís. 64, nárožní dům, roku 1541 držel Václav Nikvický z Popovic, soukenník rytířského rodu; r. 1552 dědila po něm dcera jeho Voršila, mlynářka hrobská, a roku 1554 její syn nezletilý, Pavel Mokrejš z Popovic. Roku 1560 koupil ten dům Václav Hlaváček za 150 kop, roku 1564 Petr Sýkora († 1581), vdova jeho Anna vdala se za Volfa Nyškovského; po její smrti r. 1586 dědila dcera její Anna, vdaná za radního písaře Jakuba Kuthena, a ten prodal dům i s pivovarem r. 1594 za 388 kop gr. č. Havlu Rorýcovi řezníku. Ten jsa přičinlivý a spořivý sdělal veliké jmění; když r. 1611 umíral, odkázal sice svým pastorním synům, Šímonu a Janovi Šilhánkům z Choustníka, některé grunty, ale největší část statku věnoval dobročinným účelům; zejména chtěl, aby z užitku domu a pivovaru jeho podporováni byli chudí měšťané v placení daní. Konšelé však po Havlově smrti dům prodali, peníze na úrok uložili, z něhož by pak chudým pomoc vycházela. Dům koupil za 450 kop č. od obce r. 1612 Daniel Brožů z Poděbrad († 1621), po němž dědila vdova jeho Lidmila, od r. 1623 podruhé za Václava Sasína vdaná.

Č. 63 malý domek v koutě při městské zdi proti labské bráně koupil r. 1545 od Voršily Šátkové Vít Houžva (30 kop),

1552 Jána Hapalka; 1574 Jakub Bradavička (100 kop). 1587 Mikuláš Hlaváček. 1598 Prokop Vyskočil.

Č. 49 (dům u tři bubnů) r. 1541 držela Lída vdova po Vaňku Votlúčkovi; 1544 koupil ten dům Michal Mečíř (30 kop). po něm 1582 Jan Mečíř a žena jeho Dorota. pro zlý jazyk rozkřičená. 1616 zeť jeho Řehoř Svoboda. 1620 Šímon Údražský (Bohdalovský).

Č. 50 držel r. 1541 Jiřík Drápal krejčí. 1545 Jakub Dejček krejčí. 1556 Jiřík Hloušek krejčí († 1595). Jiřík Tichý pekař. 1602 Jan Svoboda bednář (106 kop). 1613 Jan Čermák Náchodský (115 kop). 1616 Mandalena Hlaváčkova (130 kop). 1623 Václav Bystřický tkadlec (125 kop).

Č. 51, nyní dům hospodářské záložny. držel r. 1541 rytíř Adam Krakolecký z Semechova polař, 1564—70 Pavel Lonek sladovník (300 kop č.). 1570—1595 Ambrož Krakolecký z Semechova (450 kop). 1595—1623 Jan Šilhánek řezník. Při tomto domě býval pivovar.

Č. 52, malý dům, držel se k vedlejšímu domu č. 51 do r. 1564. Pan Adam Krakolecký z Semechova zde † 1568, po němž dědil syn jeho Ambrož dům a zápisný statek Krakolec u Kravar, a byli mu za poručníky strýcové Matouš. Matěj a Václav z Semechova, bratři pana Adama. Ambrož potom r. 1608 dal dům své dceři Alžbětě, vdané za Václava Cecinkara z Birnic, od níž dům r. 1622 koupil Jakub Černý (za 100 kop č.).

Č. 53 od Jana ševce r. 1528 koupil Martin zámečník (26 kop), 1546 Volf Trnka (50 k.). 1547 Jan Straka. 1556 Marek olejníkův, 1559 Jan Kolek bednař, 1612 Kašpar Cihlář, 1619 Martin zámečník, 1621 Vít Chlubna Žatecký.

Č. 62 nárožní dům s pivovarem u samé brány labské držel po otci svém sladovník Jan Valeš. konšel, až do své smrti r. 1568. Bratru svému Burianovi. který otcovský svůj podíl 150 kop utratil v Prostějovi s nevěstkami. odkázal 20 kop. značný odkaz učinil rodině Šilhánkově; hlavní pak dědičkou byla sestra jeho Anna, vdaná za bohatého Jakuba Horáka. kterýž pak hostinský dům v rynku u zlatého lva prodal a v domě valšovském se usadil. Týž Jakub Horák umřel 7. pro-

since r. 1581, zanechav dûm v městě, velký dvûr na kouřim. předměstí vedle špitála, zahradu kamennou blíž špitála a hojné role i louky, bohaté svršky a do 3000 kop gr. hotóvých peněz. Dědictví toto rozděleno tak, že polovice všeho dostala se vdově Horákově Anně, druhá polovice pak dvěma dítkám zemřelé dcery její Kateřiny, která byla provdána za pražského měšťana Lorence Hella. Na podíl paní Anny Horačky přišly všecky šosovní grunty v městě Kolíně, všecky svršky a 150 kop gr. peněz. Ta paní pak, jsouc již letitá, chtěla se dáti v opatrování muži vzdělanému, a proto na jaře r. 1582 provdala se za mladého bakaláře Matouše Hozia Mýtského, a vzala ho na spolek k třetině statku. Týž Matouš Hozius byl syn Jiříka Přestala ve Vysokém Mýtě, studoval na vysokých školách v Praze, r. 1577 stal se bakalářem svobodného umění a oddal se učitelství; zejména spravoval od roku 1580 školy v Kolíně. Přiženiv se k bohatému statku, záhy ovdověl, neb stará paní Anna umřela mu v moru roku 1582, učinivši ho samojediným dědicem svým. Správě svého statku horlivě se oddal a rozmnožil ho přikoupením velké sladovny za zámkem. Při tom byl v obci platen co inspektor školy, co obecní starší, od r. 1589 co konšel; zároveň byl členem bratrstva literatů latinských. Pokusil se i co spisovatel český, an sepsal „kroniku Moskevskou“ dle Alexandra Guagnina z Verony, kterouž knihu po jeho smrti vytisknul přítel jeho Daniel Adam z Veleslavína. Však při vší hojnosti nebyl Hozius šťasten. V červnu r. 1584 oženil se podruhé s Annou Mazánkovou, dcerou paní Mariany Kulové v Č. Brodě. A tato manželka, zapomenuvši se nad věrností manželskou, potají oblíbila si jednoho spustlého mladíka, Pavla, syna Ondřeje Kurky krejčího, kterýžto Pavel Kurka pro opilství, zlolajné řeči a rvačky často býval v šatlavě i dusíku, a jednou pro zabití Jana Motáčka, sousedského syna, na smrt byl odsouzen a jen ke přímluvě přátel pro své mládí při životě byl zachován. Hozius zvěděv o nevěře své ženy, poháněl Pavla Kurku před soud a v stání 14. září 1588 mu vytýkal hněvivě, že jest zlopověstný člověk a mordéř, k právu nestojí, mimo zápověď do domu jeho chodí, a že tudy nemá o svobodě vyslýchán býti, leda na jistotu 500 kop

grošů. Konečně dosáhl toho, že v říjnu roku 1588 Kurka z města na čas vypovězen byl. Zdá se též, že Hozius v neladu vnitřím občas přes míru pil; v tom stavu opilém svadil se na podzim s protějším sousedem svým Mikulášem Hlaváčkem, jeho sbil a ženu jeho zhaněl, začež od rady uvržen na sedm dní do šatlavy za kládu. Zemřel o sv. Havle 1589, ve květu života. odkázav manželce své Anně statek svůj, otci svému Jiříku Přestalovi 400 tolarů. literatům latinským louku, a kostelu sv. Bartoloměje. kdež potom pohřben byl, 30 kop. Sotvy byl Hozius v hrobě, tu již dala ovdovělá Anna Hoziuska zjevný důkaz nevěrnosti své, neboť sšedši se s Pavlem Kurkou v Českém Brodě. tam v úkrytu jemu se oddala k manželství, a pak s ním do Kolína se odebrala. Za to museli novomanželé již 15. listopadu 1589 státi před právem kolínským, a pro to neřádné a pokoutné oddání své odzouzeni byli do vězení. Kurka do dusíku na dva týdny. Hoziuska do šatlavy k špalku na dva týdny.[1]) Některý čas pak ten Pavel Kurka dobře se spravoval, a r. 1591 zvolen byl i za konšela. Však za nedlouho propukla jeho nezbednost v pychy nesnesitelné; v noci po krčmách předměstských se toulal, hádky, rvačky začínal a hýřil; otci svému, když ho napomínal, lál, naň hromoval i s ručnicí dotíral, až r. 1597 v hospodské půtce jedné zabil Václava Hrabáně, mlynáře podzámeckého. Za to ihned byl uvězněn a dáno mu od rady na vůli, buď aby volil smrt stětím, aneb z města vymrskání a ze země navždy vypovězení. Kurka zvolil prvé; v posledních dnech svých budil pro své hnusné chování v šatlavě všeobecné pohoršení mezi ostatními vězni, a šel na smrt bez poslední potěchy, jsa vínem opilý.[2]) Ovdovělá Anna Hoziuska či, jak jí po domě jejím říkali, „Horačka“ ještě na podzim roku 1597 vdala se za vladyku Jakuba Drahlovského z Drahlovic, a po téhož smrti r. 1600 za Daniele Peiskera, Němce; mezi tím rozprodávala všecky grunty své v Kolíně, a ztrživši do 1450 kop hotových peněz, vystěhovala se z města. Dům u brány koupil od ní r. 1601

[1]) Radni protokol E 5 k 7. a 14. Sept. a 12. Oct. 1588, 15. Nov. 1589, kniha kšaftů 2 k r. 1589.
[2]) Kopiář 1. k 10. Jun. 1597.

Burian Čulík ze Zálabí za 257 kop hotových, a tu hospodařil do roka 1639.

Č. 61. Dům s pivovarem držel v létech 1525—1567 Pavel sladovník, a při své smrti zůstavil mimo dům též dvůr na horském předměstí, 16 kop záhonů rolí, dvě louky, chmelnici a tři zahrádky. Dům po něm sdělil syn jeho Jan zvaný „Sirotek“, od něhož roku 1599 ho koupil za 325 kop Jan Šárek sladovník a polař, kterýž zde † 1627.

Č. 60 dům zvaný „u Dupáčků“. Pavel Dupáček sladovník zde † 1558. Jeho synů Václava, Víta, Pavla a Jana ujal se pak otčim Jakub Dupáček; od r. 1582 zde hospodařil Václav Dupáček, od r. 1588 Vavřinec Dupáček Soběslavský († 1611), po něm Jan Dupáček Lomnický sladovník.

Č. 59, dům zvaný „v pekle“, držel 1518—1561 Jakub Peklo ze Lhoty Jestřabí, po něm dcera Markéta manželka Jana Kuthena radního písaře, potom vdaná za Václava Cypriana Volyňského, od r. 1597 Krištof Domažlický mlynář z Kostelce n. L., od r. 1614 Matěj Lonek (za 250 kop č.), od r. 1621 Václav Zvára.

Č. 58 po Vavřinci Benáteckém r. 1557 držela Markéta z Barchova, choť vladyky Bořka Hamzy ze Zábědovic (145 kop č.), 1560 Jan Muláček řezník a polař, r. 1572 primator († 1585), téhož vdova Dorota a dítky její; 1596 Adam Brodský z Větřína erbovník (325 kop), 1602 paní 'Dorota z Křečovic, 1621 Karel Zigmundů, syn primatora Zigmunda Kofroje.

Č. 57 dům zvaný „nový svět“ 1541 držel Tomáš Kolek bednář, od r. 1553 Krištof řezník (50 kop), roku 1555 Jiřík Jírek, 1556 Jeronym Mikésko, 1571 Jiřík (Zych) tkadlec (120 kop), 1589 Pavel Chládek tkadlec, 1595 Kateřina Vetčánka, 1602 Vít Chlubna Žatecký, 1621 Martin Chlubna.

Č. 56 „na podsiní“ po Janu Klímovi roku 1528 koupil Jan Bečka, 1547 od Kateřiny Špimberské Jan Měřínský bednář (58 k.), 1589 Jiří Lhotský bednář, 1602 Kašpar bednář, 1621 Kašpar cihlář.

Č. 55 držel r. 1541 Václav řezník, 1547 Matěj Mukodera sladovník, 1554 Václav Cibulka, 1575 Pavel Lenek

(62 kop), 1588 Matěj Lonek (Nadřínek), 1589 Havel Jelínek tkadlec, 1619 Havel Komárek řezník.

9. Ulice horská, nyní čáslavská.

Č. 54 vedle brány, v 17. století zvaný „u bílého anděla", náležel po Matouši řezníku jeho vdově Kristině, a ta se roku 1542 vdala za Marka Šotnofského, který maje velký dům v rynku (č. 22), prodal r. 1556 dům u brány i s pivovarním náčiním Janu Strakovi za 350 kop č. R. 1568 hospodařil tu Mikuláš Straka, r. 1570 Jan Straka, od roku 1584 Anna Hlaváčkova, potom vdaná za mladého vdovce Šímona Šilhánka († 1624).

Č. 42 (u korun) s pivovarem držel r. 1541 zámožný soukenník Jakub Pařízek († 1563), pak téhož vdova Anna z Rozhovic šlechtična († 1585), po ní neť Kateřina z Rozhovic, prve mlynářka hrobská († 1599), její dcera Anna vdaná za Řehoře Plachtu v Č. Brodě, 1609 Krištof Veletovský tkadlec (koupil dům za 350 kop, † 1622), jehož vdova se vdala za rektora škol Jeremiáše Spiru (Preclíka) Turnovského. Jim k svatebnímu veselí 13 básníků věnovalo sbírku zpěvů latinských a řeckých.[1])

Č. 43. Zde roku 1543 zemřel Tomáš Hrd sladovník; po němž zde byli Václav Hrd, 1553 Tomáš Hrd (225 kop), Václav Žďárský († 1562), Kateřina Hrdova, 1571 Jan sládek, 1575 Šímon Bruncvík sládek, 1550 Jan Poděbradský, 1590 Mikuláš Mertlinský (425 kop), 1595—1622 Matěj Lomek sladovník.

Č. 41 u brány horské dostal Jan Nožička od matky své Anny r. 1527, 1541—1563 byl zde Pavel Nožička s Reginou sestrou svou šílenou, 1563—75 Jan Koláčník (175 kop č.),

---

[1]) Ti kollegové jeho byli Jan Kampanus, Martin Mylius Vodňanský, Samuel Alectorius, Jan ab Aqua de Januciis, Václav Veverin z Kranichfeldu, Simeon Didactus z Hory, Jan Jakobides z Hradce, Jiřík Týnský z Býčkovic, Jan Micussii z Křižanova, Václav Širek z Kolina, Jan Cuspiades z Holic, Mikuláš Brodský z Hory, Václav Ageiros z Hradce. Jména tato laskavostí slovut. pana Josefa Jirečka nám sdělena byla.

1575—87 Jan Vetčán řezník, téhož vdova Kateřina a potom její syn Šímon Vetčán, zámožný polař († 1637).

Č. 34 na rohu ulice pod farním domem držel do r. 1553 Jan Eliáš pekař. Po něm dědil syn jeho, kněz Jiřík Eliáš; kterýžto jsa kaplanem v Hradci Králové, k domu svému nedohlížel, a konšelé i starší bojíce se, aby stavení na posměch obce se nesvalilo, ujali se domu sami a za 50 kop gr. č. hotově složených prodali ho Pavlu Šárkovi Černému. Ten opraviv dům hospodařil tu do roku 1596, po něm pak syn jeho Jan Šárek společně s sestrou svou Marianou, manželkou děkana, kněze Matěje Jahodky. Roku 1606 prodali oba dům svůj za 170 kop č. Matouši formanu, jenž pro zlý jazyk své manželky, nezbednost svých dítek i neopatrné zacházení s ohněm tytýž zakoušel důtky a kárání před konšely, ba roku 1618 dán mu rozkaz, aby do tří měsíců z města se vyprodal. Však pány uprosil, a dům prodal teprve roku 1623 ševci Jonathanu Fulneckému za 275 kop gr. č.

Č. 33. Jiřík Hrdina krejčí tu hospodařil v l. 1541—65, po něm vdova jeho Kateřina, a r. 1582 vzdala dům svůj zeti svému Janu Kropáčkovi krejčímu; však r. 1588 sveden jest v tento dům pro peněžité požadavky své Jakub mlynář a prodal ho Michalu Vyletělovi krejčímu za 175 kop č.; od roku 1605 držel ten dům Jan Vyletěl přes rok 1620.

Č. 32, dům „na schodcích“,[1]) náležel r. 1526 Tomáškovi krejčímu; 1541 byl tu hospodářem konšel Jiřík Schodecký; r. 1562 prodal dům Blažej Schodecký Jiříku Syrovci, jinak „Syrové oko“ zvanému za 135 kop. R. 1565 koupil ten dům Václav Sokol sladovník, a roku 1577, sdědiv po tchánu dům velký v rynku (č. 72), prodal ho Petru Tlustému pekaři za 150 kop. Pro dobro sirotků po Tlustém prodán byl dům r. 1582 Krištofu Henigovi za 150 kop. Roku 1590 shořel, a poněvadž Henig nemohl stavěti, ani splátky lhůtní odváděti, proto konšelé uváživše, že ten dům na schodcích u velikém

---

[1]) Poněvadž jménem »schodci« označovali na onen čas chudé pocestné, tož domníváme se, že v tom domě tehdáž bývala noclehárna pro takové chudé pocestné, zvláště chasu řemeslnickou.

nebezpečenství trvá, aby od hřmotu koní a vozů, poněvadž tou ulicí netoliko obecní lidé, ale i rytíři, páni i velicí potentati jezdí, se nesesypal a nesvalil, do toho domu opět Václava Sokola svedli, kterýž vystavěv ho opět, postoupil ho svému zeti Janu Robínkovi z Větřína. R. 1592 prodán jest Václavu Čápu, synu Dibla pekaře, a po jeho smrti r. 1599 Krištofu Švarcovi bradýři za 325 kop č. R. 1603 byl Švarc mrtev, a dům jeho prodán pro sirotka jeho Alžbětu Janu Purkhartu z Olomúce, bradýři, který tu rok 1620 přetrval. Roku 1626 držela ten dům vdova jeho Anna.

Č. 31 dům nárožní, v 17. století zvaný „u tří bažantů", měl v létech 1541—57 hospodáře Petra Pacovského, pekaře; téhož syn Václav prodal dům r. 1570 Petru Němci formanu za 210 kop; r. 1581 koupil ho od poručníků sirotků Petra formana Jiřík Tichý forman za 210 kop; téhož vdova provdala se roku 1599 za Jana formana, kterému taktéž Tichý říkali, a oba tu chlebili do r. 1626.

10. Ulice nyní bartolomějská.

Č. 40. Bartoloměj bakalář držel ten dům v l. 1541—75; přespolní jeho dědici pak prodali dům krejčímu Cyprianu Výskalovi Pelhřimovskému za 120 kop; tento býval drahně let při správě obecní co konšel i richtář městský, a sdědiv hojný statek Motáčkovský (viz č. 48 na náměstí), umřel r. 1606; dům v ulici ke kostelu sdědili po něm synové z prvního manželství. Daniel Myslík z K. Hory a Jakub Kavka, měšťan mělnický, a prodali ho společně Mistru Martinu Mathiadovi z Písku, radnímu písaři, za 120 kop č. Po téhož smrti roku 1609 zaujal dům Samuel bradýř, a r. 1615 koupil ho od Voršily bradýřky Václav Donat, švec z Sezemic rodilý, za 120 kop a tu žil do r. 1626.

Č. 39 koupil r. 1552 od obce Ondřej Makovička za 40 kop, 1555 Mikuláš Fišmeister za 50 kop, 1563 Jeronym Trnků, 1569 Havel Kopecký, 1570 Matěj Ryšánek; 1582 Vavřinec vodák za 85 kop, 1585 Jan Kyselý krejči z Bydžova, 1595 paní Dorota, vdova po děkanu knězi Janu Tribuleciovi z Lib-

kovic; její syn, kněz Zigmund Tribulecius, kaplan v Hoře, prodal ten dům r. 1604 za 100 kop č. Jiříku Šírkovi, a ten roku 1606 Pavlu Procházkovi koláři za 100 kop, a ten tu žil v chudobě ještě r. 1637.

Č. 38, domek malý, postoupila r. 1550 vdova Hromadka Kříži Černému a ten roku 1552 Janu bradýřovi; téhož vdova Lidmila pak, uznávajíc vděčně, kterak páni konšelé nebožtíkovi jejímu muži za dlouholeté jeho nemoci štědře pomoc činili, r. 1599 odkázala domek svůj obci; starší obecní pak téhož roku prodali dům za 90 kop Andresu Erhartovi, německému bradýři, který živnost ranhojičskou provozoval tu ještě roku 1626.

Č. 37, domek nepatrný, držel v létech 1541—60 Štěpán bakalář, potom Václav Búchal, 1562 Bernart Linhart za 60 kop č. R. 1576 koupila ho od Anny vdovy Peklové Anna Žižkova za 48 kop, a postoupila ho r. 1596 svému synu Lukáši Žižkovi řezníku, jenž tu ještě r. 1637 žil.

Č. 36 prodala Markéta Sochorka r. 1554 za 31 kop Valentinu Tichému kočímu, 1596 Jiřík Tichý Tomáši Červenkovi kočímu, a ten zas roku 1612 Ondřeji Tichému kočímu za 58 kop.

Č. 35 nynější budova staré školy u kostela povstala r. 1612, kdež dali konšelé na místě, kde ještě roku 1554 stará kaple stávala,[1]) od Jana Rudolfa, vlašského zedníka, postaviti budovu školní.

11. Ulice nyní řeznická.

Č. 30, dům nyní u zlatého soudku zvaný, koupil r. 1546 od Jiříka Hapala za 42 kop Jan Chlupatý švec, r. 1554 Tomáš Vyskytenský z Vyskytné, postřihač rodu rytířského, s manželkou svou Anýžkou z Lomné, o jejichžto sporech s panem Matoušem Volyňským z Vlaďoře již při domě na náměstí č. 46 vypravováno bylo. Týž Tomáš postřihač pak, pominuv se na rozumu, tak zšílel, že stále ukován býti musil

---

[1]) Vysvítá to ze smlouvy o dům Markéty Sochorky (Lib. contr. 5. k r. 1555), položený mezi domem Štěpána bakaláře a kapli.

až do své smrti r. 1570. Vdova jeho Anýžka, ztrativši potom i dítky své, žila tu do r. 1592, požívajíc dobrodiní od přátel, zvláště od svého svata Jiříka Pachty, který jí roku 1582 odkázal 50 kop gr. č., a od jeho dcery Anny Rosaciusky, potom manželky Jana Skály ze Zhoře. Když na smrt stonala, přišli k ní dva konšelé s otázkou, míní-li kšaftovati, jimž odpověděla: Ano, jest tak, však nemám tak mnoho; dům poroučím paní Mandaleně, manželce Jetřicha Dubanského z Karlova, o svršky nechť se Mandalena rozdělí s Annou Skálovou ze Zhoře. Po její smrti nalezen u ní úpis na 300 tolarů, které jí pan Václav Berka z Dubé dlužen byl; k těm penězům táhl se její strýc, Václav Bedřichovský z Lomné a na Hrnčířích. Onen pan Jetřich Dubanský prodal roku 1595 sděděný dům za 75 kop Šťastnému Diblů, řezníku, a ten tu v chudobě žil do r. 1622, po něm Daniel Holeček řezník.

Č. 29 držel r. 1541 Jakub bradýř; 1592 koupil dům od obce Samuel bradýř za 50 kop, a ten r. 1606 postoupil ho synu svému Janovi.

Domek č. 28 po Lacenbokovi ševci, držel 1544—1561 Daniel Kapital trubař (18 kop), pak vdova jeho Mandalena vdaná za Matouše Zelinku ševce († 1592), pak Václav Chrudimský švec.

12. Ulice kostelní.

Vedle farního domu malý domek č. 26 r. 1575 držel Jan Brožků, 1581 téhož vdova Maruše vdaná za Jakuba Cicvárka mlynáře (t. j. krupaře), od r. 1591 Vavřinec Špaček mlynář, 1593 Adam Šturm právník (60 kop), 1600 Václav Zukzele kočí (75 kop), 1601 Jan sládek Roždalovský, 1606 Ondřej Tichý kočí, 1610 Dorota Sánská, vdova po zámeckém obročním, a syn její kněz Tiburcius Sánský. Týž r. 1618 povolán byl před shromážděnou radu městskou, aby se spravil, že přijav na se úřad kněžský, kaplanem byl a slovo boží kázal, a nyní že řemesla se ujímá. Kterýž odpověděl: „Trvám při literním umění, jakž jsem přistoupil k němu, a jsem jemu oddán; leč vida matku svou v chudobě postavenou, chci jí býti nápomocen a živiti ji z řemesla mydlářského. Však vida tu kněžskou

práci býti těžkou, již bohu díky jsem ji s sebe složil.“ I slíbili konšelé, že tu živnost jemu propustí, když přinese certifikací, že již není knězem.

Č. 27 na rohu bývalo 1518—1617 městským špitálem chudých; potom přestěhováni byli chudí do nového špitálu na pražském předměstí, a starý špitál prodán za 75 kop č. Matěji Hanibábovi vodáku.

Na protějším rohu č. 23 držel po Anně Sudlicové r. 1545 pan Petr Veltrubský z Veltrub, 1549 Kateřina vdova Holárková (65 kop), 1553 Václav Hrd (77 k.), 1556 Martin Lichota († 1596), pak radní písař Jan Kirchbryk Berounský († 1610), kněz Jan Rauner farář ovčárecký (250 kop) do roku 1622.

Č. 17. Zde byl Václav Hlavička švec zamordován od ženy své Anny, kteráž pak ve vězení se oběsila (r. 1559). Dům potom držel Hlavičkův zeť Ondřej Makovička švec († 1592), potom Krištof Veletovský tkadlec, zeť téhož, 1610 Martin Mouřenín švec (za 130 kop), 1615 Tomáš Červenka a Káča jeho žena, 1618 Jan Zákonník.

Č. 24 na dvoře kostelním. Zde bývala škola do r. 1600, a vedla k ní ulička od brány kouřimské. Když pak officialové školní s žáky se přestěhovali do domu Skálovského u brány, obec prodala starou školu r. 1602 za 25 kop Vavřinci Špačkovi mlynáři. Týž přivlastňoval si též uličku ke bráně za dvorečkem, a když konšelé mu jí nechtěli propustiti, prodal r. 1606 dům za 25 kop Mikuláši Svíčníkovi.

13. Ulice kouřimská.

Č. 14 dům u brány blíž kostela měla roku 1541 Regina Hacíkova kovářka; od ní koupil ho roku 1550 vladyka Petr Veltrubský z Veltrub v dluhu, a roku 1553 pustil ho Tomáši Vyskytenskému z Vyskytné; od tohoto ujal se domu r. 1555 svat jeho Jiřík Pachta v 145 kopách gr. Tento Jiřík Pachta rodem byl z Horšova Týna, a některý čas byl kantorem při školách kolínských; roku 1555, dosáhnuv od pana Jana ml. z Lobkovic na přímluvu Jindřicha Piška, probošta kostela

sv. Víta v Praze, propuštění z poddanství na Horš. Týně,[1]) oženil se v Kolíně s pannou Mandalenou z Vyskytné, pastorní dcerou pana Matouše Volyňského z Vladoře. Potom provozoval výnosný obchod v železe, a tím po čase přišel k veliké zámožnosti. Zároveň byl v obci platný co konšel, primator i školní dozorce, byl i členem bratrstva literatů latinských. Umřel v moru r. 1582, zůstaviv druhou manželku Evu a několik dítek, z nichž zbyla za nedlouho jediná dcera Anna, a ta sdědila po otci dům, dvůr, role i louky; hotovost na penězích, 788 kop gr. č., 129 zlatých uherských a zásoba železa cáhlavského i jevínského a ocele rozdělena mezi ni a macechu její Evu. Anna Pachtova se třikrát provdala v nemnoha létech; roku 1583 za slovutného Mra. Jana Rosacia Sušického, radního písaře († 1584), za Mra. Mikoláše Aletina, JMC. richtáře v Kolíně († 1586), a r. 1589 za Jana Skálu ze Zhoře, syna vodňanského primatora Adama Skály. Dům u brány sic byl r. 1583 Jiříku Lemke, zlatníku z Němec za 150 kop prodán, ale již r. 1592 koupil Jan Skála dům zpět za 171 kop č. Týž pan Skála, jsa velice shánivý, skupoval mnoho rolí a luk, zvláště od svého marnotratného svěřence, Adama Aletina. V radě městské byl hned r. 1589. Ztrativ manželku svou Annu 30. května 1596, oženil se podruhé s paní Alžbětou, z Třeboně rodilou, která však s ním chvíle utěšené neměla. R. 1598 upadl v těžkou nemoc a šílenství, ve kterém se bambitkou sám střelil. Dítky jeho Adam, Jiřík a Jan odvezeny k dědovi do Vodňan, a statek jejich koupila obec kolínská a sice dům, dvůr, 14 kop záhonů rolí a tři louky za 825 kop gr. hotových peněz. Dům Skálovský u brány pak některý čas sloužil za místnost školní, ale r. 1614, po vystavení nových škol v rohu hřbitova, prodali konšelé onen dům za 145 kop gr. č. Václavu Spudilovi kožišníku.

Č. 16 držel po Janu bednáři Jakub Hluchý bednář, a r. 1553 Marek Zmeškal bednář (80 kop), 1570 Jan Peska bednář († 1582); od téhož sirotků koupil ten dům r. 1583 kněz Matěj Jahódka, děkan kolínský, sobě a Marianě man-

[1]) Lib. contr. 5. k r. 1555.

želce své, kteráž po jeho smrti provdala se r. 1607 za bohatého Mikuláše Peucerina z Mstětic. R. 1612 postoupila toho domu sestře své Alžbětě vdané za radního písaře Matiáše Mazánka Žlutického.

Č. 15 na rohu pod zvonicí držel r. 1541 Pavel Nosek mlynář, od r. 1548 Jakub Jedlička (130 kop), 1555 Jan Vodička radní písař (145 kop), 1566 Václav Svitavský bednář (150 kop), 1568 Matěj Špalek bednář (140 kop), 1586 Mikuláš Merklinský (150 kop), 1591 Jakub Cicvárek mlynář za 200 kop, 1593 Martin Čechtický, 1615 pak konšel Wolf Nyškovský sladovník; týž umřel roku 1620.

Č. 18 na protějším rohu ke kostelu měl r. 1528 Benda tkadlec, 1541 Jakub Jedlička; od r. 1548 Marek Bílek švec (58 kop). Téhož dědička Kateřina kramářka provdala se roku 1593 za školního mládence Duchoslava Hykelia z Malých Losenic rodilého, jenž co konšel umřel v moru r. 1599. Po něm dědila druhá manželka Eva Staškova. Roku 1606 hospodařil tu Jan Ránofrej švec, r. 1610 Jiřík Čermák švec (175 kop, † 1614). Roku 1618 provdala se ovdovělá Dorota Čermačka za Jonathana Fulneckého, a roku 1623 prodala dům Petru Rzounkovi ševci.

Č. 19 nad masnými krámy r. 1528 držel Jirgl šenkýř. R. 1552 koupil ten dům od Jana Melounka Jakub Búchal (75 kop), 1560 Jeronym Peklo (100 k.), 1564 Bartoš mydlář, 1582 Jan Chotěborský mydlář (135 k.), 1610 téhož vdova Anna a zeť její Jan Tahounek mydlář.

Č. 13 u brány v pravo držel 1544—58 Jan Vokřínek švec, pak Řehoř Holeček švec († 1583), Martin Holeček švec, od r. 1622 Jan Žižka řezník (165 kop č.).

Č. 12 dům s pivovarem držel do r. 1552 Martin Fišmeistr sladovník, potom Jan Melounek sladovník (350 kop), od roku 1597 téhož zeť Cyprian Volyňský sladovník a polař († 1623). Po něm dědila vdova Dorota, jež pak vdala se za Jakuba Vetčána řezníka, syn Samuel Volyňský, dcery Kateřina vdaná za Jana Šilhánka, Lidmila, manželka Jana Kašky (Cassia) Skuteckého, spisovatele z jednoty českých bratří, a Dorota.

Č. 11. Ten dům koupil od vladyky Jiříka Ursina z Vladoře r. 1542 Václav Cibulka (110 kop), 1545 Martin Mukodera sladovník, 1564 Jan Fricz zámečník († 1599), Jiřík Čapek, 1620 Mikuláš Heršík, 1622 Jakub Velvarský (95 k.).

Vedlejší dům, nyní do židů počítaný, r. 1541 držel Martin bednář, 1550 Ondřej Tyčka, 1560 Jan Tyčka, od r. 1570 Michal Vyletěl, 1587 Jakub Búchal (75 kop), 1593 Jan Papoušek mlynář, 1597 Krištof Šwarc bradýř, 1600 Valentin Siebert zámečník, 1621 Mikuláš Stehlík, 1623 Löw Ciperles žid.

Vedle na rohu do židovské ulice dům od Mikuláše Straky koupil Jan Oslice (68 kop), 1563 Markéta Strakova vdaná za Pavla Reška Holého, 1597 Václav Reška, 1601 Mikuláš Aksamit švec od Fridlantu († 1614), Anna Aksamitka, 1616 Karel Oves šenkýř (175 kop), 1621 Martin Frank (Menšík) švec od Police, 1622 Mauše žid.

Velký dům na rohu z ulice kouřimské do židovské držel 1541—63 Kříž Medenička, pak Václav Medenička (Šantrůček), 1582—92 Alžběta vdova Medeničková, 1592—1622 Jan Krumpolc sladovník, a po něm Michal Pacovský žid.

Č. 10 proti masným krámům měl roku 1541—60 Jiřík Žďárský; jeho vdova Kateřina vdala se r. 1568 za Petra Hořického, a r. 1575 vzdala dům své neteři Alžbětě, vdané za Václava Kocourovského, důchodního písaře na panství chlumeckém. Téhož synové Mikuláš a Matěj prodali dům r. 1592 Janu Robínkovi za 315 kop, a ten r. 1593 Kříži mydláři. Téhož dědička, Dorota Fuktycova z Fuktyc, manželka lovčího na Poděbradsku, nemajíc odkud bráti na daně ani na opravu domu, roku 1612 ho postoupila obci, která ho co sbořeniště roku 1623 prodala Michalu Pacovskému židu za 600 kop míšenských lehké mince.

14. Ulice židovská.

Vedle domu Medeničkovského byl dům Samíkovský; roku 1541—70 držel ho Samuel Samík švec, potom Dorota Samíkova; 1582 od sirotků po † Janu Chlupatém koupil ho Jan Nosek švec za 100 kop, r. 1594 Jakub Richter za 100 kop,

a r. 1697 od vdovy Judity Richterky žid Šeftl Čížek za 150 kop, a od té doby měl ten dům židovské hospodáře.

Odtud dále až na roh uličky k rynku byl velký dům sousedský, v němž r. 1526—1551 hospodařil Tomášek řezník, po něm syn jeho Jan Tomášků; ten přiženil se do bohaté rodiny Robínků (u lva na náměstí), a dům svůj v židovské ulici pustil roku 1580 Václavu Čápu, synu Dibla pekaře, za 125 kop hotových peněz. R. 1594 koupil ten dům kněz Jan Laetus kolínský, farář v Nové Vsi, za 165 kop č., r. 1602 postoupil ho směnou za jiný dům židu Šeftlu Čížkovi a ten ho ihned postoupil za 165 kop Šalomounovi (Šlómele) židu.

Na druhé straně ulice židovské bylo též něco sousedských domů. Vedle nárožního do kouřimské ulice měl dům roku 1541—50 Vaněk puškař, po něm r. 1550—93 Mikuláš Mikát šenkýř, jehož dědicové prodali dům Izáku židu. Roku 1602 dostal se od žida Šeftla Čížka směnou za jiný dům knězi Janu Laetovi faráři v Nové Vsi; leč r. 1608 koupil ten dům žid Lév Cíprlés za 220 kop gr. č.

Vedlejší dům držel 1541—70 Martin Klatovský; potom Václav Kocurovský, písař na Chlumci, r. 1579 Jan Homašta, 1581 Petr Rosa kožišník, 1584 Kříž mydlář, a roku 1593 koupil ten dům žid Abraham Pacovský za 161 kop gr. č.

Další dům měl r. 1541—56 Pavel Řihův; téhož vdova Salomena r. 1566 provdala se za Jana Kropáčka Volyňského, řezníka. R. 1582 koupil dům ten Adam Šturm, právník, za 200 kop, 1587 Michal Vyletěl krejčí za 187 kop, 1588 Jáchym žid za 182 kop gr.

Ostatní domy v židovské ulici byly ode dávna v rukou židů; však posloupnost jejich hospodářů nelze určiti; nestálost rodinných jmen židovských i časté dělení domů kladou tomu nepřemožitelné překážky. Protož přestáváme na uvedení jmen židů, kteří po svém návratu z vyhnanství r. 1564 tu osedlí byli.

R. 1564 jmenuje se Jakub Amšl Benátský a Mojžíš syn jeho, Josef, Šalomoun a Mojžíš Jelenové, kteříž ale za nedlouho odtud se vyhostili, Izák Sadoch a Nosek bratr jeho, Jakub Velký; r. 1568 Eliáš Fríz a syn jeho Izák vačkář, Zalman kramář, Mojžíš Abrahamův, Jakub Ryšavý kramář, Lazar a

Eliška Faltinova. Jakub Šedivý a Dúbrá (Gytl) žena jeho, Lazar Hošek a Miriam žena jeho. Izák líkař a Marek Meyzl, Mojžíš Mauše a jeho žena Regina; Esthera Lippmanova, dcery její Ráchel a Helena; Izák, Šalomoun a Mojžíš Lvové, Josef ben Viktorin. R. 1570 Lazar Benátský, Sláva židovka a dcery její Anna, Dúbrá a Cipera (Debora); 1571 bratři Salomoun a Marek, Samuel Kozlíček, Mojžíš Kakrle, Aleksandr Syskind (Susman), Šťastný Teplický; roku 1572 Izrael Winter, Jakub Izáčkův, Seligman Zalmanův; 1573 David Šeftl, Dúbrá žena jeho, Juda syn jejich; 1576 Ruzin, Zalman a Tomáš, David a Bejle žena jeho, Baruch (Beneš) a Gytl žena jeho, Josef, Marek Šťastný a Izrael synové jejich. Jakub Šmerl a Regina jeho sestra; 1580 Abraham ze Skutče, Abraham Čížek žid starý vedle šatlavy a Eva jeho žena; 1581 Jakub Kulhánek a Kaufman Izáčkův; 1583 David, který od Davida a Machuma židů za 200 kop č. koupil dům vedlé Šalomouna, Mojžíše a Barucha loutnaře. Růže vdova po Jakubu Amšlovi, synové její Izák šilhavý a Aleksander, Jáchym Němec. V létech 1600—1618 jmenují se židé Šalomoun Šlómeles, Samuel Polák, Šeftl Čížek, Josef Čížek, rabbi Michael a Gytl žena jeho, Izák z Uherského Brodu, Šalomoun Syskind, Marek z Načeradce, Samuel a Michal kantoři, Josef a Samuel Kozelkové, Abraham Mandl, Šimon Izáčkův, Abraham Pacovský, Lébl, Pinkas, Samuel Semech, Nathan Poláček, Samek Kašmaul, Adam Zubec, Adam a Mojžíš Kavkové, Alef, Izrael (Zroule) Moravec z Jemnice přišlý, Eliáš Jonášův, prokurátor židovský.

15. Předměstí pražské.

Proti pražské bráně, v prostoru mezi silnicí a císařským dvorem popłužním, bývaly v 16. století tři dvory. Nárožní dvůr při silnici, zvaný krčínovský (nyní č. 32), po smrti Jakuba Krčína († 1520) spravovala vdova jeho Alžběta až do r. 1545, kdež všechen šosovní statek krčínovský rozdělen. Starší syn její, vladyka Jan Krčín z Jelčan, obdržel krčínovský dvůr v Kolíně s hojnými grunty, mladší bratr jeho Jiřík zaujal dvůr v Polepích, sestra jejich Mandalena pak, odbyta jsouc

penězi, oseděla s matkou na domě krčínovském v zámecké ulici. Vladyka Jan Krčín z Jelčan, konav do té doby službu na vojně, oddal se správě svého statku, až zemřel r. 1564; po něm dědil syn jeho Jakub, maje za manželku Reginu z Rozhovic, vdovu po Pavlu Štítarském. Týž rozprodával grunty své po kusích, a r. 1571 prodal i sešlý dvůr, v něm jalovici, 14 ovcí, 9 kusů drůbeže, k tomu 6 kop záhonů rolí a dvě louky za 220 kop hotových peněz Janu Kobylkovi z Felzova, primatoru. Ten, zvelebiv dvůr a přimnoživ jeho grunty orné, prodal ho r. 1581 za 1125 kop gr. č. rytíři Matěji Kasalickému z Kaštic. Týž † 1582, a po něm dědil bratrovec Burian Kasalický z Kaštic, kterýž prodav dvůr svůj v Polepích, tu na předměstí se usadil. O vánocích r. 1598 podlehl tu morové ráně, s ním i manželka jeho Johanna z Vildenšteina a všecky dítky, vyjma jedinou dcerku Dorotu, která právě na Pašiněvsi se zdržovala u příbuzných. Ta pak zůstala jedinou dědičkou všeho statku po otci, jehož se ujala r. 1613, kdež provdala se za vladyku Jana Jiřího Straku z Nedabylic. Toho manžela záhy ztratila, a r. 1616 provdala se za Jana Sigmunda Sudkovského z Hennersdorfu, nezbedného a marnotratného zemana, který role kus po kuse rozprodával, a roku 1621 prodal i dvůr, zahradu a dvě louky za 225 kop gr. č. konšeli Danieli Hyttichovi. Potom žil v městě v podruží, až roku 1646 s manželkou svou u veliké nouzi a bídě umřel. — Hned vedle byl malý dvorec, jejž roku 1524 Petr Pařízek s půllánem rolí prodal za 130 kop č. rytíři Adamovi z Semechova; ten prodal samotný dvoreček roku 1557 Janu Krčínovi z Jelčan k vedlejšímu dvoru, ale téhož syn Jakub Krčín r. 1565 prodal ho za 30 kop Slavíkovi hrnčíři; po r. 1621 pak prodal ho Jan Nosek Danieli Hyttichovi ke dvoru právě popsanému.

Dále na rohu úličky proti zámeckému dvoru byl dvůr Markúšovský (nyní č. 31 praž. př.). Roku 1594—1615 držel ho Jan Markúš, r. 1519 koupil dvůr i s lánem rolí od sirotků Markúšovských Jan Kasalický za 200 kop, prodal ho však r. 1544 s dvěma lány za 300 kop hotových Janu Válkovi řezníku. R. 1560 prodal starý Válek sešlý dvůr Pavlu Židkovi za 30 kop, a ten zas Janu Chybovi kováři, který tu upravil

kovárnu. R. 1597 náležel ten dvůr, k němuž se držely louka a 5 kop 15 záhonů rolí, v pozůstalost po Janu Robínkovi, po němž ho sdědil zeť Melichar Štark z Starkenfelsu i s domem č. 76. v rynku vedle kasáren; odtud měl dvůr tytéž hospodáře, jak při onom domě č. 76 uvedeni byli.

Tam, kde nyní stojí špitál chudých s kostelíkem Panny Marie bolestné, bývaly jindy královské konírny, které však již v polovici 16. století byly pusté, až r. 1593 zámecký hejtman Jan Mlázovský z Těšnice vztyčil dům a hospodu na výčep zámeckého piva, kterýžto dům pak nazýván byl na ostatním penízi. Ku konci roku 1616 prodán jest od královské komory za 100 kop gr. č. obci města Kolína, která tu zřídila potom špitál chudých.

Na místě nynějšího dvora č. 4 u zámku byla veliká sladovna, kterouž r. 1500 držel zeman Tůma z Opočnice; od téhož vdovy Reginy prodána jest r. 1525 Jakubu sladovníku za 75 kop č., a r. 1548 Václavu Zákonníkovi za 148 kop č. Téhož vdova Anna vdala se r. 1577 za Víta Kalivodu, a ten koupil od sirotků Zákonníkových sladovnu, některé dědiny orné, louku a zahradu za 350 kop č.; však již r. 1583 prodal ten statek bakaláři Matouši Hoziovi Mýtskému za 360 kop, a ten zas r. 1585 Šimonu Šilhánkovi, který to držel do své smrti r. 1624.

Vedle špitála podle silnice až po roh úličky (nyní číslo 28 a 50) byla sladovna, kterou v létech 1500—1514 držel rytíř Matěj Macek ze Lhoty. R. 1524 prodal ji Jan Vaydělek starý za 70 kop Pavlu sladovníku; r. 1570 držel ji Jan Kuthen; dědic jeho Jakub Kuthen r. 1601 v dluhu ji pustil Volfu Nyškovskému († 1620).

Dále na druhém rohu úličky byl dvorec (č. 26), který Pavel sladovník roku 1557 zanechal svému synu Janu Sirotkovi (viz č. 61 v lab. ulici). R. 1612 prodán jest dvorec s 3 kopami 47 záhony rolí a loukou za 352 kop gr. č. Jakubu Brodskému z Větřína, zámeckému písaři.

Vedle u silnice byl dvorec s zašlou sladovnou, kdež roku 1612 hospodařil vladyka Jan Hrádecký z Bukovna s manželkou svou Lidmilou z Kaštic, která po smrti jeho r. 1621

provdala se za vladyku Sigmunda Naxeru z Rovného; stěhujíc se r. 1622 do dvora na Zálabí, prodala svůj dvůr s rolemi a lukami za 487 kop gr. č. Jakubu Tateckému.

Odtud výše k rohu proti židovské zahradě byl dvorec, který r. 1495 Jiřík Plaček pekař daroval zeti svému Jakubu Krčínovi, Alžbětě manželce jeho a dětem jejich. Roku 1544 prodal ten stateček pan Michal z Rozhovic za 115 kop Martinu Znenáhlovi, a týž 1547 panu Beneši Bukovskému z Hustiřan († 1548). Téhož syn Jan Majnuš Bukovský odprodav role, pustil samotný dvorec za 38 kop Janu Strakovi; roku 1566 oseděl zde Šímon Kašpar konšel (250 kop); po němž r. 1575 dědil zeť Václav Sokol, 1593 téhož zeť Jan Robínek z Větřína, kterýž r. 1609 prodal dvůr a 4 kopy záhonů rolí za 500 kop panu Mikuláši Peucerinovi z Mstětic, a odtud sdílel dvůr na dlouhá léta hospodáře s domem č. 91 v rynku.

S tímto dvorem sousedil na půlnoční straně nárožní dvůr (nyní č. 23 a 24) se sladovnou a zahradou, který 1494 držel Jakub Michek zvaný Kokot; dosáhnuv s bratrem svým Janem povýšení ve stav vladyk s titulem „Šotnhofský z Závoric“, r. 1514 prodal dvůr samotný za 30 kop č. Martinu pekaři; r. 1518 koupil ten dvůr Jakub Krčín, 1526 od vdovy Alžběty Krčínky vladyka Jan Zásvětlo z Vinoře za 40 kop. Od roku 1546—58 držela ho téhož vdova Anna Zásvětlova, podruhé a to nešťastně provdaná za Jiříka Rysmana z Střebska (viz dům č. 82 v zámecké ulici). Potom prodala dvůr s sladovnou a půllánem za 320 kop č. Janu mlynáři kravarskému, a ten r. 1564 paní Anýžce Popelové z Vesce, vdané za rytíře Otíka Hokovského z Hokova. Po ní dědil r. 1565 manžel její, ač musil dříve uspokojiti nároky pánů Jana a Fridricha Nyklásků z Žítenic a na Chotouchově, synů paní Anýžky z prvního manželství. Pan Hokovský pak na tom statku nuzně hospodařil, ba některý čas své grunty, 5 kop a 18 záhonů, nechával úhorem; r. 1570 pronajal dvůr i grunty na dvě léta sousedu svému Jiříku Sakovi z Bohúňovic za roční plat 15 kop č.; roku 1572 prodal ten stateček paní Kateřině Měcholupské, manželce Jindřicha Kasalického z Kaštic a na Pašiněvsi za 300 kop gr. č. Paní ta ovdověvši r. 1582, po roce

provdala se za mistra Jana Pachtu Budyňského, potom JMC. richtáře v Kolíně, a ten tu hospodařil do své smrti r. 1621.

Vedle v rohu uličky (č. 25) bývala sladovna, kterou r. 1520 Vávra kantor prodal Jakubu Chvorovi. Později tam sladování přestalo, a do roku 1555 obýval v tom domku Jan pivovarník, potom Duchek tkadlec, 1555 Michal vinař, a roku 1599 prodal domek Vít Fířek za 40 kop č. Řehoři Šůšovi.

Na tarasu nad Labem od zámku směrem k nynější budově sokolské nacházely se větším dílem dvorečky a chalupy chudších sousedů. Nejblíž u zámku, kdež byla vozová cesta dolů k Labi, byl dvorec (č. 5), který r. 1526 Jiřík Drápal krejčí prodal Bartoši Peksovi. R. 1597 hospodařil tu Mikoláš Sedėspal. Vedle byla r. 1520 pustá sladovna pana Bohuslava Žleba z Střížkova, kterou koupil r. 1526 rytíř Adam Krakolecký z Semechova za 5 kop. ale nestavěl ji, až ty poustky dcera jeho Salomena Lískova z Semechova r. 1567 prodala Jakubu Dupáčkovi za 11 kop, který sladovnu zase obnovil, a ta pak se držela dlouhá léta k domu č. 60 v labské ulici. Vedle byla chalupa s zahradou, kterou [illegible] 1567 Jan Křesák skalník prodal za 46 kop č. panně Lucii [illegible]é z Kaříšova, a ta trávila tu stará léta svá do roku [illegible]; domek její sdědil vladyka Jindřich Halama z Jičína a manželka jeho Kateřina z Libenšteina, oba usedlí ve Lhotě pod Libšany, kteří ten stateček prodali Adamu Fechlerovi pekaři.

Řadu těch domků končila branka, klenutá nad cestou k Nymburku až ke dvoru, na jehož místě stojí nyní pěkná budova tělocvičné jednoty „Sokol“ (č. 14). Na tom dvoře hospodařil r. 1541 vladyka Jan Liška z Duchcova; od něho r. 1564 koupil dvůr s dědinou ornou Jiřík Sak z Bohúňovic za 100 kop č. Týž zemřel roku 1582, brzy po něm syn jeho Jan, r. 1589 umřela i paní Regina Sakova, Jiříkova vdova, a dvůr s 4 kopami záhonů rolí sdědil Václav Sak z Bohúňovic, Jiříkův bratrovec. Týž prodal r. 1603 samotný dvůr Janu Špičkovi formanovi za 40 kop, a ten zase roku 1606 Řehoři Šůšovi. Během času se ten dvůr valně zmenšil; již r. 1587 koupili starší židé část jeho a postavili tam domek pro svého dozorce krchovského, a r. 1604 prodal Jan Špička židům za-

hradu za dvorem na rozšíření jejich hřbitova či, jak tenkráte říkali, židovské zahrady.

Na druhém rohu této zahrady židovské, při pražské silnici, která se tam uzavírala překlenutou brankou, býval dvorec s sladovnou a zahrádkou (č. 16), který r. 1500 Václav Chlad přivlastnil Matěji Pařízkovi. Roku 1554—94 měl ten dvorec bohatý Jan Mikýsko, zvaný Návara, po něm dcera jeho Eva, vdaná napřed za Horníka Tomáše Heřolta z Úpy († 1599) a potom za Jana Špíse z Hartenfelsu, urburního písaře v Hoře. Ten držel ten stateček do r. 1630.

Na protější straně silnice pražské, již za brankou, byl dvůr zvaný „u Kvintina", nyní č. 20. Roku 1541 držel ten statek s hojnými grunty po Šímonu sedlákovi bohatý pekař Marek Kubíků († 1543); jeho vdovu pojal k manželství pan Kašpar Šmidl, jinak Hennigar z Eberka, který roku 1581 prodal dvůr i grunty za 1075 kop gr. č. panu Adamu Křečovskému z Křečovic; ten však umřel již r. 1582, hned po něm i synové jeho Václav a Jiřík, a jediným dědicem zůstal syn jeho Jan Kašpar, jehož poručník prodal roku 1591 dvůr s grunty, svršky a dobytky (byliť tam 3 koně, 42 kusů skotu, 14 sviní) za 1135 kop rytíři Jindřichu Bydlínovi z Noskovic, ten roku 1592 panu Jindřichovi Maternovi z Květnice na Třebešicích a Přítokách za 1200 kop. Roku 1596 koupila ten statek paní Markéta Finkova z Štampachu. Její syn, pan Jindřich Fink z Finkenšteina, rozprodal role po kusích, a roku 1601 prodal dvůr s zahradou za 155 kop gr. č. Janu Payerovi, který měl dům č. 44 v rynku. Roku 1623 držela jeho statek ovdovělá Eliška Payerova a dcera její Anna Marie, vdaná za mistra Václava Jiřího Peristeria (Columbana).

Nad tím dvorem byla veliká kamenná (t. j. obezděná) zahrada, zvaná Kvintin (nyní „červenice č. 19"), která roku 1541—70 náležela rodině Strakovské, po níž dědil vladyka Jan z Rozhovic, a ten prodal ji r. 1610 panu Šímonu Šilhánkovi z Choustníka za 125 kop gr. č. hotových peněz.

Dvůr Šottenhof na výšinách za židovským hřbitovem během 16. století úplně spustnul a se rozvalil. Po smrti pana Marka Šotnhofského z Závořic (viz dům v rynku č. 22) pro-

dáno jest dvořiště Šottnhof s 210 záhony rolí orných r. 1577 Jakubu Sánskému, zámeckému písaři, a r. 1589 koupila ten grunt obec města Kolína za 130 kop gr. hotových. Odtud přicházelo jméno „na Šotnhofě“ vždy více v zapomenutí, a později tam říkali „na Žandově“.

16. Předměstí kouřimské.

Cesty ke Štítarům, která dělí zámecký dvůr od kouřimského předměstí, v 16. století nebývalo; ta povstala teprvé roku 1652, kdež od dvora Šultysovského postoupen prostor 8 sáhů široký na dělání ulice.

Výše jmenovaný dvůr (nyní dvory č. 1 a 2), náležel rodině Matrasů a sdílel hospodáře s domem č. 9 na náměstí. Roku 1552 měl ho Vávra Matras, 1560 společně Jan a Pavel Matrasové bratři, 1593 Adam Matras, 1613 téhož dědička Salomena, vdaná za Mikuláše Šultyse z Felsdorfu, a ti drželi ten statek do r. 1627. K tomu dvoru náleželo tehdáž 19 kop záhonů rolí, louky a za Labem kus lesa.

Dvůr nyní č. 3 v ulici ke dvoru špitálnímu měl roku 1541 Řehoř Šorna, po něm r. 1553 zeť jeho Tomáš z Šprutavy, který ten stateček roku 1564 prodal Janu Drobilovi koželuhu za 115 kop č., a ten r. 1583 Bartoloměji Motáčkovi za 150 kop. R. 1591 koupil ten dvůr Jan Mikýsko, po něm ho držel zeť jeho Tomáš Herolt z Úpy Horník, a roku 1604 sdědila ho téhož dcera Anna, vdaná za Jana Labušku Horníka.

Veliký dvůr nyní (č. 4) Formánkovský r. 1541 držel po Zigmundu Kasalickém z Kaštic syn jeho Jan, kdežto mladší bratr Jiřík měl dvůr v Polepích. Jan Kasalický již r. 1518 byl v létech mužných, jsa zeť Jiříka kováře; druhá manželka jeho Žofie z Tulechova postoupila mu věno své 250 kop č. na dvoře zjištěné, načež on dne 5. května 1547 vešel ve freimark s panem Václavem Popelem z Vesce a na Suchdole, v němž mu pan Popel postoupil zemský statek Pašiněves se vším příslušenstvím, začež mu pan Kasalický postoupil dvora svého šosovního v Kolíně s zahradou šafránicí při něm, s lány ornými, lukami, porostlinami lesními, úlehlemi vrbními, rybníčkem nad Štítary, haltýřem rybním, a k tomu připlatil

jemu 750 kop grošů č. Pan Václav Popel z Vesce oseděl v Kolíně na krátko; ještě téhož r. 1547 zahynul v souboji. Vdova jeho Johanka, rozená Lickovna z Risenburka, zakoupila si jiný dvůr na horském předměstí, a pana Václava syn Jan Popel na Ratboři a Suchdole na místě bratří svých let nemajících rozprodal všecky grunty od dvora sděděného za hotové peníze; dvůr samotný roku 1551 prodal Jakubu Horákovi za 50 kop č. a tři vědra červeného vína. O Horákovi byla již řeč při domě čís. 90 na náměstí a při domě čís. 62 v labské ulici. Po něm tu hospodařil roku 1582—89 bakalář Matouš Hozius Mýtský, po něm zlotřilý Pavel Kůrka, a po téhož utracení r. 1597 vladyka Jakub Drahlovský z Drahlovic. Tento prodal dvůr s lánem za humny i s tou cestou k zadním vratům toho dvora r. 1598 panu Šímonu Šilhánkovi z Choustníka za 450 kop gr. Nový majitel mnoho gruntů přikoupil, takže svého času byl předním polařem v městě, a po své smrti roku 1624 zanechal ten hojný statek své mladičké vdově Anýžce z Úpy.

Na druhé straně ulice, hned vedle dvora špitálního, byl menší dvorec (č. 9), který roku 1528 Martin Malý z domu Mutinova koupil od Válka řezníka; jeho zeť Jiřík Ursin z Vladoře, na slovo vzatý právník pražský, r. 1549 prodal ten dvůr s 4 kopami záhonů Václavu Cibulkovi za 125 kop č. Později měl ten statek Václav Medenička († 1582), a téhož vdova Alžběta roku 1594 odkázala ho příbuznému Martinu Luňákovi. Roku 1602 seděl tu Luňákův zeť Jan Konvalínka a r. 1617 Havel Konvalínka. Dále po té straně ulice směrem k městu byl dvorec s sladovnou (č. 10), kterýž býval vždy příslušenstvím k domu č. 12 v kouřimské ulici; náležel do r. 1552 rodině Fišmeistrově, 1552—97 Janu Melounkovi, 1597—1623 Václavu Cyprianu Volyňskému. Vedle byl dvorec Večánovský; r. 1564 držel ho Jan Večán truhlář († 1587), po něm dostal se v podíl mladšímu synu jeho Jakubu Večánovi, který pak výhodnými sňatky, posléze roku 1624 s Dorotou vdovou po Cyprianu Volyňském, k nemalému jmění přišel, ale r. 1627 vše opustil pro víru svou a ze země vyšel. Vedle toho dvora byl dvůr velký, čelem k městským hradbám obrá-

cený (nyní dům úřední a dvůr č. 109), v 16. století zvaný Židkovský. Roku 1564 koupil ho Pavel Hrd, otčim sirotků Židkovských, za 450 kop, a sám pak Židek nazýván byl. R. 1577 koupil ten statek za 550 kop vladyka Ondřej Sobošický z Drhonic, roku 1593 vladyka Burian Zigotta z Ostrova za 1000 kop, a roku 1594 rytíř Mikuláš Klusák z Kostelce a na Velkých Radovesicích za 1100 kop č. Pán ten prodal pak nově stavěný dvůr svůj roku 1601 k obci města Kolína i k záduší sv. Bartoloměje za 2000 kop gr. č. Když ale 15. dubna 1606 konšelé a starší vešli v trh s p. Václavem Chrtem ze Rtína o jeho hořejší dvůr v Polepích, postoupili jemu nový svůj dvůr Klusákovský s 24 kopami a 44 záhony rolí orných, dvěma loukami, s dobytkem i nábytkem, vše v hodnotě 2325 kop gr. č.[1]) Pan Chrt pak s manželkou svou Kateřinou, rozenou Cecingarovou z Birnic, rozprodával grunty od dvora svého a r. 1610, kdež stěhoval se do Pučer, prodal samotný dvůr za 150 kop č. Šímonu Večánu řezníku, který pak ho držel do r. 1637.

Vedle na rohu proti bráně kouřimské byl dvůr Šírkovský (č. 19). R. 1541—72 držel ho Jan Šírek, potom prodal ho s zahradou a rolí panu Matouši Kasalickému z Kaštic; r. 1577 náležel dvůr ten Janu Kramáři, r. 1593—1619 Petru Podmanickému z Rájova, po něm vdově jeho Marianě, rozené Večánové. — Dále podle silnice k Pašiněvsi byly menší dva dvorečky, za nimi pak velký dvůr (nyní č. 22), který léta 1494—1514 náležel radnímu písaři Jakubu z Vrbice, pak téhož dědici Martinu z Vyskytné; 1541—73 náležel Matouši Vladořskému z Vladoře, potom vdově jeho Dorotě Peklové, 1580—86 mistru Mikuláši Aletinovi, jehož marnotratný syn Adam r. 1597 prodal dvůr bez gruntů za 30 kop č. Cyprianovi Volyňskému († 1623).

Někdejší dvůr obecní (č. 5, 6, 7 a 8) byl od roku 1511 v držení rodiny Hefcítů. R. 1542 umřel Jiřík Hefcít z Buchfridu; po něm dědila vdova jeho, paní Kateřina z Kocléřova, která r. 1543 se vdala za pana Beneše Bukovského

[1]) Radní protokol E 15 k 14. dubnu 1606.

z Hustiřan, zámeckého hejtmana († 1548), a potom za pana Jana Maternu z Květnice na Radovesicích, který tu hospodařil do r. 1557; potom rozprodal všecky grunty orné i luční, dvůr sám pak s pastviskem za Všemi svatými prodal za 63 kop primatoru Šímonu Kašparovi, který pak ho přivlastnil obci; této napotom náležel co zádušní dvůr špitální.

K tomu dvoru přiléhaly dvě malé chalupy s zahradami. Jednu měl r. 1557 Šimek od branky, a r. 1602 postoupil ji Martínek kočí knězi Janu Laetovi faráři v Nové Vsi. Druhou chalupu držel r. 1617 kněz Mikuláš Černý (Nigrin). V těch místech byla silnice k Pašiněvsi překlenuta brankou, za ní pak byla veliká zahrada kamenná, zvaná „sladovnická“, tak zvaná po Václavu Zákonníkovi, sladovníku, který ji v létech 1541—75 držel; potom ji koupil Jakub Horák, a od té doby zůstala nepřetržitě při velikém dvoře Horákovském, byvši roku 1601 na 135 kop gr. hotových peněz ceněna.

Na levo při silnici u branky, u nynější kapličky Svatojanské, dvůr někdy Hášovský (č. 27) držel roku 1541—75 Václav Zákonník sladovník, po něm dcera jeho Kateřina, vdaná za Jana Suchánka; od obou koupil r. 1597 dvůr s zahradou při domě a loukou vladyka Burian Zigotta z Ostrova za 200 kop č.; od r. 1611 držel ten dvůr Cyprian Volyňský primator († 1623). — Odtud dále podle silnice k městu byly menší dvorce; jeden koupil 1597 Jiřík Oliva tkadlec za 200 kop č.; jiný pak roku 1541—76 měl Vít Fukpeter, po něm dcera jeho Eva Samcova, a pak její dědic Bohuslav Samec, který r. 1605 prodal dvůr Volfu Nyškovskému. Poslední v té řadě, na rohu proti kouřimské bráně, byl dvůr, který i s grunty ornými r. 1589 od Václava formana koupil Tomáš Spudil z Hradce za 500 kop gr. č.

Od tohoto rohu na pravo opodál shledáváme královskou zahradu kamennou, příslušenství zámku; však správa zámecká vždy dávala ji v nájem. R. 1554 držela ji v nájmu Kateřina manželka Jiříka Zycha tkalce, vůbec „Káča kamenice“ zvaná, a platila z ní ročně 2 kopy 15 gr. č. — Na místě nynější olejny (č. 46) byl původně domek s zahradou, jejž 1553 Prokop švec prodal Janu Holubovi za 73 kop č.; od něho koupil

domek r. 1554 Jan Panoše, r. 1555 Václav Novák, r. 1562 konšel Jiřík Pachta, také „Jiřík kantor“ zvaný; týž vystavěl tu dvůr k popluží, k němuž držel drahně rolí. Odtud měl dvůr stejné hospodáře s domem čís. 14 u kouřimské brány; 1583—84 náležel Mru. Janu Rosaciovi, 1585—86 Mru. Mikuláši Aletinovi, 1589—98 Janu Skálovi ze Zhoře. R. 1599 koupila ten statek obec městská, a sice dům v městě, dvůr, 14 kop záhonů rolí a 4 louky za 825 kop gr. č. hotových.

Od toho dvora vedla ulice na větším díle mezi zahradními zdmi na horské předměstí. V ní byla velká zahrada s domkem, nazvaná „Pršín“ (nyní č. 45). R. 1520 držel ji Petr Žďárský, mlynář kravarský. 1560 Jiřík Žďárský, 1575 vdova Kateřina Žďárská, po ní pak dědic její Václav Kocurovský, r. 1610 Daniel Hyttich.

Proti tomu Pršínu, mezi zahradami byl dvorec s sladovnou (č. 43), jemuž podnes „ve sladovně“ říkají. R. 1520 koupil ho od Petra Žďárského Matěj sladovník za 58 kop č. R. 1541 držel dvorec ten Matěj Mukodera, 1557 vdova Mukoderka, 1564 Jan Kobylka z Felzova, po něm dcera jeho, paní Lída Humpolecká z Rybenska, 1597 Jan Příbramský; roku 1628 koupil konšel Daniel Hyttich od vdovy Mariany Příbramské ten dvůr s sladovnou, 8 kopami záhonů rolí, dvěma lukami a dvěma lesy za 500 kop gr. č.

17. Předměstí horské.

O držitelích dvorů a domů na tom předměstí nebylo lze dobrati se tak určitého vědomí, jak na předměstí pražském a kouřimském. Děly se tam po válce 30leté veliké změny; zejména při založení kláštera kapucínů r. 1664 strhány byly dva dvory, 10 domů a chalup, i zmizela ulička mezi těmi staveními od brány na příč vedoucí. Odtud nebylo možno, jakous určitější topografii na tom předměstí provésti.

V obou řadách od brány podél silnice byly v 16. století dvory Kartákovský, Voháňkovský, Čulíkovský, Křepelkovský i Medeničkovský. Tam, kde skalná půda k samé silnici horské přiléhá, bývala branka přes silnici klenutá. Při ní na pravo dvůr (nyní č. 23), který r. 1564 od konšela Marka Šotnhofského

za 80 k. č. koupil Jan Šilhánek řezník († 1582); po něm ho držel otčim sirotků Šilhánkovských, Havel Rorýc řezník, který při své smrti r. 1611 odkázal ho pro dobro chudých sousedů předměstských. Však r. 1620 prodán byl od obce, co opatrovnice onoho nadání chudých, za 200 kop gr. č. starším cechu řeznického. — Za brankou na vršku byl domek Piknûskovský, pod ním mezi uličkama pak dvorec, který r. 1557 od Ambrože sladovníka koupil Jan Mikýsko, zvaný Návara; po něm r. 1594 dědila dcera jeho Eva, vdaná Heroltova z Úpy, a roku 1604 dostal se v podíl její dceři Anně, vdané Labuškové. — Naproti přes silnici byl starý dvůr špitální, kterýž však konšelé a starší, získavše r. 1557 pro zádušní hospodářství dvůr na kouřimském předměstí, r. 1558 prodali za 50 kop č. panu Adamovi z Semechova; pustnoucí to stavení r. 1574 koupil Jan Kobylka z Felcova za 25 kop, 1583 Jiřík Nimburský provazník za 50 kop, však louže před dvorem vyhražena obci; 1612 chlebil tu Mikuláš Nimburský.

Kostel sv. Jana křtitele v městských knihách 16. století zřídka se uvádí. K r. 1566 čteme, že konšelé dovolili Janu Žemličkovi pekaři, aby dvéře, které jsou na krchově kostela špitálního, sobě k zisku opatroval, a druhé dveře z krchova k Labi mohl sobě dáti prolomiti pro snadnější chůzi k svému haltýři rybnímu; za to vzal na se povinnost opatrovati zeď okolo krchova. R. 1589 děly se některé opravy na tom kostele péčí měšťanů, [1]) a podobá se, že napotom tu odbývány byly pocty boží v den nedělní. R. 1611 odkázal Havel Rorýc kostelům sv. Jana a Všech svatých roli nad stezkou za Všemi svatými, tak aby byly opravovány, a aby kostelníci brali každou neděli žejdlík vína k službě kostelní. [2]) Calupa při tom kostele, (č. 11), do roku 1519 útulek špitálníků, sloužila napotom za nemocnici. Za tím kostelem podél silnice byly zahrady zejména děkanská, pak velká chmelnice zámecká. Nejdále na východní stranu byl veliký dvůr Popelovský (nyní č. 82); 1511—28 čteme co majitele jeho vladyku Jiřího Holárka ze Třídvorů;

---

[1]) Musejník r. 1848.
[2]) Kniha kšaftu B 2 fol. 110 b.

r. 1548 koupila ten dvůr od Kateřiny Holárkové paní Johanka z Risenburka, vdova po Václavu Popelovi z Vesce, s zahradou, rolemi a lukami za 315 kop gr. č. Ta paní skoupivši drahně gruntů, hospodařila tu do své smrti roku 1562. O pozůstalost její soudila se dcera její Lidmila, vdaná za Filipa z Vildenšteina a na Přistoupimi, s bratrem svým Jindřichem Popelem z Vesce, až jemu r. 1571 polovici gruntů postoupiti musila; na útraty soudní vydal manžel její do 400 kop gr. č.; za to mu dvůr i s grunty ve vlastnictví pustila, kteréhož postupu byli svědci David Střela z Rokyc a na Cerhenicích, Pavel Hrabáně z Přerubenic a na Pečkách, Petr Smutek z Svojetic a Jan Skalický z Skalice. Pan Filip z Vildenšteina, přikoupiv něco rolí, zapsal dvůr svůj synům svým Mikuláši, Fridrichovi a Janovi, leč měli sestrám svým Lucii a Johanně, z nichž ona vdala se za jednoho Sobka z Kornic v Kostelci nad lesy, tato za Buriana Kasalického z Kaštic v Polepích, po 10 kopách č. vyplatiti. Po smrti pana Filipa († 1582) porovnali se synové jeho tak, že Fridrich zaujal statek Přistoupim, Jan dvůr v Zibohlavech, Mikuláš pak dvůr Popelovský v Kolíně; téhož syn Filip r. 1598 prodal dvůr ten za 700 kop gr. č. strýci svému Fridrichovi, hejtmanu na Pardubicích; ten však potom záhy zemřel, zůstaviv vdovu Hedviku z Habartic, která se r. 1607 za Adama Linharta z Neuenberka a na Vlkavě provdala, a dcerku Kateřinu. Tato Kateřina z Vildenšteina r. 1616 vdala se za Mikuláše Lukaveckého z Lukavce, ale pro účastenství ve vzpouře stavovské r. 1618 utekla se s manželem po bitvě bělohorské do Polska, a statky jejich Přistoupim, dvůr v Chrasti a dvůr v Kolíně zůstaly za kořist královskému fisku. Dvůr v Kolíně s 12 kopami záhonů a 9 jitry luk i velikou zahradou propůjčen byl roku 1621 Danieli Kaprovi z Kapršteina, 1627 Albrechtu Bernartu Mateřnovi z Květnice, ale v neřestech válečných potom úplně spustnul, až ze všeho stavení jen podezdívky zbyly.

Kostelíček všech Svatých, stojící osaměle na skále, na nejzazším východu předměstí horského, býval do r. 1603 pod patronatem hrobských mlynářů, a do té doby nedocházel valného povšimnutí u měšťan kolínských. Když pak r. 1603

kostel přišel do patronatu městského, ujali se měšťané spustlé a chatrné svatyně a pamatovali na ni slušnými odkazy. Markéta Chrtova z Jelčan r. 1605 odkázala na její opravu 25 kop č.; Havel Rorýc učinil ten kostel polovičním vlastníkem blízké role r. 1611. Rorýcův nevlastní syn, pan Šímon Šilhánek z Choustníka, téhož r. 1611 na vlastní útraty kostel opravil a rozšířil, dal k jeho záduši 37 záhonů ($4^1/_4$ korce) role a roční plat 3 kop gr., a r. 1624 byl tam pohřben.

Pod tímto kostelíkem počínajíc směrem k mostu byly v Labi tři ostrovy, porostlé krásným lesem dubů, buků a jiného stromoví. Dosti úzké rámě labské je dělilo od tichého břehu předměstí horského. Při tomto rameni říčném proti prostřednímu ostrovu, tam kde nyní stará budova nádraží státního, býval na onen čas veliký mlýn hrobský. Týž byv majetkem kláštera sedleckého, r. 1436 zapsán byl k panství kolínskému; král Vladislav Jagajlovec pak r. 1492 postoupil ho Matouši mlynáři k dědičnému držení s povinností, aby ze mlýna vycházelo k zámku kolínskému jisté množství semletého obilí a prachu. Toto výmelné jest r. 1560 proměněno na stálý úrok 51 kop míš. na každý rok do zámeckého důchodu. Po Matouši mlynáři dědil mlýn hrobský bratr jeho Blažek mlynář r. 1512, po němž ho r. 1535 dědila manželka jeho Voršila rozená Nykvická z Popovic. Ta vdavši se pak za Jana Mokrejše mlynáře, odkázala mlýn r. 1554 svému synu Pavlu Mokrejšovi, kterýž užíval erbu a titule „z Popovic.“ Od téhož koupil ten mlýn r. 1581 vladyka Jan z Vrchovišť a na Libenicích († 1589), r. 1593 pan Pavel Hrabáně z Přerubenic a na Pečkách, kterýž r. 1603 prodal mlýn s obydlím, stupníky, pilou, zahradou, haltýři, ostrovem nad mlýnem, lesem ve Frankovicích a podacím kostela Všech Svatých za 1000 kop gr. č. obci města Kolína. [1])

Od hrobského mlýna teklo rámě řeky Labe podél cesty při zahradách špitálních; tam nacházelo se množství sádek či haltýřů rybních, z nichž 14 bylo špitálních, a v nich měštští kaprníci chovali kapry a štiky na prodej. — Níže podél té

[1]) Archiv měst. IV č. 11 (v radní truhlici).

vody směrem k mostu stála řada domů koželužských a pastuší chaloupka; té končině říkali „v koželuzích“. Krajní budova v těch koželuzích byl dvůr Pařízkovský (č. 69), který r. 1528 od Vávry Krále koupil Petr Pařízek soukenník, a od té doby zůstával v rodě jeho, až r. 1585 odkázala ho stará paní Anna Pařízkova svému bratrovci, panu Janu Rozhovskému z Rozhovic; ten ale r. 1610 prodal dvůr blíž Labe, 3 kopy 30 záhonů k Polepům a zahradu při dvoře Kryštofu Veletovskému.

V Hranicích zvaly se domky při cestě, která od starého špitála dolů vedla k haltýřům. Tam na rohu při silnici horské byl dům Kápinosů. Roku 1549 chlebil tu Vavřinec Kápinos, 1586—1611 Mikuláš Kápinos, po něm Dorota Kápinoska. Pod tím domkem v uličce, která vede mezi zahradními zdmi, na kraji bývala rasovna, chalupa to s zahradou, kdež obýval popravní mistr, jsa zároveň pohodným (nyní čís. 52 horského předměstí).[1]

Nad samým mostem při Labi byl dům lázeňský, o němž bylo již při zdravotnictví v městě promluveno. Proti této lázni pod mostem bývala stará lázeň, kdež od r. 1564 Jan Drobil koželuh své řemeslo provozoval, a r. 1586 ho prodal Václavu Dryáčníkovi koželuhu za 275 kop č. R. 1602 koupil ten dům Pavel Berounský, 1615 Petr Podmanický z Rájova († 1619), po němž tu hospodařila vdova jeho Mariana. Níže podle vody byly po r. 1580 ještě dva domky, jeden Broukalovský, druhý Spudilovský. Dále na cestě ke mlýnu zámeckému pod městskou zdí byly jatky městské (kutlhof); od těch jatek vedla po skalné stráni šikmo vzhůru cesta k labské bráně, před níž nad městským příkopem stál dům, který r. 1568 po zemřelém barvíři Janu Pucovi za 150 kop č. koupil Jan Preis, pláten barvíř; později náležel ten dům bratřím Janu a Jakubovi Mluvkům, kteří ho roku 1617 prodali knězi Václavu Svátkovi (Svatecius) Lstiborskému, faráři ve Velimi, za 150 kop; ten ale již roku 1618 zemřel, a vdova jeho prodala dům za 150 kop Sasíkovi Mikuláši Neylingovi, barvíři.

[1] Viz knihu židovskou N 1, D 40 fol. 5 a násl.

Ostrovy labské.

V Labi nacházelo se drahně ostrovů velikých, skoro veskrze lesem dubovým i olšovým hustě zarostlých. Původně byly všechny příslušenstvím městské richty, nežli se statky toho úřadu v létech 1454—1480 rozptýlily. Louky veliké (20 jiter plochy), které nyní mezi Labem a tratí železné dráhy se rozkládají, tvořily jindy tři ostrovy lesní. Nejhořejší příslušel k mlýnu hrobskému. Druhý, zvaný ostrov proti Hrobům, držel r. 1481 po Vítku richtáři panoše Jiřík Amcha z Borovnice,[1]) později, roku 1543, náležel Šimonu jircháři; r. 1571 koupil ho i s domem v koželuzích Jakub Dítě koželuh za 200 kop, r. 1594 od Buriana Čulíka Jakub Vratislavský koželuh za 220 kop. Nejníže byl ostrov pod Hroby podle haltýřů a špitálních zahrad. Roku 1481 prodal ho Adam z Bystřice Hankovi rybáři z Mnichovic, a Kubovi synu jeho, při čemž svědčili Jindřich Amcha z Borovnice, Vaněk z Veltrub a Oldřich Žleb z Střížkova.[2]) Roku 1500 držel ten ostrov Holárek koželuh; téhož syn Jiřík Holárek z Třídvorů prodal ho r. 1523 Jakubu Chytrovi koželuhu za 13 kop. V rodině toho Chytry zůstal ostrov do r. 1590, kdež ho Anežka Chytrova koželužka prodala za 60 kop č. Pavlu Krumpolcovi. Po něm ho sdědil primator Cyprian Volyňský († 1622), a pak téhož dcera Kateřina.

Veliký ostrov městský pod zámkem, pravá to ozdoba města, zván byl v 16. století „Oběšenec". Hustý les na něm doznával vždy velikého šetření; neb konšelé brali odtud dříví jen k rychlé potřebě, ku správě mostu a cest.

Dále čteme o dvou ostrovích se společným jménem „Nekojná". Přední Nekojná proti zálabskému předměstí, sahajíc až k mostu, měla do roku 1620 obecní bělidla, potom ale konšelé vykázali na bílení pláten louku při Labi za pražským předměstím, kde podnes „na bělidlech" říkají. Po válce

---

[1]) Archiv městský I. Nr. 27.

[2]) Tamže.

třicetileté vznikl o tuto Nekojnou spor mezi městskou obcí a sousedy předměstí zálabského, až r. 1654 v právu zůstali Zálabští, vyznavše před podkomořím zemským, že toho ostrova nad paměť lidskou užívají a z něho užitky berou na opravu břehů toho ostrova a na opravu chrámu sv. Víta.[1])

Zadní Nekojná, nyní louka Měkkovina, byl ostrov mezi úzkýma remenoma Cidliny, která od Sán na jih se obracela, tekouc velkým rybníkem Bačovským. Ostrov ten náležel k záduší kostela zálabského. Jiná ramena Cidliny, již tehdá zasýchající, objímala dále na východ ostrov Brný, na němž byly dílem louky, dílem hustina vrb a olší; vše to bylo příslušenství obce města Kolína. Dne 2. října 1619 nařídili konšelé a starší, poněvadž páni řezníci mnoho dobytka na Brný pustili a na proutí mnoho škod nadělali, tedy má se mostek na Brném sházeti, a kdeby toho potřeba byla, mají příkopy dělány býti.[2])

Zálabské předměstí.

Mnichovice či Měchovice, dávné jméno této osady, v 16. století vyšlo z obyčeje a ustoupilo nynějšímu názvu jejímu „Zálabí".

Při době Jagellonské již bylo vypravováno, kterak tato někdejší vesnická obec stala se předměstím kolínským; po celé 16.—17. století však zůstalo v obyčeji, že Zálabští měli vlastního svého richtáře, čtyři konšely a dva starší, kteří od městské rady co rok jmenováni byli. Mělof pak to představenstvo dvojí úkol; jednak konalo službu policejní jako jinde čtvrtní hejtmané, jednak spravovalo zádušní jmění svého kostela sv. Víta. Základem toho jmění byly zajisté grunty zaniklé fary svatovítské, kterých, jak všude jinde v obcích husitských, ujala se obec a z nahromaděných úspor je rozmnožovala. Nejstarší výkaz toho jmění jest z r. 1680,[3]) však téměř vše pochází z doby před r. 1620. Dle onoho výkazu obsahovalo to záduší 20 kop 24 záhonů rolí orných v 37

[1]) Lib. contr. 11 fol. 354.
[2]) Radní protokoll k 2. Oct. 1619.
[3]) Pamětní kniha děkanská nejstarší fol. 16 a násl.

kusích, pak 21 luk, ostrovy přední i zádní Nekojnou, sedm porostlin vrbních ke Třem Dvorům; dále tři lesy, z nichž jeden koupili Zálabští r. 1511 od pana Zdeňka Veltrubského z Veltrub a Petra syna jeho, položený blíž Starého Hradiška, za 15 kop gr. č., při čemž svědčili Jan z Dobešovic a na Libodřicích, Václav Nosalovský z Přívorů a Baltazar Peřina z Maličína na Sloupné. Druhý les vedle prve jmenovaného prodal Zálabským roku 1534 pan Petr z Veltrub od záduší pustého kostela v Jezeřanech za 20 kop č. Třetí les koupili sousedé r. 1548 od Jiříka Straky, souseda městského, za 50 kop č. Mimo to mělo záduší 37 krav, které měli sousedé v nájmu.[1]) Užitky ze záduší toho vycházely toliko malým dílem pro dobro kostela; nejvíce toho užívali sousedé zálabští sami. Bylyť role a louky zádušní rozděleny po dílcích mezi sousedy, kteříž z toho nepatrný plat odváděli richtáři a konšelům, co správcům záduší. Městská rada kolínská pak nepřestávala v oněch dobách vykonávati zbytek práva svého vrchnostenského nad obcí zálabskou, když dohlížela k tomu, aby s záduším svatovítským spravedlivě nakládáno bylo. Když 11. června r. 1612 nové zvolené představenstvo zálabské na radnici činilo slib povinný, tu pan primator jim dal napomenutí, „poněvadž Zálabští mají ten zlý obyčej, že když který soused zemře, vdově jeho odnímají louky a jiným je zadávají, a v tom mnohých neřádů se dopouštějí; též že dříví ze zádušních lesů bez vědomí pánů prodávají, jiné dříví v hranicích kradou: tedy v tom všem aby se spravili a ten neřád aby přetrhli.“ [2])

Dvory, domy i chalupy náležely dílem sousedům předměstským, dílem i měšťanům; však poloha jednotlivých domů a dvorů na onen čas nedala se zevrubně vyšetřiti. Největší usedlost na Zálabí byl krajní dvůr při cestě ke Třem Dvorům, který r. 1548 od Martina Vítouška, tak jak ho měl po Janu

---

[1]) Zádušní ty krávy, jinak železné krávy zvané, přijímali sousedé k svému užitku za roční poplatek, který pak jim zůstal věčným platem, když zvíře zašlo aneb jatkám propadlo.

[2]) Radní protokoll E 18 k 11. Jun. 1612.

Bohatém, s rolemi a lukami koupil rytíř Jiřík Baderský z Újezda za 160 kop gr. č., a slíbil podle práv městských se chovati. Však tu při městě se nezdržoval, ale na statku svém libodřickém. Později pro nesousedské jeho zachování mu Zálabští vrata zakopali a obecní pastvy zapověděli, po čemž on roku 1569 dvora zálabského postoupil své manželce Anně ze Smojna. Roku 1585 držela ten dvůr jeho dcera Dorota, která roku 1589 vdavší se za vladyku Václava Plakvice z Plakvic, úředníka na panství kopidlanském, jemu dvůr ten vzdala, vyminivši si tu 500 kop gr. č. a svršky. Týž umřel r. 1599, a paní Dorota dvůr svůj vzdala své neteři Kateřině, vdané zprvu za Jindřicha Kutovce z Úrazu († 1611) a potom za Sigmunda Naxeru z Rovného. V moru r. 1614 umřela paní Kateřina, a pan Naxera potom držel ten dvůr sám. Přebývaje v Kouřimi, prodal ho ihned Jiříku Mateřovskému z Mateřova za 1250 kop gr. č., r. 1615 Janu Rudolfu Vlachovi a r. 1618 Karlu Mikuláši Přebozskému z Zásmuk; však nikdo z těch nestačil k splátkám purkrechtním, a proto pan Naxera roku 1622 dvoru se ujal sám a tu žil do r. 1654, jsa člověk bujný, svévolný a svárlivý, jakož mu r. 1616 konšelé vytýkali, že nočního času činí útoky na domy, dveře lidem rozráží, pokojné lidi s loží plaší, na ně se obořuje, za vousy tahá, k bitkám pobízí, mezi domy z ručnic střílí a kádě s vodou, před domy pro nebezpečí ohně přichystané, kácí a převrhuje.

Za kostelem v rohu při cestě k Ovčárům měl r. 1560 Jan Muláček dva dvory. Ten nárožní obdržel r. 1571 zeť jeho Jan Kuthen, a roku 1596 prodán ten statek i s grunty za 400 kop gr. č. paní Kateřině Slánské z Cítova, která tu přes r. 1618 žila. Druhý dvůr dostal se r. 1571 Jiříku Muláčkovi, po němž dědil r. 1617 syn Jakub. — Dále shledáváme v létech 1590—1620 tu na Zálabí dvory Šárkovský, Matrasovský, Tomkovský, Skokanovský, a mezi usedlými sousedy se v onom čase jmenují Jan Baroch, který dlouhá léta býval richtářem, Adam Smetana Hlubocký, Tomáš Elefant, Jan Kmutr, Jakub Hrádecký, Martin Luňák a zeť jeho Václav Konvalinka, Ondřej Šula, Matěj Pražák, Václav Mýtský, Jan Hlohovský, Ondřej Polák, Jan Dvořák kovář, Pavel

tesař, Havel Rambousek rybář, Jan Borůvka kolář, Jan Chudoba krejčí, Baltazar Beythner mandlíř, cizí Němec. V létech 1600—1606 žil tu ve dvorci Makůšovském kněz Jan Spira s Lidmilou manželkou.

Na skále zálabské stálo již v 16. století něco domků. Jeden z nich koupil roku 1574 Vavřinec, zeť Jakuba Krčína z Jelčan, od Jiříka provazníka s lednicí i zahradou za 54 kop č., a r. 1600 chlebila tam vdova jeho „Marta z vršku". Tamtéž byla i chalupa Sakovská s zahradou a viničkou; roku 1523 koupil ji městský soused Václav Sak z Bohůňovic rytíř od Matěje kováře za 48 kop; po jeho smrti r. 1542 sdědil ji nejstarší syn jeho Jan, který tu žil ještě r. 1585. R. 1559 došel pokárání od samého zeměsprávce arciknížete Ferdinanda, poněvadž na své vinici lísy i jámy učinil a do nich zajíce chytá na ujmu císařské honby. Po něm držel tu chalupu syn jeho Václav Sak, který r. 1612 vystěhoval se na dvůr do Kosořic, a chalupu svou nechal své sestře Anně, manželce Jiříka Nesrovnala tkalce. — Nad mlýnem podskalským byl domek, který r. 1578 Rozsůlek rybář za 120 kop č. s rolí a zahradou prodal Adamovi Šturmovi Kosteleckému, a ten r. 1592 panu Václavu Plakvicovi z Plakvic. Vedle byla chalupa Drobilovská; r. 1615 držela ji po svém otci Matěji Drobilovi Alžběta, manželka děkana Jana Kubína. Dále blíže starožitné bašty byla obecní pazderna.

Mlýn podskalský, r. 1491 na strojích o tři kola rozmnožený, prodal roku 1492 Matěj mlynář za 250 kop gr. č. Janu Rejholcovi z Hradce,[1]) po němž r. 1511 dědila dcera Jána (Johanna), vdaná za měšťana Jana Matrase; roku 1520 prodán jest mlýn měšťanu Jan Střelci za 475 kop č. a r. 1525 od vdovy Doroty Střelcovy za 450 kop gr. č. vladykovi Václavu Popelovi z Vesce, od něhož ho r. 1528 koupil za tytéž peníze Václav Motáček mlynář. Týž tu hospodařil do roku 1551, zůstaviv ve mlýně drahně svršků, 22 vepřů krmných a 86 korců pšenice. Synu svému Janu z první manželky odkázal 100 kop, ostatek manželce své Anně a jejím synům

[1]) Z zápisků kn. Jana Svobody, děkana v Kolíně.

Sanctuarium v kostele sv. Bartoloměje.

Janu a Pavlovi, jak již při domě č. 48 v rynku vypravováno bylo. Tato Anna Motáčkova provdala se r. 1556 za Bartoloměje sedláka, s nímž tu hospodařila do roku 1572, obracejíc užitky mlýna na své vlastní obohacení; mlýn pak na stavbách sešlý nemohli synové její Jan a Pavel, když se ho ujali sami, více udržeti, nemajíce peněz na stavby, a proto ho dne 14. května 1573 prodali obci města Kolína za 620 kop gr. č. Pavel Motáček potom odešel na vojnu do Uher, odkud se více nevrátil; bratr jeho Jan pak zůstal v mlýně co chasník, až byl r. 1587 ve rvačce s Pavlem Kurkou, nezbedným synkem městským, zabit. Obec městská potom spravujíc mlýn k svému užitku, r. 1590 ustavěla tam valchu, ze které Michal Hyttich jirchář platil 10 kop ročního nájmu. Čteme také v pamětech města Kolína (Musejník r. 1848), že ten mlýn r. 1592 hnal vodu do věže starožitné bašty, na skále výš trčící, odkud pak šla voda labská po mostě železnými trubami do města; však dlouho as ten vodovod nesloužil, neb již roku 1597 neměla obec jiné vody v městě, než z pramene štítarského, a ony železné trouby, leževše mnohá léta bez užitku, r. 1620 prodány byly Janu Albrechtovi Křineckému z Ronova.

Okolí města.

Štítary (Čtitary) tvrz a dvůr co statek šosovní r. 1541 držel Pavel Smolík ze Štítar s manželkou Reginou z Rozhovic, 1554—64 jeho syn Jan, pak téhož vdova Kateřina, zase vdaná za Petra Hovorčovského z Kolivé Hory a na Třebotově, 1564—78 Pavel Smolík ze Štítar s manželkou Bohunou Magrlovou ze Sobíška, jež potom se vdala za Pražana Cypriana Kamenského z Mírovic († 1582); od r. 1584 Kateřina Smolíkova dcera, vdaná za Samuele Freysichselbsta z Freydenpachu. Leč ovdověvši, r. 1587 utonula nešťastnou náhodou, a statek štítarský koupila od její dědiců za 1975 kop č. obec města

Kolína. Při tom statku byly tři mlýnce, a sice větrník nad Štítary, jenž sloužil za olejnu (zašel r. 1590), druhý potoční pod Štítary (vznikl r. 1512) a jiný mlýn na dvě kola v pekelském údolí, založený r. 1575.

Dolejší dvůr polepský před r. 1541 postoupil rytíř Jan Kasalický z Kaštic svému bratru Jiříkovi; ten však již zemřel roku 1542, zůstaviv nezletilé syny Pavla a Matěje, za něž hospodařila matka jejich Regina. Spor mezi oběma bratry vzniklý r. 1553 urovnali smírci Jan Čejka z Olbramovic na Souticích, Burian Čejka na Jelčanech, Jan z Údimě na Žíšově a Štěpán Bechyňský z Opřetic v ten smysl, aby Pavel Kasalický podržel dvůr, bratru pak měl dáti 750 kop č., vychování ve dvoře a dobrého koně; a kdyby se Matěj oženil, měl ze dvora vzíti 6 krav, 4 jalovice, 90 ovcí a peřin s dvě lůže. Pavel Kasalický z Kaštic umřel již roku 1568, a dvůr po něm spravovala vdova jeho Markéta z Olbramovic, po druhé vdaná za Václava Hrabáně z Přerubenic a na Pečkách. Když pak umřela, drželi ten statek její synové Jiřík († 1582) a Burian Kasalický z Kaštic. Tento sdědiv po svém strýci Matěji dvůr krčínovský v Kolíně proti nové bráně, r. 1593 prodal dvůr s pěti lány rolí, s náčiním i dobytky za 3100 kop gr. č. obci města Kolína. Roku 1595 dosáhl Ondřej mlynář nuselský na konšelích i starších z obce dovolení, aby směl při tom potoce pod dvorem na svůj náklad založiti mlýn, k čemuž mu páni přidali rybník nad tím mlýnem k nadýmání vody, a roli ornou nad mlýnem od hajku až k císařskému poli, a z toho všeho měl k záduší sv. Bartoloměje v Kolíně na věčné časy 15 kop č. odváděti.

Hořejší dvůr polepský držel Jan Nebozízek z Hradiště ještě r. 1528; r. 1534 Jan Srník z Třídvorů, r. 1541 paní Alžběta Krčínka z Jelčan. Při rozdělení všeho statku krčínovského roku 1545 dostal se dvůr polepský Jiříku Krčínovi z Jelčan. Týž byl již r. 1521 dospělý, a maje za manželku Kateřinu z Olbramovic, hospodařil na svém dvoře do r. 1577. Starší syn jeho Jan, spůsobiv pro své nezbedné chování konšelům kolínským mnohé pohoršení a městskému richtáři nemalé zaměstnání, umřel před otcem, po němž dědili pak synové

jeho Jakub a Jindřich. Jakub Krčín z Jelčan, rozený v Kolíně r. 1531, vstoupil roku 1560 do služby pánů z Rosenberka co purkrabí na Krumlově, 1576 co správce všech panství Rosenberských, a proslul co výborný hospodář a zakladatel velikých rybníků; při čemž sám bohatnul a znamenité statky v okolí Sedlčan skoupil. Statek v Polepích držel napřed společně s mladším bratrem svým Jindřichem, ale r. 1583 mu ho pustil celý v 2750 kopách č. — Jindřich Krčín z Jelčan, ženat s Mandalenou z Veitmile, podruhé se stryní svou Markétou z Jelčan, držel hořejší dvůr polepský do své smrti roku 1595, a zůstavil ho manželce své, leč měla jeho bratru Jakubovi 250 kop, jiným přátelům 300 kop gr. č. vyplatiti. Paní Markéta z Jelčan pak měla spor s panem Jakubem Krčínem, té doby již pánem na Sedlčanech, Novém Hrádku, Křepenici a Obděnicích, o některou jeho spravedlnost na dvoře polepském, až dala mu lán rolí, k Pašiněvsi položený, kterýž pan Jakub potom roku 1596 za 530 kop obci kolínské prodal. Markéta z Jelčan ještě pak dvakrát se vdala; r. 1600 za vladyku Václava Čejku z Olbramovic a na Církvici, a roku 1605 za Václava Chrta ze Rtína, však již 12. srpna roku 1605 umřela bezdětná, jmenovavši pana Chrta dědicem svým, ač s těžkými závazky; neb co bylo dluhů, odkazů pana Jindřicha Krčína i paní Markéty kostelům i přátelům, to vše obnášelo 2172 kop gr. č. Tu pan Chrt, nemoha k tak těžkým platům stačiti, smluvil se 15. dubna r. 1606 s konšely a staršími obce kolínské, postoupil jim svého dvora, při němž bylo pul šesta lánu rolí orných, mlýn s rybníkem, velká louka k Pašiněvsi, dvě zahrady, vinice, pastviny a porostliny; dluhy na dvoře váznoucí přijalo město, za to postoupilo panu Chrtovi velkého dvora Klusákovského proti kouřimské bráně, měl však obci 650 kop č. v ročních lhůtách po 50 kopách spláceti.

Ze statků zemských, s nimiž Kolínští sousedili, bylo korunní panství kolínské nejrozsáhlejší, a po bouři stavovské r. 1547 se ještě rozšířilo, když statky městu Kolínu pobrané, zejména vsi St. Kolín, Velim a Křečhoř s dvorem Bříství,

k němu připojeny byly. Kterak to panství v dočasné zástavy přicházelo, bylo již na svém místě vypravováno.

Zápisný statek Libenice s Dolany, Grunty a krčmou zvanou Čertovičky od r. 1436 zhusta měnil své držitely, až ho nabyl r. 1540 vladyka Jindřich Smíšek z Vrchovišť (r. 1540 zabit v souboji), po něm synové Beneš a Jan Libeničtí z Vrchovišť († 1589). Od jeho dědiců vykoupil císař Rudolf II. ten statek za 7500 tolarů ze zápisné držby a připojil ho k panství kolínskému. [1])

Statek Nebovidy drželi po Janu Hanikéři z Semína († 1521) synové jeho Jan a Boleslav, od r. 1542 Janův syn Vilém Hanikéř († 1580), po něm jediná dcera Lidmila, vdaná za Jana Jiřího Hášu z Újezda († 1605), od jehož dědiců ten statek r. 1610 koupil Pavel Hrabáně z Přerubenic k Pečkám za 10.550 kop č.

Tvrz a dvůr Hranice r. 1534 po Janu Srníkovi ze Třídvorů držel Jindřich Smíšek z Vrchovišť, po něm Jindřich z Vilémovce, 1538 Zuzanna z Trojanovic, držící ves Bohúňovice, nedlouho potom vladyky Popelové z Vesce, 1554—1560 Jan Materna z Květnice, a nedlouho potom Jiřík Voděradský z Hrušova, kterýž Hranici s Bohúňovicemi spojil se statkem suchdolským, při němž zůstával ten statek do r. 1753.

Tvrz a dvůr Dobešovice se zaniklou vsí koupil od Viléma Hanikéře z Semína r. 1542 Zdeněk Materna z Květnice a na Radovesicích, a v tom rodě ten statek zůstával do roku 1606, kdež ho od bratrů Jana a Zigmunda Maternů koupil Pavel Hrabáně z Přerubenic k Pečkám.

Na tvrzi a dvoře v Pečkách vládl 1534—1567 Václav Hrabáně z Přerubenic, jenž 1538 od Zuzany z Trojanovic přikoupil ves Pečky za 500 kop č; koupil též r. 1540 ves Onomyšl kromě jiných statků. Syn jeho Pavel Hrabáně, dobrý hospodář, r. 1582 přikoupil statek Králice s Nepoměřici za

[1]) Tyto stati topografické jsou výňatky z větší topografie okresu kolínského, kterou spisovatel sestavil dle zemských desk, Paměti Dačického, Archivu českého, pozustatků zemských desk, katastru berního z let 1653—1778 a jiných pramenu.

3000 kop, potom i Křečovice, Dobešovice a Nebovidy, a tak skoupil pěkné panství pečecké. Zemřel r. 1618, a po něm dědila sestra jeho stařena, Kateřina Lukavecká z Přerubenic.

Tvrz a dvůr dolejší v Pašiněvsi s pustou vsí a hořejším dvorem držel r. 1535 Vilém Bareš z Kamenice, 1542—46 Václav Pařízek z Pařízku, 1546—47 Václav Popel z Vesce na Ratboři a Suchdole, 1547—60 Jan Kasalický z Kaštic, po něm synové Jindřich, Zigmund a Jiřík (zemřeli v moru r. 1582), pak Jiříkův syn Jan Kasalický († 1599). Potom ten statek byl rozdělen. Janova sestra Žofie dostala dolejší dvůr s tvrzí, a vdavši se za Jana Sigmunda Mírka z Solopisk a na Synči († 1621), hospodařila zde dlouhá léta. Její sestřena Lidmila z Kaštic dostala hořejší dvůr, tak zvaný Nový dvůr v Pašiněvsi. Vdaná jsouc za Jana Hrádeckého z Bukovna, prodala ten dvůr r. 1613 za 2800 kop č. Janu Taláckovi z Ještětic († 1619), po němž ten statek úplně spustnul.

Tvrz a dvůr Ratiboř s pustou vsí r. 1534 držel vladyka Oldřich Pařízek z Pařízku, pak do r. 1542 rod Smíšků z Vrchovišť, dále Václav Popel z Vesce († 1547) a jeho syn Jan. Týž r. 1564 prodal Ratiboř Jiříku Voděradskému z Hrušova, bohatému vladykovi, kterýž pak držel i Dobřeň, Suchdol, Malešov a hrad Sion, ale proviniv se proti zemskému zřízení, r. 1580 byl sťat, a Malešov s Sionem vzaty jsou od komory královské. Ratboř a Dobřeň s Kořenici dostal syn jeho Václav Voděradský z Hrušova († 1606), po něm jeho zeť Ondřej Horňátecký z Dobročovic a na Zbraslavicích.

Ves Sedlov byla rozdělena; jedna část se držela k Suchdolu, druhá část s tvrzí a dvorem byla v rukou vladyk z Vilémovce, od jejichž ženských dědiců se dostal 1559 Václavu Hrabáni z Přerubenic na Pečkách, r. 1567 jeho zeti Adamu z Věžník, r. 1582 Václavu Vlkovi z Kvítkova († 1600), pak téhož synu Jindřichovi, 1607 Mikuláši Horňáteckému z Dobročovic, 1615 téhož svatu Adamu Mírkovi z Solopisk.

Na statku kbelském hospodařil bohatý Horník Mikuláš z Práchňan do r. 1550, po něm dcery Lidmila Podivecká a Dorota Dačická z Heslova na spolek. Paní Dorota † 1566,

po níž dědil půl Kbele syn její, divoký Mikuláš Dačický z Heslova. Když pak r. 1595 zemřela paní Lidmila Podivecká, a vnukové její chtěli svému podílu, prodán byl Kbel za 5050 kop č. Václavu Voděradskému z Hrušova na Ratboři. Týž umřel r. 1606, a Kbele se ujala vdova jeho Anna Dorota ze Lstiboře, kteráž pak provdala se za Petra z Liebenthalu, Němce a katolíka stavu panského. Týž pokoušel se o zařízení jesuitské residence při kostele kbelském, leč r. 1614 prodal Kbel za 8000 kop č. Janu Diviši Hostačovskému z Petrovic, a týž r. 1617 Karlu Hlaváči z Vojenic.

Tvrz a dvůr v Lošánkách prodal Jan Klucký z Libodřic r. 1538 za 1530 kop Janu Chotouchovskému z Nebovid, po němž zde byla Eliška Rodovská z Hustiřan a syn její Mikuláš, 1590—95 Hynek Haugvic z Biskupic, 1595—98 Jan Čejka z Olbramovic, 1598—1600 Sabina z Pantinova a po ní Jan Krištof Myška ze Žlunic, kterýž od Tomáše z Podivína přikoupil za 500 kop č. i vésku Lošánky, a scelený ten statek připojil ke Hrádku nad Paďousy, jakž zůstávalo do r. 1666.

Na Velkých Lošanech, jež r. 1516 přikoupeny byly ke statkům kutnohorským, zrušen jest poplužní dvůr, a grunty jeho vysazeny jsou sedlákům pod úrok. Na staré tvrzi usazen jest sedlák nový, jemuž odtuď říkali „Tvrzský". Podobně učinili Horníci se dvorem Újezdcem, jehož pozemky vysadili pod úrok na tři nové živnosti sedlské a sedm chalup. Od počátku 17. století té nové osadě pak říkali Dvory Kutlířovy či Kutlíře.

Na statku radovesickém seděli vladykové z Květnice po dlouhý čas. R. 1554 zemřel zde rytíř Zděnek Materna z Květnice, po něm čtyři synové Jan († 1577), Petr († 1580), Jindřich († 1582) a Karel († 1604), dále Karlův syn Zdeněk Václav († 1608) a téhož synáček nedospělý († 1614), potom vzdálený strýc Jindřich Materna z Květnice na Radovesicích, Žerčicích a Sloupně († 1621).

Mlýn v Kravařích držel v létech 1560—84 Michal mlynář, po něm vladyka Mikuláš Hlaváč z Vojenic a na Cerhénkách, 1604 téhož syn Karel († 1623).

Na Veltrubich seděl Petr Veltrubský z Veltrub do své smrti r. 1556, po něm vdova jeho Johanna z Tamfeldu († 1570) a pak vnučka Johanka Dašická z Barchova (víry katolické), jejíž mužové byli pan Jaroslav Bořita z Martinic († 1582), pak Albrecht Leskovec z Leskova († 1584) a pan Jan Václav z Lobkovic. Zemřela r. 1592, a děti její prodali statek veltrubský s pustou vsí Jezeřany a kostem v Jezeřanech, k tomu odlehlý statek Běrunice za 24.000 kop č. panu Adamovi z Valdšteina, kterýž pak ty statky připojil k panství dymokurskému, při němž zůstávaly Veltruby do r. 1666.

Konárovice držel od r. 1527 Jan Háša z Újezda, po něm Jiřík Háša, kterýž r. 1564 přikoupil i Křesetice. Umřel r. 1582; z synů jeho dostal Karel Křesetice, Jan Jiří Háša Konárovice. Dostav se v držbu Nebovid, r. 1588 prodal Konárovice Zigmundu Freysichselbstovi z Freydenbachu, týž r. 1605 bratřím Albrechtovi Jiřímu a Janu Oldřichovi Klusákům z Kostelce, ti pak r. 1614 za 12.250 kop č. Krištofu Nybšicovi z Altendorfu († 1620). Po něm zůstali synové Jan Jaroslav a Krištof, a vdova Hedvika, jež r. 1621 vdala se za Jana Jiřího Meyzle z Meyzlšteina.

Třidvory, ves s 14 osedlými rolníky, byla roku 1547 z trestu obci kolinské od krále zabavena, r. 1555 však za 364 kop gr. č. vrácena, a pak napořád při městě zůstávala, jsouc jemu platna úrokem a robotami.

Dodatek o mravích v městě.

Jakož všecky zákony pryštily se na onen čas z nauky křesťanské, shledáváme, že v 16. století otcové města bedlivě přihlíželi k zachovávání náboženských předpisů, a odstranění všeho, coby náboženskou kázeň rušilo. Předkem žádalo se na konšelích samých, aby v nábožném životě byli vší obci příkladem. Proto účastnili se ve dni nedělní a sváteční, dle možnosti i ve dni všední, služeb a poct božích kostelních,

zaujímajíce svá křesla v kůru u hlavního oltáře. V zelený čtvrtek vždy shromáždili se v radní síni, tam sobě všelijaké zášti, kyselosti a tajné nenávisti, pošlé z křehkosti lidské, odpustili a se smířili, a pak šli do chrámu farního k večeři Páně. Obecně se věřilo, že koncem 16. století nastane skonání světa, a proto konšelé tytýž svolávali všecku obec, aby ji napomínali k životu pobožnému. Dne 24. února 1590, před samým masopostem, zapověděli konšelé, aby v neděli a svátek v čas nešporní pivo neb víno po domích prodáváno bylo; sousedům nařídili, aby mimo neděli vždy ve středu a v pátek do kostela k chválám božím se scházeli, slova božího pilnější byli, všelikého lání, hromování [1]) a hampejsování (t. j. necudného mluvení) pod skutečným trestem se varovali; v čas služeb božích neměl nikdo zboží na prodej vykládati; zapovězeny i všecky hry v kostky i karty; hospodář, který by to u sebe trpěl, měl dáti 15. gr. pokuty, hráči dvojnásob, a nad to měli trestáni býti šatlavou neb dusíkem. V sváteční den zakázán byl i prodej ovoce, a pohroženo bylo každému šatlavou, kdož by se pití páleného vína přes náležitost dopouštěl. Takové příkazy a zákazy pak často se opakovaly; zvláště r. 1611 horlili konšelé na neřády a pohoršení, která se času nedělního děla, a nařídili městskému richtáři, aby vezma k sobě jednoho z rady a jednoho z starších, obcházel s nimi po městě, stavil vše lání i hromování, hraní i pití, lidi do chrámu Páně hnal, zvláště podruhy, kteří na podloubích toliko na soudech a klevetech stávají. Tak daleko zacházela přísnost konšelů, že n. p. městský synek Daniel Richter, poněvadž v den svatodušní, byv u stolu Páně, po domě s citharou chodil, vězením pokutován byl; r. 1610 jeden čeledín, protože v čas hromobití nevážně mluvil, do šatlavy byl dán.

[1]) Na příklad, jak tenkráte hromovati uměli, uvádíme řeč Jana Hurta, sedláka z Zibohlav, který jda na podzim r. 1599 podnapilý z Kolína domů, zastavil se za městem u obecních dělníků a takto k nim mluvil: Co vy to, zvyjebené šelmy a hromy tu děláte? Kdyby raději ti hromy Kolínšti cesty opravovali! Až se domů navrátíte, řekněte jim hromobitným šelmám, kteří jsou tam koli v Kolíně, že se jich na hroma nic nebojím, a aby je všecky hrom zabil atd.

Jinak byli měšťané v dovolený čas rádi veseli, milujíce přátelské posezení při dobrém pití, v létě pod loubím domů hostinských, v zimě v nalévárnách veřejných. Přední měšťané rádi ve spolek do svých domů zvávali, dopřávajíce předních míst JMC. richtáři a primatorovi. Měl-li kdo z konšel nějakou rodinnou slavnost, zval k tomu veškerou radu, jakož r. 1606 učinil pan Pavel Krumpolc, když dceru svou Annu za mladého Daniele Hytticha provdával; za to kázali mu páni vydati z obecních dvorů dvacet slepic a kapounů a propustili mu jednu mimořádnou várku s prominutím poplatků. I hudby byli milovní. Počátkem 17. století byl v městské službě mistr pozaunář a dostával týdně 18 grošů, kterýž pak sbíral jiné trubače, s nimiž v čas dovolený po šenkovních domích dobrým lidem hudbou sloužil za odměnu; však noční troubení po ulicích se nedovolovalo. Přicházívali do města i cizí muzikáři na výdělek; na předměstích pak, kde chudší lidé a podruzi k pálenému se scházeli, spíše dudy zaznívaly.

Chvalitebná stránka tehdejších měšťanů byla dobročinnost. Ve špitále městském vychovávali 10—20 chudých lidí městských, opatřovali je šatstvem, teplem i světlem, ze zádušního dvora dávali jim potřebné vařivo a omastky, kupovali jim maso, drobné ryby, slanečky, žemle, koření, sůl i řídké pivo. Z dobrovolných darů, z odkazů i pokut množilo se nadání chudých. Dům chudých býval od r. 1519—1612 na rohu proti farnímu kostelu (č. 27), od r. 1616 v někdejší krčmě na ostatním penízi za pražskou branou. — Starší, schudlí sousedé dostávali od konšel úřad branných či výběrčích ungeltu v branách, kdež při tom prodávali i chleby a pálené; jiní měšťané, kteří pro slabost a starobu ani pracovati nemohli, dostávali peněžité podpory od města. Počátkem 17. století, když mnozí sousedé pro těžká břemena daní a vzrůst obchodů židovských schudli, tak že ani k daním nestačili a domy a chalupy své raději obci nechávali, založeno bylo šlechetným starcem znamenité nadání pro chudé, o jehož původci tu krátce promluvíme.

Havel Rorýc (Rorejcz) pocházel z rodiny v Kolíně dávno usedlé. Praotec jeho, Jan Rorýc starý, zemřel r. 1494,

zůstaviv hojný statek, který však synové jeho Vávra a Jakub rozptýlili. Jakub Rorýc, as syn jednoho z těch bratří, r. 1521 opustiv ženu Dūru a dítky své, odešel na vojnu a chalupa jeho na horském předměstí blíž Pršínu s zahrádkou (nyní dvůr č. 2) právně přivlastněna byla ženě jeho. V té chalupě narodil se v létech 1540—50 Havel Rorýc; vyučiv se řeznictví, provozoval toto řemeslo, a roku 1578 koupil od Krejsy řezníka masný krám za 15 kop gr. č. Roku 1584 oženil se s Annou, vdovou po řezníku Janu Šilhánkovi, při čemž se ujal všeho statku Šilhánkovského, domu v pražské ulici (čís. 1), dvora na horském předměstí u branky a něco rolí a luk, maje za to ve lhůtách spláceti 400 kop č. pro dobro sirotků Šilhánkových, Matouše a Jana. Nejstarší syn Šilhánkův Šímon byl té doby již ženatý a zámožný. Havel Rorýc pak rozumným hospodářstvím, zvláště ale chováním a prodáváním krmného dobytka rychle se zmáhal na statku, a roku 1594 pustiv Šilhánkovský dům svým pastorkům, koupil za 388 kop gr. č. velký dům s pivovarem na rohu k labské bráně, zvaný „lůšek" (č. 64), a v následujících létech skoupil od dvou marnotratců, Jana z Vladoře a Adama Aletina, mnoho gruntů orných i lučních. Nemaje školského vzdělání nebýval volen do rady, za to konal službu co obecní starší, co dozorce a správce obecních dvorů i co pokladník špitální. Z manželky své Anny, která ho v smrti předešla, neměl vlastních dítek; bratři Šilhánkové, pastorní jeho synové, byli sami v hojnosti statku vezdejších, proto mohl Rorýc, znamenaje svých dnů na mále býti, dne 19. listopadu 1611 svou poslední vůli zcela samostatně pořídíti. V tom kšaftu podělil příbuzenstvo značnými odkazy, ale největší část svého jmění dal k účelům dobročinným. Dům svůj v městě s pivovarem (č. 64), slady i dřívím šejtovým odkázal chudým sousedům v městě, tak aby z užitku jeho, co by z várek piva, šenku a nájmů vycházelo, podporováni byli v placení berní a sbírek zemských. Dvůr na horském předměstí s čtyřmi koni a nábytky, 11 kop záhonů orných a jednu louku odkázal chudým sousedům předměstí horského, kouřimského a pražského, tak aby šafáři ten statek spravovali, za to po kopě a 30 groších ročně brali, a

čistý užitek aby vycházel na podporu oněch sousedů v daních a sbírkách. Dvě louky veliké ke Starému Kolínu. Horákovskou a Chrtovskou, poručil rozděliti na jitra, a po jitře propůjčovati v nájem 12 grošů oněm sousedům, kteří luk nemají. Ze čtyř jiter měl nájem vycházeti na opravu školy, ostatek však chudým a potřebným sousedům předměstí horského. Sousedům zálabským odkázal oněch 150 kop gr. č., které se za 16 volů krmných, ve dvoře stojících, v Praze ztržiti měly; za to aby něco koupeno bylo, co užitek nese, z toho aby chudí sousedé zálabští, nikoli pak zemané, v berních zakládáni byli. Chudým ve špitále daroval kopu záhonů rolí. Dorně Matulové, své sestřenici, dal chalupu Rorýcovskou za Pršínem, s zahradou, dvěma loučkami a 14 záhony rolí v doživotní užívání; po její smrti měl ten stateček chudým ve špitále připadnouti.[1] Cechu řeznickému dal louku u Hradištka; pastorkům svým Šímonu a Janu Šilhánkům z Choustníka odkázal všecky svršky a klenoty své, obilí ve dvoře a roli za Kvintinem. Dorotě Sánské, vdově po Matouši Šilhánkovi, 20 kop a Anně Broukalce 25 kop poručil. Kostelům sv. Bartoloměje, sv. Jana a Všech svatých dal dvě role za Všemi svatými. Dále odpustil všem, co mu dlužni byli; jen Augustin Borč, německý jirchář, měl povinných 20 kop č. dáti radnímu písaři, mistru Štěpánu Prunnarovi, který onen kšaft psal.[2])

Dne 23. listopadu 1611 umřel Havel Rorýc. Však při vyřízení kšaftu jeho ukázaly se veliké obtíže, poněvadž nebylo spusobilých lidí, kteří by se dobrovolně obtížné správy domu a dvoru ujali, jakož bylo do žní zapotřebí peněz na vychování dobytka tažného, na setí a sklizení. Námitky, které bratři Šilhánkové proti tomuto kšaftu činili, byli od JMC. richtáře Jana Pachty z Rájova ostře odmrštěny. Rozličné odklady v té věci pusobily jitření mezi sousedy předměstskými, kteří několikkrát tajně se sešedše, 28. března r. 1612 vyslali

---

[1]) To se stalo koncem listopadu r. 1620, kdež paní Matulova od císařských vojáku, kteří po bělohorské bitvě v Kolíně nepřátelsky řádili, tak byla zbita a zraněna, že z toho zemřela. Konšelé pak tu chalupu Rorýcovskou r. 1621 prodali cechu řezníku za 200 kop gr. č. pro dobro špitálu.

[2]) Kniha kšaftu B 2 fol. 110.

do plné rady městské osm ze sebe, starého Adama Šturma, Štěpána Kadeřávka, Matouše Hromadu, Jiříka Kocourka, Mikuláše Chládka, Jana Škodu, Jana Kramáře a Jana Vokouna, a žádali, aby statek od Havla Rorýce odkázaný jim vydán byl. Však císařský richtář Pachta káral je z všetečnosti, a za to, že bez jeho vědomí a dovolení směli schůze odbývati a se umlouvati, dáni jsou do šatlavy. — Potom dne 1. dubna vzhledem k tomu, že mnozí kšaft Havla Rorýce divně vykládají i valchují a pánům pohrůžky činí, svolána jest všecka obec do městské nalévárny, a tu jest onen kšaft veřejně čten, a potom se vydalo šest osob z rady a starších na opatření odkázaných rolí a luk. Když pak sousedé o pravém stavu věci se přesvědčili, žádali, aby dvůr, role i louka byly prodány a ztržené peníze aby chudým sousedům na předměstích půjčeny byly. Však k tomu nesvolila rada, a přijat byl návrh jiný, aby odkázaný statek byl sice prodán, ale peníze ztržené aby přijala k sobě všecka obec městská jako půjčku na úroky, z nichž by pak sousedé ve smyslu kšaftu v berních zakládáni byli. A tak během roku 1612—13 prodány byly dům v městě, dvůr, role i louka úhrnem za 1300 kop gr. č. I bylo znamením zlých časů, že hned 11. dubna 1612 přihlásilo se 40 sousedů městských, aby z úroků oněch 450 kop gr., za dům Rorýcovský ztržených, v daních podporováni byli. [1]) Uznávali též konšelé, že rozdělení luk Horákovské a Chrtovské na jitra, ve prospěch sousedů předměstí kutnohorského stanovené, nebude s prospěchem, poněvadž prý lidé neradi platí, v čem k obci povinni jsou, a usnešen i prodej luk. Však usnešení to nebylo provedeno, a ty louky, nyní na role a sady proměněné, činí dnes hlavní podstatu společného jmění sousedů kutnohorského předměstí. I sousedé zálabští, obdrževše 150 kop č. za voly Rorýcovy ztržené, dne 13. června 1612 koupili roli od pana Šimona Šilhánka z Choustníka, a ta potom pro dobro chudých sousedů spravována byla co „role Rorýcovská".

Však netoliko k domácím chudým, i k přespolní chudině se vztahovala dobročinnost měšťanů. V městě stavovali se

[1]) Radní protokol E 18 k 28. Mart. až 11. Aprill.

pohořelí lidé s fedrovními listy z blízka i daleka, až z Vittenberka, Vratislavi i z Pomořan, dále pocestní magistři, kněží i studenti, sběratelé příspěvků na vykoupení těch, co v Uhrách padli do tureckého zajetí, i dostávalo se jim darů po 3—16 groších.[1]) Pro takové „schodce“ založila paní Kateřina z Puchře, která s mužem svým, Janem z Puchře, na dvoře v Puchři bydlela, však v Kolíně grunty měla po svém otci Matouši řezníkovi, kšaftem, dne 23. ledna 1578 daným, zvláštní nadání chodecké, a sice 6 kop záhonů rolí k Nové Vsi, z jejichž užitku měla vycházeti almužna lidem přespolním, kteříby jdouce cestou do Kolína se zahodili a tu nemocí neb jinou nehodou stíženi byli. Však i domácí chudí, kteřížby se s dítkami svými živiti nemohli, z toho nadání vyloučeni nebyli.[2]) O jarmarcích dovoleno bylo i cizým chudým doprošovati se boží almužny na lidech, jen po domích se nesměli „štorcovati“. Za to měl městský rychtář ostré nařízení, aby šelmovské pískače, kejdaře, bubeníky i karbaníky, kteří lidi z peněz obírají, z města žilou vyprovázel; tytýž museli takoví lidé z trestu ulice zametati.

Byl také obyčej, že města v Čechách i na Moravě vespolek se fedrovala v potřebách svých. R. 1610 poslali konšelé do Nimburka na opravu věže od hromu zkažené 2 kopy, r. 1614 pohořelým do Lipníka 6 kop, do Poličky 5 kop. Když r. 1616 vyhořel Veletov, posláno tam od rady 20 korců ovsa, od sousedů hojné dary chleba, obilí i slámy, a téhož roku poslali Kolínští na stavbu nového chrámu podobojích v menším městě pražském (snad nynější chrám Panny Marie Vítězné) 15 kop míš.

Všeobecnou vadou onoho věku byla pověra, a sice u všech lidí; zejména se věřilo, že mrtvý může po smrti strašiti, nemaje v hrobě pokoje.

V lednu r. 1590 zemřel Jakub Sánský, obroční písař na zámku, a zanechal účty v nepořádku. Brzy pak roztrušovala o něm stará Eva Šlosarka, která doma i po hospodách ráda

---

[1]) Registra z r. 1580 fasc. Varia 2.

[2]) Liber memorabilium na děkanství fol. 50.

sedávala k pálenému, že prý písař na zámku pokoje nedává, a čeládka zámecká panu Žerotínovi na dobytém meči prý přísahala, že dá tomu mrtvému tělu hlavu stíti. Vdova Dorota Sánská, těžce nesouc pomlouvání svého nebožtíka, žalovala na Šlosarku u městského soudu, kdež pomlouvačce dáno toto napomenutí: Slyšelas vznešení, žeby tomu mrtvému pokoje dáti neměla a mezi lidi to roztrušovala. Příště, když co takového uslyšíš, s tím mlč! A byla na výstrahu dána do vězení.

Dne 30. června 1610 stalo se, že když purkmistr Šímon Šilhánek z Choustníka ke shromáždění rady a starších zvoniti dal na radnici, zvon sotva třikrát sebou kývnuv, spadl dolů a na drobné kusy se rozbil. Druhého pak dne mladší písař radní, Jan Kirchbryk Berounský, nenadálou smrtí byl zachvácen, tak že ve třech hodinách, s nikým nemluvě, skonal. Potom se shledalo, že přijímaje berně i sbírky zemépanské, měl velké schodky v účtech, a proto dal JMC. richtář Jan Pachta z Rájova pozůstalé jmění jeho zabaviti. V tom čase stalo se velké pohnutí v městě tím, že prý nebožtík na mnohých místech obchází a straší. Tudíž v sezení dne 15. července usnesli se páni, „aby hrob zemřelého písaře byl otevřen a tu se spatřilo a vyhledalo, zdaliby jaké hnití jeho těla neobyčejné bylo, poněvadž takoví mnozí úkazové jeho podoby na rozličných místech se dějí.“ Na spatření toho měli richtář i konšelé zálabští vyjíti. V tomto obalu slov skrýval se zajisté rozkaz, aby mrtvole hlavu sťali. — V listopadu r. 1610 odevzdal zámecký hejtman Martin Wellheim z Wustenau městskému soudu Tomáše, čeledína ze zámeckého dvora, poněvadž prý čertu se poručil s duší i tělem, cedulkou krví svou psanou a do devíti let se odevzdal. Před soudem pak vyznal, kterak z večera, když kobyly byl spravil, o Faustovi čítával; list, který staré Slepičkové dal, nebyl psán krví jeho vlastní, neboť prý kuře zabil a krve do třípku nacedil, maje za to, že ho čerta ošidí. Však tvrdil posléze, ze prý již k Pánu Bohu se modlí, aby ho zachoval a ostříhal na každém místě. Tedy vydali páni nález z práva: „Když lidé dne nedělního k napomenutí do kaple chodí, při tom bývej a jeho doslýchej; na velkém kázání v kostele, kde pacholátka žáci zpívají, tam stávej a v tom

se ohlašuj, že toho lituješ, a žádej, by lidé za tě se modlili, aby Pán Bůh na milost tě přijítiráčil.“ Tytýž dočítáme se, že v příčině kouzel a čar lidé nedávali pokoje viselcům na čekanech, domáhajíce se kusů jejich šatstva neb provazu; roku 1606 napomenut jest Krištoť Veletovský, na ten čas starší z obce, poněvadž o nešpoře dotíel se k oltáři u lektury, tam nítě z ubrusu tahal ke kouzlům a čarám.

Jiná obecná vada byla nedůtklivost, kdež z malicherných často příčin povstávaly hádky, lání a utrhání, pranice a soudní půhony. Roku 1589 Jan Nosek švec sbil kopytem Jakuba, židovského školníka, poněvadž ten zakávav si u něho střevíce pro ženu svou, nechtěl jich přijíti, že byly příliš malé. Roku 1590 uvězněn Jakub Cicvárek mlynář, ježto vypiv u Vrabců dva žejdlíky vína, neplatil, a když Vrabcová sečkati nechtěla, vynadal ji k... v tuplovaných, lál a hromoval, a když mu Vrabcová žalobou soudní hrozila, křikl, aby celou radu hrom zabil. Téhož roku v únoru stalo se, že městský richtář Cyprian Pelhřimovský, krejčí, propouštěl z dusíku Jakuba, nevěrného branného, a kázal mu, aby biřici za stravu dal dva groše. K tomu se hodil městský důchodní, Jan Poděbradský, a namítal, že nenáleží biřici tak mnoho bráti. I napomenul ho richtář, aby se spokojil, k čemuž Poděbradský ve hněvu zvolal: „zvyjebený troupe! jdi raději na veršták, nechaje richtářství!“ Za to dána mu odpověď, aby šel do školy a učil se mravům. Potom jej Poděbradský pomlouval po všech domích šenkovních a k biřici ho připodobňoval, až pak richtář vešel do plné rady, položil pečeť richtářskou i žílu na stůl, a hrozil, že půjde k panu podkomořímu žalovat, jestliže mu nebude zadost učiněno. Tedy páni dali Poděbradského do rathouského vězení.

Sami konšelé dávali příklad nedůtklivosti, jako na př. když v únoru roku 1618 oznámil městský richtář, že Ondřej Kyšpera sedě s jinými před domem svým, z žertu sadil radu, hraje si na pana podkomořího; Jana Kužele jmenoval JMC. richtářem, Petra Rzounka ševce primasem, sebe purkmistrem, Jana Kohouta městským richtářem, Václava Jilvu hrnčíře biřicem. Za to Kyšpera, že v cizí povinnosti se vtíral a zlo-

lajné řeči vedl, dán jest do dusíku, ažby vykřehl, a pak mě seděti za kládou do vůle pánů.

Býval pak mezi konšely samými řevnění, neboť ti z nich kteří mozolnou prací k jmění přišli, závistivě pohlíželi na on radní, kteří byvše co mistři a bakaláři na školách neb služ bách veřejných, ke vdovám bohatým se přiženili a tak do rad se dostali. R. 1605 sám děkan Turriades dotýkal se jich n kazatelně, řka, že mnozí přišedše lehko ke statku, nyní jak svině v mlátě a otrubách se válejí. R. 1618 napomínal pod komoří radu, aby mezi sebou byli svorni, kudrlinků a špinco vání se varovali, a těch, kteří na školách byli, neštráfoval a směšně se nedotýkali. I níže postavení často si jazyk o n otírali, jako na př. r. 1619 šenkýř v městské vinárně, Ondře Kulhánek, maje pánům posluhovati, vynadal jim hulvátů, baka lářiků-kakalářiků, které aby hrom zabil. Roku 1613 nada soused Václav Hořický celé radě lhářů, halafancnýřů a šelen hromobitných. V lednu 1618 pohnán byl před pány na radnic Jakub Brodský z Větřína, soused a úředník zámecký, a t JMC. richtář Jan Pachta z Rájova promluvil k němu, kteral má nad ním lítost, ježto jsa střízlivým, rozumný a pokojn zůstává, ke každému šetrně a vážně se chová; když ale hlav svou vínem podčepí, žádného rozumu ani paměti nad sebo nemá, o sobě mnoho smýšlí a jiné zlehčuje, ježto by pamato vati měl, že tím mírněji o sobě smýšleti, v bázni boží úřa svůj konati a modlitbami Pána Boha za požehnání prositi třeba Mimo jiné pak mu vytýkal, že když 22. ledna pan purkmist pozval k sobě JMC. richtáře, pana primasa i jiné pány d svého domu k přátelskému posezení, on Brodský sednul k nim sám jen mluvě, nikomu slova promluviti nedal, divně na stů na lokty se kladl, chrkal, frkal, zuby skřípěl, pánům sklenic vína do mísy s křenem vylil a vklopil, jinou sklenici služeb níku mezi oči vylil, na pana primasa se potřásal a ho bít chtěl, až pak pro nepokoj musil z domu vyprovodín býti. Po tom na ulici v přítomnosti mnoha lidí hrozně lál a hromoval všem, co v domě pana purkmistra byli, šelem, viselců a zlo dějů nadal, čehož nikdy činiti neměl. Potom pan Brodsk

vyznávaje, že pro stáří snadněji se opíjí než jiní, pokorně pány odprosil, slibuje, že tak více neučiní.

Téhož dne obžalován byl soused Václav Spudil, že prý paní Aničku z Lampachu, manželku JMC. richtáře Pachty, na ulici urazil a hnilým jablkem za ní hodil; kterýž pak přiznávaje se, že se mu tak trefilo v stavu opilém, stýskal si, že prý ona paní, když ji prosil druhého dne za prominutí, nadala mu kluků, viselců a pastušin.

Přečasté byly nářky a žaloby na pranice a rvačky mezi chasou a podruhy, ba také mezi sousedy; v té příčině as bylo r. 1603 kovářským chasníkům zapovězíno dýky nositi. Však i mezi občany lepších vrstev, ba v samých rodinách dály se výstupy pohoršlivé; roku 1581 soudil se Ampoch platnéř s zeti svými Faltinem kramářem i Jiříkem Lemke zlatníkem, s nimiž sedě při pivě, se svadil a pak sepral. Roku 1591 sladovník Mikuláš Mertlinský, potkav se na schodech v domě u Robínků s kantorem školním Václavem Suchým, bez příčiny sobě dan shodil ho se schodů, až ho okrvavěl; r. 1588 svadili a sbili se také bakalář Matouš Hozius Mýtský a Mikuláš Hlaváček, a za to byli oba uvězněni. R. 1607 svadili se při víně Jakub Brodský z Větřína a Jan Šilhánek a slovy hanlivými se dotýkali, žejdlíky cínovými se do krve bili, a pak do sebe se vpeřivše, na údech i tvářích se zhryzli. Roku 1610 týž Jan Šilhánek v domě bratra svého, pana Šímona, velikou výtržnost učinil; maje kupci v nalévárně za voly platiti, hromoval a šelmoval; když pak pan Šímon ho napomenul, aby se mírnil, Jan Šilhánek mu lál, na tisíc hromy bil, jej na rožeň a kolo odsuzoval a za největšího nepřítele svého prohlásil; tím i pan Šímon k hněvu popuzen, udeřil ho žejdlíkem, Jan ale svícnem ho tak uhodil, že se mu k smrti hoditi mohlo, a pak mu vyhrožoval, že ho zabije, kdekoliv ho potká.

Roku 1612 šly žaloby na Mikuláše Kotníčka, radního servusa, že jsa v nájmu u kněze Jana Raunera v domě proti věži, tam nočního času pod krovy střílí, s ženou svou se pere a jinak, až prý hrozno bylo o tom mluviti. Roku 1618 Tomáš Khervic, Němec, přišed opilý domů, spůsobil tu velký křik, dceru svou, ana byla těžkého života, z domu vyhnal, na zetě

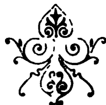
svého, Jana Neymona, s dobytým nožem se hnal, i na čeládku jeho se kasal, až sousedé přiběhše pokoj zjednali.

Obecná byla výmluva těch, kteří pro urážky na cti a pro rvačky u soudu měli slyšení, že se to stalo v čase opilém. Nebyla sice spotřeba lihových nápojů, která v létech 1600 až 1615 průměrně 7500 věder piva, 600 věder vína a 150 pinet páleného ročně obnášela, vzhledem k četnému shonu lidí přespolních přílišná, ale vskutku shledáváme, že mnozí sousedé i obyvatelé ob čas zápoji se oddávali, čehož si však konšelé jen tehdá všímali, jestliže kdo „maje hlavu pod víchem", nespůsobů se dopouštěl. Roku 1602 byl richtářský písař propuštěn, poněvadž se páleným opíjel. Dne 26. listopadu 1608 byla Dorota Mečířka pro ožralství a potupu, kterou zálabskému richtáři učinila, na den a na noc rathouzním vězením opatřena; toho času obžalován Tobiáš Ženlička, že jsa opilý hromoval a šelmoval, a konšele Jana Sedlčanského, jenž ho napomínal, hůlkou bil a za vlasy tahal; pročež páni seznavše, že se to zlo u něho často opakuje, odsoudili ho na 14 dní do vězení, ve dne v dolivce, večer za kládou; podobně i Lukáš Žižka řezník kárán z opilství a bylo mu uloženo, aby ráno o rorate s pány literaty sedal v kostele, a kdyby se potom nespravil, měl dolivkou a štikami potrestán býti. Zároveň dán městskému richtáři rozkaz, aby po večerním zvonění po hospodách chodil, poněvadž prý se mnozí neřádové dějí. Dne 1. května r. 1609 kárán Jan Rzounek švec z ožralství a dán jest do šatlavy; pak po šest neděl měl všech šenkovních domů prázden býti, a do roka se pití páleného zdržeti. Však i vzdělanější lidé se opíjeli; na učitelstvo často si stýskali konšelé, že se opíjí. Roku 1619 na Mikuláše Šultyse z Felsdorfu žalováno, že v čase opilém sousedy pomlouvá; na podzim roku 1620 přišel konšel Jan Mládek do radního sezení tak opilý, že ani mluviti nemohl.

Nemalou péči měli konšelé o překažení všeho smilstva, či, jak tehdy říkali, „rufiantstva". Že tato neřest koncem 16. století a později příliš zjevně vystupovala, poznáváme z častých nářků na mužské pokolení, že za mladých let rufiantství se dopouští, a na podruhy, že osoby lehké a povětrné u sebe

přechovávají. Roku 1590 vyšel z rady rozkaz, že šenkýři nesmějí ani děveček ani služebnic jakých chovati. Koncem dubna r. 1606 nařídila rada, aby všecky rufiánky byly města prázdny a biřicem ze bran vyprovodíny. Však vždy se ta neplecha vrátila zase, a žaloby na domácí i pocestné kuběny a měchyně opakovaly se zhusta.

Konšelé mívali obyčej, nenapravitelné z města vypovídati. Roku 1587 byli usedlí řemeslníci Václav Jilva, Jan Hlaváček a Jan Trnka pro to, že v lehkomyslném mluvení a hampejzování se napraviti nechtí, dáni do vězení, a pak jim dána výstraha, aby se spravili, sic že budou nuceni se vyprodati a vystěhovati. R. 1609 poslán jest „na vandr“ Jan Jelínek, poněvadž po domích šenkovních různice tropil, a pohroženo mu, jestliže by se vrátil, pokutou na poválečce vyměřenou. Roku 1610 Mikuláš Svíčník, poněvadž o panu děkanu důtklivě promlouval, měl z města se vyprodati. Dne 24. listopadu roku 1610 dáni Polivka, Straka i Meyzl, hejskové a poválečí, do šatlavy za kládu a rovněž uloženo jim, do roka a dne se vyprodati a více se nevraceti. Za utrhačný jazyk svůj měla se roku 1602 Dorota Mečířka z města vyprodati, ale na císaři Rudolfovi to uprosila, že na dále při muži zůstati směla. Podobně i Dorota Polivkova roku 1612 pro hanění a pomluvy dána do šatlavy, a pak jí bylo pohrožíno, jestli dále v tom počínání setrvá, že biřicem z města vymrskána bude. Později pak vešlo v obyčej, takovým ženám hroziti, že jednu neb dvě lžíce kolomazi k snídaní dostanou.

INDEX JMEN.

Opravy.

Str.	49	řádek	14	místo	zen	čti czu.
	63		19		Henzl Seniczer	Henzl Senieger.
	64		27		Zucker	Zuchet.
	66		20		1306 . . .	1396.
	182		25		koiká	hoiká.
	263		7		kostem	kostelem.
	269		14		cizým	cizím.

Nejstarší pečeť městská.

Nejstarší pečeť městská.

DĚJINY

KRÁLOVSKÉHO MĚSTA

KOLÍNA NAD LABEM

SEPSAL

JOSEF VÁVRA,

C. K. PROFESSOR.

ODDĚLENÍ DRUHÉ OD R. 1618 AŽ PO NAŠE ČASY.

V KOLÍNĚ.

TISKEM A NÁKLADEM J. L. BAYERA.

1888.

PŘEDMLUVA.

Podávaje ctěnému obecenstvu druhý díl dějin kolínských k laskavému přijetí, uvádím, že historické látky dobral jsem se z pozemkových knih pod lit. C č. 7—28 (1604—1856), ze knih kšaftů B2 a B3. V městském archivu jsem četl kopiář č. 4, jenž obsahuje radní korrespondenci z let 1620—22, 1630—37, 1645, dále registra zádušní, resoluce místodržitelské, poslání podkomořská, registra berničná a zádušní; hojné látky poskytovaly svazky listin a cedulí pode jménem „militaria“ a „varia“, zvláště ale radní protokolly vázané do foliantů z let 1618—21, 1625—26, 1633, 1645—46, 1658—60. Bolestné mezery v těchto důležitých knihách povstaly odtud, že Švédové majíce na podzim r. 1639 v Kolíně na radnici svou „wachštubnu“, brali papír na podpal dříví v archivu městském a tím zmařili přemnohó důležitých deposit městských. Nemálo látky jsem nalezl v purkmistrských knihách F2 (1602—1628), F4—F7 (1643—1714). Pozdější knihy radní jsou pohříchu příliš hubeného obsahu, a nebylo tudíž s prospěchem, dále je sledovati. Že jsem opustil čtení černé knihy městské s děsným obsahem vykonaných trestů, nebudiž mně vykládáno za nedbalosť: nechť ony richtářské protokolly dlouho ještě zůstanou netknuty! Posléze užil jsem různých pramenů tištěných,

zápisků JUDra. Antonína Cyvína, písemných pamětí měšťana Antonína Čermáka († 1879), též sdělení evangelického faráře p. Vincence Duška, pana Eliaše Fišera, starosty obce židovské, a měšťanů pánů Jana Kroutila a Matěje Součka, jimž povinné díky vzdávám. Za laskavý přístup k písemným pramenům vřele děkuji pánům Josefu Formánkovi, purkmistru, Janu Ublovi, tajemníku, dále c. k. okresnímu sudímu Janu Pavelkovi, c. k. listovnímu Janu Tůmovi, důstojnému p. děkanu Janu Svobodovi.

Za zjednání hmotných prostředků, aby vydání tohoto druhého dílu mohlo přijíti k místu, vřele děkuji předem slavnému obecnímu zastupitelstvu a slavné občanské záložně královského města Kolína, též ctěným správním radám úvěrné banky, akciového cukrovaru a akciové továrny na výrobu strojených hnojiv. Milou povinnosť koná spisovatel, vzdávaje upřímný dík důstojnému panu děkanu kn. Janu Svobodovi, a milým přátelům Aloisiu Kroutilovi, řediteli cukrovaru, kollegovi Františku Potůčkovi, tajemníku a říšskému poslanci Čeňku Heverovi a měšťanu Antonínu Poustkovi za laskavé pohostinství, jež mu s ochotou poskytovali, kdykoliv v létech 1877—86 zajel do Kolína na studium pramenů.

V Praze, na den sv. Lucie r. 1886.

Josef Vávra.

Dějiny kolínské za války třicetileté.

(1618—1648).

A. Povstání stavovské.

(1618—1620.)

Jest nám vypravovati o době osudné, o událostech, jimiž město Kolín takřka nechtíc bylo strženo do války odbojné, a potom přišlo ve hrozný úpadek podlé ostatních měst a vší země české. Bolestno jest zajisté psáti o tom, kterak zájmy panujícího rodu císařského na jedné a zájmy stavů zemských na druhé straně vzpříčily se proti sobě tou měrou, že vzňala se z toho válka zádavná, do níž zapletla se pak téměř všecka ostatní Evropa. V té válce hned s počátku podlehli stavové čeští a tak na kraje Bohem požehnané přivedli všecku hlubinu bídy a psoty, záhubu téměř dokonalou.

Jakož jest obecně známo, vynutili evangeličtí stavové čeští r. 1609 na císaři Rudolfovi II. majestát na svobodu náboženskou podlé evangelické konfessí české z r. 1575, a ten majestát při korunování krále Matiáše r. 1611 a jeho budoucího následníka Ferdinanda II. r. 1617 dali sobě slavně potvrditi. Leč z nestejného výkladu oněch svobod, jaké z řečeného majestátu vyplývati měly evangelikům českým, vzešel záhy spor mezi císařem Matiášem a stavy českými, a ten spor přiostřil se ku konci r. 1617, když císař nařídil zrušení dvou kostelů evangelických nově zbudovaných, z nichž jeden byl v Broumově na gruntech tamějšího kláštera benediktinů, druhý ve Hrobích u Teplic na statku arcibiskupa pražského. K tomu pak se družily jiné okolnosti evangelikům nepříznivé, jako nařízení censury tisku, zákazy všelikých shromáždění

stavovských, nad jiné pak rázné obnovení katolické víry na některých statcích královských. Ba někteří zemépanští úředníci tvrdili zjevně, že také královská města budou povinna dáti se na víru katolickou. Takové věci popudily náčelníky evangelických stavů ke krokům pohrůžlivým, tak aby přivedli císaře a jeho rádce na jinou cestu; tudíž svolávali ke dni 5. března r. 1618 všecky stavy „tělo a krev Páně pod obojí spůsobou přijímající", pány, vladyky a posly z měst královských na schůzi do Karlovy koleje v Praze, aby tam uvažovány byly věci náboženství podobojí se týkající.

Takové pozvání zasláno bylo též radě města Kolína. Než Kolínští, jakkoli ve víře evangelické byli horlivi, nejevili chuti k účastenství ve věci nebezpečné, ježto byl císař zakázal všeliké schůze stavovské. Skrovné jmění obecní, stížené těžkými dluhy, znuzelosť velkého dílu měšťanstva, jehož živnosti se tenčily tou měrou, v jaké zmáhaly se obchody místních židů, nechuť bohatších polařů a sladovníků, uvésti vlastní blahobyt v nebezpečí: to vše byly okolnosti, jež zdržovaly od kroků těžkých, z nichž nebylo předvídati než všeliké oběti hmotné. K tomu třeba uvážiti, že odpor proti císaři vycházel ze šlechty; a jak málo byli v Kolíně oblíbeni páni a zemané, kteří toliko v čas potřeby se chovali vlídně k měšťanům, o tom v prvním díle tohoto spisu bylo jednáno. Také neměli Kolínští proč stýskati sobě do císařské vlády, která jim dotud nečinila nátisků ve víře, ba spíše jim bývala záštitou proti svévoli šlechtické. Však sám úřad císařského richtáře v městě zůstával napořád v rukou muže, jenž byl ve vyznání evangelickém nad jiné horlivý. Byl to slovutný mistr **Jan Pachta z Rájova**, stařec poctivý a opatrný. Týž naváděl měšťany k tomu, aby se nedávali na nižádný odpor proti císaři. Když dne 1. března r. 1618 rada města Kouřimě u Kolínských se doptávala, zdali obešlou sjezd stavů podobojí v koleji Karlově, dala kolínská rada vyhýbavou odpověď: „Poněvadž páni Kouřimští to předešle k sobě přijímali a konali, ještě se toho zanechává a při jejich uvážení.[1]) Dne 11. května r. 1618 dlel v Kolíně hofrichtéř

---

[1]) Radní protokoll E 24 k 1. Mart. 1618.

věnných měst pan Mathes Pregl z Prukersdorfu, aby na místě pana podkomořího obnovil městskou radu. Tehdáž potvrdil v úřadě JMC. richtáře mistra Jana Pachtu z Rájova, majitele domu na náměstí (č. 73) a pěkných polností. Primatorem byl jmenován Cyprian Volyňský, sladovník v domě Melounkovském (čís. 12), podlé něhož konšely byli učiněni Šímon Šilhánek z Choustníka od zlatého lva (č. 90), mezi sousedy nejzámožnější; starý Volf Nyškovský, sladovník pod zvonicí (č. 16), Jan Krumpolc, sladovník (v domě na rohu proti masným krámům), Jan Mládek, řezník (č. 22), mistr Václav Jiří Kolumban (Peristerius) rodilý Holoubků z Hory a zeť Payerův od hvězdy, Jan Šárek, sladovník (č. 61), Jan Sedlčanský, pekař (č. 94), vladyka Václav Cecingar z Birnic (čís. 75), Jakub Večán, sladovník (č. 48), Daniel Hyttich (č. 46) a Václav Hořický, mydlář z Hory rodilý (č. 6). Za obecní konšely byli voleni Jan Příbramský, sladovník (č. 89), Matouš Matule (č. 1), Řehoř Šúša Čechtický (č. 100) a Jan Šilhánek, řezník, pana Šímona bratr mladší (č. 51). Právo richtářské bylo svěřeno tehdy Petru Ronovskému z Krásné Hory, sladovníku od červeného jelena (č. 72). Staršími z obce byli jmenováni Burian Čulík (č. 62), Matěj Lonek (č. 43) Tobiáš Hubáček Dubský (č. 5), Jan Payer od hvězdy (č. 44), Mikuláš Šultys z Felsdorfu, Horník rodilý (č. 9), Šťastný Diblů, řezník (č. 30), Melichar Meyzl krejčí (čís. 97), Krištof Veletovský, tkadlec a polař (č. 42), Jan Purkhart Olomucký, bradýř od schodců (č. 32), Pavel Krum Jihlavský (č. 3), Daniel Brožů sladovník (č. 64), a Jakub Peksa, krejčí (č. 96).[1]) Všichni tito nově zvolení byli od hofrichtéře napomenuti ke svornosti a dobrým příkladům.

Jakkoli byli všichni členové městské rady vesměs víry evangelické, podařilo se panu hofrichtéři bez námahy dosíci na nich deklarace, že Kolínští nejsou za jedno s nespokojenými stavy evangelickými, a po Bohu že neuznávají defensora

---

[1]) Kniha trhů C 7 k r. 1618.

jiného než Jeho Milosť Císařskou, jemuž věrni jsouce do těch hrdel a statků, dlouhého přejí zdraví, šťastného panování a nad nepřátely triumfírování.[1]) Písemné toto osvědčení loyality odesláno bylo k rukám podkomořího Purkarta Točníka z Křimic.

Nová rada městská obrala sobě za úkol, přihlížeti k dobrým mravům v městě a rozmáhati náboženského ducha. Zvláště uznávali tehdáž za dobré, aby povinnosť světiti svátky církevní přivedli sousedům na lepší paměť. Příležitosť k tomu dalo porušení svátku na nebe vstoupení Páně dne 24. května r. 1618. Toho porušení se dopustili konšel Jan Krumpolc a obecní starší Jan Payer, jichž čeládka onoho dne vyšla na polní práci; za ten zlý příklad uvrženi byli do dusíku a dali pokuty po kopě gr. k záduší. Podobnou pokutou stížen byl Mikuláš Šultys, ježto dal onoho dne vyvážeti hnůj; dále kovář Jan Dvořák a Kašpar bednář, kteří svým řemeslem rušili sváteční klid. Vyšlo též na jevo, že na obecních dvořích bylo pracováno jako ve všední čas, a za to byli správcové a šafáři těch dvorů dáni do šatlavy.[2])

Zatím sběhly se v Praze věci veliké. Dne 21. května r. 1618 měli stavové evangeličtí nový sjezd v Karlově koleji v Praze, při němž se pohřešovali poslové některých měst, zvláště kolínští. Na tom sjezdě byla umluvena osudná ona demonstrace, kterouž zastrašen měl býti císař Matiáš, tak aby ustal od reakce proti evangelikům. Dne 23. května vešli stavové v hojném počtu a ozbrojeni na hrad pražský do kanceláře místodržitelské, tam chopili se dvou členů sboru místodržitelského, Jaroslava z Martinic a Viléma Slavaty a tajemníka jejich Filipa Fabricia a šázeli je s oken dolů do jeleního příkopu; těmto připisovalo se obecně za vinu, že byli naváděli císaře k reakci proti evangelikům. Po tomto účinku stavové ujali se vlády zemské, zvolivše ze sebe sbor třiceti direktorů či vladařů, a tato prozatímní vláda měla trvati tak dlouho, až by stavové se dohodli s císařem. Tehdáž dali sepsati obšírnou obranu či apologii, kterouž odůvodňovali své kroky, tvrdíce, že nic nezamýšlejí proti císaři. Všecky

[1]) Archiv městský Varia 1.

[2]) Radní protokoll E 24 k 25. kv. 1618.

tyto běhy působily v zemi tou měrou, že nová vláda zemská došla obecného uznání, vyjímajíc katolickou šlechtu a města Plzeň a Budějovice.

První zprávu o bouřích pražských přinesl do Kolína sám pan Pavel Michna z Vacínova, místodržitelský tajemník. Muž ten byl u strany evangelické v největší nenávisti a proto, když vypukla bouře pražská, on boje se o hrdlo své, nakvap opustil hlavní město a utíkal k Vídni. Na té cestě zastavil se v Kolíně, kdež snídal v hostinském domě u pana Šimona Šilhánka; odtud zašel k císařskému richtáři Pachtovi, a zpraviv ho o všem, co se sběhlo, polekaného starce těšil, aby nic se nestaral, ježto prý vše na dobré míře bude postaveno. Odtud, nežádav za přestrojení, ve svých karmazínových šatech dále spěchal k Vídni. Nedlouho po něm zastavil se v Kolíně u pana Pachty Jiří Vilém Michna, bratr Pavlův, utíkaje rovněž do Vídně, ale pro lepší bezpečnosť svou tam se přestrojil.[1])

Všecky zprávy o událostech pražských spůsobily u otců města Kolína největší rozpaky, takže i nejzkušenější neuměli raditi ani sobě ani jiným v oněch těžkých časích. Tu dne 4. června 1618 došel městské rady dopis z Prahy, v němž páni direktoři všech tří stavů království českého nařizovali: 1. aby přiložená apologie stavů náboženství podobojí slavně byla ohlášena vší obci; 2. aby bez prodlení byli posláni plnomocníci města Kolína na hrad pražský a zde aby doslechli dalších věcí; 3. aby nejvyššímu berníku v Praze odvedeny byly bez meškání všecky zadržalé berně a zemské sbírky; 4. aby všichni obyvatelé připravili se ke branné hotovosti a tu aby stáli se zbraní, kde by toho potřeba nastávala". K takovému rozkazu páni Kolínští, uvažujíce, že by jednak odpor proti direktorům byl městu s velikým nebezpečím, jednak že dle ujišťování pánů direktorů nic nebude předsevzato na škodu císaře Matiáše: kázali svým servusům, aby všecku obec sezvali ke shromáždění do obecního šenkhauzu vedlé radnice. V této valné hromadě všech sousedů čteny byly rozkazy nové vlády zemské i tištěná apologie stavů evangelických a potom

---

[1]) Radní protokoll E 24 k 14. Jun. 1618.

tázal se primator na mínění vší obce; kteráž odpověděla jedněmi ústy, že to vše zastávati chce s JMmi pány direktory. Po tomto vyjádření zvoleni jsou plnomocní vyslanci do Prahy, a sice konšel Volf Nyškovský, obecní konšel Jan Příbramský, obecní starší Krištof Veletovský, a co mluvčí jejich mistr Štěpán Prunnar, písař radní. Ti čtyři odjeli do Prahy a podlé jiných plnomocníků z měst královských měli již 8. června vážné rozmluvy s nejvyšším berníkem zemským, panem Vilémem z Lobkovic. Pán ten bez okolků žádal na delegatech zemských, aby pro zemské dobro svolili k obecné půjčce. Leč nesetkal se s ochotou; zvláště poslanci kolínští nechtěli chápati, proč se žádá půjčka toliko na stavu městském, kdežto páni a vladyky z toho se vytáčejí. Posléze tvrdili, že k ničemu nelze svoliti bez potazu s obcí. Dne 12. června vrátili se poslové domů a v plné radě městské podali relaci o svém pořízení; kterouž konšelé a starší vyslyševše, po uvážení se usnesli, aby ihned shledána a odeslána byla berně a sbírka zemská za první čtvrtletí roku 1618. S půjčkou ale mínili páni posečkati, až jak se v tom zachovají města jiná. V tom sezení rady také bylo uvažováno, že není hotových peněz ani při obci, ani při sousedech, a proto stalo se usnesení, aby v čas potřeby shledána byla jistá summa peněz výpůjčkou na dobrých lidech přespolních.[1])

Takto uchváceni neodolatelným proudem událostí, octli se Kolínští bezděčně v řadách stavů odpořilých, čehož sami o čtyři léta později, v době trestání a pokuty za odboj, pokládali býti příčinou napřed hrozby direktorů a potom meškání císařského dvora ve vzdálené Vídni, takže neměli nikoho, kdo by je radou a pomocí fedroval a chránil proti direktorům.[2]) Znamením doby divoce rozháralé bylo udavačství, které mělo svobodnou cestu. Jistý prý zeman v Kolíně usadilý[3]) udal v Praze, že císařský richtář Pachta oba bratry Michny u sebe

---

[1]) Radní prot. E 24, k 4.—12. Jun. 1618. Gindely dějiny českého povstání.

[2]) Kopiář č. 4 k 8. Jun. 1622.

[3]) V Kolíně tehdáž bydleli zemané Václav Cecingar z Birnic, konšel, Karel Mikuláš Přebozský ze Zásmuk, Zigmund Naxera z Rovného, mladí

přechovával, k snadnějšímu jejich útěku svými šaty je přestrojil a od Jiříka Viléma Michny z Vídně celý balík listů obdržel, v nichž prý mnoho království českému nebezpečného obsaženo bylo. V té příčině vyslali direktoři z Prahy do Kolína dva kommissaře, Henricha Pichlbergra z Pichlberka a Jana Kutnauera z Sonnenšteina, aby věc tu vyšetřili. Ti vstoupivše dne 13. června do shromážděné rady, vyzvali pana Pachtu, aby z obžaloby se vyvedl a řečené listy Michnovy vydal.

Tu on upřímně vyznal, kterak oba Michnové u něho se stavili, a přísahou ztvrdil, že od Jiříka Viléma Michny jedinký list z Vídně obdržel, kterýž nemoha pro slabosť zraku sám čísti, městskému richtáři Ronovskému čísti dal; to psaní také kommissařům doručil. Když i prohledání jeho domu i svědectví obecního posla Jakuba Cicvárka pana Pachtu z nařknutí vyvedla, odjela kommisse zpět do Prahy.[1])

Zatím konaly se po vší zemi přípravy vojenské, a dne 16. června vytáhnul stavovský general, hrabě Jindřich Matiáš Thurn, s 4000 brannými do pole, aby pokořil Budějovice, Krumlov i Plzeň. Na sněmu pražském dne 25. června, kdež zastupovali město Kolín konšel Jakub Večán a mladší písař radní Matiáš Mazánek, povoleno rozmnožení vojska stavovského na 1200 pěších a 4000 jízdných. Tu Kolínští se chystali k válce. Dne 28. června, kdež byl ohlašován v městě rozkaz zemské vlády, že „Jezuvité" nemají nikde v zemi trpíni býti, vysláni byli někteří starší obecní do Hory, aby nakoupili sukna a koží pro vypravení vojáků. V osmi dnech byly přípravy hotovy, a dne 6. července přehlížel primator Cyprian Volyňský před radnicí 19 branných, jimž veleli desátníci Jan Kužel a Jan Vodička, oba řemeslníci z Kolína. Všichni opatřeni byli modrou suknicí, bílými nohavicemi (galioty), plátěnými punčochami, střevíci a muškéty. Obdrževše od primatora napo-

---

Karel a Jindra Dobešovští z Malenovic, Ambrož Semechovský z Semechova s syny svými a katolík Karel Hlaváč z Vojenic.

[1]) Radní protokoll E 24. k 13. Jun. 1618.

menutí k pokojnému se chování, nábožnosti a věrnosti, odebrali se ke krajskému pluku do Kouřimě.[1])

Dne 6. července starali se konšelé o peníze, aby odvedli berně a sbírky za první pololetí; nechtíce těch peněz na sousedech vymáhati cestou exekuční, vypůjčili sobě pro obec dvoje sirotčí peníze a sice po Vavřinci Plaňanském a Janu Kabátovi, úhrnem 500 kop míš.; když ty nikam nestačily, vydal se primator s radním Václavem Cecingarem na cesty po dobrých lidech. V Pardubicích vypůjčili si od zámeckého hejtmana Šebestiana Rejšvického z Freifeldu 500 kop míš., a pro budoucí potřebu zamluvili si u něho dalších 800 kop; ve Vysokém Mýtě půjčil jim Jiřík Vinarský 500 kop míš.

Při obecné nejistotě věcí příštích nebylo v Kolíně tehdáž veselo, a sklíčená mysl otců města viděla v těžkostech přítomných zasloužený trest boží za hříchy spáchané. Proto více než kdy jindy konšelé dbali o povzbuzení ducha nábožnosti. V zasedání rady dne 18. června vytýkal purkmistr Šímon Šilhánek z Choustníka, že když s věže vyzvánějí k modlitbě, nikdo na to pozoru nemívá, povyků a šarvátek po krčmách neubývá a takto jen zvoncem, nikoli srdcem zkroušenosť se jeví. Z té příčiny dán městskému richtáři, Petru Ronovskému z Krásné Hory, rozkaz, aby večer vezma do ruky regiment (t. j. žílu), po krčmách obcházel a všecko nalévání vína i piva zakazoval. Na neposlušných šenkýřích měl po 30 groších pokuty vybírati. Později požádán jest děkan, kněz Jiřík Chiliades, by při nedělním kázání napomenul lid k míru a svornosti, tak aby každý vyhledával nápravu křivd nikoliv pohrůžkami, ale před právem městským. Ke sklíčení mysli přispívalo též vyzývavé chování se císařského hejtmana na zámku kolínském, rytíře Kašpara Cellera z Rozenthalů, horlivého katolika, který jsa pln důvěry v brzké vítězství nad stavy evangelickými, měšťany všelijak popouzel. Když večer na věži sv. Bartoloměje zvonili k modlení, tu na dvoře v zámku ozývala se hlučná hudba trub, píšťal a bubnů; měšťané pozorovali, že na zámek cizí lidé přicházejí a s hejtmanem potají rozmlouvají. Čeládka

[1]) Radní prot. E 24 k 6. Jul.

zámecká pokřikovala, že podobojím budou hlavy dolů skákati. Podobné posměšky a pohrůžky činil měšťanům také rytíř Karel Hlaváč z Vojenic, pán na Kbele a Kravařích, náboženství katolického, který maje dům vedlé zámku (č. 95), od r. 1598 městu placení berní a sbírek odpíral.[1])

Mezitím císař Matiáš, jakkoli se neodříkal mírného narovnání se stavy českými, zbrojil se k válce již od počátku června, ponechávaje bratranci a korunovanému následníku svému, králi Ferdinandovi II., vedení všech záležitostí, jež týkaly se odboje stavů českých. Tu pokračovali též stavové v přípravách válečných, a města chystala se k obraně. Kolínští už 11. srpna přehlíželi všecko branné mužstvo své, ba i nájemníkům a podruhům dali rozkaz, aby se zbraní dostavili se na náměstí ku vojenské přehlídce. Když v polovici srpna došla zpráva, že císařský general Dampierre s 6000 brannými vtrhnul z Rakous do Čech a v okolí Jindřichova Hradce pálí a plení, uloženo bylo královským městům, aby z každé čtvrté usedlosti městské jeden voják do pole vypraven byl. Dle toho bylo Kolínským vypraviti 53 vojáky. Odvod mužstva provedli konšelé Daniel Hyttich, mistr Václav Jiří Kolumban a Jan Šilhánek, a 20. srpna dán místním židům rozkaz, poněvadž oni jako jiní sousedé pohodlí všeliké při obci mají, aby pro ty vojáky 50 muškétů opatřili; kteříž slíbili tak učiniti. Dne 22. srpna došla nová zpráva, že jiné císařské vojsko pod generalem Buquoiem od Recu a Znojma k Jihlavě a do Čech míří. To způsobilo veliký v městě poplach, a každý se chápal zbraně, jakoby císařští byli již před branami. Dne 23. srpna odešlo 53 kolínských vojáků nově oděných a vyzbrojených ke krajskému pluku do Kouřimě. Rozkaz z Prahy, aby všickni sousedé byli svoláni a otázáni, zda-li též na dále při pánech direktořích setrvati chtí, nebyl zajisté ani proveden pro válečné zbrojení, které ještě zvýšeno bylo po usnesení pražského sněmu dne 28.

[1]) Radní protokoll k 12. Aug. 1618 E 24. O panu Karlu Hlaváči píše Dačický, že v srpnu 1623 byl od zlodějů, které ze Kbele do Kořenic pronásledoval, zabit a potom ve Kbeli pohřben bez církevních obřadů, poněvadž daleko v okolí žádného katolického kněze nebylo.

srpna, jehož se účastnili z Kolína konšel Jan Šárek a radní písař Matiáš Mazánek.

Zatím přitáhl Buquoi dne 6. září k Německému Brodu, kdež k němu se přidal sbor Dampierrův, i mínil s pominutím hrazených měst přímo ku Praze se dáti a tam panství císaře Matiáše obnoviti. Však i polní vůdce stavovský, hrabě Thurn, pospíšil od Budějovic k Čáslavi, kdež proti císařským pevný tábor zaujal. Zde sváděl s nimi krvavé šarvátky, až dostal znamenité posily, kteréž mu přivedli od Prahy hrabě z Hohenlohe a ze Slez markrabě Jan Jiří braniborský. Tu obořil se na císařské dne 18. září u Jeníkova a přinutiv je k couvání, postupoval vítězně za nimi, sbil Dampierra u Pelhřimova a zahnal do Moravy, a 9. listopadu porazil Buquoie u Lomnice nad Lužnicí, kterýž pak se utekl za hradby města Budějovic. Když potom dne 21. listopadu stavovský general Mansfeld dobyl i Plzně, dovršen nezdar císařských věcí v Čechách.

Však za těch dob bylo Kolínským krušno; neboť na počátku září položil se do jejich města sbor 1300 mužů dílem krajského vojska, dílem pěších od pluku pana Smiřického a zůstávaje tu do ledna, spůsobil městu tak veliké náklady na vychování, že obec i sousedé dlouho na to toužili.[1]) Mezitím co Thurn s Buquoiem u Čáslavě se potýkal, nahromaděny ve vlastním městě Kolíně všecky zásoby obilí i schráněn všechen dobytek ze dvorů předměstských, brány městské zazděny, a ponechány jen úzké branky vedlejší na procházení; sousedé, nájemníci a podruzi se ozbrojili, u židů všechen prach střelný a náboje zabaveny. K tomu musili konšelé starati se o dovoz špíže za stavovským vojskem na bojiště, ač v tom nejevili přílišné horlivosti. Dne 23. září vyslali direktoři zemští do Kolína pana Jana Šultyse z Felsdorfu, Horníka, který vytýkal radě, že do ležení vojenského liknavě dodávají obilí, chleby a pivo, že z Kolína handléři vše obilí na drahochování skoupili, až z toho vzešla drahota. Z té příčiny konšelé zakázali

[1]) Zpráva o tom vojsku obsažena v dopisu Kolínských k zemské vládě ze dne 18. února 1620, zachovalém v útržku radního kopiáře.

všecky trhy na předměstích, pekařům všecky lehké chleby zabavili, a potom do 60 vozů špíže k Čáslavi odeslali.[1])

Za takových nepříležitostí vzešla veliká nouze v obecní pokladně; proto již 2. října vydlužili sobě konšelé u Jiříka Vinarského ve Vysokém Mýtě dalších 1000 kop míš., a 28. října přikročili k založení register sousedských, vedlé nichž na tu dobu, pokud by vojáci v městě leželi, každá sousedská usedlosť měla do důchodu obecního odváděti týdně po 2 groších, každý nájemník po groši, podruh po půlgroši; židé měli na týden úhrnem 2 kopy gr. odváděti. Tím bylo docíleno rozmnožení důchodu o 32 kop 40 gr. týdně. Než bylo toto rozvržení daně sic jednoduché, ale také nespravedlivé; kdežto bohatí polaři a sladovníci ani jí nepocítili: četným držitelům domků a chalup drala takměř chléb z úst, a proto povstala v obci veliká kyselosť, ba i židé prosili dne 30. listopadu za prominutí té daně, předstírajíce, že mají živnosti ztenčené, poněvadž ven z města nemohou, a tak, odkuž by peníze sehnali, nevědí. Však dáno jim na rozum, že když sousedé, nájemníci, ba téměř i lidé žebraví takové sbírky odváděti musejí, i jim židům prominouti nelze.

Měliť pak Kolínští příležitosť, seznati válečný stav s jiné ještě stránky. Vojenská posádka nemajíc v městě zaměstnání, plodila po ulicích i krčmách výtržnosti a všeliké pohoršení, čemuž ani vojenský hejtman ani městská policie brániti nestačili. Rytíř Zigmund Naxera z Rovného, soused zálabský, učiniv s těmi vojáky svádu, byl od nich posekán a do šatlavy vržen, z čehož zůstal mrzákem do smrti.[2]) Svévole a bujnosť vojáků se vzmáhala, čím příznivější zprávy z bojiště docházely. Dne 29. září vtrhli do židovské ulice, vybíjeli židům skla v oknech, vedrali se do židovské školy, do krámů i domů, tu loupili a řádili, při čemž jim ochotně pomáhali podruzi a jiná chátra. Později vycházeli vojáci z města do vůkolních vsí na lup, zvláště do těch, které se k císařskému panství kolínskému držely, a o sv. Havle vypálili Sendražice a Ovčáry. Dne 16. prosince, jsouce již propuštěni ze služby, přepadli klášter ci-

[1]) Radní protokoll E 24 k 23. Sept. 1618.

[2]) Paměti Dačického z Heslova.

sterciánů v Sedlci, všechen vyloupili, vzácné klenoty kostelní pobrali, klášterní krávy zabavili, ornaty na ně prostřeli, zvonečky oltářní jim na ocasy připiali, a takto je ke Kolínu hnali katolikům na potupu.[1]) Opat sedlecký Bartoloměj ihned poslal kolínské radě zprávu o tom pychu s prosbou, aby vymoženo bylo navrácení uloupených věcí; konšelé se mu v tom ochotně propůjčili, židům zakázali, aby co od vojáků kupovali; vojenský hejtman pustil stráž v branách sousedům, aby každého podezřelého zadržeti mohli, a slíbil, že dopadené lupiče profousem dá potrestati. V skutku také něco těch lotrů s kradenými věcmi kostelními bylo zachyceno a na zámku uvězněno; odňaté jim klenoty pak dopravil konšel Václav Jiří Kolumban do kláštera zpět.

Vítěznými pokroky zbraní stavovských jevilo se býti vojenské obsazení města Kolína zbytečným, a 22. prosince propuštěni jsou vojáci krajští od Kolínských najatí. Však ten dlouhý pobyt vojska spůsobil v Kolíně kromě hmotné škody též nemalé zdivočení mravů, a konšelé hledice nyní ztrestati, k čemu za vojenské okkupace mlčeti musili, jali se přísně vyšetřovati, a tudíž městské věznice se plnily. Schytáni jsou všickni ležáci a pováleči domácí, kteří z podezřelých peněz hýřili. Nejhorší z nich byl Štěpán, syn obecního posla Jakuba Cicvárka; na něho šly žaloby, že nepracuje, u žádného pána v službě není, a přece že v nákladných šatech se mění, mnoho peněz na pěkné minci má a hýří, po hrstích šenkýřkám dává, a proto uvržen do šatlavy. Vězením ztrestány Marianna šenkýřka od Šilhánků, Anna dcera šenkýře Vavřince Šrama, Dorota dcera Donatova a Kateřina šenkýřka Payerova u hvězdy, poněvadž za ten čas, co tu vojáci byli, z ručnic jejich střílely a tím nemalý posměch paním a pannám učinily. Obžalována též Mandalena Muláčkova, šenkýřka paní Mastíkové u orla, že ač nešenkovala, přec děvečky chovala a u sebe podezřelé schůze a tance trpěla. I dán jí rozkaz, aby děvečky ihned vybyla a sama aby se nepodezřele chovala.[2])

---

[1]) Beckovský I. díl

[2]) Radní protokoll E 24. od 1. ledna — 1. února 1619.

Na útěchu všech lidí mírumilovných chýlily se během zimy r. 1619 veřejné věci k dobrému, neboť kurfirst saský tehdáž horlivě jednal o smír mezi císařem a českými stavy. Kolínští již 1. února brány své odezdili, aby mohli sousedé a obyvatelé po svých živnostech vyjížděti. Však pohříchu všecky naděje v žádoucí mír přišly na zmar, když císař Matiáš dne 20. března 1619 ve Vídni zemřel. Dědic a již r. 1617 korunovaný následník jeho, Ferdinand II., stavěl sice českým stavům zlaté mosty, aby opustili dráhu odboje, a nabízel jim výminky smíru tak příznivé, že na nich slušně přestati mohli. Však vojenští náčelníci povstání, hrabě Thurn a Linhart Kolonna z Felsu, netušili sobě při novém panovníku nic dobrého, a proto přivedli všecky stavy zemské k tomu, že prohlásili korunování Ferdinandovo za neplatné a usnesli se na volbě nového krále. Na jejich stranu přidali se nyní též Moravané, Slezáci a Lužičané. Za takových poměrů Ferdinand, maje pomoc od krále španielského, sesílil vojsko hraběte Buquoie, které posud u Budějovic stálo, četnými zástupy Vlachů a Vallónů a dal mu rozkaz k válečnému postupu v Čechách.

Zpráva o úmrtí císaře Matiáše prohlášena byla v Kolíně dne 3. dubna, kdež konšelé svolali na radnici všecku obec a oznámili, v jakém nebezpečí království české pozůstává skrze úmrtí J. M. Císařské a skrze „nepřátelské“ vojsko; a poněvadž páni a rytíři osobně proti „nepříteli“ se vypravují, tedy aby všichni sousedé co lidé poctiví a vlasti milovní byli vojensky pohotově, a kdo bude na vojnu povolán, ten aby se postavil, sebe a jiné v tom nerozpakuje. Hned potom byli povoláni na vojnu Václav Kantor k službě jízdné, k pěchotě Tobiáš Kůrka krejčí, Jakub Polívka, Pavel Vitrys, Jan Čulík ze Zálabí, Jan Kužel krejčí, Jan Tichý pekař, Jan Koudelka, Vít Labounský, Václav Tolar, Jan Bradáč, Václav Hanslík, Jan Rak uzdař, Pavel Oliva ze Zálabí, Michal Šamonický a Matěj Sokol krejčí, veskrz to mladší lid sousedský chudší; z předních domů a rodů k vojenské službě nikdo se neměl. Z té příčiny povstalo mezi jmenovanými branci veliké reptání, někteří se ukrývali, jiní konšelům potupně vzkazovali, jakoby páni sami v teple sobě hověti a jiné za sebe na vojnu posílati

chtěli. Za to byli dva z nich, Čulík a Tichý, do dusíku dáni, a za ně povoláni na vojnu Havel Hlízovský a Matěj Hájek, oba ze Zálabí. Na nové oděvy vojenské odevzdáno tehdáž 62 loket sukna, a v několika dnech odvedeni byli vojáci kolínští k pluku do Kouřimě, kterýž za nedlouho odebral se do jižních Čech, kdež po městech rozložen posádkou. [1])

Stav věcí veřejných spůsobil veliké napietí v zemi. Hrabě Thurn s hlavním vojem českým vešel do Moravy a opanovav celou zemi, vtrhl počátkem června do Rakous, chtě dobyti Vídně a přinutiti Ferdinanda II., aby práv svých na království české se střekl. Jiné vojsko stavovské vytáhlo pod hrabaty z Mansfeldu a Hohenlohe z Plzně k Budějovicům, aby Buquoie ze země české vytiskli. Ten však s vojskem svým vyšel jim vstříc, 9. června sbil je u Záblatí blíž Husince a zahnal je v útěk, načež se dal do dobývání měst v kraji Bechyňském. To přinutilo Thurna, že trhnul od Vídně a spěchal do Čech, aby pokrok jeho zadržel. O všech těch událostech zjednávali si Kolínští vědomost placeným výzvědou, Janem Neymonem, obyvatelem kolínským; ten jsa rodilý Němec, ale češtiny dobře znalý, obcházel poblíže bojiště a posílal do Kolína písemné zprávy. Dne 22. června psal z Tábora, že stavovské vojsko leží u Soběslavě, ale tu plodí větší škodu než nepřítel, a jest prý se obávati věcí horších; Buquoi že dobyl Týna nad Vltavou, vše zabral a dále k Táboru prý míní.

Tu Kolínští opět vši obec svolali a rozkázali, aby všichni sousedé, nájemníci a podruzi k službě vojenské se přihlásili; kde kdo měl doma zbraň, měl ji na radnici snésti. Všechen lid napomenut k pobožnosti a k opatrnému zacházení s ohněm; židům uložen příspěvek 10 kop a dvou kamenů olova na vyzbrojení vojákův a dodávání nití krejčím na šití oděvů vojenských. K výmluvám jejich, že platiti nemohou, pohroženo bylo jim, že jim bude škola zapečetěna, jestli do západu slunce nedají, co jim uloženo. Však i Zálabská obec se zpěčovala vydati zbraně své pro potřebu obce, a za to byli tamější

[1]) Radní protokoll E 24 k 3.—10. dubna 1619; z knihy té dobrali jsme se největšího množství látky historické pro léta 1618—1621, a nadále toho pramene více uváděti nebudeme.

richtář i konšelé uvězněni. Dne 27. června vzato na přísahu 28 nových městských vojáků, mezi nimi dva desátníci, Jan Chládek a Jakub Čadil, téměř veskrz lid podružský a chasa řemeslnická; z měšťanů nikdo se nedal na vojnu. Leč vojáci ti 5. července z povinnosti byli propuštěni, poněvadž z Prahy žádný rozkaz o nich nedocházel a živení jejich činilo obci potíž.

V běhu válečném se potom stala ta změna, že Buquoi dobyv 13. srpna Bechyně a potom Písku, ustoupil z Čech do Rakous, aby té země proti Thurnovi hájil. Obrany města a zámku Bechyně účastnili se též kolínští vojáci v dubnu odvedení, jsouce vřaděni k praporci, jemuž velel rytíř Jindřich Beřkovský z Šebířova. V boji onom byli na díle pobiti, na díle zjímáni, a ti po nějakém čase v Míroticích na výměnu za jaté vojáky císařské o svobodě byli propuštěni. Vrátivše se domův do Kolína, vinili jednoho soudruha, Jana Raka uzdaře, že prý dopustil se zrady. I byl obeslán před konšely a vyzván, aby se z toho nařknutí vyvedl; kterýž takto vypravoval: „Když se nepřítel k Bechyni dostal, tu jsme se jemu podstatně a poctivě, tak jak jsme Bohu a praporci přisáhali, bránili, a když jsme již nemohli veliké síle odolati, na zámek jsme ustoupili, a tu, ačkoliv jsme žádného velení neměli, přece jsme na nepřítele stříleli a jemu dvé hrabat a jiných důstojníků (pefelixhaberů) do 70 osob postříleli. Leč vidouce potom, že již není možná se brániti, již jsme po žebříku s hradeb dolů slézti a v zajetí se dáti musili. Potom nám ohlásil kníže saský,[1]) že ti z nás, kdož jsou povstalí sedláci, postínáni býti mají, verbovaní vojáci však že u nepřítele službu míti mohou. Tu já vzpomínaje na manželku a dítky doma, života svého jsem litoval, přistoupil jsem k nepříteli a přísahu v poli učinil; však nepřikázal jsem se jim k službě, nýbrž s jinými v zajetí jsem zůstal, až nás v Míroticích trubač vojska našeho za jiné zajaté vyměnil.“ Vyslyševše tuto zprávu konšelé, poručili Rakovi, aby vypravoval, co ví o dobytí Písku; neb již došla zpráva o tom, kterak nepřítel

[1]) Patrně se tu míní kníže Julius Jindřich saso-lauenburský, který maje v Čechách panství Ostrovské v Loketsku, napřed vzpoury stavovské se účastnil, však záhy se zpáčil a sloužil potom pod Buquoiem proti českým stavům.

nešťastné město vypálil, vojenského velitele oběsiti a primatora stíti kázal. I vypravoval Rak: „Zouplna nevím, co se Písku dotýče, než že když nepřítel k městu trhnul, ani do něho vejíti nemínil, a jen žádal, aby mu něco profiantu ven vyveženo bylo. Ale vojenský hejtman, který v městě velel, s hradeb divně a nenáležitě vzkazoval, pročež Buquoi se rozhněval, z těžkých pušek od šibenice do města střílel, až se vzňalo." Po této řeči ozvali se soudruzi Rakovi, že prý on Rak nad přísahou se zapomněl a dobrovolně k nepříteli se dal; kdyby toho nebylo, že by tak šatný byl nezůstal, kdežto ostatní zajatí téměř do naha svlečeni byli. Však prý on uměje německy, s nepřítelem mnoho mluvil a tak je zrazoval. Leč konšelé vykládali jim to za nepřízeň k Rakovi a zakázali jim, aby jeho pomlouvali.

O utrpení města Písku přišla za nedlouho přímá zpráva. Zašel do Kolína 20. září písecký měšťan Mikuláš Etzinger, s pláčem tu prose za podporu, an prý od nepřítele k veliké zkáze na statku jest přišel; jemuž konšelé darovali kopu gr., a dovolení dali, aby též po sousedech směl choditi a sbírati. Není pochyby, že vypravování jeho nebylo na útěchu Kolínským, kteří nad to soužení byli obecnou neúrodou tohoto roku. Pohroma tato přišla neslýchanou vichřicí s krupobitím, která dne 24. června nad městem a okolím zuřila, osení do země vtloukla, komíny shazovala, krovy odnášela a skla v oknech drtila. Pouze na opravu oken v děkanském kostele vydala obec ze zádušních peněz do 23 kop gr. č.; v Oseku a Kaníně bylo vše obilí potlučeno; chalupy, stodoly i kolny byly pobořeny, na díle krovem dolů a sloupy vzhůru obráceny.

K generalnímu sněmu koruny české, který zasedal v Praze v druhé polovici srpna r. 1619, vyslali Kolínšti radního Jana Mládka a radního písaře mistra Štěpána Prunnara. Sněm ten dne 19. srpna usnesl se na tom, že Ferdinand II. za krále a pána přijat býti nemůže, a dne 26. srpna zvolil králem českým Fridricha, kurfirsta falckého. Poněvadž tento nově zvolený král byl vyznání kalvinského, a předvídati se dalo, že papež bude jemu vždy na odpor, tu nařídil sněm, aby všichni stavové, kteří přijímají svátost oltářní pod jednou

spůsobou, vykonali zvláštní přísahu věrnosti králi Fridrichovi, kterouž aby zachovali i proti vůli a rozkazům papeže. Podlé tohoto nařízení zachovali se kolínští konšelé a ze všech 213 osedlých sousedů shledali jen tři z tajného katolictví podezřelé. Byliť to pekař Petr Bílský, vlaský zedník Jan Rudolf Deravenna na Zálabí, a kovář Stanislav Vilkovský, dle znění jména patrně rodilý Polák. Všichni tři povoláni dne 25. září na radnici, aby před shromážděnými konšely se spravili, jsou-li pod jednou či podobojí. Z nich Bílský a Deravenna ostýchavě vyznali, že také přijímali podobojí, jen Stanislav kovář upřímně vyznal, že jest katolický, žádaje, aby nebyl k jinému náboženství nucen. Tu jemu konšelé dali přečísti artikul sněmovní o pokutování těch, kteříž by proti králi Fridrichovi byli, a uložili mu, aby ve třech dnech k přísaze předepsané se dostavil. Však zdá se, že na něho některý čas pozapomněli aneb mu poshověti chtěli; neboť teprvé 27. listopadu byl opět povolán do rady, s ním zároveň též zvoník při děkanském kostele, Ondřej Kněhánek, na něhož se doneslo, že dne předešlého v šenkovním domě u pana primatora, jsa podnapilý, mnohé nevážné řeči promlouval, a sice 1) kterak se jest čertu zapsal, že od katolického náboženství neustoupí; 2) když pan děkan u oltáře svátosť podobojí rozdává, že prý jím zvoníkem čert trhá; 3) když zvonit jde, že v točitých schodech věžných (šneku) čert se s ním potkává; 4) že toho nebude, aby kdo na hradě pražském podobojí kázal, a kdoby tak činil, toho že hrom zabije. — Na to oba předvolaní od pana primatora, Cypriana Volyňského, napomenuti, aby buď k podobojím přistoupili a nejbližší neděli k stolu Páně šli, aneb aby v pondělí přišli ke přísaze. Vilkovský tu ihned oznámil, že k podobojím přistoupí; zvoník pak bohem se dokládal, že jest již déle 15 let podobojím, a to, co o něm postraně se mluví, že není pravda. I nebylo napotom v Kolíně jediného katolického souseda, kromě rytíře Karla Hlaváče z Vojenic, který maje dům vedlé zámku, na svém statku Kbelském přebýval.

Ku konci měsíce září měli Kolínští opět dva své vyslané v Praze při poradě o zemských věcech; byli to mistr Václav

Jiří Peristerius a Jan Šilhánek. Ti vrátili se 2. října domův, a vypravovali, že krále Fridricha toužebně v Praze očekávají; zároveň přinesli jeho podobiznu, obraz všech pánů direktorů a novou mapu země české.[1]) Toho času obíhaly v Kolíně potají jakési psané artikule o budoucí proměně náboženství v království českém; není známo, co v sobě obsahovaly, a zda-li se to týkalo církve kalvinské, jíž král Fridrich náležel. Starému richtáři císařskému, mistru Pachtovi, však ta věc byla podezřelá, jakoby to byl nějaký pasquill, a proto nařídil městskému richtáři Petru Ronovskému, aby po těch artikulích pátral a rozšiřování jejich potlačil, by nikdo za to jednou těžce pykati nemusil. Nebezpečný ten spis nalezen u pana Karla Mikuláše Přebozského ze Zásmuk, který se vymluvil, že mu ho paní máteř z Prahy přivezla.

Dne 16. října 1619 došla městské rady obsílka k generalnímu sněmu, který o sv. Šímonu a Judě v Praze v příčině korunování nového krále sejíti se měl; zároveň požádala královská komora pražská městskou radu kolínskou o darování vzácnějších ryb labských pro příští hody korunovační. Mladý král Fridrich s manželkou svou Alžbětou Stuartovnou potom dne 24. října vešel u Chebu do Čech, Žatcem a Slaným ubíral se do Prahy, a tu byl dne 4. listopadu korunován. Té doby asi změněna byla správa královského zámku kolínského, kdež na místě pana Kašpara Cellera z Roznthalu, přívržence císaře Ferdinanda, učiněn hejtmanem rytíř Burian Šlechta ze Všehrd.

Mezitím zuřila válka Čechů s císařem dále, ač se dotýkala země české jen na mále, neboť vojsko pod hrabětem Thurnem, jemuž pomáhal sedmihradský kníže Gabriel Bethlen, svádělo v Rakousích při Dunaji krvavé boje s císařskými; ale nemohlo sobě vynutiti přechod přes Dunaj, a když nastaly nepohody zimní, vrátil se Thurn s vojskem do Moravy a Čech, aby zde zimu přetrval. Potom dne 5. prosince obořil se hrabě Mansfeld na Písek, dobyl ho, i dal císařskou posádku pobiti; takto se císařští drželi již jen Budějovic a Krumlova.

[1]) Byla to mapa, kterou r. 1619 tiskem vydal Pavel Aretinus z Ehrenfeldu, měšťan pražský.

Ve vojště hraběte Thurna byl též pomocný sbor Hollanďanů, který v síle čtyr praporců pěších a čtyr setnin (kornetů) jízdy u Polné v zimních bytech byl položen. Tito „Nydrlandští“ však činili tam mnohé nesnáze a škody, a proto dal král Fridrich rozkaz, aby ten lid po novém roce převeden byl ke městu Stříbru. Než těm Hollandským nebyl zimní pochod valně po chuti. Již 11. ledna 1620 došla Kolínských zpráva o nich, že pokoušejí se o to, aby do měst se vetřeli a tam špíže a peněz pro sebe vynutili, že Německobrodští a Čáslavští jich nepřijali, ale po 150 kopách míš. jim dali. Tu Kolínští ihned zavřeli brány, sousedé, nájemníci, podruzi i čeleď se ozbrojili a obsadili hradby, na něž při nedostatku těžké střelby všecky háky střelné vytaženy byly; všech branných lidí se tu shledalo okolo 300. Byla však při nich veliká nekázeň, mnozí byli stále opilí, na strážích nekonali povinnosť, a měštští strážmistři Jan Šárek, Jakub Večán a Jan Příbramský nepotkávali se s poslušenstvím; ba jeden německý podruh na svého strážmistra se potrhoval a oštěpem mu hrozil. Městská policie nestačila vinníky došatlavy odváděti. Na štěstí oni Hollanďané, když 12. ledna ke Kolínu přišli, provázeni jsouce vojenským kommissařem, Janem Bejšovcem z Bejšova, zcela pokojně u kostela sv. Jana na předměstí odpočinuli, a obdrževše z města něco chlebů, piva a peněz, hnuli se dále ke Kouřimi, činíce po vsech značné škody. [1])

Druhého dne 13. ledna přijel do Kolína hofrichtéř věnných měst, pan Martin Fruwein z Podolí, na místě podkomořího, Prokopa Dvoreckého z Olbramovic a obnovil městskou radu; primatorem jmenoval posavadního zeměpanského richtáře, mistra Jana Pachtu z Rájova, ostatní konšelé byli Šímon Šilhánek, Cyprian Volyňský, Jan Mládek, Jan Krumpolc, Daniel Hyttich, mistr Václav Jiří Kolumban, Petr Ronovský, Václav Cecingar z Birnic, Jan Příbramský, Matouš Matule a Matěj Lonek. Městským richtářem stal se Jan Šárek. Úřad zeměpanského richtáře nebyl obsazen. Zvoleným dal hofrichtéř napo-

[1]) Kopiář č. 4 k 12. Jan. 1620; radní protokol E 24 k 11. Jan.

menutí, aby přihlíželi k pobožnosti a k povinnosti úřední, nařízení JM. krále aby plnili, mezi sebou záští zanechali a při skleničkách obecní hospodářství aby nespravovali.

Ku konci měsíce ledna chystal se mladý král Fridrich na cestu do Moravy a Slez, aby od tamějších stavů dal sobě holdovati. Kolínští zvěděvše o tom, že král na té cestě se zastaví v Kolíně, připravovali se na jeho uvítání; konšelé nařídili přísný půst na středu i pátek; v ty dni chodil rychtář Šárek po ulicích i domích, zakazoval prodej chleba, sýra i nápojů; židům bránil v neděli, středu i pátek prodeje pod loubím, a v čas pobožnosti kostelní nesměli z ulice své ani vycházeti. Ve dvě hodiny na noc (6 hodin večer) vyzváněli s věže déle než jindy na městský pokoj (purkfreyd), a o svatbách zakázány muziky i tance. Dne 27. ledna vyjel král z Prahy v průvodu dvou praporců svých kyrysníků; než o pobytu jeho v Kolíně ničeho se nedočítáme; nepochybně tu 29. ledna na zámku nocleboval a pak dále k Čáslavi se ubíral. Tím více ale dočítáme se o jeho kyrysnících, které u Polné propustil a do Č. Brodu zpět poslal. Ti rejthaři se 4. února stavěli v Kolíně a podlé chuti své se tu ubytovali; na sousedech vymáhali pro své koně hojnost obroku, pro sebe pak masa, slepic, kaprů, vína i piva přes příliš, aniž co platiti chtěli. Druhého dne jeli dále ku Brodu, než zvěděvše, že z Kolína chtí na ně v Praze žalovati, již 13. února opět do Kolína na den si vyjeli a velmi nezbedně si vedli; starci a vdovami nenáležitě potřásali a je bili, jiným komory a skříně vylamovali, a co se jim líbilo, z nich brali; do sklepů se drali, sami si piva natáčeli, po zemi je rozlévali, po konvích koním do žlabu lili, ba i koně pivem umývali, s chlebem nepobožně zacházeli, na což mnozí sousedé, kteří masa a piva mohli sotva jednou za týden neb měsíc požiti, s pláčem a lítostí patřili. Za to vše oni rejthaři ani haléře nedali a tak za jednu zastávku pouze v hostinských domích 45 kop míš. útrat sdělali. Nad to hrozili, že v Kolíně stále se ubytují a pak mnohem lépe dají si sloužiti. Tu nemeškali Kolínští a dne 18. února zadali písemnou stížnost k místodržitelství v Praze, v níž vylíčivše nezbednost „té guardie“, prosili, aby do jejich města položena

nebyla; i dokládali se soužením, které mají s neustálými průchody vojáků rozličných národů i s propůjčováním koní i přípřeže kurýrům, jakož město jejich na největší silnici pozůstává, kdežto sousedé kolínští mimo nuzná řemesla a pracné zdělávání rolí nižádných živností a obchodů nemají, z nichž by své statečky jako jiná města rozmnožovati mohli; konšelé na nich prý ani berní ani sbírek zemských dobývati nemohou a proto na zhoubu obce, nižádných zemských statků nemající, na tisíce kop se přidlužovati musejí, aby za ně berně platiti a lid válečný v poli vydržovati mohli. Na konec i vyhrožovali, jestli by ta nezbedná královská garda do Kolína položena býti měla, tu že sousedé před zuřivostí těch soldatů, kteří se chovají hůře než nepřátelé, míní své domy opustiti a z města odejíti. [1]) Co odpověď na to poslalo místodržitelství do Kolína napomenutí dne 6. března, aby královská jízda v Českém Brodě ležící senem, slamou a obrokem lépe zásobována byla. [2])

Té doby doléhala na radu kolínskou jiná těžká starosť. Pan Václav Vchynský ze Vchynic, který z let 1611—1615, co držel panství kolínské, zůstavil v městě trpkou upomínku, byl zatím již dávno uprchnul z vězení svého v Kladsku; ačkoli stavové zemští na jeho hlavu tehdáž veliké peníze vysadili, nyní za nových poměrů dopouštěli jemu přebývati v Čechách; žádost jeho za připuštění k odňatým statkům, kterou k sněmu o sv. Maří Majdaléně r. 1619 podal, vyřídili v ten smysl, že mu postoupili panství chlumeckého. Tu Kolínští bojíce se, že by Vchynský také k panství kolínskému přijíti mohl, psaním ze dne 30. března 1620 nejvyšším úředníkům uvedli na paměť, jaké věci nedovolené pan Vchynský v městě na onen čas provozoval, a prosili snažně, aby nebyla mu dána příležitosť, by se městu pod jakoukoli politickou barvou vymstívati mohl. [3]) Toto obávání Kolínských se nevyplnilo, a pan Vchynský nedosáhl již panství kolínského.

Nastávajícím jarem r. 1620 konaly se v Čechách všeliké přípravy na pokračování ve válce; v Kolíně odvedli konšelé

---

[1]) Obšírný dopis ten čteme v útržku zmařeného kopiáře z r. 1620.

[2]) Arch. měst. fasc. V.

[3]) Kopiář č. 4 k 30. Mart. 1620.

14 nových vojáků, ozbrojili je po kordu a muškétě a poslali ke krajskému pluku do Kouřimě. Potom vytáhlo vojsko české do Rakous, a přední voje jeho potýkaly se s císařskými u Recu a Langenloisu. Než tu nastal rozhodný obrat v běhu válečném: císař Ferdinand II. přesvědčil všecky téměř katolické mocnosti v Evropě, že vší katolické církvi hrozí nebezpečí, jestliže království české nebude rodu habsburskému navráceno, i slíbili mu pomoc vojenskou na dobytí Čech všecka katolická knížata v Německu, Filip III. král španielský, Sigmund III. král polský, a papež Pavel V. slíbil na každý měsíc k tomu 20.000 dukáty přispívati; ba nenávisť luteránů ke kalvinským byla příčinou, že sám saský kurfirst Jan Jiří spojil se s císařem proti králi Fridrichovi. Proti tomuto hroznému spolku vojenskému nenalezli Čechové nikde opravdové podpory, ani při samém králi Fridrichovi, kterýž při své nezkušenosti málo k čemu přihlížel, ba ani o řádné vyplácení svého vojska se nestaral, kteréž pak všude, kudy táhlo a kde leželo, veliké škody páchalo. Však i sama šlechta jevila málo obětavosti, skrývajíc mnohé poklady své na hradech a tvrzích svých. [1])

Účinek toho všeho bylo obecné na mysli sklíčení a zlá naděje v budoucnosť. V Kolíně se usnesli konšelé v sezení rady dne 8. května 1620, aby v obecních špýchařích ovsem nebylo hýbáno, „ano se neví, jaká ho v nynějších nebezpečenstvích potřeba bude“; rovněž nemělo důchodem z obecního výčepu vína hýbáno býti, aby v nenadálé potřebě k němu se mohlo sáhnouti. Poněvadž však právě v obci bylo peněz třeba, vypůjčila si rada u pana Šimona Šilhánka od zlatého lva 300 kop míš. Dne 10. května nařídili konšelé, poněvadž vojáci u velikém počtu ledakdes náhle bytem se opatřují: aby každý soused se zásobil ovsem, bohatší aspoň po korci, potřebnější po čtvrci. Čtvrtní hejtmané měli podružskou daň přísněji vymáhati, a osobám rytířským v městě osedlým, Karlu Hlaváči z Vojenic, Anně z Bubna a Karlu Přebozskému ze Zásmuk

[1]) Tak činili zejména pan Ostrovec z Královic na Vlašimi, pan Slavata na Černém Kostelci, David Boryně ze Lhoty, Ondřej Horňátecký z Dobročovic na Ratiboři a jiní.

pohroženo zabavením šosovních statečků, jestliže by všecky zadržalé sbírky neodvedli. Ba dne 27. května obecní starší navrhovali, aby i všichni sousedé byli nuceni, takové sbírky zadržalé odvésti; než k tomu konšelé nesvolili, uvažujíce, že sousedé malými výdělky a častými neúrodami stísněni a ochuzeni jsou, a proto pomýšleli na jiné cesty, aby obci v nouzi její pomohly. Vypůjčili si u přespolních kapitalistů, Jana Fidlera z Muldavy, Martina Hrušky, primatora v Heřmanovu Městci, u Václava Kollidia z Doubravčan a jinde do 2500 kop míš.; potom prodali některé obecní domky i železné trouby ze starého vodovodu. Aby uskrovnili obecní vydání, vypověděli městského varhaníka, Melichara Böhma, ze služby, a varhany zavřeli, čímž docílili úspory jedné kopy týdně. Dne 6. června oznámil děkan kněz Jiří Chiliades, že v nejbližších dnech přijede do města administrator konsistoře podobojí, kněz Jiří Dykast z Mířkova, aby okolní kněží tu shromáždil a některé věci jim přednesl, i prosil za pomoc, aby ho uctiti mohl hostinou; tu páni nedostatkem se vymlouvajíce, jemu povolili pouze skopce a několik slepic, k tomu vína v mírnosti, ale vymínili si, aby k hostině pozván byl primator Pachta, mistři Václav Jiří Peristerius a Štěpán Prunnar, konšelé Jan Krumpolc a Cyprian Volyňský a obecní starší Jakub Večán.

Dne 22. července položilo se u Kolína silné oddělení královského vojska pod knížetem Janem Arnoštem saso-výmarským a teprv 26. července hnulo se dále k Čáslavi, nadělavši městu drahně útrat. Té doby také provedli vojáci v městě velikou svévoli, když 25. července nahrnuli se do židovské ulice jako roj včel, tam do městské šatlavy se mocně vedrali a vězně Jindru Dobešovského z Malenovic, schudlého zemana, který tu pro loupež od roku 1619 seděl, osvobodili, jejž pak s sebou na vojnu vzali. [1]) Zatím docházela Kolínských z Prahy častá nařízení, aby zadržalé berně a sbírky neprodleně odvedeny byly; dne 7. srpna k tomu připojen rozkaz, aby na zaplacení královského vojska berně a sbírky na druhé pololetí

---

[1]) Kniha purkmistrovská F. 2 k r. 1620. Onen Jindra Dobešovský potom r. 1627 co veřejný lupič a škůdce zemský zatýkačem stíhán byl.

1620 byly odvedeny, a mimo to aby obec k potřebě královské nějakou půjčku učinila. Tu vymluvili se konšelé, že jim nemožno, na potřebné a zuuzelé obci všecky sbírky shledati, ale slíbili, že půjčku 500 kop míš. dají.

Té doby docházely z bojiště zprávy neutěšené. Kníže bavorský s 30.000 muži vojska německého spojil se v Rakousích s lidem císařským a strojil se k tažení do Čech. Tu dělo se v zemi nové zbrojení; Kolínští sebrali 28 vojáků, jimž veleli desátníci Jan Kužel krejčí, Jiřík Duka sedlář a Pavel Vitrys. Židům bylo na tu výpravu přispívati nitmi, prachem a olovem. Poněvadž v městě se nedostávalo modrého sukna na vojenské šaty, dali na to konšelé sukna černého, což při přehlídce krajského pluku v Kouřimi vzbudilo pohoršení hejtmanů, jakoby město Kolín své vojáky ve smutku vysílalo. Dne 2. září posílali Kolínští nových 11 vojáků k pluku, a poněvadž té doby důchod obecní úplně byl vyčerpán, odhodlali se konšelé dne 4. září k těžkému kroku; založili totiž sousedská registra, vedle nichž každý soused osedlý měl týdně k obci odváděti po pěti groších, nájemník a šenkýř po dvou, podruzi po půlgroši. Z devíti sousedů měl vždy jeden odpovědným výběrčím býti. Židům uložen týdenní plat dvou grošů z domu.

Daň tato spůsobila v městě všeobecnou nevoli u chudších sousedů a nájemníků, zvláště když vždy více se jevilo, že všecky těžké oběti pro věc krále Fridricha jsou marné, a že veliká záhuba na celou zemi se valí, jakož císařské vojsko dne 24. září ve veliké síle do Čech vešlo a s neodolatelnou mocí postupovalo. Židé kolínští již 10. září prosili, aby jim bylo na dani sleveno, udávajíce, že mají v ulici své 15 sirotčích domů. Mnohem hojnější byly žádosti chudých sousedů a nájemníků za slevení daně týdenní, a mnozí v tom si vzdorovitě počínali, jako Řehoř Čechtický, který upomínán jsa, aby z domu sirotčího na předměstí, který měl ve správě, daň odvedl: vyjádřil se, že ona chalupa nic nenese, on sám že sirotky se škodou svou vychovává, a bude-li k placení nucen, že vyhází sirotky z domu. Ba dne 12. října soused Michal Kopřiva na ulici zlostně pokřikoval: „Nyní nás daněmi uberou! Bylo by nejlépe, aby Ferdinand, když jest Prachatice vzal a k Písku

harcuje,[1]) přijel do Prahy a dosedl na království, aby sobě zemleli!“ Když ho někteří napomínali, aby tak nemluvil a raději aby králi Fridrichovi přál vítězství, osupil se na ně řka: „Hrom po tom, což jest po něm!“ Za to dán do šatlavy za kládu.

Při rostoucím nebezpečí, když císařské vojsko strojilo se k dobývání Plzně, Sasové rozkládali se v Lužicích a polští Kozáci po Slezích, volal král Fridrich všechen národ český do boje na obranu země; jiný rozkaz jeho týkal se obecného chystání špíže a obroku pro vojsko. Kolínským obzvláště nařízeno 29. září, aby co nejvíce profiantu skoupili, dále aby čtyřspřežný vůz se špíží královskému profiantmistru, panu Kábovi z Rybňan, k Táboru vyslali.[2]) Leč kolínští konšelé v tom neochotně se zachovali, předstírajíce nemožnosť svou, a vše, co tu učinili, byl rozkaz dne 9. října vší obci daný, aby každý soused hodnými zbraněmi se opatřil. Rovněž záporně se zachovali k nařízení královské komory ze dne 2. listopadu, aby obec města Kolína zas něco peněz na zaplacení vojáků půjčila; za to vypůjčivše sobě 16. října 500 kop gr. od souseda Mikuláše Šultyse z Felsdorfu a Salomeny manželky jeho, skoupili dne 7. listopadu pro obec všecku sůl, kterou byli kárníci do města přivezli; bylo toho šest kar, začež dali 156 kop míšenských a šest věrtel ovsa. Poslední rozkaz z komory krále Fridricha přišel do Kolína dne 9. listopadu, vedlé něhož měl primator Jan Pachta z Rájova podati účet za ten čas, co spravoval úřad zeměpanského richtáře v Kolíně; než k vyřízení toho nebylo již ani dosti kdy. Zajisté že již téhož dne aneb den potom stihla do města Kolína zpráva, která v městě účinkovala jako udeření hromu, že totiž 8. listopadu vojsko české na Bílé Hoře od císařských úplně poraženo bylo. Bojem tímto skončila se vláda krále Fridricha, který úprkem utíkal do Slez a odtud do Hollandska, za ním i přední hlavy českého povstání. Pravý stav věcí zůstával však přece Kolínským nejasný po několik dní, neboť mezi Prahou a Kolínem potloukaly se tlupy rozptýleného vojska krále Fridricha, které

[1]) Dne 27. září dobyl Buquoi Prachatic a 29. září i Písku.

[2]) Kopiář č. 4. k 29. Sept. 1620.

tu po kraji loupily, lidi jímaly, ba i mordy páchaly. Spojení Kolína s Prahou úplně přetrženo.

V dobách trapné nejistoty psali konšelé čáslavští do Kolína o radu, jak se nyní zachovati, načež z kolínské rady dne 12. listopadu dána jim odpověď, kterou zde v původním znění podáváme: „Jaké nám připsání, abychom Vaší Opatrnosti, jak se v tomto z připuštění od pána boha na nás nebezpečenství zachovati míníme, zprávu dali, činiti račíte: jemu jsme porozuměli. I kdybychom Vaši Opatrnosť nejraději nyní zpraviti chtěli, toho prostředku najíti neumíme; nebo zprávy nás docházejí, že Pražané starého i nového města, majíce sobě, aby se Jeho Milosti Císařské poddali, učiněný slib, že při svých privilegiích a starobylém náboženství zachováni budou, vyžádali prý sobě na tři dni rozmýšlení, kdežto co my sami činiti a jaký příklad jiným dáti máme, nyní nemůžeme věděti. Někteří také k nám to přinášejí, že hrabě z Mansfeldu s nepřítelem na Bílé Hoře šermíluje, a že tedy Praha ještě v moc uvedena není; ale na jistotě pro rozdílnou řeč se neví. Nicméně V. O. netajíme, že co se tažení toho rozprchnutého lidu vojenského dotýče, z mnohých to vypuká, jakož od pana generalvachmistra Jana z Bubna zpraveni jsme, že se v třech i čtyřech stech shledávati a do některých měst na zimu zavírati chtí, jakož pak po zálabském kraji žádnému jeti nedopouštějí, napořád vše berou a mnohé mordy provodí: protož abychom v té příčině zvláštní opatrnosti užívali. Toho nyní netajíce, na všem se V. O. dobře míti vinšujeme, a pokudž bude co jistšího, V. O. schválně zpraviti neobmeškáme. S tím milost Boží s námi býti račiž“.[1])

---

[1]) Kopiář č. 4 k 12. Nov. 1620.

B. Doba pokuty za odboj.

(1620—1622.)

Bitvou bělohorskou byla válka česká jižjiž skončena, vítězný vojvoda Maximilian bavorský v čele vojska císařského vešel ještě v den bitvy na hrad pražský a druhého dne obsadil též ostatní města pražská. Držel se sice ještě hrabě Mansfeld pevných míst Plzně, Tábora, Lokte, Falknova a některých hradů, ale nikoliv ve prospěch věci uprchlého „zimního krále“ Fridricha, nýbrž ve prospěch svůj vlastní, a nešťastnému národu českému, od nedomyslných vůdců zavedenému, bylo nyní očekávati na veliké utrpení. Zvláštní politování budí tu město Kolín, které jen ke hrozbám direktorů se zúčastnilo nešťastného hnutí a nyní podniknouti mělo všelikou bídu a strasť přemožených odbojníků.

Dne 13. listopadu nabyla rada kolínská jistoty o dokonalém podrobení Prahy; neb zpravena byla od pánů kouřimských, že císařský lid ubírá se od Prahy na Moravu; dne 12. listopadu že to vojsko stanulo v Českém Brodě, a ke dni 13. listopadu se v Kouřimi očekává, kdežto kníže bavorský s několika pluky do Brandýsa odešel a odtud nařízení dává, aby města byla špíží a obroky náležitě zásobena, pak že se jim vojenský lid také přívětivě ukáže.[1]) V skutku byl tehdáž general Buquoi s armadou svou na pochodu, aby opanoval východní Čechy a Moravu. Tu záleželo Kolínským na tom, aby toto vojsko k nim nepřišlo po nepřátelsku; města Kutná Hora a Čáslav dala v tom dobrý příklad, neboť již 13. listopadu stavili se vyslanci jejich v Kolíně, jsouce na cestě do Prahy, aby tam knížeti bavorskému vyřídili, že se poddávají

[1]) Kopiář č. 4 k 13. Nov. 1620.

císaři bez výminky. K tomuto kroku odhodlali se i Kolínští. Však tyto deputace daleko nedojely; Čáslavští a Horníci byli blíže Plaňan od jedné roty rozprchlého vojska českého zadržáni a oloupeni, i musili své propuštění vykoupiti 200 tolary, které si v Kolíně vypůjčili. Nelépe vedlo se i deputaci kolínské, ana byla za Novou Vsí od vojáků loupežně přepadena, s koní sražena, obrána a zpět do města poslána[1]); nezbylo tedy Kolínským než poddání své oznámiti v Praze písemně, v čemž jim byl pan Heřman Černín z Chudenic, pán na Žlebích a Nebylovech, vyžádaným prostředníkem. Pán ten byl vždy rozhodným přívržencem rodu habsburského, za nějž i trpěl, když r. 1618 jsa v podezření, že vojsku císařskému pochod usnadňoval i pušky a děla propůjčoval, po rozkazu direktorů byl zatčen a v kolínském zámku nějaký čas ve vězení chován.[2]) Samojediný z české šlechty bojoval v řadách císařských na Bílé Hoře, a proto měla přímluva jeho u knížete bavorského velikou váhu. Jemu tedy poslali Kolínští dne 14. listopadu takřka kradmo a po zacházkách následující dopis: „Nečiníme Vaší Milosti tajno, že jsme dne včerejšího na tom konečně byli, k JMti osvícenému knížeti bavorskému do měst Pražských jisté osoby schvalně vypraviti, a ty již na cestě byly, aby JMti knížecí na místě vší obce naší, že se JMC. jakožto králi našemu na milost dáváme a poníženě se koříme, ohlásili; ale že též vyslaní příčinou lidu válečného harcování, po silnici vypadání a osob zjímání, což se i Horníkům a Čáslavským přihodilo, zpátkem se navrátiti museli. A my mezitím, že pánem patronem laskavým obcí některých býti račíte, zpraveni jsme; protož se k VMti se vší šetrností utíkáme a za to náležitě žádáme, že obec naši při JM. knížecí dobrotivě ohlásiti, Milost nám vyžádati, nedostatky a poklésky naše, do nichž jsme ne schvalně ale z přinucení upadli, vymluviti a ve všech potřebách laskavě zastupovati račíte; neboť my mimo JMC. pána našeho nejmilostivějšího žádné jiné vrchnosti neuznáváme a míti sobě nežádáme, nýbrž se poníženě koříme, pádu našeho litu-

---

1) Kopiář č. 4 k 14 Nov. 1620.

2) J. Jireček (rukojeť k historii lit. č. I. p. 135).

jeme, a aby JMC. pánem a králem naším zůstávati a šťastně nad námi kralovati ráčil, žádáme.[1])

Jeť jisto, že pan Heřman Černín za Kolín i jiná města u nového místodržitele českého, knížete Karla z Lichtenšteina, toto poddání vyřídil a nemálo se za ně přimlouval, ač nikoli zdarma; neboť 2. dubna 1621 vytýkal Kolínským nevděk, že za přímluvu a práci, kterou po dobytí Prahy za ně i jiná města měl, posud jemu nic nedali. Na to mu Kolínští, vymlouvajíce se chudobou své obce, 300 kop míš. poslali.[2]) Zatím zůstávalo město v trapné nejistotě. Celé okolí až po Čáslav hemžilo se vojenským lidem loupežným, takže nikdo z města na zvědy poslán býti nemohl. Nebyl to již lid z rozprášené armády české; byli to polští Kozáci Lisovčíci, kteří byli od svého krále Sigmunda III. v síle 4000 jezdců císaři Ferdinandovi na pomoc posláni a nyní po vítězství bělohorském domů táhnouce, po krajích loupili a dobytek odháněli. Dne 18. listopadu přijelo ke Kolínu as sto těch Poláků, při nichž byli pověstní vůdcové Strojnovský a Domanovský; ale nebyvše do města vpuštěni, přijali 5 kop míš. a něco potrav a pak se ubírali dále k Pardubicům.[3])

Vojenská okkupace města Kolína počala se dne 21. listopadu, kdež od Kouřimě přitáhly do města dva pluky císařského vojska, jeden pod knížetem Juliem Jindřichem saso-lauenburským, druhý pod knížetem nassovským, úhrnem 23 praporce v síle 4000 branných, a zůstaly v městě 17 dní. Z prvu se ten lid choval (dle zprávy z Kolína do Čáslavě dané) tak, že o něm ani zlé ani dobré psáno býti nemohlo; leč za nedlouho, snad že u měšťanů neměli opatření dle vůle své, vždy hůře vedli si vojáci, a majíce konečně dále se bráti, dali se do všeobecného braní a plenění; z obecních špejcharů i sousedských dvorů, ba také z císařského zámku pobrali vše obilí vymlácené, odehnali z obecních dvorů všechen tažný dobytek, v obecní vinárně zabrali všechen sklad vína, na radnici všechnu obecní zbraň. Podobně nakládali vojáci se

---

[1]) Kopiář č. 4 k 14. Nov. 1620.

[2]) Radní protokoll E 25 k 2. April 1621.

[3]) Arch. měst. Militaria I.

svršky sousedů, a ve vůkolních vsech a rytířských sídlech pobrali to, co hrabivosti Kozáků bylo ušlo, takže ve vůkolí na 2—3 míle vše bylo pusto a prázdno. Konšel Matouš Matule, který té doby spravoval úřad purkmistra, byl ve svém domě v pražské ulici (č. 1.) od vojáků do krve a poloumrtva sbit a ze vrat na ulici vyvržen; manželka jeho Dorota, paní již letitá, tak byla ztýrána, že v málo dnech potom zemřela.[1]) Také toho se dopustili vojáci, že násilně do městské šatlavy vešedše a tam čtyři škůdce zemské nalezše, kteří pro loupež na Kbele spáchanou tam seděli: tři z nich mezi sebe na vojnu vzali a vřadili, a jen čtvrtého, že byl hluchý, tam ve vězení zůstavili.

Dne 8. prosince hnulo se toto vojsko dále k Čáslavi; před odchodem dal se plukovník, kníže Julius Jindřich saský, od primatora přemluviti, že z kořisti, kterou z obecné vinárny pro sebe byl vzal, čtyři sudy vína za 450 zlatých obci zpět pustil.[2])

Od těch dob obec kolínská neměla na dlouho oddechu od břemen války; buď že musila živiti oddělení vojska městem semo tamo přecházející, buď dávati přípřeže a půjčovati koně pod sedlo důstojníkům i kurýrům. Nejsilnější průchod vojska byl dne 14. prosince, kdež se tu na den stavil jízdný pluk Breynerovský a pět kornetů (setnin) lehké jízdy španielské. Tento i jiný lid válečný po předměstích a dvořích drancoval, dveře, okna i truhly vybíjel, a poněvadž okolí zpustošeno bylo, povstala v městě nouze o chléb i obrok, a nikde nebylo ani žejdlíka vína k uptání. Tu sobě vyžádalo město na generalním kommissaři vojenském, panu z Tiefenbachu, stálou vojenskou posádku, čili salvaguardii 35 mužů z pluku knížete Julia saského, a lid ten dne 21. prosince rozložen byl v městě, aby chránil sousedy před svévolí jiných vojáků.

Za těchto běhů vojenských dostalo se město Kolín ve styk s vládou zemskou. Místodržitel království českého, kníže Karel z Lichtenšteina, listem ze dne 16. listopadu ozná-

[1]) Radní protokoll E 25 k 14. Dec. 1620.

[2]) O řádění vojska toho podávají zprávu některé listy v Kopiáři č. 4 z 10. až 12. Dec. 1620.

mil Kolínským vítězství císařské na Bílé Hoře a napomínal je, aby od dalšího nepřátelství upustili. nechtí-li dokonalé záhuby na sobě se dočekati, a celé město v těžší zlo uvésti, ale i manželky i dítky své i hrdla svá zachovati; zároveň vyzýval radu městskou, aby některé členy své vyslala do Prahy, kteří by JMC. slavně za krále uznali; také měli to psaní všem vůkolním pánům, rytířům a městům ve známost uvésti. Dopis ten byl dne 26. listopadu shromážděné obci předčítán, a potom sepsána jest odpověď ponížená, že takové poddání již skrze pana Černína oznámila, k čemuž připojena jest prosba za ušetření od vojáků. Zatím přijela do Kutné Hory dne 25. listopadu císařská kommisse, majíc za úkol, aby v královských městech na východu Čech městské rady obnovila a nad to pro císaře půjčku co možná největší sehnala. Členové její byli pan Heřman Černín právě jmenovaný, rytíři Adam Riesenberský z Janovic a Václav Magerle z Sobíšku, a k schránění měli s sebou 100 rejtharů. K jejich vyzvání odebral se k nim do Hory z Kolína primator mistr Jan Pachta z Rájova s několika konšely a přijal tam nařízení o obnovení úřadu konšelského. Sám Pachta jmenován JMC. richtářem, primatorem jmenován Cyprian Volyňský, a ostatní rada po větším díle sestavena tak, jak byla r. 1618. K naléhání pana Černína slíbil Pachta jménem obce kolínské, že k zalíbení JMC. dá půjčku 1500 kop. míš. [1])

Pro nepříležitosti vojenské nemohla nově sazená rada se shromážditi dříve než 14. prosince, jakož v radních protokolech jest mezera od 9. listopadu až do onoho dne. První zasedání odbýváno v domě pana Pachty, poněvadž tehdáž na radnici bylo plno vojáků Breynerovských a španielských; a tu primator Volyňský napomenul vši radu, aby každý ke své povinnosti věrně přihlížel a v tomto veřejném navštívení aby zanechal všeho vysokého o sobě smýšlení. K tomu pan Pachta doložil přání, aby v těchto těžkostech všichni sobě volně pomáhali. Nastala radě vskutku práce veliká, poněvadž za sedm-

[1]) Zprávu o tom máme na díle z listiny archivu jindřicho-hradeckého laskavostí archiváře p. Frant. Tischera nám sdělené, na díle z radního prot. E. 25 k 14. Dec. 1620.

náctidenní vojenské okkupace všechen řád a všechna kázeň v městě byly porušeny. Stalo se mezi jiným, že vojáci, cokoli ve vůkolních vsech a rytířských sídlech na dobytku, šatstvi i skvostech ukořistili, vše zase v Kolíně zpeněžiti hleděli a ty věci sousedům, podruhům, zvláště ale židům prodávali. Jakmile vojsko odešlo, přihrnuli se sedláci vůkolní s čeledí svou do města, aby pátrali po svých věcech uloupených, a jižjiž chystali se k útoku na ulici židovskou. Tu konšelé do toho se vložili, vesničany z města vybyli, ale zároveň podruhům, jakož tito neměli práva na chování všelikého dobytka, pobrali všecky koně i krávy od vojáků koupené a dle možnosti poškozeným zpět vraceli. Nemeškali pak židé knížeti Lichtensteinovi 17. prosince do Prahy takto psáti: „Nemůžeme VKMti pokorně tajiti, kterak se na nás chudé židy veliká těžkost nevinně hrnouti chce. Nebože soldáti, jichžto 4000 až dosavad v městě Kolíně v kvartýru zůstávalo, vyjíždějíce odtud na pajt do okolních vesnic, co tam sedlákům kterých věcí pobrali, toho při svém do města navrácení křesťanům na prodej nabízeli, kteří toho předek měli a od nich všelijaké věci kupovali; co rozprodati nemohli, s tím mezi nás teprv docházeli, a to na nás, abychom od nich kupovali, bezděk a z donucení míti chtěli, a tak jsme chtíce nechtíce kupovali. I chtěli proto sedláci a sběř obecná příbytky naše vytlouci, kdežto my za nic nemůžeme, ano sami jsme od soldátů ke škodě přišli a mnozí z nás skrze ně o všecko jsou připraveni, což pánu bohu poručiti jsme musili. I nepochybujeme, že purkmistr a rada mají dobrou vůli, nás chrániti; ale proto přece prosíme, aby Vaše Milost jim sama to obzvlášť nařídíti ráčila. [1])

Velkou péči měli konšelé v příčině obecního důchodu, pro válečné běhy úplně vyčerpaného. Proto svolali dne 20. prosince všecku obec do městské nalévárny vína a tu přednášel primator, kterak na vychování vojska a salvaguardie i na půjčku k zalíbení JMC. do několika tisíc kop jest vynaloženo, takže na radnici nižádných peněz není, poněvadž obecní dvory úplně vyloupeny a zpustošeny jsou, tedy že se vidí potřeba,

[1]) Archiv městský, fasc. V.

aby každý soused městský odváděl týdně 2½ groše, předměstský 1½ groše, nájemník a šenkýř 2 groše, podruh ½ groše míš.

Potom vystoupil císařský richtář Pachta a ohlásil, kterak dobrou má toho vědomost, že mnozí sousedé obnovení městské rady lehce váží, potupně o tom mluví a neposlušně k úřadu purkmistrovskému se chovají. I vyzýval každého, kdo proti radě městské co má, aby vystoupil a námitky své zjevně pronesl, tak aby každý nedostatek se napraviti mohl. Však nikdo se nepřihlásil. Potom nařídil primator pekařům, poněvadž od vojáků obilí lacino kupovali, aby větší a lepší chleby pekli. Posléze zakázal všeliké neřády a hampejzy v městě i na předměstích.

Salvaguardia, v městě ubytovaná, nebyla sousedům k velikému pohodlí, neb vojáci k hospodářům svým nerudně se chovali, pokrmy zhrzeli a po zemi je metali. Desátníci nestačili hlídati brány, aby vojáci do vsí na lup nevycházeli; k tomu zavdávali tito příčinu k častým rvačkám, které tytýž krvavě končily, jako dne 27. prosince, kde v domě radního Mládka (č. 22) při hudbě vojáci s některými řemeslníky se pohádali a servali, při čemž Jan Kužel, krejčí, sám někdy voják, jednoho starého vojáka sekyrou zabil. Tu veškerá posádka v městě nebezpečně se pobouřila, a důstojník velící vstoupil druhého dne do shromáždění rady a německým jazykem se tázal, míní-li město za vojenskou ochranu takto platiti, že vraždění vojáků dopouští, a kterak a co má pánu z Tiefenbachu vzkázati? Jemuž odpověděl pan Petr Ronovský z Krásné Hory, skoro jediný z konšelů, co německy uměl, v ten smysl, že celé obci toho líto, co se včera stalo, však že za to obec nemůže, a jakož on důstojník své lidi vojenské nevždy ve své moci má, tak i rada nevždy sousedstvem vládnouti může, protož jen ten trpěti má, kdo zhřešil, a nikoli všichni sousedé za něho. S tím se důstojník spokojil, načež Kužel uvězněn a dne 29. ledna 1621 na smrt odsouzen. S vykonáním ortele však děly se úmyslné odklady; zatím vytáhla dne 8. února salvaguardia z města a její důstojník přijal „za své přátelské chování“ od obce jízdného koně darem. Potom sousedé ozbrojivše se, sami

zaujali stráž ve branách, a Jan Kužel propuštěn z vězení, když za něho čtyři sousedé v 150 kopách se zaručili, že ho v čas potřeby opět k soudu dostaví. Však ta potřeba více nenastala.

Země česká se nacházela v oněch časích napořád ve stavu válečném; ktežto po bitvě bělohorské všecken odpor stavů proti Ferdinandovi II. přestal, starali se zahraniční nepřátelé císařovi, aby hrozná nit války dále se rozpřádala. Sedmihradský kníže Gabriel Bethlen přes celý rok 1621 byl vzhůru proti císaři, stoje s lidem svým na Slovensku, markrabě Jan Jiří braniborský ve Slezích císařským vojům vytrvale na odpor se stavěl, a hrabě Mansfeld, maje v Čechách některé posádky po městech a hradech, sháněl v Němcích nové vojsko, aby opět válku roznítil.

Tu byl i císař Ferdinand nucen k neustálému zbrojení a vojska svého doplňování; po městech zaraženy jsou musterplacy čili místa, kdež nováčkové vojenští ve zbraních cvičeni a v pluk řaděni byli. Vychovávání všeho lidu vojenského uloženo za povinnost šlechtě i městům. Dne 4. ledna 1621 rozkázal kníže Lichtenštein radě kolínské, aby židy před škodami hájili, aby všechnu střelnou zbraň i střelivo obecní pro potřebu císaře do Prahy odvezli, aby sanytru napálili a nemeškajíce všecky komorní platy zadržalé odvedli. K tomu odpověděla rada dne 16. ledna, že židům co lidem gleitovním jindy i nyní svou ochranu propůjčovali a propůjčují, takže židé do obce v ničem sobě stěžovati a nic k JMC. vznášeti nemají; dále že mimo muškéty potřebné pro stráže v branách jiné střelby nemají, neb co toho na radnici bývalo, to probrali officíři pluků knížat saského a nassovského; velikých kusů střelných prý v městě nikdy neměli, ana chudá a mírumilovná obec na opatření takových zbraní nikdy ani nepomýšlela; sanytru že při obci od 50 let se nepálí, poněvadž půda při městě k tomu se nehodí; konečně že nelze komorní platy v tu chvíli odvésti, poněvadž obec na záhubu svou mnoho vojska živiti musí a nad to k zalíbení JMC. nedávno 1500 kop míš. půjčila.[1])

[1]) Kopiář č. 4 k 16. Jan. 1621.

Rostoucí nouze v městském důchodě byla příčinou, že týdenní kontribuce byla zdvojnásobněna, takže městský soused napotom týdně 5, předměstský 3 groše odváděl, obecní taksy rovněž zvýšeny; na těch, kdož v městě té doby kupovali domy, žádáno po třech kopách příjemného, a za přijetí do sousedství po 15 kopách. Počátkem jara děly se opět hojné pochody lidu vojenského. Dne 19. března položil se v Kolíně praporec od pluku pana Albrechta z Valdšteina, téhož, který zanedlouho proslul pode jménem knížete Fridlandského; bylo toho lidu 350 hlav, a město je musilo 8 dní vychovávati. Téhož času obnovil kníže Lichtenštein svůj rozkaz, aby Kolínští na hrad pražský sanytr dodávali; než i nyní se z toho omluvami svými vytáčeli, až posléze na přímluvu pana Pavla Kozla z Reiznthalu Horníka, který vydal svědectví, že půda při Kolíně k práci sanytrnické se nehodí, s takové povinnosti sešlo. Dne 4. dubna přitáhlo od Soběslavě 80 jízdných Chorvatů a Vallonů, a po čtyři dni v Kolíně si hověli; dne 18. dubna přišli noví vojáci do města; byl to praporec lidu pana Valdšteina pod hrabětem Ferdinandem de Negrolli, a druhého dne přitáhly jiné tři praporce téhož pluku a zůstaly tu rozdílně od 3—12 dní, načež se braly k Trutnovu. S nimi současně 19. dubna přitáhly do Kolína tři praporce pluku pana de la Saga Paradis a pustili se dále k Janovicům a Táboru. V tyto časy hostilo město Kolín po třikráte císařova nejmladšího bratra, arciknížete Karla, biskupa vratislavského, a sice 25. a 31. března a potom na cestě jeho z Drážďan dne 18. května, na jehož častování sdělán účet 18 kop.[1])

Dne 22. dubna nařídil kníže Lichtenštein městu Kolínu, aby odeslalo do Prahy šest vozů čtyrspřežních na vezení zavazadel vojska bavorského, které císaři šlo na pomoc proti markrabí braniborskému do Slez. Počátkem května ti Bavoříci vešli do Kolína a tu několik dní odpočívali, strašně tu řádice. Důstojníci i vojáci nemálo vína a piva po domích vypili, za nic však neplatili; sousedé jim musili mimo to dávati jídla i pití do vůle jejich, a když se ti hosté z města zdvihali

[1]) Archiv měst. Militaria I.

na další pochod, chtěli na hospodářích odchodného po 30 až 100 zlatých; kdo dáti nechtěl, tomu zabavili dobytek a svršky a dali si je pak draze vypláceti; kde co vzíti nebylo, tam bourali kamna, skla v oknech do drtu vytloukli, dvéře posekali, truhly vybrali, lidi zranili a poděšením na smrt přivedli.[1]) Podobá se, že kníže Maximilian bavorský svůj lid znal a snad také vůli měl, škody jím sdělané nahraditi. K tomu asi vztahuje se dotaz knížete Lichtenšteina, došlý dne 12. července, jaké škody lid bavorský v Kolíně sdělal. K tomu dotazu přemítali v městské radě, že po dobytí Prahy bylo ustavičné tažení válečného lidu, ale nemůže se věděti, čí ten lid byl; a co ten lid sousedům i obci škody způsobil, to že prý ani sečísti se nedá, a v těch těžkých časích že to nikdo nepočítal.[2])

Mansfeldovy posádky, po některých pevnostech českých rozložené, byly důraznému vedení války proti zahraničným nepřátelům velice na překážku. Vysílal sice císař Ferdinand II. svá vojska proti nim, ale dobývání jejich potkávalo se s těžkostmi velikými. I pokoušel se císař, aby mu ty pevnosti za hotové peníze vydány byly, v čemž se mu dařilo, takže již 26. máje r. 1621 Mansfeldští město Plzeň za 140.000 zlatých vzdali; i s posádkami na Lokti a Táboře v té příčině bylo vyjednáváno, a poněvadž k tomu všemu bylo třeba peněz, sháněl kníže Lichtenstein nové půjčky nucené po městech. Dne 5. máje 1621 přišli do Kolína hned po odchodu Bavorů dva kommissaři, rytíři Václav Čábelický z Soutic a Pavel Chotounský z Chotouně, a ubytovali se na zámku; druhého dne ve dvě hodiny po poledni kázali svolati konšely, starší a všecku obec na radnici a zvěstovali, že k zalíbení JMC. má se učiniti půjčka na spokojení rebellského lidu v Lokti a Táboře a úplné upokojení království tohoto, a sice půjčka nejen od obce, ale i partikularní půjčka od cechů i sousedů. K tomu vyžádala si obec rozmyšlení do rána. Druhého dne obec zase na radnici se sešla a vyjádřila se, že vzhledem k ochuzelosti a zadluženosti obce asi 300 kop půjčeno býti

---

[1]) Kopiář č. 4. k 21. Jul. 1621.

[2]) Radní protokoll E 25 k 12. Jul. 1621.

může, a prosila pány kommissaře, aby na tom přestati ráčili. Však oba páni se tomu jen zasmáli a žádali více, až jen s těží se spokojili s 500 kopami míš. Potom došlo k nucení cechů a sousedů, a tu 8. máje půjčili řezníci 50 kop, sladovníci 25, krejčí a šenkýři po 15, kováři a ševci po 10 kopách. Z sousedů půjčil starý pan Šímon Šilhánek 50 kop, Daniel Hyttich a Daniel Sedlčanský po 30, Jan Komárek, Václav Salava a Jan Špička forman po 20, Jan Krumpolc, Burian Čulík a Šebestián jirchář po 15, Krištof Veletovský 12, Petr Rzounek švec a Václav mlynář po 8 kopách [1]); a tak vybravši kommisse v městě 868 kop, potom ohlásila, poněvadž kníže Julius Jindřich saský pro potřebu vojska na císařském zámku kolínském 180 korců ovsa pobral, takovou škodu že císařský důchod trpěti nesmí, a proto že to má obec kolínská nahraditi.[2])

Nyní bylo Kolínským potýkati se s starostmi, aby sehnali peníze, i sáhali k prostředkům různým. Po paní Dorotě Matulové, v prosinci roku 1620 od vojáků ubité, zůstala chalupa Rorýcovská s některými grunty, čehož dle kšaftu bratrance svého, Havla Rorýce, požívati měla do smrti, pak aby ten stateček chudým ve špitále se dostal. Tu chalupu nyní konšelé co patronové špitálu za 400 kop míš. prodali cechu řeznickému a ty peníze stržené k obci přijali, své svědomí chlácholíce výmluvou, že r. 1617 nový špitál vystavěli, kdež prý chudí dostatečné opatření mají. Podobně prodali jednu špitální louku pod novým rybníkem za 76 kop gr. K tomu vydlužili si u pana Albrechta z Valdšteina 550 kop míš.

Příčin k dalšímu mimořádnému vydání ani v potomních časích neubývalo. Ačkoli hned po odchodu Bavorů Kolínští pro milosrdenství boží prosili pana Michnu, aby již žádné nové vojsko jim dáváno nebylo, nepřestávaly průchody vojenské, a v polovici června položil se do města praporec pluku pana Viléma Vchynského, kterýžto lid, nemaje náležité kázně, opět v městě násilí páchal, měšťany střílením lekal a v obecních

---

[1]) O této partikularní půjčce dočtli jsme se v listině čís. 86/3 v radní truhlici chované, kdež i poznamenáno, že pořádnosť za tu půjčku teprv roku 1654 učiněna byla.

[2]) Radní protokoll E. 25 k 5.—7. květnu 1621.

dvořích loupil. Té doby uložil kníže Lichtenštein novou kontribuci měsíčních 300 zl. rýnských na placení vojsku.

Mezitím vidělo se císaři přistoupiti k potrestání všech těch, kteří povstání stavovského byli se účastnili. Již 2. března r. 1621 musili konšelé po rozkazu knížete Lichtenšteina přibiti na vrata radnice patent císařský, jímž pohnány byly před soud zeměpanský v Praze všecky osoby ze tří stavů království českého, které po bitvě bělohorské ze země sběhly. V Kolíně tento patent se dotýkal pouze pana Jindřicha Lukaveckého z Lukavce, který s manželkou svou Kateřinou z Vildenšteina mimo statky zemské Přistoupim a dvůr Chrastecký držel v Kolíně dvůr Filipovský na horském předměstí blíž kostela Všech Svatých, a pro činné účastenství v povstání stavovském po bitvě na Bílé Hoře i s rodinou ze země vyšel. Dvůr jeho v Kolíně zabaven pro královskou komoru a dán v zástavu panu Danieli Kaprovi z Kapršteina, císařskému tajemníku, a když tento r. 1625 z návodu frejovné své manželky od rytíře Adama Zápského zabit byl, zapsán onen dvůr panu Albrechtovi Maternovi z Květnice.[1]) Nad míru truchlivý dojem činila v Kolíně zpráva o veliké popravě, kterou provésti dal kníže Lichtenštein v Praze dne 21. června na 27 náčelnících osudného povstání českého. Ohlas zármutku nad tím vidíme v usnesení rady kolínské dne 25. června, znějícím v ten smysl: „Poněvadž pánbůh ráčí tak velice rozhněván býti, a Jeho Milost Císařská uražení své důstojnosti k pokutě a trestání přivozovati ráčí: tedy se nařizuje panu děkanovi, aby všechen lid k opravdovému pokání napomenul, by tudy pánaboha v hněvu jeho krotiti hleděl.“ [2])

Dne 2. července opět přišli do Kolína císařští kommissaři a ohlásili dekret knížete Lichtenšteina, že na zaplacení vojenského lidu pana Albrechta z Valdšteina ukládá se obci kolínské měsíční kontribuce 800 kop míš. K tomu odpověděli konšelé s úpěním, že jsou již jednou kontribucí přetíženi, k tomu od vojáků nejvýš vydrancováni; těmito slzavými prosbami docílili snížení té kontribuce na 400 zl. měsíčně. Přes to vše musila

[1]) Liber contr. 7. k r. 1663.

[2]) Radní protokoll E 25 k 25. Jun. 1621.

býti týdenní kontribuce sousedů a nájemníků zvýšena, a musil každý usedlý žid z domu svého po 20 groších týdně platiti.

Co takto břemena obecní vzrůstala, vysýchaly měšťanům prameny výdělku neustále, a to hlavně pro velikou nebezpečnost veřejných cest od zbojníků a zemských škůdců, čímž všechny obchody i řemesla vázuuly. Řemeslníci nemohli jezditi po výročních trzích, rolníci vůkolní netáhli se do města a nic tam nevozili, a výčep piva i vína u pravovárečníků a v domích se tenčil. Poněvadž to zbojnictví velkou část země české sužovalo, tu nařídil kníže Lichtenštein, aby v příčině stíhání zemských škůdcův každé město při silnici ležící ozbrojilo a na svůj náklad chovalo třicet rejtharů a dvacet mušketýrů. Však provedení toho rozkazu vidělo se býti přílišným břemenem, a proto ujednala města Kutná Hora, Čáslav, Kolín, Kouřim, Č. Brod a Nimburk dne 13. srpna, že na společný náklad ozbrojí 20 rejtharů a 20 mušketýrů, kteří vybráni býti měli z usedlých lidí spolehlivých; velení nad nimi ujal se sám kutnohorský mincmistr, pan Vilém z Vřesovic. Městu Kolínu bylo k té společné obraně chovati tři rejthary a tři mušketýry, kteréž však po dvou měsících, když všichni zaháleči a pobudové po městech a vesnicích byli schytáni a do Prahy dodáni, opět propustilo.[1])

V druhé polovici srpna 1621 uvaleno na město Kolín opět jiné břímě. Císařský plukovník, kníže Julius Jindřich sasolauenburský, již sedm měsíců před tím vyhledával „musterplac“ pro svůj pluk a vzkázal radě kolínské, že mu páni mladoboleslavští nabízejí 1000 tolarů za to, aby svého musterplacu u nich nepoložil, a tázal se, míní-li mu město Kolín pro tutéž příčinu rovněž 1000 tolarů dáti. Jemuž konšelé poslali zatím 100 zl. s úpěnlivou prosbou, aby toho lidu svého do města jejich nevkládal. Kníže ovšem přijal ty peníze, ale dne 17. srpna položil svůj musterplac přece do Kolína, a tak v ochuzelém a zbědovalém městě nahromadilo se do 300 vojáků pěších, jimž velel hejtman Mikuláš Mitrovský z Nemyšle a pod ním lejtnant a praporečník; je všecky musilo město všemi potře-

[1]) Radní protokoll E 25 k 13. Aug. 1621.

bami vychovávati po šest neděl, a snášeti všelikterou nekázeň jejich[1]; bylotě chování toho lidu vojenského tak zlé, že dne 7. září sám kníže Lichtenštein dal nařízeni, aby hejtman o lepší kázeň u svých vojáků se postaral. Dne 28. září padla těm vojákům v Kolíně do rukou kořisť dle všeho vzácná; zatknuli tu totiž rytíře Šebestiána Beřkovského z Šebířova který slouživ ve vojště krále Fridricha, po bitvě bělohorské u své tchyně na Konárovicích se skrýval, až v Kolíně poznán a uvězněn byl. V tom zavření nepokojně se choval, pohrůžky a úsměšky činil, až dodán byl z rozkazu knížete Lichtenšteina dne 6. října do Prahy. Provázel ho tam jménem kolínské rady M. Václav Jiří Kolumban s 12 mušketýry a 3 rejthary z měšťanstva vybranými. Té doby již byl musterplac v Kolíně zrušen, a pan Mitrovský, vynutiv na městu odchodného 380 zlatých, vytáhnul se svým lidem ke sboru generala Don Baltazara de Marradas, který od měsíce května 1621 dobýval města Tábora.[2]) Tam se totiž posádka Mansfeldovská udatně bránila a dne 13. října krvavě odrazila útok císařských, při čemž výše jmenovaný hejtman Mitrovský zahynul. Na pohřeb jeho potom Kolinští „z lásky“ něco peněz poslali. Teprvé 18. listopadu 1621 dosáhli císařští města Tábora po úmluvě s posádkou, a poněvadž Loket již dříve se vzdal, ubývalo v zemi příčin k válečnému zbrojení.

Leč vojenské nepříležitosti vždy ještě na město Kolín přiléhaly. V říjnu sbíraly se u Chrudimě značné síly branné na pokoření markraběte Jana Jiřího braniborského, který v horních Slezích císaři trvale odporoval. Dne 3. října zajelo z Chrudimě ke Kolínu třicet rejtharů a drancovali na předměstích; druhého dne stavila se v Kolíně na pochodu od Prahy do Chrudimě pěchota od pluku pana Václava ze Šternberka a vydrancovala dvůr štítarský. Dne 22. října stavilo se tu 300 jízdných Vallonů a šli dále k Chrudimi; 23. října opět 140 rejtharů tu odpočívalo, a do 20 kop tu protrávili.

Dne 7. října 1621 zavítali do Kolína tři kommissaři od knížete Lichtenšteina vyslaní, a sice Jan Jiří Žďarský ze Žďaru,

[1]) Kopiář č. 4 k 28. Sept. 1621.

[2]) Ibidem k 17. Oct. 1621.

Hynek Žďarský a Pavel Pfeifer z Bregšteina, a shromážděné obci oznámili vůli knížete, aby město Kolín k zalíbení JMC. nějakou půjčku učinilo a pro potřebu vojska všecku obecní zbraň a mimo to obilní fedrunk dalo. K tomu ozvala se obec, že všecku obecní zbraň pobrali vojáci, pro chudobu sousedů od vojáků vydrancovaných že nelze půjčky dáti, rovněž že nelze obilí dodávati, poněvadž lonskou úrodu pobrali neb sešlapali vojáci, a letos sousedé pro vojáky hrubě ani síti nemohli, a to, co vyrostlo, téměř ani semene nevrátilo; nad to že prý cizí formani všecko obilí po vsech skupují, tak že sedláci do města nic nepřivážejí. Omluvy tyto vzali kommissaři na vědomí, nicméně přiměli k tomu městskou radu, že do 1. listopadu 350 kop míš. půjčky dala. Mimo to v polovici listopadu obnovena byla týdenní kontribuce na zaplacení vojska císařského, které potom od Tábora vytáhlo na dobývání Třeboně. Tu musili se Kolínští opět dlužiti, aby všeliké útraty zaslati mohli; dne 1. prosince půjčila jim paní Anna Čerynova v Poděbradech 1000 kop míš. na lehké minci, jaká tehdy vůbec obíhala; ta mince byla v té míře špatná, že teprv pět kop míš. za jeden dobrý říšský tolar počítáno býti mohlo.

Uvážíme-li všecka ta břemena, která měšťané tohoto roku 1621 snášeti musili vychováváním vojáků i nucenými půjčkami, k tomu to drancování a šacování od vojáků, nebudeme se diviti, že tak mnohým lidem se znechutilo přebývání při městě Kolíně ležícím na hlavní vojenské silnici, a že i kázeň občanská hynula. Již v lednu 1621 opustil město Václav Hořický, zámožný mydlář; rozmrzelý pro všeliké těžkosti odešel do Hory, a svůj dům zůstavil pustý; za jeho příkladem i jiní z města se odebrali. Kontribuce, v červenci na obec uvalená, spůsobila v měšťanstvu velikou nevoli, poněvadž nebyla rozdělena dle jmění, nýbrž dle běžného rozdílu obyvatelstva na sousedy, nájemníky a podruhy. Chudším sousedům stala se ta kontribuce břemenem nesnesitelným, a mnohý řemeslník stýskal sobě, že týdně mu jest odváděti na vojáky více, než-li co s rodinou na výživu potřebuje. Dne 12. července 1621 v radním zasedání přednášel Mr. Václav Jiří Kolumban, že jiná města i stavové uloženou kontribuci platiti nemohou a o zrušení její se ucházejí.

Tu vyslán jest v té příčině radní písař mladší, Matiáš Mazánek, do Prahy na zvědy; ale ona zpráva mistra Kolumbana roznesla se po městě, sousedé i nájemníci potají i zjevně se scházeli a tvrdili se v úmyslu, že nebudou nařízené kontribuce odváděti. Nejhlasitěji tu mluvili obecní starší Jan Payer, Tobiáš Dubský a Melichar Meyzl; za to byli 13. července povoláni na radnici, aby káráni byli z předsevzetí bouřlivého; oni však důrazně se hájili, vytýkajíce konšelům nespravedlivé rozvržení kontribuce, jakož prý stavěli ony, co mají statečku za 50—100 kop, v placení daně na roveň s těmi, kteří vládnou statkem za 2—3000 kop; i žádali rozhodně, aby, když již plat na vojáky odváděn býti musí, podlé jmění jednoho každého rozvrženo bylo. Konšelé, vyslechnuvše tyto výtky, svolali druhého dne všecku obec, a tu primator Volynský stížil sousedům všetečnosť a drzosť v příčině neodvozování kontribuce, nenáležité žehrání a naříkání, proti pánům i knížeti Lichtenšteinovi puntování; vytknul, jaké tisíce obec se vydlužiti musila, jen aby sousedé od půjček pokoj měli, jaké škody ve dvořích a na statcích obecních se staly, takže není odkud na opravu toho všeho nakládati; protož aby odváděl každý, co mu spravedlivě vyměřeno bylo, tak aby nebylo na tuto obec žádné větší zlo uvaleno.[1])

Takto zle pochodivše, hleděli sousedé zbaviti se břemen válečných prodáváním svých domů, jakož roku 1621 prodaje desíti domů, uvnitř hradeb ležících, do knih městských řádně zapsány byly. Leč nebylo dosti kupců křesťanských, a proto někteří sousedé nabízeli domy své na prodej židům. Dne 8. září vstoupil do shromáždění konšelů David, starší obce židovské, a oznámil, kterak Karel Oves, šenkýř, a Jiřík Duka, sedlář, své domy nabídli židům, i prosil, aby páni k tomu dali svolení. Než konšelé nesvolili, ba obeslali na radnici Ovsa i Duku a kárali je, proč sobě křesťanské společnosti tak málo váží, kdežto oba zde rodilí jsou, tu manželky i dítky mají a o tom by věděti mohli, že vojna vždy trvati nebude; také že jim toho nekáže nutná potřeba, aby své příbytky za malý peníz

[1]) Radní protokoll C 25 k 15.—16. Jul. 1621.

židům prodávali. Leč přes vše domlouvání prodal Duka svůj nárožní dům u brány pražské potají Lvu Izákovu židu za 180 kop. č. a šel na vojnu. Konšelé ovšem prohlásili tento trh za neplatný, a když Lev Izákův proto u knížete Lichtenšteina žaloval, hájili se písemně, dokládajíce se tím, že žid s obcí netrpí, vojáků neubytuje, čehož obého prý v této zarmoucené válce jest velice potřebí, a také že rozmnožení židů v městě jest na ujmu živnůstkám sousedským.[1]) Ale marné bylo vše bránění; již následujícího roku, když bída vždy horší na město doléhala, přešlo sedm křesťanských domů v ruce židů a zapsány jsou jim řádně do knih městských. Byly to domy v ulici ke kouřimské bráně Mikuláše Stehlika bednáře, Martina Franka ševce, Jana Krumpolce a pustý mydlářovský (č. 10); u pražské brány domy někdy Jiřího Duky, Petra Rzounka, ševce, a Ondřeje Kyšpery. Prodány byly za 600—1200 kop. míš. hotově splacených, ale penězi lehkými, jichž pět kop vycházelo na jeden říšský tolar.

Současně s tímto rozmnožením židů v městě dělo se též vkládání jejich do živností křesťanských. Dne 3. září 1621 uvažovali konšelé, že žid Šalamoun Šlómeles ve svém domě v ulici židovské na rohu do uličky k rinku upravil zájezdný hostinec, tam pivo i víno čepuje, a nejen cizí židy, ale i křesťanské formany u sebe přijímá; dále že se židé ujímají obilního obchodu. Dne 3. listopadu žalovali na Šáje žida, že provozuje řemeslo krejčovské na škodu křesťanských krejčí, kterých prý jest v městě 30, málo díla mají, bídně se živí, a v těchto zádavných časích ani kontribuci zastati nemohou; i prosili knížete Lichtenšteina, aby na žádost žida nic nedal, jakož žádá pod tou barvou, kterouž prý židé dle svých chytrostí a obmyslů výborně trefiti umějí.[2])

Leč všecky stížnosti proti židům nedošly u knížete povšimnutí; neměliť Kolínští posud odpuštění za odboj, ani potvrzení svých privilegií, kdežto židé čeští požívali tehdáž nemalé přízně císaře Ferdinanda II., jejž znamenitými summami na vedení války zakládali. Zejména se to ví o pražském židu

[1]) Radní prot. C 25 k 8. Sept. 1621 a Kopiář č. 4 k 1. Nov. 1622.
[2]) Kopiář č. 4 k r. 1621.

Jakubu Baš-Sevi, který za to jmenován byl „dvorním ž
a povýšen do stavu šlechtického s praedikatem „von T
berg.“

Události kolínské r. 1622 nejsou nám zevrubně :
pro mezeru v radních protokollech. Veřejné věci tehdá:
hodně se klonily ve prospěch císaře Ferdinanda II. Po
stopy po někdejším panství zimního krále v Čechách zn
když 22. března 1622 císařský jeneral Marradas dosá
Mansfeldských kapitulace Třeboně, a v červnu potomní
hradu Zvíkova. Markrabě Jan Jiří braniborský ze Slez vj
a k útěku do Uher přinucen; podobně poraženi též oni,
v Německu se ujímali Fridricha Falckého, jako knížat
badenský a Kristian brunšvický, a k útěku do Holla
přinuceni. Než jakkoli válečný lomoz do země české jen z (
zazníval, zůstávala tato vždy ještě ve stavu válečném
prosince r. 1621 ležel v Kolíně zimním bytem prapore
pěšího, jemuž velel kapitán Moric Adolf z Thein
výživu toho vojska odvádělo město za každý týden 25
tých kontribuce; než kapitán na tom přestati nechtěl,
na obci pro sebe jiných 250 zlatých na týden, hrubě ko
vytýkal, že mu na stůl jen hovězí maso dávají, jakoby
mas nebylo. Když mu rada odpověděla prosbou, aby u
přetížení ubohého města, laskavě se spokojil: vzkázal
aby si rada takových rozumů za sebou podržela, a
vyhrůžku, že primasa i purkmistra kyjem dá sbíti. [1])

Počátkem března 1622 ten lid odešel, ale v krá
položili do města tři kornety jízdného pluku pana Ferdi
z Gersdorfu pod rytmistrem Kašparem z Nadelvic.]
to mělo v městě svůj musterplac na doplňování svého
i bylo horší předešlého. Rytmistr požadoval na obci pr
lid na týden 250 zlatých mimo seno a oves, pro sebe de
(servicií) 25 zl. a denně 3 pinty vína, pro profousa
Umdlená obec, nemohouc stačiti k těmto dávkám při te
drahotě, kdež korec ovsa byl za 2 zl. 20 kr. a pinta v
1 zl., snášela od rytmistra nátisky i vyhrůžky. Dne 15. (

[1]) Kopiář č. 4 v listině k 8. Mai 1622.

konšelé písemně prosili pana Pavla Michnu, sekretáře místodržitelského, aby to rejtharstvo buď z města vyzdvihnul, aneb aby náklady na ně rozděleny byly na všecky stavy kraje kouřimského. Pro lepší přijetí té prosby poslali panu Michnovi na povoze skopce, telata, jehňata a máslo.[1]) A přece poleželo to jezdectvo v Kolíně do sv. Bartoloměje, kdež odešlo ku Praze.

Mezitím snášeli Kolínští veliká břemena též častými průchody vojska. Dne 8. dubna stavěli se tu císařští dělostřelci ve velikém počtu pod velitelem de la Fontana, a v obecném dvoře špitálním pobrali osm klisen k přípřeži, jichž více nevrátili. Dne 1. máje táhly městem tři pluky Španielů pod samým generalem Don Marradasem, a tu zůstaly dva dni; z obecních prostředků vydáno na jejich vychování 8 volů, 25 ovcí, dvě várky piva, a pro důstojníky 4 vědra vína. Však ti vojáci tu dosti nešetrně se chovali, jakož jeden hejtman, co v obecním dvoře spal, tam pobral 13 cínových nádob a tři peřiny s povlaky. Dne 6. máje přitáhli od Hlízova opět jiní Španielé, jež provázel co vojenský kommissař pan Heřman Černín, a ti pozdrževše se tu za dva dni, brali se ku Praze dále.[2]) Ku konci máje táhla tudy jízda chorvatská u velikém počtu a nové útraty městu činila. Jiní Chorvaté leželi tehdáž v nedalekých Libenicích; ti dne 31. máje vyzdvihli v Kolíně dva mistry kovářské, Václava Strnada a Stanislava Vilkovského, se vší jejich zásobou podkov a hřebíků, a hnali je do Libenic, kdež musili jim přes jednu noc do 60 koní okovati.[3])

Dne 8. máje 1622 doručena radě kolínské listina důležitá, tak jak zaslána byla od knížete Lichtenšteina z Prahy všem stavům království českého, kteří se vůbec povstání proti císaři byli účastnili. Byl to ortel císařský pod názvem „generalního perdonu“, a zněl v tato slova: „My Ferdinand II., z boží milosti volený císař římský atd., oznamujeme tímto listem všem, jakož jest před málo léty v království českém našem dědičném původem zlých a nepokojných lidí hrozné a těžké pozdvižení, bouřka a zprotivení, jemuž rovného

[1]) Kopiář č. 4 k 15. Jun. 1622.

[2]) Militaria k r. 1622.

[3]) Kniha purkmistrská F. 2 k 3. Jun. 1622.

prvé nikdy nebylo, proti JM. císaři Mathiáši, panu strýci a otci našemu slavné paměti vzniklo, takže rebellové některé JMC. místodržící a sekretáře ukrutně ven z okna vyhodili, potomně jiná království a země po sobě potáhli, zbytečnou vojnu začali, ji po smrti JMC. i proti nám, pánu svému pravému, řádnému, pomazanému a korunovanému vedli, nad bohem a právem, nad přísahou i spravedlností svou se zapomenuvše, a na tak mnohé milostivé a otcovské napomínání, ani na to, že jsme všecka jejich privilegia, majestáty a svobody potvrditi, a jim takové potvrzení in originali, jehožto však oni z pouhé zlosti k sobě přijíti nechtěli, odeslati, tolikéž i k porovnání a k náležitému tehdejších neřestí uklizení přistoupiti chtíti ráčili, na to nic se neohlížejíce dále vedli, až naposledy sobě mocně jiného domnělého krále nenáležitě volili a korunovali; skrze to potom království české i jiné zprotivilé země, kteréž za kralování předkův našich slavného domu Rakouského u veliké slávě a vzáctnosti kvetly, k velikým škodám a k záhubě přivedeny jsou, a veliké krve křesťanské prolití se jest stalo: Pročež také po šťastném z obzvláštní milosti Pána Boha Všemohoucího obdržalém vítězství některé přední toho zlého původy pro průchod spravedlnosti dle processu a právního uznání, jiným ku příkladu, v městech pražských na hrdle trestati dáti jsme pominouti moci neráčili. Ačkoli pak ta ohavná rebellie v království našem českém tak hrubě jest vzešla, že ještě mnozí jsou, kteří ji dle nejvyšší své možnosti řečí i skutkem horlivě fedrovati pomáhali, a tudy mnohých nešlechetných skutkův neméně než ti, kteří již ztrestáni jsou, se dopustili: však jsouce z přirozené naší dobrotivosti více k milosti než k přísnosti nakloněni, s dobrým rozmyslem naším i radou věrných našich milých všem těm obyvatelům a poddaným našim ze všech stavů království českého, kteří minulé rebellie jakýmkolivěk spůsobem, na mnoze nebo na mále, účastni se učinili, zasloužilé trestání na hrdle a cti, vymiňujíce však ty, jenž jsou z království českého utekli, i ty, kteří ještě v rebellii urputně trvají a při nepřátelích a protivnících našich se zdržují, odpouštěti a promíjeti, též jim tímto listem naším generalní perdon dávati ráčíme, takže z trestání na

hrdle a cti osvobozeni a bezpečni budou. Než co pokuty se propadení statků dotýče, poněvadž všechen ten nepokoj od nich pošel a nám k válce, pro kterouž jsme na lid vojenský veliký náklad vésti, panství naše vlastní rozprodati, dluhy znamenité zdělati ano i dědičné země zastavovati museli a ještě s velikou škodou naší se dlužiti ráčíme: Protož aby takové dluhy naše od těch provinilých zaplaceny, a jiní, kteří nám věrni zůstali, v tom ušetřeni byli, poroučíme všem svrchupsaným obyvatelům všech tří stavů království českého společně i rozdílně, kdožkoli se dotčené rebellie účastna učinil a této milosti naší užiti žádostiv bude, aby se od datum publikování tohoto patentu nejdéle v šesti nedělích pořad zběhlých při Jeho Lásce knížeti z Lichtenšteina, místodržícím naším v království českém, ohlásil. Pokudžby kdo již psané milosti naší neuznával a v čase tuto uloženém při Jeho Lásce místodržícím našem se neohlásil: ten každý, lečby dostatečně ukázal, že pro nevyhnutelné příčiny se bezelstně ohlásiti nemohl, nemá nikdy více žádné milosti užiti, a bude k němu podlé práva s exekucí přikročeno, čímž se jedenkaždý spraviti moci bude. Dáno v Inšpruku ve čtvrtek po očišťování panny Marie léta 1622.[1])

Nedlouho po publikování tohoto generalního perdonu z nařízení knížete Lichtenšteina obnovena jest rada městská v Kolíně, kdež úřad císařského richtáře, smrtí starého mistra Jana Pachty z Rájova († koncem května 1621) osiřelý, prozatím svěřen posavadnímu primatoru, Cyprianu Volyňskému.[1]) Dne 8. června potomního podala městská rada knížeti Lichtenšteinovi toto prohlášení: „Vysoce osvícený kníže, pane nám milostivý! Jakož jest JMC. král a pán náš nejmilostivější listem otevřeným a generalním perdonem vůbec publikovaným v tom se z přirozené dobroty nakloniti a vyměřiti ráčil, aby se jeden každý, kdož se proti JMC. těžké rebellie jakýmž kolivěk spůsobem na mnoze neb na mále účastnil, před Vaší Kn. M. ohlásil, že téhož JMC. perdonu a milosti užiti žádostiv jest: nad touto JMC. velikou milostí netoliko celá naše obec velice potěšena jest, ale jedenkaždý z nás obzvláště s man-

[1]) Patent tento, zde zkráceně uvedený, čteme v arch. měst. fasc. Varia I

želkami a dítkami našimi pánu bohu všemohoucímu a JMC. v nejponíženější pokoře děkujeme a JMC. ve vší poddanosti se toho odsluhovati neopomineme. Milostivý kníže! ačkoli to s dobrým svědomím a v pravdě říci můžeme, že jsme na to nikdy nepomyslili a žádnému z nás to na mysl nepřišlo, aby takové vzbouření a zprotivení se státi mělo, což pánu bohu povědomo; neb jak při počátku, tak v koleji císaře Karla IV., na hradě pražském, zvláště při vyhazování z oken kanceláře JMC. pánů místodržících ani kde jinde přítomni jsme nebyli, k ničemu nesvolovali. Že pak potom, když již to nešťastné zbouření se stalo a do měst o tom od pánů direktorů psaní s odesláním apologie v známost uvedeno, a to přísně, s častým vyhrožováním, že taková defensí pro ochranu JMC., pro zachování privilegií zemských se nařizuje, poručeno bylo, abychom v tom podlé pánů direktorů stáli. My jsouce toho času skrze odjezd JM. císaře Matiáše slavné paměti do Vídně přítomnosti zeměpána zbaveni, a nemajíce, kdo by nás buďto radou, pomocí neb jiným prostředkem náležitým fedroval a retoval, z strachu a bázně a v očekávání velikých škod, jak se potom některým městům skrz obležení a těžké soužení stalo, neradi jsme se účastnili toho zprotivení i všeho toho neštěstí a běd, jichž dosavad zakoušíme; neb což nám s velikými pohrůžkami poručeno bylo, to jsme vykonati musili. Protož toho srdečně a bolestně želejíce, a toho, co se JMC. protimyslného stalo, vinni se dávajíce, milost podávanou i odpuštění vděčně přijímáme, a Vaši knížecí Milost ve vší pokoře a poníženosti prosíme, že nás na místě JMC. v dobrotivou lásku a ochranu přičísti, při JMC. i naše poblouzení, které Pánbůh pro hříchy naše na nás dopustil, vymlouvati a naším milostivým ochrancem býti ráčite. [1])

---

[1]) Kopiář č. 4 k 8. Jun. 1622.

Podobné ohlášení učinilo přes 700 osob stavu panského a rytířského a všecka města královská, i potrestáni jsou všichni zabavením statků buď na cele, buď na díle, kterýžto zabavený statek všechen odhadnut as na 30 milionů kop grošů míšen. Kdy pokuta ztráty statků na obci kolínské provedena byla, naurčito nevíme; stalo se to nejspíš v listopadu roku 1622, kdež rytíř Jan Václav Gryzl z Gryzlova, který od měsíce prosince r. 1621 byl hejtmanem císařského panství kolínského a libenického, zabavil městu ves Třídvory, v městě dvůr špitální a Skálovský, dvůr štítárský a oba dvory polepské, všecky rybníky, lesy, louky i mlýny obecné; ujal se i domu vedle radnice, kdež byla obecní výčepnice, a zabavil tam sklad vína, té doby 162 vědra; všechen ten statek spravoval potom na účet zámku kolínského, pronajímal šenk vína, mlýny obecní, rybolov v Labi, ba též ungelt v branách a clo na mostě. Obci nezbylo na všecka její vydání než nájemnická a podružská daň a týdenní kontribuce podlé register sousedských. K tomu zůstávala všecka privilegia městská, jako mílové právo, právo k odúmrtím a trhům a j. nepotvrzená. Obecní dvůr špitální daroval císař Ferdinand řádu milosrdných bratří, tak jak to na něm vyprosil Jan Baptista Savonanti, general onoho řádu. [1])

Kníže Lichtenštein a sekretář jeho Michna pátrali též po penězích, které ti, co k ztrátě statků byli odsouzeni, onde i onde pod úrok uložené měli. Koncem července 1622 dostali Kolínští přípis z místodržitelství, v němž jim poručíno, aby učinili přiznání, komu jsou co dlužni. Konšelé v tom ke věřitelům svým šetrně se zachovali a 9. srpna poslali dotaz některým z nich, mají-li jejich požadavky býti utajeny aneb deklarovány. Týkalo se to Václava Kollidia z Doubravčan, kněhvedoucího komory české, Anny Kronenbergrové z Kobrsberku v Praze, Anny Čerynové v Poděbradech, Jiříka Vinarského ve Vysokém Mýtě, Martina Hrušky v Městci Heřmanovu, Jana Třídvorského z Otína a bratrů Jana i Vratislava Sixtů z Ottersdorfů. [2]) V seznamů dluhů v září 1622 zaslaném

[1]) Č. Č. Musea 1848 p. 530.

[2]) Kopiář č. 4 k 9. Aug. 1622.

v skutku ony věřitele své zamlčeli, mimo Annu Čerynovu a udali, že jsou dlužni kolínským sousedům 423 tolary, přespolním věřitelům křesťanským 588 tol., kolínským židům 634 tol., Enochovi židu pražskému 233 tol., úhrnem tedy 1878 tol. čili na lehké minci 28.780 zlatých. [1]) Avšak zatajování jiných dluhů nebylo na všem platné; zvěděl kníže Lichtenštein. že Tobiaš Štefek z Koloděj, jenž podlé jiných hlav povstání dne 21. června 1621 popraven byl, za obcí kolínskou měl 1000 kop míšenských. O tyto peníze potom koncem října upomínal kolínskou radu Jan Matiáš z Glauchova, rentmistr královské komory, žádaje za neprodlené zaplacení. [2]) Podobně nezůstal tajným dluh 2850 kop míš., jejž bratří Sixtové z Ottersdorfu, Pražané, z pozůstalosti někdy Jakuba Horáka († 1581) za kolínskou obcí měli a jenž co propadlý statek pro královskou komoru do r. 1658 účtován byl.

Po zabavení městských statků dal kníže Lichtenštein kolínské radě nařízení, aby podala seznam všech nákladů, které město Kolín od bitvy bělohorské na vojsko císařské učinilo; rada zachovala se dle toho a shledala tu summu velikou; zachovala se z toho počtu registra dvaceti sousedů, kteří měli domy na východní straně náměstí a v ulici Labské, a ti vydali od 22. listopadu 1620 do 19. listopadu 1622 15312 kop míš., tedy každý soused průměrně 766 kop. Na sto sousedů městských by tudy vypadalo přes 76.600 kop gr. míš. [3])

---

[1]) Archiv měst. fasc. důchodkový. Že tehdáž počítán tolar za 10 zlatých špatné mince, dělo se dle patentu císařského, v Kolíně dne 4. ledna 1621 ohlášeného, jímž špatná mince drobná na pátý díl redukována byla.

[2]) Kopiář č. 4.

[3]) Počet ten, vyšetřený ze zápisku vojenských fasc. 1., nápadně souhlasí s číslem, které Pábiček (ČČM. 1848 p. 529) uvádí, totiž 76.398 kop, jenže je klade k 15. Jun. 1621.

C. Katolická reformace v Kolíně.

(1622—1628.)

Císař Ferdinand II., pomocí krále španielského, papeže a jiných katolických knížat nad stranou Fridricha Falckého zvítěziv a české stavy za odboj potrestav, přikročil ke provedení svého zámyslu, po všem království českém obnoviti samojediné panství církve katolické, tak jak bývalo před válkou husitskou; v čemž ho rádcové jeho, duchovní i světští, utvrzovali. Nemohl ovšem tajiti se tím, že takový úkol potká se s obtížemi převelikými, s nejtužším passivním odporem lidu českého, kterýž překonati bude lze hlavně jen prostředky krutými; leč doba tehdejší neznala politiků sentimentalních, kteříž by takových prostředků se hrozili, jestliže šlo o účely dle jejich mínění dobré a spasitelné. Postup v reformaci katolické byl takový, že napřed byli vypovídáni ze země kněží evangeličtí; kostely a učiliště odevzdány katolickým kněžím a učitelům, náboženské a politické spisy evangelické zabavovány a tytýž kaženy, a když to neúčinkovalo, užilo se prostředků postupně krutších, podlé zásady na onen čas vůbec běžné, že utrpení napomáhá rozmyslu, tak aby evangelici buď se nutili k přestoupení na víru katolickou aneb k vystěhování ze země. Bylať tehdáž doba, kdež při kterékoli náboženské korporaci vzájemná snášelivosť ve víře byla věcí vůbec neznámou. K postupu naznačenému bylo třeba hlavně assistence vojenské, a uvážíme-li, kterak tehdejší vojska doplňovala se z dodrovolníků, obyčejně lidí dobrodružných, nedbalých řemeslníků, mladíků od studií sběhlých a jiné láje, s nimiž vždy táhly hrubé vojačky a nevěstky: pak porozumíme tomu utrpení, jaké na evangeliky české očekávalo.

Již od polovice října r. 1622 ležel v Brodě Českém císařský plukovník Don Martin Huerta s četným lidem vojenským, jemuž musili Kolínští posílati dobytek a špíži; i vinil je, že mu posílají kusy hubené, na polo zcepenělé, a vyhrožoval, že celou setninu jim na hrdlo dá, jestli se nenapraví.[1]) O sv. Martině trhlo do Kolína šest praporců pěchoty pod plukovníkem Ponce de Leon Španielem; to vojsko tu poleželo 10 dní, a obec měla s ním nákladu 3500 zl. Potom čtyři praporce odešly jinam, vyzdvihnuvše tu 40 koní na přípřež; dvě setniny pak tu zbyly až do dalšího rozkazu. Jak tímto lidem měšťané trpěli, vysvítá z úpěnlivých proseb městské rady k panu Pavlu Michnovi do Prahy zaslaných, aby to vojsko odtud vyzdviženo bylo, poněvadž prý město od bitvy bělohorské tolik nezkusilo co nyní.[2])

Co potom až do nového roku 1625 v Kolíně se událo, jest nám pro nedostatek místních pramenů jen nuzně známo. Jisto jest, že v příčině provádění katolické reformace kníže Lichtenštein počátkem prosince r. 1622 jmenoval pana Viléma z Vřesovic na Doubravské Hoře, mincmistra kutnohorského, katolika přehorlivého, gubernatorem nad městy Kutnou Horou, Kolínem, Čáslaví, Kouřimí a Č. Brodem. Týž r. 1623 od paní Kateřiny Lukavecké z Přerubenic koupil panství pečecké za 20.000 kop č., za polovici pravé hodnoty, a stal se blízkým sousedem Kolínských. Poněvadž pán ten samojediný ke všem pracím tohoto úřadu stačiti nemohl, zastupoval ho v Kolíně zámecký hejtman Jan Václav Gryzl z Gryzlova, muž povahy drsné a rázné, který v létech 1623—24 jmenuje se samojediný gubernatorem v Kolíně, a potom ujímal se těch povinností, které náležely JMC. richtáři.

Ani neumíme najisto pověděti, který kolínský děkan tehdáž byl od pana Gryzle přinucen, aby ustoupil knězi katolickému. Máme za to, že to byl stařičký kněz Jiřík Chiliades, který ještě v únoru 1622 tu pocty boží v chrámě sv. Bartoloměje konal, sobě do obce stýskaje, že mu k masopustu nedala smlu-

[1]) Kopiář č. 4 k 20. Nov. 1622.
[2]) tamže a Militaria 1.

veného deputatu řípy, zelí a krmného vepře, načež mu konšelé poslali jahel a ječmene po korci, s prosbou, aby v těchto zlých časích měl náhled a shovívání.[1]) Dále čteme v závěti Ondřeje Lašťovičky, souseda předměstí Horského, ze dne 8. listopadu r. 1622, že týž odkázal panu děkanu 30 kop a knězi Ondřeji, kaplanu jeho, 15 kop míš.[2]) Ta jest poslední zpráva o kněžích podobojí na kolínské faře. Dále čteme v městských knihách, že všichni kněží podobojí, co při městě Kolíně měli nějaký statek nemovitý, tento statek během listopadu a prosince r. 1622 prodávali, a to s povolením pana Gryzle, a souvisí to zajisté s vypovězením jich ze země české. Kněz Jan Rauner Stodský, vypuzený z fary své ovčárecké, dne 4. listopadu r. 1622 jménem svým a svých provdaných pastorkyní, Anny Partlovské a Kateřiny Perštejnecké, prodal dům svůj proti zvonici sv. Bartoloměje (č. 23.) za 250 kop č. hotových peněz ovdovělé paní Anně Pachtové z Lampachu. Kněz Jan Kubín Cerekvický, který v létech 1611—1616 býval děkanem kolínským a té doby v Hoře se zdržoval, zmocnil svou manželku Alžbětu, aby prodala chalupu jeho na Zálabském předměstí nad mlýnem podskalským, a 20. prosince koupil ten stateček Jan Kuchyňka za 100 kop gr. č., čehož polovice složena v hotovosti, ostatek měl ve lhůtách splácen býti. Dne 10. května r. 1623 kněz Kubín před právem městským onen svůj požadavek 50 kop prodal za 33 kop 16 gr. č. hotově daných, načež společně s jinými kněžími z Kutné Hory vyšel a ze země se odebral.[3]) Kněz Mikuláš Nigrin, nenašed na svou chalupu blíž obecního dvora špitalního na onen čas kupce, odešel ze země, a chalupa jeho zůstala pusta až do r. 1635.

Čteme v kronice Pelclově, že tehdá bylo nemnoho katolických kněží, kteříž by hovořili jazykem českým, proto prý císař Ferdinand II., chtě po farách usaditi katolické správce duchovní na místě vypuzených evangelických, povolal mnoho

---

[1]) Kopiář č. 4 k 19. únoru 1622.

[2]) Kniha kšaftů B 2 k r. 1622.

[3]) Kniha smluv C 7. O knězi Kubínovi zachovala se v městě tradice, že po čase tajně se vrátil do Čech, tu v Kolíně umřel a potajì pochován na zahradě nyní Kubínovské, kdež tesaný kámen hrob jeho značí.

mnichů ze země polské, jichž polský jazyk byl Čechům srozumitelný. Také na děkanství v Kolíně povolán byl jeden polský kněz, Jan Glodomastes, po česku Hladomasta zvaný. Týž však nenalezl v Kolíně vděčného působiště. Katoliků byl v městě a na zámku počet skrovničký, a od ostatních obyvatel zakoušel děkan mnohého protivenství, neboť nedávali jemu na výživu, čím každý dle repartice byl povinen, do kostela nechodili na mši, ani na kázání, ale raději scházeli se někde pokoutně na služby boží evangelické, k čemuž prý sobě najali nějakého „predikanta". Vojenský lid v městě ležící, jsa víry evangelické, byl v tom s nimi za jedno. Tak stýskal si děkan v dopisu k arcibiskupovi dne 28. srpna 1624. Na podzim téhož roku vymáhal právní cestou na Ladislavu Mírkovi ze Solopisk dluh 6 korců ovsa, korec po 3 kopách a 6 gr. Nedlouho potom odešel z města a usadil se v Praze, kdež posléze byl farářem u sv. Štěpána. Z onoho dluhu upomínal pana Mírka ještě r. 1626, nevěda o jeho úmrtí. [1])

Není pochyby, že současně s farou byla i škola v ruce katolické dána.

Poslední evangelický správce školy, pokud víme, byl mladý bakalář Jeremiáš Spira Turnovský, který opustiv povolání školní. 25. října 1622 se zámožnou vdovou Mariannou Veletovskou v Kolíně se oženil, a obdržev od ní zadání statků, stal se měšťanem. Kollega jeho Lorenc Prunnar již na jaře před tím ze služby vystoupil. Prvním katolickým rektorem školy kolínské byl Jindřich Poználek (Poznalius) z Horš. Týna, jemuž pomáhal kollega Tomáš Martinides Černovský; oba byli panem Gryzlem v povinnost školní přijati. O sv. Jiří r. 1625 rektor Poználek opustil Kolín, a pan Gryzl dosadil zaň bakaláře Matiáše Zlibecia Černovského. Málo let

[1]) Kniha purkmistrská F2 k roku 1624. 1626. Paměti města Kolína v ČČM. 1848 p. 611, sepsané Janem Pábíčkem, di, že dne 14. prosince 1622 vypuzen jest od pana Gryzle nepořádný děkan Jan Kubinus a 29. prosince uveden na děkanství řádný kněz Melichar Binin; r. 1626 jmenuje ho »Brém.« Náleží to zajisté mezi hojné výmysly Pábíčkovy, a pletl se mu v paměti as Melichar Böhm, varhaník, který r. 1619 ze služby byl propuštěn, roku 1623 k varhanám opět byl připuštěn a tu roku 1625 zemřel. — Viz též životopis kardinála arcibiskupa Harracha, sepsal kanovník Dr. Fr. Krásl, p. 60.

později vidíme školu v takovém úpadku, že správu její vedl pouze kantor s pomocí succentora.

Důležité změny se staly při městském úřadě. Dle mandatu knížete Lichtenšteina ze dne 6. prosince r. 1622 měli měšťané pana gubernatora v uctivosti míti, jeho nařízení plniti a konati; jeho titulem měly všecky soudní obsílky a nálezy konány býti, i propůjčování městského práva, opatrování vdov a sirotků i chudých ve špitale; bez jeho vůle neměli se scházeti ani obec ani cechové. Střídání konšelů v úřadě purkmistra mělo přestati, jakožto věc škodlivá, a jen sám primator měl toho úřadu se ujímati.[1] Za nedlouho potom přijel pan mincmistr Vilém z Vřesovic co jmenovaný gubernator do Kolína a tu sadil radu novou. Poněvadž té doby mezi měšťany kolínskými nebylo nižádného katolika, kterýž by úřad primatora a purkmistra zastávati dovedl, povolán k tomu jeden rodák z prakatolického města Plzně, Jakub Jaklin, později nadaný erbem a titulem „z Vrabiny“, muž vzdělaný, rázný a opatrný, a ten proti vší posavadní obvyklosti, nemaje při městě ani domu ani záhona, ustanoven byl primatorem; bytem a deputatem byl opatřen na zámku, až se mu r. 1625 podařilo, přiženiti se ke statku bohaté vdovy po Šimonu Šilhánkovi z Choustníka, paní Anýžky z Úpy. Jaklin potom se osvědčil podlé pana Gryzle co účinlivý nástroj k provádění náboženské reformace.

I v úřadě radního písaře stala se změna. Zdá se, že starší písař, věhlasný a výmluvný mistr Štěpán Prunnar, pro svou horlivost ve víře evangelické u pana mincmistra byl zle zapsán; proto byl při obnovení rady, jsa měšťanem v Kolíně od roku 1613, vřaděn mezi konšely a tak zbaven úřadu svého písařského; na jeho místě dosazen rektor školy, výše jmenovaný Jindřich Poználek, jenž takto byl ve dvojí povinnosti.[2]) Vedlé něho ponechán dosavadní mladší písař, Matiáš Mazánek Žlutický.

---

[1]) Viz článek pana Petra Veselského v Kutnohor. Věstníku č. 8 r. 1879. Mandaty tam uveřejněné týkají se sice Kutné Hory, však není pochyby, že do Kolína podobné rozkazy zaslány byly.

[2]) Radní protokoll E 28 k 17. Sept. 1625, kdež mistr Prunnar, jda pro chudobu a nedostatek výživy z města pryč, od obce bral odpuštění.

Jinak umíme o událostech z let 1623—24 jen málo vypravovati. Z některých poznámek současných, z tužeb a stesků pozdějších vysvítá, že Kolínským bylo krušno. Pan Gryzl měl všecko obecní jmění ve svých rukách; dobytek i potahy z obecních dvorů dal odehnati někam ke Kouřimi, a grunty zabavené dával od robotníků vesnických zdělávati, úrodu do zámeckých špejcharů skládati; přijímal nájmy z mlýnů, vod i obecní vinárny, a obci ponechával starosť o vychování obecního úřednictva a služebnictva i chudých ve špitále.

Pro své schránění otočil se stráží dvanácti mušketýrů, a vychování jejich uložil za povinnost obci, která byla vším tím nucena, během r. 1623 na každého souseda týdenní kontribuci 1 zl. 30 kr. uvaliti. — Jsouť toho patrné známky, kterak pan Gryzl úřadu svého nespravoval vždy rukou čistou; zejména jest v té příčině podezřelé jedno místo v městských knihách, kdež čteme, že v sobotu před družebnou nedělí r. 1623 Jan Šilhánek, řezník, stoje před pány v plné radě, vyznal, kterak bez všelikého přiručení, bez strachu a bázně aneb jakékoli vymyšlené věci svůj nárožní dům v Labské ulici (nynější budovu hospodářské záložny) urozenému pánu Janu Václavu Gryzlovi z Gryzlova, hejtmanu panství a gubernatoru města Kolína, k rukám syna jeho, Františka Mikuláše Gryzle, z lásky na věčné časy odevzdává a daruje.[1]) V tu samou dobu padá rozdíl pozůstalosti po zemřelém primatoru Cyprianu Volyňském († 20. září 1622), jehož nejstarší dceru Kateřinu onen Šilhánek za manželku měl a nyní za dědický podíl přijal dům v rinku (č. 8) a dvůr na předměstí Kouřimském, což při tehdejším stavu věcí bez dobré vůle pana Gryzle státi se nemohlo.

Téhož roku 1623 dne 22. května koupil pan Gryzl za 2777 kop míš. statek Domamyšl u Tábora, který byl z třetiny jeho svatu, Jiřímu Smrčkovi z Mnichu, pro účast v odboji zabaven.[2])

Za velikou těžkost sobě Kolínští při panu Gryzlovi pokládali, že rušil kázeň v obci zlehčováním konšelského úřadu

[1]) Kniha smluv C 7 k 1623.

[2]) Desky zemské No. 292 A. a 24.

proti sousedům i sporným stranám, jakož stýskali sobě konšelé, že proti jejich rozkazům často celá obec se zdvihá, k panu hejtmanovi se utíká, jenž pak nařízení pánů buď mění aneb docela ruší; nemálo k tomu přispíval též jeho prokurator, měšťan Jakub Búchal, kterého za sebe do radních zasedání na dozor vysílal. Byl to člověk ostrého jazyka, který moha prý sporné strany k přátelskému narovnání přivésti, spíše je podněcoval ke sporům dalším, právo městské tím zbytečně zaneprazdňoval, konšelům všetečně poučení dával, v tom všem se vždy jen panem hejtmanem zastíraje.[1]) Pan Gryzl všelijak sousedům škodil i na živnůstkách; v době, kde privilegia městská stále zůstávala bez potvrzení císaře Ferdinanda, dával proti všemu obyčeji zámecké pivo čepovati v městě i na předměstích, lidé neosedlí s jeho povolením provozovali různé obchody; solní obchod, potud jen obci vyhrazený, pustil úplně židům, jichž zvláštním byl příznivcem a od nichž kupoval pro zámek všecku spotřebu masa, sto liber týdně, po 4 krejcařích libru. Jak hluboko za jeho gubernací v Kolíně klesla vážnost městského úřadu, viděti z chování Adama Zubce žida proti městskému richtáři Pavlu Vrchlabskému, u něhož onen žid na podzim r. 1624 se zodpovídati měl pro jakýs nepořádný trh o konopí a takto se naň osupil: „Však ty v hrdlo lžeš jako šelma! Já nejsem podvodník! Žádného práva ke mně nemáš a nic na tebe nedám, ani na šest pánů! Nejsi můj pán, ani já tvůj poddaný! Mohu dobře do komory královské trefiti a na tě žalovati!" Když pak ho přítomný radní servus, Jiřík Šebestianův, napomenul, aby se ku právu slušněji choval, vzkřikl Zubec: „Co! právo nepávo!" Za takové chování byl vsazen Zubec do šatlavy; ale když richtář k němu na obyčejný dozor přišel, tu žid jím strčil, div že ho nesbil, a mocně vyšel ze šatlavy.

Během r. 1624 vydával císař Ferdinand ostré mandaty na vymítění všech nekatolických sekt a zavedení katolického náboženství po všem království českém. Dne 12. dubna 1624 bylo nařízeno, aby pro zachování větší věrnosti k JMC. nikdo,

---

[1]) Stesky tyto čteme v radním protokolle E 28 k 29. dubnu 1625.

kdož by pravého katolického náboženství nebyl, za měšťana nebyl přijat, ani k městským živnostem připuštěn.[1]) Jiným mandatem ze dne 30. července 1624 zakázáno všem nekatolickým, vstupovati ve sňatky manželské. Ze zpráv pozdějších vysvítá, že děkan Glodomastes tento mandat mírně vykládal a r. 1624 snoubence nekatolické oddával, jen když dali slib, že potom k víře katolické přistoupí.

Od měsíce února roku 1624 ležel v Kolíně a okolí pluk jízdy vévody holštýnského, jehož setniny (kornety) se tu ob čas střídaly po celý rok na velikou obtíži města. Však byli ti vojáci větším dílem vyznání evangelického. Vypravuje souvěký letopisec[2]), že v březnu r. 1624 umřel v Kolíně jeden soused vyznání podobojí. „Nějaký řečený Jan Václav Gryzl, jsa téhož města Kolína nařízeným hejtmanem a náboženství římského, zbraňoval to mrtvé tělo pohřbíti u kostela. I rozhorlili se vojenští lidé císařští, co tu ubytováni byli, a ujavše se sami těla mrtvého, ten pohřeb témuž tělu náležitě vykonali a u kostela je pohřbili.“ [3]) Dokládá pak týž letopisec, že onen Gryzl velké nátisky činil i soužení obyvatelům města Kolína. Oni vojáci od pluku holšteinského však tytýž s sousedy zle nakládali. V máji r. 1624 oznámeno bylo městskému richtáři Janu Šárkovi, že dva vojáci na vinicích u šibenice škodu činí. Tu richtář pojav s sebou Matouše Matuli a Karla Ovsa, šenkýře, vyšel k vinicím a postihnuv tam dva vojáky, ani sekerami stromy podtínali, napomínal je, aby odešli a nečinili, co se nesluší poctivým soldátům, kteří dobrému pánu slouží. Za to jeden z vojáků chtěl mu dáti sekyrou, a oba spílajíce odešli. Když potom téhož dne večer Šárek s šenkýřem svým, Tomášem Khervicem, seděl před domem svým v Labské ulici (č. 61) a chleba jedl, tu oni dva vojáci přiběhli k němu, křičíce po německu: „Co ty šelmo stará o mně mluvíš, že jsem byl u šibenice!“ Jemuž odpověděl Šárek: „Mluvte česky! já německy neumím!“ Tu zkřikl druhý voják: „Pravím ti po

[1]) Archiv měst. v korrespondencích místodržitelských.

[2]) Dačický I. p. 300.

[3]) Máme za to, že se to týkalo buď Jana Mládka od zeleného stromu, aneb Petra Ronovského z Krásné Hory, kteří r. 1624 zemřeli.

česku: šelmo stará, huncfotská, zkurvysynská! Tu máš po česku!" I odpověděl Šárek: „Nejsem! musíš sám takový býti!" Za ta slova ho vojáci pohlavkovali, dvakrát přes lůno kopnuli a tak ho týrali, až jiní přiběhnuvše, starce jim vyrvali.[1])

K létům 1625—1626 prameny dějepisné hojnější jsou, poněvadž radní protokolly za ona léta v úplnosti se zachovaly. Z nich poznáváme, kterak město tehdáž bylo v stavu velmi zlém. Od minulého léta tu ležela korneta pluku vévody Holšteinského s rytmistrem i jinými důstojníky. Rozloženi byli ti vojáci po domech prostrannějších, ostatní sousedé pak rozděleni byli na pomoc těm, co ubytováním stíženi byli. Náklad na tu posádku byl velmi těžký: zajisté že mužstvo požadovalo pro sebe hojně jídla a pití i všelikteré pohodlí pro sebe, ženy i děti i nevěstky své, nad to sousedé musili vésti náklad i na rodinné události u vojáků, jako svatební veselí, křesty i pohřby. Jediný pohřeb lejtnanta, jenž v domě pana z Bubna umřel, stál obec 257 kop míš. Nestřídmosť důstojníků byla úžasná. Rytmistr Antonín Doré potřeboval pro sebe za týden dvě vědra vína, lejtnant vědro, kornet tolikéž, strážmistr denně po třech pintách, jiní po dvou i jedné pintě, a to pití brali u pana Gryzle v zabavené obecní vinárně na účet obce. Sousedé stýskali si na nesnesitelná břemena vždy hlasitěji. Jakub Večán měl na bytě praporečníka s 12 osobami. Dorota Černá měla štolbu lejtnantova, jemuž dávala byt, pivo, praní i světlo a na týden 5 tolarů. Martin Pokorný bědoval, že mu denně nestačí 20 zl. nákladu. Ti, co neměli vojáků, platili na ně po 3—5 zl. týdně pomoci, mnozí z nich však odváděti nechtěli, z čehož povstaly mrzutosti veliké mezi sousedy i přátely, a jedni proto na druhé u městské rady žalovali. Martin Pokorný obstavil u soudu Mariannu Podmanickou, že nechce mu povinných 5 zl. týdně na vojáky dávati a místo placení mu prý troupů spílala. Kterážto, sirá vdova jsouc, před soudem bědovala, že dokud co měla, platila, až do posledního krejcaru vydala; pak prý na ni Pokorný poslal své vojáky a ti ubohé pobrali ve dvoře seno a slámu, klisnu odvedli, cínové nádobí zabavili, i peřiny

---

[1]) Kniha purkmistrská F 2 k r. 1624.

s lože stáhli, ji ubohou sbili, nešetříce jejího stáří. Troupů prý Pokornému nadala ze ženské slabosti. Na to konšelé Pokorného napomenuli, aby k ubohé vdově byl milosrdnější, a snížili jí týdenní pomoc na 3 zl. Došlo s jinými tak daleko, že pro neplacení takové pomoci dostali se do šatlavy, a v polovici ledna sedělo jich tam šest. Mnozí neměli peněz, aby koupili dříví, a tu jedni druhým kradli dříví z hranic, ba i stromy ze zahrad. I vojáci sami se tu o sebe starali a z obecních kotců prkna, z nichž o jarmarcích boudy se sbíjely, pobrali a v bytech svých spálili. Jakkoli ti vojáci v městě spůsobili vydání 1700 zl. na každý týden, přec ještě na tom nepřestávali, a všecku kontribuci, kterou na snadnější vychování jejich dle rozkazu knížete Lichtenšteina odváděli vůkolní páni, rytíři a města, oni vojáci sami přijímali, a když primas dne 10. února rytmistru sdělil nařízení knížete, že nemají takové kontribuce se ujímati, tu surový vojín pánovitě se ozval, že ta kontribuce náleží vojákům, a kníže prý nemá práva jim rozkazovati.

Však nejen v Kolíně, i jinde po městech a krajích bylo toho vojska drahně rozloženo, a proto sháněl místodržitel, kníže Lichtenštein, prostředky, aby to vojsko ze země vybyti mohl. Dne 10. ledna svolal primas Jakub Jaklin městskou radu k sezení, učinil konšelům shromážděným přání nového roku, aby pánbůh počátek šťastný, prostředek šťastnější, konec pak nejšťastnější dáti ráčil k zvelebení svého jména svatého a k sdělání obce dobrého. Potom četl patent knížete místodržitele na místě JMC., aby vrchnosti po šest měsíců odváděli z každého poddaného měsíčně 50 krejcarů, měšťané z každého domu 46 kr., kupci a handléři po 69, faráři neb jejich patronové po 15, svobodníci i nápravníci po 69, ovčáci po 36, pacholci ovčáčtí po 15 kr. Mimo to měl na dva měsíce dáti měšťan z každého domu svého $1^1/_2$ čtvrtce žita a 3 čtvrtce ovsa, za ostatní čtyři měsíce polovici toho. Druhým patentem ohlášena daň čtyř pinet z každého vědra vína, z dobytka ze země vyhnaného po jednom tolaru, z hovada doma zabitého po půltolaru. Židům v Čechách osedlým uložena daň 5000 kop míš. na měsíc, z čehož na kolínské židy vyměřeno 300 kop.

Potom dne 15. ledna svolána všecka obec na radnici a ony patenty jí ohlášeny; k tomu obec slíbila sice zachování těch patentů, než žádala, aby podán byl knížeti výkaz všech kteří jsou pohořalí a kteří pro vojáky sběhli od domů svých, neb prý ta obec nebohá, poněvadž před vojáky nic není bezpečno, zle jest zplundrována na staveních, truhlách i komorách, a těmi soldáty hůře v chudobu přišla nežli skrz oheň. Za to pan primas stížil obci, že svátků nesvětí, o svátcích jako pohané dělati dopouštějí, že sousedé v ty dni pivo spílají, dříví vozí, zboží prodávají, a pohrozil, kdokoli v tom se nespraví, že mu zboží pobere a to vznese tu, kde náleží; stížil i pekařům, že obilí od vojáků lacino kupují, a přec malé chleby pekou a tak chudý lid sžírají.[1])

Nově vyměřená daň jakož i naléhavé upomínání, aby zadržalé daně byly zaplaceny, spůsobily nové hnutí mezi sousedy, a mnozí utíkali od domů svých, aby co nájemníci ve vůkolních vsech na lepší časy očekávali. Jiřík Šram mlynář najal si mlýn na Sázavě a vzkázal pánům, že dům svůj zůstavuje vojákům, ať prý s ním činí, co jim libo. Podobně mluvili též Jan Chudoba, Adam mlynář i Regina Vitryska. Koncem ledna zbylo při městě ze 213 pouze 138 sousedů.

V obecním hospodářství byla tehdáž nouze neslýchaná; pan Gryzl držel obecní statky a důchody, a městu zbyla jen podružská daň, která sotvy stačila na zaplacení servusů a obecních poslů. Poněvadž sousedská kontribuce všecka vycházela na vojáky, nebylo odkud platiti písařům, učitelstvu i obecním služebníkům, a konšelé je odkazovali na pana Gryzle, který však nic dáti nechtěl; tudíž všechen služebný personal vypovídali panům služby své, nemajíce čím se obživiti. Ba i vodák zanechal obecní služby, zámečník opustil správu hodin věžních, a zvoník odpíral polední i večerní zvonění. Rektor školy Poználek, v nepřítomnosti děkana sám pohřby odbývaje, hojil svou nouzi požadováním velikých poplatků, ale posléze i toho nechal, a vyzdvihnuv od obce latinské vysvědčení,

[1]) Radni protokoll E 28. k 10.—15. lednu 1625.

v červenci potom opustil město. — Četní veřitelé města upomínali o splátky neb úroky, ale konšelé je odkazovali na pana Gryzle; jen panu Pavlovi Michnovi, jenž půjčiv obci 300 korců ovsa, za to 1300 kop míš. si počítal, netroufali sobě tak učiniti, ale prosili ho za sečkání až do žní a pak aby za oves dal sobě ovsem platiti. Když pan Gryzl ku konci ledna 1625 poslal do obecního lesa u Hradišťka do 200 dělníků, aby nadělali dříví, tu prosili ho konšelé, aby na správu mostu dal z onoho lesa 60 dřev dovésti. Gryzl sice to dříví vykázal, ale nařídil měšťanům, aby si je sami k mostu dovezli, poněvadž také dobré koně mají. K čemuž jemu odpověď dali konšelé, že když on hejtman obecními statky a důchody vládne, jest tedy povinen opravovati most i cesty; nebozí sousedé prý že jsou vojáky dosti souženi a jako otroci jim přípřežemi sloužiti musí.

Od počátku února 1625 měla vojenská posádka v Kolíně rozkaz, vyjíti odtud ke Chrudimi. Než rytmistr s tím otálel celé čtyři neděle; mezitím žádal na obci, aby zaplatila všechen dluh, který důstojníci i poddůstojníci v zabavené obecní vinárně za víno byli sdělali, kterýžto dluh 14. února obnášel již 2178 zlatých. Konšelé v té příčině svolali obec a tázali se jí, odkud ten dluh za vojáky zaplatiti panu Gryzlovi; kteráž odpověděla jedněmi ústy, že za to víno platiti nebude, poněvadž prý vojáci obec ochudili; chtí-li páni jim něco na odchod přidati, to že při nich se zanechává. Tedy vysláni někteří k rytmistrovi se žádostí, aby od tohoto deputatu vína upustil; než on nic nedal na slzavé prosby jejich, ani na přímluvu samého hejtmana Gryzle; vyhrožoval, že nebude-li uspokojen, sám sobě platcem bude, všecky dobytky v městě pobere, domy vybije a vydrancuje a některé osoby za krk vezme. Po takovém vyřízení konšelé opět se radili, a primas Jaklin měl za to, aby na ty vojáky podána byla stížnost do Prahy. Proti tomu však byl mistr Prunnar, řka že tím jen čas a peníze se zmaří, jakož prý Nimburští v podobné příčině šest neděl v Praze bez pořízení strávili a zbytečně jen vojáky na sebe popudili. I radil, aby páni dali se přímo ve vyjednávání s rytmistrem, by v požadavku svém něco ulevil. Stalo se tak,

ale nemohli s rytmistrem konce míti, až pak 28. února vyjednal sám pan Gryzl, aby město na se vzalo zaplacení 1090 kop míš. za víno do důchodu zámeckého a vojákům půjčilo na sprovázení do Chrudimě 12 vozů.[1]) A tak téhož dne to vojsko odešlo, zůstavivši v městě zlou památku; neboť v jaké míře jím město za ten rok ochuzeno bylo, poznáváme z toho, že paní Anně Labuškové, která od svého domu v Kolíně odešla a v Hoře bydlela, počítali konšelé 143 zl. 22 kr., jež na stravování vojáků od pluku Holšteinského povinna byla. Za pobytu těch vojáků v městě mnohá neplecha mezi obyvateli se jevila, a konšelé měli potom s nápravou toho zla mnohé zaměstnání. Dne 19. února obžalován Martin Krčma, tesař z Horského předměstí, že s cizími ženami se obíral a pak chalupu svou zapálil; za to vypovězen z města, a kdyby se vrátil, měl oběšen býti. Matěj Hanibába vodák vržen do šatlavy, protože v domě svém blíž kostela ve dne v noci muziky trpěl, podobně i Koběra trubač hlásný, an k sobě děvky na věž vábil a tam jim k tanci hrál, nemaje tam pro vzácný klénot, zvon Vůžan, nikoho pouštěti. Mimo jiné postíženo v městě pachole od Tábora, na němž se zvědělo, že otce ani matky nemá, a oba že prý v pekle jsou, samo že zapálilo v Čáslavi, Hoře i Suchdole; za to bylo od biřice bito a z města vyvedeno.

Dne 14. února ohlášen byl v Kolíně důležitý patent císařský, jímž kollatura nad farami v městech královských odevzdána arcibiskupovi pražskému; tím zbaveni Kolínští patronatního práva nad farou svou, což trvalo až do roku 1668. Však již se blížila doba, kde katolická reformace měla se prováděti již přímým donucováním, poněvadž nepřímé prostředky dosud tak málo byly účinkovaly, že počátkem r. 1625 jen tři katoličtí sousedé v městě se nalézali. Byli to někdejší školní mládenec, nyní mydlář Jan Krška, Martin Frank švec a Zachariáš Tlášek. I jest na jevě, že vojáci od pluku holšteinského, jsouce téměř veskrz luteráni, odvoláni byli z města, jen aby ustoupili vojsku katolickému. Počátkem března r. 1625 rozložen jest v okolí kolínském jízdní pluk Charvatů Don

[1]) O tom vojsku čteme v radním protokolle E 28 k 14.—28. února 1625.

Baltazara de Marradas v síle šesti setnin. V městě samém ubytovala se setnina pana Jáchyma Novohradského z Kolovrat; než tento rytmistr nevelel svému lidu sám, ale zastupoval ho lejtnant, rytíř Kašpar Melichar z Vinklhofu.[1] Čítala ta setnina 74 koně. Jednali sice konšelé při knížeti Lichtenšteinovi o to, aby jen půl té setniny do města položeno bylo, ježto byli měšťané předešlou posádkou přespříliš zemdleni; leč nic nepořídili a cestami do Prahy marně utratili 150 zlatých. Ovšem že lejtnant Vinklhofer jevil Kolínským zprvu tvář přívětivou. Žádal pro sebe a své lidi jen teplý byt, vychování koní a týdně 138 zlatých; sliboval vésti dobrou kázeň u svého lidu a brány hlídati, aby vojáci nemohli na lup vycházeti; dne 13. března dal všecky kuběny, poběhlá pacholata a neužitečnou chasu, jak za těmi Charvaty se byly přihnaly, pryč hnáti. Tomu byli konšelé ovšem vděčni, panu lejtnantovi věnovali stříbrnou konvičku pozlacenou, a dítě jeho sublejtnanta, ano právě v těch dnech umřelo, v kostele děkanském dali pohřbiti. Zároveň nařídili sousedům, aby kontribuci pořádně odváděli, a napomínali k návratu ony, kteří byli od statků sběhli.[2]

Než, ten stav dlouho netrval; sousedé nebyli s to, kontribuci pravidelně odváděti, takže bylo týdně 50 zl. nedoplatků; lejtnant byl nevrlý, že musil na vojáky ze svého nakládati, vyčítal konšelům, že jeho lidé v bytech svých ani chleba nedostávají, a již 16. března dal výpověď z prvé úmluvy a žádal již mimo 138 zl. týdně všecko vychování svých vojáků. Maje byt v domě Mikuláše Šultyse z Felsdorfu, žádal na svém hospodáři opatření dobrým stolem a vše pohodlí, vyhrožuje mu jinak, že ho dá kyjem sbíti; sousedé spotřebovali pro vojáky týdně 924 libry masa, důstojníci žádali vína, vojáci piva, a 2. dubna dáno mužstvu nařízení, aby každý dobrým kyjem na hospodáře se opatřil, kdyby mu nedal dostatek jídla a pití. Chování těch Charvatů bylo vždy hrozivější; mnozí nakazovali sobě pro obývání zvláštní světnici. Ve shromáždění obce dne 12. dubna byly v té příčině veliké tužby. Pavel Horyna si

[1] R. prot. E 28 k 3. Mart. 1625.
[2] Tamže k 8.—13. Mart. 1625.

stýskal, že jeho Charvat lože své do jeho světnice si dal, z jedné i druhé komory ho vytlačil, takže hospodáři nelze v domě bydleti; Žižka řezník i Pavel Zvára pekař toužili, že museji dávati maso, sůl, chleba, svíčky, koření a nad to kontribuci třem osobám. Matěj Hanibála že musí vojáka vším spokojiti, a on ještě prý mu bitím hrozí. Paní Marta Šárkova, dostavivši se na místě nemocného muže, bědovala, že od svého vachtmistra dobrého slova nedostává, vojačka jeho že jí laje, sakramentuje, vše vychování míti chce, klíče od špižírny jí beře, jakoby chtěla sama sobě hospodařiti. Všecko shromáždění žádalo za schránění proti útiskům.[1]) Tedy poslána deputace k lejtnantovi s prosbou za ušetření; leč týž nemohl pomoci a radil, aby město v Praze vymohlo sobě krajskou kontribuci; sám že v Praze za to se přimluví. Potom konšelé požádali obec židovskou, aby řezníci židovští, poněvadž více hovad bijí nežli křesťané, 462 libry masa po 4 kr. pro vojáky dávali; leč židé se vymlouvali, že tolik nezastanou, a stýskali si, že musejí lejtnantovi jazyky všech zabitých hovad dávati. Tu jim konšelé uložili týdenní dávku 300 liber masa, s pohrůžkou, nedají-li, že si to vojáci na nich vezmou sami. V takové době nastalo hromadné utíkání sousedu z města do vůkolních vsí, takze v polovici dubna jen 70 jich při městě zůstávalo. U samých konšelů byla veliká ochablost, takže velmi nepořádně k zasedání rady se scházeli, všelijak se vymlouvajíce. V době takového neladu došel oběžník arcibiskupa, kardinala Harracha, do Kolína, s žádostí, aby sbírány byly almužny na vykoupení lidí od Turka zajatých; k čemuž rada dosti ochotně se zachovala a volila některé sousedy, aby chodili vybírati po domích.[2])

Dne 18. dubna došla Kolínských zpráva, že koncem měsíce přijede k nim podkomoří zemský, pan Přibík Jeníšek z Újezda, aby obnovil městskou radu. Tu svolal primas všecku obec, oznámil příští návštěvu pana podkomořího a tázal se, odkud vzíti náklad na vychování jeho i na present ostružného. Na to odpověděla obec, že pan hejtman Gryzl, maje obecní

---

[1]) Radní protokoll E 28. k 12. Apr. 1625.
[2]) Tamtéž k 16. Apr. 1625.

statky v rukách, takový náklad má vésti, zvláště když v městě ze 213 sousedů jen 70 pozůstává. Dne 23. dubna opět byla obec pohromadě a radila se o přijetí pana podkomořího; rozděleny úkoly, kdo pána vítati má řečí, kdo vína a kuchyni má zastati a které paní mají pěkné peřiny na lože půjčiti. Tu vešel do shromáždění sám pan hejtman Gryzl a předčítal velikým hlasem psaní pana podkomořího, v němž stížil sousedům, kterak mnozí slíbili přistoupiti k víře katolické, a nyní se rozpakují; protož kteří chtí katolickými býti, ti aby u pana hejtmana se ohlásili; kdož by nechtěli, těm mají soldati dáni býti, až by se obrátili; zatvrzelí mají užiti lhůty čtyr měsíců, pak aby města prázdni byli. K tomu za obec odpovídal Jakub Búchal, že na to chtí zdravě pomýšleti. Primas Jaklin pak přednášel, že mandat ze dne 12. dubna 1624 veřejně četl, však že tím nikdo spravovati se nechce. Tu pan Gryzl oznámil, že kdokoli mají od léta 1618 nějaké zápisy v městských knihách, těm ony zápisy budou zrušeny; dále že všem sousedům živnosť městská (t. j. vaření piva) se zapovídá tak dlouho, dokud katoličtí nebudou a tak poručení JMC. zadosť neučiní. Až všichni k dobrému se rozmyslí a k víře katolické přistoupí, pak že město lásky a milosti od JMC. zakusí a důchodů obecních opět dosáhne. Na konec oznámil, že na vychování pana podkomořího zatím obec založí; potom ze shromáždění odešel.[1])

Dne 30. dubna přijel pan podkomoří Jeníšek do Kolína s ním hofrichtéř věnných měst a branná čeleď ve 24 koních. Přijížděl od Čáslavě; měšťané mu vyšli v černých pláštích na půl míle cesty vstříc, a radní písař Poználek ho pěknou řečí uvítal, a tak vešel průvod do města, kdež ulice před tím byly pečlivě umeteny.[2]) Druhého dne podkomoří obnovil radu; primatorem zůstal Jakub Jaklin, podlé něho jmenováni konšely Daniel Hyttich, Jan Krumpolc, Václav Salava, Šímon Večán, Václav Bystrský, Martin Pokorný, Jan Šárek, Burian Čulík, Pavel Horyna, Václav

[1]) Radni protokoll E 28 k 18. –23. dubnu 1625.

[2]) Tamže k 29. dubnu 1625. Uvitaci řeč písaře a rektora Poználka byla poslední asi služba, kterou v Kolíně konal; neboť málo dní potom opustil město.

Donat a mladý Jeremiáš Spira; obecními konšely Jakub Večán, pana Šimona bratr mladší, Jan Moravec mlynář, Havel Hruška a Tomáš Červenka pekař; staršími z obce Mikuláš Šultys z Felsdorfu, mistr Václav Jiří Kolumban, Viktorin Pelhřimovský, Matouš Matule, Jan Herzáně, Jan Dupáček Lomnický, Jan Tichý, Matěj Brodský, Pavel Vrchlabský a Matěj Novák. Mimo primatora Jaklina byla nová tato rada naskrze evangelická; nebylo tu katoliku k úřadu konšelskému spůsobilých, neboť z výše uvedených tří katolíků Zachariáš Tlášek byl nedosti zachovalý, mydlář Jan Krška byl jen jako své manželky podruhem, nemaje od ní zadání statku, a švec Martin Frank jinak Menšík zvaný, vyvolen byl pro důležitý úřad městského richtáře. Týž Frank, narodiv se co katolik v městě Polici, na gruntech benediktinu broumovských, r. 1619 usadil se v Kolíně, kdež zajisté přistoupil k podobojím; aspoň r. 1619 při obecném pátrání po katolických sousedech nikdo o něho nezavadil; ve válce české bojoval v krajském pluku kouřimském proti císařským, po vítězství katolické věci však pospíšil si a přihlásil se opět k víře katolické; nyní stav se městským richtářem, nemálo na tom úřadě si zakládal, sousedům evangelickým při svých obchůzkách kacířů spílal, z čehož káral ho sám primas Jaklin.

Po obnovení rady přednesli konšelé panu podkomořímu všecky své těžkosti, které od bitvy bělohorské snášeti musili, a žalovali zvláště na pana Gryzle a jeho prokuratora Jakuba Búchala, žádajíce nápravy. Než pan Jeníšek as neměl kdy na uvažování těchto žalob, ale nařídil konšelům, aby mu to vše písemně zaslali do Prahy. Potom ubíral se dále do Nimburka.

Hned po jeho odjezdu přišli do Kolína dva kněží missionáři z řádu tovaryšstva Ježíšova, aby kázáním lid kolínský na víru katolickou obrátili; usadili se na zámku pod ochranou pana Gryzle. Byli to patres Albrecht Chánovský a Antonín Raušar. Onen, pocházeje ze starožitné rodiny rytířů Chánovských z Dlouhé Vsi, pod Šumavou usedlé, byl muž tehdáž 38letý; vypravuje se o něm,

že vynikal velikou horlivostí missionářskou, snášeje všeliké obtíže a sloty, vedro i zimu, hlad i žízeň. Chodě po ulicích v Praze i na venku, zvoncem svolával mládež i odrostlé, aby je vyučoval v náboženství katolickém.[1]) O páterovi Raušarovi jen na tolik víme, že byl pátera Chánovského stálým společníkem a pomocníkem na cestách jeho missionářských.

Již 9. května 1625 svolána všecka obec na radnici, a vešel tam pan Gryzl s lejtnantem Vinklhoferem a oběma jesuity. Promluvil k veškerému shromáždění takto: „Poněvadž Bůh a JMC. tak chtíti ráčí, aby všichni měšťané a obyvatelé v Kolíně katoličtí byli, tedy kdo víře katolické ještě nerozumí, aby se obrátili k těmto oběma dvojictihodným a vysoce učeným páterům Societatis Jesu, ti že je z bludů vyvedou. Potom mluvil páter Chánovský: „S mnohými jsem již jednal, aby katoličtí byli, ale v tom se mi opovídali, že zůstanou při tom, v čem jsou zrozeni. Na tom není dosti, že ti, co zrozeni jsouce v pohanství, pohany by zůstati měli! Uchovej toho Pánbůh!“

Po té vyvoláváni jsou konšelé, aby se vyjádřili, chtí-li k víře katolické přistoupiti. První byl Daniel Hyttich, o němž víme, že za mladších let byl učitelem, potom radním servusem a od r. 1606 zámožným měšťanem a polařem. Mluvil takto: „Když budu písmem svatým vynaučen a z bludů vyveden, pak budu přijímati pod jednou; posud však se toho držím, že se má přijímati podobojí; víceji ve všem se s církví srovnávám.“ Po něm mluvil tchán jeho, Jan Krumpolc: „Držím se kšaftu Krista pána při poslední večeři; když z toho bludu vyveden budu, nechci proti tomu býti.“ Václav Salava takto opovídal: Kterak budu z toho vyveden, co svatý Pavel apoštol dí, abychom slyšeli všeho, a co jest nejlepšího, toho abychom se přidrželi, neb víra ze slyšení pochází?! Jinému všemu místo dávám a ceremoniím se neprotivím.“ Šímon Večán, někdy mistra Pachty z Rájova zeť, rozhodně se pronesl: „Jak jsem narozen, tak chci zůstati, a proti vůli Boží nechci jinačí býti až do smrti.“ Po něm Václav

[1]) Viz článek pana Ant. Rybičky v Slovn. Naučn. III. p. 1030.

Bystrský, hospodář od černého koně, takto mluvil: „Od dětinství svého pamatuji všecky tyto ceremonie, které se nyní konají, a tomu se neprotivím: kdybych vynaučen byl a poznal, kterou bych pravou cestou k spasení přijíti mohl, to bych učinil. Než abych se měl své víry spustiti a jiné se přidržeti, nejsa tomu vynaučen, neměl bych ani jedné ani druhé víry." Potom Martin Pokorný, tkadlec a hospodář u beránka, se vyjádřil takto: „Nemohu pochopiti, kterak bych měl opustiti víru podobojí, když sám Kristus Pán ráčil říci: „kdož nejí těla mého a nepije krve mé, nebude míti života ve mně." a svatý Pavel „to jsem Vám vydal, co jsem přijal od Pána!" Jinému se neprotivím." Po něm starý Jan Šárek: „Žádám ve své víře umříti a při ní zanechán býti, pokud jináče vyučen nebudu a lepší cesta se mi neukáže; neboť nechci býti jako ti, kteří dva i třikráte ve víře se obraceli." Čelila tato slova proti městskému richtáři Frankovi. Burian Čulík pravil: „V čem jsem zrostl, v tom chci zůstati na náklonku svého života, a žádám, aby páni patres tuto sentencí k sobě ráčili přijíti, a mne při tom zanechati." Pavel Horyna oznámil, že víře podobojí se naučil od kněze panem arcibiskupem svěceného, a v ní že žádá zůstati. Václav Donat: „Ve své víře jsem zrostl a jsem vychován: kdo do konce setrvá, spasen bude, a proto od ní neupustím". Nejmladší konšel Jeremiáš Spira ležel v nemoci a nebyl tudy vyslýchán. Potom došlo na obecní konšely, z nichž Jakub Večán takto vyznal: „Ve své víře chci zůstati až do smrti a v ní před soudnou stolicí Boží státi; nechci jiné činiti, než co mi Bůh uložil, a v čem jsem zrozen a vynaučen, v tom chci zemříti." Ostatní tři, Jan Moravec, Havel Hruška a Tomáš Červenka vyjádřili se, že proti přijímání pod jednou býti nechtí, budou-li v tom vynaučeni. V podobném smyslu mluvil i mistr Václav Jiří Kolumban, zvolený mluvčí za všecku obec. Na to páni páteři ohlásili, že o nešpoře chtí důvody na artikule jejich kázati, jednomu každému to předkládati a v tom je tvrditi; proto aby pilně do kostela chodili. K tomu doložil pan Gryzl, že jest to jistá vůle JMC., aby do času sv. Trojice (25. května) všichni katoličtí byli; poněvadž

do toho svátku jest krátký čas, tedy aby hned zítra na kázání choditi začali. Když pak Pavel Velimský, richtář obce Zálabské, namítal, že pro soldaty není možno ve všední dni na nešporní kázání choditi, pravil hejtman, že soldat nikomu v návštěvě kostela překážeti nesmí pod přísným trestem. Ku konci uznal hejtman, že v celé obci není zatvrzelejších lidí nad oba bratry Večány, a s pány pátery opustil shromáždění. Potom primas Jaklin ohlašoval, že městský pan richtář Frank s katalogem u dveří kostela státi bude, a kdo do kostela nepřijde, ten že dá pokutu k záduší chrámu svat. Bartoloměje. Na sv. Ducha aby všecka obec šla za primasem k oféře, a tu každý aby obětoval, čím ho Pánbůh naděliti ráčil. Po té všecka obec propuštěna, jen oba Večánové, Šimon a Jakub, tu ponecháni a do dusíku ve sklepě radnice odvedeni; klíče vězení k sobě richtář vzal. [1]) Trpěli oba bratři za to, že naprosto a slovem odhodlaným odepřeli, přistoupiti k církvi katolické, a pan Gryzl obávaje se, aby chování jejich nebylo jiným na příklad stálosti ve víře sděděné po otcích, chtěl přísnějšími prostředky odpor jejich zlomiti. Poslal také bez prodlení zprávu o nich ke komoře královské do Prahy, odkudž 16. května došel rozkaz, že měli propuštěni býti z vazby pod tou výminkou, aby z města nevycházeli. Stalo se tak, ale dáno jim na hrdlo silné ubytování vojska, takže Jakub Večán musil vojáků i vojaček do 20 hlav stravovati i pivem opatřovati. [2]) Dne 21. května prosil Jakub, aby mu várky piva puštěny byly, poněvadž tak veliký náklad na vojáky nezastane; než odpověděl mu primas, že se tak stane, až katolickým bude. Podobá se, že bratří Večánové, jsouce o svobodě, překáželi v práci obou missionářů jesuitských, tvrdíce sousedy své v odporu proti nim, neboť již 27. května vyšlo nařízení z komory královské, aby oba byli zase vězením opatřeni do dalšího rozkazu. Jakmile o tom zvěděl Jakub Večán, uprchl z města a skrýval se někde ve vsi; manželka jeho Dorota s dítkami svými zůstala však v městě a snášela ubytování vojenské dále, omlouvajíc muže svého, že odešel za obchodem.

[1]) Radní protokoll E 28 k 9. květnu 1625.

[2]) Tamže k 16. květnu.

Dne 14. května v sezení městské rady spisovány byly všecky dluhy, kteréž město sdělalo od r. 1618, aby ten spis byl pak podán panu podkomořímu zároveň s vypsáním všech nedostatků, těžkostí a tužeb vší obce. Na tu práci byl pozván mistr Štěpán Prunnar, někdejší radní písař a pak konšel kolínský, té doby zbaven jsa všeho veřejného působení. Tu když byli shromáždění v plné práci, vešli k nim oba páteři jesuité a zvali všecky přítomné ve jménu císaře, aby k příštím svátkům svatodušním po katolicku vyznali se z hříchu svých a šli ke stolu Páně. Na den sv. Trojice pak měli rovněž učiniti starší z obce. Potom učinili důtklivé napomenutí, aby páni konšelé a starší pilně chodili na kázání, jiným na dobrý příklad, tak aby dokonale se poučili ve víře katolické. „My", tak skončili řeč, „zůstaneme zde do cíle nám od vrchnosti vytčeného a do vůle JMC.; nového nekážeme nic, a pokud by kdo přijíti chtěl k nám na soukromé poučení, zůstáváme vždy volni každému". Jimž odpověděl Daniel Hyttich takto: „Jest nám povolena od JMC. lhůta čtyř měsíců; do té doby počkám a rád se dám poučiti." Po něm promluvil i mistr Prunnar, řka: „Srovnávám se na všem s otci svatými, jakož jsem poučen skrze jejich koncilia Nicenská a sjednocení od apoštolů přijaté, na kterých své spasení zakládám. Než při přijímání podobojí žádám zanechán býti, neboť fides (víra) musí býti patrná. Páni patres ráčili oznámiti, že chtí poučovati ve víře z písma svatého; i rád chci do kostela choditi a vyučen býti, neboť vstávaje lehaje prosím Pánaboha, aby neráčil ducha svatého ode mne odnímati". Po té ho patres napomenuli, že jest potřebí poslouchati církve svaté; k čemuž přivolil mistr Prunnar, ale také hned doložil z písma svatého, řka, že církev jest nevěsta Krista Pána, kterýž jí zanechal tělo své, aby se jedlo, a krev svou, aby se pila od vyvolených v církvi jeho." Na to připomenuli kněží z šesté kapitoly sv. Jana a z listů sv. Pavla, že kdož nejmenší částku kalicha přijímá aneb způsoby chleba nejmenší částku, živé tělo Krista Pána jí a živou krev pije. K tomu odvětil mistr, že Kristus Pán imperative řekl: „To čiňte na mou památku!" Jesuité zase namítali, že to Kristus promluvil k apoštolům a nikoli

ke všemu lidu, a že do dnešního dne kněží u oltáře obětují a to činí na památku Krista Pána. Ale mistr Prunnar ještě se nevzdal a řekl: „Zvěstují-li kněží smrt Páně ceremoniemi, tož i laikové zvěstují památku Krista Pána, když přijímají tělo svaté i krev svatou.“ — — — —

Po té již patres mistrovi neodpovídali a spíše ostatní konšely napomínali, aby o svátcích šli ke zpovědi; ale všichni odpírali, všelijak se vymlouvajíce. Burián Čulík pravil, že sic ničemu se neprotiví, ale na stará kolena že víru svou měniti nemůže, v tom aby mu páni za zlé neměli. Starý Šárek se vymlouval, že to nové učení tak rychle chápati nemůže; obě víry prý jsou sice svaté, ale v té své že žádá umříti. Martin Pokorný dokonce obracel list na oba jesuity, řka, kdyby oni měli od své víry ustoupiti, tu že by také žádali za rozmyšlení, a tak že i on chce lhůty 4 měsíců císařem dané užiti. [1])

Vysvítá ze všeho, že kázáni obou páterů bylo bez účinku jak u konšel tak u sousedů. Již 16. května napomínal primas Jaklin všecky shromážděné sousedy, aby rychle k církvi katolické přistoupili, sice jestli sobě co smyslí, že bude nucen, vůli JMC. naplniti a příkřeji s nimi naložiti, žádaje, aby mu to jinak za zlé neměli. Dne 19. května opět svolal obec, a káral všecko shromáždění, že nikdo na poručení JMC. nedbá, katolickým býti nechce, k pánům páterům na vyučování nechodí; i napomínal všecky sousedy, aby jen k víře katolické přistoupili, tak aby se vědělo, že jsou JMC. věrní poddaní; dále zvěstoval, že kdo nejsa katolický, proti zákazu bude pivo vařiti, tomu že pivo bude pobráno. [2]) Ve středu, dne 21. května vešli oba jesuité, provázeni panem Gryzlem, opět do zasedání rady a vyzývali konšely, aby do nejbližší neděle sv. Trojice šli ke zpovědi a stolu Páně, poněvadž jest tak vůle JMC. Ale odpovědi konšelů byly rozhodnější než prvé. Daniel Hyttich pravil, že do neděle nemůže býti z bludů vyveden, a žádal delší lhůtu na zdravé rozmyšlení. Jan Krumpolc se opovídal, že tělem a statkem v poddanosti JMC. zů-

[1]) Radní protokol E 28 k 14. Mai 1625.
[2]) Tamže k 16. a 19. Mai 1625.

stává, ale nechť že se s ním děje cokoliv, tak chce umříti, v čem jest zrozen a vynaučen. Se stejnou odhodlaností opovídali Salava, Pokorný, Donat, Šimon Večán a Jan Šárek. Horyna se ohlásil, že s náboženstvím katolickým se srovnává, ale od kalicha že neustoupí. Konšel Václav Bystrský, známý jinak pro svůj ostrý jazyk, prohodil s úštipkem, že raději bude soldatem, pak že náboženství katolickému lépe porozumí a se vynaučí.

Narážka tato týkala se chování vojáků v městě ubytovaných. Čím houževněji měšťané při své víře setrvávali, tím krutěji zacházeli s nimi oni Charvaté Marradasovi, zvyšujíce požadavky své. Mikuláš Šultys z Felsdorfu maje u sebe lejtnanta Vinklhofera s paní a čeládkou jeho, té doby týdně již měl 22 zl. vydání s nimi, a podobně naříkali i jiní sousedé, a zvláště na to toužili, že vojáci koně své vhánějí na jejich louky a tak velikou škodu činí. Z té příčiny vyslali konšelé k lejtnantovi mistra Kolumbana, který trochu německy uměl; a ten ho prosil za ušetření sousedů; leč pan Vinklhofer krčil ramenoma a pravil: „Utíkejte se kam chcete, já jinak činiti nemohu; neplníte vůli JMC., a proto tím sami jste vinni, že u vás vojáci ložírují, a to víte, že vojáci a koně jejich větrem živi býti nemohou!“ Mezitím nabyli konšelé jisté vědomosti, že kníže Lichtenštein vydal sazbu, dle které vojákům potřeby jejich mají prodávány býti, a sice libra masa po 4 krejcařích, libra másla po 10, pinta piva bílého po 2, čtvrtce soli po 30, čtvrtce krup po 24, čtvrtce pohanky anebo krupice po 28, hrachu po 22, libra svíček neb mýdla po 10, nová podkova po 9 krejcařích. Tu odebral se k žádosti městské rady mistr Kolumban opět k lejtnantovi a žádal ho, aby na smluvených 138 zl. týdně přestal, neboť prý ona sazba knížetem vydaná patrným jest důkazem, že se vojáci na svůj groš stravovati mají. Než lejtnant ho odbyl zkrátka, řka: „Nejsem povinen, dle toho patentu se chovati, dokud vůli JMC. nenaplníte a katolickými nebudete. Ten patent svědčí jen katolickým lidem; vy katoličtí nejste a nemůžete ho užiti. [1])

[1]) Radní protokoll k 23.—28. Mai 1625.

Dne 27. května primas Jaklin opět svolal obec na radnici, ale sousedé sešli se toliko ve skrovném počtu, z čehož primas zle se hněval a pravil, že ti neposlušní by zasluhovali, aby od obce puzeni byli; páni konšelé že tu na radnici musejí seděti, obecní dobro vyhledávati, za to ale že zakoušejí pomluvy od sousedů. Potom ohlásil, že všichni, kdož neodvádějí kontribuci týdenní, do šatlavy dáni budou; dále předčítal patent knížete Lichtenšteina, že nemá nikdo na své grunty přijímati nekatolických nájemníků, tak aby jednosvornost ve víře zachována byla. Na konec ohlašoval, že páni patres příští čtvrtek, dne 29. května, jakožto v den Božího Těla, konati budou průvod s velebnou svátostí po městě. Toho průvodu ať se účastní všichni sousedé podlé pořádku svých cechů, jak prý bývalo od starodávna, tak aby se vzdala Bohu čest a chvála a naplnila se vůle JMC. a pana arcibiskupa. Každý soused ať před svým domem staví máje a nastele trávy. Stolové kde státi a pacholátka školní při nich veršíky říkati budou, tomu nechť nikdo se neposmívá pod přísným trestem. Toto sdělení primasovo jest přijato mlčky ode vší obce. Potom vystoupil mistr Kolumban a podal zprávu, jak po dvakráte pořídil u lejtnanta Vinklhofera. Se zármutkem to vyslechli sousedé a prosili mistra, aby na novo šel k panu lejtnantovi a požádal ho za lepší kázeň u vojáků, poněvadž od tohoto regimentu Don Baltazarova nikde nemají takové soužení, jako zde v Kolíně. Soused Viktorin Pelhřimovský potom sdělil, že dne včerejšího stavěl se v domě jeho na nocleh pan kancléř nejvyšší (Zděnek Vojtěch z Lobkovic), jemuž na všelikteré utrpení města od vojáků žaloval; načež prý pan kancléř radil, aby se utekli k samému císaři, že sám se za ně přimluví. Tu se usnesla obec na tom, aby radní písař Matiáš Mazánek sepsal supplikací k JMC. za schránění proti vojákům a za delší termin k obrácení se v náboženství. Mistr Kolumban bez meškání se odebral k lejtnantovi s prosbou, aby vojáci jeho s lidem městským lépe nakládali. Pan Vinklhofer vyslyšev ho, pravil, že sám má lítost nad utištěním sousedů, ale že sám nic o své ujmě nečiní, nýbrž vše k rozkazům pana hejtmana Gryzle; ten že, jsa jeho vojenským kommissařem, jemu

rozkazuje a vojsku poroučí; chce-li si však město výše stěžovati, on že jim toho přeje. O nic lépe nepochodila deputace k panu Gryzlovi odeslaná; neb týž pán vymlouval se zase královskou komorou, odkud prý rozkazy přijímá.[1])

Neumíme pověděti, zdali slavnost Božího Těla ku spokojenosti páterů Chánovského a Raušara se vydařila; jisto však jest, že mezi obyvatelstvem městským zmáhal se duch odporu. Zajisté docházely zprávy o postupu dánského krále v Německu. Již v sezení rady dne 4. června káral primas Jaklin, kterak v městě mnozí špinavě promlouvají, že, nežli mine půl léta, katolickým prý hlavy dolů skákati budou; tu aby každý hleděl chrániti se trestu.[2])

Dne 8. června opět svolána všecka obec na radnici; vešel tam pan Gryzl a vida opět malý počet shromážděných, vyhrožoval všem, co z města utekli, že statky budou jim zabaveny. Potom učinil opětné ohlášení, že jest vůle JMC., aby všichni, obec i poddaní, v náboženství s JMC. se srovnali. Dále takto mluvil: „Mnozí o mně promlouvají, jako bych to vše, co vojska zde ubytovaného se dotýče, z moci své vlastní činil. Toho není; nižádný kníže pán nesmí jinak činiti, tím méně já, JMC. služebník nejmenší. Ti, kteří z Vás vysláni byli k panu lejtnantovi, mluvili před ním, abych prý tak sedlákům rozkazoval a nikoli měšťanům; než vězte, že já nerozkazuji, ale rozkazy JMC. oznamuji. Dále mám jistou vědomost, že Viktorin Pelhřimovský naváděl pana lejtnanta, aby sobě nedal ode mne poroučeti; proto nařizuji, aby pan richtář Viktorina, poněvadž zlehčil rozkaz JMC., ihned odvedl do vězení.“ Tu když richtář Frank, poslušen jsa rozkazu, Viktorina se chápal, vzešlo ve shromáždění nemalé reptání a konšel Daniel Hyttich volal, že nežli by podnikl takové soužení, raději odejde z města a zanechá všeho statku. Než pan Gryzl již byl zatím vyšel ze shromáždění, a primas sepsav jména všech nepřítomných, oznámil, že, kdo kontribuce nebude platiti, několik vojáků na hrdlo dostane na tak dlouho, až zaplatí.[3]) Pelhřimovský potom

[1]) Radní protokoll E. 28 k 28. Mai 1626.
[2]) Tamže k 4. Jun. 1625.
[3]) Tamže k 8. Jun. 1625.

odveden do dusíku, a teprv po třech dnech ke přímluvě primasově byl propuštěn.

Dne 11. června primas v sezení rady ohlašoval psaní úřadníků královské komory, kteří upomínali město o zaplacení zemské kontribuce a komorního platu; než konšelé na to odpověděli, že město živí vojáky a nemá obecních statků, a proto že platiti nemůže. Potom ohlásil primator Jaklin, že hned po zasedání rady bude shromáždění vší obce v radní síni. K tomu konci chodil prvé již richtář Frank a oba radní servusové a sezývali všecky sousedy. Ale všecka obec, jako by se umluvila, zůstávala doma, a nepřicházel nikdo na radnici. Posléze sami dva konšelé Daniel Hyttich a Jan Krumpolc, slyšíce vyhrůžky primatorovy, sami šli po městě i předměstích a napomínali sousedy k moudré povolnosti. Tito pak poslechli, ač neradi, a shromáždili se na radnici, k nimž primas promluvil s velkou důtklivostí: „Tuto neposlušnosť pánů sousedů ohlásím tam, kdež náleží. Však dobře vím, kterak byste rádi mě za hrdlo vzali. To na ten čas poroučím Pánubohu. Já, jestliže svolávám obec tak často, činím tak z poslušnosti k vyššímu rozkazu.“ Po chvíli vešel do shromáždění gubernator Gryzl, za ním páteři jesuité Chánovský a Raušar, pak velitel posádky lejtnant Vinklhofer. Tu pan Gryzl vší obci připomenul, že jest to jistá vůle císaře Ferdinanda a rozkaz královské komory české, aby všichni sousedé přistoupili k náboženství katolickému. Kdož by v tom odpíral, ten bude k tomu přinucen vězením, tak aby se naplnila vůle Jeho Milosti Císařské. [1])

Vyhrůžka tato minula se s účinkem, ba sousedé nyní napořád od města utíkali, skrývajíce se v zátiší odlehlých vesnic, aby tam obratu věcí se dočekali; v městě zbyli jen 24 sousedé. V té příčině vydala královská komora česká již 6. června 1625 dekret, aby statkové sběhlých sousedů odhadnuti a skonfiskováni byli.

Běhy válečné nabývaly zatím vždy vážnější povahy. Král dánský Kristian II. postupoval vojensky v Německu severním;

[1]) Radní protokoll E 28. k 11. Jun. 1625.

Hrabě Mansfeld sbíral ve Vestfálsku za peníze francouzské i hollandské silné vojsko k tomu cíli, aby dobyl Čech a tu panství Fridricha Falckého obnovil; v Litoměřicku spůsobil lid sedlský nebezpečné povstání proti císaři, podobně i v Rakousích horních vzbouřili se sedláci pod Štěpánem Fadingerem, a sedmihradský kníže Gabriel Bethlen, dávný nepřítel císařův, zase byl vojensky vzhůru. Tu bylo též císaři Ferdinandovi II. činiti rázná opatření válečná, a český pán Albrecht z Valdšteina, kníže fridlandský, sbíral pro něho na Moravě, v Čechách a Frankách velikou armádu, kterouž za léta r. 1625 soustřeďoval v jižních Němcích.

V Kolíně zakoušeli měšťané od těchto pochodů vojska mnohé nepříležitosti; v měsíci červenci téměř každý den tam noclehovaly menší sbory vojenské, vymáhajíce stravu, fedruňk peněžitý a přípřeže. Za to užili měšťané polehčení na jiné straně. Dne 4. července již Chorvaté Marradasovi měli povel, aby zdvihli se z města a vytáhli na povstalé sedláky. Lejtnant jejich, Kašpar Melichar z Vinklhofu, oznámil u městské rady, že nedostal od sousedů smluvených peněz za posledních 25 dní, a žádal, aby takový dluh 462 zl. byl mu zaplacen bez meškání, sic jinak že bude sobě toho dobývati pleněním. Z toho vzniklo reptání v městě; měšťané, jichž se týkalo ono upomínání, tvrdili, že na vojáky vydali se ze všech svých peněz, a nyní že nic nemají, leda by jim pan lejtnant chtěl hlavy bráti. Ve shromáždění obce, kteréž bylo odbýváno v té příčině, všichni sousedé se vyjádřili, že vojáci více jim pobrali, než oněch 462 zl., jež pan lejtnant za obcí sobě počítá. Tu konšelé obeslali na radnici starší obce židovské a žádali na nich, aby na zaplacení pana lejtnanta peníze obci zapůjčili. Leč oni se vymlouvali, že prý jest kolínským židům na každý týden 200 tolarů do královské komory odváděti; nad to prý každý žid, co peněz pohotově měl, nakoupil za to plátna a koření, a nyní, když pro nepokojné časy nikam na trhy jezditi nesmějí, nemají odkud peněz těžiti; také odvolávali se na císařské privilegium své, dle něhož od všech platů na vojáky byli osvobozeni. Však když jim konšelé pohrozili, nedají-li aspoň 100 zlatých do večera, že škola jim zapečetěna bude, tu se židé nutili a půjčili

sto zlatých. Dne 5. července pak to vojsko z města odešlo k Č. Brodu, pobyvši v Kolíně 16 neděl. Za ten čas vybrali na obci 2116 zl., a pro své koně 1534 korců ovsa, kromě toho, co u sousedů protrávili.[1])

Té doby také přestalo na delší čas nucení k víře katolické, čili, jak v Kolíně tomu potupně říkali, „přehánění k víře pod jednou", a oba jesuité, Chánovský a Raušar, zároveň s Chorvaty Marradasovými odešli z města. Tu vraceli se mnozí měšťané, jako Mikuláš Šultys a Jakub Večán, z úkrytu svého opět do města k rodinám svým, aby hojnou tenkráte úrodu polní sklidili. Však obecní hospodářství vždy zůstávalo ve psí, nájemnická a podružská daň se nescházela, a nezbývalo, než uložiti na sousedy mírnou obecní sbírku. Dne 6. srpna byla obec shromážděna, a čteno tu nařízení královské komory, aby z krajské kontribuce, tak jak od roku 1620 se scházela, bez odkladu počet vydán byl, a komorní platy zadržalé aby ihned odvedeny byly. K tomu dána odpověď, že počet z kontribuce nelze vydati, neb nikdo nemůže prý to pamatovati, kam se co podělo, poněvadž obec neustále pěchotu i rejtharstvo vychovávala a tím byla ochuzena. Rovněž že komorní platy složeny býti nemohou, neboť prý statky obecní jsou zabaveny, a sbírka nemůže býti sousedům uložena, poněvadž se jim várky piva zapovídají. Jen tři sousedé, co katoličtí jsou, ti že vaří, a ostatní na to smutně hledí; k tomu že jest velký počet domů prázdných, a není, kdo by z nich platil.[2])

K těžkostem všelikým přidružil se ještě prudký mor. V Kolíně propuknul již v únoru 1625, a zachvacoval své oběti tak náhle, že lidé domácí i přespolní na ulicích k zemi padali, pod loubím i na dláždění leželi a vzduch kazili; zřízenci obecní sotvy stačili odnášeti je do nemocnice u sv. Jana. Z jara ta rána ulevila, ale v srpnu objevila se opět s velikou prudkostí. Konšelé tu činili obyčejná tehdáž opatření; nařídili obecné čištění ulic i vynášení hnojů z města, napomenuli sousedy, aby nenosili mrtvá těla odkrytá ke hrobu; potom kázali, aby

[1]) Radní protokoll E 28 k 4. Jul. 1625.

[2]) Tamže k 6. Aug. 1625. Oni tři katolíci byli Martin Frank, Zachariáš Zloch a Jan Krška.

mrtvoly v zavřených rakvích sneseny byly denně vždy v určitou hodinu do rinku, tu aby pan bakalář školní s žákovstvem pohřební písně zazpíval, a potom měly rakve najednou na hřbitov odneseny a pohřbeny býti. Jako jindy, tak i nyní obviněni byli židé, že tu nákazu do města zavlekli; proto obeslal primator Jaklin dne 29. srpna starší z židů, a stížil jim, že židé svých nemocných mezi sebou netrpí a do domů křesťanských je dávají; i zakázal, aby židé z ulice své vycházeli a po městě se toulali. Mor potom trval do jara roku 1626, a za ten čas umřeli městští sousedé Zachariáš Zloch, Viktorin Pelhřimovský, Jakub Velvarský, Jakub Tatecký, Matěj Lonek, Jan Purkhart Olomúcký bradýř, Jonathan Fulnecký švec, Jan Payer od modré hvězdy; z lidí nájemných umřeli rytíř Václav Ladislav Mírek z Solopisk, paní Alžběta Cecingarova z Semechova, varhaník Melichar Beem, Melichar zámečník od hodin a j.

Během měsíce září pokoušeli se Kolínští o to, aby jim zase várky piva puštěny byly, a v té příčině poslali konšela Václava Bystrského do Prahy, aby s presidentem královské komory o to jednal; ale konečně došlo vyřízení, že jen katoličtí sousedé vařiti smějí. Dne 5. října svolal primas všecku obec a přednesl rozkaz komory královské, aby všecka kontribuce, co za prvou polovici r. 1625 placena býti měla, ihned odvedena byla. K tomu odpověděli sousedé, aby poslána byla do Prahy deputace s prosbou za slitování. Dále oznámena vůle císaře Ferdinanda, aby na ukrácení hněvu božího denně třikrát k modlitbě s věže se vyzvánělo, a sice ve 12., 17. a 24. hodinu (t. j. v 6 hodin ráno, 11 hodin před polednem, a v 6 hodin večer) a posléze aby všichni sousedé a obyvatelé k víře katolické přistoupili. Dne 8. října vydán jest od královské komory zatykač na obec kolínskou pro 1000 kop míš. zadržalého komorního platu. V té příčině opět a opět byla obec svolávána, však na ničem se neusnášela, odpovídajíc, že obecní statky jsou zabaveny, a sousedé znuzelí jsouce, nemají odkud platiti. Jediné, co učinili, bylo, že na zadržalou kontribuci vojenskou poslali do královské komory 300 zl. a že dali od dvou osob rytířských, Karla Přebozského ze Zásmuk a

Zigmunda Naxery z Rovného pod věrou a duší všecky své náklady na vojsko usvědčiti, tak aby to vydání s povinné kontribuce bylo sraženo.

Když rok 1625 chýlil se ke konci, obnoveno bylo dílo katolické reformace v městě Kolíně. Povstání sedlské bylo zatím od císařských vojů potlačeno, a do 40 zajatých povstalců odvedeno do Litoměřic, Žatce a Vídně na potrestání. Bylo tedy zase s dostatek vojska po ruce jako prostředek donucovací. V Kolíně tušili již ku konci listopádu, že nastal jim nepříznivý obrat, a mnozí sousedé tu měli na spěch, aby opatřili se řádným vysvědčením o poctivosti svého zrození a manželského snětí, tak aby podlé potřeby mohli se usaditi v cizině a tak ujíti nátlakům ve víře.

Vánoční svátky počaly pro kolínské měšťany smutně. Vešel totiž do města četný sbor vojenský, vybraný z rozličných pluků a praporců, a ten lid ubytován jest po domích na veliké soužení hospodářů. Dne 29. prosince svolal primator Jaklin všecky sousedy na radnici a na místě gubernatora Gryzle, jenž churav ležel na zámku, předčítal rozkazy s hůry došlé. A sice, aby nikdo neskrýval u sebe predikantů (tak již říkalo se knězím evangelickým) a jiných bouřlivých lidí, kteříž brojí proti náboženství katolickému a novou rebellii obmýšlejí. Sousedé a obyvatelé aby v neděli a svátek nescházeli se na pálené, zanechali čtení epištol, evangelií a výkladů písma, raději aby naplnili vůli Boží a císaře pána. Dále pustil na sousedy pohrůžku, poněvadž kontribuce za rok 1625 není zaplacena, že do Čech povolána bude císařská armáda z Němec, a těm, kteří nezaplatili, dáni budou vojáci na byt a stravu. Posléze primas kázal konšelům a sousedům, aby do nového roku, tedy do dvou dnů, přistoupili k víře katolické, sic jinak že pan gubernator těžším vyměřením přikročí na ně. A tu tázal se všech přítomných, co že mají v té příčině před sebou. Tu jedenkaždý z konšelů, maje odpovídati, žádal za delší lhůtu na rozmyšlenou, někteří za 3—4 dni, jiní za 4 neděle. Ale primator stízil jim tyto odklady, řka, že to ohlásí na zámku panu gubernatorovi, a s čím potom se potkají, to aby připsali jen na svůj vrub. Když pak se tázal vší obce přítomné, chce-li

katolickou býti, nastalo úplné mlčení a hrobové ticho. Toliko Jan Červenka kaprník po chvíli promluvil za sebe takto: „Při pravdě, kterou z milosti Boží jsem poznal, chci zůstati, a v tom sobě i jiným na Pánubohu utvrzení žádám!“ Významnou odpovědí na tento tichý odpor byla hrozná nezbednost a krutost, s jakou vojáci, po domech rozložení, nakládali s měšťany.

Druhého dne poslali konšelé k panu Gryzlovi na zámek obecního staršího Jana Kršku, katolíka, s prosbou, aby ty vojáky v městě bytující odtud vyzdvihnul, sic že by sousedé o kontribuci se starati nemohli; než pan Gryzl pravil: „Soldati nebudou odtud vyzdviženi, pokud všichni sousedé katoličtí nebudou, aniž lejtnant bez mého rozkazu odtud smí vyjíti. Lhůty na rozmyšlenou nemohu dáti než jeden týden. Kdo se k dobrému rozmyslí, ať se ohlásí u pana primatora; budou-li však sousedé se zdráhati, tím necht jsou jisti, že dva praporce vojska sem budou položeny, neboť sedláci již jsou skroceni. Na holá slova však nic neučiním, leč se mi každý zaváže svou ctí, že bude katolickým!“ Potom vysláni jsou z rady Pavel Horyna, Jeremiáš Spira a richtář Martin Frank k lejtnantovi od vojska s prosbou, aby při svých soldátech to nařídil, by se sousedy mírněji nakládali. Lejtnant je přívětivě uvítal a řekl, že by ani do města nebyl vtrhnul, kdyby za některými potřebami zde nemusil pobývati, a raději by dále táhl svou cestou, aby jen takového nabíhání na sebe neměl. Soldati že prý nejsou od jednoho praporce, a tudy nelze jimi dobře vládnouti. Nicméně slíbil lejnant, že půjde po bytech a soldaty napomene k pokojnému chování.

Dne 31. prosince svolána zase obec na radnici; i sešlo se všeho všudy jen 27 sousedů, ostatní majíce péči s vojáky v bytech svých, zůstali doma. Primas tu zvěstoval vzkazy pana Gryzle a napomínal, aby konšelé i všecka obec přistoupili k víře katolické. Učiní-li tak pod závazkem cti, pak ještě dnes vyjdou vojáci z města; zůstane-li však město v zatvrzelosti, přibudou k vojsku dva nové praporce a dojde po novém roce k vydání patentů císařských, a tu každý, na čem stojí, vezma hůlku, ze země vyjde a na věčné časy bude vy-

pověšen. Po takové hrozbě vyjádřili se Pavel Velimský, Jan Čulík, Matěj Brodský a Jakub Oliva, všichni ze Zálabí, že když jináče býti nemůže, k víře katolické přistupují. Vít Tejnecký a Jan Herzáně slíbili přistoupiti za týden, když jináče býti nemůže; Vavřinec Milčínský, Pavel Zvára, Šebastian jirchář a Jakub Černý slíbili do dvou neděl přistoupiti. Václav Vrkoslav pekař, že budeli moci do dvou neděl přistoupiti, že tak učiní. Havel Hruška a Adam Votka rybář, že půjdou k panu hejtmanovi a jemu odpovědí. Zajisté že ostýchali se veřejně ohlásiti své přistoupení k víře katolické. Martin Pelhřimovský kovář žádal za lhůtu tří neděl, Jan Žižka řezník za lhůtu čtyrnedělní. Petr Rzounek švec však prohlásil se, že zašlo mu řemeslo a nemá, čím by se obživil, a tudíž že k víře katolické nepřistoupí; rovněž rozhodně se vyjádřil zálabský soused Jan Chudoba krejčí, že chce v náboženství podobojí zůstati a zemříti. Posléze tázáni byli konšelé, zdali hodlají býti katolickými. Z nichž Jan Krumpolc, Šímon Večán, Jeremiáš Spira, Jan Šárek a Václav Donát švec odepřeli a zůstati žádali při víře podobojí. Ostatní však, Daniel Hyttich, Václav Salava, Václav Bystrský, Martin Pokorný, Burián Čulík a Pavel Horyna pravili, že půjdou na zámek k panu gubernatorovi Gryzlovi a zpraví ho jistou odpovědí. Jde na jevo, že panu Gryzlovi soukromě ohlásili své přistoupení k víře katolické.[1]) S tímto výsledkem však nebyl pan Gryzl spokojen, ježto byl příliš malý počet těch, kteří posavadním nátlakům povolili a k víře katolické přistoupili. Také mu bylo sděleno, kterak tito novokatolici jsou předmětem úštipů a potupných řečí, jaké vedli o nich sousedé evangeličtí. Z těch příčin svolal všecku obec ke dni 16. ledna 1626, a tu oněm posměvákům, jakožto zlým a bouřlivým lidem pod trestem hrdla zakazoval každé tupení katoliků, a napomínal je, aby spíše sami přistoupili k víře katolické. Zároveň nařídil, aby každý, když se zvoní na klekání, doma neb na ulici poklekl a se modlil. Těmto slovům pana Gryzle dán hned potom větší důraz, když posádka kolínská, tak jak byla položena do bytů

---

[1]) Radní protokoll E 28. k 31. Dec. 1625.

evangelických sousedů, jala se týrati své hospodáře tou měrou, až ozývalo se bědování po všem městě, a kdo mohl, utíkal z města do vsí. Tehdáž byl řezník Jan Šilhánek od vojáků tak zbit a ztýrán, až byl po všem těle jako jedna modřina, z čehož dlouho stonal a za léčení musil dáti bradýři 10 kop míš. Teprv ku konci ledna ten zlý lid vojenský vyšel z města.[1])

Zatím staral se arcibiskup pražský o řádné obnovení správy duchovní v Kolíně, tak jak osiřela po odchodu kněze Jana Glodomasta; za nového katolického děkana kolínského určil sedleckého cisterciána, patera Martina Ignacia Vodného, jemuž pro tehdejší malý počet duchovenstva ke správě přidělil též opuštěné fary na panství kolínském, a sice křečhořskou, novovesskou, ovčáreckou a starokolínskou, které odtud byly filialkami kolínského děkanství do roku 1682. O výživu děkanovu měl se starati pan Gryzl co gubernator města. Týž zamýšlel zprvu takovou starosť uvaliti na městský důchod, ale konšelé poukázavše k chudobě města, prosili, aby pan gubernator vykázal panu děkanu platy a deputáty z městského dvora špitálního, jejž byl r. 1622 zabavil a posud k zámku ho užívá. Tomu nemohl gubernator odpírati, a proto dne 13. února přišel do sezení rady a oznámil, že na výživu pana děkana vykázal něco peněz z důchodu dvora špitálního, a že osadníkům filialních far nařídil odvádění desátku. I žádal nyní, aby pan děkan v nejbližších dnech slavně byl installován. S ochotou se usnesli konšelé, aby pan děkan podlé starobylého způsobu byl uveden do domu farního a jemu na počest aby vystrojena byla slavná hostina. Opatovi sedleckému, který měl tu slavnosť říditi, měly za to dány býti tři tolary. A tak jest pater Vodný uveden k úřadu děkanskému o hromnicích r. 1626.

Mezitím pokračoval pan Gryzl v díle reformačním se vší rázností. Již 23. ledna oznámil shromážděné obci, že všechněm, kdož od statků svých odešli neb odejdou, zabaveny budou tyto statky k rukoum JMC.; mnozí pak pod fortelem prý s katolickými sousedy činí na spolek várky piva, a to že se zaka-

[1]) Radní protokoll E 29. k 11.—30. Jan. 1626.

zuje; posléze, že nekatolickým se zakazují řemesla, prodaje a handle. Paní Dorota Večánka a Salomena Šultyska, tázány jsouce, proč mužové jejich nepřišli, omlouvali jejich nepřítomnost, ježto prý jsou na cestách za obchodem. Leč pan Gryzl dal jim na rozum, že oba, nejsouce víry katolické, nemají vésti obchodů. Potom ohlásil, že městu propouští vybírání cla na mostě, tak aby ten most byl náležitě opravován. Připomenuli mu sice někteří konšelé, že dle privileje krále Jana z r. 1311 má dříví na opravu mostu dáváno býti z lesů císařských; leč on zhola tomu odepřel. Rovněž nechtěl tomu rozuměti, když byl žádán, aby ze zabavených lesů obecních vykázal něco dříví na vytápění radnice, šatlavy a školy. Teprv po 14 dnech kázal purkrabímu, aby dal několik vozů dříví přivézti na radnici.

Dne 8. února zase byla obec pohromadě, a pan Gryzl tu oznámil, že do města přijdou dva páteři jesuité, aby shledali, jaké knihy mají sousedé v domích svých. I velel konšelům. Václavu Salavovi a Pavlu Horynovi, staršímu Janu Krškovi a rychtářskému písaři Danieli Richtrovi, aby jdouce po domích všecky knihy brali a na radnici složili. Tu že se pozná, které knihy mohou býti vráceny a které mají býti spáleny. Dále četl dopis místodržitelského tajemníka, Pavla Michny z Prahy, z něhož bylo rozuměti, že do Kolína položen bude regiment pana Breynera na tak dlouho, až všichni sousedé s JMC. srovnají se ve víře. K tomu dodal pan Gryzl, že prý v městě jest nemálo těch, kteří jsou víře katolické na odpor, a proto že nyní chce slyšeti od jednoho každého, míní-li do zítřka býti katolickým. Strach před oním plukem Breynerovským byl veliký, neboť byl ten lid pro krutosť svou znám po všech vlastech. Proto ihned oznámili panu Gryzlovi starý Matouš Matule, Jiřík Vimberský a Lidmila koželužka, še přistoupí k víře katolické; ostatní žádali za chvilku strpení aby mezi sebou pohovořili. Po té chvíli ohlásil konšel Jeremiáš Spira, že pro dlouhou nemoc nemohl se vynaučiti v nové víře a prosil v té příčině za delší lhůtu. Tu káral jej pan Gryzl, řka, že nedbal na přátelská napomínání, a nejsa katolický, minulého podzimku vstoupil v nový sňatek manžel-

ský; posléze odkázal ho k pánům páterům, aby u nich vyhledával naučení. Potom povolán jest Václav Vrkoslav, pekař, a kárán, že již jednou slíbil přistoupiti k víře a neučinil tak. Kterýž když žádal za lhůtu do první neděle postní, hned byl veden do šatlavy. Jakub Mluvka, kožišník pod Labskou branou, slíbil přistoupiti zítra, budeli mu podávána druhá částka večeře páně. Jan Šárek slíbil přistoupiti v nejbližší neděli. Paní Dorota Večánka povolána a bylo jí řečeno, že statek jejího pána bude dnes zabaven, a chceli ona sama svého dílu užiti, že musí býti katolickou. Ona pak odpovídala slzavou prosbou, aby tak příliš nebylo na ni nastupováno, neboť prý nic nezavinila proti císaři. Rovněž pohrůžka šla na na paní Dorotu Lonkovou, že neužije podílu po svém muži, nebudeli katolickou. Ona pak pravila, že tu nevede ani handle ani živnosti, a dále že učiní, co budou činiti jiní. Po té povolán konšel Šímon Večán a tázán, co chce činiti, poněvadž přišlo zvláštní nařízení z místodržitelství o něm a jeho bratru. Odpověděl pan Šímon, že bratr jeho Jakub pro týrání od vojáků ušel z města; on sám že žádá lhůty do velikonoc, aby dal se poučiti od pánů páterů. I vzkřikl naň pan Gryzl: „Ani hodina lhůty Vám dána nebude!“ A hned kázal ho vésti do rathouzního dusíku. Podobně stalo se konšeli Janu Krumpolcovi, jenž řekl: „Císaři zůstávám věren do krůpěje krve, ale proti svému svědomí na jinou víru se nedám!“ Záporně odpověděl též Jan Procházka, mlynář, a dán byl do šatlavy; podobně i Pavel Červenka a Petr Rzounek, švec. Lukáš Zižka, řezník, zanechán při tom, že přistoupí, až jiní tak učiní; taktéž i Řehoř Strejc, sládek, a Vavřinec Milčínský, pekař. Paní pro tenkrát užili šetrnosti. Vdova Anna Maria Mládková pravila, že té nové víře se nenaučila a nemůže naučiti, a že to vše poroučí Pánubohu. Vdova Alžběta Tatecká také řekla, že tomu nerozumí, a pan Gryzl jí pravil: „Jděte tedy domů a budete naučena.“ Salomena Šultyska z Felsdorfu k otázce, kde jest její pán, a chce-li býti katolickou, odpověděla: „Nevím, kde jest můj muž, a sama bez něho nepřistoupím k jiné víře.“ Jan Šilhánek, řezník, sotvy vyléčený z ran, jež byl utržil od

vojáků, prosil za poshovění, ježto chce tento týden prositi pány pátery za ponaučení. Sousedé Jan Žižka a Pavel Zvára dali se omluviti nemocí. Po sousedech městských povoláni byli sousedé z předměstí Zálabského Z nich připověděli Adam Vocelka, Martin Havránek, Václav Hron, Kateřina, vdova mandléře Balcara Beytnera, Jan Dvořák, kovář, Jakub Muláček, Adam Votka, Alžběta Janátka a Matěj Pražák, že budou katolickými. Rozhodně odepřeli Karel Rambousek rybář, a Jan Valchář a oba byli dáni do šatlavy. Jan Chudoba omluvil se nemocí. Po nich voláni jsou usedlí na ostatních předměstích. Z těchto slíbili Mikuláš Neylink, mandléř, Šebestián, jirchář, Matouš Mračno, Pavel Jilva, hrnčíř, Jíra, pohůněk, Václav Lukavecký, kotčí, Jan Vorlíček, Matouš sléjféř, Václav Pechinger a Jakub Černý, že přistoupí k víře katolické. Leč Jan Čevenka, rybář, odpíral, řka: „Neučiním jináč, než jak jsem slíbil při křtu svatém; císaři sloužím tělem, Kristu pánu každým dechem!" A hned jest odveden do vězení. Jan Vokoun také odepřel, řka, že jest cizopanský, a Martin Pelhřimovský, kovář, žádal probůh za lhůtu tří neděl, a oba byli uvězněni. Ženám Koudelkové, Křepelové, Izrahelce, Noskové a Fechnerce, ač odporovaly, popřál pan Gryzl na ten čas poshovění. Na konec pan Gryzl nařídil sepsání a odhad statků měšťanů sběhlých a k té práci volil Daniele Hytticha, Martina Pokorného, richtáře Martina Franka a mladšího písaře radního, Jiříka Šebestiánova; starší písař radní, Matiáš Mazánek bakalář, nedlouho před tím uprchl z města.[1])

Dne 13. února přednášel primator Jaklin v zasedání městské rady dotaz pana gubernatora Viléma z Vřesovic z Kutné Hory, zdali toto město již jest katolické. Tu povoláni byli uvěznění konšelé Jan Krumpolc, Šímon Večán a Jeremiáš Spira ze zadní světnice rathouzní, kdež seděli od pěti dnů, a primator tázal se jich, jak že se rozmyslili v tom arrestu, a zdali chtí ke svaté zpovědi jíti a svátosť oltářní přijímati

[1]) Radní protokoll E 29 fol. 31 a násl.

pod jednou, dříve než na ně přijde co horšího? Tu odpovídal pan Krumpolc, že za týden přistoupí na jisto, a žádal probůh, aby ta lhůta od pana hejtmana mu byla povolena. Za to káral ho primas, řka, že měl lhůtu půldruhého léta dosti dlouhou. Pan Šímon Večán vypravoval, že byl u něho včera pan páter a jej už vyučil, i sliboval nyní na svou čest, že bude katolickým, jen když užije lhůty jednoho téhodne. Leč nebyla mu povolena. Jeremiáš Spira pravil, že včera panu páterovi slíbil býti katolickým, ale až za týden. To pak vytýkal jemu primas Jaklin za daremnou výmluvu, a hned poslal na zámek zprávu o všech třech. Současně vyslán jest městský richtář do šatlavy k devíti tam uvězněným sousedům, aby je napomenul, by v čas rozmyslili se k dobrému. Týž brzy se vrátil s odpovědí, že vězňové žádají lhůty do tří neděl. Posel do zámku vyslaný vrátil se s rozkazem od pana Gryzle, aby všichni, co pro víru byli ve vězení, byli o svobodě propuštěni. Toho použil pan Šímon Večán a utekl z města, aby se vyhnul dalšímu nucení, kdežto Jan Krumpolc a Jeremiáš Spira přistoupili k víře katolické. Který to byl kněz, jenž je poučoval u víře, zdali to byl děkan pater Vodný aneb pražský jesuita pater Čechiades, který tehdáž v příčině revisí knih zdržoval se v Kolíně, neumíme říci.

Další krok v persekuci evangelíků učinil hejtman Gryzl tím, že třem vdovám víry evangelické, staré Elišce Payerce v domě Kartákovském, Anně Marii Mládkové a Anně Pelhřimovské, dal zapečetiti hostinskou jejich živnosť a zakázal jim prodej vína a piva. Dne 18. února dal sepsati a odhadnouti statky sběhlých měšťanů, Šímona a Jakuba Večánů, Mikuláše Šultyse z Felsdorfu, Matěje Nováka, mistra Štěpána Prunnara, Jana Dupáčka Lomnického, Matiáše Mazánka, Jana perníkáře, Martina Žitavského, Kašpara bednáře, Šímona Bohdalovského a Jana Tichého. Statky ty sepsané měli spravovati čtyři měšťané, domy měli pronajímati katolickým lidem, role obstarávati a čistý z nich výtěžek odváděti do zámeckého důchodu, a to na tak dlouho, až by oni sběhlí se navrátíce přistoupili k víře katolické. Dne 22. února splnila se pohružka pana Pavla Michny, neboť od Čáslavě přitáhl do Kolína celý pluk Breynerovský; v městě položil se praporec toho lidu, jemuž

velel kapitán s několika důstojníky; ostatní položili se do Starého Kolína a vůkolních vsí, kdež páchaly velké škody.[1]) Téhož dne psal pan Michna do Kolína, že ten lid dříve nebude odvolán, dokud hejtman Gryzl a pan děkan nedají vysvědčení, že město Kolín na cele přistoupilo k víře katolické.

Četná posádka vojenská byla měšťanstvu kolínskému přetěžkým břemenem. Již dne 26. února poslal kapitán svého písaře na radnici se vzkazem, že pro sebe a officíry ostatní žádá na obci pro každý týden 90 tolarů. na den pět korců ovsa a všecko vychování; dále aby každý hospodář své vojáky, jež má na bytu, vychovával k úplné spokojenosti jejich. Jemuž konšelé odepsali, kterak mají dobrou toho vědomosť. že na vychování toho pluku vychází kontribuce na penězích a obroku ze všeho kraje Kouřimského, a tudíž že žádají laskavého ušetření pro chudou a znuzelou obec. Kapitán toho psaní nepřijal, řka, že neumí česky. Když pak ten list byl mu přeložen na jazyk německý, hněval se velice z jeho obsahu, pokládaje to sobě za urážku, aby tak bídně a nuzně tu měl býti chován, a doložil, že neopustí od svého požadavku, kdyby i sám císař pán proti němu dekretoval. Odtud choval se lid jeho v městě s takovou nezbedností, až bylo všude plno nářku a bědování. Co příklad hrabivosti těch vojáků jest zachována písemná paměť, že jednoho dne vedrali se mocně do sirotčího domu po Cyprianu Volyňském v ulici Kouřimské (č. 12), úřední pečeť strhli od sklepa, kdež složeno bylo množství sirotčích svršků, zvláště šatství a nádobí z cínu a mědi, a tu pobrali, co se jím líbilo, aniž sám pan Gryzl jim mohl brániti.[2])

Tu konšelé, znajíce příčinu, proč to vojsko položeno bylo do Kolína, pospíšili, aby sami urychlili dílo katolické reformace. Dne 7. března dali vytroubiti po městě rozkaz královské komory, že za šest neděl třikrát provolávána budou jména všech sběhlých, a kdyby tito se nenavrátili, měly statky jejich připadnouti komoře královské. Dne 11. března povolány byly na radnici všecky vdovy, též manželky sběhlých sousedů a napo-

[1]) O té pěchotě v St. Kolíně píše též Dačický II 269.

[2]) Svědectví Pavla Horyny ze dne 16. Jan. 1652 ve knize purkmistrské F5.

[illegible]
pak Mari. K[illegible]
[illegible]
Maří[illegible] za[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
kova [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
Jak[illegible]
[illegible]
a [illegible]
[illegible]
Týž [illegible]
Stará [illegible]
posud [illegible]
můcka. [illegible]
Žatecka. [illegible]
ková a Ju[illegible]
ať prý nerozum[illegible]
byly hned [illegible] A[illegible] M[illegible]
tomu novému [illegible] M[illegible] H[illegible] a Ma-
ruše Spudilka. A[illegible] Z[illegible] Saki
z Bohúňovic, prav[illegible] zase
ji dám, a toho [illegible] zřavila." Paní
Marianna P[illegible] z R[illegible] sestra [illegible] bratru
Večánů, plakala a [illegible] nerozumím! Ne-
mohu toho učiniti! H[illegible] H[illegible]

Všech těch pěti [illegible]
richtář Frank a [illegible][1]

Dne 18. března [illegible]
v nepřítomnosti [illegible] Václav
Bystrský, všichni [illegible]

---

[1] Radní protok[illegible]

napomenuti k přijetí víry katolické. První volán Jan Felber, šenkýř u pana primatora, a řečeno mu, že jestli katolickým nebude, do tří dnů z města odejíti musí. I slíbil rukou dáním, že do dvou neděl přistoupí. Podobně slíbili Krištof Izlbacher rukavičník, Martin truhlář, Jan Jančura, Jan Němců, Jindřich Lukavecký kotčí, Krištof Cvrkal krejčí, Jakub Mřeněk, Martin Zajíček, Jonáš Salin sedlář, Anna zámečnice a paní Kateřina, chudá vdova po rytíři Janu Dobešovském z Malenovic. Jenom Hanuš německý kožišník odepřel, řka, že půjde raději na grunty svého pána, hraběte z Vrtby, začež dostal rozkaz, aby do dvou neděl se vystěhoval. Po takovémto účinku as přesvědčili konšelé pana Gryzle i pana děkana, že mají upřímnou vůli, přivésti celé město na víru katolickou; neb v druhé polovici března byl ten praporec pluku Breynerova z města odvolán a jinam položeň, a tak město si zase odtuchalo.[1]) Tehdáž konšel Šímon Večán vrátil se ke statku svému a přiznal se k víře katolické.

Však nemohlo býti jinak, než že většina těch, co k víře katolické přistoupiti slíbili, nemínili to opravdu, a že povolivše okamžitému nátlaku, přece v srdci jen evangeliky zůstávali a na příznivý sobě obrat v běhu válečném očekávali. Nejbezpečnější toho znamení bylo, že napořád málo lidí do kostela chodilo, z kteréž příčiny pan Gryzl vedl stížnost na městského richtáře Franka, že prý v úřadě svém jest nepilný a nekatolických náležitě nestíhá; a 20. března nařídil jemu, aby všecky nekatolické zatknul a do šatlavy odvedl. Téhož dne žádal, aby konšelé všecky podruhy obeslali a k přijetí víry katolické přinutili. Leč proti tomu dáno panu hejtmanovi na uváženou, že podruzi jsou lidé neosedlí, kteří by mohli obci zle sloužiti a jí se mstíti; kdyby z města odešli, jinde prý by je přijali, a v čase žní nebylo by dělných rukou.

Dne 27. března byla zase obec pohromadě a ohlášena jí nová zemská kontribuce sestiměsíční, a čteno bylo písemné napomenutí od pana Gryzle, aby ti, kdož jestě katoličtí nejsou, připovědi své zadost činili, k stolu páně se strojili a vůbec

---

[1]) Radní protokoll E 29 k 18. Mart. 1626.

k službám božím ve větším počtu chodili. Dne 7. dubna, v úterý po květné neděli, nařídili konšelé, aby k příštímu hodu velikonočnímu všecko bláto i všecky hnoje z města a ulic byly vyklizeny. Tehdáž také konšelé, strojíce se pospolu jíti ke zpovědi a večeři páně, mezi sebou se smířili a hříchy sobě vespolek odpustili. Dne 17. dubna pak ohlásil pan děkan, že příští neděli bude počátek slavnosti milostivého léta, a tu aby páni konšelé a starší ve větším počtu šli k slavnému průvodu.

Posledního dubna r. 1626 zavítal do Kolína pan Matiáš Pregl z Brukersdorfu, hofrichtéř věnných měst, aby na místě pana podkomořího obnovil městskou radu; a tu hned druhého dne 1. máje potvrdil v úřadu primatora Jakuba Jaklina, a ostatními konšely jmenováni Daniel Hyttich, Jan Krumpolc, Václav Bystrský, Václav Sasin (měšťan novousedlý), Jeremiáš Spira, Jan Krška, Václav Salava, Šímon Večán, Pavel Horyna, Martin Frank a Martin Pokorný. Obecními konšely jmenováni Jan Šárek, Burian Čulík, Mikuláš Žiželický a Pavel Kozlíček; staršími z obce Matouš Matule, Jan Šilhánek, Havel Hruška, Matěj Brodský, Václav Bystřický tkadlec, Jan Kohout švec, Jan Komárek, Pavel Zvára mlynář, Adam Brandejský kovář, Vavřinec Milčínský, Ondřej Tichý a Sylvester Kratochvíle hrnčíř.

Nedlouho potom stalo se město Kolín svědkem popravy nad jednou rytířskou osobou. Byl to Jan Lipanský z Lipan, potomek české rodiny starožitné, jehož otec r. 1588 při válečné výpravě arciknížete Maximiliana do Polska co podplukovník upadl v zajetí Poláků a potom již zůstal v Polsku. Jan Lipanský r. 1625 dal se v Slezích najati k jednomu španielskému pluku, který někde v Čechách ležel; leč za tím plukem nepospíchal, ale potloukal se po Moravě a Čechách. Dne 15. dubna jda silnicí od Ronova ke Kolínu, potkal se s kolínskými židy, když se vraceli z trhu. I zastavil je, a velel jim, aby mu ukázali své průvodní listy; potom na nich žádal peněz s pohrůžkou a dobytou zbraní; oni však se nebáli, kord z ruky mu vyrazili, a jeho samého za hrdlo vzali, načež prý „on bandita vyňav pod pláštěm krátkou ručnici,

jednoho z nich, Šímona Semecha, syna Izákova, otce devíti dětí, zastřelil a tak nevinnou krev vylil." Ostatní židé však se vraha pevně drželi, ruce mu svázali a ku právu města Kolína dodali. Když konšelé zvěděli, že ten vrah jest rodu rytířského, zaslali dotaz ku královské komoře do Prahy, odkudž 5. máje došla odpověď, aby Lipanského dali mečem stíti. Však téhož dne přišli do rady tři jizdní Chorvaté z pluku Don Martina Huerty, který právě v Hoře a Čáslavě zůstával, a žádali jménem pluku, aby onen Lipanský byl při hrdle zachován a z vězení propustěn. Jimž odpověděli konšelé, aby si toho pohledávali při komoře královské. Potom ti Chorvaté pouštěli řeč, že přijdou z Hory ve velkém počtu a Lipanského mocně osvobodí. Z té příčiny užili konšelé náležité opatrnosti. Když dne 8. května dostavil se v Kolíně kouřimský kat, a vrah na popraviště za pražským předměstím vyveden býti měl, tu nařídili konšelé, aby všichni šenkýři se ozbrojili a popraviště obstoupili. Podobně měl i richtář Herzáně a s nimi volení k tomu konšelé Martin Frank, Václav Bystrský, Šímon Večán, Jan Krška a Pavel Horyna v plném ozbrojení tam se dostaviti. Poprava potom vykonána beze vší překážky.[1])

V běhu katolické reformace měli zámecký hejtman Gryzl a primator Jaklin, jimž nyní též ostatní konšelé nápomocni byli, neustálé zaměstnáni. K měšťanům ve víře evangelické nejstálejším náležel mistr Václav Jiří Kolumban, zeť staré vdovy Payerky od zlaté hvězdy. Všemu nutkání k víře katolické vyhýbal se dočasným útěkem aneb dobrým úkrytem v městě. Koncem dubna 1626 dopaden byv městským richtářem u tchyně své, musil jíti na radnici a tam pod poctivostí slíbiti, že z města neodejde; to však mu nevadilo, že za několik dní opět utekl z Kolína.

Tu dal primator Jaklin manželku jeho zatknouti a do šatlavy uvrci na tak dlouho, ažby Kolumban se navrátil. Marně zaručovala se za ni matka její vším statkem svým, prosíc za její propuštění; ba spíše dostala zápověď, přijímati přespolní hosti do domu svého; teprv 15. května propuštěna jest Kolumbanová

---

[1]) Radní protokoll E 29. k 17. dubnu, 5. a 8. květnu 1626.

z vězení pod výminkou, jest-li nebude katolických lidí tupiti. Odpor té paní i matky její proti víře katolické byl tak vytrvalý, že o nich pan Gryzl podal zprávu ke královské komoře, odkudž když vyšel ostrý rozkaz na jejich stíhání, povolána jest 28. července paní Máŕa Kolumbanova na rathouz a vyzvána k přijetí víry katolické. Než opět rozhodně odepřela, a když ji richtář odváděl do vězení, ona se mu vytrhla a uprchla, a napotom dlouho se ukrývala. Však i jiné ženy dávaly svoji nechuť proti katolické víře na jevo. Dne 17. června podaly některé katolické matrony písemnou žalobu k městské radě na mnohé posměchy, které jest prý jim snášeti od některých žen, jakož jdouce do kostela, že pod loubím slýchají za sebou volání hokyň: „Vesměs tu s jednou dobře, a hned zase na obrátku jinak!“ Dne 17. července uvězněna jest na dva dni Kateřina Komárková, souseda z ulice zálabské, že prý po katolících volala posměšně: „In nomine patris“ a něco více.

Kolínský děkan, páter Martin Ignác Vodný, neměl ve svém úřadě náležité obživy a to pro nedbalosť a nešetrnosť pana Gryzle, který jsa v držení městských statků, zvláště zádušního dvora, o vychování duchovního správce měl se starati, však této povinnosti své na mále činil zadost. Proto páter Vodný, maje nedostatek, požadoval na lidech za církevní úkony větší poplatky, než lidu městskému spravedlivým býti se zdálo, a tak padával lidem tytýž na jazyk. Dne 27. května žalovali konšelé obce zálabské, že panu děkanu museli dáti za mši, kterou v neděli Exaudi po jejich prosbě u sv. Víta byl četl, tři říšské tolary. Nedlouho potom stýskal si Jakub Karásek, mladý mistr pekařský, že pan děkan, jejž byl za oddavky poprosil, za to tři dukáty požaduje a sleviti nechce, z čehož povstalo velké žehrání na takové „šacuňky“ děkanovy. Následek toho byl, že lidé chtíce vejíti ve stav manželský, na oddavky jinam se uchylovali. Dne 19. července zvěděl děkan, že v městě slaví se dvoje svatební veselí, při kterých neoddával, a proto žádal konšely za uvěznění svatebčanů. Jemuž sic konšelé učinili po vůli, ale žádali děkana, aby se sousedy mírně zacházel. Tu poslal děkan písemnou žádost

k radě, poněvadž prý na plat svůj zde se obživiti nemůže, aby sousedé o výživu jeho se postarali a jemu na zpomožení nějakou sbírku mezi sebou učinili; než konšelé omlouvali se, že pro znuzelost sousedů sbírky povoliti nelze, a poukázali k panu Gryzlovi, který prý drží dvůr zádušní, z něhož výživa děkanům vždy vycházela.[1])

Na poli válečném děly se zatím věci nemalé váhy. V Horních Rakousích sedláci vždy ještě byli vojensky vzhůru proti císaři, v kraji kouřimském lid sedlský se zdvihal, a hrabě Mansfeld, ačkoli 25. dubna 1626 poražen byl u Dessavy od knížete fridlandského, sesílil se dánskou jízdou, pustil se z Branibor do Slezska, odkudž mínil vejíti do Uher a ve spolku s knížetem sedmihradským udeřiti na město Vídeň. O tomto pochodu jeho přicházely zprávy do Čech a budily tu klamné naděje a netajenou radost. Dne 5. června vypravovala Anna Kuchynková, sousedka Zálabská, každému, s kým se potkala, kterak prý zastavil se u jejího domku pán s rudým vousem, v oděvu zlatem protkávaném, na nohou maje zlaté ostruhy a při sobě pacholka a čtyři koně. Týž pán prý takto promluvil k ní: „Zdař pánbůh, hospodyňko! Jsou-li pak zde všichni sousedé jednuškami (t. j. katolickými)? Jak hospodaří pan hejtman zámecký a jak přehání na víru? Však modlete se všichni k pánubohu; brzy přijede Mansfeld a postínati dá všecky, kdož jsou v nově katoličtí!“ Tlach tento donesl se ke sluchu primatora Jaklina, kterýž pak dal Kuchynkovou na dva dni uvrci do šatlavy za kládu. Málo času potom běhal Václav Strnad kovář v stavu opilém po městě, v židovské ulici máchal sekyrou a takto na židy volal: „Touto sekyrou stínáni budou všichni katoličtí, až přijdou sedláci, kteří císaře již mají v rukou!“ Mínil tím zajisté sedláky hornorakouské, o jichž vítězství došly klamné zprávy. Slyšíce tuto řeč tři židé, Čížek Hromováček, Jakub Aněrlík a Jakub Nosek, běželi ke gubernatorovi na zámek a udali na Strnada, kterýž za to pykal 14 dní za kládou v šatlavě.

---

[1]) Všecky ty zprávy vyňali jsme z radního protokollu E 29, a nalézti je lze dle dní vytknutých.

V této době jalových nadějí vyšlo patrně na jevo, že obyvatelé kolínští jen na oko přiznali se k víře katolické. Nový děkan městský, páter Martin Ignác Vodný, zanášel k panu Gryzlovi na zámek žaloby, že sousedé nechodí do chrámu páně ve dni nedělní a sváteční, raději že scházejí se na pálené, a manželky své že nepřivádějí k víře katolické. Tu uznal pan Gryzl, že jest třeba zase jednou pustiti hrůzu na Kolínské; svolal všecku obec na radnici a stíživ sousedům neupřímnosť k víře katolické, opovídal, že do města vloží ono rejtharstvo, jež leží v Starém Kolíně. Tuto hrozbu také splnil; 30. června přicválala do Kolína celá setnina jezdců pod kapitánem Janem Kašparem z Rezvic a ubytovala se v městě i na předměstích. Ze strachu před tím lidem vojenským prchali sousedé z města do vsi. Chování těch rejtharů bylo nesnesitelné, ježto týrali a bili měšťany, při nich dobře se živili, v noci vykrádali se z města a loupili ve vůkolních vesnicích. Konšelé toho času zastavili všecky právní rozepře do 2. září, a prosbami u pana Gryzle, potom u samé královské komory domáhali se toho, aby ten škodlivý lid vojenský vyzdvižen byl z Kolína; zatím chystali se 5. července na útěk ostatní sousedé, co v městě ještě zbývali. Kapitánovi bylo to vše jen ke smíchu a tvrdil, že od Prahy přibudou ještě jiné setniny a v Kolíně že se usadí. Leč dne 14. července po rozkazu z komory královské hnul se kapitán s rejtharstvem svým z města a položil se zas u Starého Kolína.

Zatím hnul se Albrecht z Valdšteina, kníže fridlanský, s velikým vojskem svým z severních Němec, aby stíhal Mansfelda na jeho tažení k Vídni. Chtě mu nadejíti, řídil svůj pochod zemí českou, a Kolínští měli pro to nemalé svízele. Dne 6. srpna přišly do města pluky Valdšteinovy od Boleslavě a Bydžova a tu měly pohov, a tak se tu střídal pluk za plukem. Dne 2. září položil se v Krakolci u Kolína celý pluk jízdný, ale štáb jeho ubytován v městě. Pro mnohé nakažlivé nemoci tu mnoho těch vojáků se rozstonalo, a musil pro ně v městě zřízen býti lazareth, při němž po odchodu pluku dne 9. září zbyl jeden lejtnant co opatrovník. Potom dne 24. září ubytovaly se v městě dvě setniny pod kapitánem Šellendorfem

a poleżely tu dvě neděle, načež dostavilo se 200 dělostřelců (knechtů), jímž obec dáti musila 20 korců ovsa, tři voly, šest skopců, tři sudy piva, vědro vína a sedm vozů na průvod. Dne 31. října odpočívalo tu osm praporců pěchoty a 60 koní; lid ten, jemuž velel plukovník Marko Aroga, přišel až z Nizozemí, a odpočíval v Kolíně po několik dní. Dne 17. října táhlo městem opět vojsko od Prahy k Čáslavi a potom ještě dále průchody trvaly.

Za léta roku 1626 bylo v běhu katolické reformace dále pokračováno. Mezi jiným šlo panu Gryzlovi o to, aby ony měšťany, kteří všemu nucení k víře dosud se vyhnuli útěkem dočasným, konečně přinutil k navrácení do města. Proto z jeho nařízení psala městská rada do vůkolních měst, n. p. do Hory, Kouřímě, Nimburka, Českého Brodu, do Poděbrad, Labského Týnce i Přelouče, aby lidem z Kolína odešlým u sebe místa nedávali. Aby pak statky těch emigrantů v Kolíně nepustnuly a povinná kontribuce zemská z nich vycházeti mohla, kázal pan Gryzl takové statky na novo sepsati a odhadnouti. Bylyť to statky Mikuláše Šultyse z Felsdorfu a manželky jeho Salomeny, odhadnuté na 4000 kop míš., statek Jakuba Večána v 2674 kopách, Mistra Štěpána Prunnara v 366, Matěje Nováka v 450, Jana Bydžovského perníkáře v 600, Martina Žitavského v 200, Šímona Bohdalovského v 150, Jana Dupáčka Lomnického v 250, Jana Tichého v 300 kopách. Nad těmito statky dne 18. července ustanoveni jsou od pana Gryzle za sekvestratory čtyři konšelé, Jeremiáš Spira, Václav Bystrský, Pavel Horyna a Martin Pokorný. Ti potom pronajímali domy, úrodu z rolí sklízeli a z toho panu Gryzlovi počet vydávali; za to ovšem neušli potupě poškozených. Když v říjnu paní Dorota Večánka vrátila se do města a po obilí svého manžela se pídila, tu potkavši se na náměstí s Václavem Bystrským, jej veřejně plundrovala a jemu šelem a zrádců nadala.

Dne 26. srpna přednášel v plné radě purkmistr Václav Sasín rozkaz pana Gryzle, aby nájemníci obecních domů byli povoláni a nuceni k tomu, by do 30. srpna přijali víru katolickou. I sešli se nájemníci v počtu sedmi, větším dílem ženské

osoby. Napřed odpovídal Jakub Hradecký, řka: „Neodpírám a na své srdce to vložiti chci, že z města neodejdu; k nové víře přistoupím, až v ní vynaučen budu.“ Anna zámečnice slíbila přistoupiti, až manžela sobě pojme. Kateřina Němečková probůh poníženě žádala, aby k ničemu nucena nebyla, ježto prý ona i muž její takměř nad hrobem stojí. Salomena Francova zámečnice tvrdila, že jest prve katolickou byla, a nyní v té víře podobojí chce zůstati. Anna truhlářka, jejíž manžel, Ludvík truhlář, odešel z města, oznámila, že nebude katolickou, dokud se nevrátí muž její. Lidmila zámečnice z horské brány pravila, že přistoupí k víře katolické, až se smíří s hodinářkou. Anna Kuchařová naprosto odepřela. — Druhé povolání nájemníků stalo se dne 30. října, a tu pohrozil jim primas, že všichni z nich, kteří budou odpírati katolické víře, z města budou puzeni. K čemuž nájemníci odpověděli prosbou, aby nebylo na ně tak příliš kvapeno, a že budou u pana gubernatora žádati za delší lhůtu.

Dne 23. října v sezení rady purkmistr Jan Krška takto mluvil: „Pan hejtman míní k nám do města všecku pěchotu z Čáslavě položiti, a to proto, že dle jistého donešení všichni katoličtí nejsme a do chrámu páně choditi nechceme. Jest tedy třeba, aby ti, kteří katoličtí nejsou, vězením byli přinuceni k srovnání ve víře, tak abychom více nebyli zle donášeni a vykládáni.“ Po té se usnesla rada, aby pan richtář, Jan Herzáně, všecky nekatolické potichu vzal a do vězení odvedl; dále měli Sylvester Kratochvíle hrnčíř a Martin Pokorný s katalogem u kostela státi, a kdoby služby boží zanedbal, měl dáti libru vosku pokuty. Však opatření toto as mnoho nebylo platné, neb již 13. listopadu pan Krška opět v radě žaloval, že málo sousedů do chrámu páně chodí, takže jest strach, aby se nestalo, čím hrozil pan hejtman. Mnozí sousedé že proti pánům čelí a jinam k právu se utíkají. Tu primator Jaklin svolal obec všecku a shromážděné sousedy a sousedky káral ze zanedbávání chrámu páně, řka, že je nyní naposledy napomíná, aby se v tom spravili.

Z toho všeho patrno, že konšelé kolínští již poddali se železné nutnosti a na zabránění dalšího zla horlivě o to se

zasazovali, aby Kolín katolickým městem jmín býti mohl. Zároveň však jevili vždy jasněji úmysl, vytrhnouti město z moci zámeckého hejtmana Gryzle, jehož vláda byla vždy nesnesitelnější. Netoliko že on a prokurator jeho Jakub Búchal do vedení práva při soudě konšelském se míchali a tytýž sousedy proti konšelům posazovali; nýbrž pan Gryzl maje všecky statky městské, dvory, mlýny i rybníky ve své moci, zanedbával opravu silnic, mostu i hradeb městských, za dříví na vytápění obecních místností u sebe takměř žebroniti dal, kdežto v obecních lesích káceti dával dřeva do vůle své. Jindy míval purkmistr výhodu, že nájemce rybolovu v Labi mu odváděl na každý pátek s stůl ryb. Tyto páteční ryby obracel pan Gryzl na vlastní svůj stůl. Velice škodil městu tím, že bývalý pořádek v příčině živností městských takměř na rub obracel, an udílel lidem předměstským dovolení, čepovati piva i vína; ba s jeho přivolením vedl jeden nájemník v městě, rytíř Karel Mikuláš Přebozský ze Zásmuk s manželkou svou Alenou z Dobročovic, obchod s vínem, obilím i omastky, an maje sic dům v Kouřimi, v Kolíně nižádného neměl zakoupení a obci ani penízem platen nebyl. Za veliké ublížení od pana Gryzle sobě pokládali Kolínští, že dopouštěl židům, vkládati se do řemesel a obchodů, které do té doby jen sousedům vyhraženy byly, a že se jich židů vždy rázně ujímal, kdykoli konšelé chtěli v těch živnostech jim překážeti. V dubnu r. 1626 obžalovali kováři Josefa žida, že vede obchod v železe a tak jim na živnosti ujmu činí; tu dala městská rada židovi zapečetiti sklep, v němž zásobu železa choval. Však již druhého dne kázal pan Gryzl, aby žid strhnul pečeť a železa svého aby užil dle libosti. Mezi důchody obecní náležel jindy užitek z výsadního prodeje soli, který vynášel ročně 180 kop č.; když pak roku 1622 pan Gryzl obci všecky důchody obecní odňal, pustil ten solní obchod židům, což obec snášela do r. 1626, kdež konšelé vypůjčivše sobě peníze od primatora Jaklina, devět beček soli koupili; tak obnovili obecní slanařství a židům zakázali takový obchod. Tu však dne 24. července poslal pan Gryzl svého písaře na rádnici se vzkazem, aby páni nepřekáželi židům v obchodu se solí, obilím, železem

i jiným zbožím. an má on hejtman od císařské komory rozkaz aby židy, kteří zvláštní majestat od JMC. obdrželi, chránil a jim překážky činiti nedal. Konšelé vyslechnuše takový vzkaz, poslali ihned dva s sebe do Prahy. aby se pozeptali, jaký že to majestát židé mají. Vyslanci stavěli se u pana Pavla Michny z Vacínova, který byl pravou rukou zemského vladaře knížete z Lichtenšteina, a on slyše jejich stesky a tužby, divil se tomu velice, kterak židé v Kolíně toho se opovažují, čehož ani v Praze činiti nesmějí, a nařídil ústně, aby židům sůl, obilí, železo i víno zabavili, řka na konec: „Nad vámi ruka držána bude u komory a při císařské kanceláři, a ne nad židy"! Takto posilněni, vystupovali kolínští konšelé rázněji. Dne 31. července vezli bydžovští židé od Prahy pět centů koření, v kolínských branách však zdráhali se, platiti z toho povinný ungelt; když se zároveň ukázalo, že v Praze vedle svého obmyslu jen za tři centy cla platili, bylo jim zboží po rozkazu rady městské zabaveno. Než pan Gryzl zvěděv o tom, povolal městského richtáře, Jana Herzáně, k sobě na zámek a řekl jemu: „Já Vám poroučím, pane richtáři, abyste to koření židům bydžovským vydali; já sám chci z toho odpovídati!" Ještě nápadnější byl výstup dne 8. srpna. Žid Isák Houser hnal totiž do města koupené voly, a při tom spůsobil nemalou škodu na jednom ovesném poli. Za to byl od richtáře zatknut a uvězněn. Jen že se to pan Gryzl dověděl, obeslal richtáře k sobě a takto naň se osupil: „Housera ihned pusťte, a zakazuji vám, abyste židy kommandoval, neb oni v mé moci pozůstávají! Pokuty, které jste jim pro handl solní uložili, ihned jim vraťte, neb oni v soli i obilí handlovati mohou! Mají židé svá privilegia sobě daná, a vy svá v hluboké studni máte!" Toho již nemínili Kolínští klidně snášeti, i vyslali dva konšely, Jana Kršku a Šimona Večána, k panu podkomořímu, Přibíku Jeníškovi z Újezda, který tehdáž na svém zámku Březnici dlel. Než vyslaní málo co pořídili, neboť pan Jeníšek odkázal je ke knížeti Lichtenšteinovi, jemuž pan Gryzl přímo podléhal. Tedy nařídili konšelé radnímu písaři Jiříku Šebestiánů, aby sepsal náležitou supplikaci jak k panu podkomořímu, tak ke knížeti Lichtensteinovi, což zase pana Gryzle

nemálo popudilo, jakož se o radním písaři takto pronesl: „Ten šelma Jiřík mně na plnou přijde; tomu se vymstíti musím, že na mě supplikuje!“ Obci městské se mstil skutečně tím, že v době, kdy vojsko knížete fridlandského procházelo městem, odpíral všecku pomoc na stravování vojáků, a když mu 9. října konšelé ukázali písemný rozkaz pana podkomořího, dle kterého byl povinnen, i ze vsí panství kolínského vydávati profianty na vojáky, tu hněvivě pan Gryzl zvolal: „Kde mne nepálí, nebudu hasiti! Chtěli jste mě svaditi s panem podkomořím, a já se bojím pana podkomořího takhle (s potupným posuňkem)! Chcete-li protestýrovati, protestýrujte si před Jeho Milostí knížecí, že chcete aneb musíte pro vojáky z města odejíti!“ Napotom již pan Gryzl neznal oproti měšťanům nižádné zdvořilosti, všelijak jim spílaje, řka že jsou mu špatní, než aby se o něho otírati směli; ba ani děkana pátera Vodného neušetřil, nazývaje ho „starým šlapákem.“ Ještě jiná záležitosť přispěla k obecné kyselosti. Když roku 1622 pan Gryzl Kolínským zabavoval obecní statky, zmocnil se též obecní vinárny, ve které byla zásoba 162 věder vína, načež potom ten prodej vína na vrub zámeckého důchodu vedl. Však ta zásoba byla u Jana Kincle, souseda v Moravských Ivančicích, na dluh koupena, a ten Kincl, chtě svým penězům, upomínal kolínskou radu o zaplacení; rada zas posílala ho k panu Gryzlovi, ten že prý to víno prodával a za ně peníze tržil. Pan Gryzl potom chtěl, aby to obec platila, poněvadž prý toho vína vypili roku 1624—25 vojáci od pluku Holštein za více než 2000 zl., a ti vojáci že na onen čas všecko opatření u obce vyhledávati měli. Když o sv. Havle r. 1626 Kincl opět v Kolíně byl a odtud bez zaplacení hnouti se nechtěl, vyslali konšelé deputaci na zámek s prosbou, aby pan hejtman přihlížeje k nemožnosti obce i k velkým nákladům na vojáky, dle slibu svého, jejž dal v únoru roku 1625, sám z vinného důchodu Kincle spokojil. Ale tu pan Gryzl zle se rozdurdil a křičel. „Vám samým jest Kinclovi platiti! Zastíráte se nemožností obce, a sami nebohé sousedy zžíráte a jim vojáky cpete! Brali jste sousedům slady, a kde jsou za ně peníze? Jest-li pravíte, že jsem slíbil platcem býti za víno tehdáž od

vojáků vypité, tož v hrdlo lžete jako šelmy, a jest mi líto, že musím mluviti s ledajakými humflanty!"

Takové urážky nemínili již konšelé snášeti, a v sezení dne 18. října usnesli se, obžalovati pana Gryzle u purkrabského soudu pro utrhání na cti, k čemuž zvoleni konšelé Jeremiáš Spira, Pavel Kozlíček a radní písař Jiřík Šebestianů. Dne 22. listopadu, když četné průchody vojska stávaly se městu vždy nesnesitelnějšími, přednášel purkmistr Václav Salava v plné radě všecky těžkosti obce a končil takto: „Poněvadž jsme již prve na tom byli, poslati do Vídně k JMC., abychom naše obtížení přednesli a JMC. za potvrzení našich privilegií a navrácení statků obecních požádali: táži se, jakým počátkem by to předsevzato býti mohlo? A poněvadž jsme vůli Boží a JMC. naplnili, zdaž toho vysvědčení máme užíti?" Sbor konšelský uradiv se, takovou odpověď dal: „Poněvadž my a všecka obec posavad žádného polehčení od častého vojáků vychovávání nemáme, statků a důchodů obecních nepožíváme, jakož panu hejtmanu zdejšímu v moci zůstávají: tedy aspoň supplikace již aby sformována byla v příčině přímluvy za nás od Jejich Milostí zemských úředníků, potom páterů Chanovského, Raušara i našeho pana pátera vzácné přímluvy, že my všickni i sousedé naši v náboženství svaté víry katolické srovnáni jsme." Potom aby osoby voleny byly k té výpravě. Na to voleny jsou deputace, a sice do Prahy pan primas Jaklin a Jan Krška, k panu děkanovi Daniel Hyttich, k páterům jesuitům do Hory Václav Bystřický. Poslední přinesl již 27. listopadu písemné svědectví od pánů páterů, že město Kolín již s církví katolickou se srovnává. Pan Hyttich u pátera Vodného na děkanství rovněž dobře pochodil, neb slíbil děkan, že v té příčině učiní vše možné a rád chce obci posloužiti, jen aby navedli sousedy k svěcení nedělí a svátků. Však potom dne 9. prosince přišel děkan do sezení radního, a oznámil, že má jisté sobě poručení učiněné, aby městu jen tehdáž vysvědčení dal, že s církví ve všem se srovnává, jestliže páni konšelé a sousedé s manželkami a čeládkou v tyto dni adventní půjdou k svaté zpovědi a toho skutkem dokáží, že katoličtí jsou. Tu svolal purkmistr ihned všecku obec a sdělil jí přání pana

děkana, k čemuž shromáždění odpovědělo ústy starého Matouše Matule: „Všichni sousedé se o to přičiní, aby s manželkami, pokud se k tomu navésti dají, do vánoc k sv. zpovědi šli; čeládku však že nemohou nutiti.“ Potom ohlíželi se konšelé po prostředcích, aby mohli vyslati deputaci k císaři do Vídně, a vypůjčili si od jednoho spoluúčlena, Mikuláše Žiželského, 200 kop míš. Mezitím vrátili se pan primas Jaklin a Jan Krška z Prahy, a vypravovali o svém pořízení. Pan Pavel Michna prý jim radil, aby cestu do Vídně odložili, až by jim dal zprávu o pořízení Lounských, kteří právě ve Vídni v té samé příčině meškají.

Však pohříchu nám vysýchá pramen, z něhož jsme brali látku na vypravování o katolické reformaci v Kolíně; jsouť radní protokoly z let 1627—32 ztraceny, a události v městě za oněch let zběhlé jen nuzně poznáváme dílem z kopiáře na rok 1630—31, dílem z nehojných listin a ze knih smluvních. Vysvítá ze všeho, že zmařená výprava a smrt hraběte Mansfelda, porážka dánského krále u Lutteru (27. srpna 1626) a úplné povalení severního Německa od vojska ligy katolické a mohutné armády knížete fridlandského přesvědčily české evangelíky, zjevné i tajné, že bude jim buď na cele přistoupiti k víře katolické na docílení pokojného bydla při svých statečkách, aneb nechati všeho a vystěhovati se za hranice země české. Na kolínské evangelíky dolehlo takové rozhodnutí na jaře roku 1628, kdež vydán jest patent císařský v ten rozum, že všichni, kdožby nechtěli s církví katolickou se srovnati, ze zemí království českého vyjíti mají. Tu mnozí z těch, co od domů svých byli sběhli a ve vůkolních vsech a městečkách se ukrývali, vrátili se domů a vyznali víru katolickou. Mistr Václav Jiří Kolumban učinil tak již na podzim r. 1626, po něm měštští sousedé Jakub Velvarský, bakalář Matiáš Mazánek Žlutický, jindy písař radní, Petr Rzounek švec, Tomáš Rak uzdař, Jakub Brodský z Větřína, Jan Kužel krejčí, Martin Chuderský sládek. Však značný byl i počet oněch, kteří pro víru všechen statek svuj, veliký i malý, opustili a s manželkami a dítkami ze země vyšli. Mikuláš Šultys z Felsdorfu, syn nešťastného primatora kutnohorského, roku 1621 v Praze sťatého,

a manželka jeho Alžběta Salomena rozená Matrasova opustili velký dům s pivovarem na náměstí (č. 9), dvůr na kouřimském předměstí, dvorec na Zálabí, 19 kop záhonů rolí, dvě zahrady, louky a dva lesy u Hradišťka, a s dítkami svými vyšli do Uher. Chystaje se na cestu, ještě 27. ledna 1628 psal z Kutné Hory k městské radě kolínské, líčil bídný stav svůj a své rodiny a prosil za úrok z oněch 1000 kop míš., které byl půjčil obci v říjnu r. 1620 [1]; leč marně prosil, město nemohlo platiti a také nesmělo, neboť onen dluh v době povstání byl sdělán. Jakub Večán opustil dům svůj s pivovarem v rinku (č. 48), dvůr na kouřimském předměstí, 10 kop záhonů rolí, louku a les za Labem; manželka jeho Dorota zůstavila vše, co s dítkami svými po svém prvním muži Cyprianu Volyňském měla, dům a pivovar u kouřimské brány (č. 12), dvůr s dobytky, 9 kop záhonů rolí a zahradu. S ní šly dítky její Samuel Volyňský, dcera Lidmila s mužem svým Janem Kaškou Skuteckým, který vyznával víru českých bratří, a Dorota; před vystěhováním zabrali se jedné noci potají do Kolína, z domu svého vzali nejlepší své svršky a snad i skryté peníze a odebrali se do Uher, kdež podle pana Šultyse v městě Skalici na hranicích moravských se usadili. K nim přidružil se též Jan Dupáček Lomnický, opustiv v Kolíně dům v labské ulici (č. 60) a sladovnu za zámkem. Jiní exulanti kolínští byli z kouřimské ulice Václav Spudil kožišník (č. 14), Jan Žižka řezník (č. 13), Jan Tahounek mydlář (č. 19), z horské ulice Jan Tichý pekař s Ludmilou manželkou (č. 31), Pavel Červenka pekař, jinak po domě zvaný Vyletěl (č. 33), dále Václav Donat švec (č. 40), Šímon Údražský Bohdalovský tkadlec (č. 49), Kašpar Cihlář (č. 56), Martin Žitavský (č. 57), Matěj Vostal tkadlec (č. 59), Václav Vrkoslav z Libáně pekař (č. 66), Jan Bydžovský perníkář (č. 81) a Mistr Štěpán Prunnar z Prahy (č. 92), jindy radní písař. Z předměstských exulantů jsou nám známi Václav Kopřiva s Mandalenou manželkou, Ludvík Truhlář, Jan Jilemnický truhlář, Václav Hanzlík,

[1] Archiv měst. listina v fasc. IV. v resolucích místodržitelských.

Jan Chytra koželuh, Jakub Nosek švec, všickni z horského předměstí; ze Zálabí Matěj Naletohůř [1]). Domy jejich zaujala potom obec a pronajímala je, pokuď nájemníci se hlásili.

Nemalý byl též počet těch, kteří nechtíce ani s vírou katolickou se srovnati ani ze země vyjíti, zdržovali se ve vůkolních vsech, a tam řemesla, zvláště tkalcovství, pokoutně provozovali. To ovšem bylo radě kolínské proti mysli, neb v tom viděla rušení privilegia milového práva svého. Ještě ku konci r. 1630 psali konšelé pánům Horníkům, že prý někteří Kolínští někdy sousedé pro náboženství z města odsedše, na gruntech pánů Horníků ve vsi Baště se zdržují, posavad v té zarputilosti své trvají, ke statečkům svým se nevracejí, kteréž statečky tím ke zkažení a spadnutí přicházejí; i prosili Horníky, aby ty sběhlé sousedy vyhledali a k zanechání daremných toulek a k návratu do domova napomenuli, zatvrzelé aby vězením opatřili. V podobném smyslu psali Kolínští hejtmanu na zámku poděbradském a kolínském na počátku r. 1631 o pokoutných řemeslnících v Starém Kolíně, Oseku, Sánech a Ohařích [2]). Jak prázdné tehdáž bylo město Kolín, o tom svědčí okolnosť, že kdežto r. 1620 v městě 213 osedlých sousedů bylo, ku konci r. 1627 čítalo se jich pouze 80.

Těm pak, kteří s novým stavem věcí se spřátelili a při svých živnostech v městě zůstali, nastávalo ovšem bydlo lepší. Císař Ferdinand II., přišed s rodinou svou na podzim r. 1627 do Prahy, na sněmu zemském všecko království české opět na milost svou přijal. Tu pospíšili sobě Kolínští, aby z této milosti císařské těžili a potvrzení svých privilegií, též navrácení statků a důchodů obecních dosáhli. Do Kouřimě, kdež pod panem Oldřichem Sezimou Skuhrovským ze Skuhrova zasedala krajská kommisse, v příčině náboženské reformace stanovená, vyslali 4. února tři své konšely, Daniele Hytticha, Jana Krumpolce a Václava Bystrského, kteříž před kommissí vykázali se psanými doklady, že veškerá obec města Kolína k samospasitelnému náboženství katolickému

---

[1]) Emigranty tyto vyšetřili jsme z Lib. Contr. 7 z let 1630—1654.
[2]) Kopiář č. 4. k 27. Nov. 1630 a 12 Jan. 1631.

přistoupila. Tehdáž sám arcibiskup kardinál Harrach u císaře se přimlouval vřele za Kolínské (28. února 1628), kteříž prý poznavše pravosť víry katolické, z hříchů se vyznali a večeři Páně pod jednou spůsobou přijali, také srdečně litují toho, čím se provinili proti císařskému pánu svému. „Račiž tedy VMC. k pokorným prosbám vrchního pastýře ušetřiti lidi, kteří byvše svedeni, proti V. M. hřešili.“ Tu císař, jsa té doby v Praze, již v březnu 1628 potvrdil Kolínským všecky jejich svobody a výsady. Taksu za toto potvrzení, 350 tolarů, vypůjčila si obec, jsouc v úplném nedostatku peněz, u pana Pavla Michny v Praze.[1])

Den 15. května 1628 byl pro Kolínské velmi radostný. Svolána tu všecka obec do kostela sv. Bartoloměje, a tu čtena jest výše jmenovaná konfirmace městských privilegií, a slavně jest ohlášeno, kterak císař obci všecky zabavené statky a důchody nazpět vrací, aby jich jako jindy pro dobro své užívati mohla. Po té konal děkan páter Martin Ignác Vodný slavné služby boží, a zpíván chválozpěv Ambrosianský.[2]) Dne 25. května přijel do Kolína podkomoří, pan Přibík Jeníšek z Újezda, a obnovil městskou radu. Znamením důvěry bylo měšťanstvu, že primatorem jmenován byl muž v nově katolický, Daniel Hyttich; ostatní konšelé byli Jakub Jaklin, Jan Krumpolc, Mistr Václav Jiří Kolumban, Jeremiáš Spira, Václav Sasín, Jan Krška, Pavel Horyna, Jan Herzáně, Martin Pokorný, Šímon Večán a Bartoloměj Opavský. Obecními konšely jmenováni Burian Čulík, Mikuláš Žiželický, Havel z Tatenic, a Tomáš Martinides Černovský; městským richtářem Václav Salava.

Té doby obnovil podkomoří též úřad císařského richtáře v Kolíně, jímž jmenován Jan Skopec, z Nimburka rodilý, který málo neděl před tím z Hory se přestěhoval a přiženil se k statku paní Kateřiny vdovy po Janu Šilhánkovi z Choustníka, a tak získal v Kolíně sousedství. Bylať ta paní Kateřina, nyní již Skopcová, jedinou z dětí někdejšího primatora

[1]) ČČM. p. 613 (r. 1848), kopiář k r. 1630—31, Dr Krásl kardinál Harrach p. 589.

[2]) Kopiář č. 4 na listě 181.

Cypriana Volyňského, která pro víru ze země nevyšla, nýbrž víru katolickou vyznala.

Dne 26. května 1628 odevzdal zámecký hejtman, Jan Václav Gryzl z Gryzlova, konšelům i starším všecky obecní statky a důchody, zejména dvůr špitální, skálovský, štítarský, oba dvory polepské, mlýnů všech pět, obecní šenkhauz, cihelnu, rybníky i lesy. Však ani tu ještě neopominul Kolínské pozlobiti, an z oněch dvorů všechen dobytek ovčí, 996 hlav, všecky koně a krávy odehnal, předstíraje, že prý ony dobytky ze zámeckého důchodu zakoupeny byly, kdežto přec každému bylo v dobré paměti, kterak r. 1622, když pan Gryzl obecní statky zabavil, všecky dvory byly všelikými dobytky hojně opatřeny.

Také na to konšelé dlouho toužili, že všecky dvory obci vráceny byly ve stavu bídném, jsouce na zdech a krovích sešlé, takže konšel Jan Herzáně, který napotom dvůr štítarský spravoval, při té práci za jediný rok 166 kop 39 grošů míš. ze svého založiti musel. Nemalé náklady stála oprava obecní nalévárny a mlýnů, a vysazení nového rybníka stálo obec 95 zl.[1])

Tak skončil pan Gryzl svou vládu nad městem, jemuž byl po šest roků ostrou metlou, i přesazen jest k úřadu hejtmana císařského panství brandýsského a přerovského. Zároveň byl sekvestratorem statku konárovského, který byla královská komora zabavila rodině Nybšicovské.

Panství kolínské pak spojeno jest s panstvím poděbradským, jehož hejtmanem byl 1630—35 rytíř Petr Štirnský ze Štirn, 1635—1639 Havel Gotthelf z Freudenberka, 1640 opět Petr Štirnský, 1650 jeden z rytířů Kustošů ze Zubří, 1652—60 Václav Albrecht Vltavský z Manšvertu a Helfenburku.

K r. 1622 poznamenali jsme, že když Ferdinand II. městu Kolínu zabavil všecky statky obecní, daroval špitalní dvůr řádu milosrdných bratří. Leč tento řád pro malý tehdáž počet svých členů neuvázal se ve skutečné požívání toho

---

[1]) Kopiář č. 4 k 12. dubnu 1630.

dvora, ač nevzdával se práva vlastnictví k němu. General řádu zvěděv, že onen dvůr navrácen byl zase městu k držení a užívání, protestoval proti tomu u císaře Ferdinanda, kterýž důtklivým listem ze dne 23. července 1628 nařizoval radě a starším města Kolína, aby onoho dvora bez meškání postoupili řádu milosrdných bratří. Leč Kolínští bránili se v tom důrazně a tvrdili, že dobrou mají o tom vědomosť, kterak JMC. darovati ráčila onomu řádu všecky statky v Čechách, jež prve náležely špitálům pro nemocné a choré. Ale kolínský dvůr toho určení že neměl nikdy, ježto vždy vycházely z něho platy a deputáty kněžím, učitelům a obecním služebníkům. Chudým že náleží toliko budova špitálu na pražském předměstí, a toliko z milosrdenství jim vycházely almužny a potraviny. Replika tato měla ten účinek, že císař nenaléhal již na vrácení dvora zádušního do rukou milosrdných bratří. Však spor o ten dvůr táhl se do 29. června 1646, kde císař Ferdinand III. rozhodnul, že dvůr má zůstati městu Kolínu. [1])

---

[1]) O tom sporu čteme v arch. měst. Varia I., a v pamětní knize děkanské I.

D. Běhy prvních let po reformaci.

(1628—1631.)

Sotva že Kolínští dosáhli navrácení svých statků a důchodů obecních, tu již četní věřitelé jejich vždy prudčeji naléhali na zaplacení zadržalých úroků, na díle též na umoření dluhů samých. Totéž činili úředníci královské komory české v příčině zadržalých berní a komorních platů. Nastala proto konšelům a starším nemalá starosť, považíme-li, že r. 1628 obnášel obecní dluh již 28.236 zl., a k tomu zadrželé berně a platy 24.000 zl., kdežto jmění obecné ve své sešlosti na onen čas jen málo vynášelo. Z té příčiny pomýšleli Kolínští na cesty mimořádné. Zejména hnuli dávným požadavkem svým, který měli za panem Václavem Vchynským ze Vchynic,[1]) a sice dle rozsudku z r. 1618 to obnášelo 1500 kop, k tomu zadržalých úroků a soudních útrat $358^1/_2$ kopy. Zatím byl pan Vchynský po bitvě na Bílé Hoře od císaře na milost přijat a statky r. 1615 zabavené, jako Zásmuky a Chlumec nad Cidlinou, mu vráceny. Za panství kolínské dán mu náhradou statek Hlušický. Však dlouho pan Vchynský tomu štěstí se neradoval; zemřel již 28. února 1626. Potom v únoru r. 1628 Kolínští dali sobě při dskách zemských vyšetřiti všecku svou spravedlnosť na jeho statcích, kteráž i s úroky za léta 1618—1628 vyměřena jest na 3218 zl., a ty peníze na mladém panu Janu Oktavianu Vchynském řádně vyupomínali.[2])

Následek mnohých a naléhavých proseb městské rady kolínské vidíme v resoluci císaře Ferdinanda II. ze dne 1. srpna

[1]) Viz spisu toho díl I. p. 138 a násl.
[2]) Archiv městský IV. v resolucích místodržitelských.

r. 1629; mezi statky r. 1622 v pokutě pro odboj zabavenými byly též požadavky pražských měšťanů Jana a Vratislava Sixty z Ottersdorfu a Tobiáše Štefka z Koloděj, v obnosu 2158 zl., kteréž za obcí kolínskou v dluhu váznuly. Ten dluh císař onou resolucí městu milostivě odpustil, a v příčině ostatních dluhů obecních nařídil, aby konšelé jednali s věřiteli po dobrém a na jejich spokojení uložili sousedům mírnou kontribuci.[1]) Dvorním dekretem daným ve Vídni 28. srpna 1629 daroval císař obci šestý díl všech statků, které v Kolíně zbyly po emigrantech. Ten podíl měli Kolínští při prodeji oněch statků obrátiti na zaplacení svých dluhů, ostatních pět šestin odvésti do komory královské.[2]) Majestátem ze dne 29. prosince 1629 udělil císař Ferdinand městu Kolínu právo na dva nové výroční trhy, jeden v pondělí po sv. Ondřeji, druhý v pondělí o masopostě.[3])

Velká starost dolehla na město Kolín v příčině zadržalých kontribucí zeměpanských. S těmi již od r. 1615 nebylo pořádku, a v nepokojných dobách nucených půjček a vychovávání vojáků nikdo na pořádnost nepamatoval, ač od r. 1626 obec vydávala značné sumy na splacení těch berní. R. 1629 obnášely všecky ty nedoplatky v okrouhlém čísle 24.000 zlatých, z čehož konšelé užívajíce přímluvy mnohých pánů, zvláště pana Pavla Michny, vyprosili na císaři slevení 16.000 zl.; zbývajících 8000 zl. měli v kratičkých lhůtách po 500 zl. spláceti. Poněvadž ale císař pro neustálý běh válečný byl v nemalé potřebě peněz, postoupil pan Štěpán Beník z Petersdorfu, písař sbírek zemských v Praze, onen rest 8000 zl. za hotové peníze rytíři Hanuši de Witte z Lilienthalu. Muž ten zůstal u Kolínských dlouho v neblahé paměti. Jsa rodilý Nizozemec, provozoval v Praze již za Rudolfa II. obchod bankéřský a tytýž zakládal rod Habsburský v jeho potřebách velikými penězi, začež r. 1627 povýšen byl ve stav rytířský a obdařen titulem císařskéko rady. Tehdáž skoupil též drahně zemských statků v Čechách, v kraji podbrdském

[1]) Archiv městský IV. v resolucích místodržitelských.

[2]) Archiv městský fasc. Varia 2.

[3]) Radní truhlice, list čís. 32 I.

i bechyňském, potom koupil r. 1628 panství ratajské a kácovské, a r. 1629 získal trhem od pana Viléma z Vřesovic statek pečecký, nebovidský a dobešovský, mimo to Chotouchov a Jelčany. Tak se stal blízkým sousedem města Kolína, maje na Pečkách svého purkrabí Adama Alše Brandlínského ze Štěkře. Kolínští seznali v panu Wittovi věřitele netrpělivého a nemilosrdného, jenž koupiv onen císařský požadavek 8000 zl., na splacení každé lhůty důrazně naléhal. Když Kolínští lhůtu 500 zl., dne 1. prosince 1629 splatnou, pro četné roty jízdných zbojníků v pravý čas do Prahy jemu nezaslali, on již 17. prosince vymohl proti nim zatykač a právní exekuci. Na jaře r. 1630 byli Kolínští od věřitelů křesťanských i židovských tak zemdleni, že se odhodlali k prodeji části obecního jmění, aby nejmrzutějších dluhů se zbavili. Určili k tomu oba dvory polepské, kteréž pro větší vzdálenost městu jen na mále prospívaly. Napřed je nabízeli panu de Witte, jehož statku pečeckému byly velmi příležity, než on s nimi nechtěl jíti v trh; potom nějaký čas jednali s konventem Jesuitů v Kutné Hoře o prodej těch dvorů, však rovněž s nezdarem, a poněvadž pan Witte na Kolínské o splátky dluhu a úroku vždy prudčeji naléhal, kdežto oni na své dvory marně kupců se doptávali: tu došlo dne 17. června 1630 k smlouvě pro město velmi bolestné, v níž primator Daniel Hyttich, konšelé Jakub Jaklin a Jan Krumpolec a starší z obce Havel Hruška prodali panu Wittovi oba své dvory polepské s dvěma mlýny, rybníkem nadymačem, potokem, třemi zahradami, vinicí, loukou velikou, 10½ lánů rolí orných výborné jakosti (lán po 70 korcích výsevu), a to v dluhu 7000 zl. a v restu úroků dvouletých 800 zl. A tak město nemilosrdnému věřiteli za 7800 zl. nechati muselo, co koupilo v době lepšího štěstí za 15.072 zl. Při tom se muselo odříci úroku 15 kop č., který z dolejšího mlýna (Adamovského) k záduší sv. Bartoloměje vycházel, konečně i vypustiti ony grunty polepské na věčné časy ze šosu svého. Od té doby trvaly Polepy při panství pečeckém.[1]) Však onen Hanns de Witte všemu statku svému dlouho se netěšil;

[1]) Kopiář č. IV. k r. 1629—1630, missiva subcamer. XI.

neboť ještě téhož roku 1630, jak píše Komenský ve své knize o utrpení církve české, onen bohatý kupec z Nidrlandu, přestoupiv prve od víry evangelické na víru katolickou, tak prý od svědomí byl hryzen, že na rozumu se pominul, zatraceným se býti křičel, a na zoufání přicházel, až těch muk nemoha snésti, střemhlav skočil do jedné studně a tak bídně zahynul. Vdova jeho Anna z Glauchova s dítkami svými, majíc uspokojiti nenadálé věřitele Wittovské z města Hamburku, pustila jim statky Kácov, Rataje i Pečky. — Kolínští, málo utrživše za Polepy, z přinucení sdělávali nové dluhy, aby jiné věřitele spokojili v zadržalých úrokách. V červenci r. 1630 vydlužili se 337 kop u Václava Bosenského v Praze, a v listopadu vypůjčili se nadační jistinu 1000 kop míš., kterouž r. 1626 paní Lidmila Naxerová z Kaštic odkázala čtyřem kostelům kolínským, za to slibovali platiti do záduší těch kostelů úrok 6%.

Přetěžkým břemenem obecním byly dluhy, které Kolínští sdělali od roku 1620 u židů; a sice dlužni byli místní obci židovské 400 zl., Šímonu Rubenovu 2333 zl., Šlómelesovi 600 zlatých, Machlovi Pacovskému 527 zlatých, Josefu Tlustému 700 zl., Enochovi Pražskému 2333 zlatých. Z dluhů těch byla povinna obec platiti na týden z každé kopy grošů dva peníze lichvy, t. j. 25 ze sta, a na zaplacení té lichvy židé nezbedně naléhali. Proto Kolínští měli na spěch a sháněli peníze dle možnosti, aby židovských dluhů se zbavili; po roce 1631 zbývaly pouze dluhy Šímonu ben Ruben a Enochovi Pražskému. Tím sobě konšelé uvolnili ruce, aby mohli židům povinnosti, jaké měli k obci, s důrazem připomínati. Jakož byli od roku 1588—1623 židé skoupili jedenácte domů křesťanských, položených při ústí židovské ulice do kouřimské a pražské, uloženo jim bylo tehdáž od městské rady, aby všecka okna v těch domích zazdili a jiná okna do dvorků svých sobě prolámali; dále měli k obci týdenní plat (sabbatale) odváděti. Však židé těmto závazkům nečinili zadost, a město, dokud v něm vládnul pan Gryzl, nesmělo je k ničemu nutiti. Teprv když r. 1628 dosáhlo všech svobod svých, tu smlouvali se židé s konšely o to, aby nemusili oken v oněch domích zazdívati. Výsledek

toho jednání byla smlouva obce židovské s městskou radou ze dne 15. července 1629, znějící v ten smysl, že židé nejsou povinni, okna v oněch domích zazdívati; toliko Josef Poláček žid, z jehožto domu vedle samé brány Pražské byly rozliční neřádové a nečistoty na ulici vylévány, smí oken svých jen světlem užiti a jest povinen, dáti je hustou mříží zaplésti; ostatní židé se zavázali, ulici svou v čistotě chovati, a ti, co křesťanské domy koupili, měli ročně platiti po 40 groších k obci města Kolína. [1])

Leč zanedlouho vypukl nový spor mezi židy a městskou radou. Když císař v resoluci své 31. srpna 1629 nařídil konšelům, aby na spokojení obecních věřitelů uložili sousedům a obyvatelům mírnou kontribuci, tu konšelé se tak zachovali, ale kromě sousedů zavázali též všecky židy, aby na každý týden úhrnem dva zlaté odváděli. To bylo židům proti mysli, a 30. října 1629 žalovali u královské komory, kterak prý konšelé jim ukládají neslýchané poplatky a všeliké protivenství jim činí, takže oni židé v neděli a svátek ani pěšky ani s povozy z města nemohou a tak ve své živnosti jsou zkráceni, takže pro sebe, manželky a dítky své často nemají ani chleba, a při tom od konšelů zakoušejí žalářování a školy své pečetění. Současně zase žalovali konšelé u královské komory, že prý židé se zmohli počtem z 32 na 40 osedlých, do všech křesťanských živností sáhli, řezníků svých mají nad dovolený počet, v obilí a železe handlují, chleby na prodej pekou, víno na žejdlíky prodávají, nedbajíce zákazů purkmistrových; kontribuce spravedlivě vyměřené městu neodvádějí, na vychování vojáků pomoci nedávají, nad to že z obecního práva se vyzuli, majíce své starší, o nichž prý se neví, kdo je volil a potvrdil. Mezitím, co u královské komory tyto oboustranné žaloby uvažovány byly, přibývalo v Kolíně příčin k dalším sporům. Poněvadž měšťané si stěžovali, kterak židé v obecní kašně vodu nabírají nečistými nádobami a tak nebezpečí nákazy morové přivádějí, tu městský richtář zabavil ony špinavé soudky a konve, a konšelé postavili židům zvláštní stojan na vodu

---

[1]) Kniha židovská Nro. 1 D 40 k r. 1629.

v ulici jejich; z toho jim však vyměřili zvláštní daň z vody 38 zl. 33 kr. ročně, tvrdíce, že když každý dům křesťanský platí za svou spotřebu vody ročně 3 zl. 10 kr. k obci, tedy i jim židům prominuto býti nemůže. Proti tomu zas židé vykopali sobě na ulici před svou školou, tedy na gruntě obecním, novou studnici hraženou, a odtud se opatřovali vodou. — Jiný pramen mrzutosti vzniknul, když židé rozmnožili své kotce a štoky pod loubím na náměstí, a tu mimo dni trhové i ve dni nedělní a sváteční své zboží krámské i veteš prodávali lidu sedlskému hlučně a s povykem, a když jim konšelé z každého krámu uložili daň k obci po 5 zlatých ročně, tak jak to i křesťanům ukládáno bylo, židé odpírali takovému platu. Aby se vyhnuli poplatku z užívání výsadní obecné váhy, postavili sobě v židovské ulici svůj vlastní přezmen na vážení zboží. Konečně odpírali placení obecního ungeltu v branách, tvrdíce, že prý k tomu jen lidé přespolní jsou zavázáni, kdežto oni židé prý jsou lidé domácí. Poněvadž pak židé mnoho povozů měli, a k tomu do roka přes 100 kusů jatečného dobytka do města přiháněli, tím odpíráním branního mýta stala se značná újma v městském důchodu.[1])

Rozeznání všech těch sporů dala královská komora se svolením obou stran na pana Jana Václava Gryzle z Gryzlova, který dne 31. ledna 1631 povolav na tvrz v Konárovicích zástupce města Kolína, též představenstvo obce židovské, toto narovnání mezi nimi učinil: I.) Za užívání obecního stojanu vody v židovské ulici a jakožto sabbatale z domů někdy křesťanských jsou židé povinni platiti k obci ročně 70 zlatých. II.) Oněch dvanácte handlovních židů, co pod loubím na náměstí prodávají, mají na každý týden po třech penězích míšenských k obci odváděti; nikdo jim nemá překážeti v prodeji ani v neděli ani ve svátek, toliko měli židé v ty dni své handle bez hluku a rozprávek vésti, a kdyby po rinku šel průvod s velebnou svátostí, měli židé buď klobouky smeknouti anebo do domů se uchýliti. III.) Každé kopání lochů aneb studnic, též rozšiřování svých domů směli židé jen s po-

[1]) Kopiář č. 4 k 30. Sept. 1630.

volením obce před se bráti.[1]) — Ostatní předměty sporu zůstaly tímto smírem konárovským nerozhodnuty.

V těch létech sporů se židy vznikla též jiná různice v městě, jichž původem byl císařský richtář Jan Skopec Nimburský. Muž ten zajisté nepochopil náležitě povinnost svou, neboť, jak již roku 1629 konšelé si na něho stýskali, pokoutné právo sobě založil, lidi k sobě obesílal, je k ruce JMC. nespravedlivě pokutoval a pokuty prý za sebou nechával. V srpnu r. 1630 žaloval zas pan Skopec v Praze, že prý konšelé některá privilegia podvodně sobě vylhali, na nebohou obec žerou a pijí, a tak obci přimnožují břemen. Proti tomu ohradili se konšelé, žalujíce, že prý pan richtář jen pomýšlí na škodu obce, popouzí sousedy proti radě, ruší smírná u soudu narovnání, když jedné i druhé straně sporné v soukromí dává rady, spisy žalobné jim píše a tak chudé sousedy zbůhdarma svádí do sporů, nad to porušuje úřední tajemství, a vůbec že od té doby, co richtář Skopec do města se dostal a úřad císařský obdržel, všecka láska a svornost sousedská tu vymizela, a různice a neposlušnost vznikly. Leč u zemské vlády byly všecky tyto žaloby lehce váženy, a v říjnu roku 1630 způsobil pan podkomoří, Přibík Jeníšek z Újezda, smír mezi richtářem a konšely, ovšem jen povrchní. R. 1631 nařízen byl důkladný odhad všech emigrantských statků v Kolíně, tak aby mohly býti prodány a novými sousedy osazeny. K tomu odhadu zvolena jest od městské rady kommisse, a sice: Jan Krumpolec, Jeremiáš Spira, Jan Krška a Vít Kozovazský; od zemské vlády přidělen k tomu richtář Jan Skopec. Však práce odhadní se nezdařila pro nechuť k richtáři; brzy docházely do Prahy nové žaloby, že kommissaři od rady volení k odhadu emigrantských statků pomáhati nechtí a tak prospěch JMC. hyndrují; z druhé strany zas žalováno, že richtář celý čas sedí v nalévárně svého domu při víně, a maje hlavu dobře pod víchem, tak šacuje emigrantské statky.[2]) Skopec umřel r. 1632 a nezůstavil nižádných register, dle nichž by řádný

[1]) O těch sporech se židy podává zprávy kopiář č. 4 k r. 1630, a Liber Memorabilium civit. v dodatcích.

[2]) Kopiář č. 4 k r. 1630—31.

počet z úřadování jeho dán býti mohl. Nástupcem jeho jmenován teprv roku 1635 dosavadní primator Jakub Jaklin z Vrabiny, jenž ten úřad napotom držel po deset let.

Prodeje emigrantských statků děly se pro nedostatek kupců jen pomálu. Do r. 1639 prodány byly várečné domy po sběhlých Janu Dupáčkovi, J. Tichém, Tahounkovi, Vyletělovi, Vrkoslavovi, Spudilovi a mistru Prunnarovi, k tomu šest chalup na předměstí s málem gruntů; za to vše stržila kommisse úhrnem 2167 kop míš. (2528 zl.), z čehož plynula šestina do městské pokladny, ostatek do královské komory. Emigranti sami o všem tom zvěděli. Majíce silné doufání, že vítězné zbraně Švédů obnoví zase předešlý stav a řád v Čechách, tytýž z Uher přijížděli do Kolína jako pocestní obchodníci a přihlíželi opodál k opuštěným statečkům svým; znamenajíce, že dům po domě na prodej přichází: volnou uzdu popouštěli hněvu svému ke hrozbám a posměškům; tak činili zvláště Jan Kaška (Cassius) Skutecký a Jan Dupáček r. 1633. Nejspíše že na pokyn z Prahy potom užívali konšelé přísnosti proti emigrantům. Když jeden z těch ubohých, Václav Hanzlík, v srpnu r. 1635 zašel do Kolína a neopatrné řeči měl, byl „pro zatvrzelé kacířství“ od městského richtáře zatčen a do šatlavy vržen. Tam jej navštěvoval děkan páter Řehoř Textorides, aby ho poučil ve víře katolické; však slova jeho zůstávala bez účinku, a proto rozhodli konšelé, aby Hanzlík na věčné časy země české byl prázden a kdyby se vrátil, měl na hrdle trestán býti, tak aby tím i jiní se spravili.[1]) Neobyčejné přísnosti zakusil též emigrant Jan Mastík Solnický, někdy měšťan chrudimský. Týž míval jindy v Kolíně velký dům „u černého orla“ na náměstí, jejž prodal roku 1623 Janu Moravci, mlynáři za 750 kop č. na výroční splátky po 50 kopách gr. R. 1626 ujal se nedoplaceného domu od Moravce konšel Pavel Horyna, ale placení lhůt Mastíkovi odpíral. Mezitím týž Mastík pro víru vyšed ze země, z ciziny Horynu upomínal, a konečně roku 1632 zašel do Kolína, aby neplatu stíhal soudem. Však při zahájeném soudě povstal císařský

[1]) Archiv městský XI.

richtář Skopec a přítomného Horynu napomenul, aby nic nedával žalobci, který katolický není a nižádného práva proti němu užíti nesmí. Mastíkovi kázal, aby ihned z města vyšel a více se nevracel.[1])

Z takové přísnosti proti nekatolickým lidem vyrozumíváme, že Kolínští, ač jen z přinucení a po tuhém odporu na víru katolickou se obrátili, přece dosti záhy novému stavu věcí se přispůsobili, zvláště když jim hmotné z toho prospěchy vyplývaly. Vláda zemská také dobře bděla nad dílem reformačním a ustanovila po krajích zvláštní k tomu kommissaře. Takovým kommissařem k reformaci náboženské pro kraj kouřimský byl pan Oldřich Sezima Skuhrovský ze Skuhrova, pán na Louňovicích, Libouni a Zvěstově, jindy sám vyznávač víry podobojí, nyní již horlivý katolík, na jehož písemný dotaz ze dne 25. února 1630 rada kolínská takto odpovídala: I. „Sousedé kolínští s manželkami a dítkami, nájemníky, sládky, podruhy i čeládkou zůstávají ve víře katolické; pouze chasníci řemeslničtí nejsou v tom spolehliví, ježto po každém vyzvání, aby k víře katolické přistoupili, nejraději berou se pryč z města. II. Člověka urputného a náboženství katolickému protivného tu ve městě není. III. Rovněž tu není žádného přespolního člověka, který pro odpor proti víře katolické odjinud sběhl. IV. Inventář knih kacířských sepsati nemůžeme, neboť již r. 1626 zámecký hejtman Gryzl všecky takové knihy pobral a v jedné síni na zámku složiti dal, kdež je páni patres Societatis Jesu přehlíželi, některé trhali, ostatní do své bibliotheky pražské odvezli.[2]) — Zajímavo pak jest, že ke dni na nebe vzetí panny Marie, 15. srpna r. 1630 všickni konšelé a velká část sousedů vydali se na Marianskou pouť do Staré Boleslavě.[3]) Zdali tak se stalo z pouhého popudu náboženského, aneb jen na zalíbení vyšší, neumíme rozhodnouti. Jisto jest, že první katoličtí děkanové nemohli v městě pracovati se zdarem apoštolským, a to pro věci příliš světské. Páter Martin Ignac Vodný, cistercian sedlecký, jsa od hromnic r. 1626 děkanem

[1]) Archiv měst. fasc. Varia 1.

[2]) Kopiář č. 4 k r. 1630 dne 21. Mart.

[3]) Kopiář č. 4 k 17. Aug. 1630.

v Kolíně, a maje mimo to na péči opuštěné fary starokolínskou, ovčáreckou, novoveskou a křečhořskou, hned na počátku od sebe odvracel srdce Kolínských nemírným požadováním štolových poplatků. Tehdáž měl výmluvu, že odnikud nemá pomoci a jen na mimořádné příjmy se spoléhati může. Když r. 1628 město opět zabavených statků svých dosáhlo, vyměřili konšelé a starší děkanu tentýž důchod, jaký mívali evangeličtí děkanové, totiž 75 kop č. v hotovosti, na kuchyni a koření 3½ kopy, 12 sudů hořkého piva, 6 korců pšenice, 25 korců žita, 10 korců ječmene, 3 korce hrachu, 20 korců ovsa, 120 žejdlíků másla, 2 bečky soli, kámen loje, jednoho vepře krmného a džber kaprů na každý rok. Jak mnoho vynášely děkanovi jmenované čtyři farnosti vesnické na onen čas, neumíme pověděti. Však měl páter Vodný s klášterem svým sedleckým úmluvu, že bude k potřebě konventu polovici svých důchodů odváděti a sám že přestane na druhé polovici. Za to ale namáhal se nyní, aby na obci dosáhnul většího platu a deputatu, vyčítaje radě, že tu v městě nemá ani takového bydla, jako předešlí „predikanti“. Naléhání jeho v té věci bylo tak vytrvalé, že konšelé 15. března 1630 naň žalovali u arciděkana kutnohorského, pátera Václava Plocara, jemuž na rozum dávali, že když předešlí predikanté sebe, manželku a školní officialy uživili na ten plat, tedy i pan děkan slušně s tím se spokojiti může, a jestli-že by nemohl, pak aby raději hledal jinde štěstí své.[1]) Páter Vodný učinil tak a 9. dubna 1630 rozloučiv se s kostelem sv. Bartoloměje, odešel na děkanství v Černém Kostelci. Po roce ještě upomínal kolínskou radu o nějaký nedoplatek za máslo, vepře a kapry, načež mu dána tato odhodlaná odpověď: „Jestli-že nás o takový rest upomínati smíte, dáme Vám jej, až kalich vrátíte, který Jste z chrámu sv. Bartoloměje vzal s sebou“.[2])

Když páter Vodný z Kolína odcházel, prosili konšelé rektora Jesuitské koleje u sv. Barbory v Hoře, aby jim sjednal za děkana jednoho svého konventuala, pátera Jana Tešnera;

---

[1]) Kopiář č. 4 k 15. Mart. 1630.

[2]) Tamtéž k 6. April. 1631.

bylo to v tentýž čas, co Kolínští nabízeli Jesuitům kutnohorským své dvory polepské k trhu. Však arcibiskup kardinal Harrach netrpěl takového vkládání do práva svého patronatního a jmenoval kolínským děkanem pátera Tobiáše Regalia z Menšteina, dotud děkana v Prachaticích. Již 6. května jely pro nového děkana 4 povozy z Kolína a přifařených vsí, aby ho i s nábytkem přistěhovaly, a 16. května byl páter Regalius od horského arciděkana Plocara v kostele děkanském slavně installován. Byl to kněz dobrý a v povolání svém horlivý; leč brzy dopustil se té neopatrnosti, že důvěřoval císařskému richtáři Skopcovi, který byl v obci pravým kazimírem. Týž mu zejména namluvil, že prý konšelé nejsou upřímně katoličtí, že pomlouvají pana děkana, jakoby týž, byv prve knězem evangelickým, manželku a tři syny u sebe choval; také prý deputatu jemu nepřidali, spoléhajíce na jeho dobrotu, ač sami na nebohou obec jen žerou a pijí. Děkan uvěřil tomu všemu a v neděli dne 4. srpna o kázání pustil uzdu hněvu svému, kdež městské rady ostře se dotýkal přede vším lidem shromážděným. Tu konšelé hned druhého dne ráno všichni odebrali se do domu farního, vyjádřili panu děkanovi své politování nad tím, co včera slyšeti musili, a prosili ho, aby jim sdělil, kdo takové klevety na ně snesl. Páter Regalius neváhal jmenovati pana Skopce, načež konšelé, náležitě u děkana se očistivše z nařknutí, již 17. srpna podali na Skopce žalobu u pražského místodržitelství. Pravdě se podobá, že ona procesí Marianská do Staré Boleslavě, kterou podnikli konšelé ke dni 15. srpna 1630, měla děkana přesvědčiti o katolické horlivosti městské rady. Zdá se též, že páter Regalius, seznav své pochybení, hned potom se ucházel o jiné působiště; již 28. dubna 1631 stěhoval se na děkanství v městě Bělině, a od městské rady jest mu dáno vysvědčení, že se choval příkladně a ke spokojenosti obce.[1])

Jeho místo v Kolíně zaujal přízní kardinala Harracha kněz Jindřich Hofman Jablonský, do toho času farář

---

[1]) Zprávy o tomto knězi podává kopiář č. 4 k 6. Mai 1630, 17. Aug. 1630, 28 April. 1631.

v Načeraci. O něm jest paměti hodno, že prve byl knězem evangelickým a do r. 1622 spravoval kostel a faru ve Zvoli u Jaroměře, maje při sobě manželku Johannu, městskou dcerku z Jaroměře, a dceru Dorotu. R. 1622 stihnul jej osud všech evangelických kněží v Čechách: měl se vystěhovati ze země, a proto prodal všechen statek své manželky v Jaroměři, začež 515 kop míš. stržil. Však za nedlouho buď z přesvědčení, buď ze strachu před všelikou bídou a psotou, jaká na ubohé vystěhovalce v cizině očekávala, odvrátil se od víry evangelické a přijat jest do duchovenstva arcidiecése pražské. Stalo se to nejspíše po smrti jeho manželky, kdežto dcerka jeho Dorota, sdědivši v Jaroměři domek, tam zůstávala v opatrování u svých příbuzných.[1]) Dne 20. máje 1631 psala mu městská rada kolínská do Načerace, že ačkoli mimo její nadání jmenován byl církevním správcem v městě, přec že chce povozy pro něho poslati, ale před installací že s ním o deputat a plat se smluví, a na čem zůstanou, to že věrně zachováno bude. Páter Hofman, usadiv se na kolínském děkanství, k nesnadnému tehdáž úřadu svému jevil nevšední spůsobilost, jsa muž učený, rozvážlivý, dobrého srdce, důvtipné mysli a v povolání svém horlivý. Za něho vešlo v obyčej, že o slavnosti vzkříšení páně v bílou sobotu konán byl slavný průvod po městě, při čemž dětem ořechy a oblatky rozhazovány byly; o božím těle kladeny konšelům a starším, když velebnou svátost provázeli, svěcené věnce na hlavy. Shledáváme též, že v oněch časích bylo v obyčeji, kommunikantům po přijetí hostie podávati také vína z kalicha; taková spotřeba vína obnášela ročně čtyři žejdlíky. Podobá se, že obyčej ten zaveden byl vzhledem k novokatolíkům, prve přijímání podobojí zvyklým.[2]) Velkou péči měl páter Hofman o chrám děkanský, a protože krásná ta budova z nedostatku oprav scházela, naléhal u městské rady, aby kostelní krov dala aspoň šindelem spraviti, by klenby nezamokaly. Rozbitá okna kostelní dal děkan vlastním nákladem svým spraviti. Důstojnost chrámu v té míře mu byla

---

[1]) Vše to dle laskavého sdělení kněze Antonína Knapa, r. 1878 administratora fary ve Zvoli a nyní faráře v Moravanech.

[2]) Arch. měst., účty kostelnické k r. 1632 a 1646.

na srdci, že když v máji r. 1633 židovský jeden výrostek, Machl Pacovský, z domu otce svého ke zdem chrámovým střelil z ručnice, děkan o své újmě ho kázal zatknouti a v šatlavě uvězniti do vůle své. Přihlížeje pilně ke škole, ku konci července r. 1633 co přední školdozorce to spůsobil, že kantor Vavřinec Metzer byl od městské rady napomenut, aby v povinnosti při chrámu páně a cvičení mládeže byl pilnější; zároveň však zakázány všecky pokoutné školy. Mezi děkanem a městskou radou byla vždy jednomyslnost a vzájemná šetrnost. V dubnu r. 1633 stalo se, že radní Jan Krška pozval k sobě děkana na dobrého kapouna; děkan přišel, ale při stole mu bylo nápadné, že pán a paní nejedí, a proto sám jen málo čeho požil. Druhého dne však dověděl se, že místo kapouna jedl krůtu mladou, která tři dni utopená ve studni ležela, z kteréhožto snědku mrchy dostal zimnici. Případ tento mrzel konšely velice; i prosili děkana, aby toho do veřejnosti nepouštěl, z čehož by městu jen posměch a potupa vzešly; radnímu Krškovi dal primas ostrou důtku a uložil mu pokutu 24 kop míš. k rukoum pana děkana. Krška pak, v oněch zlých časích nemaje hotových peněz, pojistil děkanu oněch 24 kop na jedné roli u Štítar. Od té doby zůstával vyloučen ze sboru konšelského. Obec kolínská měla tehdáž přetěžká vydání pro neustálé průchody a ubytování vojska. a tudíž nemohla děkanovi smluvený plat a deputat řádně odváděti. Páter Hofman sic konšely za to nehrdlil, ale konečně pomýšlel na pohodlnější bydlo. a přijal potom děkanství v městě Čáslavi, kamž o sv. Havle r. 1634 se odstěhoval. Kolínští poslali za ním dlužní úpis na 120 zl., slibujíce do roka zaplatiti. Oněch 24 kop pokuty, sobě na radním Krškovi přisouzených. páter Hofman nikdy nevyzdvihnul, aniž úroku z toho užil. Teprv když 21. června 1646, jsa farářem u sv. Vojtěcha na Novém městě pražském, pořizoval poslední svou vůli, vzpomněl na onen dluh. a odkázal těch 24 kop. „aby toho někdo dobrý užil, kostelu sv. Bartoloměje v Kolíně, poněvadž jest týž kostel ošklabanej a na oči nevidomej.“ Koncem července 1646 umřel Hofman. zanášev se za živa spisováním knih obsahu nábožensko-historického. jakož r. 1637 tiskem vydal „Okularia či sklenné oči starého Čecha“,

kterouž mimo jiné připsal také radě města Kolína, a r. 1642, kdež byl děkanem v Německém Brodě, vydal dílo liturgické „Zrcadlo náboženství". [1])

Po něm dosazen na děkanství v Kolíně dne 18. listopadu 1634 páter Řehoř Textorides, rodilý z Nehvizd, prve farář v Čelákovicích, a zůstával v městě do své smrti dne 18. dubna 1639. Týž zajisté neměl trpělivosti svého předchůdce. Na podzim r. 1635 poslala mu městská rada pokorný přípis s prosbou, aby v kázání nedotýkal se osob radních ani živnůstek jejich, neboť prý obecný lid z nich jen smíchy tropí a ústa jimi si vyplakuje. „A nevíme, jak přicházíme k tomu zlehčení, ježto přec chodíme na mši svatou a na kázání a s duchovním správcem svým nižádných hádek ani kontraversí míti nechceme." Roku 1638 obžaloval děkan městskou radu u své duchovní vrchnosti, kterak ti páni z kostelních peněz, jež k obci přijali pod úrok, nižádných úroků neplatí, ani kapitál nevracejí, a vše uchvacují, co náleží školám a učitelům. [2]) Na omluvu městské rady tu dodáváme, že tehdá město v příčině placení svých dluhů a úroků požívalo příroči (moratoria) od samého císaře.

---

[1]) Radní protokoll E 32 k 28. Apr. 1633, Kopiář 1633-35, uložený ve sbírkách real. gymnasia v Kolíně, Kniha kšaftů B_2 k r. 1646. Životopis kněze Hofmana, námi sepsaný, vydán tiskem roku 1879 nákladem král. české společnosti nauk.

[2]) Kopiář 1633-35; kanovník dr. Fr. Krásl »Život kardinála Harracha«, p. 83.

E. Město Kolín za války švédské.

(1630—1648.)

V běhu válečném měla země česká za let 1628-31 značné polehčení, že lomoz zbraní shrnul se do severního Německa, kdež vojska hraběte Tilly a knížete fridlandského vzdorující evangeliky krutě stíhala. Za to trpěly kraje české nemálo od četných rot zbojnických. Již počátkem r. 1630 psali Kolínští do Prahy, kterak město jejich i s okolím na velikém nebezpečí zůstává, protože rejtharské tlupy loupežníků potloukají se ve vůkolí, po spůsobu soldatském do vsí se bytem vkládají, lidem sedlským platy ukládají a pocestné lidi obírají, takže ani křesťané ani židé za handlem a živností nemohou nikam bezpečně vyjíti. V polovici ledna podařilo se ozbrojeným měšťanům, v jedné blízké vsi nějaký počet těch lotrů přepadnouti a lapiti, kteréž pak spoutané do Prahy na trestání dopravili. [1]) Poněvadž ale neubývalo té neřesti zbojnické v okolí kolínském, položil vojenský velitel v Čechách, Don Baltazar Marradas, do Kolína setninu jízdy pod rytmistrem Pedro de la Cujeva. Náklad na ten lid vycházel ze všeho kraje kouřimského, a proto ubytování jeho nebylo městu s obtíží, a když setnina pobyvši tu osm neděl, 31. května z města odcházela, dáno rytmistru od městské rady vysvědčení, že lid jeho dobře se choval. [2])

S velikou potíží měšťanům byli též přemnozí chudí pocestní, kteří do města příliš zhusta přicházejíce, tu žebrali. Proto rozeslala městská rada dne 7. února 1631 vyhlášku do vůkolních měst toho obsahu, „poněvadž zhusta přicházejí do města řemeslníci světem jdoucí, jiní lidé žebraví, ponejvíc pro

[1]) Kopiář č. 4 k r. 1630.

[2]) Arch. měst. Militaria I.

náboženství z gruntů svých pánů sběhlí, vojáci propuštění a jiný lid mladý, tu po domích se štorcují a svaté almužny vyhledávají, kdežtoby pracujíce živiti se mohli bez obtěžování měšťanů: z té příčiny že žádný člověk takový bez cedulky od svého purkmistra nebo pána do města puštěn nebude; rovněž i na předměstích všecka žebrota se zapovídá, z čehož jen řemeslníci podle svého cechu se vyjímají.[1])

V běhu válečném udály se zatím veliké změny. V květnu roku 1629 byl dánský král Kristian IV. přinucen, o mír se smlouvati s císařem. Rok po tom německá knížata přinutila císaře Ferdinanda, že ohromnou armádu knížete fridlandského propustil. Když se vracely tyto tlupy vojenské z Němec, ubíraly se na mnoze českou zemí na velkou škodu její. I městem Kolínem ubíral se ten lid dosti zhusta; 16. června stavilo se tam 1000 jízdných Chorvatů na dvoudenní odpočinek, a pak dále k Čáslavi se ubírali. Však té doby vstával na severu nový mrak, bouři zvěstující. Přistanul totiž v Pomořanech švédský král Gustav Adolf s výtečným vojskem svým, vyzývaje všecky evangeliky německé, aby s ním se spojili k boji proti císaři, kterýž té doby měl pouze armádu hraběte Tilly ku své obraně. Pomořané, Hessové, Braniborci a Sasové přidali se k Švédům, a již 17. září 1631 Gustav Adolf porazil hraběte Tilly nedaleko Lipska na hlavu a přinutil k couvání do Bavor. Země císaře Ferdinanda byly v největším nebezpečí, a zvláště Čechy očekávalo těžké utrpení.

Koncem října roku 1631 vtrhli Sasové, spojenci Švédů, pod generalem Arnimem do Čech, dobyli Děčína, Litoměřic i Roudnice, a 15. listopadu bez boje opanovali Prahu, odkudž před tím nastal útěk veliký směrem ke Kolínu a Jihlavě. Dne 17. listopadu přitáhl do Kolína zemský velitel Don Baltazar s vojenským lidem, odtud bral se bez prodlení k městu Táboru. Na útěku od Prahy stavěli se v Kolíně hrabě Pavel Michna a potom sám kníže fridlandský se skvělým dvorem svým, a utíkali dále do Moravy.[2]) Nebezpečí války blížilo se

---

[1]) Kopiář č. 4 k r. 1631.

[2]) Arch. měst. V.

k městu Kolínu, když Don Baltazar, shrnuv kolem sebe mnohé posádky z Čech, položil se v hraženém táboře u Nimburka. Arnim se Sasy koncem prosince z Prahy potichu vytáhl k Nimburku, prudkou střelbou vypudil Don Baltazara z jeho ležení, kterýž pak zapáliv most za sebou, v samém městě Nimburce se opevnil. Arnim potom obrátil se k západu a dobyl Chebu.[1])

I v Kolíně děly se tehdáž vydatné přípravy na odražení možného útoku Sasů. Již 19. listopadu položil se do města pluk hraběte Šaffgoče a díl jízdného pluku Colloredovského, a poležel ten lid v městě do 14. května 1632; mimo pomoc od vůkolních stavů vydalo samo město na vychování té posádky 15.988 zl. Dne 22. listopadu 1631 sesílena posádka plukem uherským, jemuž velel plukovník Kováč, až 14. prosince ten pluk dále se bral k Nimburku, spůsobiv městu 3680 zl. útrat. Dále v prosinci tudy procházely jiné voje; zejména setnina Poláků, pěchota od pluku pana Desfours, setnina pluku pana z Ilova a jiné průchody, s čímž městu další útrata 1207 zl. spůsobena.[2]) K tomu považiti sluší to břímě, že důstojníci za dobrou kázeň svých lidí vymáhali na městu mimořádné dary, které pak nedaly se účtovati. Ke všem těm velikým nákladům nestačily obecní důchody, a proto padlo břímě vychovávání vojáků na samy sousedy, z nichž každý zastati musil, co mu velitelé vojenští uložili. Nicméně tehdáž Kolínští zachovali císaři věrnost, a nikdo z nich nedal se nepříteli nižádným spůsobem užíti, začež se městu dostalo od zemské vlády potom písemné pochvaly.[3])

V době velkého nebezpečí od Švédů a Sasů spoléhal císař jedině na Albrechta z Valdšteina, knížete fridlandského, který k jeho prosbám v zimě r. 1632 na Moravě sbíral nové vojsko v síle do 50.000 branných, a koncem dubna pošinoval své voje do Čech, aby odtud nepřátelské Sasy vytisknul. U Kolína tehdáž se nahromadilo šest pluků jízdy německé a polské pod

[1]) Meriani Theatrum Europeum III.

[2]) Z registříku vydání na vojsko z let 1631—36, chovaného při realném gymnasiu kolínském.

[3]) Archiv měst. fasc. V.

generalwachtmistrem Kristianem z Ilova, k čemuž za nedlouho přivedl generalwachtmistr Mikuláš Desfours jiný lid pěší a jízdný s dělostřelectvem, takže tu se shrnulo do 15000 branných. Vojsko to tábořilo za městem, na oseních a lukách pasením koní páchalo velkou škodu, a když po 18 dnech dále se hýbalo, vzalo z města 43 koní na přípřež k dělům, dva vozy nákladní a dva kočáry, z čehož městu nic nebylo vráceno. Že však ten lid živil se na útraty vůkolních krajů, počítalo si město škody jen 1800 zl.[1]) Posléze kníže fridlandský se vším vojskem se hnul ku Praze, kteréž město Sasové úmluvou jemu vzdali; po té vypudil saské posádky z Brandýsa, Mělníka, Roudnice, Litoměřic, Žatce, Mostu i Chebu, a počátkem července vytáhl z Čech do Frank, aby čelil švédskému králi.

V Kolíně zatím měli novou potíž s jedním plukem jízdy, který si v městě založil svůj musterplac. Rejthaři ti úsilovně pracovali o náležité opevnění města, jež obehnali dřevěnými koly (štachetly), a na mostě labském založili dva zdvíhací mostky, k čemuž brali dříví sousedům z vorů i hranic, takže si město pro ten lid za šest neděl počítalo 1900 zl. škody. Zatím procházel městem stále nový lid branný z Polska, Uher i Chorvat, ubíraje se za hlavním vojem do Němec, jakož 24. srpna tu odpočívalo 2000 jízdných Chorvatů, které vedl vojenský kommissař Mikuláš Bechyně z Lažan. Později ovšem ty pochody přestávaly, ale na zimu doléhalo na město Kolín nové soužení veliké. Kníže fridlandský čeliv králi švédskému delší čas u Normberka, následoval ho potom do Sas, a tu blíže Lipska u Licna svedl s ním dne 16. listopadu 1632 krvavý boj; byl ale rozhodně poražen, a vedl pak vojsko své do Čech na zimní bydlení. Dne 5. prosince přijel do Kolína pluk rejtharský o šesti setninách v síle 700 koní; velitelem byl plukovník rodilý Škot, Rupert Darling de Borneval. K vychování lidu tak četného, k tomu surového a nevázaného, s kterým bylo drahně vojaček a jiných záškodníku, chudé město ovšem nestačilo, a proto 15. prosince dány tři setniny do vsí na

---

[1]) Z registříku výše uvedeného.

panství kolínském; dne 27. prosince poslána větší část pluku do Slez, plukovník s čeládkou a mnohými rejthary zbyl v Kolíně do 12. února, sám jsa ubytován u radního Šímona Večána vedlé horské brány. Lakotný ten vojín cizozemský při lidu svém neměl nižádné kázně, a nebránil tomu, když jeho lid bil a týral měšťany. Sám hospodář jeho, Šímon Večán, dne 6. ledna 1633 všecek zkrvácený přiběhl na radnici a pro bůh prosil za schránění proti panu plukovníkovi, jehož kuchař prý ho do krve zbil. Borneval provozoval pravé vydírání v městě, ježto žádal za dvě neděle 1000 tolarů na živení svých nepřítomných rejtharů; vida chudobu města, potom ten vydřiduch slevoval, až konečně se spokojil stem tolarů hotových a stříbrnými lžícemi ve váze 55½ lotu. Jak velké bylo utížení měšťanů v onen čas, seznáváme z toho. že jediný rytmistr spůsoboval svému hospodáři Jeremiáši Spirovi týdně 20 tolarů útraty. Tehdá žalovali Kolínští u pana Jana Václava Gryzle, generalního kommissaře nad ubytováním vojska, jemuž psali, že vojáci sousedy týrají a bijí, že sousedé jim každodenně sem tam přípřeže dávati musejí a žádná se jim nevrací, vojákům že musejí vařiti profiantní piva, nemajíce na to ani chmele ani dříví, konečně že v okolí města veliké loupeže se dějí, takže nemožno z města bezpečně vyjíti. K těm žalobám sjednal to pan Gryzl, že vyslán do Kolína vojenský kommissař Paolo de Ordeligo, který nevázané rejthary odvedl do Králové Hradce. Kolínští měli s tím plukem, co hotových peněz vydali, 7154 zl. útrat. V tom čase měli také jinak škodu, když koncem ledna náhlá rozjíž spůsobila silné vzedmutí Labe; od prudkosti ledových ker zkažena jest valcha při obecním mlýně zálabském, louky na díle potrhány a vorové dříví odehnáno. [1])

Jedno soužení minulo, druhé nastalo. Již 9. února 1633 došlo na radnici německé psaní od plukovníka Jana z Hasenburka, jímž oznamoval, že má sobě od generala Gallase nařízeno, aby s plukem svým jízdným ubytoval se v Kolíně a okolí; i žádal na městu neodkladné složení 100 tolarů a chystání na každý den 500 porcí pro jezdce i koně. Na

[1]) O tom vojsku Bornevalovu čteme v kopiáři k 13. Mart. 1633 (při real. gymn.) a v radním protokolle E 33 od 5. Jan. — 12. Febr. 1633.

odpověď ani nečekal, neb již 16. února přijel s pěti kompaniemi rejtharů do Kolína. Tu měšťané předvídajíce soužení horší prvého, s ženami a dítkami se zdvíhali a pryč utíkali do odlehlejších vsí, takže uvnitř hradeb jen 24 sousedů zbylo, na které nyní přilehlo ubytování vojska s nesnesitelnou váhou. Vida to pan Hasenburský, byl na tom, aby v městě toliko dvě setniny ležely, a ostatní na panství kolínském. Proti tomu se vzpouzel zámecký hejtman, Petr Štirnský ze Štirn, chtě aby město samo o vojáky se staralo, ano císařské panství nižádnými břemeny prý stíženo býti nemá. Než hodil se k tomu náhodou hrabě Sezima z Vrtby, president královské komory, který vida utížení města, dne 25. února hrozbami přinutil pana Štirnského, že tři setniny oné jízdy vzal sobě na starost a ubytoval je ve vsech, které k zámku kolínskému se držely. Městu potom bylo starati se o plukovníka a jeho štáb, a o 120 rejtharů, však i v tom počtu byli měšťanům na škodu velikou. Dne 21. února vzkázal plukovník městské radě, že nelze mu přestati na 120 porcích denně pro své mužstvo, a žádal mimo to pro sebe a svůj štáb na týden 150 zlatých. V tom se mu konšelé opřeli a kvapně podali proti němu písemnou stížnost k hraběti z Vrtby, žádajíce za pomoc. Leč přes všecku dobrou vůli tohoto pána nic tím nezískali; neb pan Hasenburský napomenut jsa z Prahy, aby se mírnil, dne 28. února 1633 žádal pro sebe a štáb na každý týden 120 zl., 2 sudy piva, 12 slepic a 2 jehňata, a týden později žádal již o 60 zl. více. Když pak deputace konšelská odebrala se k němu do bytu a prosila ho za slitování, tu on se osupil na ně, vytýkaje jim opovážlivost, s kterou prý naň v Praze žalovali, a hrozil, jestli nedostane všeho, jak žádal, že o dvě setniny více položí do města. Ani k dalším prosbám slzavým ten pánovitý a necitelný plukovník se nemírnil, ba koncem března muselo mu dávati město týdně 200 zl. mimo pivo, slepice a jehňata. Poněvadž tím vydáním byl městský důchod brzo na mizině, uložili konšelé sousedům a nájemníkům velikou kontribuci, a sice z bečky hostinského vína 8 zl., z várky hořkého piva 8 zl., šenkýřům z bečky piva 1 zl., a z pinty páleného 10 kr., ševcům z páru bot 3 kr., z páru střevíců 2 kr., mydlářům

z prodeje centu mýdla neb svíček 20 kr., řezníkům z vola 20 kr., z krávy 10 kr., z drobného dobytka po 5 kr.; podobná kontribuce uvalena na prodej chleba, mouky, jahel, krup, obilí, ryb i dříví, i ze mletí. Daň tato těžká způsobila u sousedů nevoli a reptání, zvláště u těch, kteří vojáky v domech svých měli. Zejména Maximilian Pušman Hořovský, hospodář u zeleného stromu, sám někdy voják, ohlásil radě, že dvěma metlama se šlehati nedá, a jestliže rada na něm, jenž mnoho vojáků a vojaček na hrdle má, ještě žádá daň na štáb a tabuli pana Hasenburského: takovou správu aby prý čert vzal. Pohrozil mu sice purkmistr, že mu várka piva i zásoba mýdla zabavena bude, kdyby kontribuci dále odpíral; však Pušman zas pohrozil, že richtáře, kdyby chtěl jemu sklad pečetiti, shodí se schodů. I židé, nechtíce s městem trpěti, odpírali kontribuci z šenku vína a sbitého dobytka, a žalovali u královské komory, že jim město smlouvu konárovskou porušuje, kdežto zase konšelé u královské komory dokazovali, že ona smlouva tou kontribucí se neruší, a že když křesťané na vychování vojska císařského všechen statek nakládají, i židé mohou k tomu přispívati. [1])

Na jaře r. 1633 hýbaly se voje knížete fridlandského ze svých zimních bytů v Čechách a posouvaly se do Slez, aby odtud vytiskly Sasy a Švédy, kteří zatím v nemalé síle do té země byli vešli a do předních pevností své posádky vložili. Pluk Jana z Hasenburka zdvihnul se z Kolína a vůkolních vsí dne 4. května, avšak plukovník při tom zavazoval konšely kolínské, aby za ním do Slez na každý týden 200 zl. posílali, a to až do konce června, nežli by jinde platem opatřen byl. Potom s čtyrmi setninami vytáhnul k Jičínu, Trutnovu, do Slez, však pátou setninu pod rytmistrem Dornem zůstavil posádkou v městě na další soužení obyvatel. Rytmistr zajisté počínal si hůře jak nepřítel, klíče od bran choval při sobě a měšťany libovolným zavíráním města soužil a na živnosti skracoval, při tom na formanech a obchodnících, kteří městem projížděli, vydíral nemírné poplatky, z kteréž příčiny potom

[1]) O tomto lidu čteme v radním protokolle E 33 k r. 1633, a v zbytku kopiáře na rok 1633.

lidé přespolní městu Kolínu z daleka se vyhýbali. Ačkoli konšelé k tomu nebyli přistoupili, aby za panem Hasenburským týdně 200 zl. do Slez posílali: rytmistr Dorn to krutě na nich vymáhal, a kdykoli ony peníze na den a hodinu nebyly složeny, hned vyslal svého kvartýrmistra, Hanuše Hassenteufla s rejthary na rathouz, aby konšelům nedal odtud vyjíti, dokudby nezaplatili. Kromě toho dopouštěl rytmistr svým lidem, že své koně pásli na oseních a lukách při městě, sousedům brali sena, ovsy a ječmeny, z kterýchžto všech příčin Kolínští v Praze několikráte žalovavše, toho posléze dosáhli, že vydán jest rytmistru koncem července rozkaz, aby s lidem svým město opustil a ve všech panství kolínského bytem se opatřil. Však neuposlechl hned; a teprve 15. srpna z města vytáhl a ubytoval se ve vsi Křečhoři. Město počítalo sobě za 9406 zl. škod, které mělo pro ten pluk pana Hasenburského; k tomu sluší uvážiti, že na vychování toho pluku přispíval celý kraj kouřimský penězi a obroky, kterýžto příspěvek přijímal plukovník sám ke své ruce. Kolínští potom ještě mnohé útisky od oné zbylé setniny zakoušeli. Koncem září 1633 jmenovaný Hassenteufl z Křečhoře vzkazoval do města, aby oněch 1497 zl., co panu Hasenburskému na deputat nebyly doplaceny, bez odkladu byly odvedeny. Když pak konšelé odpovídali, že panu plukovníku nic nejsou dlužni, Hassenteufl všelijak se mstil, 1. listopadu s násilím vjel do obecního dvora štítarského a odtud odehnal osm kop skopového dobytka do Křečhoře; 27. listopadu navštívil s 19 rejthary ves Třídvory, městu poddanou, a zde u sedláků se ubytoval. Kolínským v takovém soužení přispěl posléze vojenský kommissař kraje kouřimského, pan Václav Kaplíř z Sulevic, kterýžto Hassenteufla a jeho lid, ač tento všelijak se vzpouzel, dne 2. prosince vybyl z okolí kolínského.[1])

V ty časy zádavné padlo na město také to soužení, že počátkem srpna r. 1633 v židovské ulici vypukla morová rána. Kolínští konšelé to sice dle možnosti zastírali a tlumili, a zvěděvše, že řemeslníkům kutnohorským od šepmistrů byla

[1]) Kopiář při realném gymnasiu chovaný.

návštěva výročního trhu kolínského o sv. Bartoloměji zakázána, psali do Hory, že prý v Kolíně jest chválabohu vzduch zdravý; umřeli prý sice do 12. srpna v židech dva staří a čtyři děti „na hlavní nemoc", než ta rána že od těch dob ustala. V pravdě však neustala, neb již 19. srpna v plném shromáždění konšel stalo se usnešení, poněvadž morová rána mezi židy proskakuje, tedy že nemá židům trpíno býti, aby chodili mezi křesťany do města. Sousedům zakázány všecky styky se židy, a richtář městský, švec Martin Frank, přijal od rady poručení, aby vezma regiment (t. j. žilu), po domích šenkovních chodil, židy odtud napořád vyklízel a do jejich ulice hnal. Zdá se, že těsné, lidem přeplněné a nepříliš čisté domy v židovské ulici nákazu morovou velice zmáhaly, a proto židé, jsouce ve velikých úzkostech, prosili městskou radu, aby jim byly vykázány některé prázdné domy na předměstí, kdeby mohli po čas moru přebýti; konšelé jim to však odepřeli. Koncem srpna zuřila nákaza po městě i na předměstích, a děkan kněz Jindřich Hofman, muž zkušený, zaslal dne 2. září v té příčině městské radě jisté artikule o tom, jak by lidé proti nakažení od moru se chrániti měli. I svoláni jsou téhož dne všichni sousedé, nájemníci a podruzi na náměstí před radnici, a tu ohlásil primator Jaklin, poněvadž proti moru není lékařství, a kdo že ho dostane, rychle mu podléhá, tedy že nemá nikdo tak hovadským býti, aby se nechránil nákazy. Tyto artikule opatrnosti, jak pan děkan je sepsal, potom radní písař, mistr Viktorin Morávek Pekelský, ohlašoval všemu shromáždění hlasem velikým: 1. Všichni modlete se k Bohu a poněvadž Bůh nás válkou, neúrodou i morem trestati ráčí, protož na každý den o polednách bude prostředním zvonem zvoněno na modlení, a tu každý, kdekoli ho to zvonění zastihne, nechť se nestydí kleknouti a se modliti. V šenkovních domích přestaňtež povyky, hudby, pískání, žraní a rozpustilosti.—2. Křesťané nechoďte mezi židy, toho moru původy, a nic od nich nekupujte, zvláště masa. Podruzi, kteří židům slouží, ať zůstávají při nich, a mezi křesťany ať nechodí. — 3. Každý ať střeží se domů, kde lidé na hlízy stůní. — 4. Nikdo nemá se nemocných dotýkati, ve smradu a puchu při nich seděti,

aneb z domů, kde lidé mrou, šatů přijímati. — 5. V bytě svém ať každý čistotně se chová a pilně jalovcem vykuřuje. — 6. Mrtvá těla nemají býti pařena, ano z takové páry nejvíce nákazy pochází. — 7. Když kdo v domě umře: peřiny, na nichž ležel, mají pod krov aneb jinam na vítr vyvěšeny býti, aby dobře vyčichly; celý dům má pak často vykuřován býti. — 8. Pro nynější parna mají umrlí co nejdříve zabedněni a na krchov vyneseni býti; pod přísným trestem je tam nikdo odhražovati nemá. — 9. Hrobníkům přísně se nakazuje, aby čistotně se chovali, žraní po hospodách zanechali a raději ve svých bytech na zvonici zůstávali; šatů a kloců po mrtvých nemají bráti a na věž nositi. — 10. Pro nynější horka mají pohřby až po 22. hodině, aneb před 12 hodinou (t. j. po 4. hodině večer neb před 6. hod. ráno) odbývány býti.

Druhého dne svoláni obyvatelé opět k radnici a tu ohlášeny další artikule panem děkanem podané, a sice: 1. V lázni obecní nemá býti topěno ani pro křesťany, ani pro židy. — 2. Hnoje a nečistoty ať bez prodlení z města se vyklidí, čehoz si hleděti mají zvláště páni řezníci, majíce toho před masnými krámy příliš mnoho. — 3. Pekaři nemají teplých chlebů prodávati. — 4. Židé mají ve své ulici se zdržovati a mezi křesťany nechoditi, a to pod pokutou šatlavního vězení a placení jednoho dukátu. Richtár a jeho servus mají karabáčem je do jejich ulice hnáti, odporné za krk bráti. — 5. Podruhyně a vůbec křesťané nemají židovského prádla přijímati. — 6. Nikdo nemá v městě sviňského dobytka chovati. — Na plnění těchto rozkazů naléhali konšelé s neobyčejnou přísností. Býval dávný obyčej, když umrlý měl do hrobu spuštěn býti, že příbuzní a přátelé rakev jeho odhradili, aby s ním se rozloučili. Tomu nyní bránili děkan i hrobaři, začež od sprostých lidí zakoušeli lání a tupení. Za tou příčinou sousedka Kopřivka sevřena jest na hodinu v kruhu u pranýře, Komárková a Chudeřická strestány vězením v dusíku a pokutou 5 kop k záduší sv. Bartoloměje. Kerlická vězením v dolivce a pokutou 3 kop k záduší. Lukáš Žižka řezník vězením v dolivce.[1])

[1]) O tom moru čteme v radním protokollu E 33 v sezeních od 19. Aug. — 19. Sept. 1633.

Koncem října přestal mor a k nastávající zimě ohlašoval se jiný host zlý, nouze a bída po neúrodném létě. Poněvadž obecní dvory málo co vynesly, zůstával městský důchod ve psí, a město přestalo v placení úroků i těm nejpotřebnějším z věřitelů svých. Jakož v prvém díle této knihy vícekráte bylo dotčeno, měli mnozí sousedé kolínští grunty orné i luční od zámku za dědičný úrok sobě propůjčené, kterýžto úrok dosti malý placen býval ve dvou lhůtách, a sice o sv. Jiří a o sv. Havle do zámeckého důchodu. Však o sv. Havle r. 1633 nemohli chudí sousedé ten úrok sehnati, a 25. listopadu vycházela od zámeckého hejtmana pohrůžka, že neplatům grunty budou zabaveny. Tu chudí sousedé předměstí pražského a kouřimského mezi sebou se uradivše, dne 2. prosince vyslali k městské radě tři z sebe, Matouše Mračno, Martina Koníčka a Daniele Sedlčanského s prosbou, aby z úroků nadaní po Havlu Rorýcovi dána jim byla pomoc na placení kontribuce. Však páni odpověděli po krátkém uvážení: „Poněvadž sousedé městští sousedy předměstské v kontribucích a vychovávání vojska zastávají, tu že v nynějších těžkostech nelze jim odkud jakého zpomožení učiniti.“ Od té doby také přestalo navždy vyplácení úroků z nadace Rorýcovy, která takto v neřestech válečných za své vzala. Nouze obecně panující dotkla se též ubohých chovanců městského špitála, jimž ze zádušního dvora obecního od léta žádných potrav dáno nebylo. Teprve po důtklivém napomenutí děkana, pátera Hofmana, usnesli se konšelé, že chudým ve špitále má denně po bochníku chleba a třikrát týdně každému za krejcar masa vydáváno býti. — Sám děkan od máje r. 1633 nedostával nižádného platu od obce; uznávaje obtíže časové, byl trpěliv a čekal; než přec těžce nesl, že kostel děkanský velice pustnul, že rozbitými okny dešť do svatyně vnikal, nedostatečným krovem klenutí zamokalo, a voda až na dlažbu pronikala. I podal žádost ke konšelům, aby z nadace zádušní po paní Lidmile Naxerové z Kaštic koupili šindele na přikrytí kostela. Leč vymlouvali se páni nemožností svou, též velkou kontribucí do vojenské zásobárny v K. Hoře.[1])

[1]) Radní protokoll E 33 v sezeních 19. Sept. — 2. Dec.

V měsíci listopadu byla nouze v pokladně městské tak veliká, že konšelé se usnesli většinou hlasů, aby toliko obec měla právo prodeje vína v městě, a jiným sousedům aby takový obchod byl zakázán. Leč proti tomu podali stížnost k podkomořímu tři majitelé domů hostinských, a sice primator Jakub Jaklin od lva, mistr Kolumban od hvězdy a Martin Kincl od štiky, a dosáhli toho, že ono usnešení konšelské bylo zrušeno. Ovšem za to byli v městě zle vykládáni a valchováni.[1])

Přetěžké břímě uvalil na zemi českou Albrecht Valdštein, kníže fridlandský, když na zimu r. 1633—34 všecku velikou svou armádu ze Slez a Sas uvedl do Čech, aby tu přezimovala. Že pak týž kníže s nepřítelem potají se umlouval, byl v únoru s velitelství ssazen a od svých vlastních lidí v Chebu utracen.

Městu Kolínu, kde zásob potravních pro neúrodný rok bylo na mále, tím ubytováním vojska bylo přitíženo. Dne 16. prosince 1633 uložily se v městě a okolí dvě setniny jízdného pluku pana z Bissingen, jimž velel nejvyšší vachtmistr Carlo Beligeni, a poležely tu do 23. února 1634, s čímž obec měla 3026 zl. škody. Již 28. února přitáhl do města plukovník Herdesonne s třemi setninami dragounů, jichž díl do vsí položil; Kolínští majíce ty rejthary do 10. května na hrdle, utratili s nimi 5418 zl. Když pak na jaře 1634 všecka císařská vojska, jimž napotom velel císařův syn, král Ferdinand, hýbala se z Čech do Bavor, Frank a Šváb, aby tam stavila pokroky Švédů, tu mnoho lidu od východu procházelo městem Kolínem, zde, ač na krátko, se zastavovalo a na útraty města trávilo. Zejména šly tudy tři setniny pluku Viléma Vistati, zavazadla pluku Braidovského s mnohými rejthary, dvě setniny husarů z pluku pana Forgáče, štáb a zavazadla pluku hraběte Adolfa z Buchheimu, díl pluku Pavla Revaye, pluk jízdy uherské pana Michala Konyardy, pluk pana Zahrádeckého, Boberheimův, Götzovský a Gallašovský, potom polní dělostřelectvo pod Jakubem z Fendu, který v městě vyzdvihl 32 koní na přípřež, však ani jednoho nevrátil. Těmito průchody vojenskými sdělána byla městu škoda 4210 zl. Kromě toho musilo město

[1]) Kopiář k r. 1633.

vojenským rychlíkům půjčovati koně pod sedlo; také to snášelo, že velitelé vojsk na lidech handlovních a formanech vybírali ve branách vždy po několika zlatých cla, kterýmžto zlořádem tenčil se obchod města velice.[1])

Však mnohem větší strasti nastaly městu Kolínu, když vyšlo vojsko císařské ze země a jen nepatrná moc branná pod generaly Marradasem a Colloredem zbyla v zemi; neboť toho užili nepřátelé ke zhoubnému nájezdu na Čechy. Švédský general Bannér s vojskem svým vtrhl od severu do země, dobyl Litoměřic a Mělníka, odtud zahnal císařské pod Marradasem ku Praze, a potom v Žatecku hrozně pálil a plenil. S ním zároveň do země vešli ve veliké síle nepřátelé Sasové, jež vedl kníže Fridrich saso-altenburský, dobyli Mladé Boleslavi, Jičína, a přilehli k Nimburku, odkudž císařskou posádku zanedlouho vytiskli, a 14. srpna do města samého se vedravše, strašně tu řádili, město na cele vyloupili, na díle vypálili a do 200 lidí bezbranných pomordovali. Strašný ten osud města Nimburka splodil po zemi veliký strach; i v Kolíně bylo pravé zděšení. Již 16. srpna přicválal sem z Prahy císařský plukovník Jung s několika rejthary, a z rozkazu zemského velitele, hraběte Colloredy, zapálil most labský, a hořící trámy a mostnice smetati dal do Labe. Jiného opatření na obranu města nebylo učiněno. Zatím Sasové dobyli Poděbrad, a 18. srpna vyslali jednu setninu své jízdy pod rytmistrem Herderem ke Kolínu na zvědy. Když ten lid přijel od Ovčár na předměstí zálabské, tu Kolínští nevědouce, zda-li jsou přátelé či nepřátelé, vyslali k nim dva měšťany, mistra Kolumbana a Maximiliana Pušmana, kteříž převezše se na kocábce, ptali se na jejich úmysly. Ale rytmistr Herder podržel oba u sebe, a nocovav s rejthary svými tam na předměstí, druhého dne poslal Pušmana zpět do města s psaním, v němž žádal, aby Kolínští dobrovolně se mu vzdali, most opět vystavěli, kurfirsta saského za pána a jistý počet jeho vojska za salvaguardii u sebe přijali, a špíži do tábora saského dováželi; sic jinak že město

[1]) Archiv měst. fasc. Militaria, k tomu listina z r. 1636 při realn. gymn., kterou r. 1868 daroval p. Frant. Kubín, mistr řeznický.

jejich bude v prach a popel obráceno, a obyvatelé že budou jako v Nimburce pomordováni. Na to primator Jaklin nemeškaje svolal všechen lid městský před radnici a sdělil mu vzkaz od nepřátel; většinou hlasů sousedé se usnesli, aby psaní ono odevzdáno bylo plukovníku Jungovi, kterýž od spálení mostu ještě meškal v Kolíně, a měl požádán býti, aby na kvap z Prahy zjednal vojenskou pomoc, dříve nežby nepřítel s větší mocí trhnul k městu. Však byli mnozí v městě, kteří hrozili se býti svědky krutého boje s nejistým výsledkem. Paní Alžběta Přebozská z Dobročovic, která s manželem svým, Karlem Mikulášem Přebozským ze Zásmuk, v Kolíně co nájemnice žila, vběhla do shromáždění měšťanů a volala bědujíc: „Ale milí páni! co jste to udělali, že jste pro lid císařský poslali! Já před tím lidem kurfirstským na kolena padnu a jich za milosť prositi budu!“ Potom běhala po ulicích a lid rozpakovala. Sám Pušman pravil ke konšelům: „Zle jste páni učinili, že jste to psaní panu nejvyššímu Jungovi ukázali.“ Mezitím vyslídili Sasové někde blíže Starého Kolína nemalý počet vorů, jež dne 19. srpna ke Kolínu přitáhli, sepjali a na příč přes řeku položili; pořídivše si takto nuzný most, dostali se koňmo až pod samé hradby města.

V tentýž čas utíkali Kolínští kouřimskou branou z města, koňmo, na vozích i pěšky, primator, konšelé, starší a jiní měšťané s ženami a dítkami a spěchali k Janovicům a do lesů nad Sázavou. Děkan, páter Hofman, prchnul ke své dceři do Jaroměře, a více do Kolína se nevrátil, ježto přijal potom děkanství v Čáslavi. Sasové do města se vedravše, nalezli tam něco málo lidu nájemnického a z měšťanů pouze Maxmiliana Pušmana, jehož později konšelé vinili ze zrady, tvrdíce, že Sasům o vorech u St. Kolína pověděl, a moha jako jiní z města utéci, toho neučinil. Potom ti nepřátelé vybíjeli byty, drancovali napořád a při tom zápalili, z čehož 11 domů v městě vyhořelo. Pušman vida, že i jeho dům (nyní č. 22 na náměstí) hoří, volal prý k nepřátelskému vůdci Herderovi: „Bohpomozi, pane rytmistře! Co já takové odměny za svou upřímnou službu užíti mám, že jsem vám k pasu dopomohl a že jste ani člověka neztratili! Ani byste beze mne do města se nedostali! Kdyby

mne císařští dostali, oni by mě dřeli.“ [1]) Sasové, kteří potom zabíhali ke Hradci, Chrudimi, Jíhlavě a Třebíči, drželi se za hradbami města Kolína až do konce září, kdež římský král Ferdinand dne 6. září 1634 Švédy u Nördlink rozhodně poraziv, poslal značné posily vojenské do Čech, načež Švédové a Sasové ze země odešli, zlou památku tu zůstavivše. Kolínští vrátili se do svého spustošeného města teprve počátkem října, a dali si od dvou osob rytířských, pana Jindřicha Dobranovského z Dobranova a v Zibohlavech i Jana Sigmunda Sudkovského z Hendršdorfu, nájemného obyvatele kolínského, všecku škodu, kterou nepřátelé sdělali, na 39.973 zl. 43 kr. rýnských zjistiti pod věrou i duší. Nemeškali též na Pušmana, co původce té škody, u zemské vlády žalovati, však bez výsledku, poněvadž ničeho jemu dokázati nemohli. Hroznou památku na tento pobyt Sasů mělo všecko okolí kolínské, neboť vesnice a panská sídla byly na cele vypáleny a na poušť obráceny.

Neumíme pověditi, jak Sasové při dobytí města Kolína s úrodou tohoto léta naložili; než jisto jest, že konšelé kolínští sháněli peníze, aby do budoucích žní městské hospodářství neváznulo. I jest ku podivu, že tehdáž, kdež nemohli starší věřitele své v úrokách spokojiti, přec nalezli věřitele nové. Půjčil jim Jan Müller ze Zlaté Koruny 1850 kop míš. a rytíř Baltazar Leopold Kühnel 219 korců žita. Ku konci toho nešťastného roku 1634 stíženi byli měšťané novým neštěstím. Počátkem prosince odpočívali v městě dva císařští plukové pánů Koseckého a Zahrádeckého, a z neopatrnosti těch vojáků vznikl požár veliký, jímž spáleny některé domy v ulici pražské, v ulici zámecké a na příkopech, díl ulice židovské s šatlavou, při čemž od prudkosti ohně přilehlé hradby městské na díle se sřítily. Plameny pak šířily se na pražské předměstí, kdež shořel nový špitál na ostatním penízi. Tehdáž 40 domů křesťanských lehlo popelem. V městě samém zbývalo pouze 21 sousedů nepohořelých, a to byli: V rinku vdova Bystrská

[1]) Zprávu o tomto vpádu Sasů podává kopiář na rok 1635 (11. Dec.), který pan Frant. Kubin, mistr řeznický, r. 1809 daroval střední škole kolinské.

u černého koně, vedle ní Daniel Hyttich (č. 46), Jiřík Barmon (č. 47), Jeremiáš Spira (č. 72), Pavel Velimský (č. 74), Michal Salaj (č. 75), Jakub Jaklin primas (u zl. lva), Pavel Horyna (u orla), Adam Brandejský (č. 21); v horské ulici Jan Krška (č. 42). Pavel Zvára (č. 43), Dorota Havránkova (č. 34), Matouš Forman (č. 31); v ulici kouřimské švec Petr Rzounek (č. 18), Havel z Tatenic (č. 16); u kostela Matěj Hanibába vodák (č. 27); vedle městského pivovaru Martin Frank; v labské ulici Sylvestr Kratochvíle, hrnčíř (č. 67), Eva Sasínka (č. 64), Burian Čulík (č. 62) a Jiřík Nigrin (č. 61). Všecky ostatní domy byly buď spálené, buď opuštěné.[1])

Jednou z předních starostí města bylo obnovení mostu labského, který se stal obětí válečných opatření proti Sasům. Již 10. října 1634 pátrali konšelé v Poděbradech, zdali tam trámy strhaného mostu zadržány nebyly. Potom dokládajíce se dávnou privilejí krále Jana Lucemburského z r. 1311, žádali na císařském lovčím panství poděbradského, panu Mikuláši z Gersdorfu, za zpomožení dřívím na stavbu mostu. Však teprve v létě roku 1635 vykázáno jest Kolínským stavivo na panství pardubském, a mnoho kmenů daroval hrabě Kinský z panství chlumeckého, a tak byl nový most přes Labe opět položen.

V běhu válečném stala se r. 1635 ta změna, že kurfirst saský Jan Jiří odstoupil od Švédů a vešel v branný spolek s císařem. Za to nabyli Švédové mohutnějšího spojence ve králi francouzském, a válka, která jižjiž považována byla za ukončenou, vzplanula na novo s krutostí vždy horší. V létech 1635—1638 zůstávaly Čechy od války ušetřeny, leč Kolínští přece tlak její dobře cítili, když přečasto jim bylo snášeti obtíže vojenských průchodů městem a zimního bytování vojska. Jak velká břemena městům i venkovu tím vzcházela, vyrozumíváme z patentu generala velitele zemského Don Baltazara de Marradas ze dne 5. února 1635, dle něhož dáváno mělo býti plukovníku jízdy na měsíc 200 zl. v hotovosti, pak deputatu (servicií) masa, chleba, vína, piva, koření a na 17 koní

[1]) Arch měst. Militaria I. a fasc. V. list. k 21. říjnu 1653.

obroku za 400 zl., tak že vychování jeho stálo za měsíc 600 zl.; podplukovníkovi vyměřeno na měsíc 150 zl., majoru 50 zl., ubytovateli 50 zl., šultheisovi, kaplanu, sekretáři a kováři po 30 zl., popravčímu (freimanovi) 12 zl., štokmistru a štekenknechtu po 8 zl., jezdci denně stravy za 10 kr., koni na obrok 8 kr. — U pěšího pluku mělo dáváno býti nejvyššímu 500 zl., podplukovníku 120 zl., majoru 40 zl., ubytovateli 40 zl., kaplanu, tajemníku a koláři po 24 zl., profosovi a jeho pomocníkům úhrnem 60 zl., profiantmistru 40 zl., katovi 12 zl., a to vše z třetiny na penězích, ostatek ve potravinách. To vše musely nikati obce a kraje, kde vojsko leželo. [1]) Při rostoucí chudobě a znuzelosti, při malém počtu osedlých sousedů stávala se taková povinnost vždy nesnesitelnější a zádavnější, zvláště když vojenský lid za dlouho trvalého krve lidské prolévání jevil zdivočelost vždy větší.

Dne 10. ledna 1635 položil se v okolí kolínském pluk mladého hraběte Colloredy, z něhož ubytován v městě podplukovník Jošt z Almeslohe, štáb, zavazadla a četa rejtharů, úhrnem 90 koní, a pobyvše tu do konce května, spůsobili městu náklad 1767 zl. — Dne 28. července táhlo městem císařské dělostřelectvo v síle 15 důstojníků, 200 knechtů a 400 koní, dne 16. srpna opět 100 knechtů s důstojníky a 300 koní, mimo jiné menší průchody vojska, s nimiž město 150 zl. utratilo. — Dne 24. srpna na den sv. Bartoloměje stalo se městu veliké ublížení, když uherský plukovník František Maithény, pán na Adlersberku a Branci, s svými 500 rejthary mimo město Kolín táhna, proti vyššímu nařízení a přes odpor vojenského kommissaře přítomného vetřel se do města a s dvěma setninama a štábem se tu ubytoval. Uhři jeho dopouštěli se hrubého násilí, měšťany z peněz šacovali, bili a týrali, vyhrožujíce, že z města dříve nevytáhnou, dokud jim nemalá summa na cestu dána nebude. Tu na kvap poslali konšelé list k Don Baltazarovi do Prahy s prosbou za vyslání kommissaře, který by ten ukrutný lid z města vyvedl, sic jinak by měšťanstvo, ze všeho jsouc vyplundrováno a k tomu poho-

[1]) Arch. měst. Militaria I.

řalé, jako loni před nepřítelem z města utéci muselo. Na to přijel rytíř Karel Mikuláš Přebozský z Zásmuk, který té doby sloužil císaři co vojenský kommissař, z Prahy na kvap do Kolína a ty uherské rejthary do dvou dní z města vyvedl.[1])

Možno-li ještě horší byla návštěva od Poláků dne 28. října 1635. Pluk jízdný polský v čtyřech setninách pod plukovníkem Dembińským, poležev některý čas na gruntech pana Ladislava z Waldšteina v Sehušicích, hnul se odtud ke Přelouči a dále ke Kolínu. Tu na předměstí horském ti Poláci stanuli, žádajíce za vydání profiantu. Město jim dalo dle možnosti své, ale to jim bylo málo, neboť z návodu jednoho rytmistra svého, jménem Gřiva, beze vší ordonance do města násilně se vedrali, ačkoli přítomný vojenský kommissař pan Přebozský vší svou autoritou proti tomu se vzpíral, a tak celý pluk se ubytoval v městě, na znuzelých sousedech jídlo, pití a obroky vynucovali, na noc hospodáře své z domů na ulici vyhazovali a potom ženskému pohlaví v nestudu činili násilí. Druhého dne hnuly se tři setniny dále, rytmistr Gřiva však se svým lidem zůstal a žádal na konšelích 100 tolarů, jinak že se nehne. Posléze dal se 32 tolary odbýti, a tak město s těmi Poláky přišlo ke škodě 993 zl. 30 kr. [2])

Na zimu následující měli Kolínští od vojska pokoj, leč doléhaly na ně péče jiné. Předně to byla potřeba obnovení městských hradeb, na západní straně ohněm svalených; dále hlásili se četní věřitelé, chtíce svému úroku aneb splátkám jistin; konečně nastávala Kolínským, když přestali vychovávati vojáky, povinnost odváděti kontribuci sněmem svolenou. Poněvadž ani obec ani sousedé z těch ohromných škod válečných nikterak se vzpamatovati nemohli, uchylovali se s úpěnlivými prosbami za pomoc a křesťanské slitování k císaři Ferdinandovi II., kterýž jim pak 24. prosince 1635 v příčině dluhů jejich povolil příročí (moratorium) až do budoucího generalního snému. Na tom však Kolínští nepřestali, a 21. ledna 1636 podali novou žádost k císařovu synu, korunovanému již králi

---

[1]) Kopiář k r. 1635 k 24. Aug. a arch. měst. Militaria I.

[2]) Kopiář k 29. Oct. 1635.

Ferdinandovi III., aby chudá a pohořelá obec jejich po uvážení toho, že mimo mnohé nevyslovitelné obtíže v létech 1631—1635 na vychování císařského vojska 95.147 zl. 50 kr. vynaložila, dosáhla též moratoria i slevení zemských berní do budoucího generalního sněmu. [1])

Co se v létech 1636—1638 v městě Kolíně sběhlo, o tom jen velmi nuzné vědomosti máme pro nedostatek zpráv; jest archiv kolínský v tom velice chudý. Když na jaře r. 1636 stáli Švédové v Pomořanech a Francouzové na Rýně, aby na novo začali válku s císařem a jeho spojenci, tu císař dal po celé zemi české najímati vojenský lid. V té příčině dal zemský podkomoří, Přibík Jeníšek z Újezda, radě kolínské naučení, že těch verbuňků ve městě trpěti nemají, tak aby najatí vojáci nedopouštěli se v městě neřádů; a kdyby na císařském zámku kolínském ono najímání se dělo, pak ať kolínské brány se uzavrou. Nedlouho potom poslal podkomoří do Kolína hofrichtéře Matyáše Pregla z Prukersdorfu, aby obnovil radu a jmenoval pana Jaklina, který zatím nadán byl erbem a titulem „z Vrabiny", k úřadu JMC. richtáře; primatorem stal se Jeremiáš Spira a dále do sboru konšelského vřaděni Daniel Hyttich, mistr Václav Jiří Kolumban, Pavel Horyna, Václav Salava, Havel Hruška, Václav Šultys z Čimic, Šimon Večán, Bartoloměj Opavský, Jakub Brodský z Větřína, Pavel Velimský a Jiří Nigrin. Obecními konšely jmenováni rytíř Michal Salaj z Cifry, Adam Brandejský, Jan Komárek a Jiří Šiška, městským richtářem opět Martin Frank.

Poněvadž úřadníci královské komory s důrazem na Kolínské naléhali, aby zaplaceny byly berně, sněmem zemským svolené, požádali konšelé dvě osoby rytířské a sice pana Václava z Dobranova na Raděníně a Karla Sigmunda Sudkovského z Hendrštorfu, aby vydali svědectví, z kolika usedlostí městských že město daň odvésti jest povinno. Kteřížto páni dne 22. ledna 1637 objevše město shledali a k víře a duši své přijali, že jakož r. 1631 kontribuce zemská z 80 domů vycházela, nyní z těch domů jest 27 shořelých, 35 pustých a prázdných,

[1]) Listina ze dne 21. Jan. 1636 ve sbírkách realn. gymn.

a tudy že jen z 18 domů kontribuce vycházeti může, k tomu že obecní dvory jsou pusty a prázdny; a v poddané vsi Třechdvořích že jest 9 usedlostí pustých a prázdných, ostatních pět že jsou pohořalé. [1])

Z událostí r. 1637 zaznamenáváme k 15. únoru smrt císaře Ferdinanda II. a nastoupení syna jeho Ferdinanda III., o čemž když Kolínským úřední zpráva byla dána, tu za duši zemřelého císaře v chrámu sv. Bartoloměje děkan Řehoř Textorides po tři dni slavné služby boží smuteční zpíval v přítomnosti městské rady a všeho lidu. Vždy větší potřeba peněz, která vzrůstala jednak berněmi zemskými, jednak nedočkavostí věřitelů města, nutila konšely k mimořádným opatřením. Paní Anna z Dohalic, vdova po Janu Mlázovském z Těšnice a Jiřím Šťastném z Bubna, měla od roku 1599 v Kolíně dům na náměstí (č. 76), k tomu dvorec s kovárnou na pražském předměstí a 13 kop 30 záhonů rolí, z toho však nižádných berní a sbírek platiti nechtěla a město tudy za ní platiti muselo; podobně činila též dcera a dědička její, paní Anna z Bubna, vdaná za Mikuláše st. Talácko z Ještětic a a na Úřiněvicích. Když pak resty daní vyrovnaly se hodnotě řečeného statku Bubnovského, tu konšelé dne 23. června 1637 přinutili paní Taláckovou, že onen statek městu ve výši oněch nezaplacených berní a sbírek, 1500 kop míš., pustila a přivlastnila. Konšelé potom 17. července to vše za 1800 kop míš. prodali Danieli Hyttichovi. [2])

Na zpomožení obci vyhledávali konšele kupce ke statkům emigrantským i statkům opuštěným, jichž r. 1638 nemalá část prodána byla; z peněz stržených mohla obec aspoň pana Vladislava Třídvorského z Otína, věřitele netrpělivého, v dluhu spokojiti. Jiného narovnání docílila obec o dluh 500 kop míš., které po paní Anně Čerynové sdědil kolínský měšťan, stařičký Jakub Brodský z Větřína. Týž nemaje blízkých dědicu, obci 400 kop z lásky slevil, na ostatních 100 kop přijal 10 kop hotových, za 10 kop přijal cihel z obecní cihelny, za 80 kop

[1]) Kopiář k r. 1637.
[2]) Lib. contr. 7 k r. 1637.

postoupena jest mu jedna role emigrantská.[1]) Za nemalé ublížení pokládala sobě městská správa, že někteří statkáři vůkolních krajů a poddaní jejich, kdykoli povozy jejich jely městem Kolínem, odpírali placení ungeltu obecního v branách; byli to hrabě Krištof Sigmund Thun na Cholticích, pan Vilém Henrich Bezdružický z Kolovrat na Bystrém, Petr Rašín z Riesenburka, Jan Rudolf Lažanský z Bukové i Zachař Othmar z Holohlav, který po panu Gryzlovi spravoval Konárovice; na ony pány potom rada městská sobě stěžovala v Praze.

Toho roku 1638 se též přihodilo, že pan Karel Mikuláš Přebozský ze Zásmuk, jindy vojenský kommissař, té doby purkrabě zámku kolínského, z neznámých příčin po rozkazu komorního soudu od městkého richtáře Martina Franka byl zatčen v domě Matouše Formana, kdež při víně seděl, a do Prahy dodán.[2]) Dne 9. září 1638 osvědčili Kolínští svou horlivost ve víře katolické tím, že podle Horníků, Čáslavských, Nimburských a jiných se účastnili slavné procesí, v jejímž čele byli císař Ferdinand III. a kardinal Harrach, a jímž obraz matky boží z Prahy do Staré Boleslavě přenešen byl.[3])

Zemi české zatím nadcházela doba nového utrpení, a to přetěžkého, když na jaře r. 1638 švédský general Jan Banér (Panýr), obdržev z domova velké posily, císařské vojsko během léta ponenáhlu vytisknul z Pomořan, Branibor a Sas. Úmysl jeho, aby vtrhnul do Čech, byl patrný, a proto se císařští v Čechách dle možnosti sesilovali na uhájení ohrožené země. Na zimu r. 1638 — 39 uložil se v okolí kolínském jízdný pluk pána Sigmunda Myslíka z Hiršova, na jehož vychování přispělo město Kolín 540 zl. Poněvadž obecní prostředky k tomu nestačily, půjčil primator Jeremiáš Spira obci 51 korců žita, 41 korců ječmene a 100 zl. hotových peněz.[4]) Potom od 25. února do 29. května 1639 protrávili vojáci v městě na hojných průchodech 11.065 liber masa, 535 korců ovsa a 36 korců žita, vše na útraty obce, která sháněla ty potřeby

[1]) Liber contr. 7 k r. 1638.
[2]) Kniha purkm. F 4 k r. 1638.
[3]) Beckovský III. p. 261.
[4]) Militaria I. v arch. měst.

s největší obtíží; dne 4. května, kde císařská dělostřelba o 180 koních na tři týdny v městě se ubytovala, museli konšelé z císařského zámku 200 korců ovsa se vypůjčiti.[1])

Mezitím vešel Banér s vojskem 40.000 Švédů a Němců, mezi nimiž bylo též nemálo českých exulantů, na jaře r. 1639 do Sas a 4. dubna porazil císařské voje pod generálem Morzinem u Kamenice Saské a zahnal je do Čech, načež 14. dubna z Freiberka vydal provolání ke všem evangelíkům v Čechách, a ohlašoval, že přichází jako přítel a pomocník jejich. Téhož dne vyslal do Čech přední svůj voj pod generalem Stallhansem, kterýž v krátce opanoval Ústí nad Labem a Litoměřice. Za ním do země vešel Banér s hlavním vojem, obsadil Teplice, Děčín, potom dobyl Mělníka. V tomto obecném nebezpečí namáhal se císař, aby zastavil pokroky nepřátel; svého generala Hatzfelda přivolal s vojskem od Rýna ku Praze, 6000 Chorvatů přivedl Pálfy z Uher, jiná vojska pomocná chystala se v Uhrách a Rakousích, takže v polovici června bylo u Prahy do 30.000 bojovníků. O dobytí hlavního města Banér již 31. května marně se pokusil, načež couvnul k Brandýsu a zmáhal se pevností polabských, zejména Nimburka, Poděbrad, Kolína i Hradce Králové.[2])

Obsazení města Kolína od Švédů stalo se 3. července 1639, a to beze vší těžkosti; pohříchu máme málo zpráv bližších o této okkupaci švédské. Jisto jest, že primas Jeremiáš Spira před nepřáteli z města utekl. Banér maje za to, že Kolínští jen povrchně a na oko k víře katolické se přiznávají a v srdci vždy ještě evangelickými zůstávají, dosadil na děkanství kolínské kněze Matěje Grynea Střebnického, jednoho z evangelických kněží, kteří r. 1622 z Čech vypuzeni byli, a ten usadil se s manželkou svou v domě farním a v chrámu sv. Bartoloměje konal evangelické pocty boží. Katolický děkan Řehoř Magnus Textorides byl již 18. dubna 1639 zemřel po dlouhé nemoci, načež hned druhého dne v chrámu děkanském byl pohřben. Zbyl po něm jen chatrný nábytek, a peněz

---

[1]) Arch. měst. IV v resolucích místodržitelských.

[2]) Theatrum Europeum Meriani IV.

nezůstavil nižádných. Byl sic jmenován jeho nástupcem bilínský děkan, kněz Tobiáš Regalius z Menšteina, který v letech 1630—31 v Kolíně duchovní správu byl vedl, ale týž nemohl úřad nový pro běhy válečné nastoupiti.

Však z ničeho nevysvítá, že onen evangelický kněz Gryneus u lidu kolínského nalezl upřímnou příchylnost, jakož chovali se Švédové během času vždy více nepřátelsky. Zejména zatknuli císařského richtáře, Jakuba Jaklína z Vrabiny, jemuž bylo nyní pykati za katolickou horlivost, kterou zvláště v letech 1624—26 dal na jevo. Švédové uvrhli ho do dusíku na radnici, potom ho zavezli někam za hranice, tam ho 21 měsíců ve vlhkých sklepích věznili, a teprv potom ho propustili za výkupné 220 tolarů. Ostatní konšelé zůstali ve svých úřadech, zachovávajíce císaři mlčky věrnost, ale zakoušeli od nepřátelské posádky nemalých těžkostí, ježto museli Švédům sháněti profianty a peníze, takže všechen náklad po čas vlády nepřátelské obnášel 7500 zl. Neméně strádali vůkolní statkáři; neboť Švédové často vybíhali do vůkolí, přepadali rytířská sídla a poplužní dvory, jímali dobytek, jejž do Kolína hnali a tu prodávali řezníkům křesťanským a židovským.

V polovici července byli Kolínští svědky krvavé šarvátky. Banér maje zprávu, že z Uher táhne jízda na posilu císařské armádě ku Praze, vyslal od Brandýsa ke Kolínu dva jízdné pluky, Šlangův a Pfulův, aby na uherské rejtharstvo očekávaly; však tu od Prahy přitáhl hrabě Hatzfeld s silným oddělením císařského vojska, ony dva švédské pluky před samým Kolínem napadnul a tak sbil, že do šesti setnin jich bylo porubáno; ostatní v divokém kvapu utíkali za Labe a spálili most labský za sebou. O dobytí Kolína však Hatzfeld se nepokusil.[1]) Ku konci srpna přiblížil se Banér s vojskem svým od Brandýsa opět ku Praze, ale poněvadž tu arcikníže Leopold Vilém, císařův bratr, s 20.000 muži stál na Bílé Hoře, dobře jsa ohražen, couvnul Banér opět ke Brandýsu. Tu ponechav hlavní voj v opevněném táboře, sám s třemi brigadami a zavazadly pustil se na plen do nešťastných krajin na východě.

[1]) Theatrum Europaeum Meriani IV.

U Kolína se zastavil, položil svůj lid na zámku, v městě a okolí; na zámeckých sýpkách, cokoli tu obilí bylo sveženo z císařských dvorů, vše zabavil a zároveň odehnal všechen zámecký dobytek. Jakož pak známo, že jinde vojáci jeho všude obilí pro sebe mlátili a peněžili, tož není pochyby, že v okolí kolínském páchali podobné loupeže. Kolínští konšelé, aby za ono vyloupení zámku císařského nemusili odpovídati, dali všecku tu škodu od rytíře Karla Sigmunda Sudkovského z Hendrštorfu pod věrou i duší usvědčiti.[1])

Dne 20. října Banér opět trhnul ku Praze, střílel do města a potýkal se s arciknížetem na Bílé Hoře, ale 29. října odešel k Berounu, táhnul pak s loupežným svým lidem po kraji rakovnickém, plzeňském a žateckém, a všude bez smilování loupil a pálil, až zaujal zimní své byty v krajinách za Labem.

Císař Ferdinand III. zatím konal rázné přípravy na vypuzení Švédů z Čech, a na zimu sbíral znamenitou moc válečnou u Tábora, kamž v prosinci přivedl general Piccolomini silný sbor vojenský z Nizozemska. S touto mocí hnul se arcikníže Leopold Vilém, bratr císaře Ferdinanda III., již v lednu roku 1640 od Tábora na sever. Přední jeho voj pod generalem Vilémem Gallem trhnul od Hory ke Kolínu již 12. ledna, a ještě téhož dne v prudkém útoku zlezli hradby města a tam nečetnou posádku švédskou pobili. Evangelický kněz Gryneus prchnul z města, aniž o něm jde další zvěsť. Kolínští zaplesali nad tím vybavením z moci lakotného nepřítele, přijali u sebe posádku 113 jízdných Chorvatů, jimž velel kapitán Otto Šmidt, a zavázali se, že při dalším hájení města chtí býti živi neb mrtvi.[2])

Však ona radost Kolínských byla brzy zkalena, když přitáhnul arcikníže Leopold Vilém s hlavním vojem a v Kutné Hoře se usadil, kdežto vojsko jeho ve vůkolí, na díle i v Kolíně se rozložilo, vymáhajíc na zemdlených obyvatelích obilí, mouky, sena i slámy; poněvadž všude byl nedostatek dříví, vojáci měšťanům káceli ovocné stromy na zahradách, od čehož

[1]) Arch. měst. Militaria I. v listině k r. 1646 uložené.

[2]) O tom dává skoupou zprávu Theatrum Europ. IV. p. 357., Beckovský III. p. 280, koncept dopisu k podkomořímu Varia II. 20. ledna 1640.

bědování nebylo konce. Od 14.—31. ledna vydali Kol
císařským vojákům 1921 liber masa, 3842 liber chleba,
věder piva a 170 korců ovsa, a do 1. dubna 1640 počíta
škody, co na domích, dvořích a zahradách sdělány l
v 19.961 zl.[1]) Svízel pro toto vojsko vzešlá trvala tak dlo
dokud nepoložil císařský ingenieur Carlo Coppi nový ı
přes Labe, kteráž práce 16. ledna byla započata a do
února skončena. Potom všecka císařská armáda po no
mostě přešla za Labe, dobyla na Švédech Chlumce, 20. ú
Hradce, potom Smiřic, Velíše, Jičína, aniž Banér, stoje u
leslavě, brániti směl.

V polovici ledna 1640 poslal zemský podkomoří Old
Sezima Skuhrovský ze Skuhrova do Kolína písemný d
jak že se zachovali sousedé za doby nepřátelské okkupac
zdali se kdo nepropůjčoval nepříteli? K tomu již 20. l
odpověděla rada, že jsouce v moci nepřítele, úřad konše
spravovali pod tím těžkým jhem, ale při tom prý od sou
mnoho neposlušnosti zakoušeli, a proto prosili pana podk
řího, aby jim pomohl k větší poslušnosti u sousedů.[2])
dalším patrání po těch, kteří císaři se zpronevěřili s
i skutky a v bližší styk s nepřítelem se dali, byli v tom u
sousedé Maximilian Pušman Hořovský, Jan K
krejčí, Václav Kreplík pekař, Jiřík Pábíček ře
Krištof Felix a Václav Stoklasa řezníci. Ti zvěd
že mají býti uvězněni, záhy se spasili útěkem; ale po roz
z Prahy byly zatčeny jejich ženy a odvezeny jsou do Pard
kdež vrženy byly do žaláře. Tu na vybavení jejich dost
se mužové a vězněni jsou do 17. února, kdež po rozkazu
knížete Leopolda Viléma byli propuštěni; leč muselo za n
zaručiti deset měšťanů v 1000 zl. rýn., že je na každý p
postaví.[3]) Další výslechy jejich nevedly k důkazům nějal
hrubších provinění. Dne 3. března vyznal Václav Stol
před purkmistrem Danielem Hyttichem, že když „predik
Matěj Grynaeus chystal se k útěku, že jest on Stoklas

[1]) Militaria I. v arch. měst.
[2]) Varia II. v arch. měst.
[3]) Ibidem.

jeho manželky dvě krávy koupil za 10 kop míš., a ty krávy že pomáhal dále peněžiti řezník Jan Pábíček, bratr Jiříkův. Na souseda Pavla Šperlinka udávala rada, že když bylo město v moci nepřátelské, on ve svém domě šenkovním trpěl ožralství a křiky, rozbroje a mordy, v čemž páni místodržící v Praze viděli sic policejní přestupek, ale nižádné zrady.[1])

Co toto vyšetřování se dělo, nacházelo se město ve stavu přesmutném. Zásoby obilní byly stráveny, peněž nebylo, pro spustošení vůkolních sídel a vesnic nikdo nic na trh nevozil, ani nenosil, výdělky řemeslníků a obchodníků přestaly, a mor od měsíce srpna minulého roku vyžadoval své oběti až do jara r. 1640. K tomu bylo městu pečovati o chorvatskou posádku, která od 13. ledna ležela v městě. Úpěnlivě prosili konšelé 2. března arciknížete u Jičína ležícího, aby ten lid jinam položil, poněvadž měšťané nic nemají na jeho vychování, sami již hladem strádajíce.[2]) Ohlasem té bídy jest dopis městské rady ze dne 30. dubna 1640, daný rytíři Radslavu Kostomlatskému z Vřesovic na Bečvárkách a Podhořanech. Statkář tento pro vojenské běhy octnul se v nouzi veliké, a proto, maje za Kolínskými od r. 1622 900 kop míš. na dluhu, žádal na nich zadržalý úrok. Jemuž konšelé odpověděli takto: „Jaké psaní v příčině úroků zadržalých a od naší obce Vaší Milosti povinnovaných nám jste učinili, jemu po přečtení s dostatek jsme porozuměli. A slyšice my o neštěstí a popálení statků VMti, i zruinýrování a vyloupení všech lidí VMti poddaných od lidu nepřátelského švédského i JMC. lidu vojenského: nad tím nemalou lítosť a útrpnosť majíce, i toho VMti nepřejíce, aby Pánbůh svým bohatstvím a požehnáním to vše vynahraditi ráčil, srdečně vinšujeme. A poněvadž my i celá obec naše podobnou metlou pro hříchy naše trestáni a šviháni jsme byli, i před VMtí tajiti nemůžeme, že jak od nepřítele, tak od lidu a armády JMC. skrze a okolo města Kolína maršírující, od velkého počtu lidu k nám kommandýrovaného a dlouhý čas u nás ložírujícího o všecka mobilia vyplundrováním jsme přišli

[1]) V knize purkmistrské z let 1633—43, neoznačené, dále v arch. měst. Varia II.

[2]) List v kopiáři č. 4. založený.

a obilí co se koli nacházelo a do stodol shromážděno bylo, od téhož lidu vymláceno, koňmi vytráveno a na díle popáleno jest, takže na předměstích ani hrsti ho nezůstalo, a mimo to všichni dvorové na předměstí k žalostivé zkáze, pobourání i popálení přišli; lidé pak, sousedé naši, mnozí strachem, zimou, hladem i morem ze světa vykročili a posavad zemírají, takže již velmi na mále jich při obci naší se nacházejí. Nemohouce pak my pro velikou chudobu obce naší zadržalých úroků VMti povinných shledati a odvésti, že nad námi útrpnosť křesťanskou míti, jich do delšího času, dokud by Pánbůh obci naší zase lepšího štěstí dáti neráčil, posečkati ráčíte, Vaši Milosť šetrně a přátelsky žádáme.“ [1])

Od času smrti děkana Textorida († 18. dubna 1639) zůstávalo město bez řádné duchovní správy; neb nově jmenovaný děkan Tobiáš Regalius utekl se z Běliny do města Mostu a dlouho nic o něm se nevědělo. Po vypuzení Švédů od císařských docházel od 1. února 1640 do města ve 2—3 nedělích jednou kutnohorský kaplan a konal zde služby boží. Potom dne 27. dubna přišel do Kolína pražský františkán, páter Ludvík Zembovský, aby do budoucího děkana vedl zde duchovní správu; ale již 29. dubna dostavil se k místu kněz Tobiáš Regalius. Dalekou cestu z Běliny do Kolína vykonal pěšky, a přivedl s sebou též kantora, Pavla Vojtěcha Slaninu Pardubského, který se ujal správy školy kolínské. [2]) Napotom si Kolínští kněze Regalia chválili co muže pokojného a příkladného. Ročně mu dávali 200 zl. a malý deputat, k čemuž potom poplatky štolové jen v mírnosti vybíral. Měltˇ pak děkan práci nemalou, an jsa bez kaplana, mimo Kolín vedl též duchovní správu ve přifařených vsech, jako Křečhoř, Nová ves, St. Kolín, Ovčáry, Veltruby, Hradištko, Sendražice, Konárovice, Třidvory, Pašinéves, Kbel, Ratiboř, Radovesice i Lošany, kteréžto vsi na větším díle byly vypáleny. Než, páter Regalius již koncem r. 1642 zemřel, a nástupcem jeho byl kněz Pavel Petr Duchoslav Galli, rodilý z Kaňku. [3])

[1]) Koncept listu v arch. měst. Varia I.

[2]) Arch. měst. Varia II. listina k 7. Nov. 1740.

[3]) Nebeský lékař od P. Jana Svobody, v Kolíně 1880 p. 98.

V běhu válečném dokázalo vojsko císařské toho, že Banér všecky své posádky z Čech odvolal, a potom marně čeliv císařským v Sasích a Lužici, ustoupil až do Brunšvicka. Potřeba rozmnožení císařské dělostřelby byla na příčině, že v červenci r. 1640 poslán jest z Prahy rozkaz do měst českých, aby u všech obchodníků zabavena byla zásoba mědi i mosazi a dodána byla na hrad pražský. Vedle toho kolínští konšelé poslušně se zachovali, a 28. července zabavili v židech všechen „metall", 150 liber mědi a 100 liber mosazi, vše v ceně 27 zl. 50 kr., a poslali na hrad pražský. V následujících pak měsících říjnu a listopadu veliké množství dělostřelby taženo bylo od Vídně městem Kolínem do Německ za armádou.

K roku 1641 zaznamenáváme z dějin kolínských pouze některé průchody vojska v měsíci lednu směrem ke hranicím slezským. O třech králích ubíral se tudy pluk marchese Mathei, 8.—9. ledna pluky Ramsdorfův a Fernemontův, 16. ledna pluky Gallovský, Jungovský a pana Savelli, na něž město vydalo v hotovosti 25 zl., 450 liber masa, 1625 liber chleba, 36 věder piva a 24 korců ovsa.[1]) Však následujícího roku 1642 obracely se věci na zlé. Po smrti Banérově ujal se totiž velení armádě švédské general Linhart Torstenson, vůdce bystrý, opatrný a rázný. Týž spořádav svou armádu, mínil zmoci se Slez a Moravy, a odtud jíti na Vídeň, aby císaře ke své vůli připravil. Prudkými útoky a rychlými pochody dobyl během května 1642 celých Slez, a 15. června zradou dosáhl Olomúce. Válečným opatřením arciknížete Leopolda Viléma byl potom nucen s zanecháním hojných posádek vrátiti se do Sas. Arcikníže byl totiž kvapně s vojskem svým táhnul do Čech a tu se sesílil a své pluky doplňoval, maje na Torstensona pilnou péči. V Kolíně tuto změnu mnohými náklady a těžkostmi zakusili. Od jara popláceli na vychování pluků Moncado, Pompei a de Suis, ve vůkolních krajích rozložené, a měli tím vydání 1025 zlatých a 60 korců ovsa. Mimo to vydali na průchody vojska do konce září 978 zl., 531 liber masa, 1213 liber chleba, 49 věder piva, 84 korců žita, 199 korců ječmene a 395 korců ovsa,

[1]) Arch. měst. Militaria I.

od 13.—18. října vydali 299 zl. V jeseni roku 1642 vytáhl arcikníže s armádou do Sas, ale v Kolíně proto neměli ještě úplného oddechu. Dne 28. října položil se totiž v městě a okolí jízdný pluk hraběte Colloredy a tu se doplňoval; však maje se ubírati za hlavní armadou do Němec, zadržán byl zprávou, že Torstenson dne 2. listopadu porazil arciknížete blíže Lipska, a že z císařské armády 10.000 mrtvých na bojišti zůstalo. Tu onen pluk Colloredovský zůstal v Kolíně přes zimu do 7. března 1643 a spůsobil tím městu vydání 2196 zl.

Poražená armáda císařská uchýlila se do Čech, aby tu přezimovala a opět se doplnila. K pluku Colloredovskému přibyl do Kolína pluk pana Sigmunda Myslíka z Hiršova, který se byl u Lipska neobyčejnou chrabrostí vyznamenal, ale také největší škody utrpěl. Zbytky jeho čítaly v čtyřech setninách pouze 67 vojínů, 53 koní a 53 hlavy různé čeledi. [1]) Jakmile v březnu vojáci město opustili, nastala městu povinnost, dle zemského snešení přispívati na vojsko jinde ubytované, a na vychování pluku pana Františka de Merps u Králové Hradce ležícího vydalo od 14. dubna do 1. června 3391 zlatých. Když konšelé v čas o řádné odvedení peněz se nepostarali, tu přijížděli si rejthaři od Hradce pro peníze sami, jako se stalo dne 3. května, kdež přijel rytmistr s několika rejthary, a na obecní útraty v hostinci dal si ustrojiti oběd a večeři za 2 zl., k tomu vypil s vojáky 20 pinet vína a za 2 zl. 10 kr. piva. Ráno stála jeho snídaně 30 kr., při čemž vypil dvě pinty vína, načež dal sobě ještě na cestu dvě pinty do lahví naliti. Městu tím sdělal útratu 10 zl. [2])

Vítězný Torstenson nastoupil nyní přímý pochod ze Sas k Vídni. Počátkem června vtrhnul u Děčína do Čech a vedl svůj lid podlé Labe, meškaje se pouze drancováním měst; u Mělníka, jejž vypálil, šel přes Labe, a poležev mezi Prahou a Brandýsem, dal se k Č. Brodu a Kolínu. Cisařský general Gallas, stoje s vojskem císařským u Prahy, netroufal si čeliti jemu a chránil jen hlavní město. Do nešťastného města Kolína

[1]) Všecky ty zprávy podává fasc. Militaria I. ve zlém spořádání účtů a vložek.

[2]) Ibidem.

vešel Torstenson 11. června a zdržel se tu dva dni. Píše o tom letopisec, že Švédové trhnuvše do Kolína, všechen lid městský obojího pohlaví z domů a ulic vehnali do císařského zámku a zde stráží opatřili. Potom oni lupiči rozběhli se po městě, všude po domích drancovali, chrám sv. Bartoloměje hanebně obloupili a poškvrnili; pak vrhli se na ustrašené měšťany a jejich rodiny, na nádvoří zámku trvající, a surově šaty z nich trhali, a tak je téměř do naha svlékše, 13. června ubírali se dále k Hoře, Chrudimi, Mýtu, k Olomúci, ženouce s sebou pobraný dobytek. A tak jsou obyvatelé kolínští zbaveni oděvu, potravy a vší pomoci, zanecháni pláči a bídě.[1]) Škodu, kterou Torstenson s lidem svým tehdáž v Kolíně spůsobil, dvě rytířské osoby vyšetřily ve 26.968 zlatých 58 kr.; Kolínským zbyla pak jediná ta útěcha, že zůstala jim budoucí úroda polní. Kromě zloby nepřátel souženi byli také nemalými požáry. Dne 7. července 1642 vyhořelo na předměstí zálabském 16 chalup a dvorů, a 11. června 1643, právě když Švédové v městě drancovali, vyšel na Zálabí oheň a spálil čtyři usedlosti.

Leč jen že bylo po žních, již zas nastala městu povinnost přispívati na vychování vojska císařského, jež tenkrát v Čechách se nahromadilo, majíc péči na Torstensona, který na Moravě a v Rakousích řádil. Již v září 1643 musili konšelé pro rejtharstvo pana Kolovrata sehnati masa, chleba, piva a ovsa za 689 zl.; potom do 16. října vydali pluku pana Kapouna ze Svojkova 300 liber masa, 600 liber chleba, 600 pinet piva a 15 korců ovsa, a na lid generalwachtmistra Hunolšteina 28. listopadu 30 zl. v hotovosti, 106 liber masa, 212 liber chleba, 212 pinet piva a 8 korců ovsa. Následujícího roku 1644 od 14. ledna do 20. května obnášely příspěvky Kolínských na pluky Štollovský, Šifferovský a pana de Mercy 1799 zl.[2])

---

[1]) Pábičkovy Paměti kolínské v ČČM. 1848 p. 616, kdež klade se k roku 1639, jakož ta práce Pábičkova vůbec vyniká zmatkem ve jménech i v chronologii. Pravdivost onoho líčení Pábičkova dosvědčuje radní protokoll E 38 k 8. Febr. 1645, kdež rada ztvrzuje, že pan Jan Dentulin, JMC. richtář v Bydžově, když se při vpádu nepřátel utekl do Kolína, tu na zámku 11.—12. června od nepřítele byl vyplundrován a do naha svlečen.

[2]) Arch. měst. Militaria I.

Když sněm český císaři na ráznější vedení války povolil velikou daň ze všech peněz v zemi na úroky půjčených, též ze všech průmyslových závodů, tu na žádost městské rady kolínské dne 10. dubna 1644 pod věrou a duší usvědčili dva zemané, Karel Sigmund Sudkovský z Hendrštorfu a Jindřich z Dobranova v Ziboblavech, že při obci kolínské není ani krámů ani sklepů handlovních, ani skelných hutí, hamrů železných, ani papírny, aniž kdo má peníze pod úrok uložené; v pravdě že nalezli dva rybníky (starý a nový), ale prázdné, ode mnoha let nenasazené, pec cihelnou jednu zbořenou a pustou, pánve pivovarní čtyři skrovné, na kterých se najednou po dvou věrtelích (t. j. čtyrvěderních sudech) svařiti může, k tomu panev obecní, na níž od šesti let žádného piva vařeno nebylo, a panev v domě po emigrantu Mikuláši Šultysovi, která v opatrování JMC. richtáře zůstává a z jejíhož užívání a piva vaření sousedé plat do JMC. komory české odvádějí; potom mlýn hrobský na nejvýš spustlý, z něhož do důchodu JMC. ročně 59 zl. 30 kr. vychází, a nájem mlýna pro stálé nepříležitosti vojenské sotvy k zaplacení onoho úroku stačí; item dva mlýny potoční, jeden podštítarský od mnoha let sbořený a v nic obrácený, druhý pekelský spálený; též mlýn při městě podskalský na veliký úpadek přivedený se spatřuje, takže v pravdě dosti těžce ze dvou kol a z vlny šest kamenů mající obec povinna bude platiti.[1])

K nehodám, které město Kolín během roku 1644 zastihly, sluší přičísti veliký požár, který vypukl před půlnocí ve středu o sv. Bartoloměji v domě vdovy po mistru Václavu Jiřím Kolumbanovi (na náměstí u modré hvězdy), od něhož chytl vedlejší dům Jiřího Šišky (č. 45), dům Daniele Hytticha (č. 46), dům mandléřovský (č. 47), emigrantský dům Večánovský (č. 48), od něhož chytil se protější dům Jiříka Šrama mlynáře (čís. 70) a dům zádušní (č. 71) až požár při velkém domě primatora Jeremiáše Spiry (čís. 72) se zastavil. Tak vyhořelo sedm domů na náměstí, v nichž jen klenuté přízemky zůstaly nuzně obydlitelné.[2])

[1]) Arch. měst., fasc. VII.

[2]) Tamže, Varia I. a v resolucích místodržit. IV.

Císař Ferdinand III. zatím nalezl spojence v králi dánském, který na podzim roku 1643 učinil útok na samu zemi švédskou. Tím byl Torstenson přinucen opustiti Moravu a kvapným pochodem bráti se Slezskem a Braniborskem do Holštýnska proti Dánům; za ním opatrně táhlo císařské vojsko z Čech, vedené generalem Gallasem. Tím zjednáno zemi české od vojska ulehčení; leč pohříchu jen na krátko. Torstenson brzy vehnal Dány do úzkých, a přinutiv je k míru, vrhnul se pak v dolních Sasích na císařské, hnal je podle Labe vzhůru, v prosinci 1644 sbil jejich rejtharstvo u města Jitroboha, počátkem roku 1645 vytisknul jejich pěchotu z města Magdeburku, načež Gallas s troskami své armády utíkal do Čech, táhna zuřivého nepřítele za sebou.

V Kolíně tu změnu brzy ucítili. Již 9. prosince 1644 přijely tam zbytky jízdného pluku pana Františka de Merps pod plukovníkem Feldhoferem a v městě a ve vůkolí se rozložily. Ubytování toto stalo se městu velikým břemenem, poněvadž stavové kraje kouřimského nic k tomu nechtěli přispívati a teprv k žalobě rady kolínské k tomu přivedeni byli, aby peníze a obilí do Kolína odváděli. Tak museli Kolínští mnoho neděl o ten pluk sami se starati, proň peníze, deputaty, i obroky sháněti; k tomu byl plukovník Feldhofer člověk nesnesitelný a vybíravý, který kdekoli co sobě po chuti viděl, to na vrub města si přivlastňoval.[1])

Zatím císař Ferdinand pospíšil do Čech, aby sám přihlížel k obraně království českého; vůdcové jeho Hatzfeld a Götz sbírali a pořádali u Prahy nové vojsko, jemuž na pomoc spěchalo mnoho jízdy z Bavor. V únoru roku 1645 šířily se po zemi růžové zprávy, jakoby věci na dobré se obracely; zejména psal purkrabě brandýsský do Kolína, že zítra bude veliká přehlídka vojska císařského na Bílé Hoře, Torstenson že prý v Lipsku umřel, a král denemarský prý armádu švédskou sbil a všecky pomezní pevnosti švédské opanoval. K tomu připsal řadní písař, Henrich Kerbe, do radního protokolu: Fiat (staň se)! Než z toho klamu byli Kolínští brzo vyve-

[1]) Kopiář č. 4. k 13. Febr. 1645.

deni. Dne 7. února došel jich z Prahy rozkaz. aby všecky lodě, kocábky i prámy byly buď potopeny anebo bedlivě uschovány, lesy při samém Labi aby byly vysekány, by nepřítel přijda od severu nemohl se přepraviti. Hned potom přihnalo se do města něco rodin sedlských z vůkolních vesnic, aby se tu před Švédy schránili; měli s sebou 36 kusů dobytka, a poněvadž tím učinili městu nepříležitost, uložena jim daň týdenních tří krejcarů z hlavy dobytka.[1])

Té doby byli Švédové již v zemi a jedno oddělení jejich dne 24. ledna porazilo sbor císařských pod generalem Pálfy u Ml. Boleslavě a dalo se do dobývání hradu Velíše u Jičína. Sám Torstenson vešed s hlavním vojem svým do země, táhl k Žatci, Plzni, Klatovům, odkud zaměřil do Bechyňska, až dne 6. března 1645 v krvavé bitvě u Jankova císařské rozhodně porazil a rozprášil. Zpráva o tomto neštěstí rozletěla se po vší zemi, a každý pomýšlel na bezpečnost svou. Císař Ferdinand opustil Prahu a velkou oklikou na Plzeň, Řezno a Linec pospíchal k Vídni. Z Kolína zdvihl se plukovník Feldhofer s rejthary svými, a vypůjčiv si na průvod pět koní a vůz, odešel k Pardubicům a ke Hradci. Zděšení bylo tak veliké, že městská rada i sousedé, nechtíce toho jako r. 1643 zakusiti, s manželkami, dítkami a movitým jměním z města se zdvihli a do Poděbrad utíkali, kdež na zámku se schránili. S nimi byl též starý JMC. richtář Jakub Jaklin z Vrabiny, trápený těžkou pakostnicí, a ten z velikého strachu a polekání tam 15. března umřel.[2]) Však již 16. března vědělo se na jisto, že Torstenson od Jankova nebral se ku Praze, ale do Moravy; proto Kolínští téhož dne se vrátili do svého města zpět, aby tu očekávali, co budoucnost přinese. Najisto se dalo předvídati, že nastanou obci nová mimořádná vydání, a poněvadž v městském důchodu nižádných peněz nebylo, pomáhali si konšelé, jak mohli. Napřed donutili spoluradního Daniele Hytticha, že založil obec svými skvosty, a sice odevzdal v dukátech 210 zl., dva zlaté groše veliké a dva náramky; radní

[1]) Radní protokoll E 38. k 3.—24. Febr. 1645.
[2]) Kopiář č. 4 k 8. Mai 1645.

Havel z Tatenic odevzdal veliký zlatý groš váhy 11¹/₂ dukátu a zlatý řetěz váhy 33¹/₂ dukátu; vše to zlato odhadnuto v 409 zl. 30 kr.[1]) Dne 17. března přijel z Pardubic adjutant s pěti rejthary císařského pluku Valterovského a kázal konšelům, aby pro větší bezpečnost před nepřítelem most labský shozen byl. Tomu sice konšelé se opírali, tvrdíce, že v pádu nepřátelského útoku od jihu bude měšťanům utíkati do lesů zálabských; a proto byli jen k tomu svolni, aby na mostě byla prkna z dvou polí nad nejhlubší vodou sňata. Však na tom adjutant nepřestal, a lidé jeho shodili všechen most i s mostnicemi do Labe, až dříví na velikou škodu města pryč uplynulo.[2]) Dne 22. března došel rady městské rozkaz, aby všecky cenné movitosti, zvláště obilí, schráněny byly v místech pevných, by nepadly nepříteli do rukou.

Té doby již Kolínští byli ve styku s nepřítelem. Dne 18. března, když Torstenson měl hlavní svůj byt v městě Jihlavě, došel jich dopis od velitele švédské posádky v Německém Brodě, Jošta Sigmunda Trauše z Guttentagu, daný 16. března, v němž oznamoval, že jest vůle polního maršalka Torstensona, aby stavové kraje čáslavského a kouřimského na vychování čtyř pluků švédských ze spolku odvedli 100.000 talarů bez prodlení, sic jinak že mečem a ohněm navštíveni budou. List ten pak měli Kolínští jiným stavům doručiti a ve známost uvésti. Tu svolal primator, rytíř Michal Salaj z Cifry, nakvap všecky konšely, sousedy a nájemníky na radnici, a učinil napomenutí, poněvadž velké nebezpečí na ubohou obec se valí, aby všichni pilně do chrámu páně chodili a k bohu za odvrácení všeho zlého se modlili. Potom přečetl dopis od nepřítele v německém jazyku sepsaný a tázal se pak všech přítomných, chtí-li nepříteli dáti výpalné (rantionem) aneb jemu se brániti a město na úplnou zkázu přivésti. K tomu odpověděla s kvílením všecka obec, že probůh se brániti nemíní, nemajíce ani čím, nýbrž za milost že prositi chtí. I zvolena

[1]) Arch. měst. IV.

[2]) Radní protokoll E 38 k 22. Mart. 1645. Na základě té knihy sestaveno jest vypravování běhů let 1645—46, a proto se k tomuto prameni dále odvolávati nebudeme.

jest deputace tří sousedů, jazyka německého znalých, k veliteli do Německého Brodu, aby mu vylíčila chudobu obce kolínské a tak na něm nejmenšího vyměření ranciony dosáhla. Byli to Řehoř Šubert jirchář, rodák žitavský, Bohuslav soustružník a Harabule zedník, všichni z předměstí horského. Vyslanci tito nezastali Guttentaga v Německém Brodě, ale na tvrdém hradě Lipnici, kdež se švédkým plukem se byl usadil. On slyše, že nemají plnomocenství k dokonalému smlouvání, ani s nimi nechtěl jednati, nýbrž po nich městské radě ústně vzkázal, aby do 24. března vyslala k němu plnomocníky, ti aby ihned s sebou přinesli 300 tolarů hotových; dále kázal, aby židé kolínští do téhož dne 24. března poslali 300 dukatů na Lipnici, neb že prý jest jistá vůle maršalka Torstensona, aby švédští plukové Hammerštein, Buttler a d'Avancourt od stavů kraje čáslavského a kouřimského měli své vychování. K takovému vzkazu konšelé sobě pospíšili a vyslali 22. března na Lipnici dva své plnomocníky, Řehoře Šuberta jircháře a Martina Franka ševce, jimž dali zatím pro Švédy 50 zl. v hotovosti, a kdyby to nestačilo, měli nepříteli slíbiti nejvýš 150 zl., kteréž by pak za 14 dní složeny býti mohly.

Zatím došly k místu zprávy tak zlé, že se vidělo primatoru Salajovi svolati na novo všecku obec, a tu zvěstoval všem, že prý Švédové žádají na Hornících, aby hned odvedli 6000 tolarů, a potom na každý týden aby po 2000 tolarů platili; dle toho že se vypočísti dá, co as nepřítel na městu Kolínu žádati bude. Dále oznamoval, že dle dopisu pana Střely na Cerhenicích má býti pluk císařský Valdekovský do Kolína posádkou položen, z čehož prý viděti, že hrozí obci záhuba dokonalá, takže nelze říci, na kterém řádku to pozůstává, zdali tato chudá obec příteli či nepříteli v záhubu se dostane. Po těchto zoufalých řečech primatorových usnesla se bědující obec, že dá nepříteli ranciony, co na každého dle rozvržení připadne; kdyby ale k tomu nestačili, pak že prý sousedé, nechajíce všeho, z města odejdou.

Plnomocníci kolínští, Šubert a Frank, dostali se do osm mil vzdálené Lipnice dne 24. března; pana Guttentaga však nezastali, neb tam velel již švédský plukovník d'Avancourt.

Z jednání, které započalo, vysvítá, že Švédové byli o městě Kolíně dobře zpraveni. Plukovník žádal, aby město hned napřed 1000 tolarů složilo; plnomocníci však nabízeli pouze 100 tolarů, čemuž Švédové jen se smáli. Však Šubert a Frank dolíčivše bídu a chudobu vyloupeného, pohořelého města, s pláčem a na kolenou prosili probůh za smilování, načež plukovník slevil až po 600 tolarů, které na tři terminy odvedeny býti měly. Potom se ptal Avancourt na výběrčí císařských důchodů, a slyše, že prý jich doma není, smál se tomu, řka, že domy jejich najde a vypálí. Po mnohých prosbách slevil židům ranciony z 300 na 100 dukátů, potom vzkázal podzámeckému mlynáři, aby poslal 10 dukátů, sic že mlýn vypálen bude. — S takovým pořízením vrátili se Šubert a Frank 27. března domů a v shromážděné obci dali zprávu, jak pochodili. Potom tázal se primas vší obce, co že činiti míní? Kteráž po krátké úradě odpověděla prosbou, aby za obec nějaká půjčka učiněna byla. Leč v tom byla veliká obtíž; město jsouc mnoha stranám mnoho peněz od dávných let dlužno, od několika let neplatilo nižádných úroků, a tudíž nemělo úvěru; a k tomu bylo tehdáž vůbec zle o peníze, an každý, kdo větší hotovost měl, s tím se raději tajil. Tedy nabídnul primator panu Janu Salazarovi de Monte Albano, majiteli hrádku nad Paďousy, mlýn hrobský v zástavu, kdyby městu 500 zl. zapůjčil; leč pan Salazar ohlašoval se, že nemá peněz, nabízel obci půjčku 150 korců pšenice a 150 korců žita, za to chtěl míti v zástavu mlýn hrobský, náhradu všeho, coby tam prostavěl, bez zodpovědnosti za to, kdyby mlýn k spálení přišel. Nabídnutí toto shromážděná obec zamítnula, poněvadž prý obilí v těch časích nelze rychle peněžiti; za to přijat návrh, poněvadž se dotýče zachování města a nedopáleného císařského zámku, aby primator jménem vší obce sáhnul na peníze císařské. Již od počátku běhů válečných uvalena byla na stavy království českého veliká daň z lihových nápojů, a sice z každého čtyřvěderního sudu piva svařeného jeden zlatý a z vědra prodaného vína za čtyři pinty, a tato daň vynesla v samých zlých létech 1642—44 v Kolíně 4.237 zl.[1]) U výběrčího tohoto pivného

[1]) Radní protokoll E 38 k 23. dubnu 1645.

a vinného tácu, radního Daniele Hytticha, vyzdvihl tedy primator Salaj všecky peníze vybrané, úhrnem 409 zl. 30 kr., a z toho poslal Švédům na Lipnici 133 tolarů. k tomu na honorarium pár úhořů, „aby ten krvavý pes a hltavý, zlatem a stříbrem nenasycený vlk spokojen byl". [1]) Současně však vysláno poselství z Kolína k samému Torstensonovi, který posud v Jihlavě dlel a odtud Moravu sužoval, a mnohými prosbami toho na něm dosáhlo, že ranciona městu z 600 tolarů na 300 snížena byla. Summa tato rozvržena jest v obecní kontribuci týdenní mezi sousedy, nájemníky a podruhy; však ta kontribuce scházela se bídně a byla od obyvatel s takovou těžkostí dávána, že se vidělo konšelům ve shromážděních obce na pohrůžku vypravovati, že nepřítel vysílá z Lipnice a Jihlavy branné zástupy na exekuci, kteréž po kraji pálí a mordují. Po zprávě dne 25. dubna, že Švédové na předměstí v Čáslavi pobrali 26 koní, tak se polekali Kolínští, že na kvap poslali na Lipnici 50 zlatých, a 5. máje 40 tolarů.

Odpovídání za to, že primator jménem obce na císařský tác sáhnul pro dobro nepřítele, dopadlo dosti hladce. Napsali konšelé pánům místodržícím dne 23. dubna omluvu, že Švédům na Lipnici jen proto popláceji, protože ukrutnými hrozbami na ně doléháno bylo; proto pak že rada i sousedé vždy JMC. věrnými poddanými zůstávají, a jestliže z tácu 409 zl. na rancionu užili, tím že zachovali JMC. nedopálený zámek i město od záhuby nepřátelské. Omluva tato byla dobře přijata a z oněch 409 zl. bylo městu 300 zl. odpuštěno.

Jestliže Kolínští při všem úpadku živností městských poněkud živořili a neslýchaná břemena válečná snášeli: toho byla úrodnost městských gruntů orných i lučních jedinou blahodějnou příčinou, ač sdělávání jejich po tolikeronásobných ztrátách tažného dobytka potkávalo se s obtížemi vždy většími. Pohříchu bylo město roku 1645 v tom těžce navštíveno, když poprvé 29. května a podruhé 14. června strašné dostavilo se krupobití s vichřicí, které obilíčko jarní i podzimní zničilo a do země vtlouklo. Již po prvém krupobití svědčili městu

[1]) Ib. k 7. April. 1645.

páni Sudkovský a Dobranovský pod věrou a duší, že na ten rok má všecku naději v nějakou úrodu úplně zmařenu a že tudy daň desátého snopu nelze odváděti. [1]) Sněm český, který zasedal od 22. května — 24. června 1645, svolil císaři na další vedení války daň novou, která pro město Kolín vyměřena v ten způsob, aby bohatší měšťan platil 13½ zl., střední 10 zl., chudší 6⅔ zl., nájemníkům dle zámožnosti vyměřena od 3—10 zl. [2]) Však i tato kontribuce nedošla k místu, ano bylo Kolínským opět vychovávati císařské vojsko v nemalém počtu.

Torstenson po marném dobývání Brna odvedl v měsíci říjnu své vojsko k Jihlavě, odtud k Litomyšli, kdež delší čas odpočíval; pokusiv se marně o dobytí Pardubic a Hradce, pomalu šel k Jaroměři, Jičínu, Boleslavi, Litoměřicům do Žatecka. Tam trápen jsa chorobou, odevzdal velení generalu Vranglovi, kterýž odvedl armádu švédskou na zimní byty do Durink. V Čechách zůstaly nepřátelské posádky v Jihlavě, v Lipnici, Fridlandě, Litoměřicích a Žatci. Dle pohybu Švédů měnila se rozloha císařských vojsk v Čechách, která původně stála u Prahy a v Polabí. Od počátku června r. 1645 popláceli Kolínští na stravování Chorvatů z pluku Gallasova, ležících u Českého Brodu, současně však zakoušeli nátisky od švédského velitele na Lipnici, který dne 1. června poslal jim písemný vzkaz, aby všechen tác z vína i piva na Lipnici byl posílán. Dne 7. července opět žádal o zasílání všeho zeměpanského důchodu; když jemu Kolínští pokorně odpověděli, že tác i kontribuce do Prahy odváděny býti musejí, uložil jim novou kontribuci 300 tolarů, hroze vojenskou exekucí. K tomu konšelé na ten čas ani neodpověděli, očekávajíce útraty jiné. Dne 12. srpna ubytoval se totiž v Kolíně císařský pluk pana Albrechta Kapouna ze Svojkova a sice podplukovník, adjutant, 5 rytmistrů, 5 lejtnantů, 5 kornetů, 5 strážmistrů, 14 kaprálů, 5 fourierů, 2 felčáři, 4 trubači, 2 písaři, 7 markytánů, profous a 214 rejtharů; úhrnem bylo při nich 500 koní. Ač pak tento pluk měl dobrou kázeň, byl městu přece na obtíž, pročež ke

[1]) Kopiář č. 4 k 7. Jun. 1645.
[2]) Beckovský IV. k r. 1645.

přímluvě pana Jaroslava z Dobřenic ten pluk odeslán k Žatci dne 18. srpna. Sotva ti rejthaři z města vyjeli, přihnalo se od Č. Brodu do Kolína 112 rejtharů z pluku pana Verniera a chtěli tu bydleti; vidouce však, že měšťané jižjiž se zdvihají a z města chtí utíkati, odešli a brali se dále.

Dne 15. září přišel na radnici posel od pana Buriana Ladislava z Valdšteina ze Sehušic a vypravoval, kterak Švédové z Jihlavy a Lipnice v počtu několika set jsou na pochodu ke Kolínu, aby pro nezaplacení kontribuce pálili a plenili. Tu v obecném leknutí poslala rada na Lipnici 15 tolarů, zároveň ale ve dne v noci dala hlídati hradby i brány. Když pak 22. září předepsali Švédové Kolínským novou kontribuci 200 tolarů a k tomu mnohé hrozby připojili, posláno jim 6. října z Kolína 100 tolarů. Hned po tom, když císařští před Torstensonem couvali od Pardubic a Hradce ku Praze, 15. října uložil se v Kolíně pluk pana Zahrádeckého, a když ten lid 23. října odešel, dostala se městu posádka dvou setnin pluku Pálffy v síle 178 rejtharů a 6 důstojníků, a ta tu poležela do konce listopadu. Velký strach v Kolíně vzbudil dopis císařského plukovníka Lütticha, v němž 6. prosince oznamoval, že přijde od Hory 10 pluků do Kolína na soustředění, pro něž aby pohotově bylo 7000 liber chleba, 50 sudů piva a 600 korců ovsa; k tomu připsal pohrůžku, aby páni tomu se neprotivili, chtí-li se zlých následků vystříci. [1]) Však s toho sešlo a 19. prosince dostavil se pouze pluk Gonzaga v síle 18 důstojníků, 250 rejtharů, při nichž byli polní kaplan a 5 vojenských úředníků. Na přímluvu pana Viléma z Talmberka, u něhož Kolínšti za pomoc žádali, položen ten lid v krátce jinam, začež onomu pánovi 50 zl. pocty dali. Po vánocích ubytoval se v Kolíně pluk pana Ricciardi, a od té chvíle zůstalo město skoro nepřetržitě po celý rok obsazeno vojskem císařským. Po odchodu pluku Ricciardovského ubytoval se zde pluk jízdný knížete Piccolomini k velikému utížení sousedů, kteří jsouce v malém počtu při obci, po 30—40 koní na vychování měli a na pánovitost těch rejtharů toužili. Teprve od 22. ledna vycházela jim pomoc

[1]) Militaria I.

krajská na penězích a obilí. Plukovník maje k tomu vyšší nařízení, dal brány městské zadělati a hlídati, nechávaje průchod pobočními brankami a fortnou k Labi. Nad to opatřil poprsní hradbu na parkáně hojnými koly (štachetly), a poněvadž nebylo k tomu dříví s dostatek, kázal trhati krovy některých domů a z krokví dal koly řezati. Dne 14. února ten pluk Piccolominův poslán na jiná místa, načež městská rada pro lepší bezpečnost Švédům na Lipnici poslala 10 tolarů. Leč již 21. února obsazen jest Kolín od císařských na novo a sice jízdným plukem chorvatským, jichž velitel byl podplukovník Mírko Markovič. Ten vešed do města viděl, kterak mnozí sousedé s rodinami a movitým statkem pryč odcházejí. I napomínal je šetrně, aby neodcházeli a s obcí vše trpělivě snášeli; on sám že uznává obtíženost sousedů, ale za to prý nemůže a pro ušetření města že učiní všecku možnost svou. Však prchající nedali se zadržeti, a při městě zbyli jen konšelé a něco starších obecních a málo který soused. Těm bylo nyní onen pluk Mírkovský vychovávati, k čemuž brali od kraje kouřimského denně 164 porce na pomoc. Za nedlouho rozmnožena jest posádka tato pěším plukem Don Felix, jemuž velel podplukovník Don Julio Manini. Vojáci nepřestávali během jara zatloukati koly a plaňky na parkáně, a k této práci sháněni na pomoc nájemníci, podruzi, ba také židé. Pluk Don Felix pobyv v Kolíně 10 neděl, dne 16. května 1646 odešel; však pan Mírko Markovič zůstával v městě s Chorvaty svými s malou přestávkou až do konce ledna 1647.

V radních protokollech těchto let 1645—46 jest téměř na každé řádce zřejmo, jak zle se měli Kolínští v oněch neutěšených časích, kde stíženi byvše neúrodou, všecky svízele válečné od nepřátel i přátel snášeti museli; věru není divu, že při nich se zmáhala netrpělivost a nerudnost vždy větší, a to nejen u sousedů, nýbrž také u samých konšelů. V únoru 1646, za primatora Daniele Hytticha, vidělo se městské radě užíti přísnosti, aby si sjednala poslušenství u sousedů. Řezník Lukáš Cikán, protože byl proti rozkazům městské rady vzdorovitý, konšely k čertu posílal a raději soldatem než sousedem býti žádal, potrestán byl šatlavou. Pro podobné vzdory dán

jest Daniel Forman, mydlář, do šatlavní dolivky, Jan Kužel, krejčí a Jiřík Listopad řezník do dusíku. Všeobecné nespokojenosti přibývalo, když se ukázalo, že úroda polní r. 1646 nebude valná; v obecném shromáždění 18. července 1646 bědovali sousedé napořád a hořekovali, že pro vojenskou láji, která městu již 20 neděl na hrdle leží, obec pokoje nemá a přes všecky prosby místo úlevy vždy více vojáků na hrdlo dostává. Sám radní Michal Salaj z Cifry, prudká to krev uherská, byl pro ubytování vojska, jehož co poměrně bohatý měšťan měl velký díl na vychování, v srpnu r. 1646 již v té míře popuzen, že v zasedání rady pěstí o stůl bil, purkmistru vzdoroval, dvakrát jej k čertu posílal, dveřmi třískal a vyhrožoval, že který servus v příčině obecní k němu přijde, toho kyjem sbije. Za takové výstupky dán jest pan Salaj do rathouzního vězení.

K takovýmto hořkostem družil se na onen čas svár mezi městskou radou a děkanem, Pavlem Petrem Duchoslavem Galli. Počátek toho byl, že když na počátku adventu r. 1645 děkan vzkázal měštskému richtáři, Sylvestru Kratochvíli hrnčíři, jenž byl zároveň správcem záduší, aby na rorate opatřil větší počet světel voskových, tu pan Sylvestr maje nepochybně hlavu plnou jinými starostmi, nevrle vzkázal děkanovi, že by v tyto zlé časy měl světlem více šetřiti, jakož že nedávno na děkanství mnoho svíček lojových dáno bylo. Z toho děkan velice se pohoršil a takto richtáři 12. prosince 1645 psal: „Dobrý a šťastný den vzkazuji Vám, pane Sylvester! Slušná-li je ta věc, když děkan pošle k Vám zvoníka, aby bylo světlo opatřeno pro rorate, a vy smíte vzkazovati, že děkan z kostela voskové svíce bere? Není žádná pravda! ukousli jste se! Za druhé, že smíte kostel sv. Bartoloměje přirovnávati k chlévu a hlavní oltář k žlabu, když poroučíte zvoníkovi, aby dával lojové svíčky smradlavé na oltář! To jste Vy brzy zpupněli proti děkanovi, že jemu na rorate světla dávati povinni nejste! Proč jste prvé za kopu i více pro rorate světel kupovali a děkanům dávali, a nyní mi ujímati chcete, a to na světle i na všech věcech? Rozkazovati mně v kostele chcete, abych na tom, co mi dáváte, přestal? I vidím, že jste milovník hospod a krčem místo služeb a poct Božích, a protož já věda, že

s penězi zádušními nedobře nakládáte: petici (offěru) kostelní, kteráž jest pro rozmnožení služeb božích určena, vám beru, sám ji vybírati, za to světlo i víno kostelní kupovati chci, a co se zbytkem konáno bude, na to nebude Vám třeba se ptáti. Jste mi pak dlužni 11 zlatých; když jsem já vydával a záduší zakládal, vy jste mlčeli! Podívám se, kdo mi to zaplatí.“ [1]) Nevrlý tento dopis odevzdal richtář městské radě, odkudž pak šla slušná žádost k děkanovi, aby petice nerušil a k sobě nebral, i nezaváděl, čeho nebývalo. Než děkan pojal potom nevůli proti radě vždy větší, stýskaje sobě tu na nedostatečné opatření své, tu na nedostatečnou horlivost ve víře katolické.

Za oněch časů vidělo se arcibiskupu kardinalu Harrachovi, zakázati židům v Čechách každý prodej masa lidem křesťanským. Ježto tím zákazem by ucházel židům veliký zisk, provozovali kolínští židé pokoutný prodej masa; leč bojíce se v tom děkana pátera Galli, poslali k němu svého školníka Bernarda Schulkleppera (odtud jeho jméno, že bitím na vrata sezýval židy do synagogy), a týž nabízel děkanovi peníze aneb nový oděv, aby neprozrazoval onoho pokoutného obchodu. Leč děkan rozhněvav se, pokušitele vyhnal a listem ze dne 18. června 1646 obžaloval ho u arcibiskupa. [2]) Nedlouho potom byl Schulklepper z rozkazu místodržitelstva zatčen, spoután a v železích do Prahy dodán na potrestání. Že pak městská rada kolínská dovolila sobě neopatrné přímluvy za onoho žida, dostali páni radní dne 4. července ostrou důtku od zemské vlády, kterak z takové jejich přímluvy se vyrozumívá, že dějí se v městě mnohé neřády, na něž rada hledí skrz prsty a teprv z donucení je přivádí k nápravě: „Hleďte vy zlé tupiti, náboženství katolické na spásu svých duší zvelebovati, pana děkana Vašeho náležitě respektovati, ve věcech duchovních jím se řiditi, do kostela pilně přicházeti, zpověď svatou častěji a horlivěji vykonávati, a židy, co u vás jsou, v takovém řádu držeti, aby panu děkanovi žádného pohoršení nečinili, ani jeho ani

---

[1]) Archiv městský, Varia I.

[2]) Dr. Fr. Krásl: »Kardinal Arnošt hrabě Harrach« (p. 596).

služeb Božích od něho konaných nepotupovali".[1]) Jak velký trest Schulkleppera stihnul, neumíme udati, však v málo létech byl týž žid představeným obce židovské v Kolíně, a od vlády v tom potvrzen. Za téhož děkana Galli shledáváme po prvé ten obyčej v Kolíně, že každý rok vždy dva z chudších měšťanů brali na se povinnost býti „pulsanty" či zvoníky na mračno, tak aby o každé bouřce na věži vyzváněli a tak lid napomínali k modlitbě a zkroušenosti. Za to požívali osvobození od kontribuce.

Toho roku 1646 přišlo hospodářství obecní na mizinu. Poněvadž dvory obecní byly spáleny a pusty, nebylo možno gruntů, co k těm dvorům se držely, jinak užíti než pronajímáním za třetí mandel, a poněvadž roku 1645 všecka úroda zničena krupobitím a roku 1646 přílišným suchem, nájemníci gruntů nic neplatili k obci. Daň nájemnická a podružská hrubě málo vynášela, obecní rybníky byly spuštěny, nájemné z mlýnů tenčilo se toutéž měrou, co mlýny na stavbách scházely, na vození dříví z obecních lesů nebylo ani potahů, a tak v následující zimě konšelé křehli na radnici; obecní služebníci rovněž neměli deputatního dříví. Ve vyplácení stansí a deputatů byly samé resty, od děkana a radního písaře až do vodáka obecního. V takových nedostatcích pomohli si konšelé poněkud tím, že vaření piva sousedům odňali a k obci trhli, aby k potřebám obecním jen poněkud stačiti mohli.

V srpnu roku 1646 bylo město Kolín novými starostmi sklíčeno. Docházely totiž zprávy, že švédský general Arfvéd Virtemberger s armádou svou ze Slez a Lužic vpadnul do Čech. Jemu brániti měl v postupu císařský vůdce hrabě Raimund Montecuccoli, který své voje pořádal u Králové Hradce. Dne 19. srpna zvěděli v Kolíně, že nepřítel od Fridlandu v síle sedmi pluků přišel do Mladé Boleslavě, město vyloupil a zapálil, takže by ani jeden dům neobstál, kdyby oheň založený všudy se byl vzňal. Od Boleslavě prý nepřítel mínil na Bydžov a Hradec. S pohyby těmi souvisely též pohyby císařského vojska. Dne 22. srpna přitáhl pluk dragounů Lacoronský do

---

[1]) Arch. měst. V. listina k 4. Jul. 1646.

Kolína, tu pohrůžkami vynutil ředrunk penězi, stravou a obroky a táhnul pak dále k armádě u Hradce. Počátkem září vytáhl z Kolína pluk pana Mírka Markoviče ke Hradci; o čemž Švédové, co na hradě Lipnici seděli, zvěděvše, pohrůžným listem žádali doplacení kontribuce na vychování pluku Neuhäuser u Německého Brodu ležícího, jimž Kolínští ze strachu poslali zatím 20 tolarů.

Zatím Virtemberger zašel se svými Švédy od Boleslavě ke Králové Dvoru, tam odrazil útok císařských, načež položil se táborem u Dobrušky. Císařští pak zaujali postavení vojenské podél Labe. Pluk Chorvatů Mírkových opět vrátil se do Kolína, aby pomáhali měšťanům snášeti nouzi a bídu až do 31. ledna 1647. Vskutku ti Chorvaté tu zimu následující trávili v Kolíně napolo o hladě; když pak jiní plukové na průchodu v městě chtěli odpočívati, Mírkovští je do města nepouštěli. Dne 10. října 1646 dostalo město důtku z Prahy, že prý pluk Vernierovský u sebe přijati nechtěli, a nakázáno konšelům, aby profiantmistru v Kouřimi denně 58 porcí a na 16 koní obroku posílali. Proti tomu hájili se konšelé tím, že mají celý pluk Mírkovský na hrdle; nicméně onomu profiantmistru pro dobrou vůli darovali labského bobra.[1])

Dne 17. října došlo městské rady psaní z hlavního stanu švédského u Dobrušky, v němž general Virtemberger žádal neslýchanou kontribuci, a sice 100 tolarů z každého osedlého měšťana, zároveň žádal za odeslání radního plnomocníka do Dobrušky na smlouvání o další kontribuci; k tomu připojena obyčejná pohrůžka vojenskou exekucí. Ačkoli té doby v městě ležel pluk Mírkovský a mimo to v Polabí ležely sbory hraběte Montecuccoli, přece konšelé vzkazu nepřátelského nevážili lehce; nedali sic na to žádné odpovědi, a na kvap dali o tom zprávu do Prahy i do Vídně; ale pro všecky možné případy nařídili sousedům, aby chystali peníze. Účinek žádosti a hrozby švédské byl ten, že posádka v opevněném Kolíně rozmnožena, že brány města zůstávaly zavřeny a hradby dobře byly hlídány. Dne

[1]) Byl to as poslední bobr v Labi u Kolína ulovený, neb když pan Valdštein roku 1653 Kolínské za darování bobra požádal, omlouvali se, že prý takové zvěře v Labi již není. (Arch. m. Varia I.)

21. listopadu přijelo do města 40 rejtharů z pluku marchese Pallavicini, a 4. prosince k tomu přibylo 200 Chorvátů pluku Vernierovského, jimž velel rytmistr Veruens. Ohlas tohoto stížení města jsou poznámky v radním protokolle, v nichž se naříká na nedostatek potrav v městě, ano nemožno kupovati profiantu pro strach nepřátelský, jakož prý Švédové v okolí Německého Brodu zámky a tvrze pálí a boří, a lidi děsí. Velké stesky šly na zlé chování posádky v městě, takže o vánocích r. 1646 konšelé i sousedé byli na tom, odejíti z města.

Rok 1647 byl městu Kolínu rokem úlevy a zpamatování. Dne 9. ledna odešli Chorvaté Vernierovští, 31. ledna pluk Mírka Markoviče, a měšťané požívali na delší čas svatého pokoje. Zdá se, že v lidu přibývalo naděje do brzkého míru, o nějž se tehdáž pilně vyjednávalo, a tím město Kolín větší živosti nabývalo. Mnozí měšťané, kteří prve pro nepříležitosti z města uprchli, vraceli se ke spustlým neb spáleným statečkům svým, a dle možnosti je sobě k pohodlí upravovali; lidé přespolní, nejspíše vysloužilí vojáci, tu levně se zakupovali a osazovali, takže v říjnu r. 1647 ve vlastním městě mimo židy čítali se 54 osedlí sousedé, na předměstí horském 19, na kouřimském 5, na pražském 8, na zálabském 14 osedlých, úhrnem tedy 100 sousedů.[1]) Toho roku bylo město dvakrát od vojska navštíveno; a sice ležel tu po celý měsíc červen pluk Vachenheimův, a v prvé polovici října pluk Benedikta Linka, na které však krajská pomoc vycházela. Za to muselo město do Prahy odváděti zemskou kontribuci týdenních 34 zl. 40 kr.[2]) Zdali mělo od švédské posádky na Lipnici na onen čas pokoj, neumíme pověděti. Podobá se však, že za nepřítomnosti císařského vojska pro všecku jistotu občas malými částkami popláceli. V běhu vojenském trpěly tehdáž jen západní kraje Čech, neb v červenci roku 1647 general Vrangel s vojskem švédským dobyl Chebu a potom táhl Plzni blíže, aby čelil císařskému vojsku, při němž byl sám císař Ferdinand III. Však potom z nedostatku potrav odešel do Durink, za nímž pak se brali císařští.

[1]) Militaria r. k r. 1647.

[2]) Ibidem.

Mělo-li město tehdáž od válečného běhu ušetření, tož bylo svědkem kyselostí v samém sboru konšelském, které vedly k výjevům přímo pohoršlivým. Zdá se, že ty spory točily se hlavně okolo dvou osob, které proti sobě vzájemnou měly nechuť. Byli to Michal Salaj z Cifry a Jeremiáš Spira. Onen byl rodilý zeman uherský, který co mladý důstojník pluku pana Hasenburského r. 1633 v Kolíně posádkou ležel, zde s zámožnou vdovou po radním Janu Herzáni se seznámil, a vystoupiv z vojska, ji za manželku vzal; od té doby byl sousedem v Kolíně a od r. 1636 zasedal v městské radě. Roku 1644 ovdověl, načež v létě r. 1645 oženil se s paní Anýžkou z Úpy, bohatou vdovou po JMC. richtáři Jakubu Jaklinovi, a tak stal se nejbohatším sousedem v Kolíně, maje bydlení v domě „U zlatého lva". Znám byl pro prudkou povahu svou, vyhledávaje tytýž nápravu křivd spíše pěstí než soudní žalobou. Jeremiáš Spira, rodák z Turnova, bakalář učení pražského, jako mladý rektor škol roku 1622 ke statku zámožné vdovy Mariany Veletovské se přiženil, a roku 1625 ovdověv, bohatě se opět oženil s Martou Ronovskou, s níž nabyl velkého domu na náměstí (č. 72), a po třetí r. 1641 s vdovou Annou Kozlovou, a tak přišel k veliké zámožnosti. Při tom vynikal nemalou sběhlostí v právích. Když po smrti Jakuba Jaklina obnoven býti měl úřad JMC. richtáře, v květnu roku 1645 nařídil zemský podkomoří, pan Oldřich Sezima Skuhrovský ze Skuhrova, městské radě, aby k tomu úřadu navrhla tři osoby spůsobilé a v právích zběhlé; po čtyřech nedělích psal podkomoří opět v té příčině do Kolína s důtklivým dotazem, proč že jemu neodpovídají, zda-li z pýchy aneb hlouposti. Tu rada ihned písemně se omluvila a zaslala žádaný návrh i s presentem kopy raků. Při obnovení rady dne 11. září 1645 zvolil podkomoří k úřadu JMC. richtáře Jeremiáše Spiru, což pan Salaj, který sám toho úřadu byl žádostiv, těžce nesl, a Spirovi nechuť svou znáti dal. Když v sezení rady 12. ledna 1646 pan Spira stížnost svou přednášel, že prý někteří konšelé, zvláště Pavel Horyna, v zasedáních jej důtklivými slovy ubroukávají a tak císařský jeho úřad zlehčují: tu vyvstal na to pan Salaj a tvrdil, že JMC. richtář sám tím jest vinen. Než ostatní

konšelé ústy primatora Daniele Hytticha po uvážení dali Pavlu Horynovi ostré napomenutí, aby zanechal svých náruživostí, jako broukání a foukání na konšely a sousedy, za noci po místech podezřelých se netoulal, s lidmi lehkými neřádoval, spíše se všemi aby hleděl v lásce a svornosti žíti a pána boha v hněvu jeho krotiti. Z mnohého pak vysvítá, že pan Spira častěji měl příčinu k podobným stezkům a tužbám, a nevěda jiné pomoci, utíkal se v tom k panu podkomořímu. Počátkem srpna r. 1647 ony spory se přiostřily. Zaslal totiž pan podkomoří k radě dotaz, zdali to pravda, že Michal Salaj se vyjádřil veřejně o panu Spirovi, jakoby byl „fuchsschwanz“ pana podkomořího. Tu ihned primator Hyttich svolal radu, aby věc byla vyšetřena, při čemž kázal panu Salajovi, aby vystoupil do vedlejší síně. Salaj poslechnul, ale znamenaje, oč tu jde, prudce vešel do radní síně zpět, ač mu přítomný servus bránil; tu na pana Spiru se potřásal a těžkými slovy ho zhaněl. Věc ta oznámena ihned panu podkomořímu, kterýž Salaje i Spiru obeslal k svému úřadu do Prahy ke dni 31. srpna 1647. Když pak obě strany v týž den se dostavily, tu pan podkomoří v přítomnosti hofrichtéře věnných měst, Šímona Petra Aulíka z Třebnic, shledal po náležitém vyšetření, že mezi Spirou a Salajem není žádné skutečné příčiny ke kyselostem, leda stará nedorozumění a návod zlých lidí, a proto prohlásil, že ta pře mezi nimi se ničí a ruší, a že smíření se jim nakazuje, a kdo z obou ten spor by chtěl obnoviti, měl trestán býti pokutou 60 kop a vězením 8 dní. Kdyby kdo jiný nepovolaný je sváděti chtěl k různici, měl dáti 30 kop aneb podniknouti vězení 14 dní. Salaj, poněvadž úřad JMC. v osobě Spiry zlehčil, odsouzen k arrestu v domě pana podkomořího až do západu slunce. Toho času měl u sebe pan podkomoří některé volené důvěrníky z města Kolína, s nimiž se radil v příčině obnovení úřadu konšelského. Na základě té úrady jmenoval podkomoří 12. září 1647 konšely: Daniele Neylinka primatorem, Daniele Hytticha, Michala Salaje, Prokopa Hupple, Jiřího Šišku, Šímona Bělského, Václava Zváru, Jakuba Kunara, Matěje Mařika, Zigmunda Kozla z Reizenthalu, Henricha Kerbe a Pavla Šperlinka. Poslední čtyři byli v úřadě noví, jsouce mužové ještě

mladí. V úřadě JMC. richtáře potvrzen Jeremiáš Spira. Však tato volba nebyla některým vhod, i vedli jízlivé řeči o panu podkomořím, též volených důvěrníků se zle dotýkali. Ale pan podkomoří záhy o všem zvěděl, a proto dne 12. listopadu 1647 zaslal městské radě následující ostrý přípis: „Přichází mi to s velikým podivením, kterak některé osoby z spolusousedů Vašich mně do povinnosti sáhaly a svým nestoudným, opovážlivým, příliš dlouhým a neobřezaným jazykem osobu mou a úřad mně od JMC. svěřený pomlouvati a zlehčovati se neostýchají, mluvíce tato slova, žeby volenci k minulé obnově vyslaní měli staré, rozumné a moudré pány sházeti a mladých bláznů do rady nasázeti. Poněvadž tím volenci ničímž vinni nejsou a skrze to zlé domnění nějaká protimyslnost jim by se činiti měla, tedy vězte, že jsem Pavla Horynu z povinnosti konšelské propustil z té příčiny, že jeho dlouhý a neuctivý jazyk již od r. 1639 mně znám jest. Od téhož roku 1639 vím, že Havel Hruška zle a neřádně se chová, po cizích ženách chodí, a nebylo mně potřebí, volenců dáleji na něho se vyptávati. Mnoho jest na světě starých bláznů, mnoho též mladých lidí rozumných“. [1])

V posledním roce války, 1648, doléhal strach nepřátelský opět na zemi českou. Dne 17. května zvítězili Švédové nad císařskými u Susmarshausů nedaleko Augsburku, a císař Ferdinand III., obávaje se přímého pochodu nepřítele k Vídni, větší díl svého vojska povolal z Čech a Moravy do Rakous. Toho použili Švédové, pro vzednutí řek bavorských do Rakous proniknouti nemohouce, k rychlému útoku na dobytí království českého. Jejich general Königsmark, připloudiv se potichu od Chebu ku Praze, dne 26. července zradou opanoval Hradčany a Menší město pražské; v dobytí ostatní Prahy mu překáželi měšťané, studenti a nečetná posádka. Zvěděv o tom císařský general Puchheim, který s 2000 jezdci u Náchoda hranici zemskou hlídal, na kvap se pustil odtud ku Praze a šťastně tam vešel dne 30. července. Však také švédský ge-

[1]) Vědomosti o těch sporech nabyli jsme z radního protokolu E 38 k 12. Jan. 1646, z poslání podkomořských XI_2 k r. 1647, a fasc. XXII. 4.

neral, jmenovaný již Arfvéd Virtemberger z Debern, opustil své ležení u Hlohova ve Slezích a s nemalou sílou vojenskou kvapil Lužicí a krajem boleslavským ku Praze, chtě Königsmarkovi pomáhati v dobývání toho města. Dne 30. července stanul již v Brandýse n. L., odkud poslal městu Kolínu a snad i jiným městům vůkolním ochranný list čili salvaguardii, jímž všelikterým důstojníkům a vojákům jemu podřízeným, ať pěším neb jízdným, se zakazovalo, bez vyššího nařízení tam se ubytovati aneb tam drancovati. Účel toho listu byl, aby zachována byla města ve stavu možnosti k odvádění pravidelných kontribucí ve prospěch Švédů.

Obležení Prahy nebylo ovšem dokonalé, a tu 15. srpna císařský general Puchheim s jízdou svou opustil Prahu, kdež nebyl dostatek obroků, a pustil se k Budějovicům, kdež měla se hromaditi armáda na osvobození Čech. Jen jeden z jeho pluků, jízdný to pluk pana Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic, jemuž velel nejvyšší strážmistr Gordon, v síle 300 koní dal se cestou k východu, a 19. srpna zastavil se na den v Kolíně, kdež dostal fedrunk 300 liber chleba, tři sudů piva a 10 korců ovsa.[1]) Virtemberger zatím pustil se za Puchheimem, sbil jeho rejtharstvo u Hlubohé, načež zjezdil jižní Čechy, všude strašně řádil a loupil, a potom 26. září s velikou kořistí vrátil se ku Praze. Nastalo dokonalé sevření a dobývání hlavního města. Z tábora svého u Prahy ukládal Virtemberger těžké kontribuce městům českým. Dne 26. září kázal Kolínským, aby na každý měsíc z každého souseda osedlého po 25 tolařích jemu odváděli. Tu kvapně se zdvihali sousedé a utíkali z města, s nimi též sedm konšelů, a zbylo v městě jen 24 osedlých; byli to JMC. richtář Jeremiáš Spira, primas Daniel Neyling, Daniel Hyttich, Zigmund Kozel z Reiznthalu, Matěj Mařík a Henrich Kherbe konšelé, a potom sousedé Havel Hájek, pekař, Václav Hammer, sladovník, Jiřík Šram, mlynář, rytíř Adam Semechovský z Semechova, Anna Opavská, mydlářka, Jan Kocourek, pekař, Jakub Kouba, švec, Jiřík Havrá-

[1]) List založený v kopiáři č. 4.

nek, sladovník, **Václav Bystřický**, tkadlec, **Jan Jeřábek**, řezník, **Marie** bednářka, **Dorota Zigmundova**, **Kateřina Komárkova**, **Mikuláš Chudoba**, tkadlec, **Daniel Formanů**, mydlář, **Anna lazebnice** na schodcích, **Mikuláš Izlbacher**, rukavičník, **Jakub Veselý**, řezník.[1]) Ti měli tedy měsíčně úhrnem 600 tolarů nepříteli odváděti. Druhého dne došel druhý list Virtembergrův, v němž kázal kovářům, aby nemeškajíce odvedli 30 podkov a 4 kopy podkováků.

Dne 28. září kázal zase městu, aby do švédské zásobárny v Brandýse n. L. složilo 156 korců žita, 20 korců pšenice, 20 korců ječmene a 156 korců ovsa. S tím vším pak měli Švédové na spěch, zvláště když 3. října přibyla k nim hlavní jejich armáda, kterou z Němec přivedl falckrabě Karel Gustav Zveibrückenský (pozdější král švédský Karel X.).

Kolínští pak s placením kontribuce peněžní i obilní ovšem nekvapili, a proto dočekali se **kruté exekuce vojenské**. Dne 11. října zajel do Kolína od Prahy švédský pluk dragounů Mollerovských pod plukovníkem Overbekem, v síle 800 rejtharů, a ti se tu zdrželi dva dni; město na jejich stravování vydalo 2544 liber chleba, 2237 liber masa, 3844 pinet piva. K tomu vynutili na městu 385 zl., 56 korců žita, 5 korců pšenice, 86 korců ječmene, a 89 korců ovsa.

Mezitím Švédové dobývali Prahy s úsilím, a posádka, měšťané a studenti, jimž velel obezřelý Don Innocente Conti, jim statečně odpírali, až došla z Němec zpráva zemím i národům radostná, že císař Ferdinand III. se Švédy a všemi jejich spojenci dne 23. října 1648 učinil mír. Tu bylo švédským vojům zdvihati se od Prahy a z míst obsazených a táhnouti do své daleké vlasti na studeném severu. Však otáleli při tom dle možnosti a pochod svůj řídili velikými oklikami, aby na útraty císařských poddaných co nejdéle mohli tráviti. Falckrabě Karel Gustav hnul se od Prahy na východ; 12. listopadu v Kolíně zůstavil pluk dragounů, aby tu bezpečili přechod přes Labe; s ostatním vojskem bral se k Čáslavi, aby k sobě připojil posádku lipnickou a německo-brodskou.

[1]) Militaria I. k r. 1648.

Kolínští znamenajíce, že potřebí Švédům zdráhati se bude městem jejich, spěchali, aby most od bitvy z Jankova strany, opět postavili, by z nich brati to nejdříve se zbaviti mohli. Dílo to s pomocí venkovních statkářů v krátkém čase také provedli. Však do úplné spásy bylo ubohým vypiti kalich utrpení až na dno. Onen pluk dragounů pobyl v městě do 22. listopadu; velitel jeho vynutil na městu nejen stravu pro lid svůj a obroky pro koně, ale též vydání 60 tolarů na vykoupení dvou soldatů od gardy ze zajetí císařského, kteréž peníze zatím JMC. richtář Spira zapůjčil. Když ti dragouni odešli dále, dostavilo se 111 jiných rejtharů švédských na hlídání passu labského. Zatím byl most dohotoven, a 9. prosince bralo se po něm 19 praporců pěšího lidu, a od 12.—18. prosince hlavní armáda falckraběte Karla Gustava s dělostřelbou a zavazadly, při čemž městu citelné škody se děly. Dne 20. prosince, když tažení nepřátelské přestalo, požádali Kolínští dva sousední zemany, rytíře Buriana Slavíkovce ze Slavíkova na Pašince a Voděradech, a Jindřicha Dobranovského v Zibohlavech, aby jejich škody vyšetřili a usvědčili. Ti pak shledali, že od 8. listopadu do 18. prosince město vydalo na Švédy 208 zlatých na hotovosti, 3424 zl. na jejich stravování, a mimo to, že nepřítel v městě a na předměstích loupením a hubením za 3285 zl. škody sdělal, obzvláště že zmocniv se zásob obilí, vymlácením, podestýláním neb spálením zmařil 665 mandel pšenice, 1510 mandel žita, 1333 mandel ječmene a 748 mandel ovsa, čímž měšťané o 2314 korců obilí ztenčeni byli. Škoda tato zvláště bolestně dotkla se předních polařů, jakož si Daniel Hyttich svou škodu páčil na 1100 zl., Jeremiáš Spira na 845 zl.[1]) Tak byla městu Kolínu zkalena radost z míru dávno touženého.

[1]) Zprávy o tom pochodu nepřátel podávají listy a vložky v arch. měst. Militaria I.

F. Město Kolín po válce.

(1648—1658).

Jakmile po skončené válce město Kolín opět přišlo k oddechu, ohledávalo své hojné rány. Na uvažování škod mravních nebylo téhdáž ani času a snad ani schopu. V skutku byl dojem, jaký činilo město tehdáž, na první pohled přímo děsný. Vyšetřili jsme na základě knih trhových a smluvních, že r. 1649 domů spálených, sbořených a neobydlených uvnitř hradeb bylo 38, tedy právě 38%, a sice na samém náměstí 6, v obou ulicích k zámku vedoucích 10, v ulici pražské 3, v kouřimské 3, v kostelní 1, v ulici u masných krámů 1, v ulici nad horskou branou ke kostelu 4, v ulici horské 1, v obou ulicích labských 9. Ostatních 62 domů obytných a veřejných bylo ve stavu velmi zlém, krov měly na díle spálený, na mnoze hrozily spadnutím. V židech bylo 37 domů obydlených, pět spálených a pustých. Ještě hůře bylo na předměstích, kdež dvory a chalupy na větším díle byly spálené, ostatní ve stavu nejvýš bídném. Nad to stihla předměstí pražské úplná záhuba od požáru dne 1. září 1652, kdež z neopatrnosti vypukl oheň v sladovně pana Salaje (nyní dvůr Javůrkovský), odkudž vyhořely špitál i všecky dvory a domky až po židovský hřbitov. Tím také úroda obilní na zmar přišla. Městské hradby byly na díle rozvalené, zvláště za židovskou ulicí, věžné brány sešlé, dláždění ulic všecko bylo zbrázděné, dílem vytrhané, kostely a obecní budovy ve stavu velmi zlém.[1])

Této škodě na budovách odpovídá též veliká škoda na obyvatelstvu, jehož počet za války 30leté úžasnou měrou sešel. Již 18. října 1645 bylo v Kolíně ohlášeno sněmovní usnešení,

[1]) Arch. měst. V.

že ve vší zemi má obyvatelstvo býti sečtěno. Neznámo nám, kdy poprvé ku provedení tohoto usnešení opravdově přikročeno bylo. Nám toliko se šťastně událo, najíti dvoje registra sčítání lidu v městě Kolíně, jedno úplnější v archivu děkanském z roku 1653, druhé v archivu městském z r. 1656.[1]) Z těch register poznáváme, že účelem toho sčítání byla kontrola, zdali všichni, počínajíc věkem devíti let, povinnou zpověď velikonoční vykonali a k stolu páně přistoupili. Pozdější usnešení sněmu, v příčině statistiky ohlášená, nesla se též k poznání povšechných poměrů hospodářských v zemi. R. 1653 volil sněm ze sebe zvláštní kontrolní kommisse, složené vždy po jednom členu každého ze čtyr stavů zemských. Ti měli po krajích objížděti a dotazovati se měšťanů i sedláků na všechny poměry místní. Pro kraje kouřimský, vltavský, boleslavský a hradecký tehdáž zvoleni od sněmu P. Krištof Tengler, opat kláštera plasského, hrabě Krištof Karel Přehořovský z Kvasejovic, rytíř Bernart Felix Šmerhovský z Libkovic a Pražan Maximilian de Casa. Když Kolínští zvěděli, že ta kommisse v srpnu 1653 navštíví Poděbrady, vyslali tam na zvědy svého radního písaře, magistra filosofie Jiřího Aloisia Věčorka, kterýž potom 23. srpna psal do Kolína, že páni kommissaři zemští připadají na hospodáře mimo nadání a vyzvídají na nich, jak mnoho kdo má rolí, setí ozimního i jarního, jak mnoho potahů, krav a jalovat, kolik dobytka ovčího a sviňského, kteří jsou v obci nově usedlí, kteří pohořelí a kolik má kdo gruntů docela pustých; dále jak mnoho na první termin zemské kontribuce odvedl, a posléze jestli hospodář jest katolický. Sděloval též Magister Věčorek, že ti páni, když přijíždějí ke vsi a stádo dobytka spatřují, ihned k pastýři zajíždějí a na něm se doptávají, jak mnoho kterému hospodáři náleží, a potom zas ve vsi hospodářů na to se táží, kolik hlav dobytka kdo má. Konečně že kommissaři na obecných úřadech pátrají, kde jaký kostel farní a filialní, na farní krávy a ovce se táží, na vosky, zádušní jitra, louky a tůně, na farní úroky, slepice, lesy, letníky, desátky a roboty.[2])

[1]) Arch. měst. Varia I.

[2]) Ib. Varia I.

Výše zmíněný registřík z r. 1653 obsahuje jména 718 osob, počínajíc věkem devíti let. V něm pohřešujeme obyvately děkanství (as tři osoby), zámeckého mlýna (v obecných mlýnech bylo po šesti osobách psáno), zámeckého dvora poplužního (na obecním dvoře sečtlo se 14 kommunikantů) a posléze obyvatele zámku císařského (purkrabí, důchodní, obroční, sládek, a jeho čeleď, vodák a jiní služebníci). Opomineme-li toto obyvatelstvo zámecké, může počet obyvatel v Kolíně, kteří překročili devátý rok věku, udati se na 741 duší. Dle nynější statistiky obnášejí dítky ve věku pod 9 léty 18% všeho obyvatelstva. V tom poměru dá se počet křesťanského obyvatelstva v Kolíně na rok 1653 stanoviti na 906 duší. Dle matrik děkanských zemřelo v Kolíně (v městě i na zámku) od roku 1650—54 úhrnem 143 lidí. Jelikož dle nynější zkušenosti umírá v Čechách za rok 3·1% obyvatel, bylo by v tom poměru pro léta 1650—54 v Kolíně 923 křesťanských obyvatel, což s výše udaným počtem 906 hlav (bez zámku) dobře se srovnává. O počtu židů poučuje nás zpráva z r. 1653, udávajíc, že v Kolíně bylo 107 židů mužských buď samostatně se živících (ve věku od 20 let) anebo při chlebě mladšího pokolení zůstávajících. V poměru ke křesťanskému obyvatelstvu počítáno bylo r. 1653 v Kolíně as 390 židů.[1] Úhrnečná populace v Kolíně r. 1653 čítala tedy as 1300 duší. Jest to zbytek obyvatelstva, jaké bylo před osudnou válkou, v jejímž průběhu se populace tenčila jednak vystěhováním v letech 1621—27, jednak mory v létech 1625, 1633, 1639—40 a 1649. Povážíme-li, že strasti válečné, časté lekání, a nedokonalá výživa tělesná v době příliš častého hladu a bídy zle působily na rodičky, jež pak rodily plod slabý a neduživý, jest nám souditi, že přebytkem porodu nad úmrtími nevzrůstal počet obyvatel. Důkazem toho jest, že mládeže ve věku od 9—14 let bylo v Kolíně roku 1653 jen 59 hlav, kdežto by při počtu 718 kommunikantů dle nynějšího poměru mělo býti 108. Rodila se tato třída věku zajisté ve strastiplných létech 1639—45.

[1] Zpravidla počet mužských ve věku přes 20 let obnáší 56% všeho mužského obyvatelstva, jehož bylo tudíž 191 hlav. V tom poměru dá se počet jejich ženských osob páčiti na 199 hlav.

Z oněch 718 kommunikantů vypadalo na město 484, na předměstí pražské 31, kouřimské 38, na horské 90, na Zálabí 75. Osedlých sousedů bylo 102 (r. 1618 však 213), stran nájemnických 56, podružských 105. Dle pohlaví bylo 326 mužských a 392 ženských (tedy jako 100 ke 120). Dle zaměstnání bylo 36 polařů, 2 sladovníci, 6 pivovarníků, 11 řezníků, 7 mlynářů a krupařů, 6 pekařů, 1 perníkář, 1 mydlář, 3 tkalci, 7 krejčů (1620 bylo jich 30), 1 punčochář, 2 provazníci, 1 barvíř pláten (mandléř), 2 koželuzi, 1 jirchář, 1 uzdář, 1 sedlář, 7 ševců, 1 kožišník, 2 bednáři, 4 tesaři, 1 kolář, 2 hrnčíři, 1 zedník, 2 kováři, 1 zámečník, úhrnem tedy 74 řemeslníků, při nichž bylo 21 tovaryšů a toliko 3 učenníci (16—17 letí). Posléze tu byli také 4 rybáři, 2 lazebníci (felčaři), 3 povozníci (fořáci) a 1 muzikář. Hospodářských čeledínů bylo 54, děveček 83. V opatrování byli dva starci a 16 stařen. Nejstarším obyvatelem v městě byl podruh Martin Šindelář, 113 letý žebrák, maje při sobě 40 letou manželku. [1])

Druhý výkaz kommunikantů kolínských jest z r. 1656, však bez udání věku a ohlašuje počet jejich na 741, a sice 354 osoby mužské, 387 osob ženských. Přibylo tedy od roku 1653—56 celkem 23 kommunikantů, čili 3·14% (na rok 1·05%), a číselný poměr obou pohlaví se zlepšil tou měrou, že ke 100 mužských bylo 109 ženských. [2])

Ve vsi Třechdvořích sečtěno r. 1653 všech kommunikantů 33, z nich 4 sedláci ženatí a tři sedlky ovdovělé, 14 mužských a 19 ženských osob, r. 1656 shledáno toliko 31 kommunikantů, a sice 14 mužských, 17 ženských.

Zachovala se pak ještě poznámka v pamětní knize děkanské, že r. 1666 bylo v Kolíně 930 kommunikantů, jichž tudíž přibylo od r. 1653 o 212 hlav, ročně o 2%.

Považíme-li, že tehdáž mimo židy nižádný jinověrec trpín nebyl, spadají tyto součty kommunikantů s počtem obyvatel od devíti let věku v jedno.

Škodami, jaké město za zhoubné války postihly, vymizeli

[1]) Arch. měst. V., list komoře královské 28. Mart. 1653., vložka v archivu děkanském.

[2]) Arch. měst., Varia I.

oni rodové měšťští, kteří v 16. století městem vládli a hýbali, a jen slabé stopy zbyly po nich. Za to shledáváme po válce měšťany v popředí, jichž rody před válkou bývaly na předměstích při nuzném chlebě, jako Pražákové, Chudobové, Zvárové, Hájkové a Dobří. Mnohem větší byl počet těch, kteří byvše ve službě vojenské, na pochodech svých poznali město Kolín a všecky výhody jeho, a potom službu vojenskou opustivše, tu se zakupovali aneb ke statku vdov neb dcer městských se přiženili. Byli to lidé tytýž z daleka přišlí; tak na př. pan Michal Salaj z Cifry byl z koruny uherské, Jan Baralič z Biháče byl Chorvat z Mezimuří štýrského, radní písař magister Jiří Věčorek (po česku mu říkali Večourek) byl Polák. Z Němců nově usadilých jsou známi Gregor Šubert rodilý ze Žitavy, Josef Šuch, ranhojič, Jan Exner, tkadlec, Petr Schütz, kovář, Jiří Ebert, výběrčí tácu, Baltazar Münsinger, Krištof Izlbacher, rukavičník, Oswald Wiederkehr, sedlář, Jan Schwalb, koželuh, Pavel Šperling, krejčí, Jakub Špindler, švec; r. 1657 usadil se na Zálabí kovář Jakub Appenzeller, Švýcar, jemuž v městě vůbec „Vaprcele“ říkali. Těmito Němci však česká tvárnost města nebyla změněna, úředním jazykem napořád zůstávala čeština, a první německý vklad do knihy purkmistrovské jest až z r. 1707. Však pohříchu jeví tehdejší čeština valnou porušenost chybným užíváním přestupné formy sloves, latinská slova hojněji než předtím proplétala se mluvou, a vůkolní statkáři uváděli v dopisech svých zdvořilostnou formu „vonikání“ v obyčej. Z dob války zůstala v lidu cizokrajná zlořečení, n. př. sakramentování po Vlaších, po Němcích pak nadávky „hundsput, kerl, grobián“ a j.

Válka třicetiletá zůstavila hrůzné stopy své ve veškerých živnostech obyvatelstva, které doznaly úpadku přežalostného. V dopisu ze dne 31. března 1653, zaslaném komoře královské, dolićuje městská rada bídu měšťanů, udávajíc, že jen málo přes 50 domů jest v městě, v nichž sousedé křesťanští bydlí, a ty domy že s třetinu jsou pohořalé aneb na spadnutí, sousedé v nich bydlící po těch vystálých obtížnostech vojenských téměř napořád z žebroty povstati nemohou a s manželkami a dítkami, u jiných dobrých lidí dluhy dělajíce, dosti

bídně se obživují. Řemesla že jim váznou, handle jim pro židy nejsou přístupny, rolí na větším díle nemají, a jiní majíce role, z nedostatku dobytka málo osívají, tak že vzdálenější role a louky zůstávají pusté a na díle trním a lesem zarostlé.[1]) Sešlost polního hospodářství zračí se v tom, že tehdáž v Kolíně, k němuž se držely rozsáhlé grunty, čítalo se pouze 16 čeledínů ke pluhu (zvali se pluhaři neb špitálníky[2]). Poněvadž zbylo při městě velké množství gruntů po emigrantech, a málo bylo těch měšťanů, kteří byli s to, takové grunty kupovati, tím stalo se, že rozsáhlé pozemky nahromadily se v rukou nevelkého počtu měšťan. Tomu odpovídá rozdělení počtu čeládky dle registříku r. 1653, kdež obec sama v zádušním dvoře jí chovala 14 hlav, pan Michal Salaj ale 20 hlav, Jeremiáš Spira 16, Pavel Hyttich 6, Matěj Mařík 5, Zigmund Kozel z Reiznthalu 5, Henrich Kherbe, Pavel Sperling, Magdalena Kinclová a Jan Růžička po 4, Havel Hruška, Marek Skokan a Ondřej Pokorný po třech hlavách čeládky, úhrnem tedy 94 hlavy čeledi na 13 místech, kdežto vší čeledi v městě bylo 137 hlav. Jak hluboce klesly tehdáž ceny gruntů, viděti lze v tom, že r. 1643 prodán byl spálený dvůr, dvě louky a 14 kop záhonů dobrých rolí za 1000 zl.; 1653 jiný dvůr spálený blíž Hrobů, při něm zahrada, 12 kop záhonů (72 korců) v pěti kusech a 9 jiter luk, vše na 1458 zl. odhadnuto, vskutku jen za 1000 zl. prodáno bylo. R. 1654 prodávána byla kopa záhonů k Zibohlavům za 80—90 zl., kopa záhonů za Labem jen za 20 zlatých.

Právo vaření piva trhla obec r. 1643, v době největší nouze a bídy, všecko na sebe, a užitek z toho vyplývající byl jediným tehdáž důchodem obecním. Když pak bylo po válce, a sousedům ono právo várek slušně již zadržováno býti nemohlo, tu odchýlili se konšelé od dávného obyčeje, kdež každý měšťan vařiti směl, který s várku byl; tehdáž založili zcela nový pořádek vářeční podle určitého turnu, v němž užili primator a JMC. richtář po čtyrech várkách, konšelé po třech, měst-

[1]) Arch. měst. Varia I.

[2]) Archiv děkanský, rejstřík kommunikantu r. 1653; špitálnici uváději se ve věku 18—28 let, a to vždy mezi čeládkou.

ský richtář po dvou, sladovníci a majitelé hostinských domů po čtyrech, ostatní sousedé po jedné várce, pokud neprovozovali řemesel neb obchodů. Ti, kdož řemesly neb obchody se živili, jen výminečně a ze zvláštních ohledů, buď že domy své stavěli aneb řemesel na mále užívali, k várkám byli připouštěni.[1]) Jedna celá várka obnášela 12 sudů čtyrvěderních, a za každý sud bylo odváděti do zeměpanského důchodu po jednom zlatém poplatku či tácu. Takový tác vybírán byl též z vyčepovaného vína, a sice za 4 pinty z každého vědra. Vybírání tohoto poplatku měl na péči vždy jeden měšťan co „lokalista", jemuž jiný měšťan ustanoven za kontrollora (Gegenschreiber). Dozor nad nimi konal krajinský pojezdný císařských důchodků, a přijímal od nich záruky 200—300 zl.[2]) Za rok 1652 svařeny byly v Kolíně 92 várky, tudíž 1104 sudy, a prodáno bylo 190 věder vína, tácu vybráno 1346 zl. 40 kr. R. 1653 bylo 77 várek = 924 sudů, vytočeno 351 věder vína, tácu vybráno 1271 zl. 8 kr. R. 1659 bylo 129 várek = 1428 sudů, prodáno $212^1/_2$ vědra vína, tácu odvedeno bylo 1652 zl. 56 kr.[3])

Z vypravování běhů válečných snadno lze souditi, jakých svízelů zakoušeti bylo mužům, na jichž bedrách v oněch žalostných časích spočívala správa města. Zastávali úřad primatora v létech 1620—22 Cyprian Volyňský, 1623—28 Jakub Jaklin z Plzně, 1628—29 Daniel Hyttich, 1629—30 Jakub Jaklin, 1630—31 Jan Herzáně, 1631—33 Jeremiáš Spira, 1633—36 Jakub Jaklin, 1636—37 Daniel Hyttich, 1637—43 Jeremiáš Spira, 1643—45 Michal Salaj z Cifry, 1645—47 Daniel Hyttich, 1647—52 Daniel Neyling, 1652—55 Jeremiáš Spira, 1655—57 Daniel Neyling, 1657—60 Zigmund Kozel z Reizenthalu.

Z radních písařů na onen čas známe mistra Štěpána Prunara z Prahy, který jsa v městě sousedem, r. 1623 byl od pana Vřesovce ve sbor konšelů vřaděn, a tak úřadu písař-

[1]) Vyňato z řádu várečního z r. 1674 (Varia 2.).

[2]) Radní protokoll E 41 k 5. Jun. 1658.

[3]) Varia 2. Tamtéž uvedeno, že r. 1653 svařeno v Čáslavi 626 sudů piva a prodáno 511 věder vína, v Kouřimě 202 sudy piva a 443 věder vína.

ského zbaven. R. 1625 odešel z města do Hory, a potom někde v cizině umřel co emigrant. Jeho kollega, bakalář Matiáš Mazánek Žlutický, co druhý písař setrval do února r. 1626, načež také on z města prchnul. Vedle něho písařoval bakalář Jindřich Poználek z Horšova Týna katolík, zároveň jsa rektorem škol, ale pro nedostatek výživy již v máji r. 1625 z města odešel. Potom musil se ujati písařského úřadu servus Jiřík Šebestianův, syn Šebestiana jircháře kolínského, a tu těžkou povinnost, k níž pravil se býti mdlým a nedostatečným, zastával samojediný do své smrti r. 1633. V létech 1633—37 jmenuje se radní písař mistr Viktorin Morávek, syn mlynáře Pekelského, r. 1638 Jan Pyšelský, 1639—46 Henrich Kerbe z Litoměřic, 1647—49 Jakub Lomnický, 1649—1660 magister filosofie Jiří Alois Věčorek.

Pro úplnost jmenujeme též posloupnost zemėpanských richtářů. Od bitvy na Bílé Hoře do máje r. 1621 byl v té povinnosti slovutný Mr. Jan Pachta z Rájova, po něm na krátko Cyprian Volyňský, an umřel 20. září 1622. Za dob reformace katolické, 1623—28, kde gubernator Gryzl v městě neobmezeně vládnul, zůstával úřad JMC. richtáře uprázdněný; v létech 1628—32 zastával ho Václav Skopec Nimburský, 1636—1645 Jakub Jaklin z Vrabiny, 1645—50 Jeremiáš Spira, který po smrti podkomořího Oldřicha Sezimy Skuhrovského ze Skuhrova úřadu se vzdal; jeho místo zaujal Michal Salaj z Cifry a držel je do své smrti 1673.

V městské správě stala se po válce 30leté důležitá změna. Ještě 11. září 1645 při obnovení rady sazeno bylo 12 konšel. a 4 obecní konšelé, k nimž 15. září voleno 12 starších z obce. Než později, nejspíše pro malý počet měšťanů, přestalo volení obecních starších, a povinnost jejich přenešena na čtyři obecní konšely, jimž na potom říkali „starší k radě".

Hned po válce, kde město ohledávalo své rány, jaké bylo v ohledu hmotném utrpělo, začali konšelé nový spor se židy, do nichž sobě stěžovali, že nejen všecky možné obchody obsáhli, piva a vína šenkují, ale také mnohých řemesel se ujímají,

berouce k tomu křesťanské dělníky na pomoc. Z dopisu zemského podkomořího, Oldřicha Sezimy Skuhrovského ze Skuhrova, daného 14. září 1647 vyrozumíváme, že Kolínští již zle na židy žalovali u královské komory, kterak chudým sousedům všecky živnosti berou a takměř poslední chléb z úst jim vydírají. V té příčině dával podkomoří tu radu, aby konšelé k samému císaři o pomoc se uchýlili. Tak se stalo, a r. 1648 vyšlo z císařské kanceláře rozhodnutí, že židé sic mají od r. 1628 dovolení provozovati řemesla, leč aby křesťanské tovaryše a „fušery“ u sebe měli a přechovávali, buď v domích neb na ulici, toho ať se jim nikterak netrpí.[1]) Poněvadž v takovém vyřízení nebylo zmínky o prodeji nápojů, a nad to židé nepřestávali sobě křesťanskou čeládku chovati, vedli konšelé další stížnost na židy u královské komory české, odkudž r. 1650 vyšlo rozhodnutí, že židé nemají nižádnou křesťanskou čeládku sobě chovati, vyjma nádenníky, ale ti neměli u nich přes noc býti. V obchodech však židům nikdo brániti nemá, ani v prodeji vína, ani ve výčepu piva, dokud čepují pivo domácí. Prodej piva přespolního aneb dokonce vlastního vaření se jim však trpěti nemá.[2]) Tím však spor nebyl ukončen, neb již r. 1652 žalovala městská rada u samého císaře Ferdinanda III., kterak židé chudé křesťany v městě skrze odnětí obchodů a živností nejvýš potlačují, a ke vnitřnímu dle starobylosti řádu v městě státi nechtí, a končila prosbou, aby císař židy z města vyzdvihnul a jinde usadil.[3]) Zdá se, že židé rovněž utíkali se ke komoře královské s prosbami za ochranu proti městské radě, neb 3. února 1655 vyšla resoluce komorní, dle níž městské radě odňata právomocnost nad židy, kteří postaveni přímo pod královskou komoru; jejím zástupcem v městě byl napotom vždy JMC. richtář. Rozhodnutí toto bylo konšelům nemilým nadělením, i nemeškali zaslati královské komoře toto promemoria: „My na židech nižádné poddanosti, tak aby nám dědičně náležeti měli, nežádáme, nýbrž poněvadž domy jejich židovské ku právu města Kolína odedávna jsou

[1]) Vyřízení to čteme ve vložce do kopiáře č. 4.
[2]) Arch. měst. Missiva subcam. VII.
[3]) Arch. měst. Varia I.

přivlastněné, a v témž městě od starodávna JMC. právo konšelské zřízeno jest: aby židé jako jiní obyvatelé města právu a osobám přísežným k šetrnosti a poslušnosti zavázáni byli, bez svolení konšelského nikoho do své obce nepřijímali. Nyní ale židé ze vší poslušnosti se vytahují, nové židy o své újmě přijímají, úřadu JMC. konšelskému vzdorují, jiné křesťany snižují, kdykoli za příčinou úřední mezi ně osoby přísežné bývají vysílány, aneb městský richtář kteréhokoli žida pro výstupky vězením opatřiti má: jinší židé se sbíhají, vyslaným osobám na odpor se staví, ba i na právo richtářské (t. j. na žílu) mocně sáhají a židy do vězení vedené násilím jemu odnímají. Jaký to zlý obecnému lidu příklad, když ten víry prázdný žid tak těžkého skutku na právo sáhání se opovažuje, kterýžby žádnému křesťanu tak snadno prominut nebyl!" [1]) Jakýmsi ukončením těch sporů byla smlouva, kterou 22. března 1657 purkmistr Lukáš Cikán učinil se staršími obce židovské, Bernardem Schulklepperem, Nathanem Jíkrnatým a Rubenem Němcem, dle níž povoluje se židům šenkování vína košerovaného, a za to mají židé z každého desítivědrového sudu 2 zl. k obci odváděti. [2])

Žalostný byl stav obecních statků a důchodů po válce třicetileté, o čemž se zachoval podrobný rejstřík z roku 1653 [3]). Dvůr špitální na kouřimském předměstí byl tehdáž již osazen čeládkou a opatřen dobytkem; než cokoli z důchodů jeho po odrážce nákladů na děkana, školu a špitál přebývalo, to obráceno bylo na správu staveb dvora. Dvůr Skálovský byl spálený, a více nepovstal z rumů; grunty jeho spravovány byly ze dvora špitálního. Dvůr Štítarský byl rovněž spálený a pustý; grunty, jež k němu se držely (95 kop záhonů), dávány sousedům v nájem za třetí mandel, pokud sami se k tomu hlásili. R. 1654 bylo jich 45 kop záhonů pronajato, ostatek ladem zůstával. Nájem onen vynášel ročně as 250 zl. — Obecní rybníky u Starého Kolína a Štítar byly spuštěné, poněvadž pro škodlivé ptactvo nic se v nich nedařilo, a vynášely pouze

[1]) Arch. měst. v korresp. královské komory.

[2]) Pamětní kniha městská.

[3]) Arch. měst. V.

20 zl. ročně z užitku trávy. Obecní mlýny byly dílem spálené, jako Podštítarský a Pekelský, dílem velmi spustlé a sešlé. Mlýn v Hrobích vynášel ročně 150 zl., mlýn Podskalský 120 zl. Obecní lesy dávaly jen spotřebu dříví na deputaty, a jiného užitku nic. Z poddané vsi Třídvorské, která za války několikkráte vypálena byla, vynášely úroky a výkupy robot 5 zl. 14 kr. K tomu počítalo se roku 1653, že obecní ungelt vynáší do roka 150 zl., daň nájemníků a podruhů 60 zl., poplatek várečníků z obecního toku vody 75 zl., od židů sabbatale 76 zl. 42 kr., tržného sotvy 2 zl., jarmarečného (za 4 výroční trhy) 20 zl., nájmy ze tří obecních kováren 11 zl. 40 kr., a užitek z obecního obchodu solního 70 zl., nájem od rybářů 29 zl. 15 kr. Veškeren duchod obecní počítán tudíž v 1039 zl. 51 kr. za rok. Naproti tomu shledávala se potřeba obecní v 1944 zl. 52 kr.

K tomu pak přiznávali se konšelé, že na úplnou opravu městských zdí, bran a dláždění sotvy 4000 zl. by stačilo; na opravu mostu, který prý každé nenadálé povodni podléhá, 600 zl., na opravení mlýnů a jezů 800 zl., na opravení radnice a šenkovního domu, jichž zdi byly na díle rozvalené, 300 zl., na opravu toku vody ze studánky na čtvrt míle do města 150 zl., na vztyčení a osazení obecních dvorů 3000 zl., na spravení obecních rybníků 300 zl., na vyzdvižení špitála 150 zl., na stavbu spálené obecní lázně u mostu 300 zl.; summa potřeb na veškeré žádoucí opravy obnášela tudy 9600 zl. mimo kostely a školu. Nad to vše pak shledalo se, že obec tehdáž na jistinách i zadržalých úrokách 30.124 zl. 14 kr. dlužna byla.[1])

Však daleko větší byl obnos těch škod, které obec i sousedé dlouho trvalou válkou zakusili. Vydání, které měla obec v létech 1618, bylo zajisté pravou malicherností oproti škodám, které vzešly městu od bitvy Bělohorské do listopadu r. 1622, a jež se udávají v 76.397 kop míš. či 89.131 zl. Škody, které městu sdělány byly za doby katolické reformace (1622-1628), nikdo as úhrnem nepočítal, zajisté byly však veliké. Za léta 1629—1648 počítalo město svých nákladů na vojáky

[1]) Arch. městský fasc. IV. v resolucích místodržit.

císařské 150.000 zl.,[1]) ač nelze udati, zdali v tom zahrnovalo též škody od Sasů a Švédů sdělané. Ztráty od požárů v létech 1634, 1642, 1643, 1644, 1652 ani páčiti nelze. A ze všech těch škod nesměli Kolínští právem vyhledávati náhrady, leda za náklady na vojsko v létech 1629—1648; náhrada ta jinak se na onen čas mysliti nedala, nežli prominutím komorních platů a berní minulých a budoucích až do úplného dovršení zmíněných 150.000 zl. Leč jak daleká byla kolínským taková náhrada, to zvěděli hned v říjnu roku 1653, kdež královská komora česká upomínala je o komorní plat zadržalý v létech 1629—1652, v úhrnečném obnosu 4500 kop míš. Načež odpovídali konšelé takto: „Nerestýrujeme z nedbalosti, ale pro nesnesitelná vydání, obtížnosti a neřesti vojenské, kdež město Kolín větším dílem, a buď pánbůh pochválen, že ne do konce k ruině přišlo; mnohými účty, kvitancemi, též attestaty prokázati můžeme, že mimo všecky sbírky, od sněmů, sjezdů a JMC. patentů nařízené, i mimo jiná břemena sama obec města Kolína pro ustavičné tady marše, durchcúgy a soldatesky ložírování a jiným během vojenským mnoho tisíc zlatých anticipovala, vydala a škod vzala, však posavad toho žádné náhrady nedosáhla“.[2])

Velmi důležité jednání nastalo v příčině upravení obecního dluhu. Poněvadž nejen město Kolín, ale též všecka města v království českém za dlouhotrvalé války v těžké dluhy upadla, a tyto dluhy neplacením úroků do úžasné výše vzrostly, tu uchopil se této záležitosti sněm království českého, vyhledávaje cesty, jakby obcím placení dluhů cestou zákona se usnadnilo. Jednání o to započalo již r. 1650, a ukončeno patentem královské kanceláře české, publikovaným v Praze 22. října 1654.

Ku provedení toho patentu přistoupili Kolínští na podzim r. 1657, kdež vyzvali všecky své věřitele k traktaci o požadavcích, které za obcí míti sobě pokládali; ovšem že účelem toho bylo, aby město na věřitelích dosáhlo odpuštění zadrža-

[1]) Arch. městský fasc. IV. v resolucích místodržit.

[2]) Arch. měst. Varia 1.

lých úroků a dle možnosti také slevení na jistinách samých. I shledali se tu následující věřitelé: 1. Nadání kostelů kolínských v 1166 zl. 40 kr., založené r. 1626 paní Lidmilou Naxerovou z Kaštic. 2. Nadání Havla Rorýce z r. 1611, a sice 1017 zl. 20 kr. ve prospěch chudých měšťanů, a 1867 zl. 16 kr. ve prospěch chudých sousedů předměstských. Jakož z obou těchto nadací Rorýcovských pro běhy vojenské od r. 1632 nic nebylo vypláceno, nyní sousedé též ode všech budoucích úroků upustili do času, kdyby obec z ruiny a úpadku povstala. Bylo to asi poslední jednání o tu nadaci, která odtud v zapomenutí přišla; však od té doby vymáhá záležitost chudinská v Kolíně mnohem více nákladu obecního, nežby úroky oné nadace obnášely. 3. Panu Michalu Salajovi z Cifry 820 zl. 25 kr. 4. Dluhy jiným sousedům kolínským 1500 zl. 5. Bratřím Václavu a Vítu Reyerlům z Lövenburku po Kilianovi Šillingovi Pražanu 1750 zl. 6. Paní Žofii Dobranovské z Otína 1050 zl. 7. Dědicům po Anně Kronenbergrové v Praze 1750 zl. 8. Samueli Labuškovi v Žatci 600 zl. 9. Paní Johanně Vřesovcové z Gersdorfu 787 zl. 30 kr. 10. Dědicům po Václavu Bosenském 350 zl. 11. Janu Kinzlovi z Evančic 498 zl. 30 kr. 12. Jeremiášovi Spirovi 516 zl. 44 kr. 13. Paní Johanně Marii Kühnlové 100 zl. 14. Enochovi pražskému židu 2333 zl. 20 kr. 15. Dědici po Nathanu židu 2333 zl. 20 kr. 16. Dluh sirotčí po † Vavřinci Plaňanském 216 zl. 30 kr. 17. Obci židovské z r. 1622 dluh 400 zl. a Abrahamu Pacovskému židu 527 zl. 18. Janu Müllerovi ze Zlaté Koruny 2161 zl. 39 kr. 19. Dědicům po Janu Příbramském († 1626) 1283 zl. 20 kr. Požadavky všech těchto věřitelů v úhrnku 23.028 zl. 34 kr. na jistinách i v úrokách, z nichž odpočítáno 2308 zl. 51 kr., které do r. 1657 splaceny byly, po úmluvách s jednotlivými stranami sníženy na 6428 zl. 20 kr., tedy as na 31%. Jiné peněžité závazky Kolínských úplně zrušeny. Jakož nešťastný Tobiáš Šteřek z Koloděj, Pražan, 1621 v pokutě za odboj hrdlem a statkem propadnul, a oněch 1166 zl. 40 kr., které byl kolínské obci půjčil, královskému fisku připadly, císař Ferdi-

nand III. Kolínským ten dluh odpustil, podobně též dluh 991 zl. 40 kr., které bratří Jan a Vratislav Sixtové z Ottersdorfu, r. 1622 ztrátou statků pokutovaní, za kolínskou obcí měli. Požadavek Jana Všelína, dědice Jiříka Vinarského z Vysokého Mýta, jenž byl Kolínským od 16. října 1618 do 16. října 1619 úhrnem 3400 kop míš. (3966 zl. 40 kr.) půjčil, od kommisse prohlášen za neplatný, poněvadž prý v rebellii, císaři na škodu, půjčováno bylo. Paní Anna Raydnitzerova, nepřihlásivši se o svých 700 zl. v čas, pozbyla tím všeho nároku, a Matěj Kord Pražan, jenž byv sollicitatorem města Kolína, za to 373 zl. zadržalého platu sobě počítal, odmrštěn s tou pretensí, když mu Kolínští dokazovali, že za své služby zaplacíno má. Úhrn těch zrušených závazků byl 7198 zl. Tak dopadl bankrot obce kolínské, ukončený r. 1658.[1])

Kostely kolínské nacházely se po válce ve stavu velmi žalostném. Velebná svatyně sv. Bartoloměje byla nad míru sešlá; střecha byla strouchnivělá, krytina místy potrhaná, okna velmi zlá a na díle vytlučená, a právem děl někdejší děkan, páter Jindřich Hofman, když r. 1646 v Praze umíraje kšaft svůj pořizoval, řka, že ten chrám jest ošklabaný a na oči nevidomý. R. 1654 páčila městská rada potřebu na nejnutnější opravy v 600 zl. I ve zlých časích našli se dobrodincové tohoto chrámu. R. 1626 umřela ve dvoře Baderských na Zálabí paní Ludmila Naxerová z Kaštic, prve vdova po Janu Hrádeckém z Bukovna, jedna z posledních haluzí rytířů Kasalických z Kaštic; ta odkázala v poslední vůli své kostelu sv. Bartoloměje 500 kop, ostatním třem kostelům 500 kop míš. Peníze tyto přijala obec k sobě pod úrok, kterýž dle možnosti odváděla po všechen čas zlý, i po částečném bankrotu 1658. R. 1637. odkázal děkanskému kostelu konšel Šímon Večán 15 zl., r. 1646 výše jmenovaný páter Hofman 28 zl., r. 1652 Daniel Hyttich 11 zl. 40 kr., a téhož syn Pavel r. 1655 291 zl. 40 kr., z čehož pátý díl určen na opravu varhan; r. 1651 měšťan Martin Kinzl odkázal 11 zl. 40 kr., tolikéž Jakub Kunar r. 1653, a radní servus Vilím

[1]) Jednání o ty dluhy obsahuje kniha v arch. měst. E n. 42 in folio.

Prunš Kutnohorský 58 zl. 20 kr.[1]) R. 1633 odkázal rytíř Bohuslav Hostačovský z Petrovic, úředník pana Heralta z Kolovrat na Janovičkách, chrámu děkanskému svůj dům na náměstí i s ohradou blíže Hradištka; statek ten r. 1634 pro dobro chrámu za 331 zl. 40 kr. prodán; odkazem Daniele Mrkvičky dostala se r. 1648 k záduší chrámu chalupa Roztočilovská na horském předměstí. Jakým způsobem dům č. 17 proti zvonici po roce 1622 k záduší kostela se dostal, neumíme pověděti. Z takových odkazů potom podnikli konšelé opravu chrámu na krovech, oknech i nábytku. Do 3. listopadu 1660 dokonáno nové přikrytí obou průčelných věží, kterouž práci vedli přespolní pokrývači Pavel Čejetický a Jan Hlaváček s tovaryši svými.[2]) Příjmy zádušní sv. Bartoloměje obnášely r. 1627—28 82 zl. 23 kr., r. 1646 pak 121 zl. 13 kr., r. 1654 112 zl. 54 kr.; v tom zahrnut výnos petice do měšečka 30 zl.[3])

O duchovních správcích kostela sv. Bartoloměje bylo již na svém místě vypravováno, a proto podáváme zde jen posloupnost děkanů na ony časy. Byli to r. 1623—1624 Jan Glodemastes Polák, 1626—1630 Martin Ignacius Vodný cistercian, 1630—31 Tobiáš Regalius z Menšteina, 1631—34 Jindřich Hofman Jablonský, 1634 až 1639 Řehoř Magnus Textorides, za švédské okkupace 1639—40 lutheranský kazatel Matěj Grynaeus Střebnický, 1640—42 Tobiáš Regalius z Menšteina, 1634 až 1662 Pavel Peter Duchoslav Galli z Kaňku.

Bratrstvo literátů obojího kůru, latinského i českého, přispůsobivši se ritu katolickému, doznávalo dalších dobrodinců. R. 1631 darovali jim starý Jan Srba a Anna jeho manželka požadavek 49 zl. na domě Jana Prachenského blíž kostela (č. 28); týž Prachenský však utekl z města a zůstavil dům svůj literátům. Ti pak stavení pohořalé a pusté r. 1675 za 50 zl. prodali. R. 1637 odkázal jim spolučlen Jan Krumpolc 58 zl. 20 kr.; jiný člen kongregace, Daniel Hyttich,

---

[1]) Kniha kšaftu B 2.

[2]) Arch. měst. Varia I.

[3]) Arch. měst. fasc. Zádušních register.

r. 1652 dal jim ušíti šest pláštu smutkových z rychnberského sukna, loket po tolaru. Daniel Neyling primator r. 1659 odkázal jim 5 zl. 50 kr. [1])

Kostel Svatojanský za války přišel k nemalé záhubě, neboť vojáci různých pánů a pluků ho nemálo zohavili a cokoli v něm ze dřeva bylo, stolice, táflování na kruchtě a okrasy jiné spálili; k tomu byl krov velmi chatrný, takže roku 1654 nejnutnější opravy na 80 zl. se páčily. Ještě hůře se nesl kostelík Všech Svatých nad Hroby, neboť vojáci z něho nejen stolice vynesli, ale strhali krov kostnice, na díle i samého kostela, takže i tu jevila se potřeba 80 zl. na nejnutnější opravy. Role pod 30 záhonů, kterou Havel Rorejc roku 1611 oběma kostelům odkázal, ležela tehdáž ladem. R. 1626 odkázala paní Lidmila Naxerová oběma kostelům po 175 kopách (204 zl. 20 kr.), 1652 Daniel Hyttich po 10 kopách, 1655 Pavel Hyttich po 50 kopách a roli pod 38 záhonů při silnici proti kostelu sv. Jana. Kostelík sv. Víta na Zálabí rovněž utrpěl časté porušení od láje vojenské; zdi okolo hřbitova byly svalené, zvonice, na níž viselo pět zvonů, byla na roztržení, takže r. 1654 páčila se potřeba oprav na 100 zl. Bohaté záduší kostela bylo sešlé, neboť role na mnoze zarostly trním, louky se proměnily v les, zádušní krávy pomřely. Jindy, před rokem 1618, scházelo se nájemného do zádušní pokladny 68 kop 48 gr. míš., r. 1654 sklesl ten důchod na 10 zl. 38 kr.; z odkazu obou Hyttichů, otce i syna, v létech 1652 a 1655 připadlo kostelu 93 zl. 20 kr.

O velikém úpadku statků duševních svědčí tehdejší stav městské školy u sv. Bartoloméje. Na jiném místě bylo vypravováno, kterak zároveň s duchovní správou dostala se škola kolínská v ruce katolické. První katolický rektor škol, bakalář Jindřich Poznalius z Horšova Týna, zároveň jsa radním písařem, nemaje opatření ani od gubernatora Gryzle ani od obce statků zbavené, zameškával cvičení mládeže a v květnu r. 1625 odešel z města. Jeho úřad školní zaujal bakalář Matiáš Zlibethius Černovský, ale vešel

[1]) Kniha kšaftů B 2.

do šlepějí předchůdce, an lekce školní opomíjel, od pohřbů na lidech přílišné záplaty vymáhal, a jinak nemnoho příkladně sobě vedl, a vešed r. 1625 v šenkovním domě v souboj s pocestným vojákem Leonardem Šveighartem, od něho byl nebezpečně posekán. Ve škole pomáhal jemu kollega Tomáš Martinides Černovský, který však na podzim r. 1625 přijal službu radního služebníka, po němž byl kollegou Jiří Strejc (Patridelfus). Za nedlouho však neshledáváme nižádného bakaláře pražské akademie býti rektorem školy sv. Bartoloměje; správu školy vedl napotom kantor, kterýž měl zároveň správu kuru v kostele na péči, a v jeho práci pomáhal jemu succentor; škola kolínská klesla na stupeň školy triviální. Co první z těch kantorů znám jest Tobiáš Záturecký, který roku 1633 v moru zemřel, odkázav záduší děkanského kostela svou spravedlnost 10 kop míš. na obci kutnohorské. Potom psala městská rada 28. září 1633 Laurenciovi Metzerovi Třeboňskému, té doby kantoru v Kostelci nad lesy, že jeho sobě oblíbili pro opatření služeb božích a cvičení mládeže, a proto aby od sv. Havla službu v Kolíně nastoupil.[1]) Kterýž pak v skutku pozvání přijal a správu školy kolínské vedl, při sobě ani succentora nemaje; však pro některé pokoutné školy, které sobě lidé k tomu nepovolaní zakládali v městě, málo měl zaměstnání a malý duchod. Ony postranní školy potom přes všecky zákazy dozorcu školních trvaly nadále. R. 1637 byl kantorem a zároveň varhaníkem Prokop Huppl, který pojal za ženu ovdovělou mandlířku Juditu, a tak stal se sousedem a majitelem domu na náměstí. Zdá se, že za vpádu Švédu vzdal se správy školy a potom vedl jen správu varhan, jsa konšelem až do své smrti r. 1657. Když po vypuzení Švédu na jaře roku 1640 děkan Regalius do Kolína se přistěhoval, přivedl s sebou kantora, Pavla Vojtěcha Slaninu, rodáka pardubského, a ten ujal se správy školní. Týž Slanina, koupiv roku 1643 dům várečný blíž kouřimské brány, hleděl si více služby kostelní, a práci ve škole vedl pouze succentor Šimon Jozefides z Přerova nad Labem; bylo mu však zápasiti

[1]) Kopiář k r. 1633, v sbírkách realného gymnasia kolínského.

s nouzí a bídou, neboť jakási Cvrkalka, manželka nájemného krejčího, měla v bytě svém pokoutní školu, mládež cvičila, a městské škole tak újmu činila. Jozefides dvakrát bral odpuštění od rady, ale vždy se dal udobřiti nějakým darem; po prvé dali mu nové střevíce a po korci hrachu a krup, po druhé dali mu plátna na košile, koupili mu v židech za 3 zl. obnošený plášť a stravou ho opatřili u měšťana Jana Pokorného. Jak málo tehdáž navštěvována byla škola v kruté době válečné, vidíme v usnešení rady ze dne 13. října 1645, dle něhož v budově školní jedna světnička vykázána pro cvičení mládeže, jedna komora k potřebě pana subkantora, druhá kuchařce po zemřelém děkanu Regaliovi, třetí pak ženě, která školu zametala, a ostatní komory v domě měly pronajímány býti.[1]) R. 1653 při sčítání kommunikantů uvádí se v Kolíně kantor Tomáš Aquila, 38letý, s manželkou svou Magdalenou 28letou. Pomocníka neměl. Při tom shledává se v městě pacholat v stáří od 6—15 let jen 26, z čehož patrno, že počet žákovstva byl nepatrný. Sama budova školní, položená v koutě hřbitova proti děkanství, byla na krovích, zdech i oknech tak sešlá, že se jevila na opravy potřeba 120 zl. R. 1656 uvádí se succentor Michal Hejl, an pojal za ženu Kateřinu, městskou dcerku. Táž se byla před tím zaslíbila městskému vodáku, Jiříku Pacholátkovi, a když tento na ní žádal náhrady nějakých darů, tu Hejl jeho nařknul na poctivosti, z čehož mu vzešel soud před právem městským. Než konšelé uznávajíce, že obě strany jsou lidé chudobní, přiměli Hejla k tomu, že spokojil vodáka 4 zlatými.[2]) Týž Hejl stal se r. 1658 kantorem v Kolíně, a byl jím až do své smrti r. 1680.

V prvním oddělení tohoto spisu (str. 143) bylo vypravováno, kterak městská rada od zámecké správy v prosinci roku 1616 koupila krčmu zvanou „na ostatním penízi“ položenou na pražském předměstí proti pražské bráně na rohu, a na místě té chalupy postaven jest nový špitál chudých, kterýž pak nemalým počtem zuboželých osazen byl. Posavadní špitál blíž

[1]) Radní protokoll E 38 k r. 1645.
[2]) Kniha purkmistrská F 5 k r. 1656.

kostela sv. Bartoloměje (č. 27), roku 1612 vyhořev, r. 1620 prodán byl městskému vodáku Matěji Hanibábovi za 150 kop míš. Bylť pak ještě tak zvaný starý špitál, totiž chalupa vedle kostelíka sv. Jana na horském předměstí, která v čas moru sloužívala za nemocnici (nyní čís. 11). Ta roku 1623 od císaře Ferdinanda II., když byl Kolínským v pokutě za odboj všecky statky odňal, darována řádu milosrdných bratří i se zádušním dvorem špitálním. Však nepodobá se, že by řád onen založil nějakou nemocnici v Kolíně, a radní protokoly z let 1625—26 o něm nečiní zmínky; po roce 1629 ono darování také na cele zrušeno bylo. Nový špitál na ostatním penízi vyhořel za velkého požáru na podzim r. 1634; v napotomních létech sic opět opraven, ale když r. 1646 císařská posádka opevňovala Kolín, tu z nedostatku dříví vojáci strhali krov špitální a rozřezali na plaňky a štachetle hradební. Špitál zase spustnul. R. 1650 ohlásil pan Kustoš ze Zubří, hejtman na panství poděbradském a kolínském, městské radě, že onen dům na ostatním penízi zpět k zámku béře a tam výčep zámeckého piva dá provozovati, poněvadž město tržní smlouvě o ten dům z r. 1616 zadost nečiní a špitála tam nestaví. Proti tomu ohradili se Kolínští rázně, sepsali v protokol vyznání dvou svědků rytířských. a sice pana Jindřicha Svatomíra Mírka z Solopisk, kterýž bydlel v Kolíně u své nevlastní sestry, paní Anýžky Salajové z Úpy, a pana Sigmunda Naxery z Rovného, souseda zálabského, že na tom ostatním penízi od r. 1617 špitál býval, ale že vojenským během dvakráte byl zkažen. Na to sdělila královská komora Kolínským svou resoluci ze dne 7. října 1650, dle níž zůstala v platnosti smlouva z r. 1616, leč měla obec na tom spáleništi ostatního peníze zase vztyčiti špitál.[1]) Kolínští v tom měli na spěch a z nuzných prostředků obnovili špitál r. 1651 a osadili ho chudými. Avšak za velkéko požáru r. 1652 dne 1. září shořel ten dům zase, a na úplnou stavbu jeho byla potřeba 150 zl. O chudých obyvatelích toho domu víme, že r. 1631 tam žili 4 špitálníci; jich vychování stálo za rok po 16 zl. 20 kr.[2]) Roku 1653

[1]) Kniha pamětí městská.

[2]) Kniha pamětí děkanská I.

tam bydlely stařeny Kristina 79letá, Kateřina 80letá, Dorota 60letá, Anna Bystřická, 60letá vdova po sousedovi, a dcera její Eva 30letá co opatrovnice. R. 1656 tam jen tři žebračky bydlely. Darů dostávalo se špitálu jen spoře. Teprvé r. 1652 odkázal mu Daniel Hyttich 10 kop míš., a r. 1655 syn jeho Pavel 50 kop míš. a dvě role s paloukem při pražské silnici. Důchod špitální z domů, zahrad, rolí a sádek rybních r. 1652 obnášel 47 zl. 52 kr. Paměti hodno při tom, že za dlouhé války, kde role městské na díle pusty a neosety zůstávaly, Kolínští ponenáhlu zapoměli na rozdíly jmen jednotlivých dílců rolí, a majíce roku 1653 se vykázati vším statkem špitálním, ani ho náležitě vyhledati s to nebyli. Proto psali do města Uherské Skalice, aby tamnější páni povolali k sobě starého Jakuba Večána emigranta, který roku 1616 býval správcem špitála, a na něm aby vyzvěděli, kde že hledati louku ke Hradišku vedle Matrasovy louky, kde 74 záhony rolí ke Štítarům vedle pana Šímona, kde kopu záhonů podle role Krištofa Sigmundova.[1])

---

[1]) Arch. měst. Varia 2.

Doba od r. 1660 až po naše časy.

Jakož bojovný král švédský Karel X. od r. 1655 vedl důraznou válku s polským králem Janem Kazimírem, všecku zemi jeho zjezdil a jej přinutil k útěku do Slez, bylo nebezpečí války zemi české příliš na blízku, a jižjiž chystal se mladistvý císař Leopold I. (1657—1705) k brannému zakročení ve prospěch Polska. Leč mírem v Olivě dne 3. května 1660 skončila se ona válka, z čehož byla v Čechách radosť nemalá. V Kolíně na oslavu toho míru dne 24. června zpíváno Te Deum laudamus při střelbě z hmoždéřů. Toho času byli Kolínští těžce navštíveni ouplavicí, jež tak záhubně řádila, že od června do vánoc podlehlo tomu moru 38 dětí a 26 odrostlých, kdežto v městě bylo sotvy 1000 obyvatel křesťanských. [1]) Jako jindy, tak i nyní hledána byla příčina té nákazy v židech, a 25. června 1660 obžalováni jsou rabín Abraham Borjes a syn jeho Šáje, že prý zabili svini, kteráž z domu vdovy Šperlinkovy zaběhla do židovské ulice, a hodili ji do obecní studnice, čímž prý voda se otrávila a nemoc v městě rozplodila. Leč oba v čas uprchli z města a tak unikli soudu. [2])

V této době soužení poznali Kolínští nedostatečnost duchovní správy ve městě svém; děkan Pavel Petr Galli, jsa tu již od r. 1643, byl kněz starý, často churavý a závratí stížený, a při tehdejším nedostatku nemohl dostati kaplana k výpomoci; k tomu byla působnost jeho obtížná, ježto mě ve správě své také fary starokolínskou, konárovskou, ovčáreckou veltrubskou, novovesskou, křečhořskou i lošanskou. Když páter Galli zemřel 8. září r. 1662, dosadil arcibiskup na jeho místo

[1]) Matrika zemřelých 1. k r. 1660.

[2]) Archiv městský, Varia I.

kněze Jana Karla Sedleckého, starce neduživého. Tu se ujala v Kolíně myšlénka, povolati do města kněží řádu kapucínského, aby klášter zde sobě vystavěli. Již r. 1661, kdy děkan Galli pro nemoc nemohl službu konati, přišli do Kolína dva pražští kapucíni na výpomoc, jichž účinkování se líbilo měšťanům tou měrou, že městská rada požádala provinciála řádu, aby se zasadil o založení kláštera v Kolíně. Týž provinciál frater Samuel ujal se té věci a v létě r. 1662 svolal do Lince kapitolu svého řádu, kdež stalo se usnešení, aby v Kolíně založen byl nový klášter. Toto usnešení potvrdil císař Leopold dvorním dekretem, daným v Prešpurce dne 1. září r. 1662.[1]) Na jaře r. 1664 dali se kapucíni do díla; provinciál frater Angelus z Deggendorfu a kustos frater Martin zplnomocnili dva kolínské radní pány, Jiřího Eberta a Jiřího Formandle, aby sjednali místo pro budoucí klášter. Ti vyhledli k tomu skupinu dvorů, chalup a domků na díle pustých před branou horskou v pravo od silnice. Při majitelích oněch gruntů nepotkávali se s obtíží, spíše s ochotou, a tak dle tržní smlouvy ze dne 31. května 1664 koupili od primatora Šímona Bělského za 30 zl. nárožní dvůr pustý proti horské bráně, od paní Anny Bezdružické nový dům za 300 zl., a vedlejší domek za 90 zl., od císařského richtáře Michala Salaje z Cifry za 300 zl. čtyři dvorce a chalupy u silnice podle sebe stojící, kteréž jindy drželi Václav z Semechova, Václav Kůň, Zigmund Kozel z Reizenthalu a emigrant Ludvík truhlář; dále od Matěje Kvasničky pustý grunt za 80 zl., od Anny Karáskové za 53 zl. spálenou chalupu, od obce dva sirotčí grunty po Jindřichu Kabátovi a Jakubu Izrahelovi. Královská komora k tomu darovala zabavený grunt po Matěji Maříkovi, někdy obročním písaři zámeckém, obec městská pak pustý grunt Otýpkovský a tu uličku, kteráž mezi těmi grunty vedla na příč. Úhrnem získali kommissaři 13 gruntů, a kapucíni za to zaplatili 912 zl. na dobrodincích vyprošených. Dvorním dekretem ze dne 25. dubna byly ony pozemky osvobozeny od všech berní. Potom jsou ony budovy strhány, a na den sv. Antonína z Paduy r. 1667 položen

---

[1]) Liber contr. C_7 k r. 1664.

jest základní kámen kláštera, jehož stavba při známé prostotě, jakou nařizuje kapucínská řehole, prospívala tak rychle, že na zimu r. 1667 již první kapucíni tam se ubytovati mohli. Byli to superior frater Adalbert Celler z rodu rytířského, jehož otec Kašpar Celler z Rozenthalu v létech 1616—1620 býval hejtmanem na zámku v Kolíně, dále co kazatel frater Ladislav Perlenec, Čech z města Běliny, a bratří laikové Oktavian rodilý Čech a Otto rodilý ze Švýcar. Klášterní kostel Nejsvětější Trojice dokončen a pražským arcibiskupem Matoušem Zoubkem z Bielenberka posvěcen byl dne 27. června r. 1671. Veškeren náklad na stavbu kostela, kláštera a založení rozsáhlé zahrady udává se na 25.600 zl., k čemuž hojně přispívala šlechta česká, zvláště hraběnka Eleonora z Nostic, rozená kněžna z Lobkovic, jež dala 7000 zl., pak hrabě Hanuš z Trautmansdorfu na Pečkách, hrabě Václav Jiří ze Sternberka na Radovesicích, rytíř Adam Jaroslav Šofman z Hemmerles na Konárovicích, a j. Kolínský měšťan rytíř Jan Baralič z Biháče, jenž byl tu osedlý od r. 1651, odkázal kapucínům 1000 zlatých, a někdejší primator Jeremiáš Spira, byv do r. 1625 rozhodným evangelikem, odkázal jim r. 1664 10 kop na pořízení kazatelnice.[1] Celé město bylo kapucínům upřímně náchylné; když r. 1672 guardian frater Bruno u městské rady prosil za dovolení, aby z městského toku vody směl klásti trouby na klášterní zahradu, tu městská rada ochotně svolila, „poněvadž jest ten klášter obci pravým klínotem na rozmnožení cti a slávy Boží a spasení duší, aby páni páteři z obecních trub na kouřimském předměstí vodu na svou zahradu vésti směli.“ [2])

Přijetím kapucínů do svého města a horlivým fedrováním jejich zjednali sobě Kolínští velmi příznivé mínění u zemské vlády, u arcibiskupa, též u pobožného císaře Leopolda, zvláště když nezůstávalo tajno, kterak primas a všechna rada městská dohánějí liknavé sousedy a nájemníky k vykonávání velikonoční zpovědi, sami je v tom předcházejíce dobrým příkladem. Proto

[1]) Zprávy o založení kláštera nalezli jsme ve knize smluv C_7 k r. 1664-67, některé doplňky ve článku JUDra. Vrtátky v »Čechu« r. 1879, v knize kšaftů B_2.

[2]) Pamětní kniha městská v dodatcích.

když po smrti děkana Jana Karla Sedleckého († 15. srpna 1667) šla od městské rady prosba k císaři, aby patronát nad kostelem děkanským, jejž město za katolické reformace roku 1625 pozbylo, zase městu byl navrácen: císař Leopold I. vyslyšel tuto prosbu a dekretem ze dne 24. července roku 1668 „v milostivé náklonnosti ku královskému městu Kolínu zase navrátil jemu tu od JMC. Ferdinanda II. slavné a vzácné paměti suspendýrovanou kollaturu nebližto jus patronatus při kostelích jejich i s tím vším, co k tomu přísluší, vedle čehož by purkmistr a rada města Kolína nyní i budoucné děkana neb správce své duchovní, avšak příkladné, hodné a spůsobné, presentýrovati a za konfirmaci jich, kdež náleží, žádati mohli, z jistých slušných příčin, dokudžby ve víře svaté samospasitelné římskokatolické, ve kteréž nyní dle zprávy nám dané horlivě upevněni jsou, setrvali.“ [1])

Však již před tím vyřízením užil arcibiskup kardinal Harrach naposled práva patronatního v Kolíně, a 23. srpna 1667 jmenoval tu děkanem pátera Vavřince Marka Guigni, titulárního kanovníka litoměřického a boleslavského. Nový děkan za nedlouho potom, co vrácen byl městu patronat, dostal se ve spor s magistratem městským a r. 1670 podal ke konsistoři stížnost, že prý městská rada ubírá jemu všelikou disposici při chrámě, sama dosazuje opatrovníky záduší, bez děkana se ujímá důchodů kostelních, školních i špitálních, bez něho počty zádušní zavírá; potom že nedostatky kostela i školy se nenapravují, při processích prý pořádku a poslušnosti není, a konečně že ho v důchodech skracují. Generalní vikář potom zaslal městské radě zdvořilou domluvu, aby ony nedostatky k nápravě přišly. [2]) Spor tento ukončen teprve smlouvou mezi děkanem a městskou radou dne 16. října 1674, dle které měl děkan od obce dostávati na každý rok 200 zl. hotových, 3 korce pšenice, 10 korců žita, ječmene, prosa a hrachu po dvou věrtelích, bečku soli, 4 sudy hořkého piva, z kopy záhonů a dvou luček za pět výročních mší za Labem

[1]) Archiv městský VIII$_2$.
[2]) Tamtéž.

5 kop, na čtyři výroční trhy dar po kopě, štěpin dříví 30 kop, od židů dva kameny loje.[1]) Měla pak městská rada ve správě záduší nemalou potíž, poněvadž předešlí děkanové z pouhé dobroty nenaléhali na odvádění všech zádušních platů, až ty nedoplatky za jednotlivými stranami váznoucí povážlivě vzrůstaly. Z té příčiny přijel 7. října 1678 probošt Svatovítský P. Václav Ondřej Makarius z Meerfelzu co konsistorialní kommissař do Kolína a dal všecky nedoplatky vyšetřiti a do knih vložiti, i shledalo se všeho toho do 629 zl.[2])

V oněch časích byly běhy veřejné s povážením. R. 1663 zapleten byl císař Leopold do války s Turky, kteří ve velikém počtu do Slovenska vnikli a na podzim harcovali až k Brnu a Olomúci, aniž by císařské vojsko brániti smělo. Také se objevili tehdáž v Čechách zpytáci krále francouzského, který vedl si vždy obmyslně proti císaři.

Dne 21. září 1663 dostali Kolínští z Prahy nařízení, aby péči měli na jistého kulhavého Irčana co špehéře úhlavního nepřítele; dle možnosti aby ho jali a k nejvyšší vojenské kanceláři dopravili.[3]) V následující zimě položilo se císařské vojsko do Čech, aby tu k další válce se sílilo; tím na vší zemi uvalena povinnost, vydávati vojsku denně 43.480 porcí a z každé desáté usedlosti vypraviti jednoho vojáka k zemské obraně. Kolínští tehdáž přes zimu 51 vojáků vychovávali a osm svých vojáků ozbrojili.[4]) Vítězství císařských vojsk u sv. Gottharta v Uhřích 1. srpna 1664 zjednalo sice mír s Turky, který trval pak 18 let, leč město Kolín již stálé posádky vojenské nezbylo, jakož v létech 1665—72 tu ležela setnina rejtharů hraběte Kaprary a za pozdější války s Francouzi 1672—78 stále nová oddělení vojenská městem procházela a tu se stavovala.[5])

V těch časích bylo město Kolín, nuzně povstávajíc z úpadku, tytýž citelnými nehodami stíháno. R. 1665 navštíveno bylo

[1]) Lib. memorab. decan. I k r. 1674.
[2]) Arch. děkanský, listina bez čísla.
[3]) Arch. měst. VIII_2.
[4]) Arch. měst. Militaria 2.
[5]) Matrika úmrtní č. 2

lehčím morem, dne 27. června 1672 bylo nad městem a okolím hrozné krupobití s vichřicí, takže vůkol na 8 mil z déli a na dvě míle z šíři všecka úroda zemská na zmar přišla.[1]) Na podzim téhož roku pak vzňal se ohněm dům u tří mouřenínů na náměstí (č. 76), od čehož při prudkosti větru západního shořela půlnoční a východní strana náměstí, obě ulice labské až po samou horskou bránu, čímž přes 30 domů na krovích bylo zkaženo.[2])

K takovým ranám družily se mnohé spory a různice mezi členy městské rady, o nichž nám dávají vědomost různá poslání úřadu podkomořského. Bylotʼ to následkem všeobecného úpadku vzdělanosti, jaký nastal za války třicetileté, že podkomoří, maje obnoviti městskou radu, z nedostatku intelligence musel i lidi pochybné ceny řaditi do sboru radních, jen aby počet dvanácti byl úplný a tu se potom stávalo, že jedni k zasedání rady nepořádně přicházeli aneb vůbec nepřicházeli, jiní v radě nepokojně si vedli, jedni druhým v řeč skákali, a tak jsouce mezi sebou nesvorni, oproti sousedům spurně a pánovitě si vedli, ač chováním svým nebyli obci na příklad. To zavdávalo příčinu k stálému žalobníčkování u podkomořího, který pak ve svých písemných posláních jednotlivým radním udílel napomenutí aneb důtky. Ony domácí mrzutosti dosáhly svého vrchole r. 1679. Tehdáž stalo se, že jednoho dne JMC. richtář Mathes Hájek, někdejší důstojník vojenský, potom majitel domu u zlaté růže, s puškou na rameni vyšel po mostě na své zálabské grunty, a vida jednoho člověka ze vsi Třídvorů, an dopustil svému stádu pásti se na městském poli, v hněvu ho těžce postřelil, z čehož ten člověk v krátce zemřel. Takový účinek zlý, spáchaný nejpřednějším hodnostářem města, pobouřil všecko sousedstvo, a v nejbližším sezení rady stal se prudký výstup, když primator, magister Jiří Alois Věčorek, vyvstal proti Hájkovi, z mordu jej vinil a jemu z rady vyjíti velel, načež když jedni primasovi potakali, jiní odporovali, Hájek pohanil radu i vše město. Primas

[1]) Beckovský »Poselkyně« III p. 480.

[2]) Missiva subcam. IX k r. 1672, dále lib. contr. C 7., kde o těch spáleništích jest řeč.

a jeho přátelé potom obžalovali Hájka u zemské vlády, pak u samého císaře Leopolda, který právě, když ve Vídni silný mor zuřil, na zámku Pardubském se zdržoval. Hájek zase nemeškal, toutéž cestou podávati žaloby na své odpůrce, a mezi tím časem děly se mezi rozezlenými protivníky výstupy sprosté a pohoršlivé, pro které bylo pak město ve všem okolí velice rozkřičeno, takže ještě roku 1681 mohl pan Oldřich Vilém Střela z Rokyc, pán na Cerhenicích, městské radě vyčítati, kterak má dobrou o tom vědomost, že někteří sousedé proti ouřadu purkmistrovskému se provinili, na primasa sáhli, jej salva venia obnažili a v zadek bili, jiní že rozličných mordů a zlodějstva se dopustili, ač to prý se nenalezne v městském protokolle.[1])

Tu zakročila hrozná metla boží v rozdurděné měšťanstvo. Mor hlízový, krutě řádiv r. 1679 ve Vídni, ukázal se 1. listopadu také v Kolíně, ale přestal zatím na jediné oběti. Potom nastal tak příznivý stav zdravotní, že od 7. listopadu 1679 do 20. června 1680 nikdo v Kolíně nezemřel. Však zatím odjinud přicházely děsné zprávy o šíření moru po zemi české; dne 20. června 1680 vyskytl se první pád hlízy v Kolíně, a potom úmor vždy hrozněji se vzmáhal. Soudíme-li dle průměrného počtu porodů v létech 1675—79, bylo tehdáž v Kolíně 1100 obyvatel křesťanských. a z těch zemřelo od 20. června do 31. července 75 osob, od 1.—15. srpna 115, od 16.—31. srpna 204, od 1.—15. září 109 osob, načež síla moru ochabovala, a 1. prosince 1680 zachvátila hlíza poslední svou oběť. Průběh nemoci byl velmi rychlý; hořečkou začala, hlízy či boule naskakovaly, tělo nemocného zčernalo, a ve třech dnech, ba někdy za den nastala smrt. Strach a hrůza panovaly v městě; kdo mohl, utíkal jinam, neboť mor uchvacoval bohaté i chudé, staré i mladé. Duchovenstvo místní, konajíc v té době svou povinnost s příkladným sebezapíráním, vesměs zahynulo. Klášter kapucínů na cele vymřel a jmenováni jsou mezi zahynulými guardian P. Jakub Víšek, vikář jeho P. Je-

[1]) Missiva subcam IX. k r. 1681, Lib. contr. C 7 k r. 1680, Arch. městský XXII 4.

remiáš z Budějovic, konventual P. Jeronym Nikolai, P. Raimund Palatin, který po děkanu Vavřinci Guigni, jenž 11. srpna, sám třiadvacátý, moru podlehl, správu děkanství vedl, též páter Rogatus z Prahy, jeho nástupce, podobně frater laik Markvart z Bavor.

Tu vyslal provincial řádu 11. září dva kapucíny z Prahy, aby kolínský klášter zaujali a duchovní správu v městě vedli do budoucího děkana; dále měli od konsistoře nařízení, aby za městem nějaké místo posvětili, kamžby mrtví nočního času pohřbíváni býti měli. Potom za nimi ještě jiní kapucíni na sesílení konventu posláni byli do Kolína. Mimo kněží pohynuli v tom moru kantor Michal Hejl, pět neděl po něm jeho nástupce Jakub Alauda Vlašimský, z radních pánů pak primator Věčorek, Jiří Ebert, Tobiáš Kincl, rytíř Martin Baralič, Jiří Formandl a pan Zikmund Kozel z Reizenthalu. Pokud se v matrice úmrtní sečísti dá, umřelo křesťanských obyvatel města od 20. června do 1. prosince 560 lidí hlízami a 33 lidí jinými nemocemi; ve veškeré farnosti kolínské pak, jak památná deska mramorová na kostnici sv. Bartoloměje dí, umřelo ve čtyrech měsících 826 lidí.[1]) Paměti hodno jest, že v době největšího úmoru psal přeloucký farář městské radě, že jeho osadníci, vzývajíce blahoslaveného Jana z Nepomuku, od hlízy osvobozeni byli, a radil Kolínským, aby taktéž činili. V době hrozného navštívení, kde každý již duši na jazyku míti se domníval, nebylo ani kdy uvažovati neštěstí, které potkalo obec kolínskou v září r. 1680. Vyhořel totiž obecní dvůr štítarský se vší úrodou.[1])

Když minula nákaza, dávali si kapucíni, snad k pokynutí s hůry, záležeti na tom, aby spory v městě uklidili cestou

[1]) Zprávy o tom moru podává Arch. měst. Missiva subcam. IX. k r. 1680, Matrica mort. 2. Řečená deska na kostnici sv. Bartoměje má nápis: Victimae charitatis in contagione pestifera sublatae hic in pace requiescunt: Admodum Reverendus Dom Laur. Marcus Guigni decanus, Adm. Venerabilis P. Jacobus Visco, capucinorum conventus guardianus, P. Jeremias Budovic, capuc. conv. vicar., P. Rogatus Pragenus in decanatu obiit, P. Raymundus Palatinus in decanatu obiit, P. Hieronymus Nicolai conventualis, Fr. Marquardus Bavarus laicus, consepultus Dominus Tobias Kincl senator. Eadem lue hic mortui per quatuor menses 826. Perpende, viator, dic requiem et abi.

smíru. Proto o třetí neděli velikonoční kázal páter Celestin v děkanském kostele všemu shromážděnému lidu o lásce křesťanské, připomínal, „kterak v pominulém roce z božího dopuštění morovou ranou tak mnoho lidí ze světa vykročilo, nad čímž každé srdce křesťanské ustrnouti musí, jakož prý to viděti jest na nebožtíku Jiřím Věčorkovi, že v ten den, co měl zemříti, on dvakráte pro JMC. richtáře Hájka poslal prosebně, by k němu v nemoci přišel; a když tak se stalo, Věčorek prý nestálosť vezdejších věcí připomínaje, pro spasení a pro pět ran Krista pána prosil pana richtáře, by mu odpustil, tak aby vše nedorozumění v hlubokosti mořské utonulo.“ Potom ve čtvrtek dne 18. prosince vešli jiní dva kapucíni, páter Nathanael a páter Konstantin do shromáždění radního, a davše křesťanské pozdravení, s sepiatýma rukama duchovní prosbu učinili, aby purkmistr a rada i všecka obec, pamětlivi jsouce toho, že bůh všecky původce domácích svárů smrtí trestal a obec morem a jinou neřestí navštívil, v sousedské lásce a svornosti žili, a v těchto kajících dnech aby se smířili. Po té řeči povstali JMC. richtář Hájek, primator Jan Růžička a všichni radní a konšelé, podali sobě ruce a slíbili nepřipomínati sobě minulý hněv a zachovávati lásku a svornosť pod pokutou 50 kop gr. k nábožným účelům.[1]) Tuším, že z této pobožné nálady vyplynula myšlénka, na památku minulého moru postaviti na náměstí kamenný sloup Marianský, což potom provedeno tak prostičce, jak toho skrovné prostředky měšťanů dovolovaly. Stalo se tak za děkana pátera Jana Antonína Středského, kterého městská rada, vykonávajíc poprvé zas právo presentační, v září 1680 zvolila, jenž ale nastoupil teprve 24. února 1681 úřad svůj.

Kdežto měšťané kolínští své katolické smýšlení vždy okázaleji na jevo dávali, rolníci ve vsi Třechdvořích, městu poddaní, uvedli se tehdáž v podezření, že ještě zustali evangelickými. Dne 28. dubna 1682 žaloval u magistrátu prvofarář starokolínský, páter František Singer, jemuž i farnost ovčárecká, křečhořská a novovesská přidělena byla, že když nedávno jel do

---

[1]) Archiv městský XII_6, Lib. contr. C_7 k r. 1680.

Ovčár, aby v kostele tamějším pocty boží konal, ve vsi Třechdvořích lidé z bytů svých vyběhli a posměšně naň pokřikovali: „Vítám Vás, vítám Vás, kněže!" Po druhé prý ženy, dívky, pacholci i děti potupně naň křičeli, někteří také s kyji za ním se hnali.[1])

Roku 1683 vznikly v Čechách nemalé obavy pro nebezpečnou válku s Turky, kteří spolčivše se s povstalci uherskými, v síle 300.000 bojovníků, jimž velel vezír Kara Mustafa, dne 14. července přitáhli k Vídni, aby panství císaře Leopolda zkazili. Na zachránění onoho města, které se nepříteli dobře bránilo, scházela se pomoc se všech stran, a město Kolín hostilo množství vojska, do Rakous táhnoucího, s nemalým nákladem.

Již 12. května šel od Prahy městem kyrysnický pluk hraběte Montecuccoli pod plukovníkem Clessem, za nedlouho pluk Kordulovský pod panem de Corbelli a jiní zástupové; v srpnu tudy se bral kurfirst Jan Jiří saský s pěti pluky pěšími a jízdnými.[2]) Leč ten strach nepřátelský náhle pominul, když roznesla se radostná zpráva, že křesťanská vojska dne 12. září Turky u Vídně a později u Parkáně v Uhrách slavně porazila a na útěk obrátila. Když pak r. 1684 císař Leopold chystal se k důraznému útoku na panství turecké v Uhrách, a potřeba se viděla, aby vojsko po Dunaji bylo náležitě špižováno, dáno jest českým městům nařízení, aby všichni delinkventi a těžcí provinilci odesláni byli do arsenálu vídeňského na tažení lodí proti Turkům, dle čehož Kolínští, majíce něco lotrů ve vězení, též se zachovali. Potom museli Kolínští podati seznam všech chasníků pekařských při městě, poněvadž bylo království českému uloženo, 150 takových lidí do císařských zásobáren v Komárně, Rábu a Starých Hradech odeslati.[3]) Konečně dobyli císařští dne 2. září 1686 hlavního města Budína, čímž převaha Turků v Uhrách zlomena. Toho boje účastnilo se též 5000 branných Sasů, kteří po dobytém vítězství ubírali se volným pochodem domů. Dne 16. listopadu 1686 přitáhli od Čáslavě do Kolína a tu odpočívali. Štáb saský

[1]) List ve fascikuli korrespendenci.
[2]) Missiva subcam. IX k r. 1684.

ubytoval se v hostinských domích „u lva“ a „u orla“. O vybraném labužnictví generala a jeho štábu svědčí účet za hostinu, při níž spotřebováno 30 liber hovězího masa, 2 kýty divoké svině, 2 bažanti, 25 kvíčal, půl telete, skopec, dva krocani, 4 husy, 4 kachny, 4 kapouni, 8 kuřat, 2 telata, 2 zajíci, kopa vajec, 2 uzené jazyky, konfekty, a za to vše účtováno na bonifikace 52 zl. Když Sasové odešli, zůstavili ve špitále na kvap zřízeném dvacet svých nemocných, při nich tři zajaté Turky a jednu Turkyni s dvěma dětmi.[1])

Ve vnitřním běhu věcí kolínských nastala příznivá změna r. 1681, kdež po smrti primasa Jana Růžičky pekaře stal se Valentin Kokovský primatorem. Týž pocházeje z koruny polské, r. 1665 přišel do Kolína co důstojník pluku hraběte Kaprary, a seznámiv se tu s zámožnou vdovou Alžbětou Kerbovou, za manželku ji vzal a tu co měšťan se usadil, spravuje dva várečné domy, dvůr a hojné grunty; zároveň na se vzal opatrování kaple Marianské v kostele sv. Bartoloměje, která po dnes kaplí Kokovských sluje. Co primator jevil nemalé úsilí o zvelebení obecního důchodu. Chtě velký rybník obecní, Čakanec zvaný, jenž od 150 let byl suchý a do roka dával 50 vozů kyselého sena, opět nasaditi rybami, robotou Třídvorských spůsobil nový do něho náhon z Labe; ale pokus ten se nezdařil pro odpor starokolínských, jichž ujímal se hejtman zámku poděbradského a kolínského Tobiáš Ludvík Zwicker z Došberka, udávaje, žeby tím rybníkem se zbahnily starokolínské grunty a seno žeby se proměnilo v rákos. Za to se Kokovskému podařilo, obnoviti obecní rybník nový a rybníky u Štítar, do nichž ke 200 kop násady kapří sjednal. Nerodství zámeckého hejtmana splatil tím, že r. 1684 pod pokutou 10 zl. zakázal všem obyvatelům kolínským mlíti na zámeckém mlýně a kupovati „ředinu“ ze zámeckého pivovaru; také začal u královské komory soud se správou zámeckou, poněvadž na úkor městským privilegiím zavedla v ponocárně zámecké výčep piva a veřejnou kuchyni (garkuchl). Však byl ten soud nesnadný a protáhl se s mnohými přestávkami až do roku 1757, kde neskončil se

---

[1]) Archiv měst. Militaria 2.

k úplné spokojenosti Kolínských. Kokovský, chtě štítarský dvůr r. 1680 shořalý obnoviti, vymohl na podkomořím povolení k půjčce 500 zl.; než nebylo možno tu půjčku shledati v městě, neboť bohatším měšťanům vidělo se býti zajisté výnosnějším, ony grunty štítarské od obce najímati za třetí mandel. Tu podkomoří, Jan Hubrik z Hennersdorfu, z návodu Kokovského zakázal všecko pronajímání obecních gruntů; měl také dobrou toho vědomost, že bohatší měšťané těží z chudoby jiných pravovárečníků, a připadající na ně várky lacino kupují; tu lichvu podkomoří rovněž zapověděl.[1]) Za to vše svezla se na Kokovského nechuť bohatých měšťanů, takže ho r. 1686 k obnově rady nenavrhli podkomořímu k úřadu primatora, za kterého byl tehdáž sazen Jan Kmoch, vedle něho radní Valentin Kokovský, magister Martin Pezzorides, Jan Kužel, Adam Cinert, Kristian Fritz, Bohuslav Šperling, Václav Procházka, Mikuláš Izlbacher, Jan Modestinus, Ludvík Weindl a Jan Müller.

Novému primasovi bylo se starati o správu spuchřelého mostu labského. Odvolávaje se k privilegiu městskému z roku 1311, žádal na forstmistru panství poděbradského, Janu Pernklo z Šénreithu, za potřebné k tomu dříví; však nepochodil dobře, a též vůkolní statkáři všecku pomoc odepřeli. Když pak v dubnu r. 1689 Labe se vzedmulo a zálabské grunty zatopilo, tu sřítil se též celý most do vody a odplaval k Poděbradům. Správa primatora Kmocha nepotkávala se s obecnou pochvalou, an ponechával nekalým živlům příliš mnoho zvůle na škodu obce, a proto při obnově rady dne 2. září 1689 jmenován byl primatorem opět Valentin Kokovský, aby obecní hospodářství zase spořádal. Týž provedl opětné zbudování mostu z výnosu akcisní daně z vína, kterou podkomoří městu na tři roky propustil.[2]) Zatím potkala město těžká nehoda ztrátou obecního mlýna hrobského. Mlýn ten byl pro dobré stroje a příznivou polohu ode všech mlečů chválen; stával na místě nynějšího nádraží státní dráhy, a na jeho kola šuměla voda labská

[1]) Arch. měst. Missiva subcam. IX.
[2]) Liber memorab. civit. v dodatcích.

v onom rameni, jež zahrnovalo veliký, lesní ostrov Kinclovský. Mlýn vynášel nájmu roku 1669 180 zl., 1679 220 zl., 1689 262 zl. mimo zámecký úrok 59 zl. 30 kr. Jez hrobský dal primas Kokovský již r. 1684 nákladem 85 zl. spraviti; však za nedlouho pozoroval nájemný mlynář Matěj Černý nové porušení jezu, a než došlo k opravě, 20. března 1690 náhle se hnuly ledy labské, rozbily jez a mlýn silně porouchaný octnul se na suchu, kterážto škoda pro písečnou půdu již napraviti se nedala.[1] Dal tedy primas kola a hřídele i jiné stroje přenésti do obecního mlýna podskalského, a mlýn hrobský ponenáhlu se rozpadal, až navždy zmizel; rámě labské na té straně zaneslo se pískem, listím ostrovního stromoví se zpěnilo a zbahnilo, haltýře rybní v počtu čtrnácti byly tím zmařeny, a tak povstalo ono bahniště, jemuž lid potom „ve figurkách" říkal. Obci pak po ztrátě mlýna hrozila ještě jiná škoda; zámecká správa totiž nechtěla se síci úroku 59 zl. 30 kr., který z mlýna vycházeti měl, a počítala ho městu rok co rok jako dluh do r. 1747, kdež o to se stalo narovnání.

Ačkoli čtyři obecní starší vinili primatora Kokovského, že jeho nedbalostí zašel mlýn hrobský, přece byl při obnovení rady 13. května 1690 v úřadě svém ponechán, a měl potom s nápravou obecních nedostatků mnoho zaměstnání. Již v červnu r. 1690 dával zprávu panu podkomořímu, kterak hojná úroda na obecních gruntech r. 1688 za předešlého primasa Kmocha v rukou nesvědomitých správců zmizela, a vůbec že Kmoch zle hospodařil, sousedům mnohým do 300 korců sladu v pivovaře bezprávně zabavil, obecnímu mlýnu podskalskému klesnouti dal, a vůbec tolik dluhů na obec zdělal, že ač on Kokovský toho již 1089 zl. zaplatil, posud v tom pořádku míti nemůže.[2]) Znamenáme pak, že v oněch létech bylo málo svornosti v radě i mezi sousedy. Již r. 1687 byl radní Jan Modestinus, který v létech 1680-85 byl kantorem školním a potom byl do cechu řezníků přijat, z rady vyloučen, poněvadž primasovi šelem nadal, městského richtáře Václava Lisku se schodu radnice shodil,

[1]) Relace obecních starších o té katastrofě bez datum, přiložená k posláním podkomořským.

[2]) Missiva subcam. k r. 1690.

a potom ve vykonávání povinnosti mu překážel. V máji roku 1690 napomínal podkomoří Jan Petr Hubrik z Hennersdorfu městskou radu, aby všichni v lásce a sousedství živi byli a skrze daremné hadrunky a nevole v obci pohoršení nedávali. Z pozdějších poslání podkomořských vysvítá, že mnozí radní páni se opíjeli a nechvalitebně se chovali.

Roku 1695 byl podkomoří Ferdinand z Šeidlern, ustanoviv r. 1693 na místě Kokovského za primatora Františka Bohuslava Šperlinka, nemálo z Kolína zaměstnáván. Předměstští sousedé vedli stížnost na nespravedlivou repartici daní, ježto na nich se žádalo, aby tolik platili, jako bohatí várečníci a polaři. Chudší měšťané stěžovali sobě do magistratu, že v udílení várek jest nespravedliv k nim, přednost dávaje bohatým měšťanům. Magistrat zase podával žaloby na židy, kterak v městě nad počet se rozmnožili, na náměstí že prodávají ve dni sváteční v čas služeb Božích, řezníci jejich že bijí nehodný dobytek a špatné maso prodávají křesťanům, jiní židé že vkládají se do řemesla pekařského, do obchodu v mouce a krupách. K poslední stížnosti odpověděl podkomoří vyhýbavě, že prý by raději viděl, aby oni „mrzutí židé" sami měli proč vésti stížnost na křesťany. Tím pak nic nebylo vyřízeno a židé nedali si brániti v řemeslech a obchodech, ba spíše šli dále a ujímali se také umění bradýřského, jakož r. 1703 kolínský bradýř (felčar) Josef Šuch jménem všech bradýřů podal žalobu do Prahy, kterak oni „nepořádní kumstu felčarského kazičové vábí k sobě lid městský i sedlský páleným a kořalkou, zvláště v neděli a svátek". K tomu poslal podkomoří Václav Obytecký z Obytec magistratu přípis dne 13. února 1704 v ta slova: „Co felčarové Vaši za tou příčinou, že větší díl měšťanů dne nedělního a svátečního mezi židy k pucování a na pálení se scházejí, sobě stěžují, příležitě vyrozumíte. Jest to věc neslušná a nepříkladná, v takových od církve svatých ustanovených dnech mezi pohanstvo choditi a nepříkladně tráviti dni sváteční. Židé v tom zajisté křesťany dobrým příkladem předcházejí a svoje pohanské svátky a šábesy lépe než křesťané zachovávají. Slušnější jest raději křesťanu a bližnímu svému nežli židu ten peníz dopřáti; protož nařizuji, až obec pohromadě bude,

aby jí ta neslušnost přednesena byla".[1]) Pro zvláštnost připomínáme tu zákaz vydaný královskou komorou roku 1701, dle něhož neměli židé choditi v šatech zlatem a stříbrem vyšívaných aneb prýmovaných, ani ve žlutých neb perlových obojkách.[2])

Válka s Turky v Uhřích, jak začala r. 1683, vždy slavněji dopadala pro vojsko císařské, z čehož francouzský král Ludvík XIV., úhlavní rodu Habsburského nepřítel, viděl se pohnuta, proti císaři branně vystoupiti; i zahájil válku dobytím falcké pevnosti Filipsburka. V Čechách tu změnu ihned pocítili; dne 6. února 1688 dostal kolínský magistrat nařízení, aby daň turecká a všecky berní nedoplatky co nejrychleji byly sebrány a odvedeny. Pro toto prý neslýchané nařízení měli měšťané mnohou těžkosť. K tomu dostavily se obavy pro nebezpečí ohně. Král francouzský, chtě císaři dle možnosti škoditi, neostýchal se vysílati do jeho země najaté žháře, větším dílem darebné sběhy vojenské, kteří zvláště v Čechách města vypalovali a nemalý díl hlavního města Prahy zkazili. Prvotně bylo domnění, že ony padouchy vysílá Emerik Tékely, náčelník povstalců uherských; z té příčiny dalo místodržitelství dne 20. května 1689 Kolínským výstrahu, aby péči měli na všecky přespolní tuláky, pobudy a žebráky, zvláště ale na poutníky a uprchlé z Turek otroky; podezřelé z nich aby zatýkali a do Prahy na výslech dodávali.[3]) Tu byl kolínský magistrat velice bdělý, užívaje v tom pomoci jedné setniny od jízdného pluku hraběte Serényi, pobývající v městě posádkou, a tak zůstalo město bez pohromy. Toliko nešťastná ves Třidvory, městu poddaná, na jaře r. 1690 lehla popelem. Žhář byl vypátrán teprve 21. dubna ve Hradci Králové, kdež byl postížen při novém pokusu paličství. Byl to Martin Švejda, v Kolíně rodilý tiskař plátna, jenž při trapném dotazu přiznal se, že vypálil Třidvory a v úmyslu měl vypáliti Hradec, Bydžov, Chlumec, Nimburk, Kolín a Kutnou Horu.[4]) Po odchodu

---

[1]) Missiva podkomořská r. 1695—1704 IX v archivu městském.

[2]) Ze zápisků JUDra. Ant. Cyvína.

[3]) Archiv měst. korresp. místodržit. VII.

[4]) Archiv měst. v korrespondencích.

jízdné posádky od pluku Serényi položen do Kouřimska pluk německých rejtharů hraběte Dauna, a jedna setnina obývala v Kolíně ještě r. 1696.

Válka o dědictví španielské, kterouž císařský rod vedl s Franzouzi v létech 1701—1714, byla nad míru krvavá a stála země císařské nesmírné náklady, čehož Kolínští těžce zakoušeli velkými daněmi a hostěním procházejících posil vojenských. V srpnu r. 1701 zřizoval se v Kolíně nový pluk Longuevalův a dlouho v městě ležel s nemalou útratou sousedů.[1]) Roku 1710 dostalo město nařízení, aby v městské zdi průchody, díry a dveře na cele byly zazděny pro lepší bezpečnost města. V oněch železných časích zakoušeli měšťané těžké pohromy živelné. Dne 27. srpna 1694 byla vichřice s bouřkou a krupobitím velikým. Měšťan Štěpán Špalek pekař, jsa tehdáž zvoníkem na mračno, právě vyzváněl na věži sv. Bartoloměje, když blesk uhodil do věže a popálil zvoníka. Dne 18. května 1697 zkazily kroupy polovici všeho osení, a podobné škody opakovaly se 13. července 1700, 18. května a 13. července 1701, zvláště ale 22. srpna 1705, kdež na zálabském předměstí od blesku shořelo 22 stavení se svršky a dobytky. Dne 22. července 1707 zmařila vichřice s kroupami všecku úrodu v šíři od Libenic až k Opolanům.[2])

R. 1713 navštíveno bylo město Kolín od nakažlivých nemocí. Čteme v matrice zemřelých, že dne 29. září 1713 člověk jeden kumstu felčarského, Jan Pokorný, jda od Zbraslavic, na louce u mlýna pekelského ulehnul hlízami, tam zemřel a hned na místě byl pochován. Dne 8. října pak objevily se morové hlízy v samém městě, kromě toho také peteče a úplavice. Nemocných v městě bylo tolik, že děkan páter Černý s kaplanem svým nestačil k práci duchovní a povolal sobě na pomoc Františkány ze Zásmuk a jiné řeholníky. Jest poznamenáno, že primas Šperlink, jsa prý nemilosrdný k chudým lidem, děvečku svou hlízami stíženou dal vynésti do své cihelny, a když tam zemřela, nosiči obecní v noci ji vynesli na

[1]) Archiv měst. Militaria 2.
[2]) Archiv měst. XXIX.

hřbitov sv. Jana a tam ji přes zeď hodili. Podruh Jakub Posada 80letý dne 4. listopadu vyšel do vsí za almužnou, a než se vrátil, zemřel hlízami hospodář jeho s manželkou a dítkami. Žebrák při svém návratu nalezl dům zapečetěný, a slyše, co se stalo, leknutím zemřel náhle. Než jakkoli není v matrice seznam osob tehdá zemřelých úplný, obsahuje od 8. října do 31. prosince toliko 122 lidí v Kolíně zemřelých, přece zdá se, že ten mor nebyl v Kolíně tou měrou prudký jako r. 1680. Však ty hlízy jevily se v městě ještě r. 1714, k tomu peteče, takže toho roku zemřelo 130 lidí křesťanských, r. 1715 pak 89 lidí, kdežto r. 1710 mohlo tu býti asi 2000 obyvatel. Porůznu ta nákaza od petečí jevila se zde ještě r. 1721. Když přestal mor hlízový, vydala se z Kolína slavná processí, majíc v čele primatora Šperlinka a celou radu městskou, celkem 383 hlav, dne 16. června 1714 na pouť k sv. Salvatoru do Chrudimě, a na památku onoho moru postaven jest na hřbitově sv. Bartoloměje u kostelní zdi obraz Ecce homo na dubovém sloupě vztyčený.[1])

K následujícím dvaceti rokům po tomto moru neumíme o událostech v městě mnoho vypravovati. V městě ležela po dlouhý čas do r. 1724 setnina jízdného pluku hraběte Herberšteina, 1724—33 setnina kyrysníků hraběte Karaffy pod kapitánem Chabotem. Zatím zemřel primator Šperlink dne 18. října 1722, spravovav úřad svůj po 29 let. Nástupce jeho Jan Josef Paroubek, přičinlivý právník, vedl v zájmu města spletitý spor s zámeckou správou kolínskou. Císař Josef I. (1705—1711), když potřeboval peněz na válku s Francouzi, zastavil korunní panství svá v Čechách, tudíž i panství poděbradské a kolínské, r. 1706 německým hrabatům ze Saalburka na dlouhou řadu let, a ve službách těchto zástavních držitelů spravovali zámek kolínský co purkrabí 1706—1716 Karel Klanner z Engelshofen, 1716—1734 Jan Adam Tumlíř z Borče, po něm František Plachta. Tato správa zámecká na tom stála, aby dědičný plat z mlýna hrobského, jak roku 1492 sjednáno bylo, v obnosu 51 kop míš. (59 zl. 30 kr.) za

---

[1]) P. Jana Svobody »Nebeský lékař« p. 70.

rok, od města do zámeckého důchodu byl placen; nic na to nedbáno, že když roku 1690 mlýn zašel na vždy, tudíž i placení úroků přestati mělo. Posléze zabavil purkrabí v dluhu za ten zadržely plat městský les Horákovský v Doleháji u Kravar, a již roku 1712 zámečtí zřízenci v tom lese mýtili a káceli jako na zboží zámeckém. Tomu se vzpíral primas Paroubek s úsilím, podávaje stížnosti písemné ke komoře královské. Nepřestával též v odporu proti nespravedlivému šenku piva v zámecké ponocárně, leč nepotkával se s žádoucím koncem. Rovněž neužitečný byl jeho spor jménem obce vedený v létech 1725—33 s administrací statků Konárovic a Hlízova pro přívoz labský u Soušku a Starého Kolína, kterýmžto přívozem ubývalo cla na mostě v Kolíně.

Dne 3. července 1734 zastihlo město veliké neštěstí; vyšel kdesi oheň na náměstí a řádil strašně, až prý děkan Formandl, vyšed z kostela s velebnou svátostí, ten požár zažehnal. Tehdáž lehlo popelem 52 domů na náměstí, v ulici horské a v obou ulicích labských i s věžnou branou horskou, kterouž pak tehdejší architekt místní, Josef Jedlička, nákladem 300 zl. opět opravil. [1])

R. 1733 vkládal se císař Karel VI. (1711—1740) ve spolku s ruskou cářicí Annou do záležitostí polských, a tím se zapletl do škodlivé války s Francií a Španielskem. Za války té, jež vedena byla na Rýně a v Italii, ležel v Kolíně díl pluku Altthannova, a byla tu vojenská nemocnice kdes na předměstí. R. 1735 ležel zde lid od pluků knížete lotrinského a hraběte Karaffy. Když na zimu r. 1735—36 vracely se sbory vojenské od Rýna do Čech, přišel tam též pomocný sbor ruský na zimní byty. V Kolíně ubytovala se část pluku Novgorodského a zůstávala zde do 25. dubna 1736. K nim přibyl 26. března štáb pluku Archangěl-gorodského, a pobyl do 5. května 1736, kdež ti „Moskvané" dali se na pochod do daleké vlasti své. O nich jest psáno, že po 9—10 mužích leželi měšťanům na hrdle, a majíce přílišnou chuť k jídlu, nechtěli přestávati na svých porcích, ale vždy dva chtěli jísti za tři, kromě pří-

[1]) Památní kniha děkanská k r. 1734.

davku kyselého zelí, cibule, česneku, a na den každý muž po půldruhém žejdlíku kořalky. Útraty pro ten lid sdělané vypočítal magistrat na 2773 zl., z čehož ruská vláda, majíc platiti za svůj lid, strhovala účet za kořalku; tvrdila, že takový nápoj nebyl sjednán a že měšťané ho dávali tudíž vojákům jako dar (douceur).[1])

Císař Karel VI. zemřel dne 20. října 1740. Dědička jeho, královna Marie Terezie, manželka velkého vévody Františka Štěpána toskánského, musila podniknouti přetěžký boj s Prusy, Sasy, Bavory, Francouzi a Španiely, kteří žádostivi byli dědictví jejího. Ta válka trvala po léta 1740—48. Pruský král Fridrich II. již před vánocemi 1740 vpadl do Slez a zabral je na cele. Počátkem léta r. 1741 vtrhli Bavoři a Francouzi do Horních Rakous a pak v síle 50.000 branných vešli do Čech a 26. listopadu dobyli Prahy, kdež kurfirst bavorský Karel Vojtěch dal se korunovati na království české. V Kolíně ty běhy válečné spůsobily nemálo svízelů a vydání. Dne 31. ledna 1741 usadil se zde pluk hraběte Kolovrata, 28. února kyrysníci od pluku Serichen a jiné sbory. Dne 27. září položilo se tu císařské dělostřelectvo a pluk hraběte Wallise. Když to vojsko odešlo k jihu, musilo město Kolín vojsku francouzskému, co leželo na panství Ratajském a Hrádeckém nad Sázavou, poslati obilí za 111 zl. — Dne 6. prosince vešlo do Kolína od Prahy půldruhé setniny Francouzů a pobývali zde do 15. března 1742 na útraty města. Tehdáž rada městská, nevědouc odkud vzíti peněz na časté rekvisice a dávky pro nepřítele, vypomohla sobě hotovostí, co byla v kontribučenské pokladně. Tehdáž zasedali v radě primas Jan Antonín Šperlink, radní Josef Frant. Lysander z Ehrenfeldu, Jan Václav Vidman, Antonín Kmoch, Petr Pokorný, Jan Ignác Jindra z Orebthalu, Karel Šebastian Dittmann, Jan Josef Kratochvíle, Josef Vildt, Ondřej Strach, Josef Petr Praxa z Bernthalu a Josef Velich.[2])

Následujícího roku 1742 neubylo svízelů válečných. Král

---

[1]) Arch. měst. Militaria 2.

[2]) Archiv měst. Militaria 2.

Fridrich pruský od března ležel na Moravě, dobývaje Brna. Od Magdeburka táhl mu na pomoc kníže Leopold Anhaltský s silným vojem, vešel do Čech, v Nimburce a Poděbradech založil vojenské zásobárny pruské a od 30. března do 5. dubna poležel s lidem svým v Kolíně, odkudž zatím Francouzové byli odešli. Tam vynutil na měšťanech 2235 porcí chleba, 1890 porcí ovsa, 3380 porcí sena a 525 zl. na hotovosti. Kromě toho musili Kolínští na svém pivovaře pro Francouze i Prusy svařiti od 29. ledna do 9. dubna 158 sudů piva s útratou 1558 zl. 20 kr.[1]) Z Kolína odešli ti Prusové ke Chrudimi, kdež k nim trhnul z Moravy král Fridrich s hlavním vojem; neboť zatím od jihu blížilo se velké vojsko rakouské pod knížetem Karlem lotrinským do krajiny čáslavské. Zde u Chotusic sveden byl 17. května 1742 krvavý boj mezi Rakušany a Prusy, v němž král Fridrich posléze zvítězil. Nedlouho potom smluvila se královna Marie Terezie o mír s Prusy, jimž postoupila téměř celých Slez se zemí Kladskou. Prusové pak ponenáhlu opouštěli Čechy, a vojsko rakouské chystalo se k vypuzení Francouzů z Prahy a jiných měst. Dne 15. července přibylo do Kolína 18.000 Rakušanů pod hrabětem Festetičem, a spotřebovavše zde potrav za 624 zl., druhého dne odešli ku Praze,[2]) kde již kníže Karel lotrinský nepřítele svíral. Toto obléhání Prahy trvalo do vyhladovění Francouzů, načež dne 17. prosince ti nepřátelé, vedeni maršalkem de Belleisle, potichu v noci vyšli z města; nepozorováni vojskem rakouským, proplížili se směrem ke Křivoklátu a za třeskutých mrazů se dostali až k Chebu. Země česká prosta byla nepřátel, a r. 1743 vedena byla válka v Německu a Italii. V Praze zajal kníže Karel velké množství nemocných Francouzů v lazarethech; díl jejich, co se pozdravovali, vysláni byli do venkovských měst, aby tam byli internováni. Ti dne 20. ledna 1743 v Kolíně odpočívali, ale mnozí zde se roznemohli a 21 jich tu zemřelo, i dáni jsou do společného hrobu na hřbitově zálabském.[3]) Potom vítali Kolínští

[1]) Archiv měst. Militaria 2.

[2]) Tamtéž.

[3]) Matrica mortuorum 3.

dne 27. dubna svou královnu Marii Terezii, když městem jejich se ubírala ku Praze na korunování.

Zdárný postup rakouských vojsk v Německu zalekl pruského krále Fridricha II., a když slyšel, že polský král August, jsa zároveň kurfirstrem saským, umlouvá se s dvorem vídeňským o spolek na ztenčení nenáviděného Pruska, tu v letě r. 1744 s 80.000 Prusy vešel do bezbranných Čech a 17. srpna náhle dobyl Prahy; odtud vyslal svého maršalka Šverina s 20.000 Prusy, aby opanoval východní Čechy. Týž Šverin založiv v Brandýse vojenský sklad, dne 26. srpna vešel do Kolína, tu rovněž založil sklad vojenských zásob na útraty města i vůkolních vsí a bral se dále k Pardubicům a Chrudimi. Potom ukládal pruský král vší zemi přetěžké daně na penězích, špíži a dobytku, čímž byly Čechy velice ochuzeny. Dne 6. září nařídil městu Kolínu, aby pod pokutou 500 zl. poslali do pruské pekárny v Brandýse čtyři pekaře; dne 11. září žádal na všem kouřimském kraji dodání 400 koní černých neb červených, 4—8 letých, pro pluk Kyau v Brandýse ležící; sliboval za to hotové zaplacení, ale těm, kdož by se tomu vyhýbali, pohrozil pokutou tělesnou i peněžitou. Obec kolínská, jsouc pro takové rekvisice ve veliké tísni, dne 14. října 1744 sjednala to s místními židy, že jakož zavázáni byli k obci odváděti ročně 81 zl. 30 kr. co daň na ochranu (Schutzgeld), tato daň na čas války zvýšena jest na 300 zl.[1]) Však jižjiž se blížila pomoc. Od Rýna spěchal do Čech kníže Karel Lothrinský s lidem svým, od severu 20.000 pomocných Sasů, z Uher množství lehké jízdy, a tato moc vojenská obratně byla řízena a nepříteli všecko špížování kazila; vyhladovělí Prusové tudíž opustili Prahu, a 9. listopadu usadil se král Fridrich II. v Kolíně, bydle v domě u zlaté štiky na náměstí (čís. 7), kdež sobě kuroptvemi a bažanty dobře sloužiti dal. Zároveň kázal opraviti labský most, po kterémž dne 21. listopadu všecka armáda pruská odešla za Labe a dále do Slez.[2])

Následujícího roku 1745 sbíraly se v Čechách valné voje

---

[1]) Archiv měst. Militaria 2.

[2]) Ibidem.

rakouské na Prusy, k nimž spěchalo 6000 Sasů a Poláků pod samým králem Augustem. Týž přibyl dne 24. června od Prahy do Kolína a pobyl tu do 7. července, kdež rozložil svůj lid na Vysoké, v Malešově, Pečkách, Malíně a na Huse.[1]) Odtuď hnul se k hlavní armádě knížete Karla u Hradce. Leč bitva u Žárova v krajině Trutnovské, kterou dne 30. září svedli Rakušané a Sasové s Prusy, pohříchu zle dopadla, podobně též jiný boj v Sasích, načež Marie Terezie o vánocích r. 1745 učinila mír s králem pruským, jemuž nechala Slez a Kladska. Když po válce nastalo účtování všech škod v příčině vydání bonifikací, vykázali se Kolínští, že v létech 1741—45 na císařské vojsko vynaložili 15.769 zl. 45 kr., na lid francouzský, saský a pruský v letech 1741—42 22.729 zl., a roku 1744 že jim Prusové za stravování a co pobrali obilí, dobytka, piva, sena a dříví stavebního, sdělali škodu 83.752 zl., takže veškerá válka o rakouské dědictví stála město Kolín ohromnou summu 122.250 zl. 52 kr.[2])

Po válce usadila se v Kolíně opět posádka císařská; zejména v letech 1745—49 bytovali zde granátníci pluku hraběte Harracha pod hejtmanem Habartem, a zároveň byla tu vojenská nemocnice, v níž do r. 1756 umírali vojáci od pluků hraběte Königsecka, knížete z Valdeka, knížete z Wolfenbüttelu, hraběte Esterházy, Maršalla i Dauna. Zvláště neštovice a peteče v té nemocnici zle řádily.[3])

Rok 1745 přinesl nemalou strast židovské obci v Kolíně. Byli tehdáž židé čeští uvalili na se podezření, že během okkupace pruské s nepřítelem obchody měli a vůbec Prusy fedrovali. Pro kteroužto příčinu císařovna Marie Terezie na židy zanevřevši, dne 18. prosince 1744 vydala rozkaz, aby všichni židé do konce ledna 1745 z Čech vyšli a té země navždy prázdni byli. Ona lhůta potom prodloužena venkovským židům do konce června. Bylť tehdáž v Praze 20.650, na venkově přes 30.000 židů. I bylo kolínským židům na to stěhovaní se chystati, což bylo nepouze pro židy samy s nemalou

[1]) Arch. měst. Militaria 2.

[2]) Ib.

[3]) Matrika zemřelých 3.

potíží, ale též pro křesťany, kteří jim jednak dlužni byli, jednak u nich značné summy uložené měli a tak jejich lichvy na zapřenou účastni byli. Sám primator Jan Antonín Šperlink († 1745) měl za nimi 2900 zl. hotových peněz.[1]) Když pak doba stěhování se blížila, prosili židé 29. dubna 1745 u městské rady za úřední odhad všech židovských domů v Kolíně, v čemž jim bylo povoleno, a v tu věc uvázali se radní Karel Dittmann, Petr Pokorný, Josef Wildt koželuh a Jiří Formandl. V relaci těch odhadců uvádějí se následující majitelé židovských domů v Kolíně: Mojžíš Graf (dům v ulici kouřimské 200 zl.), Enoch Soudek (dům nárožní v 300 zl.), společníci Josef Suhnl Soudek, David Felix a Marek Löbl (dům v 900 zl.), Hošek (650 zl.), Abraham Šochet a Brosam (500 zl.), Löbl Šindelka (300 zl.), Manel Jáchym (400 zl.), Pentlář a Rifke (600 zl.), Šesták (300 zl.), Jakub Poláček (400 zl.), Abraham Zásmuk (1000 zl.), Anděl Mandl (400 zl.), Elbogen (400 zl.), Zubatý (Zubathe, 500 zl.), Barke (300 zl.), Heršl Bérl (700 zl.), David Chlumec (600 zl.), Mandl Rubin (700 zl.), obecní dům židovský (100 zl.), Samuel Poláček (200 zl.), Jáchym Soudek (1200 zl.), Vlčkes (400 zl.), Rubínovi dědici (dům vedle pražské brány v 800 zl.). Po druhé straně ulice Šalamoun Chajle (proti masným krámům na rohu v 350 zl.), Würzburger (250 zl.), Mendl Rubín (1000 zl.), David Pacovský a Tupadler (500 zl.), Nathan a Netvořic (400 zl.), Lazar Kounický, Šimon Popper Katz i Abraham Poděbrad (450 zl.), Efrojem Glaser, Eliáš Kavkes s Abrahamem Kounickým (350 zl.), Abraham Jonas (100 zl.), Samuel Lipme (60 zl.), Susme Leipen, Beneš Hořický a vdova kantorka (600 zl.), Izák Lederer, Feišl Bunzlau a Šalomoun Houser (650 zl.), Mojžíš Zbraslavic a Samuel Abraham (250 zl.), sestry Anča a Vokatá (250 zl.), Jáchym Radim (700 zl.), Eliáš Jachymes (250 zl.), Anna Soudkova (350 zl.) a Filip Soudek na rohu do ulice pražské (400 zl.). — Úhrnem mělo tedy 57 osedlých rodin židovských, s nimi též všickni nájemní spoluvěrci ze 42 domů (v ceně odhadní 19.210 zl.) vyjíti. Potom dne 12. května 1745 stala se

---

[1]) Liber testamentorum B, 2 k r. 1745.

smlouva mezi obcí židovskou a křesťanskými věřiteli v ten způsob, že jakož mají židé ze země vyjíti, zůstavují své domy věřitelům; než kdyby židé do dvou let zjednali sobě dovolení k návratu, pak že jim domy v odhadní ceně zase puštěny býti mají; jenom náklady na opravy v slušné ceně mají býti nahraženy. Za starost a práci při dozoru nad opuštěnými domy slíbili židé 20 zl. ročně platiti. Za židovskou obec podepsali smlouvu Josef Suhnl Löwe, primator židovský, pak starší z židů Berl Heršl Chlumec, Enoch Soudek, Mendl Rubín, Heršl Houser, David Pacovský a Josef Modrian, přísedící Anděl Mandl a Susme Leipen.[1]) Však s vystěhování židů sešlo, když císařovna ke přímluvě Angličanů a Hollanďanů onen dekret ze dne 18. prosince 1744 odvolala a židům prozatím a do vůle své dovolila v zemi zůstati a obchody dále vésti. Že pak tehdejší magistrat kolínský židům byl náchylný, vysvítá z toho, že hned potom udělil třem židům, Šalomounovi Chajle, Enochu Soudkovi a Rafaeli Plattenovi koncessí na obchod v tabáku v Kolíně. O tutéž koncessí prve marně se ucházel u magistratu měšťan a kupec Václav Häusler, a proto zažádav za ni u podkomořského úřadu, také jí sobě vymohl. Tu museli oni tři židé s ním se smlouvati, a obě strany dne 1. srpna 1750 na tom zůstaly, že Häusler má ve svém domě na náměstí (č. 20) chovati hlavní sklad tabáku dobře sušeného a předeného, z toho měl k obci 16 zl. 42 kr. ročně platiti, židé pak jen u něho měli tabák za 7 zl. 30 kr. po centu bráti, a své trafiky míti dvě v židovské ulici, jednu v městě.[2])

K r. 1746 jest poznamenáno, že v létě panovalo sucho od nepaměti neslýchané, takže polabští mlynáři ani mlíti nemohli.[3])

Mezitím královská komora vybavila panství poděbradské a kolínské i jiné statky ze zástavy hrabat Saalburků, a došlo též k vyrovnání sporů, které po zkáze hrobského mlýna r. 1690 byly vzešly mezi obcí kolínskou a zámeckou správou.

[1]) Archiv městský XXII 64.
[2]) Archiv městský XXII 64.
[3]) Liber memorabilium decan. 2.

Královskou komoru při tom zastupovali podkomoří svobodný pán Václav Kazimír Netolický z Eisenberka, adjunkt fiskálního úřadu dr. Antonín Schutzbrett, hospodářský ředitel Jan Ferdinand Raus z Rausenbachu, poděbradský hejtman Michal Oppelt z Werthenfeldu a purkrabí kolínský Ambros, když dne 19. července 1747 s obcí kolínskou sjednali transakci v ten smysl: 1) Jakož kolínská obec z hrobského mlýna byla úrokem 51 kop míš. zámku povinna, ten závazek má pominouti, a rest od r. 1690 do 1747 v 3430 zl. počítaný má býti odpuštěn. 2) Za to má obecní les horákovský za Labem k Hradišku ve výměře 72 korců, o nějž dlouhý byl spor, se všemi právy a požitky zůstati při panství kolínském; posledních 134 stromů, co tam zbývalo, měla obec kolínská sobě vzíti na opravu mostu, s výhradou, že se jí to dává jednou pro vždy. Za to 3) postoupena obci jedna zámecká role pod 18 korců ke Křečhoři, a louka pod 4 korce pod kostelem Všech Svatých. 4) Vyčteny jsou grunty, které od starých dob užívali měšťané kolínští pod úrok do zámecké urbury, čehož bylo 90 korců rolí v 13 dílcích, a luk pod 60 vozů sena v 12 dílcích. Úrok z nich v 37 kopách a 44 groších míš. měl vždy v čas a bez odkladu do zámecké pokladny býti odváděn. [1])

Pro rozdrobenost těch gruntů vzdala se královská komora práva honebního na nich. Úmluva ta potvrzena samým císařem Františkem I., manželem Marie Terezie, dne 18. října 1747.

Důležité změny v obecném běhu staly se za primatora Petra Antonína Pokorného od bílého anděla. Chtě měšťanům břímě ubytování vojáků ulehčiti, vystavěl s povolením podkomořským na místě sešlého domu obecní hospody vedlé radnice kasárny vojenské se strážnicí. Na stavbu tu, kterou vedli r. 1750 císařský architekt Josef Jedlička a mistr zednický Jan Hevera, vydlužila sobě obec 1500 zl., které potom spláceny byly výražními várkami na obecním pivovaře. [2])

---

[1]) Byly to ony emfyteutické grunty na onen čas zvané „ve Vrbovci, v Licku, u Pašinky, v Pejřimce a Raškovci“, o které Kolínští roku 1588 s panem Žerotínem a 1612 s panem Vchynským se soudili.

[2]) Archiv městský Varia 2, Militaria 2.

V odměnu za tuto péči o císařské vojsko dosáhlo město na královské komoře obnovení dávno upíraného práva na vedení vody ze zámecké vodárny. Stalo se to dekretem dne 5. ledna 1751, dle něhož obec na své útraty roury do města a předměstí klásti směla a za to měla odváděti poplatek 25 zl. ročně a malý deputat zámeckému vodáku (6 korců obilí, korec brachu a 48 žejdlíků soli).[1])

Správa obecního jmění, se kterou se vázala veliká odpovědnost jednak oproti měšťanům, jednak oproti podkomořímu zemskému, byla primatorům co vrchním dozorcům městského hospodářství na potíž vždy větší. Nechtíce zanedbati živností vlastních, nemohli ovšem náležitě přihlížeti ku správě obou dvorů obecních, v nichž pak zahnízdilo se tak daremné hospodářství, že třetina té nejvýbornější půdy úhorem zůstávala. Kdežto obecní vydání vzrůstalo, důchodů nepřibývalo, a často nebylo odkud bráti na opravu obecních domů, dvorů a mlýnů. Z této nesprávy vznikaly tytýž trpké stížnosti obecních starších k úřadu podkomořskému. Již r. 1706 psal podkomoří důtklivý list městské radě, poněvadž prý od desíti let obecní účty jsou v nepořádku a v běhu hospodářském všeliké neplechy v obyčej vešly. Zvláště vytýkal primatoru Františku Šperlinkovi mnohé nespůsoby, an prý jsa svárlivý a nedbalý, „in curso oeconomico tropí všeliké zlo, škodlivé turbace, hospodářské konference zanedbává a důtklivé approbace nepodpisuje“.

Není pochybnosti, že později neubývalo příčin k takovým důtkám, až r. 1739 primator Jan Antonín Šperlink u podkomořího Jana Františka Golče podal žádost, aby dozor nad obecním hospodářstvím byl s něho sňat, načež podkomoří, jsa mu v tom po vůli, takovou povinnost vložil na radního Jana Josefa Kratochvíle. Tím však obecní hospodářství nic se nelepšilo, a za nedlouho dala se městská rada po dorozumění s úřadem podkomořským v té příčině na jinou cestu. Dne 18. září 1751 prodal primator Pokorný jménem rady a starších obecní mlýn Podštítarský se stodolou, zahrádkou, paloukem a dvěma rolema pod 18 korců Janu Palečkovi,

---

[1]) Lib. contr. II fol. 270.

mlynáři. za 500 zl. hotových a dědičný plat 110 zl. ročně. K tomu jemu dán rybníček pod Štítary s 10 kopami kapří násady v dočasný nájem 15 zl. ročně.[1]) Potom dne 1. září 1752 primator ve veřejné dražbě pronajal tržní důchod obecní za roční plat 110 zl., důchod z obecní váhy za 35 zl., městské parkány za 9 zl. 40 kr. Nájemci byli vesměs měšťané zámožní. Dne 23. prosince 1753 na šest let pronajaty oba dvory obecní, štítarský s rolemi pod 492 korců a jednou loukou, a špitální s rolemi pod 560 korců, 10 luk a dva rybníky ke Starému Kolínu pod 156 vozu sena. Nájemci obou dvorů společně byli měšťané Josef Wildt a Antonín Neumann, a platiti měli z toho za každý rok 2000 zl. K tomu jim pronajaty obecní důchod solní v 160 zl., rybolov v Labi v 80 zl., rybníček pekelský v 15 zl., a krčma ve Třechdvořích v 10 zl. ročních. Však též přijali k sobě závazek, vydávati povinný deputat obilí, hrachu a soli děkanům, syndikovi, sládkovi, servusům, kantorům, varhaníku, zvoníku, věžáku, hodináři, vodáku, hajným i trabantum, a do pivovaru 212 korců ječmene na vaření deputatního piva. Že pak též obecní mlýn podskalský za Labem často mnohých oprav potřeboval, ač r. 1756 obec na něm do 2000 zl. prostavěla: dne 17. března 1758 tehdejší primator Josef Lysander z Ehrenfeldu ten mlýn emfyteuticky prodal Josefu Šalandovi mlynáři za 4000 zl. hotových peněz a za dědičný úrok 700 zl. i podnikání všech obyčejných břemen. K tomu přidána jemu od obce role pod 12 korců a louka s jedním vozem sena. Téhož roku 1758 rozprodán jest obecní les a proutnice v Brným za Labem ve čtyřech dílech a ve výměře 36 korců.[2])

V oněch také časích ukončen jest spor města se správou zámeckou o výčep piva v zámecké ponocárně; dne 25. ledna 1757 byl onen zámecký šenk s kuchyní výnosem gubernialním v zásadě zakázán; leč ve dni úředního řízení, kde poddaní

---

[1]) Tento emfyteutický prodej zapsán do knihy gruntovní (C 15) k roku 1781. Prodej mlýna pekelského, který též ke statku štítarskému náležel, nikde v knihách jsme nenalezli. Stalo se to nejspíše v létech 1650—1670.

[2]) O těchto pronájmech a prodejích čteme in libro contr. C 11 fol. 278, 295, C 12 fol. 9.

panství kolínského ve větším počtu na zámku by se sešli, nemělo se tam překážeti prodeji piva i pokrmů.[1])

Zatím nadešla doba nové války zádavné. Císařovna Marie Terezie, nemohouc oželeti ztráty dědičné země slezské, po několik roků se chystala k válce nové s Prusy, aby jim zase Slezy odňala, a ty přípravy dospívaly r. 1756, kdež císařovna zabezpečila si vojenskou pomoc Sasů, Jihoněmců, Francouzů, Rusů i Švédů proti králi Fridrichovi II. pruskému. Ve všech zemích svých sbírala vojsko, doplňovala pluky, a po Čechách i Moravě zakládány veliké zásoby vojenské. I v Kolíně záhy se jevil ruch ten válečný; od podzimku roku 1755 ležel v městě a okolí pluk hraběte Dauna, k němuž záhy se připojili mušketýři pluku Maršálova. Jeden starý šikovatel toho pluku, Jiří Winter, tu v lednu r. 1756 zemřel, darovav všecku svou hotovost na penězích, 135 zlatých, záduší kostela sv. Jana. Po žních r. 1756 vypsala zemská vláda všeobecnou daň žita a ovsa do císařských skladišť. Kolínští, majíce obecní své dvory v pronájmu, musili k onomu cíli peníze sháněti, jakož si vypůjčili 500 zl. u pátera Jana Fleischmanna, kaplana v Chocerадech.

Král Fridrich II. pruský maje dobrou o tom vědomost, co naň se chystá, sám zahájil válku počátkem září roku 1756 útokem na Sasy, a 1. října vítězně se potýkal s císařskými u Lovosic. Následující zimu odpočívalo císařské vojsko v Čechách, a do krajiny kolínské položen jest pluk knížete Löwensteina. Na jaře r. 1757 chystal se král Fridrich k rychlému dobytí Čech. U Trutnova, Žitavy a Teplic vnikli Prusové v síle 100.000 branných do země, všude zabírali bohatá skladiště císařská, a 6. května srazili se u Prahy s císařskými, jež vedl kníže Karel Lothrinský. Po hrozném krveprolití byli císařští na díle do Prahy vehnáni, na díle utíkali k malé záložní armádě u Jeníkova, které velel maršálek hrabě Daun. Po tom boji král pruský obehnal Prahu, do níž házeti kázal z četných děl žhavé i třaskavé koule, aby soužené město rychle ke vzdání přinutil. Maje však péči na vojsko Daunovo, které

[1]) Archiv měst. Varia 2.

u Jeníkova stále vzrůstalo, od Prahy vyslal proti němu 20.000 svých branných pod knížetem Augustem Vilémem z Bevern. Dne 17. května o třetí hodině odpolední přišlo to vojsko ke Kolínu a tábořilo za městem blíže Nové Vsi. Sám kníže velitel ubytoval se v městě v domě „u zlatého lva“ na náměstí, jenž tehdáž náležel radnímu pánu Františku Kostkovi ze Sachsenthalu. S ním v městě se ubytoval jeho štáb, plukovník Finke „u bílého beránka“, podplukovník Tettenborn co místní velitel „u zlaté štiky“ (č. 7), tři majorové a dva prapory granátníků v síle 938 hlav položili se v nových kasárnách a po domích sousedů. Nastalo tehdáž soužení veliké městu Kolínu od pánovitých a nemilosrdných nepřátel. Byl tehdáž císařským richtářem v městě pan Jan Ignác Jindra z Orebthalu, radními pány pak Josef Lysander z Ehrenfeldu primas, Jan Paroubek od koníčka, Josef Wildt (z č. 64), Jan Bohumír Zoll (č. 49), Josef Kratochvíle (č. 1), František Kostka z Sachsenthalu od lva, Dominik Tumlíř z Borče (č. 75), Jan Vincenc Pábíček (č. 18), Antonín Martinelli (č. 3), Josef Hrubeš (č. 31), Antonín Neumann (č. 52) a Jan Galaš z Grünwaldu od beránka. Obecními konšely či staršími byli Václav Šulc, Jan Urbanides a Jan Weigert, městskými richtáři Josef Pošva a Ondřej Adamec. Těmto mužům nastala práce únavná a nevděčná, sháněti pro nepřítele vše, začkoli požádal. Napřed vyprosili na knížeti Bevernském tak zvanou salvaguardii čili ochranný list proti libovolnému vydírání a drancování vojáků, začež museli dáti šest dukátů pocty. Potom když nepřátelé jali se město opevňovati, chtíce tu po případě císařským se brániti, zabrali všecko stavební dříví, kde jaké našli, na obci k tomu 150 zl. vynutili, potom hnali měšťany k robotné práci zatloukání opevňovacích kolů; když pak měšťané, aby toho byli zbaveni, kapitánu zákopníků dali 30 zl. a místnímu veliteli Tettenbornovi 100 zl., tu 22. máje na tu robotu sháněni židé. Toho času založili Prusové v domě u červeného raka (č. 70) vojenskou pekárnu (bakhaus), k čemuž obec musila dáti všecku úpravu, díže, hřebla, lopaty, šorny i váhy. Kommissař proviantní, chtě sháněti městský lid na práci pekařskou, vydřel na pekařích 12 dukátů výkupu. Brána kutnohorská zazděna, i to

okno v domě Josefa Cyvína na pravo před tou branou. Velkou starost měli radní a starší se stravováním Prusů; vojáci, co bydleli po domech, dali sobě od hospodářů dobře sloužiti; sám císařský poštmistr, František Grünberger, měl jich ve svém domě u labutě 22 hlav. Kapitáni a lejtnanti stravovali se na útraty obce v hostinci pana Christiana Eisnera u černého orla, kdež 5. června pro 24 důstojníků svařeno k obědu 15 liber hovězího masa, 2 libry másla, libra rýže, 1¼ libry slaniny a čtvrtce mouky. Vybíravější byl sám velitel, kníže z Bevern, jehož komorník sháněje pro knížecí stůl všeliké možné i nemožné věci, hned radním pánům husarskou exekucí hrozil, jen aby několik dukátů pro sebe vynutil. Sám kníže spotřeboval jednoho dne pro sebe a své hosty dvě uzené kýty, 27 cervelatů, 4 uzené jazyky a šest liber parmesanského sýra mimo jiné potřeby, začež město 31 zlatých vydalo. Podruhé kázal sobě dáti celé prase a jehně, 29. máje dvě kopy raků.

Za té okkupace zřídili Prusové v 17 domích uvnitř hradeb prozatímní nemocnice, do nichž vozili své raněné i nemocné z hlavního tábora u Prahy; v těch lazaretech leželi husaři od pluků Wartenberkova, Puttkammerova, Wernerova a Ziethenova, kyrysníci od pluků Friesen, Kyau, Schöneich a Rochov, dragouni od pluků Stachau, Meinnige, Normann a Blankensee, pěší od pluků gardového, Darmstadt, prince Jindřicha, Gemmingen, Kreutzen, Wangenheim, Nimbsch, Braunschweig, Bodenstedt a Manteuffel. Nemocní tito silně mřeli, a mrtví pochováváni byli do písků zálabských. Ony lazarety musili měšťané všemi potřebami do podrobna opatřovati, k tomu hnůj po městě uklízeti, nemocným sloužiti, všude jalovcem vykuřovati. Aby sprostých a hrubých služeb špitálních zbyli, z přinucení dali místnímu veliteli 18 dukátů. Nad toto vše soužení dopouštěli se Prusové v městě skutečného loupení. Již 18. května z kasáren vloupali se do sklepa pivovaru a vytočili tam tři sudy piva; druhého dne vzali ze spilky 13 sudů piva a do tábora svého je váleli. Proviantní kommissař vynutiv na městu výkaz všech obilních zásob v městě, potom to obilí měšťanům bral a přítomným Liberčanům za hotové peníze prodával, kteří je pak pryč odváželi. Dne 22. května odehnali Prusové zálabským

sousedům krávy, a teprv za peníze jim některé vrátili. Dne 7. června odehnali z obecních i sousedských dvorů 1400 skopů; o těch všech lupech a vzatcích nechtěl místní velitel Tettenborn nic věděti ani slyšeti. A tak bylo v Kolíně za těch 30 dní nepřátelské okkupace smutno; město bylo zavřeno, vojáci v branách nikoho nevpouštěli do města, nikomu nedali vyjíti z města, všecky živnosti váznuly, a každému bylo mlčky skláněti šiji pode jho urputných nepřátel. Ba ani služeb božích za ten čas v městě nebylo, neboť tehdejší děkan páter Liborius Dittmann se svými kaplany pátery Reinišem a Gruberem záhy uprchnul z města, obávaje se zvláštních nátisků, a někde za Labem se skrýval. Z té příčiny poprosil magistrat dne 5. června místního velitele, aby denně propustil jednoho pátera kapucína z kláštera na konání kostelních funkcí, k čemuž Tettenborn svolil, řka: „Toho městského kněze, co pryč odešel, dejte vymrskati z města, až se vrátí; jest-li pak někdo z radních pomyslí na útěk, toho dám oběsiti!“ Zatím pruská armáda postoupivši k Hoře, zvěděla, že císařský maršál Daun s velikou silou vojenskou hnul se v před a že míní ku Praze. Z té příčiny kníže Bevernský s táborem svým již 13. června couvnul ke Kouřimi. Současně hýbali se též Prusové, co v Kolíně posádkou byli; nakládali na vozy své zásoby a své nemocné, mnozí hrnuli se do židů, aby tam zpeněžili rozmanité věci naloupené; však primas židovský byl již k tomu připraven, a z jeho rozkazu ohlašovali servusové jeho po vší ulici židovské, že nikdo nemá prodávati, cokoli od nepřítele byl koupil. Konečně 16. června vyšel podplukovník Tettenborn se svými granátníky a zavazadly z města po pražské silnici. Na rozloučenou vzal kolínským řezníkům čtyři voly a bez záplaty je za vojem svým hnáti kázal.[1])

Císařský maršál Daun, maje 54.000 dobrých bojovníků a dostatečnou dělostřelbu, hnul se zatím od Jeníkova k Hoře

---

[1]) Hojné zprávy o této pruské okkupaci podává podrobné diarium tehdejšího městského úředníka Josefa Prokopa Modestina, uložené v archivu městském v svazku Militaria 2.

a odtud ke Svojšicům; i měl v úmyslu sehnati pruské vojsko od Prahy, v níž bylo 40.000 císařských sevřeno. Tu král Fridrich vida nebezpečí, pojal 14.000 svých bojovníků a šel od Prahy Daunovi vstříc; u Kouřimi připojil k sobě oněch 20.000 Prusů, s kterými couval kníže Bevernský od Kolína. Daun znamenaje, že král zamýšlí bitvu, opatrně rozložil své voje na vyšinách u Chocenic, Křečhoře, Kutlíř a Radovesic. Dne 18. června přitáhl král Fridrich s 34.000 svých Prusů po silnici k Plaňanům a Zlatému slunci, aby Rakušany obešel, a hned s poledne rozzuřila se prudká a krvavá bitva. Fridrich stoje na vrchu novoveském, nyní po něm „Bedřichov“ nazvaném, odtud řídil útoky svých pluků na výšiny u Chocenic a Křečhoře, a jakož byl mistrem ve válečných obmyslech, měnil osnovu bitevní na oblouzení Rakušanů; však maršál Daun se vzácnou obezřelostí a duchapřítomností prozíral všecky jeho obmysly, mařil je obratnými pohyby svých pluků, takže marné bylo všecko udatenství pruského vojska, v jehož řadách rakouská dělostřelba hrozně řádila. „Kúkajte, sedláci, jak královna vyhrává!“ Tak děl Fridrich po slovansku k rolníkům novoveským, co blíže něho stáli, a vida velikou ztrátu a zemdlení svého lidu, k večeru dal povel k ústupu na Nimburk. Zmařil zde u Kolína 13.000 svých vojínů, mezi nimi 326 důstojníků. Daun, sám maje ránu na hlavě a ztrativ 8000 bojovníků, nepronásledoval jeho, ale odpočinuv u Svojšic, pustil se ku Praze, aby to město vybavil. Však vojsko pruské, co tam před hradbami leželo, jeho příchodu nevyčkalo, ale dalo se v pochod za králem svým, směrem k Litoměřicům, České Lípě a Žitavě. Země česká opět zbavena jest nepřátel.

Máme jen jedinou a to příliš stručnou zprávu, jak bylo v Kolíně za hrozné bitvy. Městský děkan, páter Liborius Dittmann, poznamenal toto ve své pamětní knize: „Dne 17. máje 1757 vtrhlo pruské vojsko do Kolína a tu ve velikém počtu do 13. června zustávalo na největší hrůzu obyvatel. Dne 18. června pak byla od 1.–7. hodiny odpolední bitva blíže vsi Křečhoře, a já netuše sobě v městě, kdež naši i pruští husaři spolu bojujíce neustále ulicemi harcovali: za Labem u svatého Víta konal jsem modlitby před vystavenou velebnou

svátostí, až vítězství našich bylo provoláváno.“ [1]) Patrno z toho, že městský lid stále jsa lekán střelbou z děl a pušek i vším lomozem válečným, svědkem byl krvavého díla v samých ulicích města; a zajisté, že čím větší byl strach, aby nepřátelé zvítězíce, do schudlého a vysíleného města nevešli a nevyjedli, co po předešlé okkupaci ještě zbývalo: tím větší a upřímnější byla radost nad vítězstvím slavným. Však zůstala bitva kolínská lidu českému na paměti, a zpívána jest tato národní píseň: „Kolíne, Kolíne na pěkné rovině, nejeden synáček u tebe zahyne! Kolíne, Kolíne, nejsi hoden státi, nejedna matička synáčka tam ztratí! Matička synáčka, sestřička bratříčka, nejedna panenka svého milovníčka!“ [2])

Počátkem července 1757 usadili se v Kolíně vojáci pluku knížete Colloredo, a pořízena jest nemocnice pro vojsko rakouské; v říjnu zde mřeli vojáci pluku Bethlenova, v prosinci pak lid od pluku barona Sincere. Ačkoli pak válka trvala do 15. února 1763, Kolínští již nespatřili vojska nepřátelského; neboť císařští ve spolku s Francouzi a Rusy vyhledávali nepřítele ve Vestfalsku, Slezích, Sasjch a Branibořích a tytýž na zoufání ho přiváděli. Nicméně bylo městu Kolínu podnikati břemena válečná pro dobro vojsk domácích jednak zvýšenými daněmi, jednak vychováváním vojínů císařských, co městem procházeli aneb zimní čas tu trávili, a vojenský špitál byl zde již stálým. V únoru r. 1758 mřeli v něm vojáci pluku prince Leopolda, v květnu vojáci od pluků Pálffy a Wolfenbüttel, v listopadu lidé od pluků Waldekova, Sprecherova a zákopníci. Od r. 1759 byla v městě stálá posádka čáslavského pluku barona z Geisruka do r. 1763, a ve špitále mřeli vojáci od pluků nejrozmanitějších. Po skončené válce zaujala kasárny kolínské setnina pěšího pluku hraběte Wallise a tu zůstávala do r. 1792, takže ti vojáci v městě zdomácněli, synky z města do svých řad přijímali a zhusta městské dcerky k manželství přijímali. [3])

---

[1]) Liber memorab. decan. 2.

[2]) V národních písních Sušilových p. 585.

[3]) Matriky snubní a úmrtní. Pluk Wallisův byl týž, který prve «Geisruk» se jmenoval.

Ukončení války sedmileté r. 1763 oslavili měšťané kolínští postavením čtyř kamenných soch sv. Jana a Pavla, Vojtěcha a Prokopa na zábradlí kolem sloupu Marianského prostřed náměstí.[1]) Neumíme pověděti, jak veliké byly škody, touto válkou městu Kolínu vzešlé; jedno jest na pravdě, že chudší měšťané, jichž živnost nespočívala než na prostičkém řemesle a výnosu várečnosti, neměli odkud své domy opravovati, takže v létech 1760—1770 prodáváno bylo mnoho domů, co byly na spadnutí. Mnoho měšťanů upadlo válkou v těžké dluhy, z nichž vybřísti nemohouce, potom ve kridě se ocitnuli, a statky pak jejich ve veřejné dražbě byly prodávány. Rodiny, před válkou v blahobytu trvavše, potom v nezámožnost i chudobu upadly, jako jest příklad na císařském richtáři Janu Ignáci Jindrovi z Orebthalu, který pro vojnu a náklad na dítky své do r. 1770 sdělal do 20.000 zl. dluhů, načež synové jeho statek otcovský rozprodavše, potom v nájmu bydleli, nuznými řemesly se živili a šlechtictví užívati přestali.

Roku 1766 bylo magistratu kolínskému starati se o stálé a přiměřené umístnění vojenské nemocnice. Určena jest k tomu cíli velká chalupa na horském předměstí při silnici nad nynějším parním mlýnem. Chalupu tu byl r. 1680 pan Zigmund Kozel z Reizenthalu odkázal kostelu děkanskému, a nyní dne 3. září 1766 prodal ji děkan páter Libor Dittmann s povolením konsistoře obci města Kolína za 511 zl., které zůstaly při obci uloženy pod úrok 4%. Kus zahrádky a stodolu od té chalupy vymínil si děkan pro sklad svého obilí. Na místě té chalupy jest zbudován dům po jedno patro a propůjčen jest vojenskému eráru na nemocnici; tomu domu pak do nedávna „špitál“ říkali.[2])

Jakož v prvním díle toho spisu na svém místě bylo řečeno, sousedé předměstí zálabského užívali hojných gruntů záduší svého kostela svatovítského již od času válek husitských, co tam fara zanikla, sami na svůj prospěch bez všeliké překážky. Když ale r. 1756 stavové čeští na sněmu uložili novou daň

[1]) Liber memorab. decan. 2.

[2]) Liber contr. C. 12 k r. 1766.

ze všech záduší, připadlo záduší svatovítskému platiti 51 zl. 23 kr. ročně. Však sousedé zálabští se tomu bránili; napřed prokázali se, že ty zádušní grunty jsou špatné, a tím docílili snížení daně na 47 zl. 42 kr.; s odváděním té povinnosti prodlévali 10 roků, nechtíce to platiti ani ze svého, ani z pokladny zádušní, do níž odváděli nepatrný nájem z 36 korců rolí a luk u Hradiška a Veltrub. Po dalších supplikacích rozhodlo královské gubernium dne 13. ledna 1767, aby ze zádušní pokladny odváděno bylo daní 15 zl. 18 kr., a sousedé zálabští z obecného podílu záduší 32 zl. 24 kr., a ta od roku 1756 zadržalá daň, 187 zl. 54 kr. ze záduší, 397 zl. 14 kr. od sousedů měla bez prodlení zaplacena býti. Že pak sousedé, pro válku ochudilí, nemohli „v oněch těžkých a železných časích“ takové peníze sehnati, bylo jim povoleno, na onu daň vypůjčiti si peníze ze zádušní pokladny.[1])

V následujících létech postiženo bylo město některými nehodami. Roku 1768 a 1769 zuřily na předměstích požáry. Roku 1771 po mírné zimě nastal od polovice března teplý čas jarní, takže do 19. dubna obilí bujně vyrostlo a na díle vymetalo, jakoby měl již přijíti čas letní. Než onoho dne 19. dubna náhle se vzduch ochladil, v krátce při bouřlivých větrech severních padal sníh ve veliké síle a za trvalého chladna a mrazu přílišného poležel do 24. května, čímž všecka úroda polní i zahradní na zmar přišla. I byla potom úplná neúroda, drahota veliká příliš, takže v následující zimě a na jaře r. 1772 platil korec pšenice 12 zl., žita 10 zl., hrachu 12 zl. rýn., cena to na ony časy úžasná;[2]) nastal po vší zemi hlad, kde chudí lidé ani otrub do syta nemajíce, mlýnský prach a lebedu sobě vařili. Z nouze té povstaly nemoci nakažlivé, takže lidé valně mřeli, a tehdejší kaplan páter Václav Čapek za churavosti děkanově sám ve dne v noci po nemocných chodě, vždy 9—10 hostií při sobě nosil. Roku 1770 byl počet zemřelých v Kolíně 129, roku 1771 již 204, roku 772 pak 223, r. 1773 již jen 138.[3]) Stavové čeští chtíce umenšiti

[1]) Lib. contrac. k r. 1767.
[2]) Liber memorab. decan.
[3]) Matrika úmrtní.

nouze, vzdlužili sobě million zlatých a ty peníze rozpůjčili potřebným obyvatelům zemským. Leč ta pomoc byla nedostatečná; obyvatelům kolínským z toho půjčeno 1450 zl., z čehož dáno vdově po císařském richtáři Jindrovi 1000 zl., vdově Urbanidesce 100 zl., Jiříku Zichovi bednáři 100 zl., Janu Haumrovi 100 zl., Františku Rákosníkovi řezníku 100 zl., Janu Sklenáři krejčímu 50 zl.; následujícího roku 1772 rozpůjčeno bylo devíti kolínským měšťanům 680 zl. zemských peněz.[1]) R. 1773 navštíveno bylo město silným krupobitím, a proto sleveno bylo polařům městským na daních 1520 zl.[2])

Roku 1778 propukla nová válka s Pruskem. Starý král Fridrich nechtěl tomu dáti, aby některé díly země bavorské, jejíž panovníci právě byli vymřeli, co česká anebo říšská léna k zemím císařským přivtěleny byly. Z té příčiny počátkem července r. 1778 vtrhl s armádou 100.000 branných u Náchoda do Čech, a bratr jeho princ Jindřich prodral se s 70.000 Prusy a Sasy až k Litoměřicům. Však císařští počtem 180.000 bojovníků, vedeni výtečnými generaly, v opevněných táborech tak výhodně se stavěli nepřátelům v cestu, že tito nikterak nemohli hluboko do země postupovati, a tak pruský král vida, že lid svůj nemůže stravovati na útraty císařských poddaných, rád se smluvil s císařovnou Marií Terezií o mír v Těšíně 10. března 1779. Za ten čas války procházeli městem Kolínem aneb tu bytovali četní sborové vojenští; zejména tu stále bydlel sbor vojenských pekařů, maje pekárnu v domě u červeného raka na náměstí (čís. 70., kterémuž domu do nedávna „v bakhauze" říkali); v září a říjnu tu dlel sbor vozatajstva, dragouni pluku císařova, a v následující zimě pluky Trautmansdorfův, Wallisův, divise barona Bechyně z Lažan a bánský pluk hraničářů.[3])

Za panování slavné císařovny Marie Terezie účastno bylo město Kolín mnohých oprav, které se děly po všem království českém. Jakož vládě na tom záleželo, aby v příčině rozvrhu daní nejen soukromníci, ale též obce a spolky své nemovité

[1]) Archiv městský XXIX.
[2]) Arch. měst. Varia 2.
[3]) Matrika děkanská.

jmění v gruntovních knihách řádně zapsáno měly, musila obec městská oba své dvory se všemi grunty ornými a lučními již r. 1752 řádně do gruntovních kněh městských zapsati. R. 1754 děl se podobně zápis všech rolí, luk a lesů, co Zálabští sousedé jménem záduší sv. Víta drželi. Za to sousedé předměstí kutnohorského, společně držíce nemálo pozemků u nového rybníka ke Starému Kolínu, neuměli se řádně vykázati, jakým právem ony grunty drží, a pátrání po domnělém kšaftu Anny Vůžany, která jim, jak udávali, před věky byla ony grunty odkázala, nevedlo k cíli, ač podkomoří v létech 1770—1772 na to pilně naléhal. Teprve za paměti nynější generace vyhledán byl kšaft měšťana Havla Rorýce, pravého dárce oněch gruntů († 1611), a na jeho základě sepsán instrument na držbu společného jmění řečených sousedů a do knih řádně vložen. Obecní rybník Sakman, kterýž býval někdy mezi Starým Kolínem a grunty kaňkovskými, byl již od r. 1588 předmětem sporu mezi obcí městskou a panstvím kolínským, a od konfiskace obecního jmění r. 1622 nebyl obci již vydán, rovněž jako dominikalní grunty starokolínské. R. 1775 stalo se rozhodnutí konečné, že onen rybník má se držeti k zámku kolínskému.

Vzrůstající počet obyvatelstva a zlé zkušenosti z hladových let 1770—72 přivedly vládu k přemýšlení, jak rozmnožiti plodnost půdy v zemích císařských. Na Belgii a Lombardii, kteréž obě země náležely od r. 1714 k panství císařskému, byl příklad zřetelný, kterak půda na menší usedlosti rozdrobená, uživí obyvatelstvo sebe hustší, kdežto v Čechách a na Moravě při zastaralém hospodářství trojpolném zvláště při velikých dvořích vždy 30—40% vší orné půdy zbůhdarma úhořilo. Tu vydán jest po návrhu dvorního rady Rába ve Vídni dne 1. března 1778 rozkaz, aby všecky pozemky orné i luční, pokud náležely k poplužním dvorům panství císařských, fundačních i městských, rozděleny byly na menší usedlosti rolnické čili familie, které za dědičný (emfytheutický) plat měly uděleny býti osadníkům potřebným (familiantům). Zároveň měla robota na těch panstvích přestati a nahražena býti peněžnými dávkami. V Kolíně tato změna provedena v létech 1778—1780. Grunty obecního dvora špitálního, 640

korců rolí, obecní rybník suchý pod 60 korců výměry, 10 luk a velký starý rybník suchý, jež dávaly 97 vozů sena, rozděleny na městské familie po 4—46 měrách výsevku a dány jsou v dědičný nájem měšťanům kolínským; každý dům v městě obdržel po takové familii. Podobně zrušen dvůr štítarský, a na jeho místě postaveno 25 chalup familiantských, mezi než rozděleny role městské a štítarské ve výměře 573 korců a veliká louka za Labem. Tak povstala nynější ves Štítary.[1])

Též zámecký dvůr kolínský jest zrušen a vystaveno tam na jeho gruntech do 20 familiantských usedlostí; této nové části města dáno jméno Císařoves (Kaiserdorf). Podobně povstaly nové familiantské osady na panství kolínském, jako Ohrada (Schönweide), Kamhájk (Grünberg), Volárna (Freudenek), ze dvora kelského ves Siegfeld, na památku kolínské bitvy tak zvaná, ze dvora velimského ves Baierweg. Jiné vesnice, jako Křečhoř, Grunta, Hořany a Dolany, a zvláště vsi zálabské obohaceny hojnými grunty familiantskými. Namáhavou práci rozdělování oněch rozsáhlých gruntů na familie podnikal v oněch létech císařský ingenieur-geograf Jan Holfeldt. Zachovalo se pak podání z oněch časů, že lid vesnický pohlížel na ony novoty se vrozenou nedůvěrou, nechápaje výhod z nich vyplývajících, a tak mnohý chudý vesničan dopraven byl do určené jemu familie postrkem a v poutech. Takovouto „rabisací" zbavena byla obec kolínská největšího dílu svého nemovitého jmění, a nezbylo jí než 84 jiter 930□° lesů za Labem, a polí 13 jiter 1135□°, kterých pro chatrnou jakost žádný familiant se ujíti nechtěl; podobně 18 jiter 167□° luk kyselých v starém rybnice a 4 jitra 78□° pastev. Nicméně jest jisto, že ta proměna, kterouž obecné jmění dostalo se občanům, byla s velkým prospěchem, a že ony grunty, jichž za městské správy dobrá třetina zbůhdarma vždy úhorem ležela, napotom mnohem větší výtěžek hospodářský dávaly.

Obec městská byla od r. 1724 v držení koželužny pod městem vedle mostu labského. Dům ten prodal magistrat pod emfytheutický plat dne 3. března 1780 místní obci židov-

---

[1]) Rábuv kontrakt čte se v archivu městském V 233 a XXII 222.

ské, již zastupovali Löbl Heršl primas židovský, Izrael Guttmann, Eršl Ellbogen, David ben Isák a Heršl David starší, Možíš Lébl Würzburger písař a Možíš Flammerschein Schulklöpper, a to za 200 zl. hotových peněz a za 66 zl. ročního platu k obci, tak aby tam židé vydělávali kůže aneb pálili draslo; jen pálení kořalek, pekařství, hokynářství aneb porážení dobytka tam neměli před se bráti.[1])

Dne 2. září 1780 udělila císařovna Marie Terezie městu Kolínu majestat na dva výroční trhy nové, a to na slavnostní dni kapucínské, sv. Antonína 13. června, druhý k sv. Františku 4. října. Nedlouho potom, dne 29. listopadu 1780 ta slavná panovnice zemřela, a za duši její byly v oktavu po třech králích r. 1781 po tři dni zpívány v Kolíně slavné exequie v přítomnosti městské rady, pluku vojenského hraběte Michala Wallise a četného lidu.[2])

O jejím nástupci císaři Josefovi II. napsal tehdejší děkan, páter Václav Čapek, rodák kolínský, že za jeho vlády prohlášena byla tolerance evangelíků ve všech dědičných zemích (r. 1781), zakázány veřejné církevní průvody s korouhvemi, strojení božího hrobu, průvody městem o vzkříšení páně, missie arcibiskupské, zvonění na mračno,[3]) svěcení palem o květné neděli a věnců v den božího těla, pochovávání mrtvých těl do krypt kostelních aneb na hřbitovy kostelní, vyjma hřbitov u sv. Víta za Labem, zrušeny po zemích všecky poustevny, též mnohé kláštery, zvláště všecky kláštery panen vyjma Voršilky a Alžbětinky, zrušena všecka bratrstva kostelní, mnohé kostelní sochy a ozdoby prodány, za to však mnohé fary a lokalie založeny a zbudovány. Opomenul však též udati, že císař dvorním dekretem dne 1. listopadu 1781 zrušil nevolnictví poddaných, čímž usnadněna přechodnost lidu

---

[1]) Lib. Contr. 14 k r. 1780.

[2]) Liber memorab. decan.

[3]) Ono zvonění na mračno nebývalo bez nebezpečných případů. Dne 27. srpna 1694 byl měšťan Štěpán Špalek, jsa zvoníkem na mračno za odměnu tři věder piva ročně, při zvonění od blesku raněn a popálen, 1. července 1745 byl Jiří Pivoňka v té povinnosti v noci za silného hřímání s okna věže dolů vyhozen a zabit.

vesnického do měst, jakož od té doby zhusta vesničané do Kolína se stěhovali, čímž populace a dělné síly v městě valně vzrůstaly a k rozkvětu města nemálo přispívaly. Účinky tolerančního patentu v Kolíně záhy se jevily. Pavel Mareš, familiant v Císařovsi, veřejně se přiznal s rodinou svou k církvi reformované, a když na jaře 1785 zemřel 56letý, pochovával ho veřejně pastor Štěpán Szeremlay, který r. 1782 povolán byv z Uher, za duchovního správce evangelického ve Velimi přijat byl. Nedlouho potom, dne 17. máje r. 1785 oddával týž pastor Szeremlay svého spolubratra Jana Szalatnaje, pastora v Moravči kraje bechyňského, s Lidmilou dcerou dotčeného Pavla Mareše, při čemž byli za svědky dva jiní duchovní reformovaní, Petr Sýkora a Ondřej Szegö.[1])

Kolínský klášter kapucínů nepropadl sice zrušení, ale počet řeholníků měl ze 26 na 14 snížen býti.[2]) R. 1786 zrušeno bratrstvo literatů při kostele sv. Bartoloměje, a jeho jmění nemovité, 28 korců rolí a 21 korců luk, dne 3. dubna prodal krajský kommissař kouřimský Adam Voříkovský z Kunratic ve veřejné dražbě na radnici.[3]) Dne 27. března 1787 týž kommissař ve veřejné dražbě prodával pozemky cechu řeznického, 42 korců rolí a 36 korců luk, vše za Labem, a ztrživ 2110 zl., ty peníze do pokladny cechovní uložil. Téhož roku dne 12. listopadu týž kommissař vyšetřiv, které grunty obec sousedů zálabských pro dobro kostela sv. Víta ze všeho záduší ponechává, tyto grunty, 29 korců rolí a 21 korcu luk, za 1443 zl. pro zádušní pokladnu ve veřejné dražbě prodal.[4])

Důležité změny provedl císař Josef II. ve správě městské. Již r. 1785 zrušil dávný úřad císařského richtáře na vždy, a poslední držitel toho důstojenství v Kolíně, Josef Hrubeš, vřaděn jest mezi radní pány. R. 1788 stala se nová organisace městského magistratu, kdež přestalo výroční

[1]) Matriky úmrtní a snubní.
[2]) Rieggers Materialien VI. 675.
[3]) Liber contr. 15. k r. 1786.
[4]) Ibidem k r. 1787.

obnovování městských radních, starších z obce a richtářů od úřadu podkomořského, jak od starodávna bývalo v obyčeji, ale utvořen jest magistrat na základě přesně bureaukratickém. Všecka moc politická v obci, a vedení práva vznešeny jsou na tři zkoušené právníky s dustojenstvím královských úředníků, z nichž přední nazýval se královským purkmistrem a justiciářem, ostatní dva pak zkoušenými radami magistratními. Na nich spočívala správa města a soudnictví. Ke správě města, obecních a záduśních statků povolával purkmistr obecní representaci čtyrčlennou, která však mívala toliko hlas poradní a nikoli rozhodující. Dvěma prvním z oněch čtyr representantů dáván byl titul magistratních radů, ostatní dva toliko representanty se nazývali. Ke kanceláři magistratní náleželi radní tajemník, listovní, protokollista a radní služebník, dále kontribuční, duchodní, inspektor a návladní (Anwalt), registrator a kancellista. Veškerý magistrat postaven pod dozor krajského úřadu. A tak shledáváme r. 1789, že purkmistrem a justiciářem byl dosavadní syndikus Josef Eckel (z Plzně), zkoušení radní byli Jan Vayner a Alois Hrdlička, radní z obce Václav Chrudimský a Josef Ignác Arator, representanty byli František Harrer koželuh a Václav Veigert kupec. Úřad radního tajemníka držel František Tumlíř, listovním byl Václav Záviška, protokollistou František Lysander z Ehrenfeldu, radním sluhou Antonín Tumlíř, kontribučním Václav Kmoch, duchodním Jan Martinides, inspektorem a návladním Josef Velich, registratorem Josef Jindra z Orebthalu, kancellistou Petr Böhm; větším dílem to byli měšťané kolínští, kteří prošli vyššími školami. Na rozloučenou od starého řádu podáváme tuto seznam městských radních z r. 1787: Primas Jan Vincenc Pábíček († 89letý 1805), Josef Hrubeš († 1795), Antonín Martinelli († 1803), Václav Záviška († 1796), Ignác Münsinger, František Jirsík († 1789), František Tumlíř († 1790), Václav Chrudimský († 1796), Václav Kmoch († 1816), František Lysander († 1804), František Harrer († 1792) a Václav Veigert († 1811). Jakož císař Josef II. od roku 1788 ve spolku s Ruskem

vedl tuhou válku s Turky, kdež po mnohém nezdaru císařský generál Laudon dne 8. října 1789 dobyl Srbského Bělehradu, tu slavena jest tato událost po vší říši, a v Kolíně zpíval děkan Čapek slavné služby Boží a „Te Deum laudamus" za přítomnosti magistratu, zámeckých úředníků a za střelby praporu vojska od čáslavského pluku Vallisova, kterýž v Kolíně byl stálou posádkou. Leč za nedlouho shromáždilo se obyvatelstvo kolínské v chrámě ke slavnosti smuteční, neboť dne 20. února 1790 zemřel císař Josef II., a tu zvonili v Kolíně po sedm hodin ve všecky zvony, v kostele hlavním zřízeno smuteční lešení, při němž hořelo 80 svic a 12 pochodní, a děkan Čapek tu zpíval requiem po tři dni [1]).

Velké slavnosti kostelní děly se v Kolíně, když zemřelého císaře bratr a dědic Leopold II. zvolen byl za císaře německého. Týž moudrý pán vrátil Čechům královské klenoty korunní, kteréž císař Josef II. jako nějaké starožitnosti do Vídně byl zavezl a tam uschoval. Tu když dne 1. prosince 1790 nejvyšší úředníci zemští ony posvátné klenoty do Čech vezouce, městem Kolínem se ubírali, Kolínští je vítali zvoněním, hudbou a střelbou. Přiměřeným spůsobem slaveno bylo v Kolíně dne 5. října 1791 korunování Leopolda II. v Praze, a po ranné smrti téhož panovníka († 1. března 1792) též korunování syna a dědice jeho Františka II. dne 16. srpna r. 1793 [2]).

Týž císař František II. měl od r. 1792 těžkou válku s národem francouzským, kterýž krále svého svrhl, uvěznil, potom nad ním popravil a všecky jeho přívržence pronásledoval až na smrt. Když ta válka potom se chýlila k neprospěchu císaře, tu v neděli Kantate 18. května 1794 za šestinedělního jubilea církevního konána v Kolíně slavná processí do všech kostelů v městě za odvrácení strachu nepřátelského, za vítězství zbraní císařských a za dosažení brzkého míru [3]). Než pohříchu ta válka potrvala ještě tři léta, a když docházely hrozivé zprávy o postupu Francouzů v Němcích a Vlaších,

[1]) Lib. memorab. decan.

[2]) Tamtéž.

[3]) Tamtéž.

potkalo se město Kolín s neštěstím, jemuž rovno nebylo od mnohých věkův. Bylo to dne 24. července 1796 za horkého dne a prudkého větru suchého od strany polední. a obyvatelé právě požívali oběda, když jakýs 13letý pacholík, Jan Zima jménem, hlídaje zahradu někdejšího primatora Pábíčka při dvoře č. 1 na předměstí kouřimském, z brokovnice střelil na hejno vrabců. Doutnající zátka padla na doškovou střechu blízké stodoly, kteráž okamžitě vzňala se plamenem. Při obecném suchu a prudkosti větru hořelo v krátce pět přílehlých dvorů s chlévy, sýpkami a plnými stodolami, a nežli kdo se nadál, hořelo 15 familiantských dvorů v blízké Císařovsi (zámeckém dvoře), žhavé oharky přenesly se přes hradby městské a zapálily v židovské ulici dům Marka Soudka, odkudž shořela všecka ulice židovská. A v týž čas při zuřivosti větru zahaleno téměř všecko město v plameny a dým, vše řítilo se v popel a rumy za děsného křiku prchajícího obyvatelstva. Na hašení nepomýšlel nikdo. Tu když hořela již budova děkanská, přikvapil tam purkmistr Eckel a snášel matriky a všechen archiv děkanský do sklepa spodního. Zatím hořel již velebný kostel děkanský s věžemi, kdež vzácné zvony se slily a zkazily, hořela škola, všecky domy v ulicích kouřimské, řeznické a děkanské, polední a východní strana náměstí, obě ulice labské, a krovy tří věžných bran, kouřimské, horské a labské, planuly jako pochodně. V brzku zasáhl požár též klášter kapucínský s kostelem a všecko předměstí horské až po samou katovnu a vojenskou nemocnici. A tak sotva za hodinu shořelo na předměstí kouřimském 6, v Císařovsi 15, v židovské ulici 43, v městě 54, na horském předměstí 29 budov obytných, a 255 rodin křesťanských, 205 rodin židovských bylo bez přístřeší, v nouzi a bídě. Pravý div byl, že toliko jeden život lidský při tom zmařen; v domě č. 28 v ulici řeznické uhořel 80letý chirurg a bradýř Jiří Barvonič. Co ve chlévích dobytka na zmar přišlo, není zapsáno. Ve sřícených budovách pak hořely a doutnaly trámy a latě ještě plných 14 dní. Všeobecnému hněvu obyvatelstva na nešťastného původce požáru učinil purkmistr zadost tím, že onoho pacholíka Jana Zimu dal zatknouti a pak po tři dni vždy jednou po 15 ranách před

radnicí drábem veřejně mrskati [1]). Nešťastník potom povyrostl k chudobě a nouzi, až zemřel co žebrák r. 1857.

Po tak strašné ráně rozhostila se truchlota po všem městě. Větší část úrody polní shořela ve stodolách, peněz bylo na mále, řemeslníci a obchodníci neměli výdělku. Měšťané jen nuzně opravovali své spálené domy, kryjíce je šindelem, stodoly doškem; nemajíce peněz na stavbu, prodávali své familiantské pozemky bohatším polařům, a nad to ještě se zadlužili. Obecní správa zádušního jmění pak měla toho času nemalou péči, aby děkanský kostel, budova kněžská a školy opatřeny byly novými krovy, což do vánoc r. 1796 vykonáno. Na velké utěšení bylo všemu obyvatelstvu města, když správa záduší opatřila nové zvony, z pozůstatků zkažených zvonů nově slité u pražského zvonaře Kühnera; a když dne 23. září 1797 jsou na zvonici vytaženy a zavěšeny, a velebný jejich hlahol v krásném souzvuku po městě se rozléhal, Kolínští zaradovali se v srdci svém, a doufali v lepší časy, zvláště když koncem října došla zpráva o konečném míru s Francií.

Pohříchu ten mír neměl dlouhého trvání, a země rakouské trvaly pak v stavu válečném s přestávkami až do r. 1815, a to jedině pro výbojnost Francie. Již válka s francouzskou republikou, vedená v letech 1799—1801, posléze dopadla nepříznivě pro rakouské zbraně, a ještě hůře skončila se válka s francouzským císařem Napoleonem r. 1805. Tehdáž vnikli vítězní Francouzové do Rakous a Moravy, a na snadě byla obava, aby nezašli až do Čech. Ze strachu před hrabivostí jejich pomýšlela metropolitní kapitola pražská na zachránění pokladů svatovítských, zvláště stříbrného náhrobku sv. Jana Nepomuckého; i naloženy jsou ty poklady na těžký povoz krytý, a v největší tajnosti jsou vezeny k úkrytu na venek. Opatrovníky jejich na té cestě byli kapitulní děkan Jan Kostka z Sachsenthalu, rodák kolínský, kanovníci Dobeš a František Karoli. Dne 20. listopadu 1805 na noc přijeli do Kolína a povoz s poklady skryli zatím ve dvoře měšťana Jana Kalmünzra na horském předměstí (na vajtě), odkudž pak

[1]) Dle pamětních knih městské i děkanské.

ubírali se dále, neznámo kam[1]. Leč strach válečný pominul, když Napoleon zvítěziv u Slavkova na Moravě, o vánocích r. 1805 přinutil císaře Františka k míru. Podobně nevnikli Francouzové do Čech ve válce 1809, v níž Rakousko velice jest ztenčeno. Všecky tyto války měly pro obyvatelstvo následky velice trudné, a to hlavně pro veliký úpadek hmotný. Peněžité prostředky na nezbytné války nedaly se jinak opatřiti, než vydáváním bankovek (černých bankocetlí), jichž množství za málo let vzrostlo tou měrou, že v očích lidu pozbývaly hodnoty. Lid sedlský na trzích městských nerad je přijímal za plodiny své, čímž vázly trhy a obchody a vznikla nouze veliká. Kolínští, majíce své domy od velikého požáru zadlužené, prodávali je napořád, rádi jsouce tomu, když uptali se kupce. V letech 1802—1815 nacházíme více jak 80 prodejů domů várečných zapsáno, a některý z nich za ten čas vystřídal pět hospodářů. Posléze byl stát nucen, vzíti r. 1811 černé bankovky z oběhu a vyměňovati je za peníze na běžném čísle vídeňském, leč toliko v pětině hodnoty původní. Dalším opatřením finančním snížena jest hodnota všech dlužních úpisů na 40% původní hodnoty. Kolínský purkmistr Josef Eckel nedočkal se již tohoto obecného úpadku, jímž zvláště všecky nadační jistiny kostelní, špitální a j. velice sešly a se stenčily. Umřel v domě svém čísle 95. již 11. února 1811, maje věku 64 let. Zůstavil pověst muže upřímného, úředníka spravedlivého a přičinlivého. Po něm jmenován purkmistrem posavadní rada magistratní, Alois Hrdlička, měšťan kolínský; byl syn Floriana Hrdličky, někdy direktora dymokurského, a bydlel ve dvoře svém, kterýž býval na místě nynější budovy gymnasialní.

Za jeho správy strádalo město mnohou těžkostí. Válka s Francouzi v létech 1813-15 vyžadovala nemalých obětí, ujímala zdravého mužstva, tenčila výdělky měšťanů. Tehdáž přestávalo v Kolíně broušení, řezání a vrtání drahokamů (granátnictví), a již potom nikdy se nevzpamatovalo. Po vítězných bitvách u Chlumce, Drážďan a Lipska r. 1813 vedeno

[1]) Pamětní kniha děkanská.

bylo množství zajatých Francouzů do nitra Čech, a nemálo jich bylo internováno v Kolíně, kdež vojenský špitál na horském předměstí naplnil se raněnými a nemocnými. Tím zavlečen do města nákažlivý tyfus, jemuž od 25. listopadu 1813 do 20. března 1814 podlehlo 56 lidí. V takové době bídy založil děkan Josef Teisinger v městě dobročinný spolek na podporování chudiny, k čemuž přispívaly zvláštní oféry kostelní a vydatné dary od zámožnějších polařů. Výtečně působil tento lidumilný spolek ve hladovém roce 1816.[1])

Mnoho hluku a starostí spůsobilo v městě veliké zpronevěření v městském úřadě berničném, které se objevilo již r. 1814. Původcem jeho byl 61letý měšťan a návladní městský Jan Martinelli, muž marnotratný. Týž nepřestávaje na výnosu hojných pozemků svých při městě, zpronevěřoval jednak drahně bonifikací, jež měly se dostati obyvatelům kolínským a třídvorským za stravování vojska a za dodávání špíže a přípřeží pro potřebu vojenskou, a v tom jednání vedl si tak, že oni, kterýmž bonifikace měla svědčiti, takového práva svého nemohli ani prokázati. Manželka jeho Helena z patricijského rodu Dobrých, paní ctnostná a správná, chtíc muže svého zachrániti, již 11. listopadu 1814 postoupila c. k. eráru svých 10.773 zl. víd. č. na statku Martinellovském zjištěných, pro ten případ, jestližeby zjištěna byla vina muže jejího. Leč následující vyšetřování, ač dělo se s velikými odklady, přivedlo na jevo, že Martinelli zpronevěřil i nemálo peněz z berní pokladny, číně to v dorozumění s městským kontribučním Janem Gottwaldem. Týž byl od r. 1802 v držbě kolínské lékárny, ale živnost svou pronajímal a oddával se službě veřejné. S účastenstvím jeho při záležitosti Martinellovské souvisí zajisté prodej lékárny, kterouž koncem července 1814 za 25.000 zl. v. č. koupil přespolní lékárník Ignác Hoch, a jak se podobá, též náhlé úmrtí 38leté paní Gottwaldové. Vyšetřování skončilo se teprve r. 1817, a tu zjištěno zpronevěření úžasně veliké. Oba vinníci pak propadli spravedlnosti světské, všechen statek Jana Martinelli, dvůr na horském předměstí, velká zahrada

[1]) Pamětní kniha děkanská.

(nyní Heritesovská), role, louky, to vše odhadnuto úředně na 31.003 zl. v. č. a rozprodáno ve veřejné dražbě. Ztržené peníze po odrážce dluhů obráceny jsou ke královskému úřadu fiskalnímu, a přece zbývalo ještě 24.326 zl. v. č., kromě soudních útrat 1.182 zl. v. č., kteréž zůstávaly nekryté. Odpovědnost za tento schodek uvalena na hrdlo netoliko purkmistrovi Hrdličkovi a čtyřem radním representantům, ale též krajskému hejtmanu Václavu hraběti Cavriani, a to z té příčiny, že nepřihlíželi a nedostatkem bdělosti tu škodu zavinili.[1]) Nejvíce ta mrzutá věc dotýkala se královského purkmistra Aloisia Hrdličky, kterýž dne 11. prosince 1817 vzdal se úřadu svého a potom tu žil jako výborný advokát do r. 1835, kdež maje věku 76 let, zemřel. Původce všeho neštěstí, Jan Martinelli, propuštěn byv po létech o svobodě, zemřel 78letý v choleře r. 1831 co člověk chudý a opuštěný.

Po Hrdličkovi stal se z moci zemského gubernia František Marian Gillich, rodilý Pražan, královským purkmistrem v Kolíně, ale již r. 1820 odešel na úřad justiciáře do Rychnova, a jeho místo zaujal Josef Konhäuser, kovaný Němec rodilý z Kadaně. O něm se pamatuje, že přísně prováděl obecná policejní nařízení, netrpěl kouření tabáku na ulicích, ani potulování psů po městě. Dne 7. května 1825 vzdal se úřadu a stal se purkmistrem v bohatém městě Pelhřimově, později v Litoměřicích. Purkmistrem v Kolíně stal se r. 1826 Jiří Schecher, rodilý z Týnce Panenského, a vládnul městem do r. 1848, maje tu nárožní dům velký proti radnici.[2]) V těch létech dlouhého míru zvelebily se živnosti při městě Kolíně k nemalému květu, blahobyt se vzmáhal, v zájezdných hospodách na náměstí bylo hlučno od cestujících a povozů nákladních. Úřednictvo a přední měšťanstvo tehdáž soustřeďovalo se k večernímu posezení v hostinci na poště (č. 7), později též v zámeckém hostinci (ressource).

R. 1831 stíženo bylo město velkou strastí. Mor ve svém spůsobu dotud neslýchaný, cholera, zlíhnuv se r. 1817 v horké

[1]) Akta Martinellovská při magistratě kolínském, Lib. contractum č. 21 staré.
[2]) Z písemných pamětí děkana kn. Jana Svobody.

Asii, roku 1830 propukl na Rusi a šířil se rychle na západ. Na odvrácení této boží metly uspořádal v Kolíně děkan Teisinger dne 9. října 1831 slavnou processí po městě za hojného účastenství; však již 29. listopadu se udál první pád úmrtí průjmem, jemuž podlehlo dítě jedno z chudiny, podobně i dne 4. a 9. prosince, a pak byl úmor vždy hustší; 16. prosince událo se již 7 úmrtí cholerou, a v největší síle objevil se ten mor od 19. prosince do nového roku, kdež cholera zachvátila 154 lidí. Za jediný den 21. prosince zemřelo 20 osob starých i mladých, bohatých i chudých. Lékaři v tom sobě nevěděli rady, leda že zbraňovali požitku vody a ryb, ovoce a zeleniny, za to schvalovali požitek masa a vína. V lednu 1832 sice ulevila síla cholery, ale přece zmírali tou nemocí lidé až do 16. května 1832, kdež na Zálabí zemřela 48letá Barbora Kalétuska ševcová. Celkem zmařila cholera v Kolíně za ten čas od 29. listopadu do 16. května 281 lidských životů. Zaopatřování nemocných za tu dobu, kde děkan Teisinger stále churavěl a jen do matrik psal, kaplan páter Pernikl pak sotvy stačil pohřbívati mrtvých, připadalo větším dílem knězím kapucínům, z nichž namáhali se zvláště guardian páter Josef Solil a kněží konventualové Marian a Matěj. Mrtvých evangeliků pohřbíval na krchově u Všech Svatých pastor Vincenc Juren z Velimě.[1]) Příjemno jest vzpomínati, jak rozsáhlou činnost vyvinul tehdáž chudinský ústav při děkanství, který od měšťanů přijímal hojné dary vařiva, dříví a peněz, z toho poděloval pravidelnými almužnami r. 1831 73, r. 1832 67 chudých rodin. Z odkazu zálabského mlynáře Antonína Vrby rozděleno jim 200 zl. víd. č.[2]) — Ke dni 27. ledna 1834 zapsáno jest neobyčejné vzedmutí řeky Labe při náhlé rozjíži sněhů, takže strhla zeď u mostu, jejž přetékala o píď zvýši.[3])

Dne 2. března 1835 zemřel ve Vídni císař František I., za jehož duši konal děkan Teisinger po tři dni smuteční služby boží za účastenství magistratu, zámeckého úřadnictva, místní posádky od boleslavského pluku Palombini a mnohého lidu.

[1]) Matrika úmrtní.

[2]) Pamětní kniha děkanská.

[3]) Z paměti měšťana Ant. Čermáka († 1879).

Nedlouho po tom slaveny první rozeniny nového císaře Ferdinanda Dobrotivého; a sice ve svatvečer 18. dubna za slavného zvonění osvětlen jest na kasárnách veliký transparent, před radnicí hrála hudba císařskou hymnu, a školní mládež i lid volali po latinsku „Vivat!" Velká slavnost za obecného účastu všeho obyvatelstva konala se dne 19. dubna v kostele děkanském, po níž 77 chudých lidí poděleno almužnou po 3 groších v. č.; i židé konali toho dne modlitby ve své škole a dali 25 zl. na chudé. [1])

Dne 7. září 1836 byl císař Ferdinand I. s chotí svou Marií Annou v Praze slavně korunován na království české, a vracejíce se do sídla svého ve Vídni, císařští manželé dne 19. září ubírali se městem Kolínem, kdež u slavnostné brány vítáni byli od magistratu, duchovenstva i všeho lidu. [2]) Pohříchu byli tehdáž obyvatelé v nových obavách, ježto dne 15. září v městě propukla na novo cholera. Leč tehdáž lékaři té nemoci již vydatně bránili, takže od 15. září do 17. prosince toliko 81 lidí zemřelo cholerou. Hned po novém roce 1837 objevila se v Kolíně jiná nemoc nákažlivá, silná chřípka (grippa), soužíc lidi zimnicí s bolestí v hlavě a na prsou. Tou nemocí zmírali tehdáž starci na prsou slabí. Téhož r. 1837 v noci s 20. na 21. prosince zuřil nad městem vichr (cyklon) v síle neslýchané; země se chvěla v základech, komíny padaly, zdi zahradní se bořily, krovy se snášely k zemi, císařské kolny na kouřimském předměstí, kdež od války sedmileté tu stály na chování vojenské špíže a obroků, na cele spustošeny, a vojíni od pluku boleslavského, co tu byli na stráži, hozeni od větru přes zeď protějšího dvora Linhartovského. — V následujících létech konána byla u Kolína velká podzimní cvičení vojenská, nejhlučněji roku 1841 (od 10. srpna do 7. září), kdež tu shromáždilo se 23.300 mužů, 5000 koní a 12 polních batterií. [3])

Dne 18. září 1843 začala se v Kolíně stavba železné dráhy státní směrem ku Praze a Pardubicům. Tehdáž od státu

---

[1]) Arch. měst. M XIV F. 4.

[2]) Tamtéž.

[3]) Dle pamětní knihy děkanské.

zakoupeno a strháno 21 domů při Labi položených, zvláště dvorec Rubešovský (majetek rodičů básníka Rubeše), stará koželužna někdy obecní, starodávný kuttelhof pod někdější branou labskou a několik domků rybářských, čehož kupní cena byla 49.363 zl. stříbra. Tehdáž na vždy zmizel dubový les na velikém ostrově pod Hroby, jehož krásné kmeny dubové padly na prahy k železné dráze; pařezy vytahány, a všecek ostrov proměnil se na louku, jak nyní se spatřuje. Tehdy zmizely také poslední stopy někdějšího mlýna hrobského při suchém jižním rameni labském, a vystavěno tam nádraží se skladišti. Od města pak podlé onoho bahniště labského založena nová silnice k nádraží, v jehož nejbližším sousedství pořídil si poštmistr Karel Knirž při zahradě své (někdy císařské) novou velikou budovu poštovní s hostincem a hospodářskými budovami, čímž pošta v domě na náměstí u zlaté štiky úplně přestala. Necelá dvě léta trvala stavba dráhy, a 20. srpna 1845 jel z Prahy do Pardubic s velikou slávou první vlak, v němž se vezli gubernator zemský arcikníže Štěpán, arcibiskup pražský Alois Josef svobodný pán Schrenk a jiná honorace zemská.

Však byly tehdáž v Kolíně časy zlé. Dlouhá zima při třeskutých mrazech, jež bez úlevy trvaly od adventu roku 1844 do 25. března 1845, způsobila mnoho bídy v lidu dělnickém. Mnohé škody sdělala hrozná povodeň, která nastala po náhle rozjíži 22. ledna 1846; ve dnech 25.—28. ledna vystoupilo Labe do té výše, že přetékalo most kolínský a tři mostnice strhalo. Řeka podobala se širému jezeru, a níže položené vsi, Bašta, Třidvory, Ohrada, Hradiško a Veltruby uvedeny na veliké nebezpečí. Z úplného nezdaru zemáků r. 1846 vznikla po vší zemi drahota veliká, takže do hojných žní r. 1847 platila pšenice 48 zl., žito 30 zl., ječmen 20 zl. víd. čís. po korci. V této době hladu a bídy dostalo se chudině vydatné pomoci. Tehdejší kaplan P. Jan Lindner, magistratní rada Antonín Hlávka a městský fysik Med. Dr. František Biemann sestoupili se ve výpomocné družstvo a sbírali dobrovolné dary na potravinách a penězích, jež scházely se od měšťanů i úředníků v takové hojnosti, že v zimě r. 1846—47 za každý týden podělováno bylo 60 rodin hrachem, krupicí, krupkami a jinými potřebami. Místní židé dali dvakrát

po hojné almužně pro 100 rodin křesťanských.[1]) — Zatím se přichystalo k roku 1848 veliké hnutí politické a národní. Již v únoru roku 1848 zdvihla se Francie proti libovůli svého krále Ludvíka Filipa a prohlásila se býti republikou; hned potom zdvihli se Italové proti dynastiím svým, toužíce po jednotné říši italské. V Německu jevilo se hnutí zjevnými žádostmi za svobodnější zřízení ústavní, a podobné žádosti jevily se i v Rakousku, kdež Uhři toužili po samostatnosti svého království, Němci po těsnějším připojení k Německu, Čechové toliko po svobodné ústavě a rovnoprávnosti jazyka svého. V Čechách zvláště jevil se velký odpor proti pánovité byrokracii, jakou v městech provozovali královští purkmistři, na venku pak mnozí úředníci vrchnostenští. Také v Kolíně ozývali se hlasové odporu, kterýmž porozuměv purkmistr Jiří Schecher, dne 19. března 1848 náhle opustil své místo.[2]) Měšťané pak sami se opatřili prozatímní správou, a zvolen jest purkmistrem posavadní městský návladní Karel Břečka, měšťan kolínský, rodilý z hospody u zlatého slunce blíž Chocenic. Vedle něho setrval v úřadě posavadní magistrat, a sice pro právní záležitosti magistratní rada Antonín Hlávka, substitut Jan Goltz, výpomocný referent Antonín Vojáček, a městští representanti Jan Harrer, František Leger a Vincenc Karabáček. Jakož pak tehdáž po vší zemi prováděna byla zásada obecného ozbrojení lidu na zvýšení bezpečnosti zemské, tak i v Kolíně obnovena jest garda městských střelců, pěkně uniformovaných, čítajíc 100 měšťanů, jichž setníkem byl c. k. poštmistr Karel Knirž.[3]) Kromě toho utvořilo se z měst-

[1]) Dle pamětní knihy děkanské.

[2]) Vdova jeho, stařičká a potřebná, r. 1874 vrátila se do Kolína, kdež dopřán jí od obce byt ve špitále, strava u některých dobrodinců, a tu zemřela r. 1875.

[3]) Ona garda střelecká vznikla zajisté po válce 30leté na místě někdejší branné hotovosti městské. Leč nalezli jsme o ní toliko nuzné zprávy. K r. 1748 jde zpráva, že městští střelci brali každý rok z obecního pivovaru tři sudy piva zdarma. R. 1784 povolil podkomoří, aby setnině městských střelců dáváno bylo po tři léta vždy po 15 zl. z obecního důchodu. Na cvičení ve střelbě užívali střelci hořejšího ostrova (přední Nekojné), ač právo vlastnictví náleželo sousedům předměstí zálabského. Když pak oni střelci, snad po r. 1815, již

ského obyvatelstva šest setnin národní obrany, jichž velitelem byl zámecký vrchní Karl.

Koncem května vypsány jsou obecné volby poslanců městských na zemský sněm podle stanov nových, a tu měšťané kolínští počátkem června 1848 shromáždivše se na hořejším ostrově, za poslance zvolili svého purkmistra Karla Břečku. Leč s toho sněmu sešlo pro krvavé výstupy, kteréž dne 12. června strhly se v Praze mezi vojskem a studenstvem, svedeným od agitatorů domácích a přespolních. Ostré zakročení vojska potom po pět dní přivádělo zbouřený lid a s ním celé hlavní město na veliké nebezpečí. Tehdáž snažili se mnozí z nepovážlivých strhnouti také venkov český k odboji. Onoho dne 12. června přijelo několik studentů z Prahy do Kolína a klopotnou řečí napomínali obyvately k tažení na obranu „matičky Prahy“. Měšťané tomu odpírali, ale obecný lid již se bouřil, a v nastalém zmatku strojil se útok na židovskou ulici, čemuž však přítrž učinili ozbrojení měšťané. Dne 15. června od 4. hodiny ranní dělo se po městě poplašné bubnování, obecný lid od národní gardy, s různou zbraní v ruce, se sbíhal, obcházeje městem vyhrožoval obecným pleněním, jestliže měšťané nepotáhnou s nimi ku Praze. Tím byli mnozí pohnutí k povolnosti, a tak bralo se nemalé množství branných z města k nádraží, jimž městský děkan nedávno zvolený, P. Jan Lindner, dal požehnání na cestu. Tak vyjel vlak dne 16. června ku Praze. Leč tu měšťané nabyli pravého světla o marnosti všeho boje proti vojsku, a v čas vrátili se téhož dne bezpečně domů k živnostem svým. Ostatní vraceli se teprv druhého dne 17. června, byli však u Běchovic od císařské jízdy s vlaku sehnáni a na ostro přivítáni. Pěšky a různo vrátili se domů, majíce do 16 na díle těžce raněných. Od té doby panoval pokoj v Kolíně, a následujícího roku stalo

---

neukazovali se jako sbor uniformováný, zachoval se jich vždy jistý počet jako společnost střelecká, a letního času se cvičili tytýž ve střelbě na onom ostrově. Sousedé zálabští, nemohouce toho ostrova užíti, posléze dali se v právní spor se střelci, a zůstavše r. 1870 v úplném právu, vykáceli všechny staré topoly, lípy, olše a duby a to dříví prodali. Tu musela společnost střelnici svou, ozdobenou terči pěkně malovanými, přestěhovati na městský ostrov dolejší, kdež do r. 1864 bývala střelnice vojenská.

se dokonalé odzbrojení lidu, čímž garda střelců na vždy zanikla. Málo dní po oněch bouřích červnových konaly se v zemi volby poslanců na říšský sněm, který sešed se pak ve Vídni, přikročil k důležitým opravám a novotám. Zvláště důležité bylo usnešení sněmovní ze dne 9. září 1848, kdež upraveno zřízení obecní, zrušeno poddanství rolnických statků, robota i platy zákupní, a na všecka práva vrchnostenská nařízeno vyvazovací řízení. Město Kolín tudiž musilo se vzdáti vrchnostenských práv ke vsi Třemdvorům i ke všem familiantským pozemkům, jež vznikly rozdělením dvorů špitálního i štítarského, a za to obdrželo všeho všudy za 65.000 zl. vyvazovacích obligací, zúročitelných v 5%. Na základě obecního statutu od 17. března 1849 vykonány pak nové volby obecního výboru, a to dne 15. září r. 1849, kdež zvolen jest posavadní purkmistr Karel Břečka starostou městským, podlé něho pak zvoleni za radní pp. Med. Dr. František Biemann městský fysik, František Leger statkář, František Paleček podnikatel staveb, a Leopolod Honejsek statkář. Pro záležitosti berní a soudní utvořen jest soudní a berní okres kolínský, jenž sestával z katastru města Kolína, z panství kolínského, vyjímajíc statek libenický a vsi při Cidlině, z statků konárovského, veletovského, radovesického a veltrubského, kbelského a ratbořského, z panství lošanského a dolejšího panství pečeckého. Od Pardubska přiděleno k tomu město Týnec n. L., od Poděbradska ves Velim s Siegfeldem a Baiervegem. Okresní soud umístěn jest na zámku, berní úřad na radnici v 1. patře, kdežto 2. patro sloužilo městskému úřadu, ostatní dům pak městským služebníkům. Obecní kancelář zastávali tehdáž hospodářský správce (Jan Přejímač), městský kontribuční (Jan Možíš), kancelista a policejní revisor, maje ve správě dva strážníky.

Obecní zastupitelstvo, r. 1849 zvolené, zůstávalo v permanenci do r. 1861, poněvadž r. 1852 všecky obecní volby v zemi dočasně byly zastaveny. Zatím purkmistr Břečka zemřel 19. ledna 1852 a na jeho místo zvolen posavadní rada městský Vincenc Karabáček, majitel mlýna pod zámkem, domu na náměstí (č. 74) a dvora na předměstí pražském. Jsa muž vážný a přičinlivý, staral se o předláždění ulic některých,

přeložil dobytčí trhy na kouřimské předměstí, ulici k Pečkám dal vysázeti po obou stranách ovocnými stromy a neužitečné pozemky městské a zádušní na Zálabí r. 1853 dal vysázeti lesem, kterýž dobře se ujal. Leč r. 1855 rozmrzev se z některých příčin, vzdal se úřadu svého; co měl v Kolíně, rozdal dětem svým a odstěhoval se do mlýna svého v Budějovicích, kdež zemřel 8. února 1859. Volbou dne 11. listopadu 1855 stal se purkmistrem rodák kolínský Med. Dr. František Eckert, lékař na slovo vzatý, muž lidumilný a upřímný, za jehož správy zvelebilo se školství v Kolíně, jak pod tím záhlávím šíře bude vyloženo. Starostou města byl do r. 1861, a zemřel 62letý 18. listopadu 1875, odkázav špitálu 600 zl., chudým dětem školním 300 zl.

V oněch létech zaznamenány jsou různé paměti města. Roku 1847—57 dělo se opravování krásného kostela děkanského vnitř i zevnitř; r. 1849, kdy vojsko císařské z Uher a Vlach po skončených válkách položeno bylo do Čech v nemalém počtu, vypukla v zemi cholera, a v říjnu i listopadu zachvátila v Kolíně 100 osob; pak zase vypukla v srpnu roku 1855, ač mírněji než v jiných místech, neboť zemřelo tehdáž 70 lidí touto nákazou. R. 1850 dne 7. května strávil požár 11 stavení na předměstí zálabském.

Zatím znamenaly se účinky železné dráhy v městě Kolíně vždy patrněji. Hlučný život obchodní vymizel z vlastního města a soustřeďoval se blíž nádraží, kde rozkvetl obchod zasílatelský, za to pustla silnice pražská, a zájezdným hostincům ubývalo živnosti; v mnohých (na staré poště, u zlaté růže, u černého koně, u tří kaprů a j.) úplně zašla. Za to stal se v Kolíně dosti záhy počátek velkého průmyslu. V tichém místě, kde za dávna říkali „na Pršíně“, za klášterem kapucínským, založil r. 1857 Ignác Selikovský velkou továrnu na lisování a rafinování řepkového oleje s výrobou pokrutin, kteréhož závodu pak za krátko ujal se Jakub Fišer.[1]) Odtud zmohlo se v okolí kolínském silné pěstování řepky, čímž zdokonalilo se rolnictví. Menší závod olejnický založila firma

[1]) Závod ten sice začal se již r. 1843, ale zařízen byl toliko na ruční stroje.

Rudolfova na valech před branou pražskou. R. 1860 zbudovala společnost slezských podnikatelů (Zenčický, Latzl, Havlíček, Jutřenka a j.) rozsáhlý závod při horské silnici na výrobu lihu melassového s vedlejší výrobou drasla a sanytru. Současně vznikl při dolení silnici k nádraží závod na výrobu plechových forem pro cukrovary, a to péčí brněnské firmy Lhuillier & Brand. Po příkladě přespolních podnikatelů těchto šel kolínský měšťan František Paleček. Muž tento důmyslný a podnikavý pocházel z rodiny mlynářské, kteráž r. 1686 chlebila v Ratboři, později na mlýně pod Štítary, a posléze v Poděbradech. Zrodiv se as r. 1800, vyučil se řemeslu plechařskému, a jako mistr a měšťan najímal stavby kostelních věží, a později stavby větší. Dům Formandlovský na náměstí (č. 9), kterýž sobě koupil, od základu vztyčil do dvou pater, a r. 1860 provedl stavbu nové školy kolínské. Na jaře r. 1862 založil na vysokém terasu šotnhofském, proti samému ostrovu dolejšímu, velikou parní pilu s závodem tesařským a truhlářským, kterýž po požáru r. 1866 rozšířil o parní mlýn a závod lázeňský. Zdělav takto nemalé jmění, k němuž náležely též některé domy v městě a na předměstí, zemřel 22. června 1870, a zůstává pro svou povahu bodrou a veselou v paměti dobré.

Duševní život v městě za doby, kde vládl system absolutistický, jevil se na všem toliko mdle. Měšťané ve svých zábavách přestávali na přátelském posezení v hostincích, kde mimo přetřásání přítomných a minulých běhů panoval bujný šprým a vtip. Veřejné plesy, tytýž společné vyjížďky do vůkolních měst a sídel panských bývaly zábavou mimořádnou. Vyššího požitku poskytovala časem některá kočující společnost divadelní v hostinci u černého koníčka. Již r. 1803 máme zprávu, že tu byla divadelní společnost německá, kterou řídil Sasík Fridrich Maschke. V létech třicátých bývala v Kolíně kočující společnost divadelní, kterouž řídil herec Suvar, podávaje představení německá. Pokrokem v tom směru bylo založení místního spolku divadelních ochotníků, o který se zvláště přičinil tehdejší školní ředitel kněz Josef Breišl (1841—48), pořádaje vedle německých představení též česká,

čímž budil se duch národní. Později ujal se řízení toho divadla ochotníků c. k. poštmistr Karel Knirž, činně v tom jsa podporován od r. 1857 Václavem Marešem, učitelem realní školy, dávaje provozovati kusy již naskrz české. Přičinil se též k tomu, že r. 1860 jedno křídlo školní budovy nové upraveno bylo za stálé divadlo městské, jež trvalo do r. 1880. — Vyšší četba vzdělávací česká při tehdejším stavu literatury byla skrovná, a málo kdo čítal, čeho poskytovala matice musejní v Praze. Nejstarším členem té matice byl v Kolíně (od roku 1836) školní ředitel kněz Vojtěch Sitte, po něm Václav Veith, pán na zámku kolínském, dcera jeho Bořenka a dva synové jeho; jehož příkladu následovali úředníci jeho zámečtí. Do r. 1853 bylo v Kolíně 17 členů matice, z nichž toliko 5 z měšťanstva, 5 z úřednictva. Mnohem čilejší účastenství v Kolíně vzbudil roku 1859 Slovník naučný, jenž nalezl tu 35 předplatitelů.

Však již tehdáž svítal den života volnějšího a tím i vyššího života duševního; porážkami rakouských vojsk v Italii r. 1859 vyšlo na jevo, že absolutismus bachovský nepřivede říši rakouskou ke spáse, a říjnovým diplomem r. 1860 dobrý mocnář zabezpečil Rakousku svobodu ústavní. Není zde místa, vypravovati průběh ústavního života v říši vůbec a v Čechách obzvlášť; přestáváme toliko na tom, že podáme vývoj obce kolínské za oněch daných okolností, s nimiž splétaly se příčiny nahodilé. V Kolíně nastal hned počátkem roku 1861 čilý ruch, když nařízeny nové volby do obecního zastupitelstva, jež pak vykonány během února. Starostou obce jest zvolen František Leger ml., technik a majitel hospodářství na rohu proti kouřimské bráně, radními pak Med. Dr. František Biemann, František Leger st. statkář, František Paleček průmyslník a Karel Knirž poštmistr. Ježto starosta Leger již 7. dubna 1862 zemřel, maje věku 38 let, zvolen na jeho místo Karel Knirž. — Únorová ústava vykázala městu Kolínu na spolek s Poděbrady a Kouřimí jednoho poslance na sněm zemský. Ústřední výbor volební v Praze tehdáž navrhoval oněm městům za poslance JUDra. Václava Chrudimského, advokáta v Kolíně. Leč tomu opřeli se tehdáž mnozí

voliči kolínští, a po tuhém boji volebním stal se poslancem oněch měst pan Antonín Mareš, c. k. okresní představený a sudí v Kolíně. Týž pak r. 1865 složil mandat poslanecký, a potom za něho zvolen poslancem JUDr. Emanuel Trmal, advokát v Kolíně (do r. 1873), po něm JUDr. František Havelec, advokát v městě, a po téhož smrti r. 1879 JUDr. Václav Radimský, majitel mlýna pod skalou zálabskou. Ti všichni voleni byli po návrhu ústředního výboru v Praze. Toho ruchu volebního účastny byly též venkovské obce okresu kolínského, kterýmž ústava únorová vykázala na spolek s okresem kouřimským a janovským jednoho poslance na sněm zemský. Okresu kolínskému pak dostalo se náležité organisace politické po zákonu dne 25. července 1864, jímž zařízeno zvláštní okresní zastupitelstvo. Prvním jeho předsedou byl Jan Ruml, statkář v Křečhoři, a tajemníkem pak Vincenc Hevera, prvé kancelista okresního soudu v Kolíně.

Vyšší ruch duševní v městě jevil se tehdáž jednak horlivým čítáním novin směru národního, jednak životem spolkovým. Již roku 1859 vznikl v Kolíně zpěvácký spolek mužský, který s počátku na veřejných produkcích provozoval sbory české i německé; leč od r. 1861 prohlásil se býti spolkem českým pode jménem „Dobroslav“, jehož prvním ředitelem byl měšťan Eduard Morštadt, pěvec výtečný († 1876); hlavním jádrem spolku byl místní sbor učitelský. Spolek ten účinkoval na veřejných produkcích provozováním časových zpěvů vlasteneckých, a nacházel u obyvatelstva městského i venkovského vždy čilé účastenství. R. 1864 sesíliv se hojnými členy přispívajícími, založil velkou čítárnu spolkovou, jež trvala do r. 1869. R. 1862 vznikla v Kolíně tělocvičná jednota „Sokol“, jejíž prvním starostou byl měšťan Jan Balling, kupec. Spolek ten, čítaje s počátku 120 členů, postupem času nabýval v městě vždy větší obliby, až r. 1872 čítal 300 členů. Rozkvět spolku datuje se od času, kdy místní c. k. notář Adolf Hájek stal se trvalým jeho náčelníkem. Vycházky Sokola, veřejná cvičení jeho, zvláště ale plesy sokolské potkávají se vždy s čilým účastenstvím.

Probudilost duševní jevila se v Kolíně záhy též směrem

praktickým. Sbírky pro obecné dobro a vlastenecké účely nacházely tu vždy vydatnou účast. Největší důležitosti však nabyly dva podniky z r. 1864. Počátkem r. 1865 zřízena jest přičiněním některých obětavých občanů (JUDr. Havelec, Josef Sixta, Antonín Karabáček mlynář, František Vejtruba kupec, František Žák kožišník, František Skalický učitel a j.) první občanská záložna v Kolíně. Ústav ten, vedený vždy od mužů činných a obecnou důvěrou nadaných, k tomu opatrných, tichou prací dodělal se vzácných výsledků. Důvěra občanstva snesla tam hojných prostředků peněžitých, které zápůjčkami několikkráte do roka užitečně se obracely. Tím záložna šlápla lichvě na hlavu jako anděl spravedlnosti, spůsobila obecné snížení úroků po vší krajině vůkolní, zjednávala potřebné zálohy na zvelebení průmyslu a obchodu, a z ročního výtěžku svého domáhala se netoliko záložního fondu vlastního, ale pamatovala také na zvelebení škol, chudinského ústavu a chrámu, a na podniky vlastenecké. R. 1874 vítězně překonala nebezpečnou krizi peněžnou, kterouž jí strojila lichva a náhončí její.[1])

Neméně důležité pro město Kolín bylo založení akciového cukrovaru, kteréž padá do jara 1864. Podnět k tomu daly trvale nízké ceny obilní, čímž nížila se hodnota pozemků. Duší toho podniku byl tehdejší purkmistr Karel Knirž, k němuž družili se přední polaři v městě, mnozí kapitalisté, a z vůkolních statkářů hrabě Harrach na Konárovicích a Theodor svobodný pán Hrubý z Jelení na Pečkách. Za staveniště továrny vyhlídnuto oněch 37 záhonů rolí za kostelíkem Všech Svatých, které r. 1611 Havel Rorýc odkázal záduší onoho kostela na spolek se záduším sv. Jana. Když pak upsáno bylo 500 akcií po 300 zl., koupena jest ona role od záduší, a prací pražského stavitele Šalandy dokonána stavba továrny do konce léta a opatřena příslušnými stroji ze závodu Vincence Daňka v Karlíně; potom stavba jest v polovici září r. 1864 od děkana Jana Lindnera s assistencí kněžskou slavně vysvěcena, a začala se první práce. Závod pak, v jehož výboru byli a jsou mužové rozšafní a opatrní, dočkával se dlouhé řady šťastných let,

[1]) Další o záložně viz při vypsání vnitřních poměrů města.

a výsledek jeho práce byl ten, že zvýšil se výnos orné půdy v Kolíně a okolí měrou velikou, že hospodář v pravý čas přicházel k penězům na potřeby své, a že cena orné půdy hospodářské o 50% se povýšila. Závod sám pak zveleboval se rozšiřováním budov, zdokonalováním strojů a přikupováním přilehlých pozemků, a držba akcií jest tak stálá, jako u málokterého závodu podobného v Čechách.

Roku 1865 vznikly tři nové závody průmyslové v Kolíně. Kupec Jan Balling založil při silnici horské blíž děkanské zahrady „v opletkách" malou továrnu na výrobu škrobu a syrupu bramborového, kterouž stavbu provedl stavitel Jan Klecanský. Pod skalou kostela Všech Svatých, na místě jindy tichém v Hrobích, založil čilý podnikatel Josef Weissberger velký závod na raffinování líhu, a při něm pěkný dům obytný prací řečeného již stavitele Jana Klecanského. Téhož r. 1865 mnozí krupaři kolínští, chtíce býti nezávislí na mlýnech labských, vystavěli na rohu při dolejší cestě k Hrobům nový parní mlýn prací stavitele Vincence Václavíka.

Následující rok 1866 přinesl městu Kolínu mnohou strasť, a to pro válku s pruským králem Vilémem I., kterýž měl branný spolek s králem italským. Prusku šlo tehdáž o vytištění Rakouska z Německ, kdežto Italie chtěla Rakousku odníti území benátské. Zvěsti o budoucí této válce obíhaly již o velkonocích r. 1866. Poněvadž každý tehdáž schraňoval peníze na vydání mimořádná, uvázla tehdáž všecka řemesla v městě, k tomu bylo jaro tak studené, že ještě 22. května byly přímrazky s jinovatkou, čímž tenčila se naděje na vydatnou žeň. O vlastních přípravách k válce zvěděli obyvatelé kolínští na mále. Toliko od počátku června rozložil se v městě a okolí císařský pluk husarů velkoknížete Mikuláše, a 12. června odjela ta jízda do Terezína. Potom ubytoval se v Kolíně úředník c. k. intendance vojenské a založil v kolnách na předměstí kouřimském sklad špíže pro vojsko. Ku konci června položeni do Kolína vojenští pekaři rakouští a saští, pro jejichž práci vystavěna jest na rychlo velká pec blíže oněch kolen při silnici pašinecké. Když pak 16. června Prusové zahájili válku vpádem do Sas, viděli kolínští téhož dne několik vlaků

železničných, jež vezly celé vojsko saské k Pardubicům za vojskem rakouským. Spojená tato moc potom své sbory posouvala k Turnovu, Trutnovu a Náchodu, a brzy nastala jí práce krvavá, neboť Prusové v síle 250.000 branných vtrhli u Šluknova, Fridlandu, Trutnova a Náchoda do Čech. Obyvatelé kolínští tehdáž kolísali se mezi nadějí a obavou, až mizela naděje při smutných zprávách, kterak naše vojsko nemohouc oddolati rychlé palbě pruské, ztratilo boje u Kuřích Vod, Turnova, Jičína, Trutnova, Náchoda i Skalice, a že ustupuje ke Hradci Králové. Tu viděla se potřeba pamatovati na bezpečnost majetku pohyblivého, a zedníci tehdáž v Kolíně měli mnoho práce zazdíváním cenných věcí do sklepů, úřadové zasílali své hotovosti peněžné do Budějovic a Lince, a jakož tehdá prohlášeno moratorium v placení úroků a dlužních peněz na tři měsíce, odvezl měšťan Josef Sixta co starosta občanské záložny všecky peníze a směnky toho závodu do Budějovic a svěřil je tamnější spořitelně.

Dne 28. června po 9. hodině večerní stal se veliký poplach v Kolíně, když přijelo tam kvapně od strany zálabské něco vozatajstva, bez vozů a s přeťatými postraňky, utíkajíce od Jičína. Byli tam u Jičíněvsi přepadeni od pruské jízdy, kteréž jen stěží ušli. Druhého dne k večeru přijely do Kolína císařské pošty od Turnova, Sobotky, Jičína a jiných míst, aby před nepřítelem schránily své koně a vozy. Dne 2. července pak od Prahy přijelo 9000 vozů, vesměs z krajin za Vltavou, vezouce za císařským vojskem po několika centech sena a ovsa, a ty vozy, provázené 400 muži císařské pěchoty, stanuly nekonečnou řadou na pražské ulici, po městě a okolo nádraží. Leč již druhého dne vojáci bubnovali na poplach, a tak ty tisíce povozů hýbaly se z města a nepřetržitou řadou braly se k Čáslavi a dále. Večer téhož dne došla jistá zpráva o velké porážce císařských u Sádové a Hradce Králové. Tu přestaly hned funkce císařských úřadů, a četnictvo odešlo do jižních Čech. Město zůstaveno samo sobě, a purkmistr Karel Knirž musil nyní všecku starost o veřejný pořádek vzíti na bedra svá. Týž vida nedostatečnost místní policie, rozmnožil ji výpomocnými silami na 8 hlav. Zatím se množily známky, že

nepřítel přichází blíže. Z rozkazu místodržitelství zapáleny všecky mostky dřevěné při dráze železné. Též labský most v Kolíně měl býti strhán, což ale nebylo provedeno. Z města hýbaly se četné rodiny a na povozích prchaly k Sázavě a dále do hor. Brzy šla pověst lichá, že nepřítel všudy drancuje a mužstvo beře na vojnu aneb aspoň na vojenskou robotu; a tu zdvihaly se rodiny ze vsí zálabských; bohatší vezli své rodiny a movitosti na vozích, chudší vezli svršky své nuzné na trakařích, kdežto rodiny jejich nesly ranečky, vedouce na provázku kravku neb kozu. Vše mířilo k Sázavě. Leč záhy se vrátili domů.

V pátek ráno dne 6. července přišla jistota, že Prusové jsou na pochodu od Chlumce ke Kolínu. Tu vydali se purkmistr Knirž, děkan Jan Lindner a majitel zámku kolínského šlechtic František Horský na povoze do Ovčár, aby tam nepřítele očekávali. Současně přijel do Kolína pruský major s oddělením hulánů a obsadil nádraží a pak jel do města a hověl si v hostinci u modré hvězdy. K 10. hodině přitáhlo k Ovčárům 20.000 Prusů pěších a jízdných s dělostřelbou, jimž velel general Hugo Eberhard hrabě Münster. Bylo to jedno křídlo polabské armády, jejíž hlavní voj překročil řeku Labe u města Týnce. Deputace kolínská přikročivši k nepřátelskému vůdci s poklonou, prosila ho za ušetření města. Zvěděv, že most labský není strhán, pravil: „To jest štěstí vaše!“ Pak žádal náležité opatření svého lidu a slíbil zachovávati kázeň vojenskou; zároveň však pustil pohrůžku, jestliže tam nalezne vojsko císařské, dá město rozstříleti. Potom hnuli se Prusové pochodem do města a vešli tam za zvuku svých bubnů a píšťal, rozestavěli se na náměstí, ostatní na předměstí kouřimském, děla svá pak zavezli do obilí za nemocnicí. Potom ubytovatelé jejich, jdouce dům od domu, na vrata křídou psali, kolik mužů tam má býti přijato, a pak vojsko rozešlo se do bytů, kdež jak pravili, poprvé za 7 dní řádně poobědvali, zakusivše hladu mnoho. Ubytování toto bylo s největší potíží obyvatel, ježto v menších domích bylo 12—20, ve větších 50, nejvíce však ve dvorech předních polařů, jakož purkmistr na poště jich měl 300, šlechtic Horský na zámku 500

i s generalním štábem. Díl vojska ubytován byl i ve blízkých vesnicích. Lid ten vojenský, veskrz z Vestfalska a Porýní, hleděl si hlavně jen nasycení, pohovu a čistění prádla a šatstva, a chovali se slušně a šetrně; toliko jízda, jež přicházela od Starého Kolína, prozpěvovala potupné písně o rakouském vojsku. Téhož dne 6. července uložil general Münster městu Kolínu, aby dalo jeho armádě 50 zl. peněz, 18 hlav skotu. 2268 liber rýže, 20.125 liber mouky, 4000 liber soli, 2020 liber kávy, 19 liber krupice, 2835 liber krup, 28.000 liber chleba, 15.019 mázů piva, 2400 žejdlíků vína, 2800 liber tabáku sprostého, 21 liber tureckého, 4000 doutníků, 5000 centů sena, 350 centů ovsa, 100 centů slámy, 24 vydělaných koží hovězích, kromě mazadla, hřebíků, železa kovářského, řemenů a svíček. K tomu pohrozil, nebude-li dáno, že vojsko bude drancovati. Tato rekvisice, v hodnotě přesahujíc 30.000 zl., byla pak přičiněním purkmistra Knirže a radního Palečka také v krátce sehnána a odvedena. Druhého dne měli Prusové v kostele děkanském své služby Boží, napřed katolici, potom luteráni, a vedli si velmi pobožně; kněží jejich dávali jim napomenutí, že jakož jim Bůh dal poprvé za 100 let zase do této „nepřátelské“ země vkročiti vítězně, tudíž aby se mírnili, s pokojným lidem aby zacházeli vlídně a křesťansky, varujíce se ubližování. Katoličtí Prusové pak hrnuli se ke zpovědnicím dlouho do noci, a od ranného jitra. Potom v neděli to vojsko s hudbou odešlo z města k Čáslavi a Jihlavě. V městě zbyl toliko místní velitel stanice a za krátko se tu usadilo 150 mužů zemské obrany vestfalské jako stálá posádka.

Od toho času pak co den ubíraly se od Prahy ke Kolínu, majíce zastávku v Nové Vsi u Českého Brodu, menší sbory zemské obrany, vyžadujíce v Kolíně stravu a nocleh, nežli táhly dále. Na větší potíž bylo městu dne 18. července ubytování 8000 Pomořanů drsných, kteří tu v Kolíně pobyli dva dni, hospodářům vlídného slova nedávali a po krčmách mezi sebou šarvátky sváděli. Zatím vypsala pruská generalní intendance, majíc sídlo v Pardubicích, dne 13. července pro okresy kolínský a poděbradský novou dávku vojenskou, a sice 300 hlav skotu, 43 koní, 5000 ctů. ovsa, 4000 ctů. mouky, 6000

snopů slámy, 300 otepí sena, 10 ctů. kávy, 15 ctů. tabáku, 40.000 doutníků, s hrozbou, že jinak všichni představení budou za hrdlo vzati a uvězněni, a okresům nad to že 50.000 zl. kontribuce bude uloženo. Tehdáž vydal se šlechtic Horský do Pardubic, přesvědčil generala intendanta, že oba okresy jsou malé a tudíž rekvisici tak velikou nejsou s to dáti. A tak jest ta dávka vypsaná uložena dvěma krajům, čáslavskému a chrudimskému.

Pruské voje zatím vítězně postupovaly s velikou rychlostí do Moravy a Rakous, až stanuly na levém břehu Dunaje u Vídně a Prešpurka. Tu císař pán naklonil se k čestnému míru s Prusy. Předchozí smlouva míru učiněna 26. července v městě Mikulově moravském, a dne 23. srpna pak dokonána jest v Praze. A tak již od konce července hýbala se vojska pruská v různých sborech zpět na sever, čehož Kolínští zakusili opět měrou nemalou. Jednak bylo jim stravovati vojáky, jednak dávati jim přípřeže, a ježto se jim vraceli koně zemdlené a strhané, tu mnozí vysílali své potahy raději do vzdálených lesů. Největší průchod vojska viděli Kolínští 15. srpna v den sváteční ráno. Tehdáž ubíral se městem bez zastávky veliký pruský sbor gardy královské, pěší a jízdný, s hlučnými sbory trubačů, s děly, zavazadly a měděnými pontony na vozích; byl to lid mladý a urostlý, který v náladě bujné, ubíraje se ulicí pražskou, pitvornými posuňky a pokřiky „Hep, hep! hier ist die Jüdenjasse!“ diváky židovské urážel. A tak ty pochody vojenské trvaly do 16. září, kde poslední Prusové vyšli z města, a císařští úřadové opět započali svou činnost. Při následujícím účtování bylo shledáno, že válečné škody města Kolína obnášely 71.981 zl., ostatního okresu kolínského 135.375 zl., na kteréž náklady pak stát vydával bonifikace těm, kdož za ně žádali.

Však ta válka přinesla zemi české ještě jiné zlo, choleru, která s pruským vojskem přišla do země. V Kolíně vypukla dne 23. července na horském předměstí, kdež zemřela jedna chudá stařena, potom opakovaly se pády cholery, takže do 31. července zemřelo tím morem 26 osob; v následujícím měsíci srpnu pak řádil mor v takové síle, že zachvátil 235

osob katolických, mimo to 30 Prusů. Nejvíce pádů bylo na horském předměstí, ale pak nebylo končiny v městě, kdeby cholera nezuřila. Toliko okolí děkanského chrámu zůstalo ušetřeno. V září poněkud se umenšoval úmor, ale potom jednotlivé pády se vyskytovaly až téměř do vánoc. Toho roku pochováno bylo v Kolíně 800 lidí, kdežto v jiná léta čítalo se okolo 300 úmrtí v městě. Za ten čas cholery měli Prusové v Kolíně svůj lazareth v nové budově školní naproti kapucínům, a přilehlé divadlo sloužilo jim za umrlčí komoru. V prostřed září odcházejíce, na dvoře školním spalovali slamníky a duchny. Čistěním, seškrabováním obmítky, novým obmícením, bílením a provětráváním nemohlo pak vyučování školní dříve se počíti, než v polovici listopadu.

Jakmile nastal mír, toužil císař pán, aby navštívil kraje válkou postížené, a aby potěšil své poddané. Na té cestě zastavil se v Kolíně na nádraží, kdež jej radostně vítali městské zastupitelstvo, duchovenstvo, úřednictvo, učitelstvo s žákovstvem, též zastupitelstvo obce židovské pod thorou zlatem na aksamitě vyšívanou. A tu Jeho Veličenstvo ráčil promlouvati laskavá a povzbuzující slova k jednotlivcům, a chudým v Kolíně učinil dar 2000 zl., načež odjel ku Praze. Nedlouho potom pamatoval na zásluhy mužů, kteří v těžké době válečné pro dobrou věc zvláště se obětovali. Šlechtice Františka Horského z Horskýsfeldu vyznamenal rytířským řádem železné koruny a povýšil jej do stavu rytířského; purkmistru Karlu Kniržovi a děkanu Janu Lindnerovi udělil zlatý záslužní kříž s korunou. Potom rytíř Horský, raduje se svému povýšení, v polovici listopadu vystrojil ve dvoraně své zámecké restaurace veselé hodování, k němuž pozval obecní zastupitelstvo a přední měšťany, úřednictvo všecko, duchovenstvo městské i klášterní, učitelstvo a vynikající muže z okresu.

Nemnoho časů po válce pruské navštíveno bylo město Kolín požáry velkými a častými. Již dne 1. října 1866 o osmé hodině ranní vznikl na kouřimském předměstí oheň ve stodole dvora p. Václava Pernera (č. 11), od něhož se šířil požár po dvorech a stodolách po obou stranách ulice ke špitálnímu dvoru, odtud přenesl se přes silnici štítarskou do

Císařovsi až ke vjezdu do zámeckého dvora, kdež prudkost ohně se zlomila před samým polednem; 14 domů a dvorů s 8 stodolami tím bylo zkaženo. Potom večer dne 27. října 1866 vyhořela parní pila radního Františka Palečka s velkou zásobou dříví a prken drahých; dne 19. října 1867 shořel mlýn zálabský, a 5. února 1868 vyšel oheň na kouřimském předměstí, a to při silnici ve stodolách dvora špitálního, z těch stodol přenesl se přes silnici při bouřlivém větru západním, a tak spáleno bylo 10 domů a 7 stodol. Nebezpečný požár vznikl po půlnoci dne 26. října 1869. Vzňala se ohněm nárožní stodola proti někdejší bráně kouřimské, od níž zapálena sousední stodola, a pak větrem nesl se hořící kus dřeva na krov zvonice, která vzplanula jako pochodeň, od níž pak shořel též krov sousední věže v průčelí kostela děkanského. S největším namáháním hasičů zachráněna byla hranice zvonová a ostatní kostel.

Když v září r. 1867 blížila se doba nových voleb do městského zastupitelstva, připravoval se v Kolíně veliký obrat. Již r. 1862 byly dvě strany v měšťanstvu, jež lišily se od sebe politickým smýšlením. Jedni nemohouce odvyknouti četbě německých listů, které byvše za doby absolutismu bez politické barvy, od r. 1861 stavěly se snahám českým nepřátelsky vstříc: touto jednostrannou četbou nenabývali světla o stavu věcí v Čechách, a všecko tehdejší snažení v národě nazývali věcí výstřední a přemrštěnou. Počet těch měšťanů nebyl veliký, ale vynikali jměním, a poctivost jejich byla nade vší pochybu, a proto požívali v obci tolik důvěry, že dlouho zůstávati mohli při vesle. V tom postavení záleželo jim na tom, aby bránili vzrůstu obecních břemen a zachovali skrovné jmění obecní. Leč v této své passivitě ocitli se po čase na stanovisku zpátečnickém, štítíce se nákladů na nezbytné opravy. Obecní budovy skoro všecky byly sešlé, domy zachovávaly se v té prostičké výstavnosti, jaké nabyly po ohni r. 1796; pro přílišné množství lehkých krovů trvalo město na stálém nebezpečí ohně, a přece se otálelo se zařízením řádného hasičství. Dláždění ulic bylo bídné a v zimě i nebezpečné, osvětlení a kanalisace byly nejvýš nedokonalé,

předměstí v čas bláta byla neschůdná. Městská kancelář pro nedostatek sil nestačila účelu svému, a policie byla tou měrou mdlá, že kromě domácí chudiny hemžilo se v městě od pobudů a tuláků přespolních. I bylo zřejmo, že takový stav nedá déle se držeti, ač nemělo-li město přijíti na zlehčení. Tyto věci uvažovány byly při přátelském posezení měšťanů, kteří scházeli se v hostinci obecního staršího Antonína Zemana u města Reichenberka v Císařovsi, tam kde nyní jest opatrovna dítek. Mezi nimi panovalo smýšlení rozhodně národní, jakož větším dílem náleželi k tělocvičné jednotě Sokola. Tak vznikla v Kolíně strana pokroku, jejímž předním řečníkem byl JUDr. František Havelec, zprvu koncipient, od r. 1869 advokát v městě, muž vzácného nadání a skvělé výmluvnosti († 1879), a podlé něho JUDr. Václav Radimský a Vincenc Hevera okresní tajemník.

Dualistické zřízení Rakouska, jež připravovalo se během r. 1867, setkávalo se v Čechách s velikým odporem, a totéž smýšlení jevilo se při valné většině obyvatelstva v Kolíně; toliko purkmistr Karel Knirž, vázán jsa úřadem c. k. poštmistra, s přívrženci svými v té věci choval se zdrželivě a časem odmítavě. Proto když v září roku 1867 provedeny byly volby do obecního zastupitelstva, objevila se tu bez veliké agitace najednou většina obecních starších se strany pokroku. Purkmistrem tu zvolen 28letý doktor práv Václav Radimský, majitel mlýna pod skalou, městskými radami pak JUDr. Emanuel Trmal advokát a zemský poslanec, František Paleček průmyslník, Josef Formánek statkář, Josef Sixta majitel domu, Jan Balling kupec a továrník a Václav Perner statkář. Obecními staršími byli Adolf Heidrich statkář, Jan Lindner děkan, Josef Weissberger továrník, Leopold Honejsek statkář, František rytíř Horský majitel zámku kolínského, Jan Javůrek statkář, Antonín Valenta obuvník, František Leger statkář, František Káník učitel realní školy, Antonín Zeman hostinský, Antonín Čermák pekař, Jan Harrer statkář, Josef Červinka průmyslník, Antonín Poustka krupař, Jan Prager řezník, Antonín Karabáček mlynář pod zámkem, Josef Kašpar účetní cukrovaru, Izrael Eisler statkář, Karel

Knirž poštmistr, Vincenc Karabáček ingenieur při dráze, Antonín Preclík kupec, Antonín Čermák uzenář, Josef Zeman hodinář, František Karger koželuh, Eliáš Fischer majitel domu, Josef Machovský kovář, Šalomoun Schön chirurg, František Žák kožišník a Jan Kadeřávek rolník. Z těchto 36 náleželo 21 rozhodně na stranu pokroku, kdežto strana druhá spoléhati mohla toliko na 8 hlasů.

Nové zastupitelstvo se vší ráznosti podjalo se úkolu napravení obecních nedostatků. Purkmistr dr. Radimský ještě v září r. 1867 povolal do Kolína četu pražských hasičů, aby provedli veřejné cvičení hasičské na domě Josefa Sixty na náměstí; kterýmžto užitečným divadlem vzbuzena jest záliba obecenstva v tomto směru, takže již v říjnu ustrojil se v městě sbor dobrovolných hasičů přiměřeně oděných a četnými přístroji opatřených. Za cvičitele povolán jeden z hasičů pražských ke stálé službě při městě. Praktičnost tohoto sboru pak osvědčila se při všech pozdějších požárech v městě i nejbližším okolí. V podzimku roku 1867 stala se též oprava místní policie, jež rozmnožena jest na šest strážníků vkusně oděných, slušně placených, nad nimiž měl policejní revisor (nyni kommissař) přísný dozor. Odtud vyniká policie kolínská velkou bedlivostí a přičinlivostí v úřadě, jsouc postrachem tuláků a lidí výtržlivých.

V dalších opravách na čas překážely běhy politické. Roku 1868 ustálil se v Rakousku systém dualistický, s nímž Čechové, oddaní zásadám federalismu, nikterakž nechtěli se spřáteliti, a proto činili houževný odpor ústavověrnému ministerstvu a všelikým zákonům novým, jež na říšské radě byly sdělány. Město Kolín pak při každém projevu takového odporu shledáváno vždy v přední řadě. Z událostí r. 1868 znamenáme předkem slavnosť svatojanskou v Praze, kdež položen základní kámen velkého národního divadla. Zde jevili obyvatelé kolínští vřelý účast, přehojně jsouce zastoupeni buď co diváci, buď co korporace v slavnostním průvodu; zvláště tu vynikalo kolínské banderium desíti jezdců, jež vedl sám purkmistr dr. Radimský, a obecně chválena byla spořádanost jízdy, pěknost koní a malebnost stejnokroje (modrá čamara, červené nohavice do botek

shrnuté, čapka přemyslovka). Dne 21. června potom slavila tělocvičná jednota Sokol v Kolíně svěcení svého praporu, k čemuž přibyl pražský Sokol v hojném počtu, též jiné tělocvičné jednoty venkovské a nákladně oděné banderium z okresu kouřimského. Leč slavnost tato nebyla radostná a měla na všem ráz politický, dávajíc výraz panujícímu tehdáž smýšlení opposičnímu. Jevilo se to jednak v řečech příležitostných, kteréž měli s tribuny na náměstí před domem č. 45 náčelník Sokolů pražských dr. Tyrš a z kolínského Sokola dr. Havelec, jednak ve srozumitelných heslech, jež provolávána byla při zatloukání hřebů do praporu.

Nedlouho potom zamýšleli někteří občané z Kolína a vůkolí užíti práva, jakého poskytoval nový zákon o shromažďování lidu, ke hlasitému protestu proti novým pořádkům v říši, a proto ohlásili u politického úřadu meeting čili tábor lidu na hoře Vysoké u Malešova. Podnět k tomu dal tajemník okresního zastupitelstva kolínského, Vincenc Hevera, rodák a měšťan kolínský. Programm toho táboru byl tak jasný, že c. k. místodržitelství nedalo k němu svolení. Přes takový zákaz však shromáždilo se v neděli dne 12. července na hoře Vysoké množství lidu z Kolína, Hory Kutné a daleko z vůkolí, aby aspoň tichou přítomností svému smýšlení dali výraz. Nebylo tu řečí, ani výtržnosti, a účastníci záhy se rozešli. Leč političtí úřadové shledávali v tom přece porušení zákona o shromažďování lidu, a pohnali vynikající účastníky onoho táboru, mezi nimiž byl též kolínský purkmistr dr. Radimský, k soudu do Kutné Hory. Tu stala se věc neobyčejná. Více jak 100 měšťanů a obyvatel kolínských veřejně ohlásili v novinách, že rovněž byli na Vysoké, jsouce s purkmistrem svým jednoho smýšlení. Tu rozšířeno jest soudní stíhání také k těmto občanům, kteříž po skupinách obesíláni byli do Hory, tam za vinny uznáni z porušení zákona a potrestáni peněžitými pokutami. Purkmistru vyměřena pokuta 100 zl., těm kdož byli v městském zastupitelstvu, po 50 zl., ostatním po 20 zl., kteréžto pokuty plynuly do pokladny chudinské v obci Miskovicích pod Vysokou. Nedlouho potom z příčin soukromých vzdal se dr. Radimský úřadu purkmistra, na jehož místo

zvolen jest nynější starosta kolínský Josef Formánek, byv dotud městským radním.

V měsíci září roku 1868 provedeno jest nové rozdělení Čech na 90 politických okresů; tehdáž sloučeny soudní a berní okresy kolínský a kouřimský v jediný politický okres kolínský, jehož prvním hejtmanem stal se Antonín šl. Kirchner z Neukirchen; jemu k ruce dán politický kommissař Antonín Páris, tajemník Vincenc Šrutka, berní inspektor Josef Reichl a okresní šikovatel. Úřad ten jest umístěn v domě č. 9 na náměstí, r. 1874 v domě na rohu proti radnici, 1885 v úředním domě na kouřimském předměstí. Jednou z předních péčí okresního hejtmana bylo provedení školního zákona ze dne 14. května 1868, a to předkem organisace okresní školní rady a místních školních rad, pak založení okresního školního fondu. Leč zastupitelstvo obce kolínské těžce nesouc, že škola má býti vytržena z oboru samosprávy obecní, odepřelo všecku spolučinnost při provedení školního zákona; nepřikročilo ke zřízení místní školní rady, odepřelo vybírání školného platu pro okresní školní fond, a také osvobozování chudých rodičů od školného. Podobně zachovaly se též venkovské obce a okresní zastupitelstvo, takže musilo sjíti s řádného ustrojení okresní školní rady, kterouž okresní hejtman ustrojil mimořádným povoláním některých občanů z venkova. Na vybírání školného povolána jest r. 1871 výpomocná síla do Kolína; ale poněvadž okresní školní přirážky jen na mále se scházely, a obce neplatily náhrady školného za chudé dítky, nemohlo býti jinak, než že v okresním školním fondu panoval nedostatek, a že výplata služného učitelů na jaře r. 1871 na cele uvázla. Že pak okresní hejtman tehdáž nepřikročil kráznému vynucování oněch zadržalých peněz, to přičísti sluší toliko politickému běhu let 1870—71, kdež za ministerstva Potockého a později Hohenwartova byla podstatná naděje, že nastane žádoucí vyrovnání všech sporů státoprávních.

Volby do obecního zastupitelstva, jež děly se od 20.—22. září r. 1870, daly na jevo, že důvěra obce ke straně pokroku se zmáhá. K úřadu purkmistra opět zvolen p. Josef Formánek, do městské rady zvoleni Karel Knirž, Václav

Perner, Jan Balling, Vincenc Hevera, JUDr. František Havelec a Josef Červinka, obecními staršími František Leger, František rytíř Horský, Antonín Mareš c. k. okresní sudí, Matěj Souček majitel realit, Bartoloměj Pavlíček ředitel realky, dr. Václav Radimský, Vincenc Dušek farář evangelický, Karel Latzl továrník, Václav Volter c. k. soudní adjunkt, Antonín Zeman, Antonín Preclík, Josef Sixta, Antonín Karabáček, František Vejtruba kupec, Josef Kašpar, Jan Harrer, Josef Weissberger, Adolf Heidrich, JUDr. Antonín Cyvín advokát, František Žák, Vincenc Václavík, Eliáš Fischer, Antonín Valenta, Antonín Poustka, František Staněk rolník na Zálabí, Václav Tahal rolník ve Štítařích, Josef Cikán hostinský, Josef Machovský a Ignác Rubeš řezník (bratr básníka Rubeše).

Účinkování tohoto zastupitelstva padá do časů těžkých. Koncem října 1871 přestala všecka řeč o vyrovnání s Čechy, ministerstvo hraběte Hohenwartova jest propuštěno, a ke vládě povoláno přísně ústavověrné ministerstvo knížete Auersperka, jež bylo odhodláno, venkoncem provésti ústavu z r. 1867, pokud v Čechách nebyla provedena. Místodržitelem českým jmenován c. k. generál jízdy Alexander svob. p. Koller. Týž pak vyhledával přímé styky s národem samým, aby vlídností a poučováním připravil si půdu k dalšímu jednání. Dne 1. února 1872, jeda od Vídně a Jihlavy, stavil se v Kolíně na dva dni, přebývaje u černého orla. Zde přijal poklonu c. k. úřednictva, duchovenstva, učitelstva a spolku vysloužilců. Od městské rady vyslán p. Václav Perner na jeho uvítání; jinak se zachovalo měšťanstvo vyhýbavě. Nedlouho po odjezdu jeho poslán jest okresní hejtman Antonín Kirchner z Neukirchen do Budějovic za místodržitelského radu a okresního hejtmana, na jehož místo do Kolína jest dán Josef rytíř Brechler z Troskovic. Týž maje na zřeteli provedení školního zákona v okresu kolínském, energicky vymáhal všecky zadržalé berně a přirážky školní, užívaje, kde bylo nutno, i vojenské exekuce. Rovněž přísně zakročil proti městské radě kolínské, žádaje zapravení všech zadrželých povinností do okres. fondu školního; v té příčině sekvestroval i městskou pokladnu.

Jiné události, kteréž sběhly se v Kolíně na jaře r. 1872, budily pozornost po vší říši i za hranicemi. Zemský sněm český, jehož federalistická většina odpírala volbu delegátů na říšskou radu, tak jako zemský výbor odpíral součinnost při provádění školního zákona v zemi, rozpuštěn byl s počátku března 1872, a nové volby vypsány jsou k 18. dubnu a dnům následujícím. Rozhodnutí toho, zdali většina budoucího sněmu měla býti federalistická aneb ústavověrná, záleželo na skupině voličů za zemské statky. V té příčině zdvihla se v zemi čilá agitace, nastaly husté trhy o zemské statky, jež přepláceny s obou stran. Měšťané kolínští uvažujíce, že mezi velkostatkáři v okresu kolínském toliko svob. p. Theodor Hrubý z Jelení na Pečkách a Jan hrabě Harrach na Konárovicích stojí ke straně federalistické, kdežto jiní vždy hlasovali se stranou ústavověrnou aneb s tou, která byla při vesle: pojali myšlénku, hromadnými deputacemi prositi ony voliče velkostatkáře, aby tenkráte dali svůj hlas straně federalistické. To také provedli, a ve spolku s některými občany z venkovských obcí na kočářích, v rouše salonním vyjížděli z města do Býchor k rytíři Horskému, do Kbele k rytíři Náchodskému a do Ratboře k paní Terezii Cecinkarové z Birnic. Leč pořízení jejich nebylo s účinkem. Kromě toho spatřoval okresní hejtman v takovém spůsobu agitace porušení zákona o shromažďování a žádal na rychlo za vojenskou assistencí na udržení veřejného pořádku. A tu hned na květnou neděli 24. března 1872 odpoledne přijel po dráze prapor vojska od pluku arciknížete Karla Salvatora, a sice major, 8 důstojníků a 242 mužů, kteří postavivše se na náměstí se zbraní ostře nabitou, odtud řízením okresního hejtmana rozesláni jsou do bytů měšťanů, kteří oné agitace se účastnili. Byli to větším dílem členové městského zastupitelstva, z nichž starosta Josef Formánek musil ubytovati majora a 30 mužů, radní Václav Perner důstojníka a 20 mužů, Čeněk Hevera 21 mužů, JUDr. Havelec 21 mužů, členové obecního výboru František Žák důstojníka a 20 mužů, Josef Machovský 16 mužů, Antonín Preclík důstojníka a 20 mužů, Antonín Poustka důstojníka a 14 mužů, JUDr. Radimský, Josef Cikán, dále občané Jin-

dřích Battista a Josef Tumlíř každý po důstojníku a 20 mužích. Tato okkupace kolínská trvala 21 dní, s tou proměnou, že po 16 dnech ubylo o jednoho důstojníka a 52 mužů; z toho vzešel náklad na 173 strávních dní důstojnických, 4791 strávních dní pro mužstvo, úhrnem 2877 zl. 8 kr., jež bylo nésti od hospodářů ubytovaného vojska. Proti tomuto pokutování ohradil se purkmistr Formánek, když s radním JUDrem Havelcem vydal se na cestu do Budína v Uhřích, kdež právě prodléval dvůr císařský. Než audience jim nebyla povolena, a přijata toliko písemná žádost jejich, kteráž odevzdána jest ministerstvu k ústavnímu vyřízení. Toto pak bylo závislé na soudním nálezu. Byliť jmenovaní měšťané zprvu pohnáni k c. k. okresnímu soudu v Kolíně; když pak zde prohlášeni byli nevinnými, ujalo se té věci státní návladnictví v Kutné Hoře, a tu krajský soud kutnohorský odsoudil všecky obžalované, z města i z okresu, pro překročení zákona o shromážďování, a bylo jim nyní zapraviti ostatní náklad z oné okkupace vzešlý, a sice dopravu po dráze, přípřeže, přídavky a j., což vypočítáno na 828 zl. 69 kr. Z toho uloženo jest výše jmenovaným dvanácti měšťanům platiti dle rozvrhu úhrnem 360 zl. 65 kr., ostatek ale jiným účastníkům hromadných deputací. Tento rozsudek byl při nejvyšším soudním dvoře ve Vídni dne 23. ledna 1873 potvrzen.

Jestliže na jaře r. 1872 rozhostila se v měšťanstvu nálada pošmúrná, přidružily se k tomu různé události kormutlivé. Prosinec r. 1871 sice přinesl třeskuté mrazy, však leden a únor přinášely počasí vlhké a měkké, a po vlhkém a teplém jaře následovaly v druhé polovici května nebezpečné bouřky a průtrže mračen, zvláště v noci dne 25. května, kde v krajině od Rožmitála až k Žatci náhle vzedmuly se řeky a potoky a strašnou povodní zmařily na sta životů lidských a pohubily statky lidské měrou úžasnou. Při obecném zděšení nad tímto neštěstím hnulo se i milosrdí lidské, a v Kolíně sešlo se pro dobro zubožených do 5000 zl. a nemálo šatstva. Od června r. 1872 řádila smrt v Kolíně, berouc mezi nejlepšími v městě. Již 1. června zemřel podzámecký mlynář Antonín Karabáček, starosta občanské záložny, muž pro ryzí povahu

a dobré srdce obecně ctěný a vážený, jejž doprovodily ke hrobu všecky spolky místní s prapory ve smutek zahalenými. Podobný pohřební průvod vyšel dne 11. června z kláštera kapucínského, kdež zemřel kněz Fulgenc Kopřiva, katecheta na dívčí škole, Čech upřímný a dobrý, maje věku 61 let. Hned potom pochovával městský rada p Josef Červinka stařičkou matku svou, dne 25. června zemřela manželka městského rady Čenka Hevery, a již 1. července následoval v městě nový smutek, neboť zemřel ochrnutím mozku, maje věku 48 let, Josef Weissberger, člen městského výboru, vyšinuv se z chudého obchodníka k bohatství velikému. Co bohatec býval vždy štědrý k lidu chudému, křesťanům i svým spoluvěrcům židům, a založil nadání 2000 zl. pro dobro chudých dítek školních; také nikdy se netajil smýšlením svým českým, a proto když mrtvé tělo jeho vezeno bylo na hřbitov židovský, provázelo jej městské zastupitelstvo, kněžstvo, školní mládež, spolky městské i tělocvičná jednota Sokol s praporem a hudbou. Nedlouho potom zemřel též bratr jeho s ním stejně smýšlející, majitel dvora Jindřich Weissberger, a 22. července truchlil p. František Vejtruba, člen městského výboru, nad úmrtím choti své. I zdálo se, jakoby toho roku těžce přiléhala ruka prozřetelnosti na město Kolín, takže měšťanstvo ani nemělo kdy se radovati z hojné úrody, jakouž přinesl bouřlivý ten rok. Ani slavnost posvěcení kostelních věží, od ohně r. 1869 zkažených a pak péčí města nádherně obnovených, kteráž se konala 11. listopadu 1872, nejevila radostné nálady, a to pro napjatý poměr mezi děkanem kn. Lindnerem a městským zastupitelstvem. Té doby objevil se v městě nevítaný host, černé neštovice, jež řádily zvláště v bytech přeplněných až do jara 1873, ač nikoli tou měrou, co v sousedních městech Kouřimi, Zásmukách i Kutné Hoře.

R. 1873 přinesl městu Kolínu příjemné rozptýlení mysli a veselejší náladu. Předkem probudil se ruch spolkový. Již na podzim roku 1872 založena jest řemeslnická beseda, v níž pak na zábavu a poučení přednášeli času nedělního jednak učitelské síly z městské střední školy, jednak mužové z intelligence městské. Na jaře r. 1873 založen jest pěvecký

spolek dámský pode jménem Dobromila, čímž probudil se mužský pěvecký spolek Dobroslav k novému životu. Ve svátek sv. Petra a Pavla konal tělocvičný spolek Sokol slavnost položení základního kamene nové své tělocvičny na pražském předměstí vedle hřbitova židovského, k čemuž sešly se jednoty sokolské z Prahy a jiných měst, též banderia z obcí venkovských. Dopoledne byl slavnostní průvod z hořejšího ostrova po náměstí ke staveništi za hojného účastenství, s prapory i hudbou, a slavnostní řeč měl okresní tajemník Vincenc Hevera; odpoledne byla hlučná zábava na krásném ostrově dolejším, která vynesla stavebnímu fondu tělocvičny do 600 zl. Dne 19. února slavilo město čtyrstaletou památku narození slavného hvězdáře slovanského Mikuláše Koprníka, a to večer v divadle městském, kteráž slavnost kromě zpěvu sborového se vrcholila v krásné přednášce ředitele realné školy Bartoloměje Pavlíčka o životu a působení Koprníkově. Letního času r. 1873 vydávali se měšťané na cestu ke světové výstavě ve Vídni, a městská rada vykázala řediteli a dvěma professorům realné školy po 100 zl., aby na své poučení onu výstavu mohli navštíviti. Dne 1. prosince 1873 oslavována jest 25letá památka nastoupení vlády J. V. císaře Františka Josefa I. slavnými službami božími za obecného účastenství.

Na zemském sněmu v Praze, který zasedal na jaře roku 1874, ozval se svobodomyslný poslanec německý Josef Heinrich proti tomu, že v Čechách se vládne po meči, a zároveň nelibě se zmínil o kolínské okkupaci. Nedlouho po tom odvolán jest z místodržitelství českého svob. pán Koller, a na jeho místo dán jest Filip svob. pán Weber z Ebenhofu, rodilý z Cerhenic u Kolína. Toutéž dobou odvolán byl z Kolína okresní hejtman rytíř Brechler a jmenován okresním hejtmanem v Trutnově; uprázdněné hejtmanství v Kolíně zaujal p. Josef Hnilička, jemuž obecní zastupitelstvo ochotně přišlo vstříc, když upustilo od posavadního odporu proti zákonu školnímu. Tehdáž ustrojila se místní školní rada s purkmistrem v čele, a vyslán jest delegat městský do c. k. okresní školní rady zároveň s delegaty z okresního zastupitelstva. Tím zjednán mír mezi městem a poli-

tickým úřadem. V passivním odporu proti ústavě říšské však zůstávalo město až do r. 1879.

Za ten čas politických běhů neustalo město ve vnitřním vývoji svém. R. 1868 založeno bylo první knihkupectví v Kolíně pod firmou Františka Hoblíka, současně založil zde František Sudek první knihtiskárnu, z níž vyšly první dvě knihy v Kolíně tištěné, a sice „Stručný popis král. města Kolína“ od učitele Václava Veselého (r. 1868) a „Chrámový zpěvník“ pro mládež školní (r. 1869). Velikým pokrokem v městě bylo založení akciové plynárny dne 10. ledna 1869, kdež upsáno 40.000 zl. akciového kapitálu. Odtud zavedeno osvětlování plynem v ulicích, na nádraží, v hostincích i skladech kupeckých. Jakmile kladením plynovodů hnulo se dlážděním ulic, přikročila městská správa k důležité opravě, když s velikým nákladem dala z nova dlážditi náměstí a ulice z něho vycházející; pořízeny též vkusné chodníky mosaikové, jež zaplatili sami majitelé domů, každý dle délky domu svého. Tehdáž založeny podzemní stoky v ulici kouřimské i pražské, čímž doplněna kanalisace vlastního města. Náměstí ozdobeno jest r. 1870 velkými kandelabry plynovými a pěknou kamennou kašnou. Tehdáž pomýšlelo se na zrušení sešlé sochy Marianské na náměstí, jež od moru r. 1680 zde stojíc nebyla opravována. Leč v to se vložil úřad duchovní a docílil zachování té sochy do té doby, nežby sešel se kapitál na postavení sochy nové a důstojné. Péčí nynějšího děkana, kněze Svobody, sešlo se k tomu cíli již 1400 zl. — O novém roce 1872 založil zde Václav Nedvídek, prve spolupracovník časopisu „Posel z Prahy“, místní časopis směru konservativního pode jménem „Koruna Česká“. Roku 1876 přibyl k tomu časopis „Kolínské Noviny“ směru liberalního, jejž vydával Matěj Balák, r. 1885 časopis „Kolínské Listy“, rovněž liberalistický, redakcí Václava Řezníčka.

Zdárné vedení cukrovaru akciového, jakož i šťastná doba obilního trhu a zdokonalené hospodářství polní zatím rozmohly blahobyt v Kolíně měrou velikou, a když v létech 1869—1870 provedena jest stavba severozápadní dráhy, tu bylo v městě i okolí hojně prostředků po ruce na rozmnožení ruchu

průmyslového i stavebního. Přičiněním rytíře Horského založena jest r. 1872 za městem k Nové Vsi velká akciová továrna na výrobu kyseliny sírové a strojených hnojiv, současně vznikla akciová banka úvěrní, a průmysl lihovarský rozmožen o nový závod na horském předměstí za cukrovarem. Tehdáž zakořenil se průmysl strojnický v Kolíně. Všecky tyto závody byly založeny na základech tak bytelných, že peněžná krise, vzniklá ve Vídni v květnu r. 1873, města Kolína hrubě se nedotkla. Znamením rostoucího blahobytu byl zvláště ruch stavební, který posud neutuchl. Zmáhaly se stavby nové počtem čísel i jakostí podoby, zvláště na předměstí horském, v samém pak městě byly mnohé staré domy strhány a nahraženy krásnými a vysokými stavbami v pravdě velkoměstskými, kdežto starší stavby ve průčelích se štíty slohu barokového podrobeny slušnému obnovení. Nyní právě se jedná o přiměřené obnovení starožitné gotické radnice, a jednota pro dostavení chrámu děkanského, jejímž starostou jest zasloužilý purkmistr Josef Formánek, jednatelem pak ředitel cukrovaru Alois Kroutil, zdárně již pokročila ve snaze, aby velebná ta stavba, památka králů Otakara a Karla, obnovila se k důstojnému vzezření.

Z událostí za posledních deset let uvádíme k r. 1877 úmrtí děkana kněze Jana Lindnera a volbu jeho nástupce kněze Jana Svobody, jenž byv zde kaplanem 29 let, za ten čas došel obecné úcty a příchylnosti. Následujícího roku 1878 oslavovalo město památku slavných králů Přemysla Otakara II. a Karla IV., a sice ve dnech 23.—26. srpna. Již v pátek dne 23. srpna po vyzvání purkmistra a rady městské ozdobili měšťané své domy hojnými prapory a pletenci zelenými, a na večer konány v kostele děkanském nešpory. Na nádraží vítali děkan, měštští radové Karel Knirž, dr. Cyvín a dr. Vrťátko vzácné hosti z Prahy, kanovníky Horu, Terše a Ehrenbergra, kteří přišli na zvelebení slavnosti. Večer oznamovala střelba z hmoždéřů a vyzvánění na všech věžích kostelních počátek slavnosti. V sobotu 24. srpna záhy z rána obcházela městem hlučná hudba, a o 10. hodině ranní byly slavné služby Boží v kostele děkanském se vzpomínkou na

sv. Bartoloměje, patrona toho kostela, kteréžto pobožnosti účastnilo se městské zastupitelstvo a zeměpanští úřadové, kdežto ostatní obyvatelstvo naplňovalo všecky prostory velikého kostela. Kázání slavnostní měl kanovník dr. Terš, jenž poukazoval k hlubokému významu tohoto dne pamětního a velebil Karla IV. jako vzor pravého vlastence. Po polední byla na děkanství hostina, jíž účastni byli purkmistr a městská rada, zeměpanští úřadníci a četní duchovní, kteří z blízka i daleka byli zavítali. Večer po západu slunce nastalo obecné osvětlení všeho města, kdež na více jak 20 domích vystaveny průsvitné obrazy otce vlasti Karla IV. s případnými hesly vlasteneckými. Vrcholem slavnosti byl průvod s hudbou, pochodněmi a lampiony, kterýž vyšel z budovy sokolské o 8. hodině večerní. Účastnili se ho všichni spolkové městští a rada městská s obecním výborem, s prapory mnohými, a seřadili se na náměstí u mohutné pyramidy z chvoje lesního, v jejímž výklenku skvělo se mnohými světly ozářené poprsí císaře Karla IV. a níže poprsí slavného stavitele Petra Parléře. Zde zapěli zpěváčtí spolkové Dobroslav a Dobromila mohutný sbor „Země česká“ řízením sbormistra Josefa Fafla, učitele, pak pronesl okresní tajemník Vincenc Hevera vzletnou řeč, v níž vylíčil zásluhy Karla IV. o vlast a o město Kolín a poukázal k národnímu významu jeho památky. Hned potom položil purkmistr Josef Formánek k poprsí Karlovu krásný věnec, za ním tak činili starostové všech přítomných spolků, a tak jest holdováno památce Karlově. Za jásavého volání slávy hnul se průvod ke kostelu děkanskému, kterýž zářil se ve svitu přemnohých světel na vysokém kůru svém. Tam zapěli spolkové Dobroslav a Dobromila slavnostní sbory „Toť Hospodinův den“ a „Hvězdnatého večera“, a sokolská hudba provedla dvě zdařilé produkce hudební. Odtud vrátil se průvod, prozpěvuje písně národní, zpět na náměstí k rozchodu, kdež sbor hasičů vypálil pěkný ohňostroj. — V následující den nedělní, kdy v městě slaví se posvícení, vyšel o 10. hodině dopolední ze Sokolny slavný průvod, v něm obecní zastupitelstvo, četné spolky, živnostenské jednoty, do chrámu děkanského na slavné služby Boží, kdež o kázání kanovník Ehrenberger, slovutný spisovatel, ze života Karla IV.

odůvodnil zásadu, že jest nám lásku k vlasti zakládati na lásce k Bohu. Pontifikalní mši potom celebroval kanovník dr. Terš. Téhož dne odpoledne byla hlučná zábava na dolejším ostrově, večer hudební akademie v sále tělocvičny. Třetí den slavnosti, 26. srpna, věnován památce mrtvých. V kostele zřízen nádherný katafalk s mnohými svícny a věnci, na jehož vrchu skvěly se odznaky královské, načež kanovník Hora s četnou assistencí sloužil slavné requiem za Karla IV., Přemysla Otakara a všecky mrtvé osadníky. Z večera slavné zvonění a malý ohňostroj zakončil krásnou slavnost.

K r. 1879 znamenáme velkou ztrátu pro město Kolín: zemřel, maje věku 42 let, JUDr. František Havelec, advokat, městský rada a poslanec na sněmu zemském, muž výborné výmluvnosti a nevšedního věhlasu, který městu v jeho potřebách vždy platně radu dával a na usnešení obecního zastupitelstva míval rozhodný vliv. Téhož roku 1879 dne 27. července posvětil kanovník kancléř svatovítský Antonín Hora nový železný most labský, kteroužto krásnou a bytelnou stavbu podniklo okresní zastupitelstvo kolínské, a starý dřevěný most labský dalo strhati. R. 1880 událo se úmrtí c. k. poštmistra Karla Knirže, městského rady a někdy purkmistra, jenž podlehl neštovicím, maje věku 61 let, a tak obec ztratila muže zkušeného a pro dobro města účinlivého.

V nynějším obecním zastupitelstvu, zvoleném 15.—20. února r. 1886, zasedají pánové Josef Formánek, purkmistr, co radní JUDr. Antonín Cyvín, advokat, JUDr. František Hanč, advokat, Jindřich Battista, majitel realit, Josef Tumlíř, továrník, Med. Dr. Josef Šil, Václav Veletovský, statkář, Ant. Sojka, mydlář, Vincenc Hevera, okr. tajemník a majitel domů. Ostatní členové výboru jsou: v 1. sboru pp. Karel Latzel, továrník, Al. Klášterský, JUDr. V. Radimský, majitel mlýna a zemský statkář, Antonín Mareš, c. k. soudní rada ve výslužbě a majitel dvora, Antonín Knirž, c. k. poštmistr, Jiří Turnau, obchodník, Václav Formánek, statkář, Adam Fleischmann, c. k. gymnasijní ředitel; z 2. sboru František Káník, ředitel měšťanské školy, Karel Cyvín, kupec, Frant. Vejtruba,

kupec, Adolf Oliva, kupec, František David, kupec. Josef Douša, řezník, Alois Kroutil, ředitel cukrovaru, Alois Čermák, hodinář; z 3. sboru Václav Bacílek, Josef Franc, továrník. Adolf Richter, administrator panství kolínského, František Blecha, rolník ve Štítarech, Jan Možíš, strojník, Jan Stíbal, učitel na měšť. škole, Jan Kvíčala, kupec, Leopold Porges, obchodník, František Cyvín, řezník, Otto Eisenštein, správce panství kolínského. Jan Preininger, obchodník.

V tomto zastupitelstvu shledáváme toliko pět členů, kteří již r. 1867 náleželi ke straně národního pokroku. Mnozí stoupenci této strany sestárli, jiní odešli na věčnost, leč vždy doplňovaly a rozmnožovaly se řady její silami novými a svěžími, a programm svůj, přivésti město k rozkvětu a svatováclavský jazyk v něm ke cti, vyplnila měrou vrchovatou. Právem píše p. děkan Svoboda ve knize své: „Kdyby měšťané kolínští, kteří před padesáti roky zemřeli, nyní zas z mrtvých vstali, ani by nevyznali se v domově svém. „Město Kolín co do národního uvědomění stojí v popředí mezi českými městy, a každá důležitá věc národní zde potkává se s čilým účastenstvím. Když v srpnu 1881 vyhořelo v Praze velké národní divadlo, a po zemi děly se sbírky na rychlé jeho obnovení, tu v Kolíně vynesla ta sbírka do 16.000 zl., k čemuž dodáváme, že myšlénka, pořádati zvláštní vlaky k návštěvě obnoveného divadla národního, v Kolíně vznikla a také byla provedena jiným městům na příklad.

Znamením čilého života pospolitého jest velký počet spolků v městě, založených k účelům užitečným. Nejstarší jest spolek divadelních ochotníků „Tyl“, jehož počátky staly se před r. 1848 působením ředitele škol kněze Josefa Breišla; starostou jest nyní Med. dr. Josef Štěpán ml. Druhý dle věku jest zpěvácký spolek mužský „Dobroslav“ (117 členů, z nichž 50 výkonných; starostou jest Karel Winter), k němuž po létech přidružil se dámský spolek pěvecký „Dobromila“ (88 členů, z nichž 33 členů výkonných; starostou jest paní Marie Čížková); tělocvičná jednota Sokol (z r. 1862, členů jest 233, učňů 60, starosta Josef Tumlíř); spolek dobrovolných hasičů

(80 členů skutečných, 200 přispívajících, starosta Václav Veletovský); řemeslnická beseda (starosta Jan Vávra); spolek vojenských vysloužilců z r. 1872 (starosta František Votruba). Dále jest zde spolek poddůstojníků v záloze (starosta Josef Červinka), beseda zálabská (starosta Jan Kopecký), vzdělávací spolek „Kolár" (starosta Matěj Čapek), spolek literární (starosta prof. Josef Čížek), paedagogická jednota „Komenský" (114 členů, starosta ředitel Fr. Káník), spolek na okrášlení města (starosta JUDr. Antonín Cyvín), jednota pro dostavení děkanského kostela (starostou jest vždy purkmistr), spolek pro vystavení divadla (starosta JUDr. Hanč), hospodářský spolek (starosta Josef Prokůpek z Kutlíř), klub politický (starosta JUDr. Václav Radimský), gremium obchodníků (starosta Čeněk Rozsívka), spolek obchodních příručích „Merkur", spolek akademiků (starosta Ferdinand Vlk), podpůrný spolek pro chudé studující (starosta purkmistr Josef Formánek), beseda typografů, podpůrné spolky řezníků (starosta Josef Douša), dělníků krejčovských, mlynářů a krupařů, též spolek dělníků v kovu pracujících.

Vnitřní poměry města od r. 1660.

A. Městská správa.

Městská správa v Kolíně trvala do r. 1788 na prvopočátečním základě. Zemský podkomoří co vrchní správce královských měst obnovoval městskou radu co rok, ač v té příčině zřídka kdy přijížděl do města, nýbrž písemným posláním to vyřizoval. Aby nabyl náležitého světla, kdo z měšťanů jsou spůsobilí k úřadu konšelskému, vždy před obnovením obsílal k sobě do Prahy několik důvěrníků z měšťanstva, tak zvané „volence“, s kterými se radil. Pak teprv jmenoval **primatora** (primasa) a ostatních 11 radních, 4 obecní starší a městské rychtáře, staršího i mladšího. Od r. 1692 shledáváme, že úřad primatora byl doživotní aneb trval při osobě do dalšího povýšení. Primator byl zároveň vrchním správcem a inspektorem obecních statků, a v té příčině, aby nic nebylo zanedbáno, bylo mu svolávati radní pány a starší k hospodářským úradám. Leč během času byla tato povinnost primatorům na velikou potíž, a proto sňata s nich roku 1739 a přenešena jest na některého z radních pánů, kterýž pak co **inspektor městského jmění** (jinak též „obecní návladní“ zvaný) složil peněžitou záruku. Později utvořeno při obecním úřadě nové důstojenství **městského správce**. Nejvzácnější osobou v městě však zůstával **císařský richtář** jakožto zeměpanský dozorce města. V tom úřadě se shledávají 1650—73 rytíř **Michal Jiří Salaj z Cifry**, 1673—97 **Mathes Hájek** (v létech 1689—91, kdež byl v úředním vyšetřování, ho zastával zámecký úředník Jan Těšovský), 1698—1701 **Valentin Kokovský**, po něm **Jiří Formandl** († 1735), **Jan Eugen**

Lothringer († 1747), Jan Ignác Jindra z Orebthalu († 1770), Josef František Kratochvíle († 1774), František Kostka z Sachsenthalu († 1775), posléze Josef Hrubeš, kterýž pak r. 1785, kdy úřad císařského richtáře byl zrušen, vřaděn byl do sboru radních. Současná posloupnost primatorů jeví se takto: 1661—64, 1667—70 Šimon Bělský sladovník, 1664—67, 1673—74 Jiří Formandl polař a mydlář, 1670—73 Mathes Hájek od růže, 1674—80 Magister Jiří Al. Věčorek, 1680—81 Jan Růžička pekař, 1681—86, 1689—92 Valentin Kokovský, 1686—89 Jan Kmoch, 1692—1722 Frant. Bohuslav Šperlink, 1722—37 Jan Frant. Paroubek od koníčka, 1738—45 Jan Antonín Šperlink, 1745—47 Jan Ignác Jindra z Orebthalu, 1748—56 Petr Ant. Pokorný od bílého anděla, 1756—65 Josef Frant. Lysander z Ehrenfeldu, 1765—70 Václav Pavlíček od tří korun, 1771—88 Jan Vincenc Pábíček († 87letý 1805).

Radní páni v úřadě svém podělovali se jednotlivými předměty obecní péče na dozor; byly to zejména věci zádušní, fundační, sirotčí, berní, městský archiv a pivovar, společné jmění sousedů předměstí horského a zálabského. Při městské radě trvalo od starodávna soudnictví nad okrskem města s právem hrdelním; leč po válce třicetileté vešlo v obyčej, že rada městská v těžkých případech musila přijímati naučení od soudu appellačního v Praze, kterýž zasílal celou řadu otázek, dle nichž výslech a přelíčení před se jíti měly. Hlavní práce v soudnictví městském připadala vždy na dva radní písaře, staršího a mladšího, kteréž titulovali od r. 1670 jménem syndikus a subsyndikus. Z syndiků na onen čas jsou nám známi 1660—75 Václav Olešanský, 1675—82 Vilím Jos. Spěváček, 1683—84 Jan Václ. Schneider, 1684—87 František Jurašík, 1687—98 Johannes Müller, 1698—1737 Jan Ondřej Strach, 1737—50 Tadyáš Zobl, 1750—73 magister filosofie Antonín Böhm, 1773—88 Josef Eckel. V městské kanceláři kromě nich byli zaměstnáni od roku 1740 městský správce, důchodní, kancellista richtářský, kterýž vedl tak zvanou knihu smolnou či černou (výkazy trestů

vykonaných), a dva kancellisté či servusové (fratr cesuriae). Biřič tehdáž nazýván byl „hrdelním vězním“ a měl ve správě své věznici a dva trabanty čili dráby.

Všecky osoby magistratní mnoho sobě zakládaly na důstojenství svém. Primator a císařský richtář titulováni byli „urozenými vladykami“; radní páni, neradi slyšíce název konšel, kterýž dáván již roku 1758 obecním starším, dávali sobě od ostatních měšťanů a nájemníků říkati „urozený pane“ a „vašnosti“. Úřad primatora a radních nebyl bez hmotného prospěchu. Za každý měsíc, kdy který radní konal úřad purkmistra, dostával z obecního důchodu do r. 1700 po 14 zl., později 24 zl., k tomu sud piva a v pátek ryby z obecního rybolovu. O velkonocích přijímali primas a radní, též děkan, císařský richtář a syndikus z obecního mlýna po dvou měřicích švábských krupek a mimo to 1 zl. 30 kr., po žních pak vždy po korci hrachu a velkém bochníku z nového žita, o sv. Martině po krmné huse, o vánocích po velké vánočce zlatové. Obecní starší a richtář městský dostávali kromě martinské husy podobné dary v poloviční hodnotě.

Z hrdelního práva města Kolína vyplývala nutnost, že za časů patrimonialních při městě býval kat či mistr ostrého meče. Týž obýval vždy v katovně, kteráž bývala v domku v osamělé uličce na horském předměstí (nyní č. 52), k němuž se držela role pod 9 korců, loučka a zahrádka. K tomu domku vázala se též snížená živnost pohodnická. V matrikách snubních se dočítáme o svatbách v rodinách katovských; k té příležitosti sjížděli se tu rodiny popravčích z Hory, Kouřimi, Poděbrad i Pardubic, a z jejich středu bývali družba a družička, tlampač i svědci, tak jak čteme ještě k r. 1742. Ve smutné povinnosti popravčího v Kolíně byli roku 1630—40 Jan Vydra, syn kata brandýsského, 1640—43 Martin Stehlík, 1643—80 Daniel Boháček, po něm Václav Boháček († 1681), 1681—1710 Daniel Žižka, 1710—1726 Jiřík Žižka, pak Václav Zelinger († 1741), Jan Stehlík, 1770—1808 Jan Prayer, 1808—1832 Mathes Eder, posléze Ignác Holzhauser, jenž pokládán jsa již za měšťana, umřel zde r. 1847.

Roku 1788 nastalo úplné přetvoření městské správy,

když po rozkazu císaře Josefa II. postaven v čelo správních a soudních záležitostí purkmistr a dva radové magistratní, veskrz zkoušení právníci, jimž k ruce dáni dva radní z měšťanstva a dva representanté z obce. Kancelář městskou pak spravoval radní tajemník, pak ingrossator či listovní, vedle nichž byli obecní návladní, hospodářský správce, důchodní (berní) a několik kancellistů. Tento byrokratický apparat trval do roku 1849. V tom čase byli královskými purkmistry a justiciáry Josef Eckel († 1811,) Alois Hrdlička (vzdal se úřadu r. 1817), Frant. Marian Güllich (1817—1820), Josef Konhäuser (1820—25) a Jiří Schecher (1825—1848). Co zkoušení radní za ten čas jmenují se 1788—1829 Jan Vagner, 1788—1811 Alois Hrdlička, 1812—1843 František Rauprik, 1829—1849 Jan Jenč († ve výslužbě roku 1858), 1843—1847 Antonín Mattas, 1848 Antonín Hlávka, substitut Jan Golz a výpomocný referent Antonín Vojáček. — Radními tajemníky byli 1788—1790 Frant. Tumlíř, 1790—1823 Antonín Kratochvíle, 1823—52 Jan Pátek. — Úřad městského návladního zastávali 1739—1763 Jan Bohumír Zoll, 1764—1789 František Jirsík, 1790—1817 Jan Martinelli, 1817—1836 Jan Šubert, 1836—1848 Karel Břečka, veskrz měšťané. V povinnosti městského správce byli 1763—1793 Josef Velich, po něm Petr Blechschmied ještě roku 1805, do r. 1814 Jan Dobrý; 1814—1820 Frant. Vilke, pak Jan Přejímač († 75letý 1864) a potom Jan Možíš.

R. 1849 vrácena jest městu samospráva. K záležitostem soudním a berním pojato jest město Kolín v nově utvořený okres kolínský (v ploše 22.000 hektarů). Ostatní záležitosti zůstaveny obecnímu zastupitelstvu se zvolenými purkmistry, kterýmiž byli: 1849—52 Karel Břečka, 1852—55 Vincenc Karabáček, 1855—59 Med. Dr. František Eckert, 1859—61 František Leger ml., 1861—67 Karel Knirž, poštmistr, 1867—68 JUDr. Václav Radimský, odtud pak nynější starosta Josef Formánek. V městské kanceláři sloužili od r. 1849 toliko správce, pokladník, official a policejní revisor. Však r. 1873 stalo se nové ustrojení kanceláře městské, v níž úřadují nyní (r. 1886) pánové: Jan Ubl ta-

jemník, Jan Možíš správce a pokladník, Jan Provazník účetní, Josef Vulterin policejní kommissař, Josef Darebný official a Josef Maněal assistent. Městská policie čítá 10 mužů. — V příčině politické správy utvořeno jest r. 1849 podkrají kolínské jakožto část kraje pardubského; správu jeho vedl podkrajský s kommissařem, tajemníkem a kancellistou. R. 1854 jest podkrají zrušeno, a okresní soudce kolínský stal se zároveň i politickým představeným v okresu svém. Odtud při okresním úřadě, umístěném na zámku, úřadovali kromě sudího dva adjunkti (jeden pro záležitosti politické), tři aktuarové, listovní a čtyři kancellisté. Okresními soudci byli 1849—51 Josef Schnirch, 1851—54 Jos. Veselský, 1855—81 Antonín Mareš, rodák a měšťan kolínský, vyznamenaný r. 1874 titulem rady soudního, od r. 1881 pak Jan Pavelka († 1887). R. 1868 oddělen jest úřad politický od soudního, a zřízen politický okres kolínský, složený z soudních okresů kolínského a kouřimského. Správci toho okresu byli c. k. okresní hejtmané 1868—72 Antonín Kirchner z Neukirchen, 1872—74 Josef Brechler rytíř z Troskovic, odtud až podnes p. Josef Hnilička. Kromě hejtmana zaměstnává politický úřad též c. k. kommissaře, tajemníka a šikovatele.

O právních zástupcích či advokatech v Kolíně dovídáme se teprve k druhé polovici předešlého století. V létech 1770—1783 provozoval advokacii Josef Prokop Modestinus měšťan, 1783—1806 Jan Melchior, 1785—88 Alois Hrdlička, kterýž stal se magistratním radou, pak purkmistrem, až zase r. 1817 ujal se advokacie, a zemřel 76letý 1835; 1788 Václav Vodička, 1789 Karel Matoušek, kterýž schudnuv, roku 1827 zemřel 72letý v městském špitále, 1811 Josef Eckel, syn purkmistrův, jenž 1838 již byl někde justiciářem; roku 1824 Josef Bauer. R. 1840 provozoval advokacii c. k. notář Kašpar Kincl († 78letý 1869). R. 1850 ujal se advokacie v Kolíně JUDr. Václav Chrudimský († 1868), 1865 JUDr. Emanuel Trmal rytíř z Toušic (do r. 1873). Když pak r. 1868 stala se advokacie v říši úplně svobodnou, otevřeli novou kancelář r. 1868 JUDr. Antonín Cyvín, 1869 JUDr. František Havelec

(† 1879), 1873 JUDr. Vojtěch Vrťátko, 1879 JUDr. František Hanč, nověji pak doktoři práv Bedřich Hessler, Alois Kalík a J. Podvinec. Notářství vede od r. 1869 p. Ad. Hájek.

Obecní jmění kolínské od války třicetileté stále se tenčilo. Na svém místě bylo vypravováno, kterak město roku 1630 bylo přinuceno, pěkný svůj statek polepský za babku prodati k panství pečeckému, dále jak r. 1690 zmařen byl mlýn hrobský. R. 1751 prodalo město svůj mlýn pod Štítary Janu Palečkovi, kdežto mlýn pekelský, jindy obecní, již r. 1657 byl v soukromé držbě rodiny Konvalínkovské. R. 1747 pozbyla obec lesa Horákovského u Kravar ve výměře 72 korců, kterýž připadl císařskému panství kolínskému. Z nájemních smluv r. 1753 staví se nám statek a důchod města Kolína takto: 1) Obecní dvůr špitální s rolemi o 681 korcích (kromě 25 korců, kterých užívali hajný, ovčák, vodák, kat a j.) a 10 luk, z nichž vycházelo ročně 97 vozů sena. 2) Dvůr štítarský o 573 korcích rolí a louce. Oba dvory pronajaty tehdáž za 2000 zl. ročního nájmu. 3) Mlýn podskalský za Labem vynášel 700 zl. nájmu. Městský obchod solní 160 zl., rybolov v Labi 80 zl., obecní váha 39 zl. Úroky ze mlýnů v Pekle a pod Štítary 130 zl., z krčmy ve Třechdvořích 10 zl., užitek z městského parkánu 9 zl. 40 kr., z obecné kovárny a kolárny v pražské bráně 20 zl., tržné, jarmarečné a mostní clo 640 zl., obecní myslivost 12 zl.; úhrnečný příjem na r. 1753 byl tedy 3791 zl. 40 kr. mimo taksy a prodeje stavenišť. — R. 1778-80 provedeno jest rozdělení pozemků obou městských dvorů poplužních na familie k dědičnému nájmu, kterýž pak vynášel 3140 zl. stálého úroku. R. 1778 jest emfytheuticky prodán zálabský mlýn za 4800 zl. a za 460 zl. stálého úroku. — R. 1780 obnášel příjem města na stálých úrokách (z pozemků, mlýnů, koželužny) 3806 zl., z tržného a mostního cla 810 zl., z obchodu solního 160 zl., z rybolovu 110 zl., z obecní váhy 47 zl., nájem parkánů 33 zl., z rybníků štítarských nájem 30 zl., z kovárny a kolárny 25 zl., z honitby 15 zl., z krčmy třídvorské 15 zl., úhrnem 5151 zl. rýn.

Během času zaschly městu některé prameny důchodů; přestalo clo mostní a branné, přestal obchod solní, kterýž ještě

r. 1815 pronajat byl za 156 zl. stř. ročního platu. R. 1849 všecky úroky z městských familií vykoupeny vyvazovacími obligacemi v obnosu 65.000 zl. stř. — Ježto rostoucí potřeby obce vymáhaly vždy větší náklad, bylo třeba, schodky uhražovati daní z piva, vína a lihovin v městě spotřebovaných, a posléze i přirážkami k přímým daním. Nejnovější rozpočet města Kolína dělí se na tré, a sice udává se příjem a vydání vlastního města s předměstími, pak příjem a vydání katastralní obce (t. j. Kolína se Štítary), a pak rozpočet školní. V rozpočtu na rok 1886 jeví se pro místní obec kolínskou příjem 28.685 zl. 54 kr. (a sice z nemovitostí 4057 zl. 48 kr., důchodky z piva, páleného, tržného, rybolovu a j. 21.349 zl., úroky z vyvazovacích jistin 2129 zl., z čistění města 858 zl. 5 kr., různý příjem 292 zl.). Vydání páčilo se na 14.429 zl. 97 kr. (na zachování nemovitostí 4360 zl. 27 kr., na daně a dávky 643 zl., hlásným a ponocným 568 zl. 88 kr., za osvětlení města 2779 zl. 8 kr., čistění města 3520 zl., správky dlažby a stok 350 zl., na vodovod 511 zl., na úroky z dluhů 547 zl. 74 kr., na nové dlažby a stoky 600 zl., na vojsko 200 zl., na rozličné 350 zl.). Přebytek jeví tedy 14.255 zl. — Rozpočet katastralní obce kolínské vykazuje vydání 32.397 zl. 15 kr. (příspěvek na realné gymnasium 6620 zl. 21 kr., na školu průmyslovou 1238 zl., výslužné 615 zl. 36 kr., výdaj na kancelář 7935 zl., vydání kostelní 1663 zl. 12 kr., náklad dobrodějný 6098 zl. 46 kr., na obecní stráž 5917 zl., na policii zdravotní 1085 zl., na hasičství 740 zl., rozličná vydání 485). Proti tomu stojí příjem z příspěvků na gymnasium, taksy a j. 4415 zl. 76 kr. Vyplývající z toho schodek uhradí se přebytkem v rozpočtu místní obce (14.255 zl.) a přirážkou 18% k přímým daním (13.680 zl.). Čistění a vytápění škol obecných a měšťanských, školné za děti chudé a j. vyžaduje nákladu 6012 zl. 78 kr., splátka na dluh sdělaný pro stavbu školy (i s úroky) 3120 zl. Jest tedy školní vydání 9132 zl. 78 kr., a to se uhradí přirážkou 12% ke přímým daním. Celkový příjem obce jest 33.101 zl. 30 kr., vydání 55.959 zl. 90 kr., schodek 22.858 zl. 60 kr., kterýž vyžaduje přirážku 30% ke přímým daním.

B. Obyvatelstvo.

Ze starých matrik křestních poznáváme, jakou měrou počet křesťanského obyvatelstva v Kolíně od války třicetileté se zmáhal. V létech 1675-79 narodilo se v Kolíně za každý rok v průměru 70 dítek (3% nemanželských); v Čechách se rodí v každém stotisíci obyvatel za rok 3942 dítek. Bylo tudíž v Kolíně v létech 1675-79 skoro 1800 obyvatel křesťanských. R. 1680 umřelo v moru 593 křesťanů v městě, kdežto počet zrozených byl toliko 43. Zbývalo tudíž koncem toho roku asi 1250 duší, židy nepočítajíc. Vůkol r. 1700 býval počet zrozených za rok 76, což odpovídá populaci 1900 hlav. Tímtéž způsobem jsme vyšetřili, že bylo vůkol r. 1765 v Kolíně 3250, r. 1785 již 3750 obyvatel křesťanských. Počet nemanželských porodů do té doby vzrostl na 10% všech. O počtu židů kolínských nemáme vědomosti na onen čas, leda k r. 1796, kdež čítalo se 205 rodin židovských, tudíž snad asi 1000 duší. Všecko obyvatelstvo kolínské dá se k r. 1800 páčiti na 5300 hlav. — Řádný součet obyvatel vykazuje na rok 1843 v Kolíně a Císařovsi 6346; na rok 1857 bylo v katastralní obci kolínské 7727 obyvatel (6112 katoliků, 268 evangeliků, 1347 židů). R. 1869 sečteno bylo 9473 duší (7878 katoliků, 386 evangeliků, 1209 židů). Na počátku r. 1881 shledalo se již 11.636 obyvatel, z nichž bylo 5575 mužských a 6061 ženských osob, dle obcovací řeči 11.497 Čechů a 139 Němců; dle náboženství bylo 10.050 katoliků, 5 pravoslavných, 10 lutheránů, 425 reformovaných, 1148 židů a 2 bez vyznání. Příslušných do Kolína bylo toliko 4793 hlav. Veškeré obyvatelstvo rozděluje se dle částí města takto: Ve vnitřním městě 2226, v židovské ulici 995, na pražském předměstí 908, v Císařovsi 348, na kouřimském předměstí 2008, na horském 2299, na Zálabí 2548, ve Štítařích 302 duší.

V tomtéž poměru jako počet obyvatel vzrůstal i počet domů. R. 1686 bylo jich 315 (v tom 10 pustých), o 100 let později napočetl Schaller asi 400 domů. R. 1843 bylo v Kolíně 507, ve Štítařích 36 čísel. R. 1869 bylo v Kolíně (bez Štítar) 575, r. 1872 pak 599, ale r. 1881 již 705 domů. Ještě více

vzrostl ten počet za posledních pět let; neboť sečtlo se r. 1886 ve vlastním městě 102 domy, v židovské ulici 55, na předměstí pražském 92, v Císařovsi 26, na předměstí kouřimském 143, na horském 177, na Zálabí 251 čísel, ve Štítařích 42 čísel, úhrnem tudíž 888 domů. Pravděpodobný odhad udává na rok 1886 v Kolíně 14.632 duší.

Český ráz zachovávalo město Kolín od války husitské po všechen čas, čemuž s dostatek svědčí veškeré knihy městské. Než od počátku 18. století vyskytují se v těch knihách zápisy německé, s počátku sic pořídku, dále však z husta, a toto vnikání němčiny pocházelo odtud, že se tu v městě zakupovali Němci z rozličných stran. Dvojí sukno jevilo i tehdáž svou přítažlivost při zenském pohlaví, a vojáci různých pluků, kteří v městě byli posádkou aneb v dočasném pobytu, brali městské vdovy mladé i letité, i městské dcerky za ženy a usazovali se tu nezřídka, zvláště vojenští ranhojiči. Též němečtí chasníci od řemesel zavítali tytýž do města a nalézali zde nový domov. Německý živel šířil se též od přespolných úředníků hospodářských, direktorů, obročních i pojezdných, kteříž z úsporů svých v Kolíně se zakupovali aneb ke statku vdov neb městských dcer se přiženívali, ač nebyli vždy německého původu. Totéž platí o úřednících zemépanských, ať byli výběrčí tácu pivního, ať poštmistři, správcové vojenské pekárny aneb účetní císařské abaldy, jaká se tu poprvé jmenuje r. 1786. Též lékárníci byli od r. 1781 buď rození Němci aneb lidé zněmčilí. V létech 1660—1700 usadili se v Kolíně Jan Mayer od Chebu, Jan Weidemüller kovář za Labem, Petr Schütz kovář, Kristian Fritz krejčí, Jiří Lachenicht (Lochnit) sedlář, Jan Müller z Falcka malíř, Jan Teybl pekař, Hons Adam Feringer markytán od Normberka, Hans Vogt (Foit) lazebník, Martin Postler zámečník, Mathes Huffacker hřebenář, Frant. Antonín Schuster výběrčí tácu. Však buď zemřeli bez potomků, aneb rod jejich počeštil se již v druhém koleně. V první polovici 18. století se tu usadili Němci Václav Heyzler kupec, Frant. Antonín Herget, Jiljí Kampfner (švec z Kummersbachu v Rakousích), Ignác Heyn z Heynberka, Mathes Arator z Broumova, Hans Henrich Hoffstetter

(jirchář od Č. Lípy), Kašpar Štekl švec, Josef Wildt jirchář a bratr jeho, Jan Fedrmachr, Josef Pökh, Kristian Eisner prve ředitel sklárny v Rakousích (praotec rytířů z Eisenšteina), Jan Gottfried Zoll polař, Jiří Galaš z Grünwaldu, prve vojenský důstojník, Mathes Jekl kaprál od pluku Karaffova, Ignác z Hochwartu výběrčí tácu, Josef Senger voják, Josef Lachmann. Úplně zněmčilý byl rod Květoňů z Rosenwaldu (Quieton von Rossenwaldt) a hospodářský direktor Jan Ignác Kalüna. Od r. 1750 do r. 1800 tu byli domovem rytíř Jan Gosko (Kostka) z Sachsenthalu Jihlavan, chirurgové Ignác Münsinger, Jakub Morštadt od Rýna, Kašpar Günthner, Michal Preibisch, Kašpar Ettmüller, poštmistři Lorenz Habel, Grünberger a Kršňák (Kerschniak) z Gallersberka, hospodářští úředníci Šebestian Fleissner, Jan Kalivoda z Valdenburka, Ferdinand Schöbl, Leopold Volrath, Karel Zeidler, Josef Bohatz, Franz Antony Rose (ač Růžička se jmenoval), Josef Massatsch, vojáci Jan Hönys, Ferdinand Raufeisen, Jan Arnošt Degenhart Sasík a j.

Že mnozí měšťané uznávali záhy potřebu, aby dítky jejich naučily se němčině, toho důkazem jest postranní německá škola, v níž r. 1709 a ještě 1714 učil „německý kantor“ Šimon Schwenzner. Z potřeby vznikla záliba, a r. 1758 bylo mezi 12 městskými radními pět Němců Josef Wildt, Jan Gosko z Sachsenthalu, Antonín Neumann, Jan Galaš a Antonín Martinelli, zněmčilý Vlach. Kromě tohoto Vlacha († 1803) známe na ony časy v Kolíně ještě jiné zdomácnělé Italy, a to byli Prokop de Gialdi výběrčí cla (od r. 1774), Jan di Corte a bratr jeho František (r. 1795), cínař Jan de la Valle († 1824), kominík Bartoloměj Spigalio († 73letý 1813) a syn jeho. R. 1793 založena jest v Kolíně hlavní škola německá, odkud znalost němčiny a záliba v ní šířila se po lepších vrstvách obyvatelstva, takže německá divadla kočující, jako n. p. r. 1803 saská společnost Fridricha Maschke, později společnost, kterou řídil Suvar (v létech čtyřicátých), pořádati mohla představení četně navštěvovaná. A z této dřímoty probudil se národní duch teprve r. 1848. Matice česká, založená r. 1831, nalezla v Kolíně prvního člena teprv r. 1836

(kn. Vojtěch Sitte, ředitel školy); do r. 1848 čítala ta matice sice již 18 členů v Kolíně, hlavně mezi úřadnictvem zámeckým, jemuž r. 1841 zámecký pán, Václav Veith, s rodinou svou dal dobrý příklad; však v tom počtu byl jediný měšťan, c. k. poštmistr Karel Čestmír Knirž. Leč od té doby stala se v obyvatelstvu velice příznivá změna; zvláště od r. 1867 národní duch opanoval celé město, takže i židovské obyvatelstvo jemu se poddalo a pod vplyvem německého antisemitismu přihlásilo se r. 1881 téměř venkoncem k obcovacímu jazyku českému. Dotknuvše se četby v měšťanstvu, dodáváme, že v 18. století bylo vůbec málo četby pro lid za obecné chudoby duševní. Ve knihovních vyřízeních pozůstalostí nacházíme výkazy hojného šatstvi, peřin, klenotů, nádobí cínového a měděného, nábytku, obrazů, ale málo knih. Když r. 1756 umřel rytíř Josef Petr Praksa z Bernthalu, někdy krajský kommissař a potom bohatý měšťan v Kolíně, našlo se v pozůstalosti jeho jen pět knih, a sice modlitební kniha Marianská, kniha o právní praksi (praxis juridica), výtah z práv městských, německá příruční kniha pro hospodáře a německý kalendář. Nelze tu pomlčeti, že na slovo vzatý vlastenec Karel Sladkovský propuštěn byv z vazby r. 1856, zdržoval se u svého přítele speditéra Jiřího Veverky v Kolíně, kdež do r. 1860 účinkoval nemálo k probuzení národního ducha.

C. Zemědělství.

Nejstarší kataster kolínský, založený r. 1653, pohříchu se ztratil z archivu někdejší královské komory české, a tudíž jest nám přestati na katastru z r. 1686, abychom poznali poměry zemědělství v Kolíně z doby starší. Ze 165 usedlých sousedů bylo r. 1686 jen 50, kteří obírali se polařením. Nejrozsáhlejší pozemky držel tehdáž Pavel Benedikt Jindra (statek Salajovský), a sice 294 korců rolí, 68 jiter luk (jitro as jeden vůz sena), velkou zahradu vedle obecního dvora (9 korců) a za Labem dva lesy. Valentin Kokovský držel 210 korců rolí, 20 jiter luk a les, rytíř Střelovec 182 korců rolí a louky, Daniel Válko 126 korců rolí, 10 jiter luk, Jan Kužel 154

korců rolí, louky a velký ostrov, statek Šperlinkovský 115 korců rolí a 9 jiter luk, Andres Eylenberger 105 korců rolí a louky, Jan Kmoch 98 korců rolí a louky, statek Tatenických 95 korců rolí, louky a les, statek Olešanských 90 korců rolí a louky, statek Baraličovský 66 korců rolí a louky, Mathes Hájek 65 korců rolí; pak 4 statky po 38—39 korcích, 6 statků po 20—30 korcích. Menší dílce pozemků, úhrnem 479 korců rolí mimo louky, vypadaly na 28 sousedů. Největším statkářem při městě byla obec sama, držíc ke dvěma poplužním dvorům svým 1281 korců rolí, drahně luk a lesy; nemálo pozemků držely též kostely, špitál, cech řezníků a literatů. V příčině daní páčen byl výnos rolí blízkých z kopy záhonů (t. j. 7 korců) na 15 zl., rolí prostředních 10 zl., dalekých na 5 zl. Výnos rolí zálabských páčen byl na 2—6 zl. z kopy.

Držba pozemků nebyla stálá. Obyčejně bývalo, že co rolí a luk měšťan nastřádal ke svému dvoru, to potomci mezi sebou rozdělili aneb po dílcích úplně rozprodali. Co takto jednomu dvoru ucházelo držby, hromadilo se zase při jiném. Nejstálejší držba se jeví při velkém dvoře vedle obecnice, za jehož humny veliký lán, 78 korců plochy, vždy ke dvoru se držel. Tržní neb odhadní cena pozemků od r. 1653 zvětšovala se tou měrou, co přibývalo dělných sil, a co peníze pozbývaly na hodnotě. R. 1653 odhadnuta dobrá role za 20 zl. po korci, ale prodána jen za 14 zl.; r. 1663 prodán korec dobrého pozemku za Labem za 3 zl. R. 1700 kupovány byly výborné pozemky za 26—37 zl. po korci, r. 1746 již za 87 zl. — R. 1756 udává se hodnota velké zahrady proti kostelíčku sv. Jana Nep. na 167 zl. po korci, role za obecnicí na 100 zl., u Pašinky na 100 zl., u Zibohlav na 80 zl., louky vždy na 100 zl. z jitra či vozu sena. V létech 1780—90 prodávány byly výborné role za 90—114 zl., louka v píšťalkách za 150, písčité pozemky na Zálabí za 26—32 zl. po korci, u Hlubokého Dola za 76 zl. — Do roku 1820 vystoupila cena dobrých rolí blízkých na 280 zl., špatných na 114 zl.; odtud zdražovaly se pozemky stále, takže roku 1872 dobrá pole blízká za 700—800 zl. po korci kupována byla. Nyní ta cena ovšem značně poklesla.

Jak se v 17. století hospodařilo, jest nám příkladem statek Panochovský na kouřimském předměstí, k němuž 1689 se drželo 50 korců rolí. Tehdáž zaseto bylo 38% pozemků pšenicí, 26% žitem, 16% ovsem, na 7% byl hrách, na 7% proso a 6% leželo úhorem. V 18. století přestávalo setí ovsa, ježto ho drahně přiváželi na trh od krajin sázavských, a množila se setba pšenice a ječmene. R. 1756 bylo na velikém láně Praksovském za obecnicí oseto pšenicí 13%, žitem 41%, ječmenem 28%, hrachem 5%, čočkou 1%, sladkou řípou 5%, úhorem bylo 8%. Týž lán r. 1781 náležel ke statku bratří Hablů, k němuž se drželo 127 korců rolí. Na té ploše stálo přede žněmi 12% pšenice, 35% žita, 39% ječmene, 2% hráchů, 1% vikve, a 11% bylo úhorem. Leč již ku konci téhož roku 1781 bylo zaseto 55% pšenicí, na jarní setbu ječmene určeno bylo 39%, na hrách 1%, na úhor 5%. — Úhoření ponenáhlu přestávalo, když ku konci 18. století se šířilo pěstění brambor a jetele, od r. 1840 začalo setí řepky (korsy) a rokem 1857, kdež založen cukrovar v Ratboři, začalo se sázení buráku, kteréž pak od r. 1864 zmohlo se měrou velikou a stalo se hlavním pramenem zámožnosti v městě. Hojností dělných sil, pilným mrvením, užíváním dokonalých pluhů i podrýváků, válců a secích strojů zdokonalilo se polní hospodářství ke stupni vysokému, v čemž od r. 1862 dával rytíř František Horský z Horskýsfeldu, držitel panství kolínského, nejpěknější příklad. — Na veliký prospěch byla polnímu hospodářství okolnost, že r. 1778 obec vzdáti se musila největšího dílu svých pozemků. Býval᾽ť na obou dvorech obecních velmi chatrné hospodářství, neboť městská rada za těžkých dob válečných neměla čím platiti dělné síly; a tak r. 1752 při dvoře špitálním bylo 106 korců zaseto pšenicí, 142 korců žitem, 187 korců ječmenem a ovsem, kdežto 245 korců zůstávalo neužitečným úhorem na pastvu dobytka. Horší ještě hospodářství bylo při dvoře štítarském, neboť zde bylo vyseto 77 korců pšenice, 129 korců žita, 187 korců jaře, a 189 korců pozemků bylo úhorem. Proto jakkoli obec, když z přinucení dávala své pozemky familiantům, pro budoucí časy byla stenčena, ježto by ony pozemky její měly dnes ceny 600.000 zl.

nedá se upříti, že ono obecné jmění, dané do rukou občanů, nepoměrně větší užitek dávalo.

Chov dobytka zmáhal se v 18. století nemálo. Všickni bohatí polaři při městě chovali mnoho koní na prodej, berouce do služby odrostlá pacholata (hříbky) na pasení hříbat, pro něž mívali na lukách a paloucích zřízené ohrady. Roku 1706 bylo ve dvoře Kinclovském (133 korců rolí a 16 korců luk) 5 koní, 18 krav a 10 vepřů. Tehdáž měl rytíř Střelovec ve svém dvoře 4 koně, býka, 20 dojnic, 13 jalovic, 7 odstavčat a 57 odrostlých prasat. Ve dvoře Šperlinkovském bylo r. 1747 (na 128 korců rolí a 9 korců luk) 8 tažných koní, dva staré koně, hřebec a 7 hříbat, 14 krav, kozel, 2 svině a 281 ovcí. Obec měla na obou dvořích r. 1752 21 koní, 2 býky, 48 krav, 862 ovcí a 82 prasat.

Vinnice při městě Kolíně časem, hlavně za války třicetileté, úplně zašly. Nejdéle se držela vinice nad mlýnem zálabským. Od r. 1626 držel ji Jeremiáš Spira konšel, a ještě r. 1645 vydala úrody 40 věder. Po smrti Spirově roku 1664 koupila ji vdova Hájková, a roku 1685 udává se výnos toho pozemku na 3 zl. ročně. Později ta vinice dostala se ke mlýnu zálabskému, při němž trvá po dnes jako stráň divoce zarostlá. Rovněž zašly za války švédské také chmelnice, a jen chmelnice zámecké se připomínají ještě roku 1749. Jedna byla nad opletkami, druhá za kostelem sv. Jana podle silnice horské. Leč r. 1778 byly oba pozemky emfyteuticky zadány a dílem na pole, dílem na štěpnice obráceny. Zahradnictví však od polovice 17. století na novo se zmáhalo, jakož tytýž bývá řeč o křenovkách a zelnicích. Na zahradách pěstována též sladká řípa, a jak Schaller svědčí (r. 1787), též tabák.

D. Průmysl.

Hlavní podstata živnosti městské bylo vaření piva, jehož se ujímati směli toliko křesťanští majitelé domův uvnitř hradeb městských. R. 1646 za největší tísně peněžní odňali konšelé pravovárečníkům pivovar, a dávali vařiti toliko na užitek obecního důchodu. Po válce švédské pak připustili

k várkám pouze nečetné sladovníky, ostatní várky nechávali sobě k svobodné disposici. Během času vyvinul se z toho zvláštní pořad váreční, dle něhož v jistém období užívali sladovníci, JMC. richtář a primas po 4 várkách, každý konšel po 3—4 várkách, obecní starší a richtář po 2—3 várkách. Z ostatních měšťanů připuštěni k té živnosti jen chudí řemeslníci, aneb oni, kteří neměli řemesel. Vyloučeno z toho požitku bylo 35 měšťanů. Ti však nebyli spokojeni, a proto nepřestávali zanášeti úřad podkomořský žalobami, až posléze r. 1732 vyšel od toho úřadu rozkaz, aby všichni měšťané stejnou měrou užívali várek, pokud mají domy uvnitř hradeb a bran. Odtud vešlo v právo, že pivovar pronajímán byl sládkům, a nájemné pak po odrážce útrat správních rozděleno stejným dílem mezi pravovárečné měšťany, jichž bylo 96. Od toho roku 1732 přestal i poslední soukromý pivovar v městě, v hostinském domě „u zlatého lva", a proměněn ve vinopalnu. Várečný podíl obnášel r. 1756 48 zl. 48 kr., r. 1780 46 zl. 22 kr., slušný to příspěvek na vychování rodiny měšťanské v době, kdy peníze mnoho platily. Po r. 1815 ta várečnost se zvýšila až na 120 zl. stř., dokud dovoz cizích piv do města byl zakázán; leč po r. 1860 kleslo na 40—42 zlatých r. č. — Výroba piva roku 1652 byla skrovná, obnášejíc 1104 vědra, roku 1653 jen 928 věder, r. 1659 svařilo se již 1309, r. 1663 1392, roku 1670 6780, r. 1695 pak 11.792 věder.

Kromě městského pivovaru býval ode dávna též pivovar na zámku. R. 1749 se tam navařilo 1092 sudů čtyrvěderních, z čehož vyšlo 95 sudů na deputaty zámeckým úřadníkům a služebníkům, též kapucínskému klášteru. Týž pivovar byl roku 1863 péčí rytíře Horského znamenitě rozšířen, důkladnými lednicemi a parostrojem o 8 silách koňských opatřen. Odtud zvelebilo se pivovarství v Kolíně tou měrou, že r. 1880 na dvou pánvích do 26.000 hektolitrů piva bylo svařeno.

Berniční kataster z r. 1686 vykazuje 10 sousedů, 7 městských a 3 předměstské, kteří kromě řemesla svého provozovali vinopalství, majíce vinopalničky o 1—3 kotlích malých, v nichž přepalovali slady, pivo i pivné kaly. Výnos jejich páčen byl od 3—16 zl., úhrnem na 84 zl. Než po r. 1732

ujala se vinopalství sama obec a pronajímala to právo jednotlivcům na svůj prospěch. R. 1779 vynášel ten nájem 930 zl.

Z téhož berničného katastru seznáváme počet řemeslníků r. 1686. Bylo tehdáž mezi usedlými měšťany 12 řezníků (výnos řemesla 30—50 zl.), 7 pekařů (20—40 zl.), 3 rybáři (10—30 zl.), 3 zahradníci (15—30 zl.), soukenník (30 zl.), puškař (ručníkář, 20 zl.), 3 tkadlci (10—30 zl.), 6 krejčů (10—30 zl.), 9 ševců (10—40 zl.), koželuh (12 zl.), jirchář (12 zl.), punčochář (30 zl.), rukavičník (20 zl.), 2 uzdaři (20—40 zl.), sedlář (50 zl.), caňkář (10 zl.), 3 provazníci (po 50 zl.), mydlář (50 zl.), kolář (25 zl.), zedník (15 zl.), 4 tesaři (10—30 zl.), 3 kováři (15—50 zl.), 3 felčaři (10—30 zl.), úhrnem 69 živnostníků s průměrným výnosem po 27 zl. za rok. Výnos domu v městě odhadnut byl na 40—50 zl. — O řemeslnících, co v nájmu bydleli, máme vědomost k r. 1710, kdež vzati k povinnosti, aby připláceli na vydání vojenské. Ti byli zlatník Vostinius, strojní kovář, zámečník, 2 kováři, 3 truhláři, 2 bednáři, tesař, 6 sekyrníků, 4 krejčí, kloboučník, punčochář, barvíř, 3 provazníci, tkadlec, 6 řezníků, uzdař, 2 sedláři, 9 ševců, hřebenář, 3 pekaři, perníkář, 2 rybáři, 7 zahradníků, 7 zedníků a kolář.

Vzrůstem obyvatelstva v městě a vůkolních vesnicích zmáhala se řemesla počtem jednotlivých dílen, zároveň ujímala se tu řemesla nová; zvláště na Zálabí rozkvetlo hrnčířství. Po létech nouze a bídy r. 1769-71 zmohla se tu řemesla k nebývalému rozsahu. Zvláště to bylo soukennictví (Jan Haumer, Jan Závodský, Josef Augusta, Ignác Roch, Tobiáš Dubský), jež vyhynulo teprv po r. 1840, kdež ještě pracoval Václav Kouďa soukenník; tkalounkářství (r. 1787 tu bylo 14 postavů), punčochářství (r. 1765—1800 tu pracovali Václav Hess, Leander Rippel od Sušice, Antonín Darebný, Antonín Zimmermann, Matěj Sekot). Koželužství a jirchářství se tu zmohlo přistěhováním jihlavských Němců, a čítalo nemálo dílen po obou stranách Labe. Roku 1701 tu začal práci Josef Wildt jirchář, po něm 1752 Jan a Augustin Feldekové, r. 1765 František a Josef Harrerové, přešedše z Jihlavy do Pelhřimova, odtud do Kolína, později rod Appel-

tauerů, Breitenbergrů a Kargrů (z Kladska). Takřka z čista jasna objevují se v Kolíně r. 1782 kamenáři ve velikém počtu, takže roku 1786 čítalo se tu 15 mistrů kamenořezačů (štánšnádrů) a 11 brusičů, jimž se dostávalo drahokamů z vrchu na Vinicích za Labem aneb od Ratiboře a Bohúňovic. Žili větším dílem v nájmu, a to hlavně na Zálabí, kde nájmy byly levnější. V létech 1782—1815 jmenují se tu kameníři Rozkovec, Blažek, Jírkovský, Zajíček, Peil, Malý, Kos, Čuřík, Trmal, Kraus, Kratochvíl, Jeřábek, Odcházel, Lyska, Makara, Müller, Jelínek, Vinduška, Riegel, Marek, Steigerwald, Jambor, Hofmann, Uher a j. Podobá se, že tito „granátníci" pracovali pro klenotnické obchody pražské za smluvenou mzdu. Leč za válek Napoleonských ta živnost silně zacházela; aspoň nedědila se v potomcích; mnozí granátníci z nedostatku práce chápali se jiného zaměstnání. Poslední z nich, Frant. Korda, umřel na Zálabí r. 1852. — V době náboženské horlivosti vzešla tu živnost voskářská; Václav Jesenovský dobrým odbytem voskových světel zmohl se na várečný dům r. 1772, po němž tu byli voskáři Vincenc Máj, Josef Formánek († 1801), pak Frant. Červinka († 1845). Jednotlivě se vyskytují sklenářství (Václav Pošva r. 1775), hřebíčkářství (Hojer 1796), parukářství (Springer 1758), cínařství (della Valle, † 1824), knoflíkářství, barvířství, postřihačství a j.

Z větších závodů jmenujeme sanytrnu v opletkách, založenou od měšťana Modestina r. 1690, s níž souvisela též výroba střelného prachu na místě odlehlejším; r. 1725 zemřel zde Bernard Růžička, sanytrník a prachař. Později tu zavedena výroba drasla z dřevěného popele, odkudž tomu domu říkali „flusovna". Od r. 1780 flusovali židé draslo v obecní koželužně u mostu; leč r. 1785 ta práce pro nebezpečí ohně jest jim zakázána. — R. 1778 založen byl c. k. výs. závod na předení bavlny (300 vřeten ručních) a na výrobu tištěných látek bavlněných. Podnikatel neznámého jména k tomu dílu najal od radního Jana Kmocha dům na rohu proti radnici, a v tom závodě zaměstnáváno bylo drahně dělníků do r. 1834, kdež pro dlouhou nemoc a pak smrt majitele Antonína Mišáka závod zašel; stroje i dům prodány jsou v dražbě.

Umění bývalo skrovnou měrou zastoupeno. V létech 1660 až 1680 provozoval měšťan Daniel Hruška umění malířské; v létech 1765—1803 zde žil Antonín Effenberger malíř, a r. 1843 jmenuje se zde Jan Macháček malíř, od něhož jsou oltářní obrazy v kostelích křečhořském a novovesském. Z řezbářů jsou nám známi Jan Kozel r. 1765, a Václav Čejka († 75letý r. 1832). První domácí architekt byl Josef Jedlička (1730—64), jenž stavěl velkou část domů r. 1734 shořelých, zvláště v ulici horské; po něm zeť jeho Jan Petržilka z Kolína († 1773), a téhož syn Jan (do r. 1841), oba majíce titul c. k. stavitelů.

Od posledních třiceti let rozkvetlo město Kolín na důležité místo průmyslu. Na prvním místě to jest průmysl hospodářský. Olejna na Pršíně, r. 1843 založená a r. 1856 rozšířená, sice zanikla, za to však založen jest na Zálabí velký závod Pavla Fišera na výrobu oleje, pokrutin a superfosfatu (č. 239). Menší olejna (Rudolfova) nachází se na valech pražského předměstí (č. 38). Dále jsou zde dva pivovary výše jmenované, dva veliké mlýny labské, jeden pod zámkem, druhý pod skalou zálabskou, velká parní pila Jana Chudoby a Karla Wintera na předměstí pražském (č. 14) ve spojení s parním mlýnem a lázněmi, jež má 2 parostroje o 50 silách koňských, parní mlýn Hellerův na horském předměstí (3 parostroje o 95 silách koňských), továrna (dědiců Ballingovských) na výrobu škrobu (nepracuje), akciový cukrovar z r. 1864 (10 parostrojů o 105 koňských silách, 9 diffusérů o 68 hektolitrech, 7350 forem plechových; stačí sdělati 300.000 metr. ctů. buráku, jehož správu vedou pp. Václav Perner, předseda, JUDr. Václav Radimský, JUDr. Antonín Cyvín, svob. pán Theodor Hrubý z Jelení, Josef Formánek, Václav Formánek a c. k. soudní rada Ant. Mareš, řízení technické p. Alois Kroutil, účetnictví Karel Zörner; cukrovar dědiců rytíře Horského na Zálabí s raffinárnou (9 parostrojů o 102 silách koňských, 9 diffusérů o 78 hektolitrech, 9000 forem, 1 stroj na kostkový cukr). R. 1856 postavila společnost slezských kapitalistů (Karel Latzel, Zenčický, Jutřenka, Havlíček), v Kolíně při silnici horské, u po-

lepské struhy velkou továrnu, v níž z cukrové melassy vyrábí se líh a draslo. R. 1865 přibyl k tomu závod Jos. Weissbergra, založený ve Hrobích r. 1865 na raffinování líhu. R. 1872 oba závody sloučily se v jeden podnik spolkový, kterýž pak se rozšířil o třetí továrnu na výrobu líhu melassového; ta zbudována r. 1873 při Labi pod akciovým cukrovarem. Celý ten podnik, jejž vede spolumajitel p. Karel Latzel, čítá 5 parostrojů o 26 koňských silách, 4 apparaty na pálení melassy a dva na čistění a shánění líhu. Chemický průmysl zastoupen jest třemi závody, a sice akciovou továrnou velikou na výrobu kyseliny sírové a strojených hnojiv, jež stojí na bělidlech za pražským předměstím, dále menší továrnou bratří Josefa a Arnošta Tumlířů v opletkách na horském předměstí, kdež vyrábí se mazadla, smola a etherické oleje, a nejnověji továrnou Bedřicha Nagla na Zálabí (č. 240), kdež děje se výroba prostředků desinfekčních. V opletkách stojí od r. 1869 akciová plynárna o 4 pecích, 12 křivulích, s nádržkou plynu o 600 krychl. metrů. Nověji zmohl se též průmysl v obdělávání kovů. Sem náleží závod p. Vojtěcha Formánka na výrobu strojů, závod p. Josefa France na výrobu měděného, kovového a železného zboží, kterýž od r. 1881 stojí na horském předměstí, maje parostroj o 6 silách koňských, dále závod strojnický p. Karla Viesnera proti dolejšímu ostrovu, dvě velké dílny kovářké (pp. Bureše a Jecha) na sdělávání hospodářských strojů, dva závody plechařské (Lhuiller & Brand z Brna od r. 1860, a Odehnal), v nichž vyrábějí se plechové formy na cukr, a velká dílna zámečnická a plechařská p. Jos. Červinky. Dále sluší uvésti pět cihelen na kouřimském předměstí s dvěma okružními pecmi, závod na výrobu sodové vody (Josef Kocvera), závod Goldschmiedovský na vyváření kostí a tuků, závod bratří Soudků na čistění peří, závod na čistění a rovnání hadrů (Abrahama Flammerscheina v č. 13 horské předměstí). Nověji vznikla dílna p. Jana Možíše na výrobu a správku šicích strojů. Roku 1868 založeno jest první zde knihtiskařství s litografií podnikem Frant. Sudka, jež pak přešla v držení p. Jindřicha Paka. Druhá, větší knihtiskárna spojená s litografickým ústavem, kamenotiskárnou, ústavem

na perforování, a čárkování (rastrýrování), knihvazačstvím založena p. J. L. Bayerem, odborníkem z Prahy, roku 1880. V pozdější době zvětšen rozsáhlý tento závod opětně, a zařídil zde p. J. L. Bayer zcela novou, v Čechách a vůbec v celém Rakousku postrádanou továrnu na chromo-litogr. barvotisky různého druhu a olejové obrazy. Závod tento, jediný toho druhu a rozsáhlosti v Čechách, zaměstnává dnes 6 největších rychlolisů a 18 jiných menších a větších strojů, které v pohyb uvádí zvláštním plynovým strojem. Pracovních sil (akademicky vzdělané malíře v to počítaje) zdejších i cizích zaměstnává závod tento více než 90.

Četné jsou v Kolíně dílny řemeslnické. Pracují zde 1 pilníkář, 7 kovářů (kromě strojnických), 1 nožíř, 7 zámečníků, 5 plechařů (mimo větší závody), 1 brusič, 3 zlatníci, 5 hodinářů, 7 kolářů, 1 hrnčíř, 1 vyrábitel hliněných dýmek, 5 bednářů, 48 truhlářů (větší závod p. Pospíšila s výrobou varhan a dílnou čalounickou), 2 soustružníci, 2 košňáři, 10 sedlářů a řemenářů, 4 provazníci, 2 síťaři, 2 barvíři, 60 krejčů, 5 kožišníků, 2 rukavičkáři, 50 obuvníků, 3 kloboučníci, 2 modistky, 2 knihaři, 30 pekařů, 3 cukráři, 4 perníkáři, 21 řezníků, 5 uzenářů, 2 vyrabitelé páleného, 2 mydláři. Ve stavbách pracují 2 architekti, 1 civilní ingenieur, 4 mistři zedníci, 3 tesaři, 1 dlaždič, 2 pokrývači, 5 sklenářů, 2 lakýrníci. Umělecký průmysl zastupují kromě knihtiskáren s litografií a ústavem chromolitografickým 2 rytci a 1 fotograf.

E. Obchod.

Po válce třicetileté podávány od městské rady k zemské vládě časté žaloby a tužby, kterak židé v městě „všecky handle okkupírovali“ a tak chudým sousedům berou chléb od úst. V pravdě shledáváme, že tehdáž trhli k sobě židé všechen obchod v loketním, kovovém, koženém a krámském zboží, čímž bohatství jejich se zmáhalo při výnosném obchodu s penězi. O velikosti přespolního jejich úvěru svědčí okolnost, že r. 1658, v době velké tísně peněžní, táhl se Jindřich Löwenfeld, cís.

richtář v Něm. Brodě, k pozůstalosti Bernarda Schulkleppera pro dluh 1158 zl. za zboží handlovní.

R. 1659 soudil se Josef Pacovský žid s Danielem Schulklepperem a Jáchymem Votickým pro 2500 zl. obchodního dluhu. Uvedené ty summy představují na onen čas hojné jmění. Za to byl obchod sousedů v městě skrovný. V katastru berním r. 1686 udává se v Kolíně pět měšťanů, kteří vedli obchod v obilí, mouce a omastku s výnosem po 30—50 zl.; dále tři obchody kaprnické (30—50 zl.), dva obchůdky hokynářské (6 a 20 zl.), a tři obchody hostinské (u orla 120 zl., u lva 30, u hvězdy 30 zl.), posléze jeden obchod se zbožím krámským (30 zl.).

Když vzrůstal počet obyvatel, zmáhal se obchod v potravinách, zvláště krupařství, ač zašlo kaprnictví, zvláště když labské rámě v Hrobích se zbahňovalo, a haltýře rybní nebyly tam více k potřebě.

R. 1730 shledáváme, že v Kolíně byly dva obchody se zbožím krámským, každý na podkomořskou koncessí, takže více takových obchodů v městě nemělo býti. Ti obchodníci byli Václav Zvára v horské ulici (č. 43) a Václav Heyzler na náměstí č. 20. Tyto koncesse pak byly pronajímány neb prodávány od držitelů, takže ty obchody časem se stěhovaly do jiných domů várečných. R. 1707 založen v domě u korun (č. 42) obchod s krátkým zbožím normberským, 1758 obchod s železem vedle obchodu kramářského. R. 1798 povstal v domě č. 33 třetí obchod se zbožím krámským, a později těch obchodů přibývalo, a r. 1848 jich bylo 10. Obchod s kávou a cukrem vedl v Kolíně počátkem 18. století pražský kupec František Smicheus, vysílaje tam z Prahy občas manželku svou Kateřinu na voze s partií zboží, kteréž pak rozprodávala za hotové. R. 1720 na takové obchodní jízdě zemřela v Kolíně. Pro poměrnou drahotu toho zboží býval tehdáž požitek jeho v obyvatelstvu skrovný. Prodej kávy a cukru zmohl se teprv r. 1813, kdy po pádu kontinentálního systému Napoleona I. uvolnilo se zámořskému obchodu.

Tržba v městě oživovala se starodávnými dvěma trhy týdenními (obilí, omastky, sýr, vejce, drůbež a j.), pak

výročními trhy, z nichž hlavní byl o sv. Bartoloměji (z r. 1313), o svátostech (z r. 1512), o sv. Ondřeji a masopostě (oba z r. 1629), pak o sv. Antonínu a o sv. Františku (z r. 1780). Jak hlučno bývalo jindy v Kolíně od vozů nákladních, shledáváme z kusé zprávy na měsíc srpen r. 1737, kdež za ony 4 neděle projelo městem 858 těžkých vozů, z čehož vypadá na trh posvícenský (o sv. Bartoloměji) 91 vozů o 233 koních. Vyjímajíc tento den tržní připadlo na každý den v srpnu 24—25 vozů nákladních. Tato frekvence silnic sice přestala, za to učiněn jest z města Kolína důležitý uzel železných drah, odkudž je přímé spojení železničné na pět různých stran (ku Praze, Liberci, Trutnovu, Brnu a Vídni). Počet obchodů tím znamenitě vzrostl; r. 1880 zde bylo 9 obchodníků v dobytku, 1 s drůbeží, 1 s pijavicemi, 10 obchodníků v obilí a plodinách, 4 v plodinách zahradnických, 1 v kůžičkách, 3 v dříví a prknech, 1 v rakvích, 12 s dřívím a uhlím, 3 v železe, 2 v šicích strojích, 1 ve zbraních, 5 ve skle a nádobí, 4 v kratkém zboží, 2 v kožích, 25 obchodů v loketním zboží, nitích a j., 4 obchody v šatstvu a prádle, 12 obchodů v zámořském zboží, 2 obchody s materialiemi, 2 obchody v lihu, 36 obchodů smíšených, 25 krupařů (jindy 60), 2 lékárny, 6 vetešníků. Knihkupectví, počavši zde roku 1868, vzrostlo na tři obchody.

Na podporu místního obchodu jsou netoliko železná dráha a stanice telegrafu, ale též velké závody peněžné. Sem náleží předkem občanská záložna r. 1864 založená. R. 1885 čítala 1204 členu s ručením do 24.080 zl. Od r. 1865 vzrostla působnost blahodějného toho ústavu měrou utěšenou. Koncem r. 1870 čítalo se vkladů 471.453 zl., reservního fondu 7942 zl., takže bylo v oběhu 483.580 zl., a veškerý oběh peněz (t. j. součet všech půjček a splátek) obnášel 2.766.788 zl. — R. 1884 obnášely půjčky 1,068.297 zl., obrat peněz 4,376.581 zl. Koncem r. 1884 zůstávalo v závodě vkladů 1,153.557 zl., r. 1885 nově vloženo bylo 650.604 zl., zpět vybráno 705.221 zl., a zůstávalo tudíž na rok 1886 1,098.940 zl. Reservní fond obnášel koncem r. 1884 56.492 zl. 56 kr., k čemuž pak přibylo z podílu na zisku 4311 zl. 81 kr. Od několika let jest ústav ten umístěn

ve vlastním domě novém a krasném (č. 63 v ulici labské) v ceně 21.000 zl. Občanská záložna z čistého zisku svého vždy udílela značné, někdy i velké dary na účely dobročinné i vlastenecké; v městě zařídila opatrovnu, jíž pustila svůj dům a zahradu č. 20 v Císařovsi, po celou řadu let dávala všechen úrok ze svého reservního fondu na podporu střední školy kolínské, všecky místní školy obdarovávala penězi na vyučovací prostředky, a všech sbírek národních štědře se účastnila. Prvního dílu tohoto spisu odebrala r. 1878 pro své členy 1000 výtisků, a tím vedla hlavní náklad na jeho vydání. Aby druhý díl přítomný mohl býti vydán, věnovala k tomu valná hromada dne 14. března 1886 500 zl., čehož spisovatel vděčně připomíná. Od počátku svého r. 1864 do r. 1886 obnášejí všecky dary občanské záložny 74.500 zl. Starostou záložny byl 1864—67 Josef Syxta, 1867—72 Antonín Karabáček, 1872—85 JUDr. Antonín Cyvín, a nyní c. k. notář Adolf Hájek, podlé něhož ve výboru zasedají páni Alois Klášterský, Josef Březina, JUDr. Ant. Cyvín, Alois Čermák, Josef Douša, Jan Chudoba, JUDr. Alois Kalík, Vincenc Kroutil, Karel Leger, Josef Tumlíř, Jan Vávra, František Vejtruba, Jindřich Vlk a Václav Vokřál. Účetním záložny jest p. Vincenc Oudolenský, pokladníkem p. Josef Bárta, příručím p. Alois Prager.

Důležitým ústavem v Kolíně jest též akciová banka úvěrní, založená r. 1871 akciovým kapitálem 400.000 zl. Jsouc vedena s důmyslem a opatrností, dává se též do výhodných obchodů se zbožím, ku kterémuž účelu pořídila si nákladem 38.000 zl. veliké skladiště vlastní při cestě hrobské. Správu vede devítičlenný výbor, jehož předsedou jest JUDr. Václav Radimský, místopředsedou purkmistr Josef Formánek, vedle nichž ve výboru účinkují pp. Jindřich Battista, Michal Biszták, JUDr. Frant. Hanč, Karel Latzel, Ferdinand Perner z Labského Týnce, Ignác Skutsch a Jan Szalatnay z Velimě. Ředitelem závodu, kterýž umístěn jest ve vlastním pěkném domě na horském předměstí, jest p. Julius Veselý. Důkazem výborného vedení a řízení jest, že r. 1885 vyplacena byla akcionařům dividenda 10%, kdežto reservní fond dostoupil výše 200.000 zl.

Městští synové kolínští, odrostše místní škole, zhusta byli dáváni na studie, a sice obyčejně na gymnasium u Jesuitů v Kutné Hoře (zrušeno bylo r. 1773), odkudž dávali se na úřední praxi a došli úřadů při městské kanceláři, aneb u přespolních vrchností; jiní stali se důstojníky aneb ranhojiči při císařské armádě. Mnohem menší byl počet oněch, kteří dali se na vysoké učení, a ti přijímali větším dílem úřad duchovní. Ze světských kněží z Kolína rodilých jsou nám známi páteři: Jan Podhorský (r. 1712 kaplan v Kolíně), Antonín Formandl (1728—50 děkan v Kolíně), Antonín Procházka 1735 farář, Jan Modestinus 1737 kaplan, Libor Dittmann a Václav Čapek, oba děkani v městě, 1758 Jan Federmacher, 1770 Josef Oliva, farář v Dobřenicích, bratři Jan a Antonín Kostkové z Sachsenthalu, z nichž první byl r. 1805 kapitulním děkanem u sv. Víta v Praze, 1771 Josef Kropáček, farář v Hořelicích, 1788 František Adamec, farář viklantický, 1797 Alois Velich, pozdější děkan ve Chlumci, František Pátek, od r. 1817 farář v Solopiskách, Karel Růžička, arciděkan v Plzni r. 1878, Jos. Možíš, farář ve Vranově († 1877), Josef Kopečný, farář v Oboře, František Jirsák, farář na Zásmucku.

Z řeholních kněží známi jsou nám: kapucíni Konrad Kincl 1690, Pavel Oliva 1770, Josef Maria Válko 1772, premonstrati Libor Mayer (1700 na Strahově), Jindřich Fritz (1720 v Želivě), cisterciani ve Žďáře Onufrius Šilhánek (1708) a Vavřinec Andrle (1763), křížovník od červeného srdce Michael Stotz (1712), jesuita Johannes Lysander, magister filosofie (1720), dominikáni Tomáš Pábíček, lektor bohosloví († 1752), a Pavel Unčovský (1755), benediktin sázavský Placidus Pivoňka (1775), milosrdný bratr Bartoloměj Zvára (1748), servita Cyrill Lothringer (1766), augustinian bosák Adeodat Hospodář ve Lnářích (1794). — Z jeptišek v Kolíně rodilých umíme jmenovati toliko dvě, Kláru Kinclovou v klášteře cisterciánek v Pohledi (r. 1701), a Kláru Fritzovou u Voršilek v Hoře (r. 1713).

F. O daních.

Kataster z r. 1686 obsahuje seznam všech sousedů v Kolíně, městských i předměstských, vyjímajíc židy, kteří do r. 1788 zvláštní obec tvořili. V tom seznamu udán jest odhad příjmů jednoho každého, cokoli mu vynášely domy, dvory, pozemky, řemesla i obchody, čehož summa jest 14.312 zl. 30 kr. za rok.

Největší příjem tehdá měl pan Pavel Benedikt Jindra z Orebthalu 898 zl., po něm rytíř Střelovec 698 zl., Daniel Válko 513 zl., Valentin Kokovský 477 zl., Jan Kužel 429 zl., Jiří Vidman od orla 397 zl., Andres Eylenberger 289 zl., Frant. Bohuslav Šperlink 281 zl., Jan Kocourek od tří per 269 zl., Jiřík Unčovský 243 zl., Jan Kmoch 204 zl., Matěj Zajíček 203 zl. U sousedů várečních byl průměrný příjem 130 zl., u předměstských 35 zl. za rok. Výroční daň obnášela 4·72% všeho příjmu, tudíž 675 zl. 52 kr. Mnohem více vynášela daň z piva a vína v městě prodaného, a sice v létech 1670—76 průměrně 1406 zl., r. 1695 již 1608 zl. — K vybírání toho „tácu“ ustanoveni byli z prvu někteří měšťané, jako 1629—52 Daniel Hyttich, 1652—57 Jindřich Kerbe, 1657—80 Jiří Ebert, 1680—90 Martin Pezzorides; později jmenovala královská komora zvláštního úředníka co výběrčího tácu a zároveň i cla. Z těch výběrčích jsou známi 1690—94 Konrád Hase, 1694—1706 Jan Antonín Schuster, později rytíř Hochwart (†1732), vedle něhož jmenuje se Václav Huttary pojezdným tácu, dále Josef Millander († 1739), Antonín Volf r. 1759, Jan Krügner (1765—74), Prokop de Gialdi, 1785 Jan Martinides, 1804 Jan Bauše, kteříž také všichni vybírali tác též z pivovarů v dalekém vůkolí.

R. 1770—71 platili Kolínští (kromě židů) již 3659 zl. 46 kr. živnostenské daně, k tomu na úroky ze státního dluhu 563 zl. 36 kr., z dobytka 172 zl. 45 kr., z pokladen cechovních 36 zl., z hudby 90 zl., sladovnické přirážky 48 zl. 20 kr., z honitby k domestikalnímu fondu 32 zl., úroků ze zámeckých pozemků 40 zl., z městské abaldy tabákové, kterou měl v nájmu žid Frankl, 16 zl. Tác obnášel 1994 zl. 23 kr. Úhrnem tudíž

obnášela daň zeměpanská 6652 zl. 50 kr., r. 1772—73 pak 6604 zl. 47 kr. R. 1882 při zvýšených potřebách státních a pokleslé ceně peněz platilo město Kolín domovní daně třídní 5779 zl., činžovní 8989 zl., pozemkové 12.920 zl., živnostenské 10.766 zl., z příjmů 9379 zl., úhrnem 47.533 zl., k tomu pak přirážku státní 25%, zemskou 22½%, vyvazovací 4½%, školní zemskou 10%, okresní 15%, obecní 16%, místní školní 14%. Roku 1886 obnáší přímá daň s přirážkou státní úhrnem 76.000 zlat.; nepřímá daň vzhledem k místnímu cukrovarství, lihovarství i pivovarství jest ovšem nepoměrně větší.

G. Zdravotnictví.

Jako v 16. století, tak zůstávalo léčení nemocných dlouho do 18. století ve výhradní péči ranhojičů, kteří svou praxi větším dílem odbyli na vojně. Jakkoli všickni provozovali též živnost holičskou, přece neradi nesli název bradýře, píšíce se chirurgy aneb felčary. Od r. 1652 měl felčar Josef Šuch svou officinu blíže brány pražské (č. 98), kterouž od r. 1680 po něm držel zeť Jiří Hluboký, a pak syn Josef Šuch († 1732), kdežto druhý syn Vilím zřídil si druhou officinu blíž velkého kostela (č. 28), kterouž po něm vedli Frant. Rybák († 1742), Jiřík Barvonič (uhořel 1796) a Václav Chrudimský. Jiní chirurgové byli Jan Jindřich Vogt (1680—1710), Josef Čermák († 1757), Augustin Šulc († 1760), Ignác Müusinger († 1788), Jakub Morštadt (1763—96), Kašpar Günthner 1765, Jan Eckert (1772—1802), Michal Formánek (1773–93), Michal Preibisch a Matěj Ettmüller r. 1785, František Kácovský z Moravy r. 1797 a syn jeho Ondřej, Jakub Himmer r. 1814, Jan Reis († 1832). Větším dílem byli to cizí Němci z vojny přišlí. Vedle nich jmenují se na Zálabí okkulisté a operatoři, jako r. 1690 Andres Svoboda zálabský doktor, a jeho synové František († 1758 86letý) a Jakub, kterýž psal se od slavné universitatis Pragensis co nejpřísnějc (!) examinýro-

vaný a approbírovaný okkulista a operator. Týž sdělav z umění svého velké jmění na pozemcích, umřel 87letý r. 1772. Tamtéž žil r. 1769 Josef Kratochvíle operator. Však toho času byli v Kolíně již řádní doktoři mediciny usazeni, jako r. 1765 dr. Erythréi (Červinka), 1779 dr. Antonín Kraus, syn Jiřího Kadeřavého na Zálabí. 1780 dr. Gelblich de Ostrich a dr. Jan Gregori († 83letý r. 1811), od r. 1790 co měšťan zde žil dr. Tadyáš Schöbl, rodák kolínský a městský fysik († 74letý 1834), po němž zde se usadil dr. Frant. Biemann z Nového Světa († 1873), dále dr. Alois Smita (ještě r. 1851), dr. František Eckert, rodák z Kolína († 1875). Dále byli zde praktičtí lékaři židovští Šimon Schön, Jiří Grün a Ignác Kraus, kterýž jsa stařičký posud účinkuje. Od r. 1865 léčí zde dr. Josef Steppan, od r. 1872 dr. Jan Sedláček, dr. Gustav Hammerschlag, nejnověji dr. Vil. Hermann, dr. Josef Šil, dr. Josef Steppan ml.

O lékárně máme první zprávu z moru r. 1680, kdež v domě školním zemřel apothekář neznámého jména. R. 1697 žil zde Ondřej Sitte apothekář co nájemník; 1708—1720 Jakub Svoboda, jehož lékárna, pod štítem bílého lva, byla v najatém krámě v domě u raka (č. 70), a platil ročního nájmu 5 zl. Po něm ten obchod držel Leopold Procházka, od r. 1774 Jan Antonín Kropáček z Kolína, kterýž ho přenesl do svého domu v horské ulici č. 32; však r. 1794 byl v úpadku. R. 1735 objevuje se druhá lékárna v Kolíně, zvaná u červeného orla, kterouž držel Jan Lerch, jsa někde v nájmu; r. 1753 prodal ji za 250 zl. Antonínu Kopřivovi, kterýž koupiv r. 1764 dům u labutě na náměstí (č. 89), onomu domu vtělil svou lékárnu. Jsa stár, r. 1774 odevzdal dům s zahrádkou a závodem svému sestřenci Antonínu Brandnerovi, vyminiv si slušnou výživu. Leč v malém městě nemohly tehdáž dvě lékárny dobře státi; proto držel Brandner při lékárně též loterní kollekturu, a druhý lékárník Kropáček najímal tržné a honitbu. R. 1790 prodal Brandner dům s lékárnou a 6 měřicemi městské familie za 5400 zl. Janu Erbesovi, kterýž k tomu přikoupil r. 1794 i druhé právo lékárnické (u bílého lva) za 1650 zl. Za málo let zjednal si Brandner koncessí na třetí lékárnu v Kolíně pod štítem u zlatého lva, ale r. 1802

prodal ji za 1000 zl. rýn. držiteli domu č. 89 a starších dvou práv lékárnických,[1]) odkudž při tom domě bývalo trojí právo lékárnické. R. 1881 odprodáno jest dvojí právo lékárnické od toho domu, a jsou nyní v městě dvě lékárny, jedna „u červeného orla“ v č. 89, druhá „u zlatého lva“ v č. 70 na náměstí.

H. Děkanský chrám u sv. Bartoloměje.[2])

Velebná tato svatyně, utrpěvši za války třicetileté od surovosti saských a švédských vojáků velikého porušení, opravena byla za děkana Pavla Galli Kaňkovského († 8. září 1662), aspoň tou měrou, že před větrem a deštěm byla chráněna. Než ta oprava byla nuzná, neboť krov na lodi a kůru byl spraven toliko šindelem a místy také doškem. Následující děkan, kněz Karel Sedlecký, byl zde příliš krátko; jsa neduživý, zemřel 15. srpna 1667. Téhož nástupce, kn. Vavřinec Marek Guigni, apoštolský notář, kanovník litoměřický a boleslavský, přestával na střádání peněz do záduší, aby jednou kostel byl důkladněji opraven; zemřel v moru r. 1680, dne 18. srpna. V těchto létech užil chrám děkanský značných darů od pobožných dobrodinců. Jeremiáš Spira, někdy primator, odkázal mu r. 1664 50 kop míš. Jan Baralič z Bihače r. 1665, patron kaple řeznické (sv. kříže), 100 zl. a na správu varhan 30 zl., 1673 rytíř Michal Salaj z Cifry, patron kaple sladovnické (narození páně), odkázal r. 1673 roli pod 7 korců, pak 87 zlatých a 42 korců žita, téhož vdova Anna Marie, opět vdaná Jindrová, 350 zl. na chování řečené lampy před hlavním oltářem. r. 1680 radní Jiří Formandl,

[1]) O lékárnicích a lékárnách dočtli jsme se v matrikách kostelních, v knize purkmistrské F 6 k r. 1708, a ve knihách smluv a trhu č. 11 (staré k r. 1764, č. 13 k 18. únoru 1772, č. 15 k 6. Aug. 1790, č. 16 (41 nové) k 27. April. 1794, č. 17 (42) fol. 236.

[2]) Tato stať jest pracována dle pamětní knihy děkanské, kterouž zvláště nynější pan děkan Jan Svoboda opatřil hojnými zápisky, dále dle knih kšaftovních, z různých zapsání v knihách trhových, z matrik i z archivu městského.

Kostel sv. Bartoloměje a klášter kapucínů r. 1888.

patron kaple mlynářské a pekařské (sv. Filomeny). 30 zl., Adam Koffer, sedlář, šňůru perel na obraz panny Marie, a Zigmund Kozel z Reizenthalu svůj dvůr na horském předměstí.

Děkan Jan Antonín Střebský (rodilý ve Střebsku blíže Příbramě), byv prve kaplanem v Poděbradech, farářem ve Strašíně u Sušice a pak v Žiželicích, dne 24. února 1681 ujal se duchovní správy v Kolíně. Byl to muž čilý a přičinlivý. Pomýšleje na rozmnožení zádušních důchodů, dal pod presbyteriem kostela vyhloubiti velikou kryptu obecnou, do níž pak mrtvá těla vzácnějších měšťanů za veliký poplatek byla ukládána. Jsa neunavný ve sbírání darů pro kostel, pořídil krásné ciborium stříbrné, dobře zlacené. Starý hlavní oltář zdál se mu býti sprostným; i dal ho přenésti na jiné místo kostela, a pořídil nový oltář renaissanční podlé vkusu své doby, kterýž do gotického kostela ovšem se nehodil. Byltě ten oltář 4 sáhy široký, 8 sáhů a 2 stopy vysoký, na všem dobře zlacený a stál 500 zl., které sehnal děkan z důchodu zádušního, z darů a výražných várek na obecném pivovaře. Také dal obnoviti varhany o 17 registřích. Štědrými dobrodinci kostela za jeho doby byli manželé Kuželovi, Jan Rozkošný (odkázal kostelu roli o 5 korcích), rytíř Střelovec, Samuel Ludvík Globitz zeměměřič, Jan Těšovský, Salomena Kubínová, Valentin Kokovský, patron kaple panny Marie, jenž r. 1701 odkázal kostelu roli u Pekla pod 12 korců. R. 1696 založil páter Střebský při kostele pobožné bratrstvo Marianské. Týž děkan měl r. 1688 nevůli s primatorem a městskou radou, hněvaje se na nepořádek při vedení účtů zádušních a na liknavé odvádění smluveného platu a deputatu děkanského. Z té příčiny dostala městská rada r. 1689 ostrou důtku od podkomořího. Na oplátku chápala se rada ledajakého prostředku, aby se vymstili děkanovi. Týž zakazoval svému kaplanu, páteru Zigmundovi Rakovnickému, večerní návštěvy šenkovních domů, a když kaplan nedbal zákazu a jednou k večeři se opozdil, děkan mu zavřel dveře domu farního a již ho nevpustil. Kaplan musel noclehovati v městě, a druhého dne vešed do shromáždění rady městské, tu žaloval na děkana,

že týž mu nepřeje svobody a s ním že zachází nikoli co s knězem, ale jako se skotákem, ačby sám se měl spraviti k dobrému. Toto udání jest „in flagranti do městské knihy ad notam vzato.“ Tato věc stala se pak předmětem žalob u arcibiskupského ordinariatu. a 16. května 1691 měli důvěrníci kolínské rady stání s děkanem před arcibiskupem za přítomnosti hofrichtéře Groppera. Není sice známo konečné vyřízení té věci; ale jisto jest, že měl páter Střebský odtud již pokojný pobyt v městě. R. 1705, jsa churav, přijal k sobě za kaplana vážného kněze Michala Černého z Kutné Hory, a po dlouhé nemoci zemřel 9. září 1706, maje věku 64 let. Pochován byl v kostele pod kazatelnou, která jindy bývala v presbytáři, kde nyní jest lavice zeměpanských úředníků. Nábožný a vlastenecký kněz ten byl též pilným spisovatelem, neboť zůstavil v rukopisu 48 svazků kázání, 10 knih obsahu filosofického a bohosloveckého a modlitební knížku „duchovní poklad“ zvanou. Tyto spisy ztratily se v ohni r. 1796. Dále shledáváme, že páter Střebský byl muž skromný a střídmý, který za živa obětavě střádal pro dobro jiných, tak aby po něm zbyla dobrá paměť. Tak založil nadaci 1000 zl. jistiny, z nichž aby vycházely úroky pro kaplana při děkanství kolínském; za to měl týž čísti do roka 40 mší na spásu duše fundatora. Dále založil nadaci studentskou, k níž povoláni byli potomci jeho sestry Marianny, kterouž provdal r. 1687 za Mikuláše Podhorského od zlaté hvězdy, pak potomci jeho bratra Jiříka ve Střebsku blíže Příbramě, posléze synové z Kolína, Žiželic a Strašic. Podmínka byla, aby požívatel nadace studoval gymnasium v Praze a o velikých svátcích ministroval v kostele metropolitním. Mělť zajisté fundator na mysli přání, aby schopným a pobožným mladíkům pomohl ke stavu duchovnímu, aby pak o mši pamatovali na duši jeho. Nadace tato v jisté době vzrostla do výše znamenité, ježto čítá sedm míst po 160 zl. ročního požitku.

R. 1706 zvolen jest děkanem kn. Michal František Černý „de Belovesla“, doktor filosofie a bakalář theologie, kněz dobrý a horlivý, v zapisování pamětních věcí pilný. Týž účinkoval zde do své náhlé smrti 22. září 1728, kdež dosáhl

věku 60 let, poctěn byv titulem kanovníka boleslavského a vyšehradského a důstojenstvím arcibiskupského vikáře. Za jeho času byli v Kolíně kaplani r. 1707 p. Antonín Varhaník, 1711 p. Václav Tichý, 1712 pp. Karel Sezima a Jan Podhorský, 1716 Antonín Procházka, později Kašpar Záruba, František Krum, František Hrdlička, Václav Šlechta, Josef Procházka a Jan Žák šl. z Radobýle, jakož odtud shledáváme tu vždy dva kaplany do r. 1788. Obsazením fary starokolínské r. 1682 odpadla děkanům kolínským sice duchovní správa čtyř far panství kolínského, ale do r. 1774, kdež založena lokalie lošanská, musili se starati o duchovní potřeby osadníků v obojích Lošanech, Mánčicích, Kbele, Ratboři, Sedlově, Pašince i Radovesicích, a do r. 1788 byly též Veltruby s Hradištkem přifařeny ke Kolínu. Odtud potřeba dvou kaplanů byla zjevná, zvláště když přibývalo nadání mešních. Za děkana Černého byli dobrodinci kostela rytíř Střelovec (50 zl.), 1721 Petr Pokorný (100 zl. na rozšíření velké krypty), 1722 Antonín Dominik Jindra z Orebthalu (100 zl. na paramenty) a primator Šperlink (80 zl. na nový kalich). Dne 6. října 1724 vytažen jest na krov zvonice nový silně zlacený kříž s makovicí, za zvuku trub a bubnů vlašských, a potom šli otcové města na děkanství ke slavné hostině.

Při volbě děkana r. 1728 přihlížela městská rada ke přání císařského richtáře Jiřího Formandla a zvolila jeho syna pátera Antonína Formandla. Týž za 22leté správy své přihlížel ke zvelebování kostela a služeb Božích, k čemuž scházelo se drahně prostředků. R. 1743 Jan Pábíček odkázal na to 200 zl., r. 1744 primas Šperlink 100 zl., 1746 Jan Václav Vidman 50 zl. a rytíř František Salazar do Monte Albano 100 zl. (týž † v Kolíně co nájemník). Z těch peněz dal děkan nově zlatiti veliký oltář, pro nějž prve dal od Petra Prantla v Kutné Hoře († 1739) malovati krásný a veliký obraz sv. Bartoloměje mimo dva menší obrazy matky Boží s Jesulátkem a zjevení Páně. Dále opatřil šest velkých cínových svícnů a nové škamny do kostela. Z půlnoční věže přeneseny jsou starožitné hodiny na zvonici, odkudž na konec každé hodiny kladivo bilo na velký zvon.

Na tomto místě dlužno zmíniti se o pobočních oltářích velkého kostela. V moru r. 1713—14 postaven jest pod kruchtou (pod půlnoční věží) oltář sv. čtrnácti spomocníků, při něm velká socha Ecce homo, kterýžto oltář byl ve velké úctě Kolíňanů. Mlynář Matěj Černý pořídil zde r. 1733 mešní fundaci 600 zl., a r. 1781 dal Josef Hrubeš, poslední císařský richtář, 300 zl. na obnovení a pozlacení oltáře. Pod polední věží vždy bývala kaple Božího hrobu. Poblíže při polední zdi jest kaple s oltářem zvěstování panny Marie. Tato kaple přistavěna byla teprve v první čtvrti 16. století v pozdní gotice a ze skrovných prostředků, nepochybně nákladem vladyky Adama Semechovského ze Semechova, jakož do r. 1645 byla pod patronatem Semechovských, kteříž v Kolíně co měšťané žijíce, zde svůj pohřební sklep měli. Tím opravujeme domnění své vyslovené v I. díle tohoto spisu (str. 42) dle K. Vl. Zapa, jakoby tuto kapli byl r. 1400 založil kněz Mikuláš Kheil, německý kazatel. Stála tato kaple Kheilova v rohu hřbitova na místě nynější staré školy. Ona kaple Semechovských přešla r. 1645 do patronatu Jeremiáše Spiry, jenž umíraje r. 1664, odkázal jí 175 zl., a potom zde byl pochován. Mladší jeho dcera Anna Marie Jindrová pořídila zde mešní nadání 100 zl., patronatu však ujala se starší sestra její Alžběta a druhý muž její, Valentin Kokovský, měšťan bohatý. Paní Alžběta, umírajíc r. 1695, pořídila zde mešní stipendium 100 zl. — Kokovský dbal nemálo o zvelebení kaple té, která podnes kaplí Kokovských se jmenuje, a r. 1701 byl v ní pohřben. Od r. 1696 konalo zde bratrstvo Marianské svou pravidelnou pobožnost. — Odtud dále kráčejíce, nalezneme první kapli v ochozu kostelního kůru, kdež oltář sv. Václava. Bratrstvo literatů kolínských mělo patronat toho oltáře až do svého zrušení r. 1785. Ve vedlejší kapli postavil pan Antonín Dominik Jindra z Orebthalu, veliký ctitel blahosl. Jana Nepomuckého, mezi léty 1710 až 1722 oltář tohoto světce, a r. 1722 vykázal roční důchod 6 zl. ze statku Jindrovského na věčnou lampu při tom oltáři; ale při úpadku toho statku r. 1770 to nadání přestalo. Dále jest kaple, kterou bohatý rod Šperlinků opatroval již r. 1694

a tam postavil pěkný, ozdobný oltář sv. Barbory. Tamtéž byla rodinná hrobka Šperlinkovská. Primas František Bohuslav Šperlink r. 1722 odkázal oltáři tomu 100 zl. na kalich stříbrný, 30 zl. na ozdobu, 50 zl. na opravu hrobky. Syn jeho Jan Antonín ten oltář krásně obnovil a r. 1744 mu odkázal vše stříbro své na sdělání, a 100 zl. fundace na chování věčné lampy. Za samým hlavním oltářem jest kaple řeznická. Cech řeznický však o ni málo dbal, a proto se jí ujal as r. 1660 rytíř Jan Baralič z Bihače od černého orla, a žádaje tam býti pohřben, odkázal jí svůj stříbrný pohár a 20 zl. na sdělání kalicha. Po něm opatroval tu kapli jeho syn Martin, a pak jeho příbuzní z rodu Vidmanů. R. 1737 ujal se patronatu té kaple bohatý řezník Jan František Pábíček, zde s nemalým nákladem zbudoval oltář povýšení sv. kříže skvostně zlacený, partéku sv. kříže tu uložil, výroční mše nadal a na papeži vyprosil odpustky těm, kdožby konali pobožnost u toho oltáře. Při smrti své r. 1743 odkázal tomu oltáři 329 zl. na věčné světlo, dále 200 zl. na nové varhany, jež měly státi proti oltáři v ochozu. Varhaníku, kterýžby na ten nový nástroj hrál o svátcích panny Marie, vykázal nadaci 350 zl. jistiny. Nové ty varhany postaveny teprv roku 1761 prací Pavla Horáka v Kutné Hoře, k čemuž přispěl Josef Gottlieb, křtěný žid, obnosem 200 zl.; leč nestály dlouho, neboť zašly v požáru r. 1796. Vysoká mříže ozdobná, která tu kapli uzavírá, pořízena byla r. 1745 z odkazu Jana Ant. Šperlinka. Dále v ochozu jest kaple sladovnická s oltářem narození páně. Tam u zdi stojí krásná křtitelnice cínová, památka po Ondřeji Ptáčkovi v Kutné Hoře z r. 1495, a ve zdi jsou náhrobní kameny Jana Žehrovského z Kolovrat († r. 1473) a Michala Salaje z Cifry, na kterémž posledním jest datum úmrtí s vynecháním dne, měsíce a jednotek roku († 22. července 1673, 67letý); z čehož patrno, že kámen za živobytí pana Salaje byl sdělán a pak nedokonán. Patronat kaple sladovnické přijal r. 1626 Jakub Jaklin z Vrabiny primator a JMC. richtář, jenž zde v březnu 1645 byl pochován, po něm pan Salaj; rovněž zde pochována obou jmenovaných manželka Anna roz. Heroltova z Úpy († 58letá 1660), též druhá man-

želka Salajova Anna Marie, po druhé vdaná Jindrová, jež té kapli odkázala 116 zl. 40 kr. na mše. — Poslední kaple v ochozu, hned vedle sakristie, nazývajíc se kaplí mlynářskou neb pekařskou, má oltářík sv. Filomeny, kterýž postavil v r. 1670 patron kaple Jiří Formandl. Týž zde pořídil rodinný pohřeb svůj, kdež r. 1680 byl pochován, po něm potomci jeho do r. 1779. Roku 1689 byla jakás chalupa na předměstí, té kapli mlynářské odkázaná, za 80 zl. prodána. R. 1733 odkázal té kapli Matěj Černý mlynář 50 zl., 1736 Daniel Kučera mlynář 100 zl.

Při levém sloupu před presbyteriem stál již roku 1721 oltář srdce pána Ježíše, před nímž směrem k sakristii pochován byl roku 1721 Petr Pokorný od bílého anděla, dav tomu oltáři na opravu 20 zl., na světlo 50 zl. U téhož oltáře pochována byla r. 1741 paní Anna Jindrová, roz. Klannerova z Engelshofen, a r. 1770 syn její, císařský richtář Jan Ignác Jindra z Orebthalu. — U druhého sloupu před presbyteriem byl oltář sv. Floriana, jehož obraz maloval r. 1770 výtečný malíř Ignác Ráb. Kde stával oltář sv. Josefa, u něhož roku 1760 pochován byl křtěný žid Josef Gottlieb, učiniv zde nadání 260 zl. na výroční requiem a 240 zl. na věčné světlo, neumíme pověděti. Rovněž nám není známo, kde stával oltář svatých Modestina a Fortunata, a oltář panny Marie a Všech Svatých, jež roku 1727 a 1735 byly posvěceny. Zanikly v ohni r. 1796.

R. 1733 dal děkan Formandl nákladem svým vlastním na hřbitově sv. Bartoloměje zbudovati novou kostnici, a sice do jednoho rondelu v městské hradbě blíže staré školy. V půdorysu jeví ta kaplička kruh proniklý čtvercem, má vejčitá okna a svrchem baňatou lucernu. Uvnitř jest dvojí klenutí polychromované, oltář sv. kříže, po jehož stranách jsou obelisky z lebek a hnátů lidských, rovněž i stěny obloženy jsou zejícími lebkami a kostmi, vše na spůsob kostnice sedlecké. K tomu jest po straně postaven r. 1849 kostlivec v Praze sdělaný. Zvenčí jest zazděn náhrobní kámen kněží v moru roku 1680 zemřelých. Podivné toto stavení jest r. 1768 obnoveno, ale ohněm r. 1796 utrpělo velmi; až když bylo r. 1849 na spad-

nutí, ujal se ho tehdejší kaplan, nynější děkan kněz Jan Svoboda a nelituje nákladu 1800 zl. z vlastních prostředků, slušně je obnovil. Mše svatá zde bývá o dušičkách a v pondělí o posvícení.

Děkan páter Formandl umřel 56letý 18. října 1750 a pochován do své rodinné krypty v kapli mlynářské. Za něho kaplanili kněží Jan Eger (1729), Jan Sauersig (1730), Daniel Kötzing (1731), František Málek (1733), Jan Kunert (1735), Antonín Rosenfeld a Vavřinec Lang (1740), Josef Papáček a František Kondelík, kteří oba zde zemřeli v mladém věku r. 1743, Jan Reinhard a Václav Ploska, 1746 Jan Flandera a Frant. Viesenberk († 1750).

Následující děkan František Manes umřel již 17. července 1755, při němž byli kaplani kn. Karel Otava (— 1756) a Josef Reiniš. R. 1756 zvolen jest děkanem rodák domácí, kněz Liborius Dittmann, syn radního Karla Šebestiana Dittmanna. Nový děkan byl v povolání horlivý; roku 1756 vzkřísil zaniklé bratrstvo Marianské (růžencové), opatřil novou skvostnou monstranci, a dal přestavěti hranici zvonovou na zvonici. Dotud zvonilo se zde, jako ještě nyní v Kouřimi, kde při zvonění obracely se zvony vzhůru, čemuž říkali „zvonění po husitsku“. To na dále již přestalo.[1]) R. 1759 pořízeno do kostela z odkazu Eleonory Olivové a z dobrovolných příspěvků 14 obrazů křížové cesty, jež r. 1759 posvěceny od zásmuckého guardiana Mariana Lepperta. R. 1771 sestavil děkan výkaz všech pobožných stipendií při kostele sv. Bartoloměje v ten smysl: R. 1677 paní Anna Marie Jindrová 583 zl. 20 kr., 1780 p. Zigmund Kozel z Reizenthalu 700 zl., 1685 Jan Rozkošný 5 korců rolí, 1690 Mr. Frant. Martin Pezzorides 300 zl., 1695 Magdalena Kuželová 200 zl. a Alžběta Kokovská 100 zl., Jiřík Šedivý 50 zl., Daniel Pšenička 200 zl., děkan Střebský r. 1706 1000 zl., 1709 Alžběta Schützová 25 zl., 1713 Jiří Kabát v Poděbradech 50 zl., 1716 Salomena Eylenbergrová 100 zl., Barbora Hejlová kantorka 200 zl., 1719 Kateřina

[1]) Campanae in turri scti Bartholomaei ordinatae, quae antecedenter ad modum hussiticum pulsabant. (Lib. memorab. decanalis D I fol. 3).

Černá 300 zl., 1720 Petr Pokorný 200 zl., 1722 Anna Koubová 100 zl., primas Šperlink 120 zl., 1725 Dorota Tesánková 150 zl., Dorota Fritzka 50 zl., Melichar Svoboda 60 zl., 1727 Dorota Bílková 100 zl., 1728 děkan Černý 200 zl., Magdalena Paběnická 25 zl., 1729 Kateřina Vocelková 25 zl., 1730 Jan Olešanský 100 zl., 1733 Matěj Černý mlynář 650 zl., 1735 Daniel Kučera 100 zl., panna Rozálka z Tatenic 40 zl., 1738 Martin Podhorský 100 zl., Jan Paroubek 1300 zl., 1741 Alžběta Strouhalka 50 zl., 1743 Jan Pábíček 1734 zl., které ale pro špatnou hypotheku sešly na 1265 zl., Jakub Oliva 500 zl., Ondřej Strach syndikus 50 zl., Lidmila Izlbachrová 200 zl., 1744 Jan Ant. Šperlink primas 1000 zl., 1747 Anna Vagnerová 50 zl., Matěj Kříž 50 zl., Dorota Lysandrova 100 zl., Alžběta Kerbova 100 zl., 1751 Alžběta Martinellová 500 zl., 1756 Jiří Winter, strážmistr u dragounů, 135 zl., Terezie Kučerová 150 zl., 1760 Josef Gottlieb 260 zl., 1765 Dorota Nováková 100 zl. a Dorota Valová 300 zl. Summa všech těch fundací byla 12.043 zl. 20 kr. rýnských, a na 4% úroku dávala za rok 481 zl. 44 kr. užitku. Leč finančním úpadkem r. 1811 seschly ony peníze na 40% hodnoty, a když r. 1788 odňat děkanovi jeden kaplan, nebylo možno, závazkům mešním zadost učiniti. Proto byl původní počet mší z rozkazu arcibiskupského ordinariatu valně snížen beze škody původní platnosti.

Páter Dittmann zemřel 2. června 1780, maje věku 60 let; jemu pomáhali v úřadě co kaplani kněží Frant. Gruber, Jakub Nabel († 1759), Antonín Finger, 1761—1788 Václav Mihule (o němž je paměť, že v prázdné chvíli sedával na lávce před děkanstvím a pletl sobě punčochy), 1766 Frant. Kněžáček, 1767 Michal Unfried, 1764—1780 Václav Čapek.

Hned 3. června zvolen jest v městské radě nový děkan kn. Václav Čapek, rodilý z Kolína. Za jeho správy děly se ony velké proměny v obyčejích kostelních, jak nařizovaly dekrety císaře Josefa II., což děkan ve farní knize pamětní zapsal s truchlivou myslí. R. 1788 odňat mu kaplan Václav Mihule a vyslán za exponovaného kaplana do Veltrub, čímž zmenšila se farnost kolínská, při níž potom zbývaly kromě města Kolína toliko ves Třidvory a nová ves Štítary. Jiní

kaplani za děkana Čapka byli 1780-81 Vojtěch Raušer, 1781-85 Karel Vulterin, 1785-91 Mikuláš Veselý, 1791—1802 Josef Teisinger. R. 1785 zrušena jest po rozkazu císařském starožitná kongregace literatů v Kolíně, kteráž odedávna pojímala v sebe vždy nejlepší část měšťanstva. Literati kolínští, pěstovavše za dob utrakvistických v kostele toliko zpěv latinský a český, v druhé polovici 17. století oddávali se též hudbě figuralní o velké mši sv., jak dávala k tomu návod seminář jesuitská v Kutné Hoře. V tom snažení se podřizovali vedení kantora školního co správce kůru, jemuž pak platili za rok 12 zl. V inventáři, zapsaném r. 1682 v knize děkanské, uvádí se, že měli na kruchtě veliké varhany, 2 vlašské bubny, 2 polnice, 3 pozauny, housle, 2 brače (violy) a violon (basu), tři kancionály a nešporní breviář. Za děkana Střebského pořídili si nové vlašské bubny měděné (29 zl.), dvě polnice (7 zl.), housle (2 zl.) a nový český kancionál za 1 zl. 36 kr. (podnes leží na kruchtě). Měli též vlastní svůj prapor z zeleného damašku, pod kterým se účastnili slavných průvodů. Měli též své paramenty pohřební, příkrov s křížem a svícny, pro fakulanty šest plášťů černých z richenberského sukna a tolikéž klobouků černých, odkaz to Daniele Hytticha z r. 1652. Loket sukna stál tehdy jeden tolar. Bratří literati majíce ze starších dob slušné jmění, pole a louky, rozmnožovali je sami, pamatujíce na bratrstvo v posledních chvílích. R. 1659 odkázal Daniel Neyling primas 5 kop, 1664 Jeremiáš Spira 100 kop, 1665 rytíř Jan Baralič 50 zl., 1673 Michal Salaj 43 zl. Literati odbývali výroční schůze (konvokace), kdež volili sobě své cechmistry, doslechli výkazu účtů za rok minulý a pak veselili se při společné večeři zpěvem a hovorem, říkajíce si navzájem „páni sodales". Po zrušení kongregace dáno jest jmění literatů pro dobro kostelní hudby a chorregenta. R. 1786 prodána jest k tomu účelu role literatská 10 korců na bělidlech za 850 zl., 10 korců k Pašince za 510 zl., 8 korců k Polepům a louka ve Frankovicích za 917 zl., jiná louka za Labem 205 zl., a těch 2482 zl. kromě jiné hotovosti uloženy jsou pod úrok. Inventář literatů zůstal kostelu, toliko starožitné kancionály pergamenové s malovanými inicialkami dány jsou později do

zemského musea. Památkou literatů jest nadace Jana Ant. Šperlinka (200 zl.) pro dva vokalisty, diskantistu a altistu; leč r. 1842 vynášela toliko po 1 zl. 36 kr. stříbra za rok na každého zpěváka.

Dekréty císařskými přestaly též pohřby netoliko do kostelních krypt a sklípků, ale též na hřbitov sv. Bartoloměje. Do r. 1820 odnešeny odtud kříže a kameny náhrobní, hroby srovnány, hřbitovní zeď podle tarasu jest r. 1820 strhána, a celý taras kostelní vydlážděn. Pozoru hodno jest, že od r. 1782 nikdo neměl chuti, aby kostelu co odkazoval, ačkoli mešními fundacemi tehdáž nebylo hýbáno. Teprv r. 1792 pořídil koželuh Jan Harrer nové mešní nadání 200 zl.

Za děkana Čapka přihodil se onen veliký požár dne 24. července 1796, v němž shořel kostelní krov, věže i s hranicí zvonovou; zvony polou rozlité spadly a rozbily se. Zvláště želeno jest ztráty velikého zvonu Vůžanu, kterýž býval krásně sdělaný, pln vypouklých ozdob a napolou slitých peněz stříbrných, na dolejším kraji lemován jsa obručí z dobrého zlata. [1]) Požár vnikl s věže na kruchtu a strávil varhany, pak dole škamny, vysoký hlavní oltář s obrazy, relikviáři, 14 svícny monstrancí, ciboriem i hedbávným křeslem pontifikalním. Shořely tu korouhve kostelní a cechovní, pak oltář sv. Josefa, Floriána, též starožitná gotická archa, jež jindy bývala hlavním oltářem. Oltáře sv. Jana, Václava a Barbory byly porouchány, a varhany Pábíčkovské úplně zkaženy. A tak ten chrám velebný, obětavostí osadníků pěkně ozdobený, proměnil se na ohavnost spuštění, jsa bez krovu a s rozpraskanými okny, v nichž starožitné malby na skle skoro docela nazmar přišly. První péči městské rady co patrona obce bylo, aby na kostel dán byl nový cihelný krov, a to jest dokonáno v prosinci r. 1796; věže zatím přikryty nízkými jehlanci šindelem krytými, a jen na zvonici dán baňatý krov s lucernou, kdež zavěšen umíráček. Kostelník Karel Bobrovský postavil pak z vlastního důmyslu prozatímní hlavní oltář, k čemuž magistrat koupil v Hoře

[1]) Rieggers Materialien VI. p. 114.

obraz sv. Bartoloměje od Prantla (z některého zrušeného kostela). Trosky zkažených zvonů pečlivě jsou sebrány, z nichž pražský zvonař Kühner ulil čtyři zvony, a ty posvěceny jsou na jména Bartoloměj (2834 liber). Jan a Pavel (1357 lib.), Florian (685 lib.) a Johanna (350 lib.), kromě dvou maličkých zvonů, jimž lid říkal jmény Kohoutek a Slepička. Dne 26. září 1797 bylo v tyto zvony ponejprv zvoněno, a síla a lahoda souzvuku jejich budí obecný podiv. Potom ze záduší, z prostředků městských i z dobrovolných darů, jež neúnavně sbíral kostelník Bobrovský, ponenáhlu skupovány jsou potřeby a ozdoby kostelní. Roku 1797 zjednána monstrance a ciborium, 1798 obnovena křížová cesta, 1799 koupen jest v Pacově za 200 zl. velký oltář slohu barokového, ze zrušeného kostela karmelitánů tamějších, na jehož přivežení dali Antonín Knirž, Jan Kallmünzer, Kateřina Harrerová, Barbora Jirsíková, Vojtěch Štivínský, Antonín Linhart a Josef Liska zdarma své povozy. Tak jest oltář nový postaven v presbyterii a obraz Prantlův do něho jest vložen, jak nyní se spatřuje. K tomu sdělal řezbář Meziřický v Českém Brodě za 150 zl. nové tabernakulum, a za 28 zl., které věnoval tajemník Antonín Kratochvíle, pořízen stroj na zdvihání a spouštění monstrance. Roku 1803 jest celý oltář nově pozlacen, k čemuž přispěla pražská kapitula 300 zl., pan Veskamp z Libenberka, majitel dvora vedle špitálního, 175 zl., nejmenovaný 150 zl. R. 1800 postaven nový oltář sv. Floriána za 115 zl., jehož pozlacení zaplatili Jos. Harrer, Josefa Dubská soukennice a Josef Hančke perníkář. Roku 1801 koupil magistrat v Hoře velké varhany, pro něž musila býti kruchta o dva sloupy pošinuta v před. To stálo i s varhanami 3000 zl., ale kostel jest tím znešvařen. Antonín Martinelli, potomek rodu Šperlinků, a syn jeho Jan obnovili kapli Šperlinkovskou a zakoupili pro ni nový obraz sv. Barbory od Kramolína. Jiní dobrodějové, zvláště paní Anna Itzbergrová, vdova c. k. bekmistra, obstarali zakoupení nových paramentů a sjednali nový Boží hrob.

Zatím dne 26. května 1802 umřel děkan Čapek, raněn mrtvicí, ve věku 63 let a pochován na Zálabí u sv. Víta. Na jeho místo zvolen jest dosavadní kaplan, kněz Josef

Teisinger, syn zahradníkův z Prahy, muž důstojný a příkladný, k chudým štědrý tou měrou, že sám chud zůstával a chud umřel. Byv tu děkanem 46 let, zemřel 30. března 1848. Kaplanství v oné době zastávali 1802-1806 kněží Vincenc Paukert, 1806—17 Frant. Pátek (syn učitele kolínského), pak Václav Borovec († 1822), Vojtěch Sitte, 1824—37 Josef Pernikl, 1837—41 Jan Lindner, prve kaplan v Ohařích.

Od r. 1803 utuchla péče o kostel děkanský; však musil děkan Teisinger po čtyři léta za to žádati, nežli magistrat odvézti dal rum ze strhané zdi hřbitovní. R. 1823 dány jsou nové patronatní škamny do presbyteria (za 117 zl.), r. 1831 spraven jest krov, a purkmistr Jiří Schecher zohyzdil kostel tím, že ho dal zvenčí na cele obíliti, což později zase pracně bylo seškrábáno. R. 1840 pořízena nová monstrace za 120 zl. Ježto pak obě průčelné věže pro nedostatečnost krovů svrchem se drobily, dány jsou tam roku 1847 nové krovy, vysoké to jehlance štítkové, břidlicí kryté. Stavba ta, provedená (dle nákresů c. k. cestmistra Mauricia Zippe) od měšťanů Františka Palečka podnikatele, Josefa Douši stavitele a Frant. Strupa tesaře, stála i s hromosvody 3515 zl. 37 kr. Peníze ty půjčil zámecký pán Václav Veith ze záduší panství kolínského, a to bez úroků, k čemuž arcibiskup Alois Josef svobodný pán Schrenk po nějakém zdráhání svolil.

Po smrti děkana Teisingra zvolen jest kaplan kněz Jan Lindner, r. 1811 v Křížkovém Kostelci rodilý, na děkanství v Kolíně, i dán jemu za kaplana kněz Jan Svoboda chrudimský, kterýž maje zálibu ve stavbách, mnoho tu platného zjednal. Na obnovení kostnice věnoval vlastních 1800 zl., nemálo obětoval též na obnovení a rozšíření kaple špitální. R. 1849 opraveny jsou varhany (128 zl.), r. 1860 obnovena okna kostelní a opatřena barevnými skly mosaikovými, mezi nimiž zachovaly se místy zbytky starožitných maleb na skle. Dárcové na ten náklad byli Apolena Čermáková, ingenieur Karel Latzl, Václav Zeman, Antonín Formánek, Kateřina Schiffnerová služka (111 zl.), radní František Paleček, kněz Jan Svoboda, studující Antonín Cyvín a Josef Kopečný, Matěj Sluka professor v Bělé, Rozalie Zajíčková a žáci realné školy.

R. 1857 obnovena jest dlažba kostela, a vnitřek jeho natřen přiměřenou barvou nahnědlou. Na to dáno ze záduší 619 zl., ostatek nákladu, 199 zl. vzali na se děkan a kaplan. Ježto klenutí v ochozu stále zamokalo, jest roku 1865 týž ochoz nově kryt pískovcovými deskami, a stěrbiny zality cementem. R. 1868 přestavěny jsou varhany prací kutnohorského varhanáře Ant. Mölzra, při čemž kruchta ustoupila o jeden sloup nazad a opatřena novým zábradlím z pískovce. Na velikém nebezpečí byl kostel v noci na 26. říjen 1869, kdež od hořící stodoly při dvoře č. 19 proti kouřimské bráně vylětel žhavý oharek na krov zvonice, kterýž shořel i s umíráčkem, od čehož chytil též krov nejbližší věže průčelní a taktéž ohněm vzplanul. Na štěstí nešířil se oheň dále, a též zvony byly od statečných hasičů zachráněny. Škoda tato napravena byla péčí purkmistra Josefa Formánka a městské rady. Dle návrhů slovutného architekta Josefa Mockera, stavitele chrámu Svatovítského v Praze, jest prací stavitele Jana Gallata z Kutné Hory opatřena kamennou pavlačí gotickou s krovem stanovitým, anglickou břidlicí krytým; severní průčelná věž přikryta novým jehlancem bez štítků, v tom úmyslu, že i druhá věž svým časem bude přestavěna v tomtéž slohu. Po dokonaném díle byly dne 11. listopadu 1872 četné makovice věžní, dobře zlacené, slavně nasazeny. Náklad na tu obnovu obnášel 31.000 zl., k čemuž přispěla repartice na katolické poplatníky v městě.

Děkan Jan Lindner dosáhl r. 1865 úřadu arcibiskupského vikáře, r. 1869 jmenován arcibiskupským notářem a r. 1875 kanovníkem boleslavským. Zemřel 28. července 1877 a dočekal se věku 66 let, stonav od ledvin téměř tři léta. Městský výbor pak v sezení dne 7. října 1877 připomínaje zásluh kněze Jana Svobody, kterýž tu již plných 29 let byl kaplanem v povolání svém velice horlivým, za ten čas velice byl bedliv zvelebení kostelů, hřbitov u sv. Víta za Labem zreguloval a na park proměnil, u hřbitova sv. Jana novou štěpnici a školku stromovou založil, na pustých místech stromy vysazoval na ozdobu města, k tomu své smýšlení vlastenecké nikdy nezapřel, zvolil ho k úřadu děkana, k němuž byl potom dne 18. října slavně uveden. Na památku toho daroval kněz

Svoboda kostelu dva veliké kandelabry kovové, jež postaveny u zábradlí presbyteria, k nimž potom pánové Josef Červinka, městský radní a JUDr. Vojtěch Vrťátko, advokát, přidali po jednom kandelabru. Hned potom dal spořádati zahradu děkanskou na kostelním parkáně a založil tam bytelné tarasy kamenné s velikým nákladem vlastním. Maje na mysli důstojnou obnovu Marianské sochy na náměstí, sbíral k tomu dobrovolné příspěvky, k nimž přičiniv vlastních 300 zl., rozmnožil fond té sochy na 1400 zl. Jsa dějin města Kolína vřele milovný, vydal r. 1882 svým vlastním nákladem knížku „Dějiny kaple rodičky Boží v Kolíně“, v níž monograficky podal některé partie dějin kolínských. Jiné partie obsahuje pobožný spis jeho r. 1880 vydaný „Nebeský lékař Kristus Ježíš“. Spisovatel přítomného díla vděčně sobě připomíná vzácnou ochotu, s kterouž pan děkan jemu propůjčoval všecky prameny dějepisné, co jich jest na děkanství. Pětistyletá památka úmrtí císaře Karla IV., kteráž roku 1878 v Kolíně s nevšední okázalostí byla slavena, zavdala i podmět k založení spolku na dostavení děkanského chrámu v Kolíně, v němž starosta Josef Formánek předsedá, a v němž pan děkan, ředitel cukrovaru Alois Kroutil, JUDr. Antonín Cyvín co výborové zdárně účinkují. Nákresy na restauraci chrámu podal architekt Josef Mockr z Prahy, jemuž svěřeno též provedení. Posud vydal spolek na tu práci 19.000 zl., a za to obnoveny jsou gotické fialy při kůru kostelním, chrliči ozdobní při okapu, na díle i kružby v oknech, a nejblíže dojde na obnovení krásné koruny nad točitým schodištěm v ochozu na straně polední, později na velkou rosettu v průčelní zdi, na portál hlavní a portály dva vedlejší, jež v ohni roku 1796 buď porouchány aneb docela zmařeny byly.

Fassí děkanská z r. 1678 obsahovala na každý rok 200 zl. hotových, 3 korce pšenice, 10 korců žita, po dvou věrtelích hrachu, ječmene a prosa, bečku soli, 4 sudy hořkého piva, požitek jedné kopy záhonů rolí (7 korců) a dvou luček (2 zl. nájmu), zahrady na parkáně a jiné v Opletkách, k tomu „jarmarkáles“ 4 kopy grošů (4 zl. 40 kr. rýn.), na zimu 30 kop štěpin i s dovozem, ze záduší svatovítského 5 kop gr.,

od židů 40 liber loje a 4 zl. 30 kr. — R. 1752. kde při děkanovi byli dva kaplani, obnášel celý deputat 300 zl., 2 mírky soli, 4 korce pšenice, 22 korců žita, 13 korců ječmene, po dvou korcích prosa a hrachu, 6 sudů piva, 40 kop štěpin a od židů dva kameny loje a 4 zl. 30 kr. Kromě toho posílány děkanovi výroční dary (vánočka, chléb z nového žita, o sv. Martině krmná hus a švábské krupky). Tento deputat jest nyní uveden na peníze, k čemuž připadají požitky z mešních fundací, takže služné děkanů nyní obnáší as 800 zl. a nájemné z 28 korců na díle špatných rolí, kdežto kaplan požívá toliko fundace děkana Střebského.

Kostelní hudbu figuralní řídíval do r. 1793 správce školy, později vždy jeden člen sboru učitelského, a sice do r. 1802 František Pátek, do r. 1842 Josef Prokeš, 1842—44 Václav Polák, 1844—52 Josef Soukup, odtud pak posavadní varhaník Václav Polák. Místo varhaníka zastávali 1653—58 Václav Turovský, jsa zároveň městským porybním, 1658—63 Havel Prachař, po něm Jakub Čermák († 1680), 1680—88 Václav Červenka, 1688—98 Jan Leopold Dittmann, 1698—1725 Jan Kašpar Jírka. Dále čteme, že r. 1749 zemřel zde Franc varhaník, později „virtuosus organista" Joannes Košťál ze vsi Oseka († 1778), téhož syn František († 1790), Ignác Kotrč († 1831), Vácav Verner († 1832), odtud pak až podnes Václav Polák.

J. Škola.

Od pohrom války třicetileté až do tohoto století zůstávalo školství kolínské jakoby pastorkem v rodině. Ředitelem školy byl děkan, a vyučování vedli kantor a subkantor, a jakož vzdělání obou učitelů nemohlo býti valné, vštěpovali městské mládeži toliko nejnutnější vědomosti, a všecka methoda a kázeň spočívala na paměti a metle. Sám kantor Hejl r. 1705 naivně vyznal, že prý svého synka, aby sprostým a hloupým neostal, posílá do semináře jesuitské v Hoře s výročním nákladem

35 zl. za byt a stravu.[1]) Počet mládeže býval také jen skrovný; neboť mnozí rodičové neposílali dítek do škol, mimo to nacházela se při městě vždy nějaká pokoutní škola, která přijímala dítky z lepších rodin; vycházelo tudíž oběma kantorům za vyučování toliko skrovné sabbatale. Deputat, který r. 1758 kantor dostával od města, obsahoval 24 zl., 2 korce pšenice, 7 korců žita a 4 korce ječmene; subkantor přijímal 12 zl., korec pšenice, 5 korců žita a 2 korce ječmene za rok.[2]) V tom nedostatku pomáhaly kantorům mimořádné příjmy z funkcí kostelních, příspěvek z kůru literatů (12 zl.), koledy vánoční, obchůzky o třech králích a sv. Řehoři, a snad také soukromé vyučování v hudbě, takže kantoři tytýž dodělávali se obstojného blahobytu, mívajíce malé domy várečné, kdež manželky jejich vedly obchod výčepní, aneb i prodej ryb. Jak lhostejnou měšťanstvu bývala škola, poznáváme z okolnosti, že od r. 1664, co někdejší primas Jeremiáš Spira, sám někdy rektor škol, odkázal na chudé žáky 20 kop míš., nepotkáváme se ve knize kšaftů s nižádným odkazem pro dobro školy. Zachovala se stará paměť v městě, že před rokem 1779 žáci ve škole na zemi sedávali z nedostatku škamen, a každé dítě času zimního po štěpince dříví do školy přinášelo, aby bylo čím vytápěti. I byla také znalost literního umění tak skrovná, že po celé 18. století měšťané na velkém díle, měštky téměř venkoncem neuměli psáti, podepisujíce se na smluvách třemi křížky.

Od r. 1656—1680 byl kantorem v Kolíně Michal Hejl. Jeho subkantor Tomáš Rotelius r. 1663 jednou pohádal se v krčmě s měšťanem Kofrem a dostal od něho cínovým džbánem do hlavy a potom u soudu 4 zl. bolestného. Po Hejlovi povolal primas Věčorek ku správě školy svého zetě Jakuba Skřivana (Alaudu) z Vlašimě; leč umřel týž v moru za málo neděl, a na jeho místo vstoupil posavadní subkantor Jan Mikuláš Modestinus z Hradce Králové. Týž koupiv si dům a masný krám, r. 1685 nechal učitelství, a kantorem stal se František Josef Hejl. Týž koupiv pustý grunt pod ško-

[1]) Missiva podkomořská IX k r. 1705.
[2]) Lib. Contractum C 11 k r. 1752 fol. 278 a ff.

lou, vystavěl tam dům a užíval várek piva. Když ale r. 1690 ucházel se jinde o místo, primas Kokovský odňal mu právo várečné pod záminkou, že nepřítomným sousedům nenáleží várky. Zatím Hejl zůstal v Kolíně, ale várka nebyla mu propuštěna. Z té příčiny podal stížnost k podkomořskému úřadu, a tu pokorným slovem bědoval nad škodou svou, stýskaje si, že od tří let zmenšen mu týdenní plat z 45 na 36 krejcarů, koleda vánoční prý jest mu odňata, kdežto pro postranní školu ztenčily se mu sobotales z 45 na 12 krejcarů. K tomu udával: „Zdržuje se zde v městě jakýsi ožralec a žamputář, jménem Jan Kropáček, který jindy býval písařem, ale pro přílišné žraní, jsa k tomu rasus či trhlý člověk, z úřadu byl propuštěn. Ten se nám dal do cvičení mládeže, ale s jakým prospěchem, sám Pánbůh ví; neb každého dne kořalkou se ožírá. tu nemalých kejklzoků před dětmi se dopouští, tancuje a mnohé bláznivé historie povídá a znamenité smíchy provozuje, což dětem hrubě se líbí. Z toho pak já a subkantor nemálo jsme utištěni; neb když my na dítky ať dosti snesitelným trestáním přistoupíme, každý z pouhého trucu a s předcházejícím plundrováním (pohaněním) našich osob odbíhá k onomu Kropáčkovi, takže časem není, kdoby o mši svaté ministroval. A tak s subkantorem po žebrácku živi jsme, ani chleba do syta se nenajíme, a nemajíce dříví, zimou se třeseme.“ [1]) Takovými slovy drastickými dolíčiv bídu svou, prosil kantor pana podkomořího, aby na primasovi jemu vymohl navrácení várek, a toho též dosáhl. Účinkoval zde do své smrti 10. září 1712, kdež došel věku 52 let, a pochován byl na hřbitově sv. Bartoloměje u samých vrat školních. Úřad kantora pak obdržel Matěj Oliva, rodák kolínský a pravovárečný měšťan, a když r. 1728 úřadu se vzdal, nastoupil po něm Jan Prokop Klempera († 1743), dále Kašpar Ettrich, kterýž výhodným sňatkem dosáhl měšťanství († 40letý 1745),

[1]) Arch. městský, Missiva subcam. IX k r. 1690. Posloupnosti v učitelstvu dopídili jsme se hlavně v matrikách na děkanství, a pro pozdější dobu, řídili jsme se článkem dra. Jaroslava Vlacha z výroční zprávy gymnasia kolínského z r. 1881, též výpisy pamětní knihy školní, jež mi poslal přítel můj, učitel Josef Březina.

Jan Bobrovský ze Zálabí († 1789, maje věku 78 let) a téhož zeť František Pátek († 63letý r. 1802), jehož syn pak byl tajemníkem při magistratě.

Zatím nadešla doba, kde císařská vláda, chtíc povznésti obecné vzdělání lidu, přihlížela ke zvelebení školství. Z návodu výtečného paedagoga, žahaňského opata Jana Ignacia Felbigera, zakládány jsou ve větších městech školy normální; a taková škola o třech třídách založena byla v Kolíně r. 1779 rozšířením posavadní školy farní. Přední o to zásluhu měl děkan Libor Dittmann; vyučovací jazyk byl sice český, leč v třetí třídě cvíčili se žáci pilně v jazyku německém. R. 1788 čítala ta škola 193 dětí, 1789 200 dětí, jež pořádně chodily na vyučování, ač těch, co povinny byly návštěvou školní, roku 1789 bylo 261. Současně byla v městě německá škola židovská s 80 dětmi. R. 1793 ta normálka v Kolíně přičiněním magistrátního rady Aloisia Hrdličky proměnila se v německou školu hlavní o 4 třídách. Česky se tu vyučovalo toliko ve třídě elementární; do třetí třídy chodily ještě pacholata a dívky pospolu, ale ve čtvrté třídě bývali toliko hoši výrostkové. Ježto stará budova školní nestačila již velkému počtu žáků (349 hochů a dívek), přistaveno k ní nové křídlo na hřbitově směrem ke kostnici, a 17. října 1793 jest to stavení vysvěceno. Prvním ředitelem této školy byl František Henlich (1793 až 1796), pak Jan Hofmann (od 1798 professor na gymnasii v Chomútově); dále shledáváme do r. 1870 vždy ředitele ze stavu kněžského, kteří zároveň zastávali úřad katechety. Ti byli P. Vincenc Paukert (1798—1821), za něhož r. 1819 nazvána škola krajskou hlavní školou, Antonín Sagasser (1823), Vojtěch Sitte (za něhož do školy chodil potomní básník František Rubeš v létech 1824—26), Josef Pernikl (od r. 1837, † 1841), Josef Breischl, nyní kapitulní děkan v St. Boleslavi (1841—48), Jan Cvik (1848—53), rodák kolínský, jenž zemřel r. 1864 co farář ve Bříství. Z učitelských sil vynikali na onen čas Josef Prokeš, výborný hudebník a regenschori, zároveň bohatý měšťan († 68letý roku 1842), v létech 1805—1808 Antonín Norbert Hromádko, jenž zde roku 1805, jsa 24letý, pojal k manželství Alžbětu

Hahnovu, dceru setníka od pluku Stuartova; r. 1808 odešel z města na jiné místo, a po čase stal se professorem češtiny na universitě vídeňské a zasloužilým spisovatelem; v létech 1817—54 Josef Sluka, svědomitý učitel, otec p. Matěje Sluky, professora lesnické školy v Bělé, umřel 83letý r. 1859; Josef Walter (1837—41), zasloužilý spisovatel, jenž nyní žije co c. k. ředitel paedagogia ve výslužbě v Jičíně; Josef Březina, vynálezce výborného počítadla a zdokonaleného hláskování, o němž vydal zvláštní spis. Působil zde r. 1844, potom ve Svojšicích, od r. 1851 zase v Kolíně a podnes s pochvalou pracuje. Josef Soukup, dobrý spisovatel paedagogický, výborný hudebník a kreslič. Na škole v Kolíně byl v létech 1843—52.

Plat ředitelský 300 zl., učitelský 200 zl. byl na rok 1793 obstojný, zvláště když ředitel a dva učitelé požívali naturalních bytů ve škole a domě děkanském. Než v dobách drahoty, v létech 1804—16, ony platy nestačily k výživě, byť i všechno školné bylo zůstaveno učitelstvu. Purkmistr Konhäuser sice zvýšil ony platy, čímž náklad na školu z 1186 zl. vystoupil na 1851 zl., ale za to zabavil školné pro městský důchod, a tak neubylo nouze v učitelstvu, z něhož někteří svou chudobu příliš na odiv stavěli, vážnost svého stavu tím snižujíce.

Zatím nadešel rok 1848, kdež s nově probudilým duchem národním vznikaly též snahy po vyšším pokroku duševním. Vláda sama přišla těm tužbám vstříc nařízením ze dne 25. října 1849, aby čtvrtá třída hlavních škol proměnila se ve dvoutřídní realku nižší s odborným vyučováním. Leč nevšudy porozuměli tomu, že jest to nařízení užitečné. Tehdejší ředitel hlavní školy kolínské, kn. Jan Cvik, hlava jasná a povaha rázná, ve smyslu onoho nařízení r. 1851 zařídil při hlavní škole dvoutřídní realku nižší a povolal k tomu potřebné síly. Správa městská z počátku chovala se v tom zdrželivě, až teprv za purkmistra Karabáčka r. 1854 provedeno upravení platů učitelských, kdež řediteli vykázáno služné 450 zl., učitelům realním 400, 300 a 200 zl., učitelům hlavní školy 300—200 zl., podučitelům 140 zl., náklad na školu vzrostl na 2580 zl. stř. R. 1854 stal se ředitelem kn. Antonín Ladislav Dlask,

rodilý v Kutné Hoře, ač rodina jeho pocházela z Kolína. Týž podjal se svého úřadu horlivě a obezřele, vždy maje na zřeteli, aby sbor učitelský doplňoval se muži vzdělanými, a ti aby došli dostatečného opatření při obci. Tím vzrůstala vážnost ke stavu učitelskému. Zatím přibývalo školní mládeže měrou velikou, takže nižší třídy škol rozváděny byly v paralelky, a školní místnosti musily býti najímány v různých domích. Tu došlo r. 1859 z návodu ředitele Dlaska a ke přímluvě purkmistra MDra. Eckerta, radního MDra. Biemanna a c. k. okresního sudího Mareše k důležitému usnesení městské rady, že nižší realka doplněna bude třídou třetí, hlavní škola rozvede se na dvě školy, chlapčí a dívčí, každá o 4 třídách, a pro ty školy tři, pod jedním ředitelem spojené, pořízen bude nový velký dům školní. Hned potom zakoupeny dvě usedlosti na horském předměstí proti kapucínské zahradě, č. 41 a 42, a na jejich místě vystavěna jest dle návrhu čáslavského ředitele Frant. Spudila a prací podnikatele, radního Frant. Palečka. velká budova školní, pěkná na pohled, o dvou patrech, k níž přidáno křídlo východní, jež sloužiti mělo zatím za městské divadlo. Veškeren náklad i s zařízením stál 60.000 zl. r. č. Budova ta slavně odevzdána svému účelu v září r. 1860, stará škola upravena na 6 naturalních bytů pro učitelstvo. Tak škola výborně prospívala, a ředitel i sbor učitelský starali se o rozmnožení pomůcek učebních. Pořízena bohatá knihovna učitelská i žákovská, pěkný kabinet fysikalní a přírodopisný, laboratoř lučby, sbírka mincí a starožitností, na školní zahradě pak štěpnice a sad morušový. To vše pořízeno z peněz zápisných a z darů. Byly tehdáž kolínské školy vzorem pro jiné školy ve vikariatu kolínském, a r. 1865 pojal vikář kn. Karel Hušek, děkan v Starém Kolíně, zámysl, zříditi v Kolíně malý ústav učitelský, v němž by účinkovaly síly místních škol. Zámysl ten byl zmařen odporem školního rady Jana Pátka, který se obával, že by tím vzrostl „učitelský proletariat“. Neměl tušení, že málo let po tom vznikne v Čechách pět nových paedagogií českých. — R. 1861 vydal kněz Dlask lithografovaný pohled na město Kolín, z jehož prodeje pořízeno stipendium žákovské, tak aby udíleny byly odměny pro nejlepší

kreslíře. Téhož času vydal sbor učitelský svým nákladem nový zpěvník kostelní a školní, k tomu pořádal zpěvní a deklamatorní akademie, a z takového výtěžku objednal kněz Dlask, přičiniv k tomu ze svého, r. 1865 u poděbradského hodináře Janaty nové hodiny věžní ze žlutého kovu, a ty sdělány nákladem 700 zl. Městská správa dala k tomu dva cimbály a hranici hodinovou, a tak v srpnu 1865 ty nové hodiny na věž školní jsou dány pro pohodlí všeho města. Téhož roku pořízen nový prapor školní z modrého hedbáví a korouhve z červeného damašku. Počátkem r. 1866 utvořil se sbor učitelský po návrhu učitele realního Frant. Potůčka v bratrstvo učitelů v Kolíně. Každý člen odtud platil za měsíc 1 zl. do bratrstva, z toho a z dobrovolných darů měla dávána býti podpora vdovám a sirotkům po zemřelých členech bratrstva. Spolek ten sice roku 1871 se rozešel, a členové vybrali své vklady; ale zbývalo přec tolik jmění (1300 zl.), že r. 1881 z toho založeno stipendium korunního prince Rudolfa pro dobro studujících na střední škole v Kolíně.

V září 1867 stal se kněz Dlask, jenž proslul též co spisovatel belletristický a bohoslovecký, děkanem v Kouřimi, a správu školy vedl r. 1867—68 kněz Václav Slavík, nyní děkan v Berouně, 1868—70 prozatímně děkan kn. Jan Lindner, napotom p. Bartoloměj Pavlíček, prve professor na vyšší realce v Hoře. Tehdáž vyučovali na realné škole katecheta kněz Václav Hlavatý, učitelé František Potůček, Václav Mareš, František Káník, Josef Vávra; na chlapčí škole hlavní František Skalický, Josef Březina, Josef Fafl, Karel Winter a Václav Černík, u dívek Václav Veselý, Antonín Červenka, Alfred Pfeifer, Petr Stašek, Alois Přibil a katecheta P. Fulgenc Kopřiva kapucín. Však již roku 1872 stalo se rozdělení škol ve smyslu školního zákona z r. 1867. Realní škola stala se samostatným ústavem obecním, který měl rozšířen býti na čtyry třídy. Dívčí škola stala se osmitřídní měšťanskou školou, a řízení její dáno Františku Káníkovi, a chlapčí škola pod správou Frant. Skalického ponenáhlu se rozšiřovala, až roku 1883 stala se osmitřídní školou měšťanskou. Realní škola zatím prospívala utěšeně,

mívajíc 220 žáků. Ředitel Pavlíček staral se o rozmnožení a vědecké spořádání sbírek školních, a znal tou měrou buditi v měšťanstvu zájem pro vyšší školství, že scházelo se hojně darů od občanské záložny, úvěrní banky i soukromníků na rozmnožení vyučovacích prostředků. Po odchodu ředitele Pavlíčka, kterýž r. 1874 stal se ředitelem realních škol v Karlíně a r. 1884 c. k. zemským školním inspektorem, proměněna jest realná škola r. 1876 v nižší realné gymnasium, jehož ředitelem stal se roku 1877 professor Adam Fleischmann. Roku 1881 rozšířil se ten ústav o 4 třídy vyššího gymnasia, a r. 1884 přijat jest do správy státní. R. 1886 čítal kromě ředitele 13 professorů, 6 náměstných učitelů a pět jiných sil učitelských, žáků pak 376.

Na obecných a měšťanských školách zmáhal se počet žáků tou měrou, že r. 1880 na zahradě školní vystavěna byla nákladem 37.000 zl. nová budova školní o dvou patrech, a při vzrůstu obyvatelstva ani toto opatření nebylo dostatečné, takže r. 1886, kde obecná a měšťanská škola dívčí čítala ředitele, katechetu, 16 učitelů a učitelek a 722 žákyň, chlapčí škola pak ředitele, katechetu, 13 učitelů a 713 žáků, vystavěny byly nákladem obecním tři nové domy školní, jeden na poli svatojanském (staveniště 6000 zl., stavba 35.000 zl.), druhý na místě starého špitála (staveniště 4.600 zl., stavba 12.600 zl.) a třetí na Zálabí (staveniště 5.500 zl., stavba 12.622 zl.). R. 1886 bylo na obecných a měšťanských školách 22 učitelů, 11 učitelek, 713 žáků a 722 žákyň.

Při školách kolínských vždy se dělo nedělní vyučování řemeslnických učňů. R. 1872 stala se v tom užitečná změna, když ředitelem Bartolomějem Pavlíčkem vypracována jest vyučovací osnova pro učně na škole večerní, čímž zavedena průmyslová škola večerní. Toliko kreslení se vyučovalo v neděli dopoledne. Školní období obsahovalo vždy část roku od října do dubna. Práci takovou vedli učitelové střední a obecné školy dlouho zdarma, a teprv od r. 1873 brali z daru občanské záložny skrovnou odměnu. Pokrok časový však vymáhal po létech řádné průmyslové školy kreslířské, a taková jest od státu založena v Kolíně r. 1882, když obec

propůjčila k tomu někdejší kasárny a zavázala se k stálému příspěvku peněžnímu. Tato škola r. 1886 čítala 45 žáků, a vyučování, jež vztahuje se hlavně na kreslení a modellování, vede ředitel Martin Dyrlam s jedním professorem. Kromě toho jest zde pokračovací průmyslová škola večerní, na níž město vede náklad. Učňů jest 280.

Držitelé várečních domů a předních dvorů

1618—1850.

A. Na severní straně náměstí.

Pominouce dům radní a někdejší hospodu obecní (šenkhauz), kteráž roku 1750 přestavěna jest prací Jana Hevery, zedníka zálabského, na kasárny vojenské, a od r. 1882 slouží průmyslové škole, počínáme domem č. 76, kdež prve říkali „u tří mouřenínů“. Na svém místě bylo vypravováno, kterak ten dům náležel k šosovnímu statku paní Anny Bubnové z Dohalic a pak jejího zetě Mikuláše Talácka z Ještětic, kterýžto statek pro dlouho zadržalé berně a sbírky r. 1637 od obce byl zabaven a prodán Danieli Hyttichovi, bohatému polaři († 1652). Téhož syn Pavel, učiniv hojné odkazy kostelům a chudým, umřel roku 1655, a dědic jeho Daniel Sedlčanský prodal dům za 400 zl. Jiřímu Ebertovi, výběrčímu daně z nápojů († 1680 se vší rodinou). Po něm tu byli hospodáři Jan Michalovic, purkrabí na Radimi (v 650 zl.), r. 1702 Jan Kašpar Jírka, varhaník z Bělé († 1725), Jan Michal Jírka († 1766), Michal Jírka (usadil se v Berouně), od r. 1777 Jakub Morštadt, ranlék z Porýnska horního (koupil dům za 1100 zl., umřel 65letý 1796). Téhož starší syn František usadil se jako pekař v Kutné Hoře; mladší syn Josef Morštadt, rovněž pekař, dědil po otci dům, kdež obchodem ve víně sdělal velké jmění. O ně, když zemřel v choleře r. 1831, rozdělilo se šest synů (Josef, Vincenc, Karel, Albert, Vilém a Eduard) a čtyři dcery (Antonie, Klara, Paulina a Marie). Dům připadl roku 1850 Eduardu Morštadtovi (v 4845 zl.), kterýž jsa výborný zpěvec a hudebník, zemřel co městský kancelista r. 1876.

Severní strana náměstí s radnicí r. 1884.

Č. 75. Držitelé toho domu byli Jan Herzáně (1621-33), pak rytíř Michal Jiří Salaj z Cifry, 1646 téhož zeť Sigmund Kozel z Reizenthalu, 1659 Marek Skokan, mlynář, 1660 Jan Šilhánek z Choustníka, mydlář a měšťan erbovní (koupil za 350 zl., † 1680). Samuel Šilhánek z Choustníka († 1708), František Šilhánek z Choustníka († 63letý 1749), téhož zeť Dominik Tumlíř z Borče († 60letý 1768), František Tumlíř, městský rada a pak tajemník († 1790), Jan Tumlíř, zámecký důchodní († 72letý 1854), a pak synové jeho do r. 1858.

Č. 74, dům „u tří per" od sirotků Petra Bílského r. 1635 koupil Havel Hájek, pekař (za 291 zl., † 1655), jehož vdova Kateřina, dcera pana Mikuláše z Gersdorfu, vdala se za Matouše Hladíka, radního servusa; 1658 Adam Olešanský, hejtman na Ronově († 1678), František Adam Olešanský († 1724), Jan Eugen Lothringer z Litomyšle († co cís. richtář 1747), Jan Lothringer († 1754), po něm vdova jeho Marie, opět vdaná za rytíře Karla Sádlo z Vražného, a synové její Karel Lothringer důstojník ve vojště a frater Cyrill Lothringer servita; 1770 Ferdinand Raufeisen, vysloužilý důstojník, 1781 Josef Holub (v 2250 zl., † 1795), Jan di Corte Vlach (2800 zl.), 1800 Jan Konďa, řezník (3100 zl.), 1808 Jan Šubert ze mlýna zálabského, posléze městský návladní (v 5235 zl., † 1837) Václav Vlk, kupec (4400 zl. stř.), r. 1845 Vincenc Karabáček, mlynář pod zámkem (4659 zl.), 1855 paní Aloisie Odcházelová, choť c. k. kancelisty (7800 zl.), 1868 Jan Patočka, mlynář, a nyní téhož syn Jan.

Č. 73. Slovutný mistr Jan Pachta z Rájova zde † 1621, po němž dědila vnučka Kačenka Večánova, vdaná pak za pana Řehoře z Klebelsberka, cís. důstojníka z Tirol. Když r. 1625 umřela, ujal se domu otec její Šimon Večán konšel, od něhož ho r. 1634 koupil Pavel Velimský, krejčí (v 268 zl., † 1646), pak Václav Hammer, sladovník († 1665). Dorota vdova jeho († 1680), zeť její Hons Heinrich Vojt lazebník († 1712), téhož dcera Anna, manželka Samuele Veigerta, 1725 sestra její Amabilie, vdaná za Pavla Olivu, sakristana u sv. Bartoloměje a hledaného plampače při svatbách městských († 80letý 1770), Václav Oliva, sakristan († 1772), téhož svat Václav Špitra,

švec z Kutné Hory, 1796 Josef Špitra, 1810 Václav Hartmann (v 4000 zl.), 1812 Josef Vlk mladý řemenář, 1841 téhož syn Václav Vlk kupec, 1843 Josef Sixta kupec (4700 zl.), 1879 nynější držitel Václav Poustka (12.900 zl.), kterýž úhledně dům přestavěl a plzenskou pivnici „v novém Mexiku“ zde založil.

Č. 72. Velký dům „u červeného jelena“ zvaný. R. 1624 zemřel zde hospodář Petr Ronovský z Krásné Hory, a vdova jeho Marta vdala se 1625 za radního Jeremiáše Spiru (Preclíka) Turnovského († 1664). Téhož dcera Alžběta Dorota, vdaná r. 1643 za radního syndika Heinricha Kerbe († 1661), pak za Valentina Kokovského, r. 1686 prodala dům se zrušeným pivovarem, sladovnou a tokem vody za 600 zl. Danieli Kučerovi, mlynáři z Čáslavě († 1706), po němž tu hospodařil syn jeho Daniel. Týž zemřel 46letý r. 1736, učiniv pořízení, aby po smrti manželky jeho Terezie všechen statek jeho byl prodán, a ztržené peníze po výplatě některých odkazů aby byly nadací Kučerovskou, z jejíž úroků měli synové rodu Kučerovského a Strnadovského a pak vůbec mladíci z Kolína rodilí podpováni býti buď ve studiích, aneb v praksi „svobodného kumstu“ a řemesla. To provedeno r. 1756, kdež na tu nadaci zbylo 708 zl. kmenové jistiny. Dům koupil v dražbě za 1126 zl. Tomáš Navrátil, purkrabí na Vokšicích, 1759 Jan Beran z Něm. Brodu, 1762 Václav Höger, 1766 Jan Růžička pekař (1130 zl., † 1800), pak téhož zeť František Červinka řezník († 48letý r. 1806). František Růžička, 1810 Josef Kaiser (5600 zl.), 1816 Josef Krčík (10.800 zl. víd. č.), 1822 Václav Lahoda (za 7500 zl. v. č.). Téhož dcera Barbora vdala se r. 1834 za Kašpara Darebného, souseda zálabského, v jehož rodě dům podnes trvá.

Č. 71 „u černého kříže“ r. 1633 odkázal mladý vladyka Bohuslav Hostačovský z Petrovic, pán na Kbele, k záduší kostela děkanského v Kolíně. R. 1634 koupil ten dům od opatrovníků záduší za 467 zl. Matěj Brodský, 1654 Jan Šilhánek mydlář (291 zl.). 1660 Hans Adam Feringer, vojenský marketán z Normberka (310 zl., † 1687), pak vdova jeho Magdalena opět vdaná Šťastná, 1709 Jan Václav Paroubek z města

Sadské (1016 zl.), 1713 Jan Ignác Hein šl. z Heinberka, direktor cerhenský († 1727), dcera jeho Kateřina svob. paní von der Zelle, 1738 Matěj Jekl, prve granatýr u pluku Karaffova, 1762 téhož vdova Dorota roz. Modestinova, vdaná zase za Václava Högra, poštmistra v Ilzu štýrském, 1770 František Jirsík, městský inspektor hospodářský (1650 zl.), 1779 Josefa svob. paní z Prugglachu, choť c. k. podmaršálka (2000 zl.), 1794 Med. Dr. Tadyáš Schöbl (2400 zl.), 1798 Antonín Appeltauer koželuh z Jihlavy († 1831), pak téhož dítky Ferdinand, Josef a Thekla vdaná Keilová, 1832 Václav Veletovský kožišník (v 4000 zl. stř., † 68letý 1842), téhož syn Petr († 50letý 1867), od jehož dědiců koupil dům Ignác Skuč (roku 1884) a upravil tu novými stavbami pěkný hostinec (grand hôtel).

Č. 70 dům „u raka" držel mlynář Jiřík Šram do r. 1649, pak téhož vdova Eliška († 1650); po ní dědil Prokop Huppl. varhaník a radní († 1656), téhož vdova Eliška († 1674), magister filosofie Jiří Alois Věčorek z Polska primator († 1680), jeho dcera Dorota vdaná za Jiřího Hájka ševce, 1712 za Rudolfa Menšíka († 1729), téhož zeť Karel Čapek, 1758 Josef Oliva pekař (v dražbě za 1125 zl., † 1770). Za něho se tu počala stálá c. k. vojenská pekárna (bakhauz) a trvala zde přes 60 let. Dále tu hospodařil Olivův zeť Václav Klein († 1792) a žena jeho Anna, kteráž spálený dům, k tomu dvůr na předměstí a mnoho pozemků r. 1796 prodala Josefu Darebnému pekaři († 80letý 1831) Po něm ujala se domu v 4669 zl. stř. vdova jeho Kateřina († 79letá 1841), r. 1835 František Možiš, mydlář a městský radní († 1836), téhož vdova Anna († 1868), a pak dcera její Antonie, manželka Františka Lista, c. k. respicienta u finanční stráže. Asi r. 1870 koupil ten sešlý dům JUDr. Antonín Cyvín advokát a od základu ho dal pěkně vystavěti.

B. Východní strana náměstí.

Č. 48 někdy výsadní hostinec „u růže" (zlaté, modré, černé) po emigrantu Jakubu Večánovi spustnul na sbořeniště, jež r. 1664 za 116 zl. koupil Matěj Hájek, vojenský důstojník.

a obnovil stavení s hostinskou živností. Umřel co cís. richtář 1697, od jehož dcery prodán dům r. 1699 za 1138 zl. Jiřímu Ferdinandovi rytíři Praksovi z Bernthálu, krajskému kommissaři a majiteli dvora v Třebovli († 1718). Po něm dědil Josef Petr Praksa z Bernthálu, majitel dvora vedle obecního († 1756), pak téhož dcera Anna, od níž koupil dům r. 1760 za 1650 zl. Jan Václav Grill, krajský kommissař v Hradci († 1763), Terezie vdova jeho, 1767 František Konrad (1300 zl.), František Smrž z města Rokycan, 1779 František Petera ze Zálabí (1480 zl.), 1807 Ignác Harrer koželuh (6.800 zl.), 1808 Václav Paleček ml. (13.430 zl. na černých bankovkách), 1813 Jan Černý sládek (11.900 zl. v. č.); 1815 Tomáš Čermák kovář (15.750 zl. v. č.), 1816 František Štandera (10.000 zl. v. č.), 1828 Vojtěch Břečka od zlatého slunce, zeť Štanderův (s 36 měrami rolí za 15.000 zl. víd. č.), 1832 Josef Cukr (13.100 zl. v. č.), 1838 Jan Cyvín řezník (bez rolí za 5260 zl.), 1860 Josef Zeman hodinář († 1870), a nyní téhož vdova Anna s synem svým, kteráž pak dům nákladně obnovila.

Č. 47 po mandléři Danieli Gruntmannovi († 1625) držel syn Mikuláš († 1633), pak téhož vdova Eliška vdaná za Prokopa Huppla varhaníka, 1657 Jiřík Uhlman, mydlář z Bydžova (200 zl.), 1659 Jan Jilva švec, 1697 Václav Veleba řezník (400 zl.), 1743 téhož zeť Václav Anbelang, zámečník z Ratboře († 1772), Josef Anbelang sladovnický, 1814 Václav Cihlář (za 3200 zl. víd. č.), 1854 Antonín Poustka krupař (4100 zl. stř.).

Číslo 46. Dům ten spálený dědil po Pavlu Hyttichovi († 1655) magister filosofie Jiří Alois Věčorek († 1680), pak téhož dcera Magdalena Fialová, 1695 Jiřík Fiala, řezník († 1725), téhož zeť Matěj Velich rytíř z Velizény důstojník († v Pavii r. 1730), 1733 Martin Podhorský, radní (900 zl., † 1738), Josef Tichý, 1751 Josef Jedlička, architekt, kterýž dům k nynější podobě s římsy a výklenky jako nějakou kapli vystavěl. 1771 jeho zeť Jan Petržilka, architekt († 1771), téhož syn Jan Petržilka, stavitel, kterýž tu žil v hojnosti, až r. 1836 oslepnuv, odešel do Žamberka ke svému příbuznému Václavu Kabeláči, jemuž odevzdal dům v 1500 zl. Od

téhož Kabeláče koupil r. 1850 ten dům za 4000 zl. stř. Med. dr. František Biemann, městský radní a fysik († 22. března 1873), po němž dědila vdova jeho; r. 1880 koupil ten dům Ignác Eisner a před nedávnem Jan Kaš, uzenář.

Č. 45, jindy hostinský dům u černého koníčka zvaný. R. 1623 umřel zde hospodář Michálek Štiller Němec, jehož vdova Kateřina vdala se za Václava Bystrského († 1635), za Jiřího Šišku († 1650), posléze za Matěje Kudlu, mlynáře († 1659). Potom zde hospodařila dcera její Anna, která měla tři muže po sobě, Václava Krupského z Hory, Matěje Bezdružického, uzdaře († 1671), a Jindř. Cikána, řezníka († 1677); po ní zůstal syn Jan Bezdružický, a ten r. 1700 prodal svůj dům za 1630 zl. Janu Václavu Paroubkovi, bohatému polaři ze Sadské, kterýž ustavěv dům na novo, r. 1717 postoupil ho synu svému Janu Josefovi; týž byv tu dlouhá léta primatorem, umřel r. 1737. Dědicové jeho (Maximilian Paroubek, nadlesní v Chocni, Jan Paroubek, krajský kommissař, František Paroubek, radní v Kolíně, Kateřina Schöblová a Marie Topinková) r. 1761 prodali dům u koníčka za 3500 zl. Frant. Jägrovi, řezníku z Veletova, týž pak r. 1799 dům spálený s dvorem v koželuzích a 21 korců rolí za 5738 zl. prodal svému zeti Dominiku Šťáralovi, synu městského sládka. Od něho r. 1803 koupil toliko dům s městskou familií za 11.600 zl. v černých bankovkách Václav Javůrek a drahný čas zde chlebil, až zemřel 91letý r. 1847. Dům již za živa odevzdal své dceři Barboře, vdané za Aloisia Čermáka; ta ovdověvši r. 1865, teprv r. 1879 prodala dům svůj továrníku Karlu Latzlovi, kterýž na pravou ozdobu města postavil tu nádherný dům vysoký ve slohu barokovém.

Č. 44, hostinský dům „u hvězdy“ (zlaté, modré), odevzdala stará Eliška Payerová r. 1628 svému zeti mistru Václavu Jiřímu Kolumbanovi (Holoubků od Hory K.). Týž umřel r. 1643 a zůstavil spálený dům své druhé ženě mladici Kristině, kteráž se pak vdala za Václava Školského († 1663), potom za Mikuláše Podhorského; ten pak r. 1681 sdědiv po ní dům, opět zase oženil se a r. 1707 odkázal všechen statek svým třem synům. Nejstarší z nich, kněz Jan Josef Podhor-

ský, kaplan v Kolíně, za bratry své prodal dům u hvězdy r. 1712 za 1470 zl. Karlu Krišpinovi, městskému sládkovi († 1718). Téhož vdova a dědička pak vdala se za Jana Šulce († 1766), po němž držela dům dcera Krišpinova Kateřina, vdaná za Františka Javůrka, jircháře z Čáslavě. Týž zde zemřel 100letý r. 1810, současně téměř s synem svým Janem, načež dcera jeho Anna, vdaná Strachová, r. 1817 prodala dům u hvězdy za 14.400 zlat. stř. Josefu Darebnému. V následujících létech pozbyl dům nemálo své hodnoty, neboť od Darebného koupil ho r. 1831 za 6400 zl. stř. Václav Harrer († 1837), po němž dům držel bratr František Harrer († 41letý 1843), pak téhož vdova Anna rozená Kopečná, od jejíž dědiců ho koupil nynější držitel Antonín Rajský, mlynář polepský.

C. Jižní strana náměstí.

Č. 22, dům u zlaté lípy, později u zeleného stromu zvaný. Zde r. 1624 zemřel hospodář Jan Mládek, řezník, jehož vdova Anna Marie se provdala za vysloužilého důstojníka Jana Maximiliana Pušmana Hořovského. Od ní koupil dům r. 1660 za 467 zl. Jan Kudla, mlynář, po němž tu hospodařil syn Matěj Kudla († 1680), pak téhož vdova Kristina z Tatenic a pozdější mužové její Matěj Zajíček polař († 1703), a Matěj Černý, mlynář († 1733), potom dědička její Kateřina Černá, vdaná za Pražana Ignacia Kamillo-Maruzzi, od r. 1759 Antonín Böhm, radní syndikus (v 1350 zl., † 1773), téhož vdova Ottilie roz. Lípovská z Lípovic († 1787), dále magister Petr Böhm, sekretář u magistratu, 1803 Tobiáš Buna (v 5000 zl.), 1813 téhož starší bratr Václav Buna (v 10 000 zl. víd. čís., 1818 Jan Buna, syn Václavův, ale r. 1824 prodal dům za 12.000 zl. svému otci zpět, kterýž tu zemřel 93letý r. 1844. Dům sdědila jeho nejmladší dcera Marie, vdaná od r. 1832 za Antonína Cyvína, řezníka (umřel 58letý r. 1865), odkudž dům, r. 1872 do dvou pater úhledně přestavěný, podnes v rodu Cyvínovském se drží. Nynější majitel jest kupec Karel Cyvín.

Č. 21 u zlatého jablka držel Adam Brandejský kovář ještě r. 1635, po něm vdova Anna, od r. 1647 zeť její Václav Dobrý (Žádný), pak od r. 1682 Jiří Dobrý konšel, od r. 1716 Jan Josef Dobrý, od r. 1757 Jiří Dobrý († 1784); téhož syn Jan Dobrý († 65letý r. 1832), jsa bez dítek, zůstavil dům a zahradu za klášterem své manželce Kateřině, rozené Hurtové z Kocerad, která vdavši se r. 1833 za Jana Cvika postřihače, r. 1863 jemu zanechala statek svůj. V rodě Cvikovském zůstával dům do r. 1881, kdež prodán jest Františkovi Novotnému.

Č. 20 na rohu pod masnými krámy, od starodávna zvaný dům chvorovský, r. 1622 koupil mistr Václav Jiří Kolumban, 1626 Pavel Kozlíček, 1651 Marek Skokan, mlynář (za 875 zl.), 1659 pan Zigmund Kozel z Reizenthalu, 1661 téhož syn František, 1683 Jan Modestinus z Hradce Králové (550 zl.), 1715 Václav Baďouček, polař, 1730 Václav Čapek (s 24 korci rolí za 3010 zl.), 1739 Václav Heyzler, kupec a tabáčník (1600 zl. r. 1759), pak Václav Heyzler, voskář, 1771 téhož svat Josef šlechtic Arator, kupec († 1813), potom paní Alžběta vdova Aratorová, kteráž polovici domu r. 1822 darovala své neteři Františce Šturmové, když ji vdávala za Jakuba Vebra, obročního v Ratboři; leč týž tu polovici r. 1827 prodal za 1520 zl. stř. Antonínu Vrbovi, mlynáři za Labem. Po smrti paní Aratorové r. 1844 koupil celý dům František Čermák, soused zálabský, za 4366 zl., ale r. 1850 prodal ho, podniknuv důkladné opravy, za 9920 zl. bratrům Filipovi, Abrahamu a Oziáši Eislerům. Nynějším držitelem jest obchodník Filip Eisler.

Č. 9. Velký tento dům r. 1627 po útěku Mikuláše Šultyse z Felsdorfu zůstával ve správě královského fisku. Roku 1650 tu pivovar jest zrušen, a dům prodán za 400 zl. radnímu Pavlu Horynovi († 1655). Po něm dědil zeť Jiří Formandl, mydlář z Rakovníka († 1680), dále Jiří Formandl, primas a pak cís. richtář († 77letý 1735), dále Antonín Jan Formandl († 1779), téhož vdova Agnes roz. Lysandrová z Ehrenfeldu († 1798), Jan Formandl († 60letý r. 1820), pak téhož dcera Nepomucena, od r. 1812 vdaná za Antonína Brože, koupivši

ten dům od bratra Josefa a sestry Antonie Kopečné za 14.031 zl. v. č., od r. 1828 kloboučník Ferdinand Ganter z Prahy (za 11.800 zl. v. č.), potom Jan Rafael, c. k. poručík ve vojště, 1845 Kašpar Darebný (6800 zl.), 1846 František Paleček, plechař, kterýž vystavěv dům k hodnotě 27.360 zl., po čase ho prodal nynějšímu držiteli Abrahamu Eislerovi.

Č. 8. Dům ten sdědila po Cyprianu Volyňském r. 1623 dcera jeho Kateřina; kdežto matka, bratr a sestra její pro víru odešli ze země, ona přijala víru katolickou a měla tři muže; první, Jan Šilhánek, umřel 1627, druhý, Jan Skopec, cís. richtář, † 1632, třetí, Martin Kincl z moravských Ivančic, přetrval ji, a odbyv dítky po Šilhánkovi a Skopcovi nutnými podíly, nastřádal všechen statek pro syna svého vlastního, Tobiáše Kincla. Týž co bohatý muž a radní pán zemřel r. 1680, vdova jeho Magdalena r. 1706; poněvadž oba potomci její byli v klášteřích (fr. Konrad Kincl kapucín, a soror Klara cisterciánka v Pohledi), připadl dům, dvůr velký, 133 korců rolí, 4 louky a les na ostrově pod Hroby jejímu sestřenci Václavu Arnoštu Kriegrovi Pražanu. Týž rozprodal všechno to dědictví, a dům koupil r. 1707 za 1000 zl. Pavel Samuelis, městský důchodní a potom purkrabí v Radovesicích († 1735), po němž tu byl druhý muž vdovy jeho Jan Josef Kratochvíle, purkrabí radovesický, od r. 1757 Václav Veigert, podzámecký mlynář († 1761), pak Václav Veigert, kupec a železník († 87letý r. 1812); téhož syn František Veigert prodal r. 1815 dům za 13.900 zl. v. č. Janu Černému, sládkovi, týž pak r. 1816 za 10.000 zl. Janu Kopečnému, kterýž co kupec a representant u magistratu zemřel 45letý r. 1825. Vdova jeho Josefa, rozená Veigertová, po roce provdala se za Jana Veletovského, kožišníka, a hospodařila tu až do zletilosti syna svého Karla Kopečného. Týž po její smrti r. 1858 prodal dům Josefu Turnau-ovi, obchodníku, kterýž stavení r. 1863 slušně obnovil.

Č. 7 hostinský dům u zlaté štiky držel Viktorin Pelhřimovský († 1625), Tomáš Martinides Černovský, prve školní mládenec († 1633), Václav Šultys z Čimic Pražan. Téhož dcera Salomena, vdaná za Jana Czicze z Kriegsfeldu

v Praze, r. 1653 prodala pustý a spálený dům Jiřímu Vocelkovi, svobodníku z Pobuře, za 233 zl.; od r. 1656 hospodařil zde Václav Vocelka († 1699), Frant. Vocelka († 1724), téhož zeť Václav Čapek († 1743), téhož dcera Anna, vdaná za šlechtice Jana Václava de Mitis, od r. 1764 Ant. Kršňák z Gallersberka, c. k. poštmistr (koupil za 3350 zl.), kterýž tu upravil dům poštovní († 37letý r. 1773), vdova jeho Anna, roz. Adlerová, r. 1774 vdala se za Antonína Knirže († 58letý r. 1787). Sama zemřela r. 1798, a zůstaly po ní dvě dcery Kršňákovy (Antonie vdaná hraběnka z Freisinku a Marie Anna Hablová), dále Anna Kniržová, vdaná za Jana Trottmana ve Znojmě poštmistra, a syn Antonín Knirž. Týž ujal se pošty r. 1804 a řídil ji do své smrti r. 1832. Po něm dědil syn jeho Karel Knirž, kterýž ale přeloživ poštu na nádraží, r. 1850 prodal starou poštu Isáku Hammeršlagovi, vinopalovi a rolníku, za 15.000 zl. stř. a 20 tolarů klíčného.

D. Západní strana náměstí.

Č. 91 u černého orla po Janu Moravci držel Zachariáš Zloch († 1625), pak Pavel Horyna konšel, od něhož r. 1651 dům spálený koupil za 155 zl. rytíř Jan Michal Baralič z Bihače, cís. podplukovník u jízdy, Chorvát rodilý v Jandorfě na Štýrském Mezimuří. Tento jsa zeman mohovitý, vystavěl dům k nynější podobě renéssanční, s mnohými sochami ve výklenkách. Při smrti své (6. dubna 1665) odkázal místním kapucínům 1000 zl., drahně peněz též děkanu, kostelům, špitálu a literatům. Syn jeho Martin František zemřel v moru r. 1680, s ním též rodina jeho, a všecek statek jeho sdědil Jan Václav Vidman horník. Od r. 1706 držel ten hostinský dům Karel Václav Lysander šl. z Ehrenfeldu, někdy zámecký purkrabí (koupil za 2000 zl., † 1716), pak jeho syn Josef František, od r. 1736 Václav Bartošovský, hejtman panství kounického (v 4000 zl.), od r. 1743 Kristian Eisner, mistr skelných hutí v Guttenbrunnu rakouském, a zeť Karla Václava Lysandra

22

(† 78letý 1760). Téhož syn Ignác Eisner, bohatý držitel skláren u Lipnice, r. 1773 povýšen byl do stavu rytířského a jest praotcem nynějších rytířů z Eisenšteina na Voděradech, Prčicích a Březině. Dům u orla s mnohými pozemky připadl nejmladšímu synu Kristianovu, Antonínu Eisnerovi; ten pak r. 1786 postoupil toho statku svému pastornímu synu Václavu Šimáčkovi.

Roku 1788 koupil dům u orla za 5500 zlat. František Didek, hostinský z Nových Dvorů († 1791), pak syn jeho František Didek krejčí, kterýž nemoha splatiti podíl svého bratra Josefa, prodal dům r. 1808 za 20.000 zl. v černých bankovkách Františku Štanderovi, ten pak r. 1812 Tobiáši Bunovi za 19.000 zl. v. č. († 70letý r. 1834), po němž dědil starší bratr Václav Buna († 93letý 1844) a pak téhož dcera Anna, jež od r. 1819 byla manželkou Antonína Falbra z Černého Kostelce († 62letý r. 1858). Nynějším držitelem jest pan Karel Falber, sládek na odpočinku. Známo jest podnes, kterak někdejší držitel František Didek pokládal prodej toho domu z r. 1808 za nedokonalý pro nezdržení výminěk, a domáhal se svodu do prodaného domu, ale marně; když pak r. 1850, jda z cechu, pádem se schodů (v č. 42) se zabil, vdova jeho Františka rozená Olivová nejednou vážila cestu pěší až do Vídně, aby domohla se práva pro rodinu svou; ale nároky Didkovské tehdá již byly prošlé a zameškané.

Č. 90, jindy hostinský dům u lva s pivovarem vzadu do ulice kovářské, odkázal bohatý Šimon Šilhánek z Choustníka s přehojnými pozemky r. 1624 své mladické choti Anýžce z Úpy. Kteráž potom ještě dvakráte se vdávala, a sice za Jakuba Jaklina z Vrabiny, primatora a pak cís. richtáře († 1645), potom za Michala Jiřího Salaje z Cifry, jemuž r. 1660 všecko jmění své zůstavila. Týž byl uherský zeman a co důstojník u vojska r. 1633 usadil se v Kolíně po měšťansku. Dodělav se tu časem znamenitého jmění, od r. 1650 zastával úřad cís. richtáře až do smrti své. V obstárlém věku pojal k manželství 14letou Annu Marii Spirovou, kteréž při smrti své dne 22. července 1673 zůstavil všechen statek. Pochován byl v kapli sladovnické kostela děkanského, jak podnes tam ná-

hrobní deska ve zdi svědčí.[1]) Mladá vdova Salajova potom vdala se za Pražana Pavla Benedikta Jindru z Orebthalu, kterýž po její smrti prodal r. 1678 dům u lva s dvěma lukama a sladovnou u špitála za 2200 zl. rýn. rytíři Pavlu Celestinu Slavíkovi ze Slavíkova, kterýž dům ustavěl k nynější podobě, dav jemu průčelí jako nějakého kostela s výklenky a sochami svatých. Zemřel co hejtman panství pardubského r. 1701, po němž dědil syn Martin rytíř Slavík. Od r. 1716 držel ten dům Jan Modestin radní (v 3400 zl., † 73letý r. 1720), pak Jan Antonín Šperlink radní, boháč veliký († 1745). Za něho zrušen pivovar a upraven na vinopalnu. V držení domu pak vešla Šperlinkova snacha, Němkyně Anna Alžběta rozená Mittenekrova z Jihlavy, a ta vdala se pak za rytíře Františka Antonína Kostku z Sachsenthalu. Týž zemřel co cís. richtář v Kolíně r. 1775, syn jeho Vavřinec r. 1788, načež ostatní synové (Antonín Kostka farář v Budějovsku, Jan Kostka kanovník pražský, František Kostka právník) a dcery (Gabriela vdaná z Eisenšteina a Johanna vdaná Zahořanská z Orlíka) r. 1785 prodali dům u lva, dvě role, dvě louky a stodolu v obecnici za 8320 zl. Václavu Kopečnému kupci. Za málo let koupil ten dům František Mišák († 79letý 1829), pak téhož snacha Barbora, 1846 zeť její Vojtěch Rajský krupař (7200 zl.), 1847 téhož svat Vincenc Mišák kupec (7200 zl.), 1850 Jan Podzimek (8400 zl.), 1862 Bedřich Turnau, 1872 Nathan Eisler kupec († 1886) a nyní synové jeho. R. 1877 zde na místě spuštěného pivovara, který čelil v zádu do ulice kovářské, vystavěn nový dům pod č. 101.

Č. 89 dům u bílé labutě za války třicetileté spustnul, shořel a svalil se v hromadu kamení, až r. 1662 to místo koupil za 105 zl. Michal Salaj z Cifry a vystavěl zde pěkný dům v pozdní renéssanci. Jeho nástupce ve statku, Pavel Benedikt Jindra z Orebthalu,[2]) držel ten dům do r. 1686, a pak

[1]) Ten náhrobek dal sobě Salaj za živa sdělati, odkudž datum jeho úmrtí s mezerami jednotek roků, bez udání dne a měsíce, a toliko desítky dosaženého věku (67 let).

[2]) Viz dům č. 90.

tu hospodařil František Chobodides mlynář († 1688), Jan Blahyňovský († 1713), Jiří Jeřábek (v 815 zl., † 1721), Václav Jeřábek, od r. 1743 Karel Čapek, veda zde živnost hostinskou († 1754), František Josef Grünberger poštmistr, jenž tu zařídil úřad poštovní, 1762 Antonín Kršňák z Gallersberka poštmistr, kterýž pořídiv si poštu v domě u štiky (č. 7), prodal dům u labutě za 1300 zl. Antonínu Kopřivovi lékárníku; týž zde založil lékárnu u černého orla. Zemřel r. 1778, a jeho dědic František Brandtner kromě lékárny tu držel i loterní kollekturu a familiantskou roli 6 měr; to vše prodal r. 1790 za 5400 zl. Janu Erbesovi lékárníku, kterýž r. 1796 přikoupil k tomu za 1650 zl. též právo na druhou místní lékárnu u bílého lva. R. 1798 koupil celý ten statek lékárnický Jan Gottwaldt, a ježto tehdáž vymohl si František Brandtner právo na třetí lékárnu pod titulem „u zlatého lva", odkoupil mu Gottwaldt to právo za 1000 zl. Však té trojlékárny sám neužíval, ale pronajímal ji, zaměstnávaje se jako berní u magistratu, ač s malou chválou. R. 1814 musil dům se všemi právy za 25.000 zl. v. č. prodati Ignáci Hochovi, týž zas r. 1828 prodal ji za 55.000 zl. v. č. (22.000 zl. stř.) Josefu Ehrlichovi; od r. 1841 držel ten dům s živností Vilém Adam († 1877), téhož syn Viktor pak r. 1880 to prodal nynějšímu držiteli Josefu Štěrbovi, kterýž však práva lékárnická prodejem v jiné ruce pustil.

Č. 88 na rohu proti radnici držel od r. 1621 Kotníček servus, od r. 1628 Havel Hruška Butovský, prve purkrabí na zámku, potom konšel († 1664), pak téhož syn Daniel umění malířského, od r. 1674 Jan Kmoch (Drahota) z Vlašimě, primator v létech 1686—89 († 1690), dále Jan Kmoch († 81letý 1751), Josef Kmoch († 1757), Jan Kmoch († 1778), téhož zeť Václav Kmoch, kterýž r. 1778 pronajal dům na zařízení přádelny a továrny na výrobu tkanin bavlněných. R. 1792 koupil dům s továrnou Josef Lešák (za 1900 zl.), r. 1801 bohatý mlynář zálabský Vincenc Tesánek (2500 zl.), kterýž dům nákladným průčelím opatřil, 1808 Antonín Mišák. Týž po dlouhé nemoci zemřel na cestě do Teplic r. 1834, a pozůstalí jeho, nemohouce továrnu déle držeti, rozprodali

stroje všecky, a v dražbě dostal se dům za 5063 zl. stř. Josefině Schechrové, choti královského purkmistra. Ten pak r. 1847 prodal dům za 11.500 zl. stř. Františku Hlavičkovi († 68letý r. 1854), po němž dědila vdova Alžběta († 55letá r. 1861), pak její druhý manžel Jan Javůrek († 33letý 1866), a nyní téhož dědicové.

E. Ulice zámecká.

Č. 87 držel německý uzdař Jan Krebs (Rak), od r. 1633 Jan Kratochvíle krejčí (155 zl.). Dům válkou spustlý r. 1661 vystavěl Bohuslav Felix Skopec krejčí († 1663), po němž zde byl Matěj Korytanský kožišník († 1685), Václav Skopec krejčí († 1713), František Zych krejčí († 1758), téhož syn František († 1769), Karel Hallwich krejčí z Prahy († 1775), Josef Brixi mlynář z Polep (v 562 zl., † 1790). Barbora vdova jeho, roz. Zychova († 80letá 1804), r. 1805 Tobiáš Dubský soukenník (2000 zl.), 1806 Jan Kouďa (2130 zl.), 1808 František Veigert starý, r. 1820 Jan Černý sládek na Hrádku (1850 zl. v. č.), 1830 Jan Klepač, 1835 Josef Ehrlich (1457 zl. stř.), 1839 Frant. Darebný, 1840 Petr Kříž, 1841 Antonín Čermák. Nynějším držitelem jest František Kvíčala.

Č. 86. Po r. 1626 ten domek úplně spustnul a sbořil se. R. 1653 v domě na novo vztyčeném žila vdova Anna Kreprlíkova, 1661 Mikuláš Fechtner krejčí, 1667 Jan Fechner krejčí, od r. 1681 Václav Líska krejčí (v 230 zl.), 1716 Daniel Líska (v 400 zl., † 1727), Jan Pökh (v 620 zl.), 1744 Dorota Sengrová († 1765), její syn Jan Senger, vojenský chirurg, 1766 František Možiš mydlář († 1773), Vojtěch Hájek, 1792 Jan a František Hájkové, 1818 Jan Černý sládek (5490 zl. v. č.), 1820 Václav Kraus (1000 zl. stř.), 1822 Josef Hubáček pekař, 1829 Jiří Urbánek (1340 zl. stř. † 1838), František Malý (1070 zl.), 1845 Viktorie Müllerová (1880 zl.), 1847 Barbora Mišáková vdova († 80letá 1864). Nyní dům náleží dědicům Jana Šellenberka pekaře.

Dům č. 85 po r. 1633 spustnul; r. 1656 ten pusták koupil krejčí Jiří Sokol (21 zl.), 1667 Jan Karel Rozkošný krejčí (80 zl.), 1686 Václav Kaprál švec. 1695 Pavel Zych bednář († 1727), Jakub Zych, 1764 Jiří Jeřábek († 1788), Jan Haumer, od r. 1810 Jan Klokoč tesař (2230 zl., † 1826), téhož dcera Marie (2500 zl. v. č.), 1831 Matěj Kostelecký (v 1650 zl. stř.), 1833 Antonín Degenhart mistr zednický (v 1650 zl. stř., † 66letý 1851), téhož vdova Anna roz. Kropáčková († 1860), a dcera Marie vdaná Klecanská († 1871). Nynější držitel jest Samuel Singer sklenář, kterýž dům vkusně obnovil.

Číslo 84 dům Mlaczhubovský na rohu do ulice kovářské po r. 1626 spustnul. Teprv od roku 1658 seděl zde Václav Navrátil († 1666), pak Jan Roth truhlář († 1680), Václav Kropáček kovář († 1688), František Kropáček perníkář († 1716), téhož dcera Apolena a muž její Josef Burger z Tábora († 1766), Ignác Münsinger chirurg německý (v 800 zl.), roku 1788 František Veigert (1000 zl.), 1802 Jan Svoboda z Lab. Týnce (2950 zl.), 1804 Jan Štrup (3280 zl.), 1808 Josef Blecha krupař (3160 zl.), téhož vdova Barbora († 1831) a čtyři dcery její, později František Kvíz barvíř z Nové Vsi, jenž tu vedl živnost hostinskou, od roku 1872 František Hoblík knihkupec, a nyní Samuel Peček.

Po druhé straně ulice, tu kde nyní městský pivovar pod č. 79, bývaly jindy dvě budovy. Jedná od radnice oddělená uličkou, sloužila prve za obecní kotce, potom za skladiště náčiní obecního. Druhá bývala domem měšťanským, kterýž r. 1653 náležel sirotkům Zvárovým, 1654 Václavu Pokornému bednáři. Leč as r. 1660 postoupen jest ten dům obci, kteráž z něho a z obecních kotců vystavěla nový pivovar měšťanský. Ze sládků, kteří berouce plat a deputat (za rok 4 mírky soli, 4 korce pšenice, 24 korců žita, 4 korce ječmene, 2 k. prosa a 2 korce hrachu) zde vařili, jsou nám známi 1675 Václav Kočka, 1677 Jakub Svoboda, 1682 Matěj Krišpín, 1696 Jan Panocha (Pacina), 1712 Karel Krišpín, 1720 Jakub Benda, 1736 Václav Andrle, 1752 Ignác Štos, r. 1770 Jan Šťáral, kterýž roku 1778 pivovar od obce najal k vlastnímu užitku

a nemálo zbohatnul († 1784), po něm Jan Kholmünzer neméně bohatý, r. 1802 Jan Černý, 1805 Matěj Křepinský, 1810—20 zase Jan Černý, 1827 Tomáš Vlasák, 1835 Antonín Vorlíček, 1842 Josef Minařík, 1856 František Kaplan, od roku 1864 nynější nájemce Gustav Pflanzer.

V domě čís. 80 hospodařil Martin Frank švec v létech 1622—1652, pak jeho zeť Jakub Špindler švec, od r. 1659 Jan Karel Rozkošný krejčí (v 160 zl., † 1685), téhož vdova Alžběta, jež zase se vdala za Jana Leopolda Dittmanna, varhaníka a městského důchodního (týž † 1706), Karel Šebestian Dittmann radní († 1747), vdova jeho Kateřina († 1778). Tři synové její páter Libor Dittmann děkan v městě, Karel Dittmann dozorce silnic a Dominik Dittmann řezník, prodali r. 1780 dům za 1900 zl. Janu Holfeldovi, cís. geometru, týž roku 1788 Jáchymu Hellmuthovi. Po tomto dědila roku 1804 vnučka jeho Anna Kmochova z K. Hory, vdaná za Václava Formánka, od r. 1807 tu hospodařil František Kraus (koupil za 3650 zl.), od r. 1820 Jan Černý (v 1000 zl. stř.), od r. 1821 Antonín Strauss, sládek zámecký (v 1200 zl. stř.), od r. 1836 Antonín Čermák pekař (v 2200 zl. stř.). Nynějším držitelem jest Med. Dr. Josef Steppan, okresní lékař.

Čís. 81. Ten dům spustnul po Janu perníkáři emigrantu (po roce 1627); teprve r. 1664 usadil se tu Zigmund Šimpašský tesař († 1697), pak Pavel Zvára, 1707 Václav Zvára, 1721 Frant. Zvára, 1746 Frant. Hubáček pekař (v 850 zl.), 1772 Josef Hubáček († 1810), Josef Hubáček († 66 letý 1830), František Malý, 1849 František Paleček (3400 zl.), 1852 Josef Douša, stavitel z Poděbrad rodilý, kterýž dům vystavěl roku 1853 k hodnotě 7165 zl. Nyní drží ten dům Ignác Stein.

Čís. 82 od Jana Svobody Třeboňského r. 1629 koupil Ambrož Benešovský za 175 zl., r. 1637 Martin Elefant ze Zálabí za 116 zl. Od r. 1640 dům spustnul, až to spáleniště r. 1651 koupil Daniel Hájek hrnčíř za 17½ zl. († 1680), po něm tu byl Šimon Kavka mlynář († 1686), Matěj Černý mlynář, od r. 1709 Jan Šťastný (koupil za 540 zl.), 1721 Jan Dobrý, 1741 Jiří Veigert mlynář, od r. 1768 František Pa-

roubek radní († 1785), Josef Veigert mlynář pekelský († 1798), Václav Ornest krejčí (s městskou familií v 1800 zl.), od r. 1807 Jan Jeřábek (v 1300 zl.), 1831 Filipina Jeřábková (v 1800 zl. stř.), 1839 Terezie Třešňáková (1400 zl.), a nyní dědicové Jana Smutného.

Čís. 83 vedle zámku držel v l. 1621—30 pan Mikuláš Žiželský, po něm paní Marta Slánská z Cítova, od r. 1644 Lukáš Cikán řezník († 1683), Jiřík Unčovský, od r. 1698 Václav Chrudimský († 1725), téhož synové Josef, Jiřík (přehorlivý poutník Mariánský) a Václav šílený. Josef Chrudimský zemřel roku 1746, jehož vdova Karolina potom vdala se za Josefa Gottlieba, křtěného žida; kterýž při své smrti r. 1760 rozdal 4880 zl. kostelům, klášterům a kněžím. Dům potom držel Václav Chrudimský († 63 letý r. 1796), vdova jeho Antonie († 1819), načež syn její Antonín[1]), jsa v císařské službě jinde, prodal dům hodináři Filipu Körwitzrovi († 1829), po němž dědil Ignác Körwitzer hodinář, jenž drží dům podnes.

F. Domy v ulici kovářské.

Vedle zámku čís. 95 v létech 1607—1623 držel rytíř Karel Hlaváč z Vojenic, pán na mlýně Kravarském a pak na Kbele. R. 1623 při stíhání polních zlodějů byl zabit. Jeho dědicem byl bratr jeho Jindřich, ale domu neužil, neboť v čase válečném to stavení spustlo a sešlo; jen v zadní světničce pod doškovou střechou bydlel rytíř Jan Sigmund Sudkovský z Hennersdorfu, žije tu v nouzi a bídě o samých almužnách. Zemřel r. 1646. Teprv r. 1659 koupil to sbořeniště od císařského richtáře Salaje za 140 zl. Matouš Chudoba pekař († 1675), po němž zde chlebil Michael Kreplík pekař, od r. 1699 Jan Rozvoda subkantor, od r. 1733 Jan Kamínko švec († 1752), téhož vdova Majdaléna, 1776 Josef Eckel z Plzně, městský

[1]) Syn jeho, JUDr. Václav Chrudimský, byl po čase advokátem v Kolíně, až zemřel choromyslný r. 1867.

syndikus a pak purkmistr královský (koupil dům se zahrádkou a uličkou vedle zámku ke hradbám za 800 zl., † 1811), po něm syn Josef Eckel, advokát, 1838 František Holub (2125 zl.), 1845 Václav Melzer (2400 zl.). R. 1867 koupil ten dům továrník Josef Červinka a na novo ho bytelně vystavěl. Roku 1872 prodal ho nynějšímu majiteli JUDr. Vojtěchu Vrťátkovi advokátu.

Čís. 96 koupil r. 1623 Jan Kavka švec za 175 kop č., a v pohořalém domě ještě r. 1646 nuzně chlebil. Od jeho zetě Rudolfa Miloty koupil to spáleniště za 15 zl. roku 1654 Řehoř Konvalinka mlynář pekelský (rodák od Mělníka), 1726 jeho zeť Jan Roh soukenník († 1786), Jan Závodský soukenník († 76 letý 1826), po něm na spolek Emanuel Závodský soukenník († 1833) a Antonín Schwarz, svat jeho, od r. 1838 Matěj Kostelecký na spolek s Janem Schwarzem, a nyní společně měšťané Kouďa a Melichar.

Čís. 97 držel Jan Kohout švec ještě r. 1626, po něm vdova Martha († 1637), Václav Kohout, 1646 Šimon Kadeřavý provazník (koupil za 58 zl., † 1675), Jan Tuček krejčí, od r. 1702 Jiří Vocelka (v 500 zl.), od r. 1724 Jan Václav Vidtmann (v 700 zl.), 1748 Tadyáš Zobl syndikus († 1750), po něm synové Jan, Tadyáš, Josef a Antonín, 1768 Jan Hála kovář († 1778), Petr Zeidler kovář a Václav Hála, od něhož r. 1816 koupil dům Tomáš Čermák kovář za 4500 zl. v. č. († 76 letý roku 1860). Nyní zde hospodaří vdova Barbora Jandáková.

Čís. 98. Jan Kužel krejčí zde žil do r. 1628, po něm Zikmund Karlů, ale r. 1633 odstěhoval se na Kaňk, a dům spustnul, až r. 1652 se tu zakoupil (26 zl.) německý holič a chirug Josef Šuch († 1680), po němž tu byla vdova jeho Dorota a syn Josef Šuch felčar († 82 letý 1732), pak téhož zeť Václav Stotz chirurg, 1748 Jan Haumer punčochář († 1779), Jan Rippel punčochář od Sušice, od r. 1791 Frant. Haumer švec, r. 1818 František Kraus truhlář († 66 letý r. 1832), 1834 Josef Klecanský (800 zl.), 1844 Josef Lahoda nožíř, nyní pak František Borecký pekař.

Č. 99. Od r. 1621 seděl zde Matěj Brodský, od r. 1630

Jan Pokorný, 1638 Václav Hlaváček, 1642 a ještě 1656 cech řeznický, 1674 Jakub Štela zedník († 1680), Vojtěch Ertl, 1687 Zigmund Šmíd (Trn), od roku 1718 Leopold Modestin, 1724 Josef Prokop Modestin (v 300 zl.), 1737 Josef Salát švec (v 427 zl.), 1772 Emanuel Zajíček (v 527 zl.), r. 1776 koupil ten dům za 800 zl. Josef Cyvín krejčí s Annou manželkou rozenou Chudobovou. Týž zemřel 94 letý roku 1813, a domu se ujal jeho nejstarší syn František, odbyv penězi bratra svého Václava a tři sestry; leč r. 1831 jsa stár, postoupil domu v 600 zl. svému synu Josefovi, jenž měl obchod s prkny a dřívím. R. 1842 koupil ten dům Vincenc Paroubek (1240 zl.), 1846 Jan Trávníček (2200 zl.), téhož vdova Kateřina († 1870) a nyní zde hospodaří Jan Bechyně.

G. Domy v ulici pražské.

Čís. 100 na rohu do ulice kovářské r. 1625 držel Havel Hruška, zámecký purkrabí, od r. 1628 Martin Chudeřický (v 350 zl.), 1642 Osvald Viderkehr, německý sedlář (v 175 zl., † 1657), Adam Koffer sedlář († 1680), Jiří Lachenit sedlář († 1686), František Ritt sedlář († 1709), Lidmila vdova po třech předešlých, 1724 její dcera Lidmila, vdaná za Václava Šalandu mlynáře (v 800 zl.), 1743 Jan Tolar (v 640 zl.), 1771 téhož vdova Barbora vdaná za Václava Poláka, od r. 1776 František Mišák, r. 1800 Vincenc Polák († 1818), téhož syn Václav Polák; r. 1855 koupil ten dům za 4800 zl. svat jeho Karel Prášek krupař († 1870, maje věku 52 let), od něhož pak koupil nynější majitel pan Jan Kroutil.

Č. 94, kdež jindy býval hostinec u tří kaprů. Dům spálený koupil r. 1635 od dědiců Jana Sedlčanského Jan Pokorný polař († 1662), po němž dědil Václav Pokorný († 1675), dále Václav Panocha sládek († 1688), František Pokorný († 93letý r. 1749), zeť jeho Matěj Bucek pekař, 1758 Matěj Mach (v 550 zl.), 1793 téhož zeť Tomáš Klatovský hudebník († 78letý 1821). Od téhož syna Matěje koupil ten dům r. 1825 Josef Paleček (1880 zl. stř.), 1831 Matěj Kostelecký kupec

(2600 zl. stř.), od r. 1839 zde hospodařil František Vondrák, od r. 1848 František Němec (4000 zl.), nynějším pak držitelem jest August Fibinger, c. k. důstojník ve vojště.

Č. 93. Roku 1622 koupil ten dům za 156 kop č. Jakub Brodský z Větřína, zámecký důchodní písař († 1640); potom zůstával dům dlouho pustý, až ho r. 1678 koupil pekař Štěpán Špalek (za 170 zl.), roku 1686 Jakub Tichý pekař (300 zl.), 1701 Jiří Charvát, 1724 Josef Pošva z města Lysé (1100 zl.), 1748 Karel Červinka zámožný polař († 74letý 1785), téhož dcera Barbora vdaná za Františka Krügnera, direktora na N. Dvorech, potom za Františka Jirsíka, hospodářského správce v Kolíně. Zemřela 78letá 1815. Dcera její Antonie, manželka Václava Mareše, správce v Bečvářích, r. 1816 dala všechno dědictví do dražby, a dům vydražila Marie Olešíková, manželka sirotčího písaře na Zbirovsku (za 5027 zl. r. č.); roku 1823 koupil ten dům Jan Votruba, 1830 Josef Paleček (za 1760 zl. stř.), 1841 téhož syn Benjamin Paleček, dále obchodník Isák Fleischner, jehož syn Bedřich nyní jest držitelem domu.

Č. 92. Věhlasný mistr Štěpán Prunnar z Prahy, někdy professor na učení pražském a potom radní písař v Kolíně, roku 1625 odtud uprchnul do Hory a pak pro víru vyšel ze země. Pustý a spálený dům jeho zaujal r. 1647 Baltazar Münsinger, vysloužilý voják († 1653), po němž tu byla vdova Anna († 1663), její zeť Jiří Borč Němec, od r. 1670 Ludvík Veindl uzdař († 93letý a slepý 1723), František Veindl, 1725 Tomáš Konvalina (1000 zl.), 1754 František Růžička (psal se Frantz Antony Rose), 1765 Jan Hess punčochář z Ml. Boleslavě, 1789 Jan Kořínek mlynář (1250 zl.), 1817 Vincenc Benát (6200 zl. v. č.), 1818 František Špindler (4900 zl. víd. č.), 1829 Tobiáš Buna (1200 zl. stř., † 1834), Jan Leger (2000 zl.), r. 1846 Vincenc Mišák kupec, 1847 Vincenc Paroubek (2190 zl.), 1850 Abraham Budě, obchodník ve zboží loketním (3000 zl.), 1853 František šlechtic Keil, skladník c. k. tabáku a kolků (2500 zl.). Týž umřel 73letý r. 1865, a synové jeho prodali dům nynějšímu držiteli, p. Františku Žákovi kožišníku.

Po druhé straně ulice pražské, počínajíc u někdejší brány, jsou tři domy, jež náleží do čtvrti židovské, a sice č. 54 dům

paní Terezie Palečkové, č. 1 dům Josue Fridländra na rohu do židovské ulice, a na druhém rohu dům č. 51 Ignáce Pachnera.

Č. 1. Roku 1628 zde zemřel Matouš Matule, po němž zde oseděl zeť jeho Vít Kozovazský († 1633) a pak Šímon Bělský sladovník († 1674). Dědicem téhož statku byl rytíř František Jindřich Střelovec ze Střely, jak se zdá, krevní přítel rytíře Oldřicha Viléma Střely z Rokyc, pána na Cerhenicích, jenž o něm říkával, že jest jeho Franc. Také po něm r. 1689 dědil několik poddaných v Cerhenicích, jimž při své smrti r. 1707 propustil svobodu z poddanství. Pochován byl v Kolíně u kapucínů, jimž byl dobrodějem. Statek jeho v Kolíně, dům a dvůr, držela potom jeho příbuzná Salomena, vdaná od r. 1698 za Jana Adama Tumlíře, jenž byv potom purkrabím zámku kolínského, zemřel r. 1738. Ježto opatřil syna svého Dominika jiným statkem, zůstavil dům své dceři Lidmile vdané Šperlinkové, ta pak ho r. 1742 postoupila dceři své Alžbětě, kterouž provdala za Jana Josefa Kratochvíle, radního a posléze JMC. richtáře v městě. R. 1797 po ní dědil dům a dvůr syn její Antonín Kratochvíle, tajemník u magistratu († 67letý r. 1823), a pak téhož syn Bedřich Kratochvíle, c. k. rytmistr u jízdy, kterýž všechen otecký statek za sebe a sestry své rozprodal, a tu v Kolíně pak ve výslužbě zemřel 58letý roku 1856. Dům od něho koupil r. 1832 František Špringl kupec (za 2000 zl. stř., † 66letý r. 1866). Od téhož pozůstalých koupil dům r. 1872 za 12.000 zl. nynější držitel Lazar Plaček obchodník a velmi úhledně ho vystavěl do dvou poschodí.

Č. 2. Dům ten odevzdala Dorota Černá r. 1625 svému zeti Václavu Šalavovi radnímu, od něho prodán jest r. 1648 Jakubu Kunarovi (408 zl.); od r. 1653 zde seděl Pavel Pšenička pekař, 1663 Václav Rachoň, 1675 Adam Cinnert, kupec německý († 1711), Pavel Šmíd († 1722), vdova téhož Veronika († 1757), její zeť Ondřej Adamec polař, 1788 téhož zeť František Válko řezník († 71letý 1804); téhož vdova Martina r. 1810 prodala dům za 6200 zl. Václavu Darebnému pekaři a Klaře manželce jeho, ten pak roku 1832 Františku Vlkovi (za 2000 zl. stř., † 61letý 1855), po němž ho koupil nynější majitel, obchodník Marek Schückler.

Č. 3, jindy hostinský dům u zlatého hroznu, od Doroty Vijanské r. 1625 koupil Zachariáš Tlášek, po němž ale dům spustnul a svalil se. R. 1650 to pusté místo koupil uzdař Jiří Špaček Bezdružický a vystavěl zde nový dům; r. 1680 to sdědil syn jeho Jiří. R. 1700 koupil dům Daniel Čapek polař bohatý (1170 zl.), 1743 nastoupila tu jeho dcera Barbora, vdaná za důstojníka Jana Galaše z Grünwaldu, r. 1749 Antonín Martinelli, zámožný polař (1850 zl., † 76letý 1803). Téhož dva synové se nevydařili; Jan Martinelli drže po otci dvůr na horském předměstí, nesprávně konal úřad městského návladního, z čehož město od r. 1814 velké mělo potíže; mladší syn Vincenc Martinelli, jenž dědil po otci dům, ostrov s lesem pod Hroby a j., hospodařil zle, až přišed na mizinu, zemřel ve špitále městkém r. 1830, jsa 73letý. Dům již r. 1811 od něho koupil Jan Uher statkář (za 16.000 zl. r. č.), po němž r. 1816 dědili synové jeho Jan, Vojtěch a František a dcera Anna Klara vdaná Morštadtová. Od Jana Uhra r. 1833 koupil dům Jan Mečíř, městský listovní (4000 zl.), 1853 Abraham Budě (8000 zl. stř.), a nyní Adolf Korálek.

Č. 4. Vavřinec Milčínský pekař zde † 1638, po němž zde vládl zeť Jan Růžička pekař († 1681), téhož zeť Jan Blahyňovský, od r. 1686 Augustin Kadeřavý provazník († 1718), Pavel Kadeřavý († 1749), téhož zeť Jan Kmoch z domu č. 88 († 1788), Antonín Kmoch, téhož vdova Anna, od ní r. 1802 Jan Tichý soused ze Sendražic (3300 zl.), 1829 téhož dcera Anna vdaná Vyhnalová, 1830 její svat Jan Feldek († 1844), téhož syn Jan a dvě sestry jeho. 1856 Možíš Stein a nyní tu hospodaří Alois Fleischner.

Č. 5 od r. 1621 držel Řehoř Strejc sládek, 1628 František Renner uzdař (327 zl.), 1641 téhož zeť Jakub Karásek, 1656 Jakub Procházka († 1680), Václav Procházka mydlář († 1701), Vavřinec Procházka obroční na N. Dvorech, 1734 téhož bratři Václav a páter Antonín, 1738 Josef Lysander z Ehrenfeldu († co primator 1765), téhož vdova Anna rozená Válkova († 1793), František Lysander kancellista u magistratu, 1814 Josef Kotlář (2650 zl. stř.); r. 1830 od Marie Dvořákové koupil ten dům za 2000 zl. stř. Pavel Souček († 1849),

jehož syn Matěj, kupec, roku 1852 onen dům čís. 5 prodal Izraeli Korálkovi (6650 zl.). Nynějším držitelem jest obchodník Isidor Korálek.

Č. 6 dům jindy hostinský u bílého beránka. R. 1630 umřel hospodář toho domu Martin Pokorný z Poděbrad tkadlec, brzy po něm i syn jeho Daniel, a dům sešel na poustku, až ji roku 1662 za 120 zl. koupil Jiří Ulman, mydlář z Bydžova, a nový dům zde vystavěl. Od r. 1667 zde seděl Jan Mayer, polař z Brunnreuthu od Chebu († 1680), po něm pak zámecký purkrabí Daniel Arnošt Válko, bohatý měšťan rodilý z moravských Ivančic († 1700), Jan Válko řezník († 1754), František Válko, od roku 1756 Jan Jiří Galaš z Grünwaldu (1200 zl., † 1762), téhož vdova Barbora († 90letá roku 1794), synové její Antonín a Jan šlechtici Galašové, roku 1795 Jan Billwachs (2000 zl.), 1803 Josef Formánek voskář (6700 zl.), 1805 Václav Formánek tesař (7000 zl.), 1807 František Kouďa (6830 zl.), 1810 Karel Legeli, pojezdný na Č. Kostelci (12.500 zl.); týž však byl tu majitelem jen na oko, neboť čteme, že hned r. 1810 pronajal ten dům na 20 let Davidu Dubovi, kterýž prý mu dal jistoty 13.500 zl. R. 1824 sice prodal Legeli ten dům za 16.000 zl. v. č. Janu Kochwasserovi, ale právo pachtovní pojištěno bratřím Davidovi a Samsonovi Dubům na další časy. Od r. 1849, kde židé směli kdekoli svobodně kupovati statky, rodina Dubova ten dům veřejně držela, a nyní ho drží obchodník v lihovinách Jan Dub.

H. Ulice labská od náměstí.

Č. 69 dům prve zvaný u zeleného lva, později u bažanta, od r. 1619 drželi rytíři Adam a Ondřej Semechovští ze Semechova po otci svém Ambroži, ale málo bývali v Kolíně, chovajíce v domě podruhy. Daniel ze Semechova, syn Ondřejův, r. 1653 prodal ten dům za 230 zl. Danieli Sedlčanskému, od r. 1677 hospodařil zde Benjamin Burian († 1680), pak vdova jeho Alžběta opět vdaná za Matěje Malimánka,

od r. 1712 Daniel Formánek pekař (v 900 zl., † 1749), pak Matěj Kříž pekař. 1757 Michal Felber († 1775), Jakub Strup tesař, 1783 Josef Velich, správce městský (v 1400 zl., † 1793), od dědiců jeho r. 1807 Josef Lešák, krupař (3500 zl.), 1821 František Lešák cís. bekmistr (2500 zl.), 1834 od Anny Lešákové Jan Hajný (2000 zl.). Později koupil ten dům rolník Sašma z Hradištka, od něho r. 1879 Med. Dr. Jan Sedláček a vystavěl tu od základu pěkný dům do dvou pater.

Č. 68. Adam Procházka mlynář zde † 1633, jehož dům pak koupil Bartoloměj Opavský (291 zl.), r. 1650 Jan Skřivan ml. švec (320 zl., † 1680), téhož zeť Bartoloměj Kaletus švec († 1694), od téhož dědicü r. 1705 František Josef Hejl kantor školní († 1712) a vdova jeho Barbora († 1716), Jan Eugen Lothringer, písař zámecký, 1724 (směnou za dům u tří per) František Olešanský radní († 1730), Antonín Kryšpín (v dražbě za 1000 zl.), r. 1760 Apollonie Honýsová (600 zl.), 1776 bratr její Josef Böck, 1783 téhož zeť František Zemánek, trubač u místní posádky († 1794), vdova téhož Barbora, opět vdaná za soukenníka Tomáše Dubského ze Zálabí († 1806), Václav Ornest krejčí (3000 zl.), 1826 Vít Darebný pekař (5170 zl. v. č.), 1835 Kašpar Darebný (2560 zl. stř.), 1841 Matěj Kostelecký (2800 zl.), 1844 Jan Rakovský (4800 zl. stř.). Od r. 1865 drží ten dům kupec Václav Vokřál.

Č. 67 držel r. 1625 Sylvestr Kratochvíle hrnčíř, od roku 1648 Jakub Kouba švec († 1674), Václav Kouba švec († 1694), Anna Koubova, od r. 1720 Sylvestr Kouba (900 zl.), 1745 Jakub Svoboda ranlék (750 zl.), Václav Postler puškař (600 zl., † 1770), Václav Jesenovský voskář, 1772 Václav Nepolisský švec (880 zl.), 1799 Josef Nepolisský švec († 1808), vdova Marie Nepolisská, 1811 Josef Darebný pekař (3491 zl. v. č.), 1842 Václav Darebný pekař, po něm Karel Tokar († 1866) a nyní vdova téhož Anna.

Č. 66 dům pustý po Václavu Vrkoslavovi emigrantu r. 1638 koupil Jan Kocourek pekař, po něm r. 1675 Kristián Fric krejčí († 1713), Tobiáš Fric († 1761), František Fric, 1771 Antonín Kříž pekař (700 zl.), 1779 František Harrer koželuh od Pelhřimova (1700 zl.), 1792 Václav Jesenovský

voskář, 1793 Antonín Appeltauer koželuh od Pelhřimova (2900 zl.), 1800 Barbora Peterova mlynářka (2500 zl.), 1808 Josef Petera, 1815 Vincenc Benát (v dražbě za 9100 zl. v. č.), 1821 Jan Klepač (1500 zl. stř.), 1822 Vincenc Zajíček kloboučník (4000 zl. v. č., † 79letý), vdova jeho Rosalie (roz. Čermákova z Hradišťka) 80letá vdala se r. 1866 za Václava Voltra, c. k. soudního adjunkta, jemuž při své smrti r. 1872 vše své jmění zůstavila. Týž zemřel 1879, a statek jeho drží Med. Dr. Josef Šil.

Č. 65 jindy „u bílého lva“ držel 1602—1635 Tomáš Kreplík, po něm Jakub Havránek sladovník, 1648 Jiřík Havránek, ale brzy potom ten sešlý dům se sbořil. Roku 1664 koupil tu poustku Řehoř Šubert ml., německý jirchář, 1666 Petr Šic kovář, 1687 Václav Klem kovář, 1700 Jiřík Janda kovář, 1710 Jan Hájek, 1718 Jan Tuček, 1722 Josef Strouhal (950 zl.), téhož vdova Alžběta vdaná za rytíře Antonína Michala Praksu z Bernthalu († 1756), téhož vdova Rosalie vdaná za Antonína Volfa, 1802 Alžběta Veigertova (1700 zl.), 1805 Václav Kopečný pekař (3000 zl.), 1808 Antonín Oudolenský krejčí (3450 zl.), 1810 Filipina Smržová (3700 zl.), 1819 Josef Češpivo a manželka jeho Marie roz. Csepi de Verbogia (4225 zl. v. č.), r. 1835 Jan Plíhal. Nyní náleží ten dům Adolfu Olivovi, obchodníku v materialiích.

Č. 64 držel r. 1622 Šebestian jirchář, od r. 1625 Václav Sasín († 1633), Eva Sasínka, pak Řehoř Šubert st. jirchář († 1656), Michal Šubert jirchář († 1680), Vojtěch Pávíček, řezník zálabský († 1709), Jan Pávíček, 1714 Jiří Vocelka († 1720). Lidmila Vocelková, 1733 Josef Vildt, německý jirchář (900 zl.), od něhož pocházejí tři kapličky v polích (k Veltrubům, k Ovčárům a v Opletkách); zemřel 70letý 1765; dcera jeho Magdalena vdala se 1771 za Floriana Karla Hrdličku, direktora na Dymokuřích († 1787). Po ní dědil nevlastní syn Alois Hrdlička, jenž byl 1788—1811 magistratním radou, potom purkmistrem v Kolíně. Od něho koupil dům r. 1809 Jan Macháček, soused v Radovesicích (6750 zl.), 1812 Jan Brixi (4000 zl. víd. č.), 1814 Josef Petera (v dražbě 1838), 1816 Josef Votruba (5900 zl. v. č.), 1828 Václav Votruba († 91letý

1867, horlivý vůdce poutníků Marianských); syn jeho Václav Votruba truhlář rozdělil dům na dvé. Přední část r. 1876 prodal obchodníku v materialiích Adolfu Olivovi; zadní část, kde býval někdy pivovar Rorýcův, čelící již k labské bráně, asi r. 1873 přestavěl na slušný dům pod jedno patro, jejž drží podnes.

Po druhé straně té ulice od náměstí shledáme nový dům č. 102. Povstal teprve r. 1877, kdež od majitelky domu u růže (č. 48 na náměstí) odprodána zadní část, kde jindy býval pivovar, p. Františku Doušovi řezníku, kterýž pak novou stavbu domu zde provedl.

Dům č. 49 u tří bubnů. Skrovničký někdy domek ten za války třicetileté spustnul na hromadu kamení. Teprv roku 1664 usadil se tu švýcarský kovář Jakub Appenzeller (Vaprcele), r. 1670 Jakub Taraba mlynář (115 zl.), 1693 Jindřich Černý švec (200 zl.), 1709 Václav Čapek (515 zl.), 1725 Michal Vagner, vojenský trubač, 1743 František Hubáček (1200 zl.), 1745 Jan Bohumír Zoll, hospodářský inspektor v městě († 1765), synové jeho Antonín a František, kadet u kyrysníků, 1777 Filip Odcházel, písař zámecký († 1797), Antonín Odcházel, 1805 téhož tchyně Kateřina Pátková, vdova po učiteli a chorregentu (3000 zl.), 1807 Josef Petera krupař (4260 zl.), 1810 syn jeho Josef, 1825 mladý František Paleček (2000 zl. stř.), 1826 Josef Potůček mlynář, 1830 František Urbánek (2000 zl. stř., † 70letý 1832), po něm syn František. R. 1844 koupil ten dům František Pros ze Zálabí (4000 zl.), po něm Kašpar Kincl, c. k. notář, a pěkně to vystavěl do dvou pater († 76letý r. 1869), od jehož dědiců ten dům koupil nynější držitel Josef Čadílek.

Č. 50. Ten domek za války třicetileté spustnul a sřítil se. Teprv r. 1664 vystavěl tu Jiřík Hlaváček švec nový dům, jejž r. 1673 koupil Jiří Hájek švec (160 zl.), 1687 Václav Dorin švec (350 zl.), 1690 Samuel Citron, švec a muzikář († 1727), téhož vnuk Jan Urbanides sedlář († 1762), Šebestián Urbanides, 1779 František Zych (1.100 zl., † 1780), téhož vdova Anna (roz. Chudobova) vdaná zase za Václava Večerníka, 1789 Václav Zych a bratři jeho, 1805 Vít Darebný

pekař (3550 zl.), 1810 paní Martina Válková vdova (4200 zl. † 80letá 1830), synové její Jan Válko krejčí († 75letý r. 1848) a Ignác Válko plechař (rozený r. 1794), a nyní téhož syn Jan.

J. Dolní ulice labská.

Č. 51 dům nárožní do obou ulic labských daroval Jan Šilhánek řezník „dobrovolně a bez přinucení" rytíři Janu Václavu Gryzlovi z Gryzlova, hejtmanu zámeckému a gubernatoru města Kolína, kterýž r. 1629, jsa již hejtmanem na Brandýse, ten dům za 700 zl. prodal Havlovi z Tatenic. Týž r. 1634 tu pohořev, prodal spáleniště Jeremiáši Spirovi radnímu, po němž 1664 dědila ten dům dcera jeho Alžběta vdaná Kerbová, později Kokovská. R. 1673 darovala ten dům dceři své Justině, vdané za Adama Vocelku krejčího († 1680), za Františka Kužele krejčího († 1709), později za Matěje Dominika. Od ní r. 1725 koupil to stavení Jan Ignác Kalüna, hejtman panství kácovského. Sňatkem téhož vdovy Kateřiny nabyli toho domu 1730 Jan Valter. 1739 Kašpar Ettrich subkantor († 1745). Od r. 1760 seděl tu František Rákosník řezník, od r. 1785 Josef Rákosník († 70letý 1831), od r. 1822 Jan Rákosník řezník (v 2000 zl. stř.), a chlebil zde ještě r. 1842. Leč již r. 1838 koupil ten sešlý dům za 3060 zl. Josef Hüla, soused novovesský, od něhož r. 1872 koupila ho hospodářská záložna kolínská a vystavěla zde krásný dům dvoupatrový, kdež nyní jest úřadovna okresního zastupitelstva, hospodářské záložny kolínské a okresní, též c. k. úřad poštovní a telegrafní. Zásluhu o tuto okrasu města má okresní tajemník Vincenc Hevera.

Č. 52, dům tehdáž malý, od roku 1623 držel Mikuláš Stehlík, 1639 vdova jeho Kateřina. Potom ale sřítil se dům na cele, a teprv r. 1680 vystavěl Hons Henrich Fojt lazebník na té poustce nový dům, jejž prodal Vítu Pavlíčkovi soukenníku. Od r. 1702 tu seděl Václav Svoboda (400 zl.), po něm Melichar Svoboda († 1725), Mathes šl. Arator, rodák broumovský,

(† 1740), téhož vdova Barbora vdaná zase Neymannová († 1770), Jan Ignác Arator, purkrabí na Křeseticích († 1791), téhož dcera Maximiliana vdaná Španbergerová, 1798 Matěj Virt (1169 zl.), 1807 Václav Čuřík, brusič granátů, rodák ze Žíželic (3750 zl.), 1814 Václav Hloupý, rolník z Polep (3000 zl.), 1815 František Čermák (3000 zl.), 1830 Josef Rákosník řezník. Od rodiny Rákosníkovy koupil ten dům r. 1877 městský kapelník František Kmoch, ale brzy prodal ho nynějšímu držiteli Janu Vančurovi, nájemci dvora v Hranicích, kterýž tu postavil nový úhledný dům.

Č. 53. Od války třicetileté stál ten dům pustý, až roku 1687 Vojtěch Bílek pekař znova ho vystavěl. Od r. 1699 pak tu hospodařil Pavel Kohout (400 zl.), od r. 1703 Antonín Dominik Jindra šl. z Orebthalu (480 zl.), od r. 1709 Václav Šilhánek z Choustníka († 1715), František Šilhánek, 1734 Josef Formánek, zeť Šilhánkův, 1773 Michal Formánek chirurg, 1792 Martin Spurný ze Zálabí (1161 zl.), 1809 František Trnka soukenník, 1816 Jan Richter kontribuční (4500 zl.), 1827 Augustin Feldek (3300 zl. v. č., † 65letý 1842), pak téhož dědička Anna Feldekova, vdaná r. 1846 za Jana Šťastného. Nynějším držitelem jest František Karda krupař, koupiv opravený dům od JUDra. Antonína Cyvína.

Č. 63. Na druhém konci té ulice při vysokém tarasu nad Labem shledáme vkusný dům občanské záložny, o dvou patrech s nárožní věží. Od války švédské stála zde poustka domu Vyskočilovského až do r. 1677, kdež ji za 9 zl. koupil Šímon Žalud švec a vystavěl zde domek malý, nazvaný „u zlaté lodi“ (lid říkal později u zlatého šífu, jinak v myší díře). Od r. 1680 tu hospodařil Samuel Citron muzikář, od r. 1690 Ludvík Bezdružický sedlář (215 zl. † 1720), dále Václav Dobrý, od r. 1760 Jan Osvald, truhlář z Přelouče (350 zl. † 1781), téhož zeť Jan Máj z rodiny přistěhovalé někdy z Lužice († 1790), po tomto pak syn František Máj krejčí († 1814), téhož syn František († 9letý r. 1823), po němž dědil nejstarší bratranec Karel Máj krejčí, jenž r. 1813 bojoval u Lipska, a chlebil zde do r. 1871, kdež umřel maje věku 87 let. Vdova jeho Barbora † 1879, načež od její dědičů

ujala se domu r. 1880 občanská záložna (4600 zl.) a od základu vystavěla zde dům nový.

Č. 62 na rohu někdejší brány vratislavské či labské držel polař Burian Čulík do r. 1639, po něm Daniel Neylink z města Nimburka († 1659), dále Havel Prachař (466 zl., † 1663), Adam Hlas radní († 1671), Samuel Kubín z K. Hory mydlář († 1680), Andres Eylenberger, prve purkrabí v Radovesicích, pak bohatý polař († 1715, 78letý), dále paní Salomena vdova po čtyřech posledně jmenovaných hospodářích († 77letá 1717), jejíž hojný statek pak rozdělen od dcer a vnuků. Dům obdržela vnučka Antonie, dcera Jana Bernarda Píseckého z Kranichfeldu Pražana a Veroniky Kubínové. Ta vdala se za Antonína Kmocha, radního († 1752), po němž tu hospodařil Leopold Kmoch radní († 1780), Karel Kmoch, městský pokladník († 73letý 1816). Od téhož syna Leopolda (byl potom kontribučním v Kolíně) a Jana (jehož syn kněz Karel Kmoch jest správcem ústavu hluchoněmých v Praze) a dcery Marie, vdané za berního Jana Richtra, r. 1817 koupila dům starší dcera Kmochova Anna, jež vdána byla r. 1811 za Františka Možíše mydláře. Týž býval pak radním při magistratě jako zástupce měšťanstva, a † 52letý r. 1836. Dům pak r. 1845 obdržel starší syn jeho František Možíš mydlář, a drží ho podnes. Stavení, zevnitř sešlé, jeví uvnitř starožitnou výstavnost; všecky světnice jsou bytelně klenuté, tak jak již bývalo v 16. století. Jedna část domu slouží za dílnu na výrobu šicích strojů, kterou řídí Jan Možíš ml.

Č. 61. Hospodáři toho domu byli: Jan Šárek († 1627), téhož zeť Jiří Nigrin († 1639), Jan Jeřábek řezník, 1649 Václav Kohout řezník († 1680), Rozina Kohoutka, Jan Dobrý řezník († 1736), Václav Dobrý († 1754), Rozina Dobrá a muž její Karel Darebný pekař († 1759). Josef Pošva radní († 1780), Jan Eckert chirurg vojenský, 1799 Vincenc Aschenbrenner mydlář (1300 zl., † 1802), Karel Burggraf (2622 zl.). 1804 Václav Zych (3200 zl.), 1821 Jan Leger, syn rychtáře v Sendražicích (5250 zl. v. č.), 1834 Filip Prager řezník († 65letý 1836), Vincenc Zajíček, odtud má ten dům společnou držbu s domem č. 66.

Č. 60. Dům jindy u Dupáčků zvaný, po emigrantu Janu Lomnickém opuštěný, r. 1631 koupil Jan Jeřábek řezník (186 zl.), 1640 Jan Kratochvíle (116 zl.), 1651 Jan Taraba mlynář (58 zl.), 1662 Jiří Louka mlynář († 1690), Jakub Taraba, 1730 Tobiáš Svoboda (650 zl.), 1737 téhož zeť František Oliva krejčí († 1760) a vdova jeho Magdalena († 1795), potom na spolek její synové Jan a Václav Olivové, oba krejčí. Jan Oliva † 75letý r. 1823, a polovice domu jeho připadla jeho synu Janu Olivovi a jeho sestrám (Anně Oudolenské, Františce Didkové a Rosalii Pokorné). Václav Oliva † 1820, a jeho půle připadla pěti dětem jeho. R. 1832 ujal se správy domu Jan Oliva krejčí a kostelník, ale za málo let postoupil ho své dceři Aloisii a jejímu choti Antonínu Májovi krejčímu († 60letý 1855). Od téhož dědiců r. 1865 koupil to sešlé stavení nynější držitel Vincenc Hevera, okresní tajemník a na slovo vzatý poslanec na sněmu zemském a na říšské radě, i chvalně známý spisovatel, kterýž zde pak od základu vystavěl dům jednopatrový, bytelný a úhledný.

Č. 59. Dům někdy v pekle zvaný zůstával pustý (po Matěji Ostalovi emigrantu) do r. 1687, až to pusté místo koupil za 100 zl. František Pelargius (Čáp), zednický mistr, kterýž zde ustavěl dům nový. Zemřel 84letý 1714. Vdova jeho Barbora † 1728, po níž koupil dům Matěj Oliva (625 zl., † 75letý 1759), po něm Martin Marčín zedník (500 zl., † 1787), téhož vdova Lidmila, jež co babka 60letá vdala se za mladého Františka Javůrka mydláře († 74letý r. 1832), po němž sdědil syn Jan Javůrek dům a 31 korců rolí. R. 1835 koupil ten dům František Baláček, pomocník školský, s manželkou svou Antonií Zoblovou (1600 zl.), 1854 Tomáš Měřička (4215 zl.), nyní pak zde jest hospodářem p. František Karger.

Č. 58. I tento dům zůstával pustý a sbořený do r. 1687, kdež na novo ho vztyčil Václav Ostal řezník. Od r. 1693 tu seděl Václav Horyna (410 zl., † 1704), téhož dcera Veruna vdaná za Matěje Tejnila, od r. 1712 Václav Baďouček mlynář od Poděbrad (550 zl.), 1716 Václav Pávíček řečník († 1745) po něm synové kněz Tomáš dominikán († 1752), Václav, musikus výborný († 1751), Karel, Jan a Matěj a tři dcery. Domu

se ujala nejstarší dcera Terezie vdaná za Františka Červinku († 1760), pak Jan Josef Volf (550 zl.), r. 1800 Václav Kopečný (1800 zl.), 1802 Jan Horáček (1800 zl.), 1807 Karel Pošva (2800 zl.), 1821 téhož syn Karel Pošva (v 2000 zl.), 1839 Matěj Moudřík (2790 zl.), 1841 Josef Vašata (2520 zl.), 1845 Jan Šašma (3340 zl.); nynějším držitelem jest pan Josef Fiala.

Č. 57. Válkou třicetiletou ten dům spustnul a zbořil se, až r. 1674 to místo za 58 zl. koupil Jan Herkl, zámečník a puškař, a vystavěl zde obydlí své. R. 1682 při správě hodin městských spadl s věže a zabil se. Vdova jeho Veruna vdala se za Martina Postlera puškaře († 1708), po němž tu byl syn jeho Antonín († 1745) a téhož bratr Václav, komorník arcibiskupa olomuckého; od r. 1764 Jan Linhart, rybář zálabský (500 zl.), od r. 1797 Antonín Linhart mladý, od r. 1810 Antonín Zeman švec (5800 zl.); po něm dcera jeho. vdaná za Františka Lošana, od r. 1823 Karel Zeman švec (v 6100 zl. v. č., † 48letý 1847). Dědicem jeho byla sestra Antonie, vdaná za Václava Cyvína řezníka, jež r. 1850 vzdala dům synu svému Josefovi (v 2800 zl. stř.). Týž jest podnes v držení jeho.

Č. 56. Také tento dům povstal z ssutin svých teprve r. 1687, kdež znovu ho vystavěl Václav Procházka švec. R. 1715 koupil ten dům Tobiáš Fric krejčí (415 zl.), 1726 Jakub Petržilka řemenář (700 zl., † 85letý r. 1765). Téhož starší syn Jan byl v městě zámožným architektem, a tudíž připadl dům mladšímu synu Josefu Petržilkovi v 600 zl., kterýž z toho vyplácel podíly mladších bratrů Antonína a Františka. Zemřel r. 1806 a zůstavil tři dcery. Dům obdržela dcera Marie, vdaná za Josefa Sklenáře, pekaře z Peček. Týž zemřel zde r. 1842, odevzdav dům r. 1839 synu svému Josefovi. Nynějším držitelem jest Med. Dr. Vilém Herrmann.

Č. 55. R. 1625 tu hospodařila Anna vdova Komárkova, žena ostrého jazyka a stálá ve víře evangelické, po ní tu byl syn Jan Komárek († 1648), téhož vdova Anna a druhý muž její Matěj Kulhánek sládek, potom syn její Matěj Komárek († 1669), Vavřinec Komárek řezník († 70letý 1713), Jan Ko-

márek, od r. 1714 Jan Jaroslav Kropáček řezník (500 zl.), 1726 téhož vnuk František Antonín Kropáček lékárník, dcery Barbora Formánková a Klára vdaná za Prokopa de Gialdi, výběrčího tácu v Kolíně. Od těch dědiců koupil dům Michal Formánek chirurg († 1797), po něm syn Josef Formánek, 1799 slovutný lékař dr. Tadyáš Schöbl (900 zl.), 1805 Jan Feldek pekař, kterýž zde zemřel r. 1852, maje věku 77 let. Leč dům odevzdal r. 1845 své dceři Františce a jejímu choti Janu Sojkovi, mistru mydlářskému z Peček (v 2400 zl. stř.), kterýž dům podnes drží s synem svým Antonínem.

K. Ulice horská.

Blíže horské brány č. 54, dům u bílého anděla, od r. 1624 držela Šímona Šilhánka bohatá vdova Anýžka z Úpy, od r. 1637 Daniel Neylink z Nimburka (v 700 zl.), od r. 1654 Matěj Mařík, zámecký písař († 1656), pan Zigmund Kozel z Reizenthalu († 1680 v moru s celou rodinou), Jan Těšovský, úředník zámecký, r. 1700 Petr Pokorný († 1721), téhož syn Petr Pokorný, od r. 1748 primator († 69letý r. 1756), téhož syn Dominik Pokorný, podkomořský kancellista. 1757 Václav Záviška, rodilý Srb z Lužice, kterýž drže i hospodářství polní, byl též radním pánem, ale pro běhy válečné a neúrody schudnul a potom byl u magistratu listovním; od r. 1778 krupař František Eckert (v 1800 zl.), po jeho smrti r. 1801 dcera jeho Alžběta, vdaná za advokáta Melchiora († 1806), pak za Josefa Píče, úředníka ve Smiřících († 1829); po smrti paní Alžběty r. 1837 ten dům v dražbě koupil Josef Kopečný (za 3030 zl.), r. 1839 Josef Večerník hostinský (v 3200 zl. stř., † 73letý 1870), nyní téhož zeť František Moudřík, kupec.

Č. 42, dům u korun, prodal konšel Jeremiáš Spira roku 1626 Urbanu Tichému sladovníku (816 zl.), 1627 seděl zde již Jan Krška, konšel († 1646), po něm Andres Pokorný († 1665), téhož vdova Lidmila († 1680), její dcera Veronika vdaná Herklová, 1687 Konrad Háze, výběrčí tácu, 1697 Matěj Hofacker,

výběrčí cla, 1707 Josef Velich, kupec s normberským zbožím († 1733), Josef Ferdinand Velich, kupec a bohatý polař († 1746), téhož synové Václav a František, 1750 Šebestián Fleissner, zámecký důchodní († 1759), téhož vdova Anna roz. Pokorná, vdaná r. 1762 za Václava Pavlíčka z Vysokého Mýta, od r. 1770 Jan Chudoba, mlynář pod Polepy (2570 zl., † 1778), Jan Chudoba, řezník († 1798), téhož syn Karel († 1802), pak Josef Harrer koželuh, 1808 Václav Rieger (9700 zl.), 1811 Josef Kopečný (9000 zl.), 1834 Šímon Agbaba, c. k. krajský kommissař (4300 zl. stř.), 1835 starý Josef Hančke, perníkář († 1840, 73letý), Antonín Hančke, 1843 Karel Pokorný, c. k. kommissař finanční stráže (4000 zl. stř.), 1852 nynější držitel Vincenc Mišák, kupec (v 6200 zl.).

Č. 43. Dům ten po Dorotě Lonkové († 1630) držel Václav Zvára, mlynář († 1650), pak Jan Zvára († 1680), Pavel Zvára, krupař († 1716), Václav Zvára, kupec ve zboží krámském († 1748), téhož zeť Josef Bartošovský, voskář († 1759), František Jirsík, od r. 1765 Josef Cívka, kupec († 1784), dále Prokop Cívka mladý, 1796 Marta Štáralová, vdova po sládku (2455 zl.), 1798 zeť její Antonín Teisinger, kupec, 1822 magistratní rada František Rauprik (7500 zl. v. č., † 62letý 1842), téhož vdova Johanna, 1845 Jan Veletovský (3125 zl., † 70letý 1870), jehož dědicům posud náleží.

Č. 41, dům u horské brány, držel bohatý sladovník Šímon Večán do své smrti r. 1637, jehož jediná dcerka Kateřina, vdaná za Jana Nigrina z Liboslavě, r. 1643 prodala dům, dvůr, 97 korců rolí a dvě louky za 1100 zl. Jindřichovi Kerbe Litoměřickému, radnímu písaři. Týž † 1661, a vdova jeho Alžběta r. 1665 se vdala za Valentina Kokovského. Týž splácel podíly sirotků Kerbových, a držel pak celý statek sám, jsa tu primatorem, pak cís. richtářem, a r. 1701 zůstavil vše, co měl, své třetí manželce Kateřině roz. Lysandrové z Ehrenfeldu. Tato vdala se brzy za Antonína Květoně z Rosenwaldu, erbovníka z města Nimburka († 37letý 1715), pak za Matěje Lomnického, pojezdného na panství kolínském. Týž r. 1742 zemřel a dům držela druhá žena jeho Anna, od r. 1795 paní Kateřina Zeidlerová, vdova po direktoru pečeckém, 1798 zeť

její Dominik Stehlík rytíř z Čenkova († 1804), Václav Kopečný (v 7000 zl.), 1836 Josef Potůček, mlynář pekelský (4800 zl.), 1840 Jan Vrbenský, rolník z Velenic (za 5220 zl. stř., † 1863), téhož bratrovec Jan Vrbenský, technik, 1866 Tobiás Porges, železník.

Č. 34. R. 1625 zde umřel Jonathan Fulnecký, švec, po němž tu hospodařil Jan Havránek († 1633), Jiřík Listopád, řezník, od r. 1638 Jakub Polívka (251 zl.), r. 1653 Jan Tempera, řezník, 1664 Jakub Jelínek, řezník (245 zl.), od r. 1673 Matěj Kučera či Kadeřavý, provazník, 1694 Jan Antonín Schuster, výběrčí tácu († 1706), téhož vdova Ludmila rozená šl. Brandlínská ze Štěkře, 1708 Karel Krišpin (970 zl.), 1712 sirotci Matěje Podhorského (směnou za č. 44). 1766 Jan Možiš, mydlář († 54letý 1794), téhož vdova Anýžka († 84letá 1817), synové její František († 1837), Václav a Josef Možišové, dále Františkovi synové František a Jan, též dcera Anna, vdaná za Jana Pragra, řezníka. Nynější držitel domu jest krupař Matěj Melichar.

Č. 33, spustlý dům Vyletělovský, r. 1636 koupil Šímon Pražák, perníkář ze Zálabí (175 zl.), po něm zde byl od r. 1674 Jiří Pražák († 1680), pak téhož vdova Martha rozená Kerbova, pak bratr její František Kerbe, mydlář, od r. 1722 Jan Václav Huttary, pojezdný císařského tácu (1200 zl.), 1729 Jan Ignác Jindra z Orebthalu, kterýž jsa polař bohatý, ten dům po ohni r. 1734 k nynější podobě vystavěl. Jsa pak primatorem a JMC. richtářem, vedl dům nákladný; leč pro nehospodárnost, též pro neúrodná léta schudnul, zemřel 62letý r. 1770 a synové jeho přestali užívati šlechtictví. V dražbě pak r. 1772 koupil dům za 2100 zl. Václav Jesenovský, voskář, 1792 František Harrer, koželuh († 1792), téhož syn Josef Harrer, 1808 Antonín Fischer, kupec a vinárník († 1813), Josef Mareš, vinárník († 1849), od téhož dědiců r. 1853 Matěj Souček, kupec a vinárník (10.000 zl. stř.), od r. 1880 Jaroslav Souček.

Č. 32, na schodcích, po bradýři Olomúckém († 1621) držel Michal Sobotecký, od r. 1642 Jan Burián Sobotecký, 1649 Jan Exner, kožišník (117 zl.), 1656 Rudolf Milota, řezník

(154 zl.), 1681 František Bohuslav Šperlink, od r. 1710 Pavel Unčovský, mydlář (777 zl., † 1728), vdova Veronika Unčovská († 1742), Václav Unčovský, mydlář, od r. 1775 Jan Antonín Kropáček, apothékář (u bílého lva), od r. 1794 František Kraus z Čáslavě (1700 zl.). 1804 dva společníci v obchodě vinném Michal Altl a František Fischer, 1817 František Červinka (5000 zl. stř.), 1821 František Přejímač z K. Hory, městský správce (3200 zl. stř.), 1848 nynější majitel Vojtěch Rajský, krupař z Kácova rodilý.

Č. 31 na rohu, u tří bažantů, od r. 1622 stál ten dům pustý, až r. 1631 ho koupil Matouš Formanů od obce za 116 zl. R. 1649 seděl zde Jakub Olešanský, radní servus († 1650), Kateřina vdova jeho († 1677), Jan Rudolf Olešanský, městský úředník, od r. 1680 Jiřík Unčovský, řezník a polař (525 zl.), od r. 1706 Josef Unčovský, od r. 1726 Šímon Švencner servus (1700 zl.), r. 1734 Josef Jedlička, architekt (spálený dům za 900 zl.), 1737 Ignác Čapek (1300 zl.), 1751—95 Josef Hrubeš, téhož bratrovec Josef Hrubeš, krejčí v Praze, r. 1800 Jan Kostka, vojenský kommissař, 1805 Antonín Vrba, mlynář (14.200 zl.), 1807 Václav Buna (7000 zl.), 1817 Josef Miškovský sládek (3680 zl. stř.), 1827 Jan Miškovský, 1842 Jan Dvořák, kupec ze Sán rodilý, 1865 Josef Weissberger továrník († 1872), a nyní Jakub Weissberger.

L. Ulice bartolomějská.

Č. 40. Dům ten po emigrantu Donátovi, ševci, spustnul a r. 1646 svalil se. Teprv r. 1675 usadil se tu Jan Teybl, pekař, po něm Jan Nechuta, pekař (v 200 zl., † 1713), téhož syn Jan, od r. 1730 Jakub Oliva, r. 1745 Josef Pošva, r. 1766 František Červinka, řezník 600 zl., † 1796), Vojtěch Červinka, 1809 Josef Augusta, soukenník (1316 zl. stř.), 1823 Václav Cyvín, řezník (1400 zl. stř., † 76letý 1850), Jan Cyvín a pak nynější držitel Alois Eckert, pilníkář.

Č. 39. Dům od války třicetileté sbořený koupil r. 1657

Jakub Krámecký za 35 zl., r. 1666 Matěj Malenovský, punčochář (117 zl., † 1690), téhož zeť Dominik Vinopal († 1721), Ferdinand Velich (700 zl.), 1722 Ignác z Hochwartu, uherský rytíř a výběrčí tácu i cla († 1732), téhož synové Jan a Josef, 1752 svat jejich Matěj Materna, 1764 Jakub Morštadt, chirurg z Porýní (600 zl.), 1773 František Weigert (900 zl.), 1776 Jan Chudoba, mlynář, od r. 1793 František Chudoba, rybář, od r. 1805 Vincenc Benát, od r. 1807 František Závodský, soukenník (zemřel r. 1822 pádem s vozu blíž Kbele, jeda z výročního trhu), téhož vdova Kateřina, roz. Kroutilova ze Štítar († 1827), dále Jiří Kroutil, od r. 1833 Karel Chudoba († 66letý 1842), téhož zeť Ferdinand Foitl, sládek. Nynějším držitelem jest p. František Moudřík.

Č. 38. Také ten dům spustnul během války, až r. 1637 koupil ho Jiří Pauer, sedlář (82 zl.), r. 1642 Mikuláš Chudoba, tkadlec († 1678), téhož zeť Mikuláš Izlbacher, rukavičník, od r. 1687 Jan Skřivan, švec († 1716), Jan Josef Dobrý (330 zl.), 1721 Jan Šťastný, 1747 téhož zeť Josef František Kratochvíle († jako JMC. richtář r. 1774), Karel Bobrovský, kostelník († 1805), Martin Čejka, švec z rodu rytířů Čejků z Čejkova († 1821), vdova Marta Čejková, 1843 Josef Čejka a svat jeho Václav Král, po r. 1860 Jan Neubert od Ledče, a nyní Václav Müller.

Č. 37. Po Lukáši Žižkovi († 1637) ten dům spustnul, až tu hromadu rumu r. 1687 koupil za 35 zl. místní kantor František Josef Heyl a vystavěl tu dům, kterýž pak r. 1705 směnil s Josefem Kaletusem, ševcem, za dům jiný. Kaletus pak r. 1709 ten dům prodal za 600 zl. Václavu Rozvodovi, subkantoru († 1713), po němž tu hospodařil zeť jeho Šimon Švencner, pokoutný kantor německý, od r. 1726 Magdalena Unčovská, roz. Logdmannova z Auen, od r. 1730 Jan František Dobrý (v 700 zl.), od r. 1736 téhož dcera Benigna manželka Františka Darebného, pekaře, od r. 1747 František Antonín Kostka ze Sachsenthalu (v 500 zl.), od r. 1763 Vojtěch Herout (345 zl., † 1772), dále bednář Jiřík Zycha, manžel vdovy Kateřiny Heroutky († 60letý r. 1805), pak téhož vdova Anna Zychová († 1810), Jan Kotlář († 78letý r. 1824) a vdova

jeho Johanna vdaná Edrová, 1835 Josef Bejček, poštovský kočí (1240 zl. stř.), a nyní František Semelka.

Č. 36. Dům od války pustý r. 1649 koupil od obce Jakub Zahálka, tesař, za 47 zl. († 1674), po němž tu seděl Jiřík Trampota, tesař, muž vdovy Doroty Zahálkovy, od r. 1680 Matěj Zajíček, krejčí (v 89 zl.), pak r. 1684 téhož bratr Jan Zajíček, krejčí, od r. 1705 Jan Tuček (za 375 zl.), r. 1718 Jan Procházka, r. 1720 Jan Ignác Chrudimský, subsyndikus († 1732), téhož vdova Viktorie opět vdaná Bergmannová, r. 1733 Kateřina Jeřábková (v 700 zl., † 1742), pak děti její Jan Jeřábek a Kateřina Treuenfeldová, r. 1751 Jan Sklenář, krejčí a polař († 1775), po něm syn jeho Jan Sklenář, krejči († 1799), téhož dcera Alžběta vdaná Blechschmiedová, jež r. 1800 prodala dům po ohni nově stavěný za 2600 zl. Františku Itzbergrovi, městskému kontribučnímu. R. 1803 koupil ten dům za 2600 zl. Jan Zeman, švec († 87letý r. 1852), a r. 1845 postoupil ho za 1400 zl. synu svému Josefu Zemanovi, hodináři. Nynějším držitelem jest Jan Zourek.

M. Ulice řeznická.

Dům č. 30, u zlatého soudku zvaný, po Šťastném Diblů († 1622) držela vdova Dorota Šťastná, od r. 1635 Krištof Izlbacher, rukavičník (v 175 zl.), od r. 1651 Jiřík Formandl, mydlář z Rakovníka, od r. 1659 téhož tchyně Anna Horynová, r. 1686 Jan Horyna, tesař, od r. 1695 Pavel Taraba, r. 1699 Matěj Tejnil, muž Veruny Horynové, 1708 Jiljí Kampfner, švec z Kummersbachu, druhý muž Veruny; 1718 koupil ten domek Jakub Vocelka za 490 zl., r. 1734 tu byla téhož vdova Emerenciana Vocelková. R. 1735 ten dům koupil Daniel Čapek za 515 zl., r. 1760 Jan Štreit, krejčí (315 zl.), 1768 Josef Štreit, r. 1776 Josef Švec (525 zl.), 1796 František Myšák (720 zl.), 1798 vdova Josefa Kalivodka (nově stavěný po ohni za 1350 zl.), 1806 Josef Vodrážka, krupař (2000 zl.), 1810 Václav Ornest, krejčí (2800 zl.), 1816 Karel Římal, řezník

(4000 zl.), 1817 Josef Paroubek, krupař (5000 zl. v. č.), 1821 Leopold Kmoch, kontribuční, 1847 Med. Dr. František Biemann (1600 zl.), 1848 Ant. Čermák (1750 zl.), později Josef Lahoda, nožíř, a nyní Norbert Hrdlička, kominík.

Č. 29. Od r. 1621 tu seděl Pavel Horyna, servus (128 zl.), od r. 1637 Adam Olešanský, servus (33 zl.), 1647 Jakub Veselý, řezník (94 zl., † 1675), Jakub Vyskočil, řezník, 1695 Filip Kounický, řezník († 1735), po něm syn Josef Kounický, 1760 téhož sestřenec Jan Vaněk (v 375 zl.), 1774 Regina Vaňkova a muž její Jan Kotrč, varhaník městský, syn štěpanovského syndika († 84letý 1810), jehož syn Ignác Kotrč, učitel a varhaník v Kolíně, s manželkou svou Alžbětou Rychlíkovou ten dům r. 1811 prodal za 790 zl. v. č. Janu Herštovi, ševci († 1823), po němž tu hospodařila vdova jeho Barbora, od r. 1831 syn její po prvním muži, Jan Záviška, švec († 1859), od r. 1834 Jan Veletovský, kožišník, od r. 1835 Josef Vašata (1380 zl.), od r. 1840 Karel Pošva (1400 zl.), od r. 1847 Matěj Němeček. Nynější držitel jest Norbert Hrdlička, kominík.

Č. 28. Domek ten držel po Václavu Chrudimském Jan Prachenský, ale r. 1631 pustil to stavení v dluhu 49 zl. Jiříku Srbovi, kterýž je pak daroval kůru literatů českých a latinských. Leč ve válce ten dům úplně sešel a svalil se; teprv r. 1674 dal se tu do stavby Jiřík Hlubocký, řezník, ale to dílo hned r. 1676 koupil Vilím Šuch, felčar (za 60 zl.), kterýž tu pak chlebil s manželkou svou Alžbětou Marií z rodu pánů Chuchelských z Nestájova (ta † 1680) a později s druhou manželkou Kateřinou. Po něm ujala se domu dcera jeho Kateřina († 1761), vdaná za Františka Rybáka, chirurga († 1742), podruhé za Jiřího Barvoniče, chirurga z Klatov, kterýž tu, jsa stařec 80letý, při požáru roku 1796 ve své officině uhořel.

Po něm tu seděla jeho dědička Veronika Barvoničova, pak Václav Krčmář, krupař, kterýž jsa 40letý, utonul r. 1803 v Labi. Později zde hospodařil Ignác Kotrč, varhaník († 1831.) od r. 1830 Václav Červinka († 1856), Jan Oliva, kostelník († 89letý r. 1875) a nyní Matěj Brabec.

N. Ulice kostelní.

Č. 26 vedle děkanství a proti kostelu domek malý od války stál co sbořeniště do r. 1687, kdež je koupil za 35 zl. Štěpán Špalek, pekař, kterýž jsa zvoníkem na mračno. r. 1694 v té povinnosti od hromu byl popálen. Zemřel r. 1706, a vdova jeho Juliana prodala dům jeho r. 1719 za 380 zl. Františku Hynkovi Chrudimskému, subsyndiku, týž zas r. 1720 Janu Procházkovi, po němž tu hospodařil Jan Pokorný († 81letý r. 1754), pak syn téhož Ignác Pokorný († 1758), téhož vdova Anna, jež vdala se za Dominika Zajíčka († 1755), potom za Václava Poláka († 1778). R. 1779 ujala se domu dcera její Anna Pokorná, vdaná za Jana Skalníka, kloboučníka (v 800 zl.), kterýž tu zemřel 91letý r. 1833. Jeho vnuk Florian Skalník r. 1838 prodal dům za 1200 zl. Františku Hříbkovi, ševci († 1856). Po tomto majiteli dlouhá léta tu byla vdova jeho Barbora s dětmi svými; nyní pak drží ten dům Josef Bohunek.

Č. 27 na rohu do řeznické ulice držel Matěj Hanibába, vodák městský, do r. 1655, kdež umřel 73letý. Po něm tu seděl pastorní syn jeho Jiřík Pacholátko, vodák, od r. 1666 Jakub Vyskočil (v 128 zl.), r. 1678 Martin Baralič od černého orla (v 80 zl.), 1686 ten pusták prodán za 56 zl. Janu Teyblovi, pekaři († 1684), po něm Janu Jilvovi, kterýž sotvy počal stavěti, prodal to místo za 120 zl. Václavu Koubovi, ševci. R. 1703 koupil ten dům Václav Červinka, řezník z Nimburka (za 500 zl., zemřel mimo Kolín r. 1719), po němž tu hospodařila vdova jeho Terezie († 1749). Po ní zůstalo šest synů, Václav, František, Jan, Vojtěch, Karel a Jiří, kteří se živíce řeznictvím, všichni tu v Kolíně dodělali se zámožnosti. Dům obdržel nejstarší syn Václav († 81letý 1770), po něm syn Václav († 59letý 1772), téhož syn František Červinka, 1791 jiný František Červinka, 1831 Josef Červinka. R. 1837 ten dům v dražbě koupil František Kouďa (1225 zl.), r. 1845 Františka Němečková (1225 zl.). R. 1867 ujal se domu v 1000 zl. František Paleček ml., podnikatel staveb, a to postupem od manželky své Františky, rozené Cikánové. Nynějším držitelem domu jest Ignác Beran.

Č. 23 dům nárožní pod zvonicí r. 1624 od paní Pachtové z Rájova, rozené z Lampachu, koupila za 315 kop gr. č. paní Dorota Černá a usadila tam svého zetě Václava Salavu, po němž zde r. 1653 hospodařil Adam Hlas, konšel († 1671), pak Mikuláš Izlbacher († 1699), téhož vdova Lidmila, od r. 1703 Jan Ondřej Strach, syndikus městský (koupil za 580 zl., † 1742), dědic jeho Dominik Malovesský, purkrabí na Suchdole, od r. 1743 Ignác Červinka, z protějšího domu řezník (koupil za 690 zl., † 1791), od r. 1791 Bartoloměj Spigalio, vlašský kominík v Kolíně (koupil za 1400 zl.), od r. 1806 Josef Vodrážka, krupař (v 4000 zl.), 1826 Ignác Domažlický (1600 zl. stř.), 1835 Jan Domažlický (Domažlik), 1849 Jan Neumann (2400 zl.), 1863 Jan Cyvín, a nyní téhož syn, mistr řeznický František Cyvín.

Č. 17 pod zvonicí náležel k záduší kostela děkanského, a r. 1653 tam bydlel zvoník Jan Kulhánek a pět rodin podružských. Nedlouho potom však ten dům pro nesprávu spustnul a svalil se, a teprv r. 1687 koupil ten „pusták" od záduší za 50 zl. Daniel Oliva ze Zálabí a vystavěl dům nový. R. 1703 zde hospodařila vdova Lidmila Olivka, od r. 1713 Jan Jesenovský, voskař (za 300 zl.), od 1728 Baltazar Holínka, sanytrník z města Litomyšle (za 440 zl.), od r. 1741 Jan Frant. Šípek (za 400 zl.), od r. 1747 Václav Oliva († 1750), po něm syn František Oliva († 1772), pak téhož syn František Oliva, od r. 1775 Antonín Hájek, pekař, od r. 1791 téhož zeť František Vacek, r. 1804 Josef Mareš, obchodník ve víně (r. 1812 zde zemřela choť jeho Anna 25letá), 1815 Václav Pátek, kancellista (za 3800 zl. v. č.), 1817 Felix Bauer, hodinář († 70letý r. 1847), téhož vdova Rosalie († 77letá 1868), a nyní syn její Felix Bauer.

Č. 24 dům na dvorečku kostelním při městské hradbě, slouživ do r. 1603 účelům školním, byl později od záduší sv. Bartoloměje pronajímán řemeslníkům a podruhům, až r. 1795 od obce ho koupil Václav Čejka, řezbář, dav za to v dražbě 206 zl. Týž byl potomek zemanů Čejků z Čejkova, r. 1642 od Ferdinanda III. do stavu šlechtického povýšených. Umřel 75letý r. 1832, a domu se ujal jeho zeť Josef Malina, švec

(v 400 zl. stř.; leč r. 1854 prodal dům za 1600 zl. Václavu Polákovi, správci kůru kostelního, kterýž k tomu přistavěl na místě uličky, jež odtud vedla k někdejší bráně kouřimské, r. 1880 nové křídlo domu do kouřimské ulice.

O. Ulice kouřimská.

Tu, kde děkanský parkán přiléhal k ulici u někdejší brány kouřimské, stávala při zdi do r. 1876 kamenná kašna malá, do níž vedena byla dobrá voda pitná z pramenů štítarských. Onoho roku pak měšťan kolínský, pan Jan Harrer, od děkanství odkoupil díl parkánu od ulice až poblíže kostela sv. Bartoloměje a vystavěl tam pěkný dům jednopatrový se zahradou, a studnice přestěhována jest na předměstí kouřimské.

Č. 14. R. 1625 odešel odtud hospodář Václav Spudil, kožišník a pro víru vyšel ze země. Po něm tu přebývala matka jeho Maruše Spudilka s dcerou svou Lidmilou Podhořanskou, kterouž r. 1633 vdala za Jiříka Barmona z Velvar vojáka. Leč zatím do r. 1651 ten dům spustnul, a koupil ho za 105 zl. Jan Kužel, krejčí († 1670), po němž tu byla vdova jeho Zuzana († 1681), pak zeť její Matěj Oliva, krejčí († 1710), téhož syn Matěj Oliva, kantor školní, od r. 1718 bratr jeho Václav Oliva (v 500 zl.), od r. 1747 Jan Šípek, pekař († 1751), s Julianou manželkou, r. 1760 Jiří Vojtěchovský (v 620 zl.), r. 1779 zeť jeho Martin Farník, pekař († 1817), téhož vdova Františka, prve vdaná Červinková, 1825 Bartoloměj Červinka (1000 zl. v. č.), 1842 Jan Kulíšek (3280 zl.), 1844 Josef Červinka (3900 zl.), 1852 Antonín Bayer (4000 zl.), později Antonín Čermák, uzenář, a nyní Václav Červinka.

Č. 15. Hospodář toho domu Matiáš Mazánek Žlutický, bakalář a radní písař, r. 1625 pro víru vyšel z města, ale po r. 1630 zase se navrátil, až zemřel zde r. 1638. Dům jeho pak spustnul a sbořil se, až to pusté místo r. 1678 koupil za 50 zl. Jan Modestinus z Hradce Králové, subkantor v Ko-

líně, a vystavěl zde dům nový, kterýž r. 1683 za 250 zlat. prodal Janu Kropáčkovi, řezníku. Týž † 75letý r. 1715, po němž tu byla vdova jeho Anna Marie Formandlová († 80letá 1741), od r. 1721 syn její Karel Kropáček (ujal se domu v 600 zl.), od roku 1741 téhož svat Jan Červinka, řezník (v 825 zl.), od r. 1772 téhož syn František Červinka, od r. 1807 Jiří Vojtěchovský, krupař († 1819, maje věku 68 let), po něm František Vojtěchovský (5000 zl. v. č., † 64letý 1863), syn jeho Jiří († 1866, 26letý), po něm Marek Rein, a nyní Josef Tomášek.

Č. 16. Volf Nyškovský, konšel († 1620), zůstavil dům své vdově Elišce, kteráž pak vdala se za Jakuba Tateckého, zámeckého písaře v Poděbradech († 1625), potom za Havla Tatenského z Tatenic, svobodníka z Kosoře, jemuž při smrti své r. 1633 zůstavila statek svůj. Potom pan Havel zasedal skoro po celý čas v městské radě až do své smrti r. 1663. Po něm tu hospodařila vdova Helena rozená Libická z města Bydžova do své smrti r. 1695, po ní pak syn její Kristián z Tatenic, polař zámožný († 77letý r. 1726), jehož četnými dcerami rozptýlilo se velké jmění Tatenických. Syn jeho František sdědil dům, stodolu na kouřimském předměstí a 27 korců rolí, a chlebil zde do r. 1776, kdež umřel 69letý. Dcera jeho Josefa, vdaná za Františka Eckerta, mlynáře (ze Všeradic rodilého), dostala po něm stodolu a něco rolí, syn jeho František Tatenický sdědil dům, v němž vedl řemeslo soukennické, a něco rolí. Týž † 60letý r. 1803, a dědil po něm Prokop Ekert sestřenec, od něhož dům r. 1806 koupila Terezie Kropáčková, vdova po řezníkovi (4500 zl.), 1812 její zeť Jan Černý (2000 zl.), 1821 Leopold Müller (2680 zl.), 1842 za 4000 zl. Karel Břečka, městský návladní, od r. 1848 purkmistr († 56letý 1852), od r. 1852 Josef Eisler (7200 zl. stř.); nynějším držitelem jest kupec Jan Tomek.

Č. 18 níže na rohu od Jonathana Fulneckého r. 1622 koupil za 550 kop míš. Nathan žid; leč trh tento nebyl úředně schválen, a Nathan postoupil toho domu Petru Rzounkovi, ševci, za dům jeho u pražské brány. Rzounek umřel r. 1650, a dům jeho r. 1651 koupil za 157 zl. Jan Miller, hrnčíř

(† 1664); jehož vdova provdala se pak za Jana Kulhánka, zvoníka, potom r. 1672 za Václava Kočku, sládka. R. 1682 hospodařil zde zeť její Sylvestr Kouba. švec, po r. 1713 dcera jeho Veruna, vdaná Konvalínková, od níž koupil dům r. 1727 za 725 zl. Jan František Pábíček, zámožný řezník. Týž před smrtí svou († 59letý r. 1743) odkázal všecky hotové peníze své a dlužní úpisy, vše v 3593 zl. kostelům a chudým; zvláště pamatoval na svou kapli sv. kříže v kostele děkanském, kteréž býval patronem, jakož podali jsme v kapitole o dějinách kostela. Nemovité jmění své, dům, dvorec na cestě ke Štítarům s mnohými pozemky odkázal svému bratrovci Václavu. Týž Václav Pábíček, dobrý hudebník a učitel hudby, zemřel svoboden r. 1751, a dědil po něm bratr jeho Jan Vincenc Pábíček. Kterýž oddán byv napřed bohosloví, později studiím práv, potom usadil se v Kolíně na statku Pábíčkovském, kdež hospodařil s manželkou Annou po rodu Janovkovou. Záhy byl volen za radního pána, a v létech 1771 až 88 byl primatorem, posledním v řadě primatorů kolínských. Zemřel 87letý dne 6. listopadu 1805. Jsa znalý všech důležitých listin městských a radních protokollů starých, sepsal paměti města Kolína, ač jevil v tom lepší vůli nežli schopnosť, postrádaje žádoucí soudnosti a správnosti. Starší část do r. 1645 vytištěna jest v časopise českého musea r. 1848. Pábíček zůstavil syny Jana, hejtmana u pluku hraběte Vallise, a Benedikta, úředníka u vojenské intendance. Dceru Vallburgu vdal r. 1780 za Aloisia Výška v Čáslaví, Ottilii pak za Františka Vocelku, vinárníka v Kolíně. Vdova jeho Anna zemřela 93letá r. 1815. Dům, dvůr, 64 korců rolí a dvě louky, vše v odhadu 8090 zl. (dům v 2000 zl.) připadl Benediktu Pábíčkovi († 61letý r. 1825) a sestře jeho Ottilii Vocelkové († 52letá 1818); po nich dědila Alžběta Pábíčkova, dcera Benediktova († 33letá r. 1825), jež roku 1811 vdala se za Josefa Prokše, učitele na hlavní škole v Kolíně († 1842). Sňatkem dcery její Ottilie Prokšové s Tomášem Vlkem, měšťanem v Kolíně, dostal se statek Pábíčkovský do rukou rodiny Vlkovy.

Tomáš Vlk, pamětliv jsa předchůdců svých, velikou péči

vedl o vyzdobení kostela děkanského, pořídil barevná skla do jednoho okna jeho, dvoje mešní roucho, přispěl na jeho dlažbu a svěřil jemu v chování 6 velkých svícnů stříbrných, práce ozdobné. Zemřel 5. června r. 1862, a nedlouho potom prodán jest dům od jeho dědiců Abrahamu Jeitelesovi, obchodníku v loketním zboží, a Lidmile, manželce jeho. Nyní ten dům drží téhož zeť Abraham Eisler.

Č. 19 nad masnými krámy po Anně Vrchlabské, opět vdané Tahounkové, nedlouho po r. 1626 úplně spustnul. Roku 1635 koupil ho za 116 zl. Jan Pacholátko, r. 1645 Jan Skřivan, švec († 1680), po němž dědila dcera Anna Marie, kterouž pojal za ženu Bartoloměj Kaletus, švec z Kutné Hory. Od něho r. 1682 ten dům za 163 zl. koupil radní písař Johannes Müller († 1698). Další držitelé toho domu byli Jan Müller, radní pán († as r. 1740), téhož syn Josef Václav Müller, (jehož dcera roku 1783 vdala se za rytíře Jana Janovského z Janovic), od r. 1759 Antonín Hospodář, kupec (koupil za 800 zl., † 70letý r. 1779), po něm syn Antonín, vojenský chirurg, a bratr jeho páter Adeodat augustinian, od r. 1792 Karel Samárovina, kupec (koupil dům s familiantskou rolí 5 a půl měr za 1520 zl., † 1807), po něm Jan Kotraba, r. 1846 František Hledík (2800 zl.), r. 1847 Josef Cirkl, krupař († 66letý 1867), Josef Hollerštein, a nyní Matěj Melichar.

Po druhé straně ulice kouřimské dům č. 10 proti masným krámům stál od války třicetileté pustý a zřícený. R. 1676 prodala královská komora to pusté místo za 116 zl. 40 kr. Danieli Hruškovi, malíři, kterýž tu nový dům postavil. Hruška † 1680, a od sirotků jeho koupil dům r. 1685 za 233 zl. Vojtěch Chvojka, kovář, a vedl tu hřmotné řemeslo své († 1713), po něm syn Jan Chvojka, kovář († as 1741), pak téhož dcera Barbora, vdaná za Jakuba, syna Václava Kopečného z města Chrudimě. Od ní r. 1743 koupil dům Jan Spurný, kovář (za 750 zl.), r. 1746 Josef Lachman (za 1000 zl.), 1752 Jan Kmoch ml. (za 900 zl.), r. 1758 radní Antonín Neumann (1038 zl.), r. 1766 František Válko, řezník (1250 zl.), r. 1788 Josef Veigert (dům s městskou familií 5 a půl měr role za 2500 zl.). Týž umřel zde 40letý r. 1800, a dům držela

vdova jeho Terezie, 1808 její dcera Josefina vdává za Jana Kopečného (7000 zl.), 1810 Josef Veigert, syn Josefův (5500 zl.), a po něm syn jeho Jan. R. 1860 držel ten dům Jakub Poláček, obchodník ve zboží loketním, a nyní téhož vdova Amalie.

Pominouce oba nárožní domy do ulice židovské, staneme výš v ulici u domu číslo 11. Jakub Velvarský zde zemřel r. 1625, po němž zde hospodařila vdova jeho Kateřina z rytířského rodu Dohalských z Dohalic. Kterážto paní Káča Velvarská měla statného ducha a silné rámě. Jednoho dne r. 1626 bylo v nalévárně domu jejího příliš hlučno od nepokojných hostí přespolních, k čemuž domácí paní přiběhla a jednoho čeledína z Nové Vsi do krve zpohlavkovala, až se mu krev vyřítila z úst, z čehož za krátko zemřel. Z toho měla vyšetřování a věznění u práva městského, ale potom položivši záruku hotovou, o svobodě jest prozatím propuštěna. Zemřela r. 1638, a ježto nezůstavila dětí, zaujal JMC. richtář dům její co odúmrť a r. 1639 prodal ho za 233 zl. Pavlu Šperlinkovi, krejčímu, tuším z Kutné Hory. Leč r. 1664 přihlásila se sestra paní Velvarské, paní Johanna Sádovská z Dohalic, sirá vdova a šlechtična potřebná, k dědictví sesterskému, ale teprve roku 1662 byla v tom spokojena penězi hotovými. Pavel Šperlink dodělal se tu slušné zámožnosti, a stal se praotcem předního rodu patricijského v Kolíně. Zemřel r. 1660, po němž hospodařila vdova jeho Kateřina, od r. 1671 syn jeho František Bohuslav Šperlink, radní a primator, jenž sdělav časem hojné jmění (v hodnotě 50.000 zl.). zemřel 76letý r. 1722. Dcera jeho Alžběta vdala se r. 1711 za Františka Kondelíka, měšťana pražského, později za Antonína Martinelli Vlacha v Kolíně usadilého; sestry její Dorota vdaná Modestinová a Barbora vdaná Lothringerová trvaly potom v Kolíně při bohatství. Syn František Pavel, který míval nevůli s otcem, měl býti vyděděn, leč při právě městském dosáhl podílu 7000 zl. a usadil se v Praze jako měšťan. Předním dědicem byl téhož mladší bratr Jan Antonín Šperlink, kterýž zaujal po otci velký dům u lva na náměstí. Zemřelý primator pamatoval za živa, žeby potomci jeho mohli

jednou schudnouti, a proto založil rodinnou fundaci Šperlinkovskou, a sice rybník v Pekle a velikou louku k Nové Vsi a Kravarům. Té aby užíval napřed syn jeho Johannes Antonín a potomci jeho, pak potomci bratra jeho Františka Pavla, a pak posloupně potomstvo Alžběty Kondelíkové (Martinellové), Doroty Modestinové a Barbory Lothringerové. Každý držitel té nadace byl zavázán, vésti náklad na 12 mší výročních v kapli Šperlinkovské v děkanském kostele (kdež byla rodinná hrobka Šperlinkovská), a krom toho měl dáti žebrákům jednou v roce 3 korce žita a 5 zl. Na pohřeb svůj vykázal starý primator 300 zl., a různým kostelům a klášterům 750 zl. — Při dědickém rozdílu dostala nejmladší dcera Dorota, vdaná r. 1712 za Prokopa Modestina, jenž byl úředníkem na panství brandýsském († 1718), dům Šperlinkovský v ulici kouřimské, dvůr, 15 kop záhonů rolí a louku. Vdavši se r. 1723 za Josefa Ferdinanda Tesánka, úředníka na zámku pardubském, zemřela v Chrudimi r. 1725. Po ní zůstalo pět dětí, z nichž Jan Modestinus studoval bohosloví, Josef Prokop Modestinus oddal se právům, Antonín polařil v Kolíně a dvě dcery dobře se provdaly v městě. Domu Šperlinkovského se ujal Josef Prokop Modestin, kterýž co advokát zde zemřel r. 1783, a zůstavil toliko vdovu Barboru. Od ní koupil dům r. 1783 Václav Udatný, švec (1050 zl.; † 1819), po něm Jan Plaňanský (3000 zl.). 1825 Karel Leger, richtář sendražický, pro syna svého Františka Legra, kupce (2000 zl. stř.), kterýž po létech oddav se zcela rolnictví, roku 1853 prodal dům a obchod za 2000 zl. svému příbuznému Josefu Davidovi († 30letý 1854), po němž zde hospodařil Jan Balling z Přelouče († 1879) a nyní František David, kupec.

Č. 12, dům někdy Melounkovský, ze všech domů v Kolíně jediný zachoval poněkud svou výstavnost z doby Jagellonské. Po smrti slovutného Cypriana Volyňského r. 1623 připadl týž vdově Dorotě rozené Nyškovské a sirotkům jeho Lidmile, vdané za Jana Kassia Skuteckého, bohatého měšťana v Mýtě Vysokém, Kateřině, manželce Jana Šilhánka v Kolíně, Samueli a Dorotě. Vdova Dorota Volyňská pak týž roku

1623 vdala se za Jakuba Večána, souseda v Kolíně (viz č. 48. na náměstí), a v následujících létech snášela pro stálost ve víře evangelické všeliké útisky, až r. 1627 sebravši hotové peníze a lepší svršky své, s mužem svým a dětmi svými, Samuelem a Dorotou, prchla z města a uchýlila se do města Uherské Skalice na Slovači, za níž šel i zeť Jan Kassius se ženou svou. V městě po ní zůstal dům s pivovarem, sladovna, dvůr a hojně pozemků. V domě zůstalo nemálo svršků sirotčích, nábytku, peřin a nádobí cínového a měděného, a to jest sнešeno do sklepa v domě a zapečetěno městským richtářem. Leč v běhu válečném byl ten dům zvláště r. 1632 od císařského pluku Breynerovského úplně vydrancován a stále pustnul, až r. 1644 městská správa, zrušivši tu pivovar na vždy, prodala dům za 373 zl. tehdejšímu kantorovi školnímu Pavlu Vojtěchu Slaninovi Pardubskému. Týž pak byv tu v městě konšelem a důchodním (cólmistrem), zemřel 53letý r. 1662. Po něm zde hospodařila vdova jeho Johanna s dcerami Veronikou a Alžbětou; r. 1663 pojal ji za ženu magister filosofie Martin František Pezzorides a vyplativ podíly pastorních dcer svých, ujal se všeho statku jejího, domu, dvorce u krchova židovského a mnohých pozemků. O něm jest známo, že r. 1648 ve studentské legii měl účast při hájení Prahy proti Švédům, a jako měšťan v Kolíně byl dobrým hospodářem, zasedávaje v městské radě, též jako člen kůru literatů latinských. Jsa muž pobožný a vřelý ctitel rodičky Boží Marie, před smrtí odkázal fundaci 300 zl. na zvláštní pobožnost. Chtěl totiž, aby každou první sobotu v měsíci z kostela vyšel děkan s processí k Marianskému sloupu na náměstí, a tam aby zpívány byly figuralní litanie lauretanské. Tak se potom i dělo až do r. 1811, kdež finanční pohromou stenčila se nadace na 120 zl.; odtud ta pobožnost koná se v kapli Kokovských.

Mgr. Pezzorides zemřel 19. září 1690, a pochován v kostele děkanském, kdež jindy spatřovala se náhrobní deska jeho s nápisem latinským v tomto smyslu: „Stůj poutníče! Zde leží, jenž co studující byl spoluhajitelem města Prahy od Švédů obleženého, výběrčím císařského cla, radním tohoto

města, ctitelem rodičky Boží a dobrodějem kostelů, odpočívaje v pokoji zde, slovútný pan Martin Pezzorides, jenž zemřel r. 1690, 5. září". (Matrika praví, že 19. září). Vdova jeho Johanna zemřela r. 1691, a po ní dědila vnučka Johanna Rozkošná, vdaná za Jana Škopce, r. 1741 této Johanny dcera Johanna, manželka Frant. Zychy, bednáře († 1752), r. 1756 Jiří Zycha, bednář, r. 1778 téhož bratr Jan Zycha (v 800 zl., † 1786), pak František Zycha, bednář († 1806), jehož vdova Barbora prodala dům r. 1807 Josefu Krulišovi (3360 zl.), týž r. 1809 Josefu Palečkovi (4550 zl.); od roku 1825 tu byla Kristina Konárovská (koupila za 2600 zl. stř.), od r. 1836 Karel Pokorný (3240 zl.), 1845 Vincenc Žáček (4000 zl.). Později koupil ten dům Jan Balling, kupec († 1879), a nyní tu hospodaří paní Anna Ballingová.

Č. 13. To býval jindy malý domek várečný při samé bráně kouřimské. Jan Žižka, řezník, odtud r. 1626 prchnul, nechtě snášeti nátisky pro víru; leč po létech se vrátil a zemřel v moru r. 1633, načež vdova jeho vdala se za Jana Čenkovského. Leč nedlouho potom ten dům spustnul, až pak r. 1642 od obce ho koupil Václav Stoklasa, řezník (za 140 zl.). Týž † 1659, a dědil po něm syn Václav, rovněž řemesla řeznického († 1680). Od téhož sirotků koupil ten dům za 375 zl. r. 1700 Jan Panocha (Pacina), sládek městský, roku 1736 téhož dcera Alžběta, vdaná za Jana Federmachera (v 700 zl.), roku 1758 dcera její Barbora vdaná Zoblová († 80letá 1796), pak syn této, Josef Zobl, řezník († 1798), a vdova jeho Františka; r. 1805 koupil ten dům Josef Petr, krupař (1750 zl.), 1827 jeho syn Jan, 1846 František Paleček, plechař (2940 zl.), kterýž přikoupiv 60□ sáhů sousedního parkánu městského za 213 zl., rozšířil dům k nynější obšírnosti, v jehož pozadí potom byla městská porážka dobytka. Nový ten dům pak r. 1852 koupil František Vinoch z Radovesic († 76letý r. 1866), po němž dědil nynější držitel, hodinář Karel Suchý, jenž zadní část domu odprodal Frant. Ptáčkovi.

P. Ulice židovská.

Židovská ulice vzrostla do r. 1623 přikupováním domů křesťanských do rukou židovských k rozsáhlosti nynější od ulice kouřimské do ulice pražské. V tom prostranství bylo r. 1623 kromě šatlavy městské (v koutě uprostřed ulice) 37 domů židovských, kterýžto počet dělením vzrostl na 54. Ale jakož ještě r. 1652 správa městská neměla řádné známosti o držitelích domů židovských, a jednak pro nestálost držby a stálé buď dělení, buď připojování, nebylo nám možno sestaviti posloupnost hospodářů domů v této části města. V následujícím vypsání drželi jsme se registříku, jaký podali sami židé dne 28. března 1653.

1. Počínajíce tou řadou domů, která přiléhá k domům na náměstí a v ulici pražské, shledáváme na rohu proti masným krámům velký někdy dům, kterýž r. 1622 radní Jan Krumpolc, unaven jsa kontribucemi a ubytováním soldatesky, prodal židu Michalovi Pacovskému za 1000 kop míš. na lehké (dlouhé) minci, ku kterémuž trhu svolila městská rada pod výminkou, aby tu pivovar v domě byl zrušen, okna a dveře, do ulice kouřimské obrácené, aby byly zazděny, a dále aby žid byl povinen platiti městskou kontribuci. Michal Pacovský tu ještě žil r. 1653, maje při sobě stařičkého otce svého Abrahama. Dům však rozdělil na několik domů, jež odprodal jiným židům. 2. V někdejším domě Samíkovském od r. 1607 hospodařil Šeftl Čížek žid, po něm Josef Čížek, 1653 Jakub Čížek. — 3. Dům na rohu do „zlaté" uličky do r. 1620 držel Šlómeles, po něm rabbi Pinkas, 1653 rabbi Liebermann, rektor školy židovské, a nájemníci jeho Heršl a Mojžíš. — 4. Dům na druhém rohu do uličky r. 1621 držel Šlómeles, jenž si tu zařídil hospodu židovskou, prodávaje zde pivo i víno. R. 1653 tu chlebil Lev Kavka, bratr jeho Heršl Kavka a Jonáš, syn jeho. — 5. R. 1653 tu byli bratři Mandl a Heršl Sázavští, synové jejich Heršl, Mojžiš a Lazar, nájemníci Sáje, krejčí, Šťastný, Klein a Nosek, řezník. — 6. V tom domě byli podílníci Lev Izákův, Viktorin, Volf a Baruch Pacovští, David Kavka a Šalomoun Faltýnův. — 7. V domě nepřítomného Eliáše

Housera byli r. 1653 synové jeho Eliáš a Izák Zubec. — 8. V domě Abrahama Benátského, syna Aronova, bydlel Zalkiny. — 9. Zde bydlel r. 1621 David Alexandrův, r. 1653 synové jeho Eliáš a Bunam. — 10. V domě Izáka Zalmanova bydlel r. 1653 Jáchym, syn jeho, při něm Volf Kavka, almužník. — 11. V dalším domě chlebil r. 1653 sám Lébl Aronův, spolurektor školy. — 12. Zde bydlel r. 1623 Josef Cíperles, a r. 1653 měl podílníka Jáchyma Jemnického z Moravy. — 13. Dům na rohu do ulice pražské (vedle č. 1.) r. 1623 od Ondřeje Kyšpery koupil Jakub Kašmaul žid za 800 kop míš. na dlouhé minci; r. 1653 chlebili tu jeho synové Šalomoun a Icík Kašmaulové, bratrovec jejich Lébl Kašmaul, v nájmu Abraham Čížek a Eliáš Šlaumelův. R. 1688 žádal Izrael Kašmaul, aby v domě svém proraziti směl okna do ulice pražské, ale nedovoleno jemu.

14. Počínajíce druhou řadu židovských domů, staneme napřed u domu vedle samé pražské brány, jež má nyní č. 54 židovské ulice, ač jest v ulici pražské, a náleží dědicům Palečkovským. R. 1622 prodal Jonathan Fulnecký křesťan ten dům za 1400 kop míš. (v dlouhé minci špatné) Josefu a Nathanu Poláčkům židům. Ti pak nečistě tu obývali, hnůj, pomeje a neřády oknem dolů do ulice vyhazovali, a proto musili r. 1629 svá okna hustou mříží zaplésti. R. 1653 zde chlebil Josef Poláček, bratranec jeho Abel a chudý žid Lev Hromováček. — 15. V domě na rohu do ulice židovské (nyní č. 53.) byl od r. 1622 židovský hospodář Ruben Deutsch, koupiv ho u Martina Pokorného za 700 kop míš., a chlebil zde r. 1653 s tchánem svým. R. 1660 zvolen byl týž Ruben Němec za židovského primasa, proti čemuž protestovala městská rada u zemské vlády, namítajíc, kterak prý ten Rubín žid jest člověk zpurný, trucovitý a nepokojný, kterýž odporuje všemu, čeho městská rada spravedlivého na židech pohledává. I v tom domě zůstávala okna, co hleděla do ulice pražské, zazděna, a když r. 1687 Rubínův syn a dědič Machl Rubín nové okno tam prorazil, vyslali konšelé zedníka Václava Svobodu, aby to okno na útraty Rubínovy zazdil. — 16. Gyttl, vdova po rabínu Michalovi, ten dům r. 1608 prodala za 400 kop míš.

Šímonu Semechovi, synu Izákovu, kterýž vedl čilý obchod s bílým plátnem bavorským. Týž na zelený čtvrtek r. 1626 jda z trhu ronovského, byl od jednoho vojáka zastřelen, vdova jeho Lída pak r. 1627 dala půl domu svým nejstarším dvěma synům Davidovi a Zalmanovi Semechům. Později držel ten dům Šímon Zettavi, a r. 1653 bratři Hillal a Toderes. — 17. Dům vedlejší drzel 1608 Izáček Semech, 1620 Izák Zalmanův, 1653 Zroule Izákův, při němž chlebil chudý žid Volf Čížek s zetém Viktorinem. — 18. Dům, kde 1653 seděl Simerle s synem svým Jakubem. — 19. V domě rabbi Izraele vedle školy židovské byl r. 1653 zeť jeho Mojžíš Zareth a Nathan syn jeho. — 20. V domě Mojžíše Benátského bydleli synové Možíšovi Izák a Lazar a David mešóres (obecní servus židovský). — 21. Další dům držel r. 1653 Izák Kavka se strýci svými Markem a Bernartem. — 22. Za obecní šatlavou byl r. 1618 dům Abrahama Čížka, a r. 1653 tu seděli Jelen (Heršl) Čížek a Uriáš. — 23. Dále byl r. 1615 dům Izraele, od jehož sirotků r. 1637 spálený dům za 70 zl. koupili Jakub a Vilém Streničtí židé; r. 1653 zde seděl Abraham, spolurektor školy, s ním Sadoch (Soudek) Kavka. — 24. Další dům měl r. 1621 David, starší z židů, a 1653 jeho synové Jošiáh a Bernart. — 25. Dům Lébla Pragera, kterýž r. 1621 tu nové stavení vztyčil. R. 1637 ten spalený dům koupil Nathan a obýval zde ještě r. 1653. — 26. Dům ten držel rabbi Alexandr Süsskind r. 1621, a r. 1653 tu bydlel rabbi Markus mladý, syn rabína Borgesa. — 27. Dům, v němž r. 1613 hospodařil Mandl, r. 1637 náležel Aronovi, 1653 Heršmanu Mandlovi. — 28. Další dům prodal Josef Kozelka r. 1613 Michalu kantorovi; po němž r. 1621 tu chlebila vdova jeho Regina, jež za svého syna výrostka musila dáti 15 kop pokuty k městu, protože týž nemravně pokoušel křesťanské podruhyně, co židům praly prádlo. R. 1653 tu seděl Josef žid starý, s ním Jakub a Josef Sadílek řezník. — 29. V domě Barucha formana r. 1653 žil zeť jeho Zusman Kaufmann a chudý žid Lazar Čížek. — 30. V domě Samkově žil Lébl syn Samkuv, zvaný kovář, a Josef Kavka. — 31. Dále byl dům, v němž r. 1624 seděl Adam Zubec a r. 1653 při něm

byl zeť jeho Možíš. — 32. U Izraele Noska přebýval r. 1653 Jakub Tlustý a syn jeho. — 33. Další dům býval do r. 1588 domem křesťanským; r. 1621 po Jáchymovi držel ho Samek Poláček, 1653 Anděl Poláček, zeťové jeho Vilém Bunad a Lébl Tlustý, a chudý žid Bernard syn Zódikův. — 34. Dům, jejž r. 1593 koupil Abraham Pacovský od Kříže mydláře, r. 1653 držel Josef Pacovský, při němž bydlel rabín Abraham Borges a Kšáje syn jeho. — 35. V domě Lébla Ciperlesa r. 1653 bydlel syn jeho Jakub Ciperles. — 36. Dům již v kouřimské ulici vedle Šperlinkovského (č. 11) r. 1622 koupil od Martina Franka Možíš žid za 960 kop míš. (v dlouhé minci) a hned rozdělil dům na dvé. V jedné polovici, kterouž r. 1623 koupil Šťastný Vačkář, r. 1653 chlebili synové jeho Šťastný a Bernart, ve druhé pak Josef Kavka, syn Mojžíšův, a svat jeho Mojžíš Kavka.

V židovské škole bydleli r. 1650 dva školníci (Schulklepper), Bernart a Jakub, v šatlavě obecní pak městský biřic Staněk se ženou a dvěma dětmi.

Z knih smluvních se dovídáme o jménech obyvatelů židovských z let pozdějších. V domě v ulici kouřimské vedle č. 11 r. 1722 seděl Josef Chajle, 1736 Juda Felix, 1783 Josef Chajle. Dům na druhém rohu proti masným krámům držel r. 1676 Josef Pacovský, 1685 Hiršl krejčí, 1766 Šalomoun Chajle, 1788 Samuel Schön. V jiných domech uvádějí se r. 1660 Šalomoun Heršl Vlach, Jakub Lébl Turnovský, Bernard Hošek (jinak Čížek), Marek Schulklepper, 1664 Bernart Houser, 1687 Machl Rubín, Abraham Kounický, 1688 Izrael Marek Kašmaul, 1690 Jonáš Kantor, Samuel Poláček, Jáchym Samek, Jáchym Beran, Izák Soudek, 1693 Izák Chlumecký, primas židovský, a Vlček Rubín, 1700 Heršl Sacerdot (t. j. Kohen), Heršl Lébl koželuh, Heršl Jikrnatý, Lébl Schulklepper, 1710 Majer Vircburger a Bérl Katz, 1711 Lazar Poděbradský, Josef Gróf, Chajle Pacovský, Izák Kohen, Mandl Ries, Mojžíš Karpeles, 1714 Izák Jelínek a Bérl Soudek, kterýž prodával juchtu a nydrlandskou kůži, 1715 Machl Rubín primas a Jáchym Efrójim, Lébl Pelhřimovský, Jakub Sadský a Chave jeho žena, Jonáš Katz a žena jeho Fromettl, Jakub Houser

a sestra jeho Vögele. Seznam všech osedlých židů z r. 1745 na svém místě jsme podali.

Prve již bylo vypravováno, kterak postavení židů v Čechách od r. 1620 valně se zlepšilo, ježto jim z milosti císařské dána koncessí na provozování všelikých obchodů a řemesel, ačkoli bez pomocníků křesťanských. A toho povolení užili židé kolínští hojnou měrou, neboť chápali se všech lehčích řemesel a zabrali pro sebe všecky obchody, také obchod v obilí, moukách a zboží hokynářském, ba prodávali také vína a pivo městské v ulici své. R. 1703 dali se někteří židé i do živnosti holičské, lákajíce k sobě lid sedlský prodejem pálenky. Tím vším rostla také zámožnost jejich, takže r. 1701 vyšlo gubernialní nařízení, že není židům dovoleno, choditi v šatech prymovaných; zakázány jim též žluté neb perlové „halsbanty" a límce s umělými záhyby. Na velikou výhodu byla jim resoluce královské komory české ze dne 3. února 1655, kdež kolínští židé vyňati jsou z právomocnosti městské rady a dáno jim nařízení, aby utvořili sobě vlastní samosprávnou obec židovskou, nad níž toliko císařský richtář kolínský vykonával přímý dozor jménem královské komory. Leč ve věcech trestních podléhali židé místnímu soudu v Kolíně. V čele správy židovské obce byl pak vždy zvláštní primator s dvěma konšely a několika staršími, jimž k ruce byl písař, pokladník a dva servusové, a takové zřízení trvalo do r. 1788. Z židovských primatorů dali se nám vyšetřiti r. 1656 Bernard Schulklepper, 1660 Rubín Němec (Deutsch) s konšely Izákem Soudkem a Mojžíšem Mandlem, 1689 Jonáš Kantor (Singer), 1693 Izák Chlumecký, 1714 Izák Jelínek, 1715 Machl Rubín, 1745 Josef Sundl Löwe, 1780 Lébl Heršl, 1785 Jakub Sundl Soudek.

Na toto odloučení židů pohlížela městská správa s počátku velmi nevlídně, leč později tomu přivykli měšťané, a boháči městští tytýž svěřovali penězníkům židovským tisíce svých peněz hotových, čímž stávali se tichými účastníky jejich lichvy, berouce nemálo zisku. Jsou pak toho různé důkazy, že byli židé u obecního zastupitelstva v přízni. R. 1750 dosáhli u městské rady tři židé koncesse na prodej tabáku v Kolíně; r. 1779

pronajal magistrat židům Josefu Dubovi a Izraeli Bachrachovi výrobu a výčep kořalky v městě, s podmínkou, aby prodávali nápoje dobré a nikoli z pivních kalů sdělané. R. 1780 magistrat prodal obci židovské městskou koželužnu u mostu, kdež potom do roku 1785 byl závod na flusování drasla. Smlouvu o to podepsal židovský primator Lébl Heršl, konšelé Izrael Guttmann a Heršl Ellbogen, starší z obce David Izákův, David Heršl, Josef Heršl a Samuel Hillel starši, Josef Median, Šimon Levi a Izák Soudek pokladníci, Josef Kovanic a Možíš Lébl Würzburger písaři a Možíš Flammeršein školník. — Do r. 1849, kdež provedena rovnoprávnost židů s křesťany, nesměli sice židé kupovati nižádných domů ani pozemků křesťanských; leč od časů císaře Josefa II. stávalo se tytýž, že židé, jimž ulice jejich již nestačila, od křesťanů najímali sobě krámy a obchody. R. 1794 pronajal kupec Veigert v domě svém na náměstí (č. 8) krám, dvě světnice a sklep „ochrannému židu (Schutzjuden) panu Marku Soudkovi" na 12 let za výroční plat 200 zl.; podobného nájmu dosáhl r. 1810 Jonáš Schiff v domě Josefa Večerníka za branou kouřimskou, a r. 1821 Jakub Eisler a Samson Altschul v domě Františka Vojtěchovského v ulici kouřimské (č. 15). — První pokoutní trh o dům křesťanský podnikl r. 1810 David Dub, když na jméno Karla Legeli, pojezdného v Kostelci nad Lesy, koupil hostinský dům u beránka (č. 6).

Kolínští židé měli při své škole ode dávna též učiliště pro mládež svou, aby tato mimo jiné se naučila jazyku hebrejskému. R. 1788 tam chodilo 41, r. 1789 již 50 dětí, ač prý jich mělo choditi 80.[1] R. 1805 najali židé pro tu školu pokoj, kuchyni a komoru v 1. patře domu paní Martiny Válkové (č. 2 praž. ul.) na 6 let, podobný nájem školních místností stal se r. 1810 v domě Josefa Palečka (č. 12 kouř. ul.).

Nynější držitelé domů v židovské ulici, ať židé ať křesťané, jsou tito:

Č. 1. Josue Fridländer; č. 2. Marek Kohn a Marie Spira; č. 3. Löw Kantor, Filip Schön, Amalie Reichmannová a Julius

[1] Rieggers Materialien X 187.

Vlašim; č. 4. obec židovská (obydlí rabínovo); č. 5. Eliáš Fišer, Šímon Sachsel a Josef Douša; č. 6. obec židovská (škola); č. 7. Emanuel Gelber a Možíš Kovanic; č. 8. Jakub Fišer; č. 9. (někdejší městská šatlava v koutě ulice) obec židovská, Josef Beutler, Josef Weiss, Hoffmann, Josef Mašek, Jakub Fišer, Jaker, Isidor Stepper, Müller, Schickler, Teuerle a j.; č. 10. Amalie Reichmannová, Leopold Feldmann a Norbert Hrdlička; č. 11. Samuel Tauber, Israel Plaček, Vilém Soudek; č. 12. Leopold Frim, Adamec, Sára Zemánková a Norbert Hrdlička; č. 13. Marek Blattner, Němeček, Abraham Soudek a Sára Zemánková; č. 14. Lazar Sachsel, Reich, Zemánek a Josef Kraus; č. 15. Jakub Löwinger šochet; č. 16. David Spindler a Feuerlöscher; č. 17., 18., 19. (domy pusté) Matěj Melichar; č. 20. Lazar Hammerschlag; č. 21. Marek Morgenstern a Emanuel Weiss; č. 22. Samuel Peček; č. 23. Samuel Budie, Samuel Peček a Šímon Plaček; č. 24. Norbert Hrdlička, David Nagel, Jacker, Poláček, Polák, Budie, Peček, Emanuel Weiss; č. 25. David Nagel; č. 26. Eckstein, Isák Bergmann, Fleischl a vdova Brüllová; č. 27. Isidor Poláček a dědici Goldšmídovi; č. 28. Josef Weiss hřebenář a David Nagel železník; č. 29. (na rohu do ulice kouřimské) Josef Holas krupař; č. 30. Vincenc Jandovský; č. 31. a č. 32. Max Skuč; č. 33. Filip Schiff; č. 34. Filip Fleischner a Bernard Mandelík; č. 35. Pinkas Eisler, Eliáš Fišer, David Nagel a Izrael Plaček; č. 36. Nathan Šidlof, Pinkas Gärtner a Ignác Stein; č. 37. Filip Schiff; č. 38. Lazar Fleischner; č. 39. Šalomoun Fleischner; č. 40. dům pustý; č. 41. Amalie Soudková; č. 42. Nathan Šidlof, Isidor Stepper, Šalomoun Kohn a Šalomoun Fleischner; č. 43. Eliáš Fischer, Eliáš Neurad, Segrová, Spindler, Kopecký, Is. Stepper, Jan Kraus, Pinkas Gärtner; č. 44. Eliáš Fišer, Zemánek; č. 45. Isak Hauser a Josef Brüll; č. 46. Leopold Feldmann a Moric Poláček; č. 47. Leopold Feldmann obuvník; č. 48. a 49. Eliáš Fišer, starosta náboženské obce a zemský statkář; č. 50. Ignác Mandelík; č. 51. Ignác Pachner; č. 52. Volf Hammerschlag; č. 53. škola; č. 54. paní Terezie Palečková; č. 55. Moric Poláček.

Z tohoto výkazu (r. 1886) jest zřejmá rozdrobenost větší

části domů v ulici židovské, jak trvá od nepaměti, a držba jednotlivých dílců jest velice nestálá.

Izraelité kolínští, jakkoli přestali býti zvláštní obcí politickou, tvoří přec mezi sebou obec náboženskou, kterouž zastupuje výbor sedmičlenný (r. 1886 jest starostou Eliáš Fišer, a podlé něho členové výboru Šimon Sachsel, Arnold Turnau, Jakub Goldschmied, Jáchym Stepper, Jindřich Fleischner a Ignác Skuč). Na tomto výboru spočívá péče o výdaje náboženské (ročně 4000 zl.), školní (3600 zl.) a chudinské (r. 1885 dostalo se 60 chudým rodinám židovským veřejné podpory 3080 zl.). Z místních rabínů kolínských známi jsou nám dle manualu městského 1653 a ještě 1660 Abraham Borges a syn jeho Šáje (Izaiáš), 1670 rabbi Liebermann. Pamětní knihy židovské, začínajíce rokem 1729, vedou k tomu, že asi v polovici 18. století tu byl rabbi Nézr Hakkodeš, po něm Eliáš Velký (Rabů), v létech 1775 a 1778 rabbi Jakub Illoví z Uherského Brodu, 1780—1815 Lazar Kallier, 1806—12 Volf Löw Boskovic, 1812—1826 Volf Löw, 1828—36 Jáchym Deutschmann, 1839—60 Daniel Frank, od r. 1861 dr. Josef Gugenheimer rodilý z Frankfurtu. [1])

Q. Předměstí pražské.

V úplném provedení topografie kolínských předměstí naskytují se veliké obtíže. V pozemkových knihách jest poloha dvorů, chalup a domků často udána nedokonale, r. 1770 sice zavedeno bylo obecné číslování domů obytných, ale toto číslování bylo od té doby měněno r. 1805 a 1825, a to vždy na základech jiných než předešlé, odkudž jedno číslo s druhým nelze dobře porovnati. Proto zůstává popis předměstí jen kusý a nedokonalý.

[1]) Za mnohé zprávy o věcech židovských jsme díkem zavázáni panu Eliáši Fischerovi, výše jmenovanému starostovi náboženské obce židovské.

V prodloužené ulici pražské, vycházejíce od někdejší brány pražské, nalezneme v pravo bývalou obecní kolárnu (č. 1.). R. 1795 magistrat ji prodal Janu Žvastovi koláři za 150 zl. a 6 zl. výročního platu k obci. Po létech zde hospodařil Tomáš Černý († 72letý r. 1866) a nyní František Černý. Odtud k zámku bylo pusté místo obecní, jež ve výměře 12 mírek r. 1781 od magistratu koupila paní Rozalie Mazáčová, dcera ingenieura Holfelda, toliko za stálý plat k obci 2 zl. 21 kr. za rok, a založila zde zahradu. Tuto po čase držel Jan Razim, císařský vrchní na zámku. Když pak r. 1827 panství kolínské koupil Jakub Veith, a Razim odstěhoval se na zámek brandýsský, koupil tu jeho zahradu za 600 zl. kněz Karel Hušek, zámecký kaplan pana Veitha, a postoupil jí své vrchnosti. Šlechtic Horský na místě té zahrady r. 1864 založil pěknou místnost hostinskou letní i zimní s velikým sálem a lednicemi. — V levo u pražské brány byla obecní kovárna. R. 1771 od obce ji najal na 6 let Bartoloměj Gregor kovář za výroční plat 10 zl., a již toho nájmu se nespustil. Potom r. 1795 koupil od obce tu kovárnu (č. 2.) za 300 zl. a za 10 zl. stálého úroku; zemřel r. 1821, po němž tu hospodařil zeť jeho Ignác Ožďál (jinak Ožďány, † 1835), téhož syn František († 1861), jehož dědicové r. 1872 ten dům prodali nynějšímu držiteli, mistru řeznickému Josefu Doušovi, kterýž ho slušně dal přestavěti. — Dále k rohu prodloužené ulice pražské jest dům ode dávna zvaný Čermákovský (č. 3). Původně to byl domek malý při městské hradbě a se zahrádkou v příkopě, k čemuž později přikoupen hradební rondel. Již r. 1780 držel ho kovář Tomáš Čermák, ale maje kovárnu opodál, pronajímal ho († 70letý 1806), po němž držel ten domek Václav Čermák, kovář († 56letý 1814), pak téhož syn Jan, prodal ho však r. 1840 svému bratru Antonínu Čermákovi, pekaři, kterýž tu do r. 1848 vystavěl nákladem 8000 zl. stř. obšírný dům nový. Jsa pravý Staročech obce a vlasti milovný, který paměti z života svého bedlivě zapisoval, zemřel 78letý r. 1878. Syn jeho Alois Čermák, hodinář a klenotník, jest držitelem domu.

Od budovy zámecké dolů k Labi vedla jindy široká cesta

dolů ke mlýnu zámeckému. Od počátku té cesty podél tarasu nad Labem jest sedm budov v jedné řadě; hned nejblíže zámku jest dvorec (č. 5), kterýž držel v létech 1656—61 měšťan Jakub Procházka z ulice pražské, pak vdova jeho Anna a syn její Václav Procházka (1681—1701), maje zde vinopalnu, pak téhož vdova Kateřina (dcera Karla Domanského, primatora v Brandýse n. L.), od r. 1719 její zeť Václav Zvára, kupec (v ulici horské), r. 1785 téhož vnučka Dorota Štégrová, 1798 paní Antonie Chrudimská, po ní Václav Voděrka, od r. 1832 Václav Pelikán (v dražbě za 729 zl.), r. 1833 František Hlavička, povozník a polař, syn štítarského familianta Jakuba Hlavičky, kterýžto měšťan zámožný a dobročinný zemřel bezdětek 68letý dne 18. ledna 1854. Týž odkázal 1000 zl. stř. fundace na výroční ošacení čtyr dítek školních; dále 1000 zl. na přilepšení služebným osobám v nemocnici kolínské, dále nařídil, aby z výnosu jeho dvora vycházelo každého roku 8 korců žita, 2 korce hrachu a 2 korce ječmene vrchovaté míry na podělení šesti chudých měšťanů. Na věčné anniversarium v děkanském kostele dal 600 zl., a na mše v kapli panny Marie 400 zl., posléze 240 zl., za něž postaven velký krucifix na hřbitově zálabském. Kříž ten však stál více jak 1000 zl., kteréž uhradila Hlavičkova vdova Alžběta rozená Chomátová. Tato sdědivši celý jeho statek, dvůr s hojnými pozemky a dům velký v městě (číslo 88), provdala se pak za mladého měšťana Jana Javůrka a zemřela 55letá roku 1861. Onen druhý manžel její † 1866, jehož pozůstalých ujal se nynější držitel Frant. Klabzuba, kterýž při dvoře vystavěl pěkný dům obytní.

Hned vedle pak byl dvorec, nyní na dva domy rozdělený, někdejší to sladovna Dupáčkovská. — Roku 1660 zde chlebil Šimon Karpíšek, pekař, r. 1686 držel ten dvorec magister Martin Pezzorides († 1690), po něm polař Václav Roztočil a syn jeho Václav, dále Josef Roztočil († 1782), Anna vdova Roztočilka, 1785 Václav Hájek (410 zl.), 1798 Antonín Štivinský (900 zl.), 1810 Antonín Unčovský, 1835 Josef Jeřábek (1540 zl. stř.), kterýž dvorec rozdělil na dvé. Jednu polovici, kteráž dostala č. 12, r. 1846 prodal Janu Kučerovi (560 zl.), od jehož vdovy ten domek r. 1854 koupil

Jan Bouma; druhá část (č. 6) r. 1845 prodána jest Josefu Kroupovi (760 zl.). — Domek č. 7 od Kateřiny Němečkové r. 1763 koupil švec Antonín Valenta († 1777), po něm zeť Antonín Hájek, 1785 Lidmila Chaloupková. Nynějším držitelem jest Josef Zeman. — Dvoreček č. 8 r. 1762 držel měšťan Karel Červinka († 1785), pak téhož dcera Barbora Krügnerová, později vdaná Jirsíková († 1815), syn její Karel Jirsík, 1816 Václav Roháček (3275 zl. i s rolemi), 1845 Anna Hulíková (392 zl.), nyní Karel Tejnecký. — Na konci té řady jest č. 9, někdy domek Kurfirstovský, nyní majetek rybáře H. Vacka, a č. 10 dům městského účetního Jana Provazníka.

V druhé skupině budov nalezneme blíže zámku dvůr č. 4, někdejší sladovnu Šilhánkovskou, kteráž od konce 16. století se držela k domu u zlatého lva na náměstí, až spustla za primatora Jana Ant. Šperlinka, kterýž při své smrti r. 1744 ji odkázal vedlejšímu špitálu panny Marie. A tak potom po jeho vůli se stalo, že zahrádky od té sladovny užito jest na rozšíření krchova špitálního, ostatek ale, světnice, hvozd, humno a dvůr, pro dobro špitálu prodán jest r. 1747 za 315 zl. Václavu Andrlovi, sládku zámeckému. Týž upravil si zde slušný dvůr poplužní, k němuž držel nemálo rolí a luk, 6 koní a 15 krav a jalovic, takže při jeho smrti r. 1763 to hospodářství jest odhadnuto na 15.768 zl. Ježto syn jeho František Andrle jako výtečník ve hře na housle zdržoval se v Polsku a Uhřích, ujal se onoho dvora Andrlův zeť Antonín Štob, leč r. 1801 prodal dvůr (tehdáž č. 2), 58 korců rolí, dvě louky a les za 9150 zl. Františku Vebrovi. R. 1805 koupil ten statek Jan Kouďa za 25.600 zl. papírových, 1807 Kašpar Stárka (za 29.250 zl.), 1808 Med. Dr. Tadyáš Schöbel (27.000 zl.), kterýž jsa lékař výborný, zde hospodařil a obýval až do r. 1834, kdež 28. července zemřel zánětem plic, jsa 74letý. Od jeho vnuků Josefa, Františka, Maximiliana, Jana a Tadyaše koupila ve dražbě r. 1837 dvůr, 60 korců rolí a 10 korců luk s zahrádkou za 10.800 zl. stř. Josefa Šechrová, choť purkmistrova, a hned se ziskem 800 zlatých prodala to Václavu Vyhnalovi, kterýž rozprodav pozemky, roku 1840 pustil samotný dvůr za 2000 zlatých Janu Javůrkovi; týž odtud

pak spravoval rozsáhlé hospodářství polní do své smrti roku 1883. K tomu dvoru přiléhá kostelík bolestné matky Boží s baňatou vížkou a zrušeným hřbitovem. Toto stavení, slohem a úpravou zcela prostičké a neúhledné, jest památkou moru r. 1680, a určeno bylo za kapli špitální; náklad na stavbu veden z peněz, jež před tím odkázány byly špitálu (r. 1652 Daniel Hyttich kopu úroku, 1655 Pavel Hyttich dvě role, palouk a 50 kop míš., 1664 Jeremiáš Spira 20 kop, 1665 rytíř Jan Baralič 30 zl., 1673 rytíř Michal Salaj 50 zl.). Časem však ta svatyně scházela a neměla dobrodinců, až r. 1831 zálabský mlynář Antonín Vrba jí odkázal 200 zl., k čemuž přidala vdova jeho Františka 270 zl., a za ty peníze pořízen nový krov kostelní. R. 1850 shledal nynější děkan kn. Jan Svoboda na dobrých lidech v Kolíně a Chrudimi 218 zl., sám ze svého dědictví dal 442 zl., a za ty peníze provedl rozšíření kostelní lodi směrem k silnici pražské. Menší správky tu pořízeny v létech 1852 a 1877. Též vnitřní úprava kostela jest prostičká. Hlavní oltář jest darem rytíře Karla Sádly z Vražného z r. 1769, poboční oltář sv. Anny pořídil kupec Josef Ferdinand Velich († 1746), a malby na obmítce pořízeny z odkazu Terezie Kučerové (r. 1756 100 zl.), a křtěného žida Josefa Gottlieba (r. 1760 100 zl.). Paramenty daroval r. 1850 ke přímluvě kněze Svobody pan Václav Veith ze zrušené kaple zámecké. Na krchově děly se pohřby do r. 1784. — V někdejší budově špitála chudých, kteráž ke kostelu po druhé straně přiléhala, r. 1653 obývalo toliko 5 stařic, 1657 jen tři, a ty se živily jako žebračky (mendlice); leč když později město z úpadku povstávalo k lepšímu štěstí, dostávalo se chudým špitálníkům potravy jako jindy, zvláště když pobožnými odkazy zmáhalo se jmění tohoto chudinského ústavu. R. 1744 odkázal primas Šperlink na chování čtyr chudých ve špitále 2.900 zl., které měl za židy, k čemuž přibylo 390 zl. z prodeje zrušené jeho sladovny. Ke jmění špitálnímu počítáno bylo 36 korců rolí, položených k Nové Vsi, tak zvané nadání „schodcovské“, jež r. 1578 pořídila paní Anna z Puchře. Z rozkazu císaře Josefa II. r. 1786 měly tyto pozemky prodány a ztržené peníze pro dobro špitála pod úrok uloženy býti. Rozkaz

ten obnovilo zemské gubernium r. 1803, a tu jsou ony pozemky špitální v šesti dílcích prodány dvěma měšťanům, Antonínu Eisnerovi a Josefu Hniličkovi za 3432 zl. papírových. Tyto peníze pak úpadkem finančním r. 1811 přišly k velkému ztenčení, takže všechen fond chudinský potom již nestačil na stravování chudých špitálníků, kteříž musili odtud přestávati na poskytnutém přístřeší a pravidelných almužnách. Že pak budova špitální vždy více během času scházela, přikročila obec kolínská k pořízení budovy nové. Na poli za židovským krchovem, kteréž někdy r. 1571 primator Jiřík Kantor od pustého dvora Šotnhofu koupil na snadnější chování officialů školních a jež odtud „kantorka“ se nazývalo, do r. 1881 zbudován špitál nový, slušná budova o jednom patře, prací ingenieura Jana Chudoby. Stavba ta, jež obdržela číslo 64, dne 21. srpna 1881 přijala 5 chudých obyvatel pod svůj krov. Veškeren náklad obnášel 10.000 zl., k čemuž dala obec za to, že ujala se starého špitála, 4.600 zl., z odkazu zemřelého c. k. poštmistra Karla Knirže 1500 zl., nynější purkmistr Josef Formánek dal 1000 zl., občanská záložna 500 zl., městský radní JUDr. Antonín Cyvín 300 zl. Dále užito jest odkazů MDra. Františka Eckerta 600 zl., Barbory Blažkové 100 zl., Vincence Zajíčka 200 zl., Josefa Weissbergra 200 zl. a úroků z těch peněz. Poněvadž ono pole „kantorka“ od déle 100 let náleželo k nadání městského varhaníka, dána jemu za to náhrada ročních 50 zl. z pokladny obecní. Na místě starého špitála jest péčí obce zbudována nová školní budova dvoupatrová, kteráž vedlejší kostelík Marianský úplně zastiňuje.

Vedle špitála starého až po roh uličky bývala sladovna, kterouž po Volfu Nyškovském († 1620) držel Jakub Tatecký († 1625), později radní Pavel Horyna, ale během války třicetileté sesula se na hromadu rumu. Teprv r. 1752 koupil ten pusták od obce Václav Eckert, kovář ze Všeradic, a vedle špitála vystavěl novou kovárnu. Zemřel r. 1785, po němž dědili synové Václav, kterýž vedle kovárny vystavěl domek nový, a Jan Eckert, zámečník († 1829), pak téhož syn Jan († 1831). Nyní drží někdejší kovárnu (č. 27) pan Antonín Eckert, vedlejší dům nově stavěný (č. 50) bratr jeho Alois

Eckert, zámečník. — Za touto budovou podél uličky bývala mandlovna, jež sloužila místním mandléřům do války třicetileté, pak ale spustla, a ležela v rumech, až r. 1811 to místo za 300 zl. koupil Jan Eckert k domu svému.

Na druhém rohu uličky a při silnici ku Praze dvůr (č. 26) koupil r. 1622 od paní Lidmily Naxerové z Kaštic Jakub Tatecký, po něm 1625 Havel z Tatenic, 1629 Pavel Horyna, radní, 1655 téhož syn Jan Horyna, tesař, 1683 Daniel Válko, měšťan (s 48 korci rolí a 8 korci luk za 1600 zl.), 1734 Jan Válko, dále Josef Jetýlek, 1766 Jakub Morštadt, chirurg (130 zl.), 1767 Karolina Chrudimská († 1784), Josef Meliš, mlynář pod zámkem, r. 1810 František Bláha, polař († 1836), téhož zeť Josef Táfl (s 44 korci rolí a luk v 6800 zl.), z Chrasti rodilý, as roku 1870 téhož zeť Ferdinand Spálený († 1886) s Rozalií manželkou. Od toho dvora oddělil Josef Jetýlek někdejší sladovnu při pražské silnici a obýval zde, až r. 1770 prodal ji Jiřímu Jeřábkovi (62 zl.), později však jest domek přestavěn na stodolu, jež přecházela z ruky do ruky. Ještě roku 1836 koupil ji Vincenc Karabáček od Jos. Šebora za 460 zl. — Další dvorec podlé silnice držel v létech 1622—30 Jakub Arkadius Brodský, po něm Jan Slánský, r. 1683 Šimon Kavka, mlynář, 1686 téhož vdova Kateřina, od r. 1707 Pavel Samuelis, 1726 téhož vdova Terezie a muž její Josef Kratochvíle, po něm Alžběta Kratochvílová († 1797), Matěj Skála, 1823 Václav Paleček, 1834 Václav Machovský, 1845 František Křička, r. 1855 tu usedlost od Šalomouna Selikovského koupil nynější držitel Jan Jonáš za 1750 zl. — Vedle na rohu domek (č. 22) r. 1720 držel bohatý mlynář Daniel Čapek, od r. 1743 Ignác Čapek († 1759), téhož vdova Dorota a syn kněz Václav Čapek, roku 1770 chirurg Ignác Münsinger (260 zl.), jenž zde založil svou officinu na holení a baněk sázení, 1790 Kašpar Ettmüller, chirurg, a Klára vdova jeho († 1816). Václav Boháč, 1843 Josef Vlk (679 zl.), as roku 1850 Antonín Vojtěchovský, truhlář, po roce 1870 Karel Machovský, sedlář, a nyní Josef Aron. — Odtud podle ulice k Sokolně a ob roh k zámku byl velký poplužní dvůr (č. 23), kterýž po roce 1621 držel zeman Václav Žíželský

roku 1645 Šímon Bílský, sladovník s vedlejší sladovnou. od r. 1675 vladyka František Střelovec ze Střely, kterýž zde založil rozsáhlé hospodářství polní.

Roku 1699 prodal ten dvůr se stodolou o dvou mlatech, s kovárnou a vinopalnou, v něm 4 koně, býka, 40 dojnic, 13 jalovic, 7 telat, 57 hlav vepřového dobytka, 168 korců rolí a tři louky, vše za 7000 zlatých rýn. panu Jiřímu Praksovi z Bernthalu, krajskému kommissaři († 1718). Téhož synové Josef Petr a Antonín Michal prodali samý dvůr s kovárnou za 630 zl. Danieli Čapkovi, mlynáři († 1743), po němž dědila dcera Barbora, vdaná za Jana Gallaše šl. z Grünwaldu. Ta bydlíc ve dvoře, umřela 90letá r. 1795, načež vnukové její Antonín a Jan šl. Gallašové r. 1795 prodali dvůr s obydlím, 32 korců rolí a dvě louky za 5600 zl. Františkovi di Corte, úředníku zámeckému. Týž prodal r. 1803 dvůr, 62 korců rolí a 12 korců luk za 25000 zl. lehkých peněz Josefu Linhartovi, pekaři, kterýž podržev pozemků, hned prodal dvůr za 8200 zl. radnímu Josefu Harrerovi. Týž zde obýval do své smrti roku 1833, kdež zemřel vodnatelností, jsa 64letý, po něm vdova jeho Johanna, rozená Schreiberová z Příbramě († 67letá roku 1853), načež dědicové Harrerovští prodali dvůr s hospodářstvím Adolfu Heidrichovi, zámeckému úředníku († 1879). Týž jsa účetním úvěrní banky v Kolíně, r. 1872 na dílu svého dvora vystavěl pěkný vysoký dům činžovní (č. 23 b), kterýž nyní drží Jan Dub, kdežto ostatek náleží vdově paní Kateřině Heidrichové. Vedle dvora až po roh uličky vystavěl v nejnovější době městský rada Vincenc Starý dva nové dvoupatrové domy ve vkusném slohu (č. 24 a 25), tam kde jindy bývala sladovna až do r. 1707.

V nejbližší skupině budov vyniká předkem budova tělocvičné jednoty Sokola (č. 14) s velikým sálem a místností hostinskou letní a zimní, kteréž jsou ústředem spolkového života a jevištěm vybraných zábav v městě. Jindy býval zde menší dvůr hospodářský, kterýž r. 1630 držel konšel. Havel Hruška († 1664), téhož syn Daniel, od roku 1672 magister Martin Pezzorides, 1686 Matěj Šoustal, polař, později primas Jan Ant. Šperlink († 1745), téhož vnučka Marie Anna († 1768)

a muž její Jan Kalivoda z Valdenburka, 1790 Josef Linhart, pekař, s Klárou manželkou (roz. Darebnou). Týž umřel 70letý r. 1831, od jehož syna Karla ten dvůr koupil Josef Šebor, 1848 František Vondrák (2840 zl.), 1856 Jiří Geiger, po r. 1860 dědicové Vondrákovští. Ti r. 1872 sešlý dvorec prodali za 4200 zl. tělocvičné jednotě Sokol, kteráž zde do r. 1874 vystavěla pěknou budovu nákladem 40.000 zl. — V sousedství té Sokolny jest hřbitov židovský s novým domem (čís. 15), vedle nový dům (č. 55) p. Matěje Jecha, vyrabitele hospodářských strojů. — Na rohu k silnici pražské býval jindy dvorec s kovárnou (č. 16), kterýž r. 1637 od Daniele Hytticha koupil mistr Václav Jiří Kolumban († 1643), po něm téhož vdova Kristina a její mužové Václav Školský († 1663) a Mikuláš Podhorský († 1707), téhož dcera Veronika vdaná Fridrichová. Roku 1780 prodal ten pustý a spálený dvorec Josef Fridrich, purkrabí pardubský, za 130 zl. Josefu Pošvovi. Po létech držel tu domek se zahradou Anastas Tělepač, rodilý Rus († 80letý 1836), po němž zde zahradničil Josef Nosál (rodilý z Rehberka, † 82letý 1858), a nyní téhož dědic Josef Nosál. — Vedle při silnici pražské býval dvorec, kterýž po panu Střelovci r. 1707 držel Jan Adam Tumlíř, purkrabí zámecký († 1748), jehož dědicové ten grunt prodali židovské obci na rozšíření hřbitova.

Odtud dále podle silnice pražské jest dům a dvorec č. 17, kterýž na zahradní půdě r. 1836 nově vystavěl plechař František Paleček; r. 1848 prodal ho za 2000 zl. Veronice Čtrnácté, leč za nedlouho zaujal to stavení nynější držitel, pan Františsek Němec ze Štítar, podnikatel staveb. — Výše podle silnice býval domek (č. 18) s velkou zahradou ve výměře 7 korců. Od dědiců Urbanidesovských r. 1793 koupil ten stateček za 1300 zlat. Jan Spiegel, mlynář kravarský († 1799), po něm dcera Františka vdaná za Michala Marsano, dále Josef Karger, koželuh z Kladska, 1841 František Holub († 1846), téhož vdova Marie a dcera Barbora Herfurtova, od níž to r. 1851 koupil za 2285 zl. Jan Klecanský, stavitel z Peček, kterýž zde ustavěl nový dům se stodolou. Zemřel 52letý r. 1867; syn a dědic jeho Jan Klecanský, stavitel,

rozdělil zahradu na třicet dílů, na nichž v posledních létech vzniklo tolikéž nových domů přízemních se zahrádkami a příčná ulice směrem k Labi. — Tato nová ulice vede na pozemky někdy Šotnhofské, kdež do 16. století stával velký dvůr Šotnhof. Tam při samém tarasu labském proti dolejšímu ostrovu vystavěl na počátku 19. století Matěj Jukl nový dům šenkovní se zahradou (č. 13); syn jeho Matěj r. 1848 ten dům prodal Janu Bártovi (800 zl.); ale r. 1855 koupil týž dům od Alžběty Holé za 4800 zl. František Paleček, plechař, a vystavěl zde velkou parní pilu s dílnou tesařskou a truhlářskou. Na podzim r. 1866 ten závod vyhořel, ale majitel znova ho vystavěl v rozměrech větších, přičiniv k tomu parní mlýn a místnost lázeňskou. Když pak r. 1870, jsa 67letý, zemřel, dědicové jeho ten závod prodali dvěma společníkům, Janu Chudobovi, ingenieuru, a Karlu Vintrovi, kterýmž podnes náleží.

V posledních 16 létech vznikl na gruntech polních a zahradních větší počet budov velikých a úhledných zde na pražském předměstí. Na zahradě někdy Weigertovské roku 1870 založil mladý František Kvíz nový závod truhlářský pod samým parním mlýnem, ale ta dílna záhy zašla, a nyní jest zde závod strojnický s tavírnou kovů pana Karla Wiesnera (č. 56). Na poli řečeném „na bělidlech“ r. 1871 vznikla veliká továrna akciová na výrobu kyseliny sírové a strojených hnojiv (č. 57), a tolikéž při pražské silnici od mýtného domu dále vznikly pěkné domy se zahradami, z nichž vyniká zvláště vila p. Josefa Červinky (č. 58).

Na druhé straně silnice uvádíme ze starších budov hospodu č. 19 s červenou zahradou (červenicí), kteráž od 16. století pode jménem „Kvintin“ držela se k vedlejšímu dvoru č. 20, leč asi v polovici 18. století byla odprodána. R. 1761 držel ten statek Jakub Morštadt chirurg, od r. 1772 syndikus Ant. Böhm (400 zl.), 1773 Ignác Münsinger chirurg, 1780 Rosalie Mazáčová (458 zl.), 1786 Martin Halaš, 1807 Josef Halaš, 1812 Jan Desart, 1823 Václav Troll, po něm Josef Petera, 1835 Jan Kroutil (2300 zl.), 1848 Josef Čermák (2900 zl.), od r. 1884 Josef Švejk, tesařský mistr v Kouřimi.

— Pod Červenicí velký dvůr č. 20 náležel r. 1624 k pozůstalosti bohatého Šimona Šilhánka z Choustníka, jehož vdova a dědička r. 1625 vdala se za primatora Jakuba Jaklina z Vrabiny († 1645), pak za Michala Salaje z Cifry. R. 1658 darovala ten dvůr svému zeti Sigmundu Kozlovi z Reiznthalu. Téhož syn Sigmund r. 1675 prodal dvůr s zahradou Červenicí za 500 zl. rytíři Františku Střelovci ze Střely, týž r. 1696 Karlu Václavu Lysandrovi z Ehrenfeldu (360 zl.). Od téhož dcery Kateřiny Lomnické koupil ten dvůr r. 1747 radní Šebestián Dittmann (350 zl.), po němž 1778 dědil syn jeho, děkan kn. Liborius Ditmann († 1780). Po něm vydražil ten dvůr za 910 zl. Antonín Habel, poštmistr v Béchovicích. 1782 František Harrer koželuh († 1792). Od jeho dědiců koupil dvůr vůkol r. 1816 Antonín Richter kontribuční († v Hoře r. 1846), r. 1846 František Možíš radní (1920 zl.), r. 1847 Vincenc Karabáček, mlynář podzámecký (2320 zl.), kterýž v říjnu r. 1850, vdávaje 17letou dceru svou Františku za nynějšího majitele p. Josefa Formánka, postoupil oběma v 8977 zl. svůj dvůr s zahradou a mnohými pozemky. Týž p. Josef Formánek, narodiv se 21. února 1831 na dvoře svého otce Františka Formánka z Sendražic a manželky jeho Marie, roz. Miškovské z Kácova (Zálabí číslo 49), studoval na školách technických, načež usadil se v Kolíně jako polní hospodář. — Od roku 1868 zastává čestný úřad purkmistra v Kolíně, v důležité době utěšeného rozkvětu města. R. 1872 ujal se mlýna podzámeckého a tam zvolil obydlí své. — Vedle dvora, v tiché ulici k zámeckému dvoru jest domek č. 36 s velkou zahradou. R. 1801 od Moniky Klofcové ho koupil František Mišák s 13 korci pozemků za 2900 zl., po němž tu byl majitelem Antonín Mišák († 1834), dále Jan Cyvín (domek a zahradu za 1000 zl.), od r. 1843 František Spatenka (2400 zl.) a nyní ingenieur Vincenc Kroutil.

Dvorec č. 33 na rohu při pražské silnici a ulici k Císařovsi v 17. století míval sladovnu. R. 1699 koupil ho od sirotků Majerovských Daniel Kučera mlynář (380 zl.), od r. 1736 vdova jeho Terezie († 1756), dále Tomáš Navrátil († 1762), Jiří Dobrý († 1784), Josef Darebný, 1804 Matěj

Baudisch (1450 zl.), r. 1811 Václav Koza, rodilý ze Zdislavic (jinak psaný Koze), kterýž drže k tomu slušné hospodářství polní, r. 1843 při smrti své ten statek zůstavil své manželce Rozalii roz. Veletovské. Kteráž provdavši se r. 1845 za Ferdinanda Spáleného, zemřela r. 1852, a dědila po ní dcera její Aloisie, po čase provdaná za Josefa Konopku kupce. R. 1871 to stavení od blesku vyhořelo a potom jest slušně obnoveno. — Velký dvůr č. 32 proti pražské bráně držel bohatý měšťan Daniel Hyttich v létech 1621—1652, po něm syn jeho Pavel, kterýž při smrti své r. 1655 jmenoval Daniele Sedlčanského hlavním dědicem svým. Nedlouho potom koupil ten dvůr rytíř Jan Baralič z Biháče u černého orla, po němž r. 1665 syn jeho Martin Baralič († 1680), pak téhož svat Jan Václav Vidmann z Kutné Hory. Celý statek Vidmanovský, dům u orla, dvůr, role a louky koupil r. 1706 Karel Václav Lysander z Ehrenfeldu za 5150 zl., prodal však dvůr za nedlouho Janu Václavu Paroubkovi od černého koníčka. Týž postoupil roku 1717 vše, co v Kolíně měl, synu svému Janu Josefu, který zemřel co primator r. 1737. Téhož syn Jan Paroubek, krajský kommissař, r. 1773 prodal dvůr Paroubkovský bez rolí za 700 zl. Janu Šťáralovi, městskému sládkovi († 1784). Týž dal před dvorem svým na rohu u silnice postaviti veliký krucifix a v poslední vůli ustanovil, aby budoucí držitelé dvora k opatrování toho kříže byli zavázáni. Syn jeho Dominik Šťáral, nedobrý hospodář, příliš se zadluživ, r. 1804 prodal dvůr, 31 korců rolí a 5½ korce louky za 12.250 zl. Med. Dru. Tadyáši Schöblovi, týž r. 1807 (za 16.925 zl. papírových) Janu Fialovi mlynáři, ten pak roku 1809 Václavu Formánkovi tesaři (za 25.700 zl.); kterýž, když r. 1836 ujal se velkého dvora Šubertovského blíže obecního dvora, pustil svůj statek v 14.000 zl. stř. Leopoldu Honejskovi. Tehdy se drželo k tomu dvoru 51 korců rolí, 8 korců městské familie, louka o 20 korcích, ve dvoře pak 10 krav. Nový hospodář pak zde trval do své smrti r. 1877, kdež umřel 64letý. V poslední vůli odkázal 1000 zl. fundace na podporu vždy jednoho ze schudlých měšťanů, a 1000 zl. na postavení a opatrování nového krucifixu velkého před dvorem, ježto kříž Šťáralovský dávno se byl větrem

skácel. — Vedlejší dvůr č. 31 vedle Císařovsi zůstával po válce třicetileté dlouho pustý, až r. 1690 opět ho vystavěl bohatý měšťan František Bohuslav Šperlink († 1722), po němž ho držel syn Jan Ant. Šperlink († 1745), pak téhož vnučka Marie Anna Šperlinková, vdaná za Jana Josefa Kalivodu šl. z Valdenburka. Tehdáž náležel k tomu dvoru zadní domek se stodolou, 3 korce zahrad, 115 korců rolí, 2 louky velké, dále 4 koně, 7 krav, 63 skopů a drůbež, vše v odhadu 14.277 zl. R. 1782 prodal Kalivoda samotný dvůr prázdný za 390 zl. Františku Linhartovi rybáři († 1797), po němž dědil syn Jan; týž prodal to hospodářství r. 1805 Františku Kouďovi (za 5050 zl.), od něhož to r. 1807 koupil Martin Čejka, 1810 Jan Nápravník (s 19 korci rolí za 18.000 zl. pap.), 1811 Antonín Vrba, mlynář zálabský (5018 zl. víd. č.). R. 1831 sdědila všechen jeho statek vdova jeho Františka, roz. Hančkova z Kutné Hory († 73letá 1837), po níž dědil bratr její, Josef Hančke perníkář, dvůr, 55 korců rolí, 12 k. luk a 2 k palouku, vše v odhadu 5418 zl. stř. Týž umřel 73letý r. 1840, a dědil po něm syn Antonín, rovněž perníkář, kterýž to hospodářství nedlouho po r. 1856 prodal nynějšímu držiteli, p. Antonínu Marešovi, c. k. okresnímu sudímu v Kolíně, rodáku kolínskému, kterýž vystavěv zde pohodlné obydlí, nyní zde žije co c. k. soudní rada ve výslužbě, jsa rodné obci své vždy platen radou a zkušeností.

Na širém prostranství proti kostelu špitálnímu, blíže zámeckého dvora, od počátku 18. století stávala osamělá kovárna Čermákovská s domkem, stodolou a zahrádkou. Zakladatelem jejím byl Bartoň Čermák, kovář ze Třídvorů († 1733). Potomek jeho Tomáš Čermák tu zemřel 76letý r. 1806; téhož syn Václav usadil se v domě nyní Čermákovském, v příkopě u pražské brány; druhý syn Tomáš držel kovárnu otcovskou († 1825). Syn jeho Jan r. 1826 prodal to dědictví za 980 zl. stř. Josefu Marešovi měšťanu, kterýž ten grunt rozdělil na dvé. Na přední části vystavěl novou hospodu (r. 1839 č. 29) a prodal ji za 11.850 zl. Matěji Nedělkovi, hostinskému z Vilémova († 72letý r. 1870). Téhož syn František zemřel již r. 1867, a dědicové jeho pak prodali novou hospodu nynějšímu držiteli

Janu Cyvínovi. Zadní část (č. 30) zůstala kovárnou, kterouž nyní drží kovář Petr Vonka.

Na valech jmenuje se řada sedmi domů podle příkopu od pražské brány až k Císařovsi. První při pražské bráně (č. 37) vznikl as r. 1740, a byla tam zámečnická dílna Jana Krejčíka, 1759—1785 Antonína Kirnbergra; vedle (č. 38) jest malá olejna Isáka Rudolfa, dále dům (č. 39) někdy Medkovský, kterýž r. 1872 nově vystavěla paní Josefa Melišová, choť c. k. kancelisty, č. 40 dům Bartoloměje Oudolenského, č. 41 dům mistra kolářského Jana Poupěte, č. 42 dům Tadyáše Kargra, posléze dům č. 43 Marie Malinové, kterýž založil r. 1794 Václav Chrudimský.

Blíže těchto valů jsou v městském příkopě kromě domu Čermákovského (č. 3) tři domy, z nichž nejstarší jest č. 44, založený as r. 1800 od Václava Unčovského mydláře. R. 1837 koupila ten dům Alžběta Tůmová, po ní r. 1848 v 600 zl. rodina Holasova; nynější držitel jest Josef Holas. Odprodejem od příkopu Holasovského vznikly tu dvě pěkné budovy s zahradami, jedna s veledílnou zámečnickou a plechařskou p. Josefa Červinky, druhou (č. 72) vztyčil r. 1880 p. Matěj Souček.

R. Císařoves.

Pod tím jménem nyní zahrnuje se vše, cokoli při městě Kolíně náleželo k právomocnosti zámku kolínského; v užším ale smyslu náleží k tomu budovy založené na někdejším zámeckém popplužním dvoře. Týž rozsáhlý dvůr někdy císařský míval znamenité příslušenství, a sice dle katastru z roku 1749 14 korců zahrad (Kamenice a v Hrobích dvě chmelnice), 468 korců rolí a 58 korců pastvišť, vše položeno ke Kutlířům, Polepům a Nebovidům (na patnácti kopách), a luk na 75 vozů sena. Leč r. 1778 královská komora zrušila hospodářství na tom dvoře, a pozemky jeho rozdělila na rolnické familie. V samém dvoře zámeckém zbudováno 24 familintských

dvorů a chalup, mezi nimi též jednu živnost hostinskou (č. 20). Familianti povoláni dílem z města Kolína, větším dílem však ze vsí zámku poddaných. Tak povstalo nové předměstí kolínské, jménem Císařoves, které číslováním domů připojeno jest zprvu ke předměstí pražskému, později však dáno mu číslování samostatné. Číslo první dáno jest císařskému zámku, číslo druhé císařskému mlýnu pod zámkem. Týž mlýn jest pak r. 1779 odprodán mlynáři Josefu Melišovi, jemuž přidáno 35 měr familiantských rolí a 5 měr luk císařských. Asi r. 1800 ten mlýn koupil Antonín Vrba, ale r. 1808 prodal mlýn o sedmi složeních (s boudou, konírnou, chlévy za 70.000 zl., 40 měr zámecké familie za 10.000 zl., zásoby meliva a dobytky za 13.000 zl., k tomu městskou proutnici za 1500 zl.) Janu Fialovi. Asi od r. 1826 držel ten mlýn Vincenc Karabáček, prve mlynář kydlinovský od Hradce, s manželkou svou Josefou Střemchovou, a držel ten statek, jsa v létech 1852—55 purkmistrem v Kolíně, do roku 1855, kdež odstěhoval se do Budějovic, postoupiv mlýna podzámeckého svému mladšímu synu Antonínu. Týž jsa muž vlastenecký a v obci nemálo platný, zemřel r. 1872, maje věku 42 let. Ježto zemřel bezdětek, ujal se mlýna svat jeho, purkmistr Josef Formánek. Téhož syn Vojtěch, dokonav technická studia v Praze a Curichu, založil při mlýně výborný závod na výrobu strojů. — Z budov ve vlastní Císařovsi vyniká v nejvyšším pozadí na skále vysoký špejchar zámecký, který jindy sloužíval za kontribučenskou sýpku panství kolínského, nyní však k zámku se drží. Rytíř Horský z Horkýsfeldu, pán na zámku kolínském, r. 1865 koupil sousední dvůr Liskovský, a tak založil sobě nový poplužní dvůr zámecký na správu svých pozemků u Libenic, Štítar, Kutlíř i Kravar. Pod oným špejcharem býval hostinec se zahradou, zvaný „u města Reichenberka“ (č. 20). Od r. 1852 provozoval zde živnost hostinskou sám majitel Antonín Zeman, prve sládek v Pečkách, k němuž tam scházelo se jádro měšťanstva k přátelskému posezení, kdežto za letního času tam bývaly vybrané zábavy taneční. R. 1873 však tu místnost koupila občanská záložna a umístila zde první mateřskou školu v Kolíně, jež pěkně prospívá. Nynější držitelé domů

v Císařovsi jsou: Marie Křivanková (č. 3), dědičové rytíře Horského (č. 4 a 9), František Lončák (č. 5), J. Procházka, A. Valeš a J. Krejčík (č. 6), Josef Kratochvil (č. 7), Frant. Beran (č. 8), Václav Potměšil (č. 10), Frant. Ryšavý (č. 11), Václav Kočí (č. 12), Josef Kašík (č. 13), Josef Chlad (č. 14), Jan Strup (č. 15), fara evangelická (od r. 1869, č. 16), Augustin Javůrek (č. 17), Václav Duspiva (č. 18), Václav Vodička (č. 19), Mateřská škola (č. 20), Ant. Luňák (č. 21), Jan Mikšovský (č. 22), Frant. Jandák (č. 23), Josef Ovčička (č. 24), Václav Vařečka (č. 25) a Karel Forejt (č. 26).

S. Předměstí kouřimské.

V prodloužené ulici kouřimské nalezneme v pravo vedle městského domu č. 13 již předměstský dům č. 17. O původu jeho čteme, že r. 1790 František Vocelka koupil od obce pusté místo ve bráně kouřimské, ve valech, 20 loket délky, 15 loket šířky na vystavění nového domu. Po něm zde chlebil Frant. Hajný, 1848 Frant. Kříž (500 zl.), od r. 1852 Josef Čejka kostelník († 1866), nyní pekař Václav Jiras. Další dům na rohu (č. 16) založil r. 1723 Jiří Chrudimský, koupiv od obce za 18 zl. pusté místo u městského valu 30 loket délky. Jedna dědička Chrudimských, Barbora Klofcová, ten dům r. 1792 za 900 zl. prodala Josefu Linhartovi, r. 1803 tu byl Bartoloměj Spigalio, vlašský kominík († 1813 73letý), po něm syn Bartoloměj († 1828), téhož zeť Frant. Růžička, r. 1845 Františka Černá (s 30□° místa za 3180 zl.), a nyní pekař Václav Jiras. — Po druhé straně prodloužené ulice, vedle nového domu č. 113, jest dům č. 18, jejž r. 1766 založil truhlář Frant. Schneider, koupiv 55□° místa za 20 zl.; r. 1840 tu seděl Matěj Kříž, po něm Josef Paroubek krupař († 1855) a nyní Josef Paroubek, bratrovec jeho. Odtud k rohu dům č. 33 jindy se nazýval „stará brána." R. 1715 to pusté místo se smetništěm koupil od obce za 80 zl. Karel Aleksander, po němž tu byl r. 1721 syn jeho Matěj, 1730 Tobiáš Fric krejčí, 1762 Jan Zobel řezník, 1771 Vojtěch Červinka řezník († 1799)

pak synové jeho Vojtěch, Josef a Bartoloměj, a nyní Antonín Červinka.

Příkop městský jest na kouřimském předměstí úplně zabrán stavbami novějšího původu. Na pravo vznikl počátkem 19. století domek se zahradou (č. 15), kterýž od Jana Roha r. 1836 koupil Jan Šleiter, hospodský z Chotusic († 1866), po něm vdova jeho Barbora († 1873), dále František Červinka řezník, kterýž zde vystavěl pěkný dům pod patro, a nyní vdova jeho Kateřina. — Vedlejší domek (č. 14) r. 1841 Matěj Hála prodal Josefu Stěpánkovi (480 zl.), a nyní zde hospodaří Frant. Hála.

Vedle stojí modlitebnice místní církve evangelické reformované. Počátek této církve padá do r. 1781, když po vydání tolerančního patentu císaře Josefa II. přihlásilo se k ní několik familiantů v Císařovsi (Pavel Mareš, František Žák, Matěj Veselý) a ještě více nových osadníků blízké vsi Štítar. Ponenáhlu množil se počet evangeliků v městě, ježto se noví rodové z Poděbrad, Sán, Ovčár, Velimi a jiných míst v Kolíně usazovali, takže r. 1869 čítalo se v Kolíně a Štítařích 386 evangeliků. Tito trvali déle než 50 let ve správě reformované fary velimské, později libenické. R. 1862 ujal se zámysl, založiti v Kolíně vlastní sbor evangelický; v té příčině odbývána jest v domě stavitele Josefa Douši, rodáka poděbradského, důvěrná schůze, kteréž předsedal bohatý měšťan Josef Sixta, rodilý z Velimi. Zde stalo se usnešení žádati na příslušných místech za postoupení opuštěného kostela všech svatých na výšině hrobské, na jehož hřbitově do té doby evangelici měli pohřby své. Leč tato žádost minula se s účinkem. Za to se usnesli evangelici kolínští založiti vlastní svůj hřbitov; k tomu konci zakoupili od jednoho ze svých, Jiřího Svatoně, za 750 zl. roli pod $2^1/_2$ korce na Zálabí při cestě sendražické, kterouž dali obezdíti, a tak jest ten nový hřbitov dne 1. května 1863 svému účelu slavně odevzdán. Zvláštní a divná náhoda byla příčinou prvního upotřebení tohoto místa mrtvých. Na bílou sobotu r. 1864 zvěděl měšťan Matěj Souček, sám evangelík, že při jeho cihelně za předměstím kouřimským dělníci, kopajíce hlínu na cihly, objevili starožitný

hrob. Přikvapiv tam, shledal hluboký hrob, zuhelnatělými prkny obložený, v něm dvě kostry; jedna byla dlouhá, majíc v dásni plno zdravých zubů, po boku zrezavělý meč a topor válečný, na prsou měla řetěz ze zlatých kuliček krásně ciselovaných, na drátku navlečených, z pochvy meče a řemení zbývalo stříbrné kování, a u zkažených škorní stříbrné ostruhy. Byly to patrně zbytky bojovníka vzácného rodem i bohatstvím. Druhá kostra, po boku prvé ležící, byla kratší, u nohou měla stříbrný kalich vnitř zlacený, krásnou to práci vlašskou z XIII. století, k tomu nádobku skleněnou, v níž víno zaschlo na vinný kámen, a jinou, v níž byla hmota k nepoznání zkažená, k tomu stříbrné kování knihy, která během staletí úplně zetlela v hrobě. Bylo na jevě, že tu hrob dvou vzácných husitů, bojovníka a kněze, jichž těla mrtvá ve běhu válečném zde u Kolína v syrou zemi uložena, aby z platných as příčin utajena byla před záští živých. V krátce utkvěla domněnka, ze tu nalezeny byly ostatky slavného vůdce Táborů kněze Prokopa Velikého a některého soudruha jeho, které od bratří Táborů a Sirotků, prchajících před vítězi u Lipan, schráněny byly a tu blíže Kolína potají pohřbeny. Pan Matěj Souček, na jehož poli byl hrob objeven, dal kosti obou mrtvých sebrati a na novém hřbitově na Zálabí pohřbíti. Nalezené starožitnosti deponoval zatím u Josefa Sixty, jakožto starosty budoucího sboru evangelického, toliko meč a topor daroval sbírce místní střední školy. Jmenovaný sbor evangelický, 16. května 1868 došed ministerského potvrzení, konal potom řádné schůze, a první pocty Boží evangelické konány zatím v novém dvoře pana Matěje Součka (č. 87 kouřim. předm.), kterýž byl na místě emfyteutických stodol obecního dvora, v únoru r. 1868 vyhořelých, nově postaven. Potom postaral se výbor sborový o vlastní duchovní správu, a koupiv r. 1868 za 3600 zl. od Matěje Suchého dům s zahradou v Císařovsi, určil ho za dům farní, do něhož dne 6. října 1869 uveden prvofarář Vincenc Dušek. Tehdáž požíval od sboru 500 zl. služného, maje k tomu 200 zl. stipendia skotského, jakož byl studoval bohosloví ve skotském městě Edinburku. Potom zakoupil starosta sboru Josef Sixta za vlastních svých 1200 zl. díl městského při-

kopu na kouřimském předměstí, a na tom místě r. 1871 započata a nákladem 10.000 zl. provedena stavba nové modlitebnice, čisté a úhledné, načež dne 17. prosince 1871 zahájil zde pocty Boží dv. p. Jan Janata, farář chlebský a senior církve reformované. R. 1878 opatřil sobě sbor nové varhany a potom přestavěl farní dům na příjemnější obývání. Reformovaná církev kolínská obsahuje evangeliky v Kolíně, Štítařích, Radovesicích, Hradišku, Veltrubích, Sendražicích, Jestřabí Lhotě, Ovčářích a Třechdvorech, úhrnem 888 duší (1880).

Vedle toho kostela postavil r. 1871 stavitel Vincenz Václavík nový dům (č. 94), ale odstěhovav se r. 1876 do ruského Kyjeva, prodal stavení ovdovělé ~~baronce Náchodské z Neudorfu~~, kteráž dům do jednoho patra dala zvýšiti. Další dům v příkopě (č. 13) postavil ku konci 18. století Josef Večerník, po r. 1810 to držela Josefa Červinková († 1829), po ní Jan Linhart polař, a nyní Antonín Linhart. Poslední dům (č. 93) v té řadě zbudoval před málo lety stavitel Josef Douša.

Od levého rohu před kouřimskou branou vzniklo při městském příkopě, pod kostelem sv. Bartoloměje, v posledních 100 létech sedm domů, čítaných do tohoto předměstí, jichž držitelé jsou Jan Záviška obuvník (č. 34), Vojtěch Král (č. 35), Jan Svoboda (č. 36), Anton Kubelka (č. 37), Ant. Bureš (č. 38), Jan Tomášek (č. 39) a Vojtěch Hildebrand (č. 40). Poslední ten dům založil r. 1794 Josef Jiřinec zedník.

Podél ulice ke Štítarům, r. 1652 otevřené, proti Císařovsi byl jediný velký dvůr někdy Matrasovský, kterýž od r. 1627 spustnul po exulantovi Mikuláši Šultysovi z Felsdorfu. Teprv r. 1660 ujal se ho konšel Tobiáš Kincl, bohatý polař, a vedl odtud rozsáhlé polní hospodářství. Zemřel r. 1680; vdova jeho Magdalena, opět vdaná Kuželová, r. 1705 prodala dvůr, role, luka a les na ostrově pod Hroby za 6000 zl. rýn. Matěji Černému (Libštatskému) mlynáři. Týž odprodal zadní část dvora (ke Štítarům) Václavu Pábíčkovi řezníku, kterýž si tu upravil nový dvorec hospodářský (nyní č. 1.), a ten pak pustil bratru svému Janu Františkovi, po němž r. 1743 dědili

jeho bratrovci, Václav († 1750) a pak Jan Vincenc Pabíček, poslední primas kolínský († 89letý 1805). Za něho vznikl v tom dvoře veliký požár r. 1796, který všemu městu byl neštěstím. Po něm dědil syn jeho Benedikt († 59letý 1825), pak téhož zeť Josef Prokeš, regenschori a učitel († 1842), pak téhož zeť Tomáš Vlk, kupec z Malina rodilý († 1862), a nyní téhož syn Jindřich Vlk, kterýž nedávno na díle svého dvora vystavěl pěkný dům do patra (č. 124.) — Ostatek dvora Matrasovského (nyní č. 2) držel Matěj Černý do své smrti r. 1733, po němž dědila dcera Kateřina, vdaná za Pražana Jana Ignacia Camillo-Maruzzi, s nímž držela velké hospodářství. Ale pro těžkosti za války sedmileté rozprodala statek svůj, a sice 167 korců rolí, luk na 13 vozů sena, les ve Frankovicích a velký ostrov pod Hroby, vše za 17.500 zl. rýn., a r. 1761 prodala prázdný dvůr za 670 zl. Františku Grünbergrovi, dědičnému poštmistru v Kolíně. Od té doby zůstával ten dvůr při poště kolínské (viz o domě č. 9 na náměstí), až ho r. 1851 poštmistr Karel Knirž prodal Františku Palečkovi, a týž r. 1852 Izraeli Eislerovi (za 20.000 zl.). Po téhož smrti r. 1873 prodán jest dvůr nynějším majitelům, bratřím Soudkům.

V ulici ke špitálu nemocných dvorec č. 3 za války třicetileté úplně spustnul, až r. 1655 ho obnovil konšel Adam Hlas, majitel domu (č. 62) u labské brány. K tomuto domu ten dvůr se držel za majitelů Samuela Kubína († 1680), Andresa Eylenbergra († 1711), až po smrti 79leté Salomeny Eylenbergrové r. 1717 ten dvůr sdědil Daniel Čapek, mlynář kravarský, po něm 1723 Antonín Kmoch (v 350 zl.), od r. 1743 Antonín Neumann, hejtman panství zásmuckého, 1756 Karel Neumann, 1788 Josef Harrer koželuh (750 zl.), r. 1814 Jan Černý sládek, po něm Josef Čermák listovní, od r. 1840 Josef Mašín, a nyní od mnohých let p. Vojtěch Červinka řezník. — Velký dvůr Horákovský vedle špitála (č. 4) náležel od r. 1624 k bohatému dědictví po Šimonu Šilhánkovi z Choustníka, jež obdržela téhož vdova mladá Anýžka z Úpy, a její následující manželové Jakub Jaklin z Vrabiny († 1645), a Michal Jiří Salaj z Cifry. Týž dědiv po ní r. 1660

při své smrti r. 1673 zůstavil dvůr Horákovský Anně Spirové, kterou byl co vdovec k manželství pojal. Ta pak v krátce vdala se za Pražana Pavla Benedikta Jindru z Orebthalu († 1692), po němž dvůr držel pobožný syn jeho Antonín Dominik Jindra († 1723); ten pak odkázal dvůr Horákovský a 105 korců rolí, dvě louky a velkou zahradu při silnici pašinecké své sedmileté dceři Jozífce Jindrové. Kteráž vdavši se r. 1733 za rytíře Josefa Petra Praksu z Bernthalu, zemřela záhy a zůstavila jedinou dcerku a dědičku Annu, provdanou r. 1755 za Tomáše Springera, kontribučního v Č. Kostelci, r. 1760 za Emanuele Gretzla, bohatého měšťana v Trutnově. Ta r. 1762 prodala svůj dvůr s dvěma stodolama, chlévem, sýpkou a zahrádkou, 78 korců rolí hned u dvora, 8 korců luk, dubový les v Brným pod 21 korců a velkou zahradu zelnou při pašinecké silnici za 13.000 zl. Vavřinci Hablovi, poštmistru čáslavskému. Týž rozmnoživ pozemky svého dvora znamenitě, r. 1781 zůstavil ten hojný statek svým synům Vincenci a Antonínovi, kteříž r. 1781 prodali dvůr, 127 korců rolí, 29 korců luk, les v Brným a velkou zahradu, vše za 15.600 zl. Václavu Janovskému sládku z Prahy, jenž od r. 1785 držel též zemský statek Hlízov. Janovský vystavěl sobě ve dvoře nákladné obydlí zámku podobné s klenutými síněmi a světnicemi, vše s nemalou nádherou, mimo to obnovil všecky hospodářské stavby, a přikoupil drahně pozemků. Tím a jiným vydáním však stížil se dluhem velikým, takže když r. 1791 zemřel, maje věku 54 let, vdova jeho Lidmila na zaplacení dluhu 21.484 zl. prodati musila statek Hlízov hraběti Chotkovi k panství novodvorskému. Když pak provdala dceru svou Josefu za Karla Matouška, advokáta v Kolíně, a druhou, Marii Annu, za Matěje Malého sládka v Davlích, a syn její Václav Janovský r. 1801 došel svých let právních, tu nastala nutnost rozdělení statku, a tak jest r. 1801 prodán dvůr nový, 177 korců rolí, 34 korců luk, zahrada pod $7^1/_2$ korce u kůlen vojenských, 23 korců lesa v Brným, ve dvoře 4 koně, býk, 18 krav, 5 jalovic a 93 ovcí, vše za 35.500 zl. Janu Veskampovi z Liebenburka, c. k. dozorci nad továrnami. Ale již r. 1802 koupil ten statek

Jan Kouďa za 47.200 zl., r. 1804 za 66.200 zl. papírových Tomáš Honejsek z Kutné Hory, r. 1809 za 112.500 zl. (v černých bankovkách) Antonín Šubert, mlynář baštecký; týž býval v Kolině radním při magistratě, až zemřel 26. září 1833, maje věku 72 let. Po něm zůstal syn Karel, dcery Marie Biemüllerová, Aloisie Eypertová, Barbora Formánková a vnuk Leopold Honejsek. Z těch dědicû ujala se r. 1836 dvora, při němž bylo 246 korců rolí, luk, rákosin a lesa, paní Barbora, od r. 1814 vdaná za Václava Formánka, mistra tesařského a majitele dvora, vydraživši statek onen za 38.500 zl. stříbra. Leč sotvy do dvora se přistěhovala, umřel manžel její 53letý, a tak s dvěma syny, Antonínem a Vojtěchem, osiřevši, spravovala statek až do zletilosti staršího syna. Dočkala se věku 78 let a zemřela r. 1871. Přetrvala oba dva syny své; Vojtěch zemřel svoboden r. 1866, Antonín pak již r. 1862, maje věku 46 let. Téhož vdova, paní Anna rozená Hančová z Jesenného, potom hospodářství vzorně vedla až do let zletilosti syna svého Václava Formánka, nynějšího držitele. Pozůstalé dcery Antonínovy jsou paní Barbora Bůvová, manželka továrníka ve Vys. Veselí, Anna vdaná za p. Aloisia Kroutila, ředitele cukrovaru v Kolíně, Antonie vdaná za ředitele hosp. banky Fomana v Praze.

Vedle býval veliký poplužní dvůr obecní (obecnice), odkudž spravováno bylo 704 korce rolí a 12 luk na 97 vozů sena. R. 1656 sloužili obci v tom dvoře jeden polní mistr či mejstřík, pak vrchní pluhař, pohůnek, šafář, nádvorník, tři oráči, ovčák s dvěma pacholky a dvě děvečky. Leč r. 1778 hospodářství v tom dvoře zrušeno, a pozemky rozděleny na familie. Na místě dvora pak zřízena čtyři nová čísla domů, a sice městská nemocnice (č. 6), kteráž vždy jest ve správě městského fysika (1794—1834 Med. dr. Tadyáš Schöbl, 1834—73 Med. dr. František Biemann, 1873—79 Med. dr. František Eckert, nyní dr. Josef Štěpán a dr. Štěpán jun.)

Vedle přiléhá ke dvoru Formánkovskému malý dvůr č. 5, jindy familie s 45 měrami rolí. V létech 1815—1834 ho držel Tobiáš Buna od černého orla, pak František Baláček, pomocník školní, a manželka jeho Antonie, roz. Zoblová, 1836—37

Jan Javůrek (v 1600 zl.), 1837—40 Antonín Falber, sládek, 1840—1851 Františka Červinková, roz. Hančková, pak František Šiller, mlynář z Nimburka († 77letý r. 1872), a nyní tesařský mistr František Zápotocký. — Kde jindy bývaly stáje obecního dvora, tam založen familiantský dvůr č. 8., kterýž držel se k domu č. 43 v ulici čáslavské. Roku 1870 zemřel hospodář toho statku Jan Veletovský, jindy kožišník, maje věku 70 let, po němž dvůr drží syn jeho Václav. Jiná familie obecního dvora jest č. 7, kteréž drží Josef Kračman. Vyjdouce z obecnice zpět do ulice špitální, nalezneme tu předně dvůr č. 9. Týž dlouho zůstával pustý od časů válečných, teprv r. 1731 jeví se nám tu hospodář Josef Burger z města Tábora, od r. 1757 Josef Jedlička, c. k. stavitel (440 zl.), od r. 1770 téhož věřitel Kunrat Hincius, 1776 Sigmund Stradiot (dvůr a 15 korců rolí za 2360 zl.), 1781 Michal Formánek, chirurg († 1797), téhož dcera Klára vdaná za Josefa Morštadta, pekaře. 1813 téhož dcera Antonie, od roku 1815 manželka Eduarda Haniše, vojenského kommissaře, 1848 Jan Harrer (4250 zl.) a nyní Václav Cyvín. — Vedlejší někdy sladovnu Melounkovskou (č. 10), ve válce třicetileté spálenou, obnovil po r. 1660 konšel Tobiáš Kincl († 1680), po němž ten dvorec držela jeho vdova Majdaléna, od r. 1706 Matěj Černý, mlynář († 1733), Jan Osvald, truhlář z Přelouče. 1760 Antonín Böhm, radní syndikus (490 zl.), 1773 téhož syn Petr Böhm, kancellista, 1787 Josef Itzberger, c. k. bekmistr (675 zl. † 1800), téhož syn Vincenc, c. k. profiantmistr, r. 1826 Jan Macháček (dvorec a 36 korců pozemků za 10.800 zl. v. č.), 1831 Josef Morštadt (1740 zl.), 1834 Vincenc Linhart. 1859 téhož dcera Rosalie vdaná Harvánková († 1866), dále Bohuslav Němec a nyní jeho pozůstalí. Vedle byl veliký dvůr poplužní, který největším rozměrem čelil k městskému příkopu a sahal až za roh k silnici pašinecké; na jeho místě jest nyní šest čísel domů. Tento dvůr někdy Klusákovský držel se v létech 1610—1683 k domu č. 41 u horské brány, tak jak zde hospodařili Šimon Večáu, konšel († 1637), téhož zeť Jan Nigrin z Liboslavě, 1643—1661 Henrich Kerbe, radní písař, téhož vdova Martha a druhý muž

její Valentin Kokovský; ten zjednav sobě příležitější hospodářství, prodal dvůr roku 1683 Vojtěchu Pábíčkovi, řezníku, kterýž tu choval drahně dobytka krmného. R. 1709 připadl ten dvůr Václavu Pábíčkovi, po něm pak bohatému polaři Danieli Čapkovi († 1743) a téhož synu Danieli († 73letý r. 1776). — Další dědic, Václav Čapek, mistr skalných hutí v Ostrově, postoupil díl dvora, kterýž byl na rohu k silnici pašinecké, své sestře Františce, vdané Červinkové, ostatek dvora (pod číslem 11) držel do své smrti roku 1793. Kromě dvou dcer zůstavil syny Františka, Jana, Ferdinanda, Bernarda, Josefa, Václava a Antonína, kteří všickni žili v blahobytu buď co úředníci, buď co průmyslníci. Dvora po otci, k němuž náleželo 88 korců rolí, 34 korců luk a 6 korců lesa, ujal se pak Bernard Čapek, mistr skláren u Větrného Jeníkova; leč r. 1798 prodal ten statek za 20.700 zl. rýn. Janu Uhrovi, hospodářskému direktoru ve Svojšicích († 1816), jehož synové Jan, Vojtěch a František prodali r. 1830 dvůr, 96 korců rolí, 30 korců luk, 4 korce zahrad a 6 korců lesa za Labem za 14.500 zl. stř. své sestře Anně Kláře a jejímu manželi Vincenci Morštadtovi, c. k. soudnímu úředníku, od nichž as před třiceti lety koupil ten statek svat jejich, nynější držitel pan Václav Perner, městský radní. Týž před třemi roky vystavěl na díle svého dvora, do ulice ke špitálu, nový pěkný dům jednopatrový (č. 11), stodolu pak prodal cís. kr. eráru, kterýž tu vystavěl velkou budovu pod dvě patra, kdež od roku 1885 umístněny jsou c. k. úřady, a sice hejtmanství, okresní soud a berní úřad. Ostatek dvora drží p. Perner sám pod č. 109. — Druhá část onoho dvora, r. 1776 oddělená, sahajíc přes roh k silnici pašinecké, náležela rodině Červinkovské do r. 1805, kdež ten dům se stodolou koupil Václav Cyvín, řezník, po něm r. 1834 Antonín Cyvín (v 400 zl.), 1835 Jan Leger, syn Karla Legra, richtáře v Sendražicích (1230 zl.), po něm syn František Leger, jenž jsa purkmistrem v Kolíně, zemřel 38letý 7. dubna 1862. Dědicové jeho, syn Alois a dcera Lidmila, zemřeli v mladém věku. Na místě stodoly r. 1869 vyhořelé, od r. 1873 vystavěny 2 nové domy, č. 101 a 106, ostatní dům (č. 19) koupil r. 1877 Josef

Sixta a vystavěl zde vysoký a velmi nákladný dům nový, kterýž po jeho smrti (r. 1885) sdědila vdova jeho.

Odtud směrem k stodolám obecním při silnici pašinecké byly původně dva dvory; jeden držela vdova Marianna Podmanická z Rájova 1619—1628, po ní dcera Alžběta Laskavcová, od r. 1642 Jan Pokorný († 1662), Václav Pokorný, 1680 Václav Panocha, sládek, 1688 Frant. Pokorný († 1749). Později shledáváme dvůr rozdělený na tři domy. Dům č. 20 držel již r. 1750 Jiří Darebný, pekař († 1778), Kašpar Štekl, švec († 1831), po něm František Štekl, 1844 Josef Štekl. Pozdější držitel František Paleček vystavěl zde dům pod patro, kterýž pak roku 1870 sdědil zeť Palečkův, továrník Karel Latzl. — Vedle vznikl dům číslo 21, jejž držel Jan Kmoch († 1778), potom Antonín Oliva († 1793), Václav Cyvín, řezník, jenž zavedl zde živnost hostinskou († 1828), téhož starší syn Václav Cyvín († 36letý r. 1841) a nyní téhož syn Jan Cyvín. — Vedlejší dům č. 22 držel r. 1750 Václav Červinka, řezník, od r. 1777 František Červinka. Roku 1834 dala Kateřina Mošovská dům, roli a půl masného krámu své dceři Thekle a jejímu manželu Janu Doušovi z Polep, který tu podnes trvá. — Vedle byl velký dvůr, nyní na dvé rozdělený. Za války třicetileté držela ho Kateřina Kinclová, dcera primatora Cypriana Volyňského, syn její Tobiáš Kincl prodal dvůr r. 1660 Jiřímu Věčorkovi († co primas r. 1680), po něm dcera Barbora, dále její zeť Josef Velich, kupec, drže k tomu 94 korců rolí a louku († 1733), dále Josef Ferdinand Velich († 1746) a synové jeho Václav a František, r. 1760 Rosalie Volfová, kteráž odprodala část dvora Antonínu Heiligrovi, pekaři. Týž pořídil na tom díle nový dům (č. 23), v němž pak hospodařil Karel Hubáček († 1792), dále Jan Hubáček, pekař, r. 1830 Václav Peřina, od r. 1835 Antonín Linhart (v 1000 zl.), od r. 1838 téhož syn Antonín až po naše časy. — Ostatek dvora (číslo 24) koupil r. 1771 Jan Haumer za 720 zl., roku 1783 Josef Veigert, roku 1788 Václav Paleček, 1809 Josef Morštadt, pekař (2300 zl.), roku 1832 ve dražbě František Leger, kupec, syn Karla Legra, richtáře sendražického, a držel tu velké hospodářství polní do své smrti roku

1884. Nyní drží ten statek nejmladší jeho syn Karel Leger, básník český. — Dále podle silnice byly stodoly někdejšího dvora obecního. V únoru r. 1868 úplně shořely, a na části toho spáleniště založil vinárník a polař Matěj Souček bytelný dvůr hospodářský s obydlím (č. 87), kdež od roku 1869 po nějaký čas konány nedělní pocty Boží evangelické.

Od roku 1871 jest držitelem Tomáš Zourek, rolník od Cerhenic. — Dále nalezneme podle silnice velikou zahradu (11 měřic) s domkem zahradnickým (číslo 25), jindy zvaná „Zákonníkovská“, kteráž od roku 1575 nepřetržitě se drží ke dvoru nyní Formánkovskému vedle obecnice. — Mezi touto zahradou a silnicí nachází se velká pekárna vojenská, na rychlo vystavěná v červnu roku 1866, v níž ale nikdy nebylo pracováno; dále až po úvozovou cestu ke Štítarům dvě dlouhé kůlny cís. kr. vojenského eráru, založené již roku 1757 jako skladiště válečných potřeb, zvláště sena a ovsa, leč nyní jsou prázdné.

U těchto kůlen na druhé straně silnice nalezneme kapli sv. Jana Nepomuckého, skrovné a nízké staveníčko do čtverhranu s jehlancovým krovem břidlicovým, věžičkou zakončeným. Uvnitř jest prostičký oltářík, při němž toliko v oktávu svatojanském bývají služby Boží. Tato svatyňka zbudována byla z odkazu Antonína Dominika Jindry z Orebthalu, držitele vedlejšího dvora, nedlouho po r. 1723, a vysvěcena byla arcibiskupským vikářem. Jan Ignác Jindra pak zavázal své dědice (r. 1770), aby tu kapličku vždy v dobrém stavu chovali, i vykázal k tomu fundační kapitál 100 zl.

Vedlejší dvůr č. 27 sdědila r. 1623 Lidmila, dcera primatora Cypriana Volyňského, jež vdala se za Jana Kassia Skuteckého, spisovatele z jednoty českých bratří. R. 1627 sice pro víru vyšla ze země, přece však směla r. 1638 svůj dvůr, tři zahrady, roli a louku za 370 zl. prodati Danieli Hyttichovi. R. 1655 odkázal Pavel Hyttich ten dvůr Řehoři Šubertovi jircháři († 1656), po němž dědil zeť Baltazar Bayer jirchář († 1680); dále koupil ten dvůr Pavel Benedikt Jindra z Orebthalu, polař bohatý († 1692), po němž dědil syn Antonín Dominik Jindra, ctitel blahosl. Jana Nepomuckého. Zde

ve dvoře vystavěl si pohodlné obydlí. Oslepnuv posléze, zemřel 42letý, a jakožto tercian řádu františkánů pochován byl v kostele františkánů v Zásmukách, odkázav klášteru jejich 350 zl. na pohřeb prostičký a 100 zl. na fundaci mešní, různým kostelům 255 zl. Po něm zůstaly dva velké dvory, pět zahrad, 329 korců rolí, 68 jiter luk a dva lesy za Labem. Vdova jeho Barbora rozená Klannerova z Engelshofen dostala 108 korců rolí a dvě louky, dcera Josífka dvůr Horákovský, 105 korců rolí, velkou zahradu Zákonníkovskou a tři louky; ale dvůr při silnici pašinecké s obydlím, 116 korců rolí, tři louky a dva lesy odkázal svému synu Janu Ignáci Jindrovi. Týž, přebývaje v domě svém č. 33, potom byl při městě radním, primatorem a posléze císařským richtářem. Po jeho smrti roku 1770 ujal se dvora s 38 korci rolí, loukou a lesem jeho zeť, radní Jan Václav Müller († 1777), po němž statek dále se drobil, neboť dcera jeho Františka, vdaná r. 1783 za rytíře Jana Janovského z Janovic, obdržela větší díl rolí, kdežto syn jeho Václav, kadet u pluku Wallisova, r. 1780 prodal dvůr se stodolou, konírnou, zahradou a rozrytou loukou za 1500 zl. Janu Růžičkovi mydláři († 1800), po němž dědila dcera Marie vdaná Červinková. Roku 1801 koupil ten dvůr i s kapličkou svatojanskou Tomáš Spatenka z Kutné Hory (2880 zl.), r. 1802 Jan Linhart (3825 zl.), kterýž zde zemřel 90letý r. 1833. V jeho rodě trvá dvůr podnes. — Vedlejší dvorec (č. 28) držel se v mydlářské rodině Unčovských od 17. století do konce 18. století. Roku 1776 umřel zde Jiřík Unčovský mydlář, po němž dědil syn Václav; nyní ho drží František Leger. — Dále k městu byl dvorec Kmochovský (č. 29) k domu č. 62 u labské brány příslušný, jak byl ještě r. 1810. Roku 1850 postoupila toho dvorce vdova Antonie Morštadtová svému synu Vojtěchovi za 1000 zl.; nyní náleží vdově Kateřině Jonášové. — Dvůr č. 30, nyní rajská zahrada zvaný, r. 1653 držel polař Jakub Těšílek, r. 1686 Jan Kmoch konšel, po něm potomstvo jeho, od r. 1788 Alžběta Blechschmiedová, od r. 1794 František Červinka (700 zl., † 1801), dále Josef Linhart (560 zl.), Václav Formánek, mistr tesařský, kterýž ten dvůr r. 1810 postoupil své matce Marii za 3500 zl. R. 1829 prodal

to František Vlk za 1480 zl. stř. Janu Legrovi, týž r. 1834 Václavu Němcovi (1700 zl.), od něho koupil roku 1843 Alois Rajský (1900 zl.). Nynějším držitelem jest Josef Foitl. — Vedlejší dvůr na rohu od r. 1723 držela paní Barbora Jindrová z Orebthalu vdova, po níž za krátko dědil druhý muž její Václav Šulc († 1766). Téhož dcera Kateřina vdaná Javůrková od modré hvězdy ten dvůr roku 1780 rozdělila; část nárožní (č. 31) koupil za 133 zl. Josef Drážďanský, po němž zde byl roku 1794 Václav Skalník kloboučník, 1796 Martin Veleták († 1798), pak Vojtěch Veleták, 1841 prodal ten dům Jan Cyvín za 980 zl. Kateřině Bláhové; nynější majitelkou jest Anna Černovská v Nové Vsi. Zbývající část dvora (č. 32) darovala Kateřina Javůrková r. 1782 svému synu Františku Javůrkovi, aby zde mohl vésti řemeslo mydlářské; od něho r. 1815 ten dvorec koupila Terezie Veigertová za 3500 zl. Nyní drží ten nově stavěný dům Jan Vávra, obchodník v prknech a dříví.

Odtud vede ulice nedlážděná směrem jihovýchodním až k tak zvaným opletkám. Zde jsou větším dílem domy malé původu novějšího i nejnovějšího. Staršího původu jest hostinec s královskou někdy zahradou kamennou (Kamenice), nyní parcellovanou na nové stavby, nejzáze pak v ulici jest domek č. 62 s zahradou Razimkou dědiců Javůrkových. Jméno své má po Janu Razimovi, jenž ji r. 1835 koupil od Vincence Zajíčka za 800 zl.; r. 1849 ji koupil od Jana Polivky Josef Haniš za 2000 zl., později Jan Javůrek. — Vedle jest dům ode dávna zvaný flusovna. Bývala to prve dílna na výrobu sanytru, kterouž as roku 1690 založil měšťan a někdy učitel Jan Mikuláš Modestin, po němž ji sdědila ovdovělá jeho snacha Dorota Modestinová, a r. 1723 koupil ten závod Baltazar Holínka z Litomyšle za 120 zl. R. 1786 zde místní židé flusovali draslo z popele; však i to dílo dávno přestalo.

Na svobodném místě před branou kouřimskou stával jindy osamělý domek Žampachovský, kterémuž později říkali „baráček“ (nyní č. 52). R. 1653 zde chlebil Jakub Žampach, jinak Pokorný, městský branný strážce, a byl zde ještě 1686. Roku 1707 koupil ten domek Ignác Hein z Heinberka, zámecký obroční. Později držel ten baráček Jan Chudoba rybář

(† 1778), František Chudoba rybář († 1825), Barbora Brixi, (umřela 103letá r. 1868), kteráž roku 1832 dala domek s zahradou za 440 zl. své vnučce Nepomuceně a jejímu choti Janu Starému. Téhož syn Vincenc Starý, stavitel a nyní zámecký důchodní, r. 1859 na místě baráčku vystavěl bytelný dům s hostincem pod jedno patro, jak podnes drží. Od toho domu táhne se jednak do ulice k opletkám, jednak nemálo novějších domů až k uličce u olejny. — Skupina budov stojí též mezi valy a kapucínskou zahradou. Nejstarší z nich jest dvůr č. 41. V létech 1700—1716 držel ho Karel Václav Lysander z Ehrenfeldu, po něm syn jeho Josef († 1768), Antonín Schindler, purkrabí chlumecký, 1777 Antonín Smrž z Rokycan pekař († 1785), po r. 1794 Jan Formánek, r. 1818 Ignác Nebovidský (2060 zl. stř.), 1824 Karel Linhart, 1843 František Nebovidský, 1849 Jan Javůrek, a nyní Jindřich Poláček, obchodník v uhlí.

Na Pršíně jindy říkávali tiché ulici za klášterní zahradou kapucínskou. Jméno měla po velké zahradě Pršín zvané, při níž byl domek na obývání (nyní č. 45). Tato zahrada i s protější sladovnou za války třicetileté náležela k hojnému statku Hyttichovskému. Pavel Hyttich odkázal ji r. 1655 Danieli Sedlčanskému, od něhož r. 1677 přešla v ruce Tobiáše Kincla († 1680) a jeho nástupce Jana Kužele († 1699), později držel ji Matěj Černý mlynář († 1733) a dcera jeho Kateřina vdaná Kamillo-Maruzzi, od roku 1760 radní Antonín Martinelli, od r. 1784 syn jeho Jan. Když erar r. 1817 zabavil statek Martinellovský, nesáhl na věno paní Heleny Martinellové, roz. Dobré, a nechal jí ten domek s zahradou ve 2043 zl. stř. Po ní r. 1833 dědila neť její Antonie Šubertová, od níž roku 1836 ten stateček koupil Josef Kopečný, městský radní († 1842), a r. 1843 za 3300 zl. Tadyáš svob. pán Herites, který vystavěv zde dům, hospodářská stavení a v zahradě velký včelník, podnes tu žije hojný v létech. — Vedlejší dům (č. 46) držel v létech 1614—1623 Jan Mládek řezník, po něm jeho mladá vdova, jež vdala se pak za Maximiliana Pušmanna Hořovského. Oba prodali roku 1661 dvůr Adolfovi Milotovi řezníku († 1681), po němž zde hospodařil

muž jeho vdovy Marianny, František Bohuslav Šperlink primas, od r. 1722 syn jeho Jan Antonín, 1743—65 Jan Bohumír Zoll, pak dva pozůstalí synové jeho, 1779—1824 Antonín Eisner, příbuzný rytířů Eisnerů z Eisenšteina, dále Josef Darebný k domu v rinku č. 70 († 1831), Ignác Ott kupec, 1843 Mojžíš Müller, kterýž s vysokým povolením zde zařídil továrnu na ruční lisování olejů, od r. 1856 Jakub Selikovský, kterýž opatřil továrnu parostrojem a vysokým komínem, od r. 1858 Jakub Fischer, pak téhož syn Pavel, kterýž roku 1881 ten závod postoupil bance „Union"; tato ale výrobu zde zastavila.

Z domů na druhé straně té ulice vyniká stářím dvůr zvaný podnes „sladovna" (č. 43). Tuto sladovnu někdy Hyttichovskou r. 1655 sdědil Daniel Sedlčanský, od roku 1677 ji drželi Tobiáš Kincl a Jan Kužel k domu č. 8 na náměstí, od r. 1709 náležela Václavu Pábíčkovi řezníku († 1745), pak téhož dceři Johanně vdané za Václava Veigerta, po ní 1772 syn její Václav Veigert kupec († 1812), Tobiáš Buna, kterýž roku 1832 sladovnu a 63 korců rolí postoupil bratru svému Václavovi. Od téhož koupil prázdný dvůr r. 1836 Josef Hajný (1500 zl. stř.), 1839 Josef Novák (2000 zl.), 1843 nynější držitel Karel Kopečný (2000 zl.).

T. Předměstí kutnohorské.

Věžná brána horská, shořevši r. 1796, byla potom úplně rozebrána, a tak získána dvě staveniště v prodloužené ulici horské. Na jedné straně vznikl pak levným postupem kusu děkanského parkánu nový dům č. 35, který za naší paměti držel p. František Stökl pekař, a nyní Josef Polák. Na druhé straně prodala obec r. 1815 kus parkánu za 103 zl. Ignáci Rohovi soukenníku, kterýž tu vystavěl dům nyní č. 36. Zde chlebil r. 1841 Josef Roh, od r. 1842 Frant. Hnolík kovář, od r. 1849 kožišník Antonín Drobník (v 1000 zl. stř.), a podnes ho drží.

Městský příkop naproti kapucínům zastaven jest v létech 1723—1791 osmi novými domy. A sice nárožní dům u brány

(č. 34) stavěl zlatník Frant. Vostinius, koupiv od obce 360 □ loket místa za 30 zl. rýn.; později tu hospodařil Martin Cyvín tkadlec († 1762 70letý), po něm syn Josef Cyvín, od r. 1771 Václav Lavička švec (v 300 zl.). R. 1804 prodal ten dům Fabian Malicha za 1700 zl. Janu Černému, týž za málo let Ignáci Ottovi kupci, kterýž chytiv se polaření, r. 1831 prodal kupectví a r. 1831 za 4000 zl. i dům Františku Markreitrovi; leč týž r. 1849 přišel v úpadek, a dům jeho v dražbě r. 1854 koupila Marie Podzimková, po r. 1856 Josef Konopka kupec, a nyní pí. Barbora Perknovská. — Vedlejší dům č. 33 drží pí. Marie Marešová; dále č. 32 koupil r. 1831 Jan Bureš truhlář z Č. Brodu, jehož dědici prodali dům Františku Zourkovi; č. 31 drží po svém tchánu Vojtěchu Chládkovi František Staněk; č. 30 p. Jan Prager řezník; č. 29, kteréž založil r. 1780 Josef Lösch, drží Matěj Němeček; č. 28, založené r. 1791 od Antonína Lžičky, mají nyní pp. Červinka a Kubíček. Č. 27, od něhož začínají se domy na předměstí kouřimském, založili r. 1791 Krištof Skořepa tkadlec, po němž dědil syn jeho Václav (1847), a nyní Josef Skořepa.

Druhá řada domů pod městskou zdí směrem k Labi počíná se u brány domem č. 37. Jindy tu bývala městská kovárna, která od ohně r. 1796 ležela v ssutinách, až po roce 1815 ji koupil Václav Sádlo, syn Matěje Sádly z Chocenic, podnikatel staveb. Týž vztyčiv zde nový dům pod patro, r. 1836 prodal ho za 3700 zl. Františku Preclíkovi krupaři z Kostelce n. O., po němž zde byl Antonín Preclík kupec. R. 1850 koupil ten dům Ladislav Hrázský lesní z Poděbrad (5400 zl.), a jeho dědicům posud náleží. Vedlejší dům č. 38 drží Frant. Liska. Další tři domy č. 71, 72, 65 vznikly teprv po r. 1843, když státní dráha vyvlastnila nemálo domů při Labi za drahé peníze, za něž potom stavěny jiné domy na místech příhodných. Onen nový dům č. 71 vystavěl Josef Karger, koželuh z Kladska rodilý, s Evou manželkou, a krátce před svou smrtí († 78letý r. 1850) prodal ho za 3000 zl. synu svému Františkovi, nynějšímu držiteli, jenž i dům č. 72 má. Dům č. 65 nově vystavěl r. 1846 Jan Schwarz (za 774 zl.), a nyní ten dům náleží Josefu Strupovi. Níže č. 63 držel po

Jiřím Strupovi tesaři r. 1767 Leopold Vollrath (110 zl.). r. 1845 po Antonínu Falbrovi syn jeho Vilém, a nyní dědicové Ladislava Hrázského. Nejníže na rohu pod labskou branou (č. 64) seděl r. 1686 Jiřík Hlavatý, maje zde vinopalnu, od r. 1695 Martin Čermák chirurg, který zde měl svou officinu na holení, krve pouštění a banck sázení († 1735), po něm Josef Čermák chirurg († 1757), pak Jan Antonín Čermák, který najav si někde v Boříkově dvůr, r. 1761 prodal dům za 115 zl. Františku Pošvovi. Nedlouho potom hospodařil zde Josef Darebný († 1777) a téhož syn Josef, od r. 1785 Karel Čapek rybář, od r. 1810 koželuh Jan Domažlický, od r. 1835 Jan Zobel (760 zl.), kterýž vystavěl dům na novo, r. 1848 prodal ho Václavu Cukrovi (5640 zl.). Nynějším držitelem jest kupec Karel Cukr. — Odtud výše k labské bráně přiléhá ke hradbám dům č. 73. Zde hospodařil r. 1764 měšťan Daniel Dlask provazník a zemřel zde 99letý r. 1827. Týž do smrti nechtěl se odříci dávného kroje, chodě v širokém černém fraku, krátkých nohavicích, hedvábných punčochách, střevících se stříbrnými přaskami; přes šat míval černý pláštík, vlasy v copánek spletené a na hlavě plstěnou trojici. Syn jeho František Dlask, nechav řemesla provaznického, asi r. 1810 přijal místo úředníka v tabákovně jeníkovské, a † r. 1827. Kněz Antonín Ladislav Dlask, spisovatel český, někdy ředitel škol kolínských a nyní děkan v Kouřimi (od r. 1867), jest syn jeho. Starší Danielův syn, Petr Dlask, r. 1830 prodal dům Janu Zámišovi koželuhu, r. 1843 Antonín Čermák Petru Kříži. Nyní ten dům drží Josef Mikšl. — Výše při někdejší bráně labské jest úhledný a veliký dům č. 74 a 75 s krásnou vyhlídkou na nedaleké Zálabí. Pochází z r. 1881 a náleží říšskému a zemskému poslanci Čeňku Heverovi, kterýž mu dal jméno „Na hradbách Přemysla Otakara II.“

O klášteře kapucínském s kostelem nejsv. Trojice a velikou zahradou bylo již na svém místě vypravováno, kterak povstal v létech 1662—71, dále jak r. 1680 vymřel v moru, r. 1784 v počtu kněží stenčen byl s 19 na 14, a kterak po ohni r. 1796 ry hle zas byl opraven. Ústav ten duchovní veliký měl podíl při povzbuzování náboženského ducha v městě

a okolí, a kapucíni účinkujíce na kazatelně a ve zpovědnici, těšili se veliké oblibě u lidu a vůkolní šlechty, kteráž se jim vděčila hojnými dary výročními. Rytíř Adam Jaroslav Šofmann z Hemrles, pán na Konárovicích, Hlízově a Veltrubích, ve kšaftu svém zavázal všecky své budoucí, aby nepřestávali kolínským kapucínům dávati hojné almužny pro odplatu Boží. Týž také byl potom ve kryptě u kapucínů pochován, po něm též bratrovci jeho Jan Fridrich († 1687), Jiří Bohuslav († 1691) a téhož manželka Alžběta Rozina z rodu Malovců († 1696). Držitelé statku Radovesic dávali klášteru výroční almužny 50 zl., a v pivováře císařského zámku kolínského vařilo se deputatní pivo pro kapucíny. Zvlášť hojné dary vycházely jim co rok od hrabat Kinských na Chlumci. Záhy založili kapucíni v městě třetí řád své řehole, a terciáni nabyvše takto „filiance“ klášterní, dávali se na mnoze pohřbívati buď v kryptě, buď na malém hřbitově před kostelem kapucínským. Na kolik víme, byl prvním terciánem rytíř František Jindřich Střelovec ze Střely, měšťan kolínský, kterýž r. 1707 pohřben byl u kapucínů, odkázav jim 100 korců žita. Z těch, kteří v poslední vůli na klášter pamatovali, jsou nám známi tito měšťané: r. 1677 Anna Marie Jindrová (30 zl.), r. 1681 primas Jan Růžička (20 zl.), 1701 Valentin Kokovský (50 zl.), 1719 Kateřina Černá mlynářka (100 zl.), 1721 Petr Pokorný (30 zl.), 1723 Antonín Dominik Jindra (20 zl.), 1722 primas František Bohuslav Šperlink (40 zl.), Dorota Bílková (100 zl.), 1735 panna Rozálka z Tatenic (50 zl.), 1738 Jan Václav Paroubek (20 zl.), 1745 primas Ant. Šperlink (200 zl.), Josef Chrudimský (50 zl.), rytíř František Salazar de Monte Albano (50 zl.), 1747 Jan Vidman (100 zl.), 1751 Jan Ignác Lothringer (roli u struhy, kteréž potom požíval vždy varhaník klášterní; za živa dával Lothringer klášteru co rok 25 zl.), 1756 Terezie Kučerová (70 zl.), 1760 Kristian Eisner, praotec rytířů z Eisenšteina (50 zl.), Josef Gottlieb, žid křtěný (200 zl.), r. 1762 Václav Veigert kupec (200 zl.), 1763 Josef Wildt jirchář (500 zl. a nový positiv 80 zl.). I v pozdějších dobách stávaly se podobné odkazy. R. 1869 odkázala Františka Hlinková z Křivsoudova na opravu kláštera svůj domek č. 18 na horském

předměstí, sdědivši ho po † Esterlové. — Z bratří kapucínů, kteří v tomto století v klášteře zemřeli, jsou zapsáni r. 1806 P. Gelasius Novák (67 let), 1808 P. Gerhard Kokeš guardian (78 let), 1810 P. Elekt Popelář (75 let), 1821 P. František Beneš (68 let), fr. Krištoť Pohl (78 let), 1824 P. Kliment Naderer (42 let), 1826 P. Bertold Žebro guardian (75 let), 1827 P. Ant. Markus (37 let), 1828 fr. Jáchym Kohl (nešťastně zemřel 38letý), 1841 P. Marian Plicka (47 let), 1852 P. Fidelis Piskáček (72 let), 1856 fr. Ferdinand Jedek (59 let), 1862 P. Lorenz (76 let), 1864 fr. Zachariáš Girl (72 let), 1872 P. Fulgenc Kopřiva (65 let). Počet bratří klášterních od r. 1784, kdež čítali 19 kněží a pět laiků, během času stále se tenčil. R. 1862 již zde byli toliko 4 kněži, a nyní jsou v konventě guardian P. Maximilian Haberhauer kněz stařičký, páter Floribert a čtyři bratři laikové.

„Na vajtě" jest pohodlný chodník podél kapucínské zahrady a horské silnice. Péčí spolku pro okrášlení města jest vysázen akaciemi. Na konci té vajty jest domek č. 25, jindy součást vedlejšího stavení č. 22. R. 1772 ten domek od dědiců Vojtěcha Hájka koupil za 120 zl. Antonín Chudoba hrnčíř († 1795), od téhož syna Jiřího za 400 zl. Krištof Bouček hrnčíř, a nyní zde trvá od mnohých let Eduard Oudolenský, c. k. berní assistent ve výslužbě. — Domek vedlejší (č. 22) stojí na místě někdejšího dvorce Šilhánkovského, kterýž od r. 1660—1770 držel se k domu č. 75 na náměstí. Dominik Tumlíř, zeť Františka Šilhánka († 1749), od toho dvorce odprodal část ke kapucinům položenou, ostatek prodala r. 1770 Veronika vdova Tumlířová Janu Sklenáři za 220 zl., týž r. 1793 za 300 zl. Václavu Lavičkovi ševci, kterýž pak hned odprodal za 265 zl. špejchar a zahrádku se sklepem k vedlejšímu dvoru č. 23. Z dvorce potom zbýval malý domek, kterýž od vdovy Pačesky r. 1804 koupil Josef Pokorný (260 zl.), 1837 Václav Pokorný, 1838 Václav Strup (863 zl. stř.), 1841 Josef Jirsák (912 zl.), 1847 František Kouďa. Nynější majitel jest Matěj Vítek. — Vedle, již na skále opodál silnice, jest dvůr č. 23 někdy Rorýcovský. Za války třicetileté náležel ke statku Daniele Hytticha († 1652), jehož

syn Pavel ten dvůr odkázal r. 1655 Řehoři Šubertovi jircháři. Potom držela ten dvůr dědička Šubertova, Lidmila Terezie šl. Mayer-Batharello della Mortin. vdova po císařském štukmistrovi (důstojníku u dělostřelby), 1673 Martin František Baralič z Biháče, od r. 1681 Valentin Kokovský, jenž odtud spravoval 210 korců rolí a 20 jiter luk († 1701), téhož vdova Kateřina, později vdaná Květoňová a pak Lomnická, od r. 1724 Ant. Herget, důchodní zámecký († 1732), 1738 Matěj Jekl, někdy granatýr (700 zl.), 1752 Maximilian Paroubek, lovčí na Chocni (1310 zl.), 1762 téhož bratr Jan Paroubek, kommissař kraje kouřimského († 79letý r. 1789), jehož synové Jan. Karel, Josef a Antonín a čtyry dcery, sdědivše po otci za 4153 zl. statku, r. 1790 prodali dvůr, role, louky a palouk za 3951 zl. Janu Kolmünzerovi, městskému sládku. Týž rozšířil dvůr a rozmnožil své pozemky a vystavěl si při tom pohodlné obydlí. Zde † 65letý r. 1810. Statek svůj byl již r. 1807 odevzdal synu svému Františku Kolmünzerovi, kterýž studovav práva, potom byl advokátem v Kolíně, později v Litomyšli, kdež † 1839. Jeho synové Adolf, Josef a Fridrich, dcery Julie a Barbora r. 1848 dvůr, 68 jiter pozemků kromě 20 jiter ostrova pod Hroby prodali Josefu Gregorovi z Prahy za 24.800 zl. stř. — Málo let potom koupil ten dvůr s mnohými pozemky Jindřich Weissberger († 1873), po němž dědil syn jeho Gustav.

Pod tím dvorem skála přiléhá k samé silnici horské, a tam ještě v předešlém století bývala jakási jalová brána; při ní ke skále přiléhá dům č. 24, kterýž od dědiců Josefa Velicha r. 1733 koupil Antonín Huttary, krajský výběrčí cla, 1752 rytíř Karel Sádlo z Vražného, 1758 Karel Osvald truhlář († 1780), po něm Antonín Tumlíř, jenž býval lesním u obce zálabské, později městským exekutorem († 72letý 1822), téhož dcera Aloisie, r. 1839 vdaná za Frant. Hajného krejčího, a nyní syn její František Hajný. Na místě dvou vedlejších nepatrných domků pod skalou (č. 20 a 21) stojí od r. 1881 krásná budova s věžičkou, kterou dal postaviti továrník Karel Latzl. — Odtud vzhůru na zad vedla tak zvaná císařská cesta směrem k Pršínu. Tam na výšině sousedil s císařskou

chmelnicí dvorec někdy Rorýcovský (č. 2). Od války třicetileté ten grunt úplně spustnul, až r. 1724 to místo 30 loket zdélí a 21 loket šířky za 6 zlatých koupil radní Jan Václav Müller, a vystavěl zde nový dvůr pro své hospodářství. Od jeho zetě Martina Málka, purkrabí na Křeseticích, r. 1766 koupil ten dvůr František Paroubek (1100 zl.), 1780 Jan Kropáček řezník, 1783 téhož dcera Klara, vdaná de Gialdi (1000 zl.), 1786 Frant. Vosáhlo, zámecký písař (700 zl.). 1794 Ignác svob. p. Stillfried z Ratenic (1100 zl.), 1800 Josef Hnilička, 1805 Václav Vlk († 1828, 73letý), 1830 Josef Kubín, hospodský v Dobešovicích (1650 zl. stř.), 1866 František Kubín řezník. a nyní Karel Potůček.

Počínajíce druhou řadu domů podlé silnice horské, nalezneme od rohu proti kostelu kapucínskému dva krásné vysoké domy nové, č. 39 dům JUDra Františka Hanče, a č. 40 ozdobný dům úvěrní banky (v hodnotě 32.000 zl.). Na místě obou stával v 17. století jediný dvůr Formandlovský, příslušný k domu č. 9 na náměstí. Dcera Jiřího Formandla. Alžběta, ten dvůr r. 1757 prodala Leopoldu Šperlinkovi kováři (680 zl.), kterýž stížen jsa dluhy, r. 1777 od dvora odprodal malou část Janu Mildorfovi na vystavění domku, ostatek prodán ve dražbě Martinu Marčínovi zedníku. Sňatkem se vdovou Ludmilou Marčínkou r. 1788 ujal se toho dvora František Javůrek, od téhož dcery Antonie Linhartové r. 1835 Jan Podzimek, 1837 za 2810 zl. František Vinoch († 80letý 1839), 1851 Ferdinand Fojtl, někdy sládek v Pečkách († 1880), po něm syn jeho Josef. Vedlejší domek Mildorfský (č. 40) od Václava Soudka r. 1803 měl Václav Vurm (1100 zl.), dále r. 1837 od Františka Vintery Marie Podzimková, r. 1838 Jan Vozka. R. 1880 koupila oba domy č. 39 a 40 úvěrní banka, a na gruntě obou, dobře rozděleném, vznikly pak výše řečené dva krásné domy na ozdobu města.

Vedle stávalo v 17. století pusté místo někdejšího dvora Aletinovského, které r. 1686 držel Kristian Fric krejčí. R. 1718 koupil radní Jan Josef Paroubek díl té poustky, a pořídil tu dům s zahradou (č. 40). kterýž od jeho dědiců koupil r. 1761 Pavel Ferdinand Schöbl, hospod. direktor na

Hrádku Sázavském, 1772 František Jirsik, hospod. správce v Kolíně (700 zl.), 1790 Jan Tesánek mlynář (950 zl.), 1806 Alois Hrdlička radní, 1811—17 purkmistr a potom advokát v Kolíně († 76letý 1835), dále vdova jeho Josefa († 1836), od téhož synů a dcer r. 1843 Martin Lízálek († 87letý 1858). — Ostatek dvora Aletinovského (č. 42) drželi potomci Fricovští do r. 1793, načež tu byli Josefa Tesánková vdova († 1810), dále František Hofrichter, 1837 Marie Podzimková, 1850 Josef Závodský. R. 1859 koupil magistrat kolínský oba domy č. 41 a 42, a prací Františka Palečka postavena jest tu do r. 1860 nová školní budova s přistaveným křídlem městského divadla (nyní zrušeného). Od r. 1884 slouží ta budova dvoupatrová účelům c. k. gymnasia. Hodiny na věži pořídilo učitelstvo kolínské r. 1865. — Dále dvůr a hospodářství č. 43 od r. 1660 drželo se k domu č. 74 na náměstí v rodu Olešanských (do r. 1724) a Lothringrů (— 1770). Starý Ferdinand Raufeisen prodal r. 1782 dvůr, 49 korců rolí a 18 korců luk za 6200 zl. Janu Tesánkovi, mlynáři na Zálabí. Týž † 1792, po němž dědil syn Vincenc Tesánek, 1826 bratr jeho Vojtěch, a pak nevlastní bratr Jan Šubert, městský návladní († 69letý 1837). Prázdný dvůr pak r. 1838 obdržel Josef Čermák, zámecký listovní (2559 zl.), kterýž skoupiv drahně pozemků, zemřel 75letý r. 1855, a po něm dědil sestřenec jeho Gustav Jahn z Chrudimě dvůr, 143 korců rolí, louku literatskou v píšťalkách a 13 měr jiné louky, díl stodol v obecnici, vše v 31.200 zl. Leč zemřel týž již r. 1861, a syn jeho Gustav koupiv zemský statek Věž, rozprodal statek svůj v Kolíně. Díl dvora, co přiléhá ke škole, r. 1886 koupil učitel Václav Veselý a zbudoval zde pěkný a vysoký dům nový, ostatek dvora koupil stavitel Jindřich Václavík. — Vedlejší domek č. 44 r. 1782 držel Martin Veleták († 1795), dále Bernard Faltys, 1804 Josef Malý (2050 zl.), 1810 Josefa Kalivodová, vdova po lovčím († 1813). Do r. 1866 držel ten domek Vojtěch Morštadt, a nyní František Volný. — Domek č. 45 r. 1756 držel Antonín Vávra, 1770 starý důstojník František Hámerle († 86letý 1796), po něm zeť František Oliva tkadlec, 1804 Jan Zobl, nyní František

Remeš. Dům č. 46 na rohu do uličky k Labi držel r. 1756 Václav Lavička. 1760 Vojtěch Kolář. pak Jakub Černý tkadlec, od r. 1778 zeť jeho Václav Hevera tkadlec. od r. 1790 Josef Procházka (265 zl.), dále Karel Kraus. od r. 1835 Václav Jelínek (1000 zl.), r. 1877 koupil ten domek od Jana Duška sedláře zasloužilý professor František Potůček a zbudoval zde nový dům pod patro, v jehož zahrádce vede deštěměrná pozorování. — Dále na druhém rohu uličky býval dvorec č. 47, kterýž r. 1752 od Antonína Krišpína koupil radní Antonín Martinelli (315 zl.), brzo potom Kristian Eisner od černého orla († 1759), po něm Antonín Eisner. 1786 téhož nevlastní syn Jan Šimáček, písař zámecký, 1791 Josef Meliš, mlynář pod zámkem. 1792 Anna Kleinová. 1806 Jan Suchý, 1810 Jan Kopečný, 1814 Karel Chudoba (4000 zl.. † 1840), od r. 1836 téhož syn Jan Chudoba, po r. 1857 téhož zeť Jan Možiš, městský pokladník a nyní správce. Asi r. 1875 rozdělen ten dvůr na tré a vystavěny tu tři nové domy, z nichž zadní dům drží p. Jan Možiš, na rohu uličky při silnici (č. 150) p. Jan Kumstat, obchodník v uhlí, vedle pak č. 47 drží paní Vilémína Tumlířová. — Další dva domy č. 48 a č. 49 bývaly jindy dvorečkem hospodářským, kterýž r. 1639 Martin Sedlčanský za 93 kop míš. (105½ zl.) prodal Janu Roztočilovi. K r. 1648 čteme, že tu usedlost odkázal Daniel Mrkvička k záduší sv. Bartoloměje, od něhož pak r. 1657 ji koupil Jan Baralič. R. 1760 prodal ji Kristian Gerstenhofer za 90 zl. Janu Jiránkovi. Kdy ta chalupa rozdělena byla na dvě čísla 48 a 49, kteréž nyní drží p. Kliment Vacek. neumíme vyložiti. V č. 49 hospodařil r. 1802 Štěpán Tokar, jindy granatýr od pluku Wallisova, 1823 František Tokar koželuh, 1843 po Frant. Vondrákovi Jan Pilař (1182 zl.). — Níže při silnici, již pod někdejší jalovou branou domek č. 19 držel r. 1750 František Bucek. pak syn jeho Karel, 1773 téhož svat Jan Arnošt Degenhart z Wehrburka, mistr zednický a někdy voják ze Sas rodilý († 1801), po něm syn jeho Antonín Degenhart, mistr zednický, od r. 1833 Matěj Kostelecký kupec (v 500 zl.), 1843 Jan Koděra, 1846 Kateřina Vosáhlová. 1847 Frant. Novotný, nyní Jan Neumann. — Vedlejší domek

č. 18, nyní v držbě Václava Slavíka, r. 1869 Františka Hlinková, jakož ho sdědila po Estrlové, odkázala klášteru kapucínů. — Domek č. 17 proti vojenskému špitálu r. 1835 prodal Václav Cyvín za 2260 zl. Frant. Jedličkovi. Nynější majitel jest Václav Mrštík bednář.

Čís. 16. Na rohu při cestě ke Hrobům bývala chalupa, kterou pan Zikmund Kozel z Reizenthalu roku 1680 odkázal k záduší sv. Bartoloměje, odkudž zůstávala v užívání děkanů, kteří odtud měli za onoho pana Kozla sloužiti do roka 20 mší. R. 1766 koupila obec městská díl té chalupy od záduší za roční plat 20 zl. a založila tam vojenský špitál; toliko stodola a kus zahrádky nechány při děkanství na sklad obilí. Onen špitál sloužil pak vojenské posádce místní ještě r. 1814. Později propůjčovala zde obec chudým měšťanům byt; ale r. 1870 prodala ten dům za 4000 zl. Josefu Cikánovi hostinskému. Nynějším držitelem jest Josef Pick. — Vedlejší dvůr čís. 15 založen byl na pustém místě teprve v polovici předešlého století. R. 1762 držel ho Václav Pavlíček, hospodářský správce městský, od r. 1770 Josef Cívka (v 500 zl.), od roku 1784 měšťan Vincenc Martinelli, jenž octnuv se roku 1795 v úpadku, pustil dvůr a 95 korců pozemků své manželce Martě, rozené Štáralové (v 16.109 zl.). Od ní koupil r. 1799 prázdný dvůr Tomáš Novotný, soused v Konárovicích (1850 zl.), roku 1810 dvůr a 17 korců rolí Alois Hrdlička, tehdáž magistratní rada (v 7000 zl.), roku 1835 téhož vdova, synové a dcery, po nich do nedávna stavitel Josef Douša z Poděbrad, a nyní mlynář Antonín Rajský z Polep.

Č. 13. Na rohu pod silnicí býval dvůr, který po Janu Šilhánkovi mydláři († 1680) držel Frant. Chobodides mlynář, r. 1718 radní Jan Eugen Lothringer († 1747), pak téhož syn Frant. Ignác, od r. 1748 radní Antonín Martinelli, drže k tomu rozsáhlé polní hospodářství. R. 1784 dostal ten dvůr od otce Jan Martinelli, jemuž však r. 1817 všechen statek od soudu jest zabaven. Dvůr koupil roku 1823 František Schwarz, 1835 Josef Jedlička, 1836 Josef Kroutil, syn Jiřího Kroutila ze Štítar a Alžběty rozené Cukrové, 1852 téhož bratr Jan Kroutil (v 1525 zl.). Nynější majitel Abraham Flammerschein zřídil

zde závod na čistění a rovnání hadrů. — Vedlejší domek č. 14 jest novějšího původu. R. 1829 zemřel zde hospodář, 79letý Matěj Sádlo z Chocenic, prve nájemce dvorů, po němž tu byl Augustin Feldek jirchář, 1840 Antonín Miškovský (1240 zl.), po r. 1851 Frant. Gottmel, c. k. dozorce silnic, a nyní dědicové jeho. — Domek č. 12 vznikl oddělením od dvora č. 13. R. 1837 od Jana Kaliberky ho koupil František Hofrichter, r. 1843 od Kateřiny Němečkové za 920 zl. Thekla Lešáková, nyní ho drží Frant. Trojan. — Domek č. 11 náležel ode dávna k záduší vedlejšího kostela sv. Jana, slouže napřed za obydlí chudým měšťanům, od r. 1590 bývala zde nemocnice pro lidi nákažlivými nemocemi stížené, r. 1682 pak pronajímána ve prospěch záduší. R. 1827 prodal magistrat tu sešlou chalupu paní Josefě Moravcové za 376 zl. a 1 zl. 10 kr. stř. úroku k záduší sv. Jana; leč měla tu vystavěti nový dům. Od jejího syna po prvním muži, Jana Vyhnala, koupil pak nový domek Jan Sádlo, 1847 Jan Hähnel (1286 zl.), 1850 Jan Fenzl, sládek veltrubský a civilní zeměměřič († 62letý 1866); nyní tu hospodaří téhož vdova Josefa.

Vedle při silnici horské jest kostelík sv. Jana křtitele s břidlicovou střechou a štihlou vížkou se zvoncem, okolo něho hřbitov, v němž do nedávna mrtví ukládáni bývali. Ze staré gotické výstavnoti zbyl toliko zazděný portálek na straně polední. Vnitřek jeví valené klenutí ploché z r. 1590, na něm prostičké malby z r. 1747; nábytek jest rovněž prostičký, a na kruchtě jest od r. 1869 positiv od velkých varhan děkanského kostela oddělený. — Kostel svatojanský, za války třicetileté velice sešlý, v čase míru nalézal své dárce. R. 1652 odkázal Daniel Hyttich na jeho opravu 10 kop míš., r. 1655 Pavel Hyttich 50 kop a 38 záhonů (4½ korce) rolí při silnici proti kostelu, nynější to pole svatojanské, 1656 Řehoř Šubert jirchář 3 kopy, 1665 rytíř Jan Baralič 20 zl., 1681 Jan Růžička pekař 10 zl. Z těchto odkazů byl kostel pak tou měrou opraven, že za děkana Střebského (1681—1706) tytýž zde služby Boží byly konány. Roku 1706 odkázal tomu kostelu rytíř Střelovec 25 zl., r. 1722 primas Šperlink 60 zl., 1746 Jan Václav Vidman 100 zl. R. 1747 obnoven kostel na krovu,

uvnitř byl na obmítce malován, a radní Jan Ignác Lothringer pořídil nový hlavní oltář, kterýž pak r. 1765 i s kazatelnou nově jest pozlacen nákladem kněze Cyrilla Lothringra, servity od sv. Michala v Praze. Roku 1861 opatřil děkan Lindner ze záduší nový krov s moravskou břidlicí, dal opraviti zdi a obmítku, a obnoviti malby freskové. Na prázdném díle hřbitova založil r. 1852 kněz Jan Svoboda, tehdy kaplan, novou štěpnici. R. 1826 udávalo se záduší toho kostela na 6 jiter 601 □° rolí a zahrad, 327 □° louky, 9723 zl. 36 kr. víd. č. (4083 zl. 91 kr. rak. č.) jistin a 23 zl. 7 kr. víd. č. stálých platů výročních. — Vedle kostela při silnici vystavěl r. 1849 na gruntech svatojanských soused Jan Štěpánek nový domek (č. 79), kterýž roku 1854 prodal Františku Pachmannovi sedláři. — Dále při silnici vznikl na pozemcích císařských domek č. 10, tehdáž čítaný k Císařovsi. Roku 1801 koupil ho od Jiřího Jägra řezníka Matěj Sádlo (1500 zl.), jehož syn Václav Sádlo po roku 1829 vystavěl tu velký zájezdný hostinec u zlatého lva se zahradou. R. 1840 postoupil to stavení s mnohými polnostmi své dceři Marii a jejímu muži Josefu Battistovi, rodáku z Obory. Týž zemřel 46letý roku 1865, a syn a dědic jeho Jindřich, zrušiv zde živnost hostinskou, postavil zde nový, velmi úhledný dům obytný. — Dále k rohu při silnici povstal za císaře Josefa II. na pozemcích zámeckých dvorec čís. 9, kterýž r. 1831 držel Václav Harrer († 1837), pak František Harrer († 1841), potom vdova obou Harrerů Anna roz. Kopečná, a dcera její Rozalie vdaná za ingenieura Karabáčka (týž † 1869); před nedávnem byl ten dvůr přestavěn na spůsob krásné villy, a to péčí ingenieura Antonína Karabáčka.

Na protilehlém poli svatojanském vznikly v novějším čase úhledné budovy. Václav Sádlo založil zde r. 1846 dům čís. 89, kterýž nyní drží vnuk jeho pan Jindřich Battista; roku 1847 vystavěl týž Václav Sádlo dům čís. 90, v němž r. 1865 zemřel 86letý. Nyní náleží ten dům jeho dceři, paní Marii Battistové. Po roku 1865 založil p. Jindřich Battista tamtéž pěkný dům čís. 95. — Na tomtéž poli svatojanském postavila obec r. 1886 nový dvoupatrový dům školní nákladem

35000 zl. — Pole svatojanské jest širokou cestou odděleno od děkanské zahrady s domkem č. 3, kterouž roku 1655 Pavel Hyttich daroval záduší sv. Bartoloměje. V novější době jest ten pozemek směněn za jiný. Zde roku 1865 postavil kupec Jan Balling továrnu na výrobu škrobu a syrupu ze zemáků (čís. 4), tam kde prve stál velký dům dřevěný co příslušenství protějšího domu č. 10.

Dále podle silnice v pravo jest valná řada nových budov, zbudovaných na rolích, kterým říkali „na patnácti kopách“. Počátek zde učiněn r. 1869 založením plynárny akciové (č. 121), načež poblíž postavena r. 1874 od p. Karla Falbra továrna na výrobu chemikalií (č. 147), kterouž nyní drží bratři Josef a Arnošt Tumlířové. Při samé silnici jest velký závod p. Josefa France na výrobu zboží měděného, kovového a železného (č. 161), založený r. 1881; po r. 1881 pak zde podle silnice vznikl větší počet velmi úhledných domů, z nichž některé mají pěkné zahrady. — Dále podle silnice, už blíže pozemků nebovidských, stojí od roku 1860 osamělá továrna na výrobu lihu a drasla (č. 103).

Z budov mezi horskou silnicí a Labem vyniká stářím kostel Všech Svatých, položený na svorové výšině nad Labem. Osamělá tato svatyně, obnovena a rozšířena byvši roku 1611, za války třicetileté velice spustla; leč nalezli se tytýž dobrodincové, z jichž odkazů (roku 1626 paní Lidmila Naxerová z Kaštic 175 kop míš., 1652 Daniel Hyttich 10 kop, 1655 Pavel Hyttich 50 kop, roku 1657 Kateřina Hladíková z rodu pánů z Gersdorfu 7 korců rolí za Labem, 1660 Jeremiáš Forman z Chomútova 6 zl., 1656 Řehoř Šubert 3 kopy, 1664 Jeremiáš Spira 10 kop, 1665 Jan Baralič 20 zl., Jan Růžička 10 kop), byl tou měrou na zdech a krovu opraven, že od roku 1682 někdy zde bývaly služby Boží. Tehdáž byly na vížce dva zvony. Roku 1706 odkázal tomu kostelu rytíř Střelovec 25 zl., 1722 pan Antonín Dominik Jindra 20 zl., 1760 Josef Gottlieb 200 zl. Z těch peněz, jakož i z nastřádaných užitků ze záduší jest kostel v létech 1760—69 prací stavitele Jana Petržilky ke dnešní podobě obnoven, pořízeno prostičké průčelí vlašské, nový krov s baňatou vížkou a nové

dláždění. Roku 1770 jest rozšířen hřbitov a opatřen kostnicí. Leč to byla poslední zde oprava. Císař Josef II. kostel zavřel a záduší jeho přivtělil ke kostelům sv. Bartoloměje a sv. Jana. Později sice bývaly zde služby Boží dvakráte za rok, a sice 1. listopadu a na jeden den křížový, a na hřbitov do mělké půdy pochováváni bývali mrtví osadníci evangelické církve, též mrtvoly chudých z nemocnice, a za východní zdí bývalo pohřebiště samovrahů. Za posledních pět let sřítil se strop kostelní, též zeď při vchodu na hřbitov, a ježto by náležitá oprava vyžadovala 30.000 zl., není daleký den, kdy ta svatyně úplně bude sbořena. Není pochyby, že nalezne se pobožná ruka, která na tom místě postaví aspoň kříž. — Pole pod 4 korce za tím kostelem, jemuž jindy náleželo z odkazu Šimona Šilhánka roku 1624, od záduší bylo roku 1864 prodáno akciové společnosti, kteráž tam zbudovala velký cukrovar s obydlím úřednictva (č. 110). Odtud poblíže k východu založena jest roku 1870 nová spolková továrna na výrobu lihu a drasla (číslo 140).

Pod samou skalou Všech Svatých směrem k městu stával velký poplužní dvůr Popelovský, později po panu Filipovi z Vildenšteina (1562—82) zvaný Filipovský. Rozsáhlá při něm zahrada (nyní louka poštovská) nazývána byla „Včelník“. Po Kateřině Lukavecké z Vildenšteina, která hned roku 1620 s mužem svým uprchla ze země, zabavila ten dvůr královská komora a zastavila ho Danieli Kaprovi z Kapršteina, r. 1627 Albrechtu Bernartovi Maternovi z Květnice. Za války švédské ten statek spustnul, až ze dvora zbyly holé zdi, a ze stodoly toliko podezdívky. Roku 1653 prodala královská komora ten spustlý dvůr s neohraženou zahradou, 72 korci rolí a 9 jitry luk za 1000 zl. Pavlovi Šperlinkovi, měšťanu kolínskému. — Téhož syn František Bohuslav Šperlink, roku 1711 vdávaje dceru svou za Pražana Jiřího Kondelíka, daroval jí ten dvůr, kterýž držela i s druhým mužem svým Františkem Martinelli do své smrti roku 1746. Potom to stavení sešlé, platíc již jen za chalupu, náleželo rodině Chudobovské (Jiřík Chudoba, rybář † 1785, po něm syn jeho Jan). R. 1843 koupila je od Josefa Syrového státní dráha za 1607 zl. 40 kr., a část

jeho upotřebila k nádraží. Na ostatku pak založeno hospodářské stavení, kteréž roku 1853 Jan Petrovický prodal i s pozemky za 9450 zl. Josefu Weissbergrovi, obchodníku. Týž pak roku 1865 postavil zde prací Jana Klecanského, stavitele, nový dům obytný a velkou továrnu na raffinování lihu. Po jeho smrti roku 1872 puštěn jest ten závod do rukou společenstva průmyslníků, jež drží též ostatní dva lihovary při městě.

Veliký dům poštovní proti starému nádraží s dvorem hospodářským (č. 80) vystavěl roku 1845 hostinský František Pivnička nákladem 12.464 zl. a nazval hostincem u arciknížete Štěpána. Leč roku 1850 to stavení v dražbě koupil za 13.150 zl. cís. kr. poštmistr Karel Knirž († 1880), jehož dědicům podnes náleží. Do vystavění severozápadní dráhy roku 1870 vedla se zde hlučná živnost hostinská, a bývaly zde umístěny c. k. pošta a úřad telegrafický. Nyní však jest ticho v té končině. Vedle jest podél cesty hrobské skladiště úvěrní banky (č. 157) z r. 1880. Dále až na roh řada nových domů s průmyslovými dílnami, z nichž jmenujeme závod na výrobu forem plechových (č. 105), založený roku 1859 od brněnské firmy Lhuillier a Brandt, vedle pak knihtiskárna a továrna na chromo J. L. Bayera a na rohu velký parní mlýn (č. 106), založený roku 1865 od společenstva krupařů kolínských, od roku 1872 jest však v držbě soukromé a náleží nyní firmě Hellerově.

Ve hranicích nazývala se tichá ulice za nynější budovou gymnasialní, rovnoběžně s silnicí horskou. Větším dílem k ní přiléhaly toliko zahradní zdi. Původně zde bývala jen katovna (č. 52), kterýžto domek však roku 1848 pozbyl svého názvu a na druhém rohu té ulice, již proti městskému příkopu, stával již ku konci 17. století domek Červinkovský (č. 62). Roku 1828 umřel zde František Červinka, řezník 76letý, 1832 pak téhož 46letý syn František; 1846 ujal se domu téhož syn Vojtěch Červinka, řezník, maje při sobě bratra Františka na rozumu nedostatečného. Nyní však od třiciti let jest ten dům v držbě rodiny Jirsovy. — Od polovice 18. století pak v té ulici vznikaly na zahradních gruntech domy

větší i menší; největší z nich jest dvoupatrová budova školní z r. 1879, postavená na zahradě domu gymnasialního.

Pod hranicemi, čelem k hrobskému rameni Labe, byly tři domy koželužské, jakož před časy té končině říkali v koželuzích. Od války 30leté zde bydleli koželužské rodiny Šubertů, Bayerů a Feldeků do počátku století nynějšího. Leč když hrobské rámě vysýchalo v bahno, přeložena koželužská práce doleji k mostu a ony tři domky pozbyly důležitosti. — Dále k východu shledáme na rohu příčné uličky dvůr č. 69, kterýž od roku 1622—64 držel bohatý měšťan Jeremiáš Spira, po něm Antonín Wolf, od roku 1702—66 rodina Paroubkova k domu u koníčka, 1766—99 Jiří Jäger, řezník, 1799—1803 Dominik Šťáral, pak Josef Moravec z Kaňku (520 zl.), od roku 1831 Jan Vyhnal, 1843 Václav Vyhnal, majitel skelných hutí na Moráni, po shoření dvoru roku 1863 Josef Cikán a pak jeho zeť Ludvík rytíř Náchodský z Neydorfu, c. k. setník, a nyní Jan Prager, řezník. Odtud dále bývaly menší domky s zahradami, z nichž poslední na rohu (č. 66) jest hostinec u jelena; roku 1745 koupil ten dům Kožíškovský v dražbě František Možiš, mydlář (125 zl.), po němž tu byl r. 1773 syn jeho Antonín († 1791), pak synové jeho František, Antonín, Jan a Augustin a dvě dcery, 1836 Barbora vdova Jana Možiše. Později přišel ten dům do rodiny Cyvínovské, a nyní ho drží Frant. Pokorný.

Velké změny staly se na horském předměstí, když počata stavba státní dráhy roku 1843.

Vyvlastněním zmizelo tehdáž do 17 domů a domků, kteréž se rozkládaly podél břehu labského. Z těch nejpamátnější byl dvorec s dílnou koželužskou u starého mostu labského, který do roku 1843 míval číslo 84 (1805—1825 číslo 269). V létech 1722—63 hospodařil zde Josef Vildt, koželuh německý, po něm vnuk Václav Vildt, drže k tomu 65 korců rolí a tři louky. Roku 1782 prodal ten dvorec Janu Harrerovi, koželuhu († 39letý r. 1801). Později tu hospodařila Harrerova vdova Kateřina, vdaná pak za Matěje Riedla, koželuha, od roku 1818 dcera její Marie, vdaná za Josefa Rubeše, sládka čížkovského, později cerhenského. Týž zemřel

zde roku 1839, zůstavil syny Josefa, sladovnického († 1843). Karla, Františka, slovutného básníka českého (roz. v Čížkově roku 1814), kterýž roku 1843 svůj dědický podíl postoupil matce na umenšení starosti její, Ignácia a Jana a dvě dcery, Marii a Antonii. Téhož roku 1843 prodala ovdovělá paní Marie Rubešová za sebe, své dítky a vnuky ten dvorec za 7195 zl. státní dráze, kteráž ho pak úplně sbořila. Teprv před osmi léty postavil na tom místě pan Josef Karger nový a pohodlný dům lázeňský (čís. 76). — O něco výše u mostu bývala obecní lázeň, od války švédské úplně sbořená. Roku 1689 koupil tu poustku od obce Jan Těšovský, císařský richtář, a vystavěl zde novou koželužnu, kterouž po něm držel roku 1716 rytíř Jan Ignác Heyn z Heynberka († 1722), téhož dcera Kateřina, vdaná za svobodného pána von der Zelle. Od ní koupila tu dílnu roku 1732 obec městská za 470 zl., ale roku 1780 prodala ji za 200 zl. a za 66 zl. dědičného platu výročního místní obci židovské. Židé pak, nemohouce toho domu užíti na flusování drasla, prodali ho roku 1794 za 307 zl. Janu Harrerovi, koželuhu. Téhož vdova Kateřina prodala ten „Lederhaus“ roku 1801 za 725 zlatých Augustinu Feldekovi, koželuhu († 1802, 80letý), po němž ho držel syn téhož Augustin, roku 1808 Josef Harrer, koželuh, 1812 téhož syn Jan, 1826 Josef Karger, koželuh z Kladska pruského, kterýž koželužnu (č. 71) prodal r. 1843 za 7212 zl. státní dráze na rozboření. — Jiné domy podle Labe prodali státní dráze na zrušení Ignác Braun (1385 zl.), Jos. Červinka (1419 zl.), Frant. Fukar (961 zl.), Matěj Hnát (785 zl.), Josef Kahoun (1773 zl.), Václav Koláčný (294 zl.), Julie Kallmünzrová, Jiří Paleček (401 zl.), Jan Rakouský (4373 zl.), dědici Josefa Rubeše ml. (564 zl.), Josef Syrový (1608 zl.), Jan Schwarz (1583 zl.), Apolena Štěpánková (658 zl.), Kateřina Vosáhlová (2022 zl.), František Vacek (2635 zl.). — Za to zaujímají stavby obou nádraží, státní i severozápadní dráhy, v obvodu města 20 čísel domů. Kromě toho povstala v koželuzích na místě zaschlého ramene labského od r. 1870 větší řada domů rozličné velikosti.

Kšaftem Havla Roryce, kterýmž se dostaly sousedům

předměstí horského k společnému užívání dvě velké louky ke Starému Kolínu, Horákovská i Chrtovská, vyvinula se společnost sousedů předměstí horského. Ony louky, nyní větším dílem na role obrácené a ovocnými sady opatřené, měly ve výměře 310 korců, z čehož dostávalo se každému sousedu po rovném díle v laciný nájem. Starosta zvláště k tomu zvolený vybíral ty nájmy, z nichž platil daň a pořizoval vydání dle usnešení všech sousedů. R. 1653 bylo těch sousedů 16, 1686 pak 21, r. 1810 již 76, čímž podíly jednotlivé stále se tenčily. R. 1844 dala společnost onen statek svůj (z něhož bylo 5 jiter a 396□° odprodáno železné dráze, takže zbývalo 150 jiter v ceně 16.733 zl. stř.) zapsati do knihy pozemkové. Majitelé domů později stavěných odtud nebyli připuštěni do té společnosti, a počet sousedů zůstával navždy ukončený.

Z ostrovů labských největší byl ostrov hrobský ve výměře 20 jiter; povstal ze tří ostrovů, mezi nimiž ramena labská již před rokem 1600 zasýchala a pískem se jespila. Tehdáž byl na cele porostlý vysokým lesem dubů a olší a poskytoval koželuhům kolínským s dostatek třísla. Od počátku 17. století držel se ten ostrov k domu č. 8 na náměstí až do r. 1706, kdez ho koupil Matěj Černý mlynář. Téhož dcera Kateřina vdaná Kamillo-Maruzzi r. 1763 prodala ho za 2050 zl. radnímu pánu Antonínu Martinelli, kterýž r. 1783 postoupil ho synu svému Vincenciovi, vyminiv si roční požitek do roka 15 sáhů dříví a 15 kop otýpek. Odtud les ostrovní valně se tenčil, a paseky obráceny na louky. R. 1799 přišel ostrov do dražby, a tu ho za 5810 zl. koupil Jan Kolmünzer, soused předměstí horského. Od téhož vnuků prodán jest r. 1848 ostrov, na němž bylo 8 jiter luk a 12 jiter porostliny lesní, s celým statkem Kolmünzerovým Josefu Gregorovi z Prahy, kterýž pak ten pozemek po dílcích rozprodal, načež les úplně vymýcen a na louky obrácen. Rámě labské, kteréž ostrov dělilo od cesty hrobské, již r. 1810 bylo úplně zbahnělé, a při rozšíření nádraží úplně jest zasypáno navezeným pískem.

Ostrov Přední Nekojná, r. 1654 od úřadu podkomořského přirčený sousedům předměstí zálabského, byl do r. 1869

v užívání společnosti městských střelců, kteří zde pořídili dřevěnou střelnici a hospůdku. Sousedé zálabští, chtíce zase vejíti v požívání toho ostrova, vedli o to dlouhou při se střelci, a když r. 1869 v právu zůstali a střelce odtud vybyli, na zaplacení svých útrat soudních pokáceli tu staleté lípy a topoly a prodali v dražbě, načež r. 1872 prodali ostrov za 4500 zl. měšťanu Františku Cyvínovi. Týž zde vystavěl pěknou místnost hostinskou, a pozdější majitelé, pp. Tašek a Bayer, proměnili ostrov na krásný park a zařídili tu letní koupadla. Starý dřevěný most labský vedl jindy přes dolejší konec toho ostrova. Ale když c. k. erár týž most pustil ve správu okresního zastupitelstva, tu založen jest r. 1879 nový most železný, jehož střední pilíř stojí uprostřed ostrova, k němuž vedou bytelné schody. Starý spuchřelý most pak jest úplně zrušen, a jen kozy z něho zbývají.

Dolejší ostrov, jindy Oběšenec zvaný, vždy zůstával v držbě města Kolína. Leč od časů císaře Josefa II. zde měla místní posádka vojenská svou střelnici, čímž ostrov stal se obecenstvu nepřístupným. Teprv r. 1864, co posádka odtud přeložena do Králové Hradce, obyvatelé kolínští oblíbili si to místo k procházkám. Tělocvičná jednota Sokol založila zde své letní cvičiště, k tomu letní hostinec, plovárnu s koupadly; spolek pro okrášlení města upravil záhony a cestičky, opatřil sedadla, společnost střelecká přestěhovala sem střelnici svou, a městská obec ostrov s městem před málo léty spojila bytelným mostem železným. Tak se stalo to místo, v jehož hustině lesní jest nemálo hnizd slavíčích, oblíbeným sídlem zábavy.

U. Předměstí zálabské.

Tato část města po válce třicetileté vykazovala nemálo spálených a spuštěných dvorců, chalup a domků. R. 1653 zde se shledávají osedlí Jan Soušecký, Jiřík Chudoba a Ondřej Klouček rybáři, Jakub Ulrich zámečník, Marta Vystrčilka vdova, Jan Vojáček zedník, Jiřík Lyska Bačovský a Matěj

Pacina foráci (povozníci), dále tři řezníci, a sice Jiřík Pábíček z města Přelouče, od r. 1632 zde usadilý, praotec zámožných potom patriciů městských. Lukáš Palma a Jiřík Listopad; Pavel Oliva tkadlec, jehož rod se později rozmnožil na četné haluze, Mikuláš Fechner pekař, Václav Tichý švec a Dorota Vocelková vdova po ševci, a na věži nad mlýnem Jan Starámse hlásný. Obydlen byl tehdáž také mlýn pod skalou (Jan Taraba, nájemný mlynář), dále dvory tří pravovárečných měšťanů, a sice Jana Turnovského, Jeremiáše Spiry a Baltazara Mensingera. Bylo tudíž na Zálabí r. 1653 celkem 20 obydlených usedlostí. R. 1656 přibylo k tomu sedm obnovených usedlostí, a sice chalupa vypuzeného někdy děkana Jana Kubína, kdež Pavel Horyna radní měl nájemníka Ondřeje Štočka tkalce, Tomáš Kreplík pekař, Jan Vondrů tesař, dále dvůr někdy Krumpolců, kdež Daniel Sedlčanský choval sobě ovčáka, Tomáš Kohout kovář, Jindřich Lukavecký forák, Jan Tempera krejčí a pastouška sousedů zálabských. Bylo zde tudíž r. 1656 již 27 obydlených stavení.

O třicet let později, r. 1686 shledáváme zde již 34 obydlené domy. Tehdáž jmenují se tu sousedé Adam Vacek, vdova Jana Veidemüllera kováře, Jakub Nič, kožišník německý, Jan Kreplík pekař, vdova Jiříka Chudoby, Řehoř Hlinák rybář (r. 1719 při řemesle utonul v Labi, 64letý, jehož tělo na celé shnilé pak u Kravar vyloveno), vdova Kreplíkova, Jan Oliva tkadlec, Daniel Oliva tkadlec, vdova Pavla Olivy, Jan Vacek, Alžběta Jožáková řeznice, Ondřej Klouček rybář, Jiřík Zobálek polař, sirotci Kříže polaře, Martin Šeller polař, Martin Pelhřimovský polař, sirotci Pacinovi, Václav Vacek, Pavel Koukal, Jiřík Drábek, Václav Hlinák, Jan Vozka pekař, Jan Chmel a Jan Sekot chalupníci. Z měšťanských usedlostí zde byly dvůr (Tomkovský) Matěje Hájka, JMC. rychtáře, dvůr Pavla Jindry z Orebthalu, dvůr Vilíma Šucha felčara, chalupy Bartoloměje Kaletusa ševce, Justiny Kuželové, Filipa Kounického a Jiříka Unčovského.

V napotomních časích buď vkupováním aneb zakládáním nových domů usazovali se na Zálabí rodové noví, větším dílem řemesničtí. Od r. 1706 vyskytuje se zde rod Darebných

(pekaři z Pelhřimova), r. 1739 dva bratři Kopeční, Václav a Karel (z Chrudimě), 1740 rod Strupů (tesaři z Přelouče) a Heverové řemesla zednického. Od konce 17. století byli zde již Svobodové, Marčínové zedníci, Pivoňkové (sedláři z Nimburka), Pošvové (z Sadské), Neymonnové, Spurní, Šteklové, Udatní (veskrze ševci), i Rákosníkové. R. 1762 jmenuje se zde František Harrer, koželuh z Pelhřimova, kterýž žil co nájemník v koželužně hned vedle starého mostu (č. 1. zálabské), a r. 1767 ten domek s verštatem za 900 zl. koupil od Frant. Války. Po čase zbohatnul svým řemeslem znamenitě, a zakupoval várečné domy, dvůr za Labem (na rohu uličky k Labi) a hojnost pozemku († 1792). Po něm tu dílnu sdědil syn jeho Jan († 1801), jehož vdova Kateřina Šmukrová, kovaná němkyně z Jihlavy, vdala se za krajana svého Matěje Riedla koželuha, pak syn její Jan Harrer († 86letý r. 1869). — Jiná větev Harrerů usadila se zde na Zálabí r. 1772, a sice Josef Harrer z Pelhřimova, jemuž řemeslo koželužské rovněž svědčilo. Vedl zajisté tu živnost v domě č. 14 na Zálabí do své smrti (r. 1812) a jinde v městě se zakupoval. Po něm sdědil onen dům koželužský syn jeho Ignác, a hned potom téhož bratr Jan († 1814), jehož vdova Anna pak ten dům prodala r. 1833 Josefu Pavlíkovi za 1120 zl., a r. 1841 dům s zahradou č. 50 Janu Koláčnému. Větší závod barvířský měl zde (v čísle nyní 86) Tobiáš Hulata již r. 1765, po něm syn jeho František Hulata († 78letý r. 1843). Téhož r. 1843 koupil tu barvírnu měšťan Josef Němec za 2000 zl.

Od časů císaře Josefa II. zmohla se zde na Zálabí živnost granátnická, jakož v létech 1787—1852 potkáváme se zde s 18 mistry rozličných jmen, kteří granáty brousili a vrtali. Tehdáž to předměstí znamenitě vzrůstalo, takže nový dům r. 1843 od Františka Špringla stavěný dostal již číslo 129, strážný domek severozápadní dráhy r. 1869 vystavěný znamenán číslem 154; nejdále k východu založen před málo léty závod na výrobu oleje, pokrutin a kostěné moučky, majetek p. Pavla Fišera (č. 239), pak továrna p. Bedřicha Nagla na hmoty desinfekční (č. 240). Nyní čítá to předměstí 244 čísel.

Z usedlostí sousedských uvádíme dvůr č. 49, kterýž na

polední straně přiléhá ke hřbitovu kostela sv. Víta. Od 16. století nazýval se dvůr Tomkovský. Ve válce švédské úplně zašel ohněm; r. 1655 odkázal ho Pavel Hyttich Danieli Sedlčanskému, od něhož r. 1667 ho koupil Mates Hájek radní a na novo ho vystavěv, spravoval odtud nemálo pozemků zálabských. Po jeho smrti (r. 1697) přešel ten statek do rodu Vildtovského. R. 1746 umřel zde Antonín Šebestián Vildt, po němž dědila dcera Kateřina, vdaná za Františka Melzra, syndika v Jihlavě, od r. 1771 za Karla Zeidlera, direktora pečeckého. R. 1776 postoupila toho statku své dceři Thekle vdané Stehlíkové, a ta r. 1808 prodala dvůr (tehdy č. 39), 185 měr rolí, 10 měr luk a zahradu za 24.500 zl. papírových Matěji Malému z Opolan, kterýž odprodav něco pozemků, pustil ten statek Lukáši Miškovskému z města Kácova. Týž umřel r. 1814, a statku jeho, dvora a 73 korců pozemků, ujala se v 11.000 zl. víd. čís. (4620 zl. rak. čís.) dcera jeho Marie s manželem svým Fratiškem Formánkem. Týž umřel 56letý r. 1840, a vdova jeho vzdala r. 1849 dvůr a 78 korců rolí za 3429 zl. svému synu Josefu Formánkovi, nynějšímu starostovi města Kolína, kterýž v tomto dvoře se narodil 21. února 1831. Nabyv r. 1850 sňatkem s Františkou Karabáčkovou dvora č. 20 na předměstí pražském, prodal zálabský dvůr Františku Douděrovi, týž pak za málo let nynějšímu držiteli Abrahamu Eislerovi.

Nynější velký cukrovar s raffinárnou, tak jak náleží k zámku kolínskému, založen byl r. 1868 od rytíře Františka Horského z Horskýsfeldu, a zaujímá městiště někdejších dvorů a domů č. 21—26, č. 45 a přistavěné č. 223. Největší z usedlostí takto zaniklých býval dvůr Baderských (č. 21), který od 16. století býval v držbě rodů šlechtických. Od r. 1622 až do své smrti r. 1657 zde v trudné době válečné seděl rytíř Zigmund Naxera z Rovného. Ježto zemřel bez dětí, královská komora prodala odumřelý statek jeho, dvůr, 72 korců rolí a velkou zahradu za 428 zl. rytíři Michalu Salajovi z Cifry, a peníze stržené r. 1663 přisoudila panně Sabině Mandaleně Přebozské ze Zásmuk, co nejbližší příbuzné Naxerově. Po Salajovi zaujal ten statek r. 1674 Pavel Benedikt

Jindra z Orebthalu († 1692); téhož syn Antonín Dominik před smrtí svou († 1723) prodal ten dvůr Danieli Čapkovi, po němž dědil ho r. 1743 syn jeho Daniel. Maje však jiný statek při městě, pustil dvůr zálabský Janu Lachnitovi jircháři, po němž ho r. 1771 koupil s rolí o 19 korcích Vojtěch Stehno, jirchář a richtář zálabský (v 1000 zl. rýn.). Od r. 1805 zde hospodařil Petr Stehno jirchář, od r. 1820 Václav Darebný, od r. 1836 Ignác Darebný, 1848 František Urbánek, od r. 1852 Tomáš Čermák (v 6000 zl.).

Mlýn podskalský (prvotně měl r. 1771 č. 61, roku 1805 č. 361, od r. 1825 č. 112), jak od r. 1573 náležel obci města Kolína, býval pronajímán, a po zkáze mlýna hrobského r. 1689 míval vždy více mlečů. Leč od počátku 18. století ten mlýn scházel z nedostatku správy, až pak obecní pokladna r. 1756 na správu strojů a položení nového prahu musila vydati téměř 2000 zl., a nedostávalo se ještě 800 zl. na upravení šejdovny, povodníku a pily. Ježto však obec potřebna byla peněz pro tehdejší časy válečné, tu prodal primas Josef Lysander s ostatními konšely a staršími dne 17. března 1758 mlýn pod skalou, zevnitř kamenný a šindelem krytý, v něm 6 složení moučných, jedno kolo s 5 stupami, jedno kolo s jahelkou, povodník, pilu a valchu, k tomu byt mlynářský s chlívem a konírnou, roli pod 12 korců, a louku s jeden vůz sena Josefu Šalandovi mlynáři, a sice tak, že týž dal obci 4000 zl. zákupu a zavázal se k dědičnému platu 700 zl. a odvádění výročních vánoček, Martinských husí, švábských krup a pecnů z nového žita, jak potud vždy ze mlýna se dávalo děkanu, císařskému richtáři, radním a starším i syndikovi. Však zemřel Šalanda již r. 1759, a vdova jeho Voršila prodala mlýn zpět k obci. R. 1778 prodal primas Pábíček ten mlýn obecní za 4800 zl. zákupu o 460 zl. stálého úroku mlynáři Janu Tesánkovi pardubskému a manželce jeho Josefě, kteřížto manželé na tom mlýně nemálo se zmohli statkem. Tesánek zemřel r. 1792, a po něm zbyla vdova a dvoje děti, totiž vlastní syn Vincenc Tesánek a tři syni a dvě dcery po Šubertovi, předešlém muži paní Josefy Tesánkové. Tato paní, koupivši pro tuto rodinu Šubertovskou mlýn na Baště u St. Kolína, pustila mlýn

podskalský nejmladšímu synu Vincenci Tesánkovi, kterýž ho však roku 1803, maje hojný statek při městě Kolíně, za 61.000 zl. (papírových) prodal Josefu Dostalovi mlynáři, týž r. 1804 za 64000 zl. Josefu Jelínkovi, mlynáři v Přívorech u Mělníka; leč držba mlýna tím se neustálila, neboť r. 1805 ho koupil Jan Fiala, mlynář pečický, za 71.500 zl., r. 1806 Václav Rieger, a 1807 Antonín Vrba z Kutné Hory za 97.000 zl. Tehdáž měl mlýn 8 složení, jahelku a 2 povodníky kromě role a zahrady. Vrba držel mlýn do vánoc r. 1831, kdež cholerou zemřel 64letý; neměl dětí, a proto dědila po něm vdova jeho Františka roz. Hančková z Hory († 1837, majíc věku 73 let). Její schovanka Františka šl. Schranzova z Voramberka, vdavši se za Pražana Karla Pštrosa, dědila po ní mlýn, 20 korců rolí, 2 louky a les ve Frankovicích (vše udáno jen v 12.678 zl. stř.), a r. 1846 prodala to vše za 69.000 zl. Josefu Lustigovi, dřevaři v Praze, a Thekle, manželce jeho, kteříž pak zase r. 1851 prodali mlýn o 9 složeních, s jahelkou, dvěma povodníky, zahradou, 20 korců rolí, 14 k. luk a 15 k. lesa za 72.000 zl. stř. Janu Radimskému. Od r. 1864 drží ten statek JUDr. Václav Radimský, poslanec na sněmu zemském, kterýž mlýn po požáru r. 1868 znamenitě rozšířil a stavbami zvelebil na pravou ozdobu břehu labského.

Ze všech kostelů kolínských nejbohatší býval jindy chrám sv. Víta na Zálabí, neboť záduší jeho obsahovalo r. 1682 rolí 143 korců (kromě těch, jež pod úrok prodány byly sedlákům ve Hradištku), 21 dílců luk, tři lesy ke Hradištku a u Veltrub, divoké porostliny u Hřmotné Skalky a v Háníně a dva ostrovy labské, totiž přední a zadní Nekojnou (Měkkovinu); k tomu bývalo 37 železných krav, pojištěných na domech a dvorech zálabských, každá po 14 kr. ročního užitku, leč tento důchod ve válce třicetileté zašel úplně. Již v prvním díle toho spisu bylo řečeno, že sousedé zálabští toliko díl oněch pozemků zůstavili k užitku kostela, ostatku užívali sami, dělíce se o jeho výnos. R. 1785 jest z rozkazu císařského určitě stanoveno, co z onoho záduší přináleží kostelu, a co sousedům na spolek. Dne 12. listopadu 1787 pak prodal krajský kom-

missař Jakub Christ z Goldberka z oněch kostelních pozemků 29 korců rolí a 21 korců luk v desíti parcellích za 1443 zl. rýn., a ty peníze dány do zádušní pokladny. Přes to zbylo kostelu ještě 11 korců pozemků, které udávají se k r. 1825 co statek kostelní kromě kapitálu 4158 zl. víd. č. (1746 zl. 36 kr. r. č.) a 22 zl. stálých platů výročních. Ostatek bývalého záduší učiněn společným statkem sousedů zálabských, jichž počet v příčině užívání toho statku byl pak uzavřen, takže oni, kteří později nové domy na Zálabí stavěli, již nebyli mezi sousedy přijati a k onomu statku se táhnouti nesměli. R. 1868 prodali sousedé někdejší ostrov zadní Nekojnou (louku Měkkovinu) k zámku kolínskému, přední Nekojnou pod mostem prodali r. 1872, později pak se podělili o role a louky, takže nyní toliko něco lesních gruntů drží na spolek. — Kostel svatovítský za války švedské velice sešel; z pobožných odkazů (1652 Daniel Hyttich 10 kop, 1655 Pavel Hyttich 70 kop. 1656 Řehoř Šubert 3 kopy, 1664 Jeremiáš Spira 50 kop, 1665 Jan Baralič 20 zl.) byl r. 1682 péčí děkana Střebského zveleben. Tehdáž přistavěna nová loď kostelní s kruchtou a zvonicí, opatřeny čtyři poboční oltáře, varhany, nová dlažba a škamny. Pozdější dobrodinci kostela byli roku 1706 pan Střelovec (25 zl.), 1719 Kateřina Černá (100 zl.), 1747 Jan Václav Vidman (50 zl.), a z těch odkazů jest r. 1771 zvonice spravena a přikryta baňatým krovem, jak podnes se vidí. Hřbitov kostelní stal se od r. 1782 hlavním pohřebištěm města Kolína; r. 1852 jest rozšířen o zahradu přilehlého dvora č. 49, jehož majitel František Douděra ji odprodal k záduší za levný peníz 350 zl. Potom jest hřbitov péčí nynějšího p. děkana Svobody zregulován a na park proměněn. Než r. 1882 založila obec nový hřbitov při silnici veltrubské, a na krchově svatovítském přestaly pohřby.

— — —

V. Okolí města.[1])

Ves Štítary, jinak Čtitary zvaná, založena byla hned po r. 1778 na místě poplužního dvora, který náležel obci města Kolína. Zbudováno tam 25 statečků familiantských, mezi něž rozděleno jest 492 korců rolí a louka za Labem, a k společnému užívání suchý rybník pode vsí. Později stavěny tu domky nové, takže r. 1843 tu bylo 36 čísel s 265 obyvately. R. 1880 tu bylo 41 čísel a 304 obyvatelé (226 katoliků a 78 evangeliků). Správou přiděleny jsou Štítary k obci kolínské.

Ves Třidvory byly do r. 1848 statkem města Kolína. Válkou třicetiletou ta ves velice sešla. R. 1618 tam bylo 14 usedlostí potažnických, z nichž se robotovalo městu; leč r. 1653 bylo tu jen 7 osedlých, a 34 duší povinných k velkonoční zpovědi (od 9 let počítajíc); tedy bylo všech obyvatel asi 40 hlav. R. 1780 však tu bylo již 275 duší. R. 1843 čítalo se tu v 56 číslech 374, r. 1880 v 76 staveních 429 duší (v tom 58 evangeliků a 3 židé). Škola místní založena r. 1828.

Korunní panství kolínské, spojené s panstvím poděbradským, čítalo r. 1618 úhrnem 20 vsí, z nich 172 potažníků, 64 chalup a 47 domků zahradnických (podsedků); ale válkou třicetiletou velice sešlo, neboť r. 1653 bylo tu jen 125 potažníků, 47 chalup a 25 domků. Bylo tedy as 30% všech usedlostí spálených a spustošených, a přes 32% všech rolí zarotlo lesem, chrastím a trním. Nejvíce pustoty bylo v Kaníně, Ovčářích, Jestřabí Lhotě, Křečhoři, Býchorách a Opolanech. Z toho bídného stavu to panství jen zdlouha povstávalo, r. 1713 tu bylo 147 sedláků, 82 chalupníků a 46 domkářů, a úhrnem ti poddaní drželi 9551 korců rolí, 1086 korců pastev, 151 korců zahrad a k tomu luk na 997 vozů sena; k zámku konali 10.972 dní roboty jízdné, 22.724 dní roboty pěší. K zámku se držely poplužní dvory v Kolíně, Libenicích, Dolanech, Křečhoři, Nové Vsi a Ovčářích, z nichž bylo vzdě-

[1]) Toto záhlaví sděláno jest hlavně dle zemských desk a starého katastru v archivu zemském.

láváno 3156 korců rolí, $4^{1}/_{2}$ korce chmelnic. 20 korců štěpnic a pak luk na 203 vozy sena. Kromě toho dáváno 1722 korců zámeckých rolí a 28 vozů luk poddaným panství pod mírný plat. Lesů bylo skrovně, bylo jich jen 407 korců mimo 220 korců močálů a kamenisk. Rybníků bylo 18, do nichž vešlo se 982 kop násady kapří; největší byl rybník bačovský na 600 kop, ovčárecký na 300 kop. K zámku se dále držely pivovar (vařil za rok 1092 sudů), mlýn pod zámkem, rybolov labský od Kravar dolů, masné krámy vesnické, krčma na Skalce, a dědičný úrok poddaných lidí obnášel 973 zl. — Zámek kolínský měl patronát nad kostely v Starém Kolíně. Nové Vsi, Křečhoři, Ovčářích, Bejchořích a Sánech, a spravoval kostelních a farních pozemků 657 korců rolí a 69 vozů luk. Od r. 1626 vedl duchovní správu na panství děkan kolínský. od r. 1682 však obnovená fara v Starém Kolíně. R. 1765 dán jest místní kaplan ke kostelu v Ovčářích, a v létech 1786—87 obnovena duchovní správa při kostelích v Nové Vsi a Sánech, a založena nová lokalie v Ohařích. Posléze obnovena fara v Křečhoři r. 1877.

R. 1705 dáno panství kolínské s poděbradským v zástavu hrabatům z Salaburka, a zůstalo jim do r. 1745. Potom r. 1778 císařská správa zrušila všecky poplužní dvory, a pozemky jejich rozdělila na familiantské usedlosti, čímž poddané vsi rozšířeny aneb nové vsi založeny (Čertovka, Ohrada, Císařoves, Volárna, Kamhaik). V držení zámeckém pak zůstaly lesy, rybníky (větším dílem spuštěné) a něco špatných rolí a luk, na nichž do r. 1810 vysázeno nemálo nových lesů. Dne 21. dubna 1827 prodala komora královská panství kolínské panu Jakubu Veithovi za 610.971 zl. Týž pocházel z pošumavského města Volar a původně provozoval řemeslo tkalcovské. Leč v dobách válek Napoleonských dal se do dodávání potřeb pro císařské vojsko, čímž zbohatnul tou měrou, že kupováním zemských statků sdělal knížecí jmění. Držel posléze panství a statky Liběchov a Chcebuz, Červenou Lhotu, Neudek, Žíreč, Vrutici, Mlázov a Kolín. Zemřel 75letý r. 1833 a zůstavil dva syny a tři dcery. Starší syn Václav Veith po něm ujal se panství kolínského a statků Mlázova, Žíchova

i Klenového, maje za manželku Amalii rozenou hraběnku Dejmovou ze Střítěže, po jejíž smrti pojal sestru její Emeriku. I byl chválen co muž dobrý, lidem přející a jazyku českému náchylný. Leč úpadkem jednoho z zeťů svých zabředl v nesnáze, jež ztrpčily mu život. Zemřel 5. října r. 1849, maje věku 63 let. Po něm zůstali synové Vojtěch, Jaromír Podiven, Ladislav Antonín a Emerich, pak dcery Barbora Hubayová, Karolína Skřeševská, Mila svod. paní z Ehrenburka, Johanna Güntherová a Růžena Abelová. Jménem těch dediců spravoval panství kolínské c. k. setnik Skřeševský, Polák. Zatím však ubylo tomu panství na hodnotě, když všecky platy a roboty poddaných, též dědické úroky familiantů vykoupeny byly vyvazovacími obligacemi, a v únoru r. 1862 prodáno jest panství za 460.000 zl. Františkovi Horskému z Horskýsfeldu.

Na slovo vzatý tento muž. maje s dostatek prostředků a hojný úvěr, s neobyčejnou rázností se zasadil o to, aby obnoveno bylo polní hospodářství na panství kolínském. Zbudoval tu čtyři nové dvory poplužní, a sice bačovský (Karlín), ovčárecký (Františkov), bejchorský (Eleonorov) a Hajka (u Ohař), a pátý dvůr koupil sobě v kolínské Císařovsi. Na gruntech panských zakládal vlastní silnice a cesty polní, močálovité pozemky vysoušel kladením trativodů, a proti zátopám od řeky Cidliny chránil je stavbou bytelné hráze u Sán. Vysázel přehojný počet ovocných stromů, též ploty marušové, v Býchorách vystavěl sobě krásný zámek gotický, při němž založil park a v blízkém háji zavedl umělý chov pstruhů. Hubené role své opatřil hojnou navážkou slínu a dostatečným hnojivem, mívaje s tím vydání ročního až 40.000 zl. R. 1869 založil vlastní svůj cukrovar velký s raffinerií na předměstí zálabském, rozšířil zámecký pivovar, a nákladem 100.000 zl. založil velikou vinnici na stráni labské u Lžovic. Tak proměnil pustinu v pravý ráj, a v kritickém roce 1872 bylo mu s jisté strany podáváno za panství kolínské 2,000.000 zl. kromě některých výhod osobních. Leč Horský nechtěl se vzdáti statku sobě milého, a hospodařil na něm až do smrti své dne 6. dubna 1877, kdež dosáhl věku 76 let. Zůstavil

po sobě památku dobrou. Panství kolínské drží po něm na spolek jeho pozůstalí, a sice vdova Karolina, dcery Josefina Justová, Pavlina Kämpfová, Eleonora Mannerová, Adelina svob. paní Berlepšová, a vnuci Hanuš svob. p. Berlepš, Adolf Richter a Leopoldina svob. paní Izákovičová. Pozemky, příslušné k panství kolínskému, obsahují 1064 hektarů (5535 měr) rolí, luk, zahrad a vinic, a 959 hektarů lesa.

Statek Konárovice byl r. 1626 mládencům Jaroslavu a Krištofu bratřím Nybšicům z Altendorfu pro nemalý dluh, královské komoře povinný, od této komory sekvestrován, a pod sekvestrem držán do r. 1642, kdež puštěn Krištofu Nybšicovi. Týž zemřel tu r. 1650 ve veliké nouzi, ježto v běhu válečném byla ves spálena a opuštěna, panské budovy ležely v rumech, a pozemky zarostly lesem. Tu pustinu koupil r. 1652 pan Humprecht Račín z Račína, kterýž postoupiv vzdálené grunty k panství kolínskému, zejména pustou ves Oharice (u Ohař), prodal Konárovice r. 1661 za 4800 zl. rytíři Adamu Jaroslavu Šofmannovi z Hemrles. Týž vystavěl v Konárovicích zámek, dvůr a pivovar, a osadil pustou ves Konárovice lidmi ze svého statku Hlízova. Zejména pořídil tam 4 malé usedlosti potažnické, 7 chalupníků a 1 domkáře. Učiniv z Konárovic a Hlízova rodinný fideikommiss, zemřel r. 1669. Po něm tu seděli jeho bratrovci Jan Fridrich, Jiří Bohuslav († 1691) a Alexander Mikuláš Šofmannové z Hemmerles, pak téhož synové Václav Adam († 1712), Josef Jan († 1716) a Karel Ignác Vojtěch († 1725). Jím vymřeli Šofmannové po meči. Konárovice pak sdědila sestra jejich Anna Lidmila, vdaná za Františka Karla Rabenhaupta z Suché, a ta ovdověvši r. 1743, prodala r. 1746 Konárovice nevlastní dceři Marii Františce Rabenhauptové za 45.000 zl. Ta vdavši se za Alexia Krištofa Bujakovského z Knurova, r. 1767 učinila ho dědicem svým. Kterýž upadnuv ve dluhy, r. 1772 v dražbě prodal Konárovice za 60.600 zl. hraběnce Alžbětě de Quasco-Claviers, rozené Netolické z Eisenberka, manželce císařského generala. Ta zemřela 74letá r. 1813, po níž dědila neť Apollonie

hraběnka Cavriani, rozená Vratislavka († 1821). Syn její hrabě František Cavriani r. 1822 prodal Konárovice za 110.000 zl. stříbra Janu svob. p. Schmiedgräbnerovi z Lusteneka, od něho pak r. 1834 je koupil Karel hrabě Rummerskirch za 125.000 zl., r. 1842 Hugo svob. p. Roth za 158.000 zl., 1844 Alžběta svob. paní ze Schmiedhalsu, 1845 měšťan Jan Raška za 190.000 zl., 1856 Jan hrabě Harrach za 190.000 zl., 1872 pražský továrník a purkmistr karlínský Josef Götzl za 373.000 zl. — Kostel sv. Kříže v Konárovicích, obnovený v létech 1670—80, od r. 1718 měl stálého administratora, od r. 1810 stálého faráře. Špitál konárovský, r. 1669 založený a bohatě nadaný deputatem z důchodu panského pro 6 chudých, během času sešel nemálo, ježto r. 1735 nadání jeho proměněno v kapital 4000 zl., a ty peníze pozbývaly hodnoty, když potravy se zdražovaly. Nyní z toho čtyři chudí berou almužny. K zámku se drží 381 hektarů (1986 měr) rolí, luk, zahrad a vinic, 273 hektary lesa a hektar rybníka.

Statek Veltruby od dědiců paní Joh. z Barchova r. 1608 prodán panu Adamovi z Valdšteina, kterýž je připojil k svému panství dymokurskému, při němž zůstávaly do r. 1666. Válkou třicetiletou velice spustly Veltruby. R. 1618 tu bylo ve vsi 6 sedláků a 11 chalupníků, a ti drželi $81^3/_4$ kopy záhonů rolí a louky. R. 1654 ale byli tu jen 2 sedláci a 7 chalupníků. R. 1666 hrabě Jan Lambert z Lamboy, pán na Dymokurech, prodal Veltruby za 7500 zl. Adamu Jaroslavu Šofmannovi z Hemerles a na Konárovicích, jehož dědicové prodali je r. 1677 Adamu Jiřímu Záborskému z Brloha za 8.800 zl. a týž zase hned hraběti Václavovi Jiřímu ze Šternberka, který navždy připojil Veltruby k statku svému radovesickému. Týž na místě někdejší pusté vsi Jezeřan vystavěl ves Malé Veltruby. Tamtéž byl od nepaměti starý kostel panny Marie Jezeřanské, k němuž dán r. 1785 místní kaplan z Kolína, a tak založena lokalie veltrubská, jež r. 1856 povýšena na faru. Kostel zatím r. 1848 sbourán, a na prostranství mezi Malými a Velkými Veltruby zbudován nynější chrám panny Marie.

Statek Radovesice od r. 1621 držel Jan Jiří Materna z Květnice po předcích svých, ale r. 1626 vyšel ze země na vždy, nechtě býti katolickým, a na Radovesicích oseděl jeho bratr Jindřich Sigmund Materna. Týž zemřel během války 30leté, za níž jest statek jeho velice spustošen. Tu pustinu pak r. 1651 prodala královská komora za 4000 zl. hraběti Václavu Jiřímu Holickému ze Šternberka. Týž přikoupiv r. 1677 Veltruby, zvelebil Radovesice nemálo. Našed tam r. 1651 toliko tři chalupníky v bídném stavu, obnovil ves přistavěním 10 chalup nových, k nimž dal po osmi korcích rolí. Hrabě Šternberk, jsa také pánem na Šternberce a Uhl. Janovicích, zemřel ku konci r. 1681. Po něm dědil syn hrabě Jan Václav († 1712), pak téhož dcera Marie Amabilie, vdaná za hraběte z Götzu (ta † 1724), jejíž dcera Marie Maximiliana, vdaná za Arnošta hraběte Šafgoče, ovdověvši prodala r. 1759 Radovesice a Veltruby za 91.000 zl. hraběti Filipovi Krakovskému z Kolovrat († 1773); téhož syn hrabě Leopold, nejvyšší dvorný kancléř a ministr, r. 1795 prodal oba statky Janu Václavu svob. p. z Rummerskirchu. Odtud byla držba těch statků nestálá; r. 1805 koupil je František svob. p. Alsterle z Astfeldu, 1807 Jan Schmiedgräbner z Lusteneku, 1816 Karel hrabě Ray, r. 1821 Jakub Alexander hrabě Pourtalès-Gorgier, pruský šlechtic. Týž neviděv nikdy svých statků českých, umřel r. 1855. Syn jeho Alexander Vilém r. 1874 poprvé navštívil Radovesice († 74letý r. 1884), a v jeho rodu podnes ten statek se drží. Obsahuje 378 hektarů rolí (1969 měr), 15½ hektarů luk a suchých rybníků, a 295 hektarů lesa (u Janovic Uhl.).

Lošánky, ves a dvůr poplužní, náležely od počátku 17. století vladykám Myškům ze Žlunic ke statku jejich hrádeckému. R. 1622 pokutován byl Krištof Myška ze Žlunic, že byl při odpořilých stavech českých, ztrátou svého panství hrádeckého, a r. 1623 prodán jest Hrádek s Lošánky hraběti Janu Oktavianovi Vchynskému ze Vchynic, 1637 panu Gerhardovi z Taxis a pak hned španělskému rytíři Janu Salazarovi de Monte Albano. Téhož syn Blažej Eugen

r. 1666 odprodal dvůr a ves Lošánky s kovárnou a masným krámem za 7150 zl. obci města Kutné Hory, kteráž založila tu nový pivovar a učinila Lošánky středem svého panství lošanského. K němu připojila sousední ves Lošany Velké s kostelem sv. Jiří, majíc je od roku 1516, pak Zibohlavy, jež držela od 15. století, Polní Mánčice, které roku 1665 koupila za 9500 zl., též odlehlejší Kutlíře, Radenín, Poboř a Blyni. Roku 1778 však zrušen byl dvůr v Lošánkách a rozdělen na familie, čímž ves, čítavší před tím toliko 7 chalup, znamenitě se rozšířila. Podobně zrušeny též dvory v Mánčicích a Radeníně. Kostel v Lošanech, roku 1765 rozšířený, opatřen byl roku 1774 vlastním knězem lokalistou; od r. 1836 povýšena ta lokalie lošanská na faru. Škola byla v Lošanech již roku 1713.

Kbel statek byl od roku 1617 v držbě Karla Hlaváče z Vojenic; týž byl roku 1623 od polních zlodějů zabit, a nedoplaceného statku kbelského se ujal mladistvý Bohuslav Hostačovský z Petrovic, sirotek předešlého držitele. Týž zemřel v moru roku 1633 bez dědiců, a kbelský statek během válečným spustnul úplně. Ves, tvrz a dvůr poplužní shořely a spadly v rumy, a vše zarostlo lesem a chrastím, z něhož vyčníval toliko kostel starožitný se spáleným krovem. Teprv roku 1661 prodala královská komora tu pustinu kbelskou v dražbě za 6125 zl. hraběti Hanuši Fridrichovi z Trautmansdorfa, a týž připojil ten statek k panství pečeckému, při němž zůstával do roku 1739. Nový majitel dal r. 1664 obnoviti kostel kbelský a menší zvon jeho dal přelíti. Potom vystavěl poplužní dvůr kbelský a obnovil ves, vztyčiv dva statky sedlské a 11 chalup. Opodál založil na panských pozemcích hospodu, kovárnu, nájemnickou chalupu a 4 domky, a tak založil ves Kbílek. Po něm dědil syn hrabě Adam Trautmansdorf (1696—1713), a týž prodal Pečky s Kbelem hraběti Karlu Jáchymovi z Brédova. Věřitelé Brédovští prodali statek kbelský r. 1739 za 28.500 zl. rytíři Janu Karlovi Náchodskému z Neydorfu. Týž sešel r. 1761 náhlou smrtí, když dlel v Kolíně v hospodě u zlaté hvězdy, maje věku 65 let. Zůstavil vdovu Lidmilu roz. Jestřibskou

z Risenburka, kteráž pak vdala se zas, a to za rytíře Václava Sádlo z Vražného, pak syna Ignacia, a dceru Antonii, vdanou za Václava Jeníka Zásadského z Gamsendorfu. Ignác Náchodský seděl na Kbele do své smrti r. 1804, po němž zůstal syn Emanuel, kterýž sloužil ve válkách Napoleonských co důstojník, načež r. 1813 ohluchnuv, usadil se na Kbele a tu, jsa stařec veselý a všem lidem milý, zemřel roku 1873. Kromě pěti dcer zůstavil pět synů, Ignacia, Ludvíka, Emanuele, Kristiana a Štěpána, vesměs důstojníky v císařském vojště. Ti dědicové prodali rodinný statek kbelský r. 1876 za 215.000 zl. nynějšímu držiteli, Janu Frauenberkovi, jehož syn má za manželku Boženu, jednu z dcer rytíře Emanuele Náchodského. Kostel kbelský vyhořel r. 1874, a r. 1880 pobourán byl od blesku, načež přičiněním faráře lošanského p. Josefa Poláka, zvláště pak zvěčnělého Františka Josefa, řídícího učitele někdy pečeckého ve výslužbě, osadníci i sousedé sbírali prostředky peněžité, a tak do r. 1885 ten kostel starožitný, gotický, slušně byl obnoven. Ke statku kbelskému náleží 178 hektarů (982 měr) pozemků.

Statek Pašinka (Pašiněves) od r. 1599 držela Žofie z Kaštic, vdaná r. 1601 za Jana Sigmunda Mírka ze Solopisk. Posléze se tu jmenuje r. 1641, a zůstavila toliko dcery. Od nich nabyl toho statku rytíř Jan Burián Slavíkovec ze Slavíkova, kterýž r. 1653 od královské komory za 1400 zl. koupil pusté pozemky někdejšího dvora hořejšího na Pašince. R. 1660 obnovil ves Pašinku, od dvou set let pustou, ježto založil tu 6 dvorečků sedlských, 2 chalupy a krčmu. Zemřel r. 1675, a dědila po něm dcera Lidmila, vdaná za Jana Salazara de Monte Albano. Oba manželé zemřeli v moru r. 1680; syn jejich Jan Antonín Salazar r. 1693 prodal tvrz a ves Pašinku s pivovarem, sladovnou a ovčínem za 18.000 zl. rytíři Vilému Arnoštovi Nigronovi Riesenbachu, týž pak r. 1712 Leopoldu hraběti Věžníkovi, který ten statek připojil ke statku svému ratbořskému. V tom připojení zůstávala Pašinka do roku 1885, kdež paní Cecingarová z Birnic ten statek s 214 hektáry pozemků (1113 měr) za 257.700 zlatých prodala panu JUDru. Václa-

vovi Radimskému, měšťanu a majiteli mlýna v Kolíně. — Statek ratbořský držela od r. 1606 Kateřina z Hrušova s mužem svým Ondřejem Horňateckým z Dobročovic, k tomu i statky Dobřeň a Zbraslavice. Účastniv se vzpoury r. 1618—20 musil dáti Horňatecký 37.389 zl. pokuty, a směl potom statky své držeti dále. R. 1623 přikoupil za 4396 zl. k Ratboři sousední statek Sedlov. R. 1646 byl již mrtev, a statky jeho byly válkou velice spustošeny. Pozůstalí jeho prodali r. 1648 tvrz a dvůr Ratboř s mlýnem spáleným a podacím kostela, k tomu ves Kořenice za 10.000 kop míšen. (11.666 zl. 40 kr. rýn.) panu Jindřichu Kraftovi z Lammersdorfu, plukovníku u kyrysníků; k tomu prodali jemu r. 1652 za 2600 zl. i spustlý statek Sedlov, který odtud při Ratboři zůstával. Pan Kraft zemřel r. 1659, syn jeho Leopold Vilém r. 1663, druhý syn Karel Václav r. 1672. Týž zůstavil těhotnou vdovu Lidmillu Františku rozenou Vítovou ze Rzavého; leč plod, který porodila, měl jen kratičký život, a již r. 1673 dědila po něm statky Kraftovské, Ratboř s Sedlovem, Černikovice a Ještětice i dům v Praze. Téhož roku 1673 vdala se za hraběte Ferdinanda Viléma Popela z Lobkovic, statkáře z Žatecka. Statek ratbořský zvelebila nemálo. Obnovivši spálený mlýn (schodecký), založila poblíž ještě mlýny hrázský a skokanovský. Také obnovila ves Ratboř, která již r. 1402 byla zanikla; vystavěla tu totiž při dvoře pivovar, krčmu panskou, kovárnu a dva domky podružské. Obnovila též kostel sv. Václava v Ratboři, kterýž byl tehdá filialkou děkanství kolínského. K Ratbořsku přikoupila r. 1695 za 2000 zl. od panství malešovského jižní část vsi Sedlova, a sice krčmu a dvě chalupy a přistavivši k tomu pět domků, nazvala tu vésku Těšinky. Zemřela r. 1710 bezdětna, a statky její sdědila po ní macecha její Kateřina Salomena Vithová ze Rzavého, a ta r. 1711 prodala Ratboř s Kořenicí a Sedlovem za 52.400 zl. hraběti Leopoldu Věžníkovi z Věžník. Týž r. 1712 k tomu přikoupil statek Pašinku za 24.272 zl. a r. 1716 statek Skalici u Zbraslavic, ale již r. 1723 prodal ty statky spojené za 120.000 zl. (tudíž se ziskem 40.000 zl.) hraběti Karlu Jáchymovi z Bredova, pánu na Pečkách.

Týž dal v Ratboři sbourati starou tvrz a vystavěl tam nový zámek s parkem a zahradami. Leč r. 1734 upadl v kridu. a věřitelé prodali v dražbě r. 1736 statky Ratboř. Sedlov. Pašinku a Skalici za 114.000 zl. hraběnce Marii Karolině Khevenhüllerové. rozené hrabině z Meče. Ta r. 1770 dala starý kostel v Ratboři obnoviti a rozšířiti k nynější podobě; ves Ratboř rozšířila stavbami domků dělnických až do 26 čísel. Umřela ve stavu knížecím r. 1784. majíc věku 74 let. Syn její. kníže Jan Josef Khevenhüller. prodal Ratboř r. 1793 generalu knížeti Maxmilianu z Thurn-Taxis. od něhož to zboží koupil r. 1798 svob. p. Rüdiger ze Štillfriedu a Ratěnic. roku 1800 Václav sv. p. Rummerskirch. 1808 za 250.000 zl. Václav Kračmer. forstmistr v Tachově. Týž usadiv r. 1808 při kostele v Ratboři vlastní lokalii kaplanskou (kteráž potom r. 1856 povýšena jest na faru). umřel r. 1809. a zůstavil 4 syny a 2 dcery. Z nich Barbora Kračmerova. vdaná za umělce harfeníka Josefa Polze. ujala se Ratboře: po ní dědila r. 1841 dcera její Terezie. vdaná za rytíře Eduarda Cecingara z Birnic. za níž r. 1857 postaven nový cukrovar v Ratboři. Veliká změna se tu stala r. 1885. kdež paní Terezie prodala Pašinku za 257.700 zl. JUDru. Václavu Radimskému. Sedlov za 105.000 zl. p. Václavu Hrabáňovi, Skalici za 145.000 zl. hraběti Šternberkovi; zemřela r. 1886, a zůstavila synu svému Eduardovi statek ratbořský. dceři své pak dvůr kounický u Zbraslavic. Při dvoře popluž-ním v Ratboři bylo r. 1713 výborných rolí 766 korců. luk na 10 velkých vozů sena. tři zahrady o 20 korcích, zelnice o 4 korcích. a 11 rybníků na 117 kop násady kapří, a poddaní užívali 52 korců panských rolí.

Panství pečecké. jež obsahovalo statky pečecký. nebovidský. králický a křečovický, po bezdětném panu Pavlu Hrabani z Přerubenic sdědila r. 1618 sestra jeho. stará paní Kateřina Lukavecká z Přerubenic. ale z přinucení prodala to dědictví r. 1623 za poloviční cenu (20.000 kop gr. č.) panu Vilémovi z Vřesovic. mincmistru v Hoře. Týž činil nátisky svým poddaným pro víru jejich evangelickou. takže mnozí utíkali od živnůstek svých; ves Nebovidy tím docela zpustla a zůstá-

vala zarotlá lesem do r. 1669. Potom pan Vřesovec r. 1628 prodal panství pečecké za 52.500 zl. pražskému bankéři Janovi de Vitte z Lilienthalu, rodilému z Nizozemí, té doby již pánu na Kácově a Ratajích. Týž r. 1629 k Pečkám přikoupil Chotouchov za 15.167 zl. a r. 1630 přinutil radu kolínskou, že mu v dluhu 7500 zl. postoupila oba dvory v Polepích, jež připojil k Pečecku. Leč krátce potom v šílenství skočil do jakési studně, kdež utonul. Potom jeden hamburský věřitel jeho, Valter de Herzogen, dal zabaviti jeho statky, načež panství pečecké, r. 1634 od Sasů velice spustošené, r. 1635 prodáno Joštu Gebhardovi z Kamenice, císařskému radovi dvornímu, za 43.000 zl. Zatím to panství během války ještě více pustlo a nedávalo užitku, a pan Gebhard prodal je r. 1655 za 40.000 zl. hraběti Hanuši Fridrichovi z Trautmansdorfu, pánu na Litomyšli a Brandýse n. Orl. — Týž zvelebil panství pečecké z úpadku ke květu, neboť k němu přikoupil statky Kbel (r. 1661), Bečváry (1669), Jindice (1678), Hrádek Paďousy (1681) a Žandov (1689). Pusté vsi na tom panství znovu vystavěl a osadil lidmi; ves Pečky rozšířil tou měrou, že čítala i s nově založenými vsemi Bojištěm (na místě dubového lesa) a Dobešovici 5 statečků, 30 chalup, 24 domků, mlýn a krčmu. Kromě toho stavěl nové vsi Hluboký Důl, Polepy a Kamennou Lhotu, a při kostele nebovidském zase r. 1663 usadil faráře. Zemřel r. 1696, a velké panství pečecké po něm držel syn jeho František Adam, jenž prodal to panství r. 1713 za 300.000 zl. rýn. hraběti Karlu Jáchymovi z Brédova, pánu na Tachlovicích, Kácově, Čestíně a Žlebech. Týž byl zlý pán, který své poddané utiskoval robotami a vydíráním, takže již r. 1713 zbouřili se proti němu sedláci žandovští, k nimž dali se z Onomyšle, Nepoměric, Jindic, Hrádku a jiných vsí, a v síle 300 hlav se zbraní přitáhli do Peček, hrozivě žádajíce nápravu křivd. Jen s těží dali se od krajských hejtmanů přiměti k návratu do svých domovů. Pak ale byli týráni, biti a souženi ještě více. Hrabě Brédov pak dal se do vášnivého kupování statků a nabyl Chotěboře, Úmonína, Zbraslavic, Malešova se Suchdolem a Hranicí, a za ně položil jen málo hotových peněz. Tak zabředl do dluhů, a na placení úroků dlužil se u pánů a kněží, u měš-

fanů a židů, ba vydlužil se též všecky zádušní kapitály na svých panstvích. Není divu, že r. 1734 upadl ve kridu, a do r. 1736 odhadnuty statky jeho na 2.164.770 zl. i dávány jsou věřitelům Brédovským. Tehdáž přišlo velké panství pečecké k rozptýlení, a zůstaly při něm toliko Pečky, Dobešovice, Bojiště, Opatovice, Polepy, Nebovidy a Hluboký Důl, pak vzálené vsi Onomyšl, Nepoměřice, Králice, Svatý Jan, Kamenná Lhota a nová ves Sudějov. To vše ceněno na 202.846 zl. a dáno jest za dluh 188.000 zl., jímž Brédov byl povinnen kostelům arcibiskupství pražskému, jako panství fundační.

Konsistoř pražská pak prodala pečecké panství r. 1754 Ignacii svob. p. Kochovi, tajemníku císařovny Marie Terezie, kterýž koupiv před tím dvůr Hranici se vsí Bohúňovicí, ten statek připojil k Pečkám. Týž pán vyprosil na císařovně, že r. 1755 povýšila ves Pečky na městečko a obdařila je čtyrmi trhy výročními. Zemřel r. 1763. Syn jeho Bohumír svob. p. Koch žil jako tercián jednoho kláštera ve Štýrsku, a správu pečeckého panství zanedbával, a tak posléze r. 1795 v dluhy 250.000 zl. puštěno jest to panství pražskému advokatu Leopoldovi Hrubému rytíři ze Schwannenheina. Týž umřel r. 1809, maje věku 69 let; Pečky po něm držel syn Josef Richard, jenž r. 1814 povýšen byl do stavu panského s titulem „z Jelení a Löwenherz.“ Zemřel 84letý r. 1861, a syn jeho Theodor svob. p. Hrubý z Jelení drží to panství podnes.

K panství pečeckému náleží 1082 hektarů rolí, luk, pastev, zahrad a rybníků, jež spravují se ze dvorů v Pečkách, Nad Polepy (Potřeba), Hranicích, Nebovidech a Kamenné Lhotě, a 670 hektarů lesa (revíry v Opatovicích, Budech a Lhotě).

— —

NÁRODNÍ RESTAURACE.

INDEX JMEN.

*

Opravy:

Str. 205 řádka 1 nahoře: místo velikonoční čti adventní.
Str. 279 " 1 " : " fratr cesuriae čti fratres curiae.

EF HOBL
A OZDOBNÍK

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05115 1838

